ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 1
JEUDI
1er JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·918 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.918

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 30 / 31)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԼՐԱՏՓԻՒՌՆԵՐՈՒ

Մայիս 27–ին նախագահ Ռ· Քոչարեան առաւօտեան «Մայակ» ռատիօկայանին, «Միր» հեռատեսիլին եւ «Նեզաւիսիմայա գազետա» թերթին ներկայացուցիչներուն հարցումներուն պատասխանելով չօշափած է չարք մը այժմէական հարցեր : Անոնց դիմաւորները եղած են Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցը, արտագաղթը :

Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւններու մասին նկատի եղած է նախ Ռուսաստան – Բելառուս միութեան Հայաստանի անդամակցութեան պահանջքը որ վերջերս սկսած է յայտնուիլ ռուսամէտ խմբաւորումներու կողմէ : Նախագահ Ռ· Քոչարեան ըսած է թէ երկու երկիրներուն չահերը չատ մը ոլորտներու մէջ չատ մօտ են իրարու եւ արդէն առով պայմանաւորուած է հարաբերաշատ ռազմավարական գործակցութիւնը : Ընդհանուր պատմութեան հոլովոյթով ձեւաւորուած ասնդութիւններ կան, այսուհանդերձ, «Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգում Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքին անդամակցելու հարց այսօր չկայ» : Աւելցուցած է թէ տեղեակ է այդ ձգտումին տէր քաղաքական խմբաւորումներու, – ինչպէս Համայնավար կուսակցութիւնը–, գոյութեան, նաեւ անդութենէն զանգուածի մը այդ ուղղութեամբ արամադրութեան, բայց ինք որպէս երկրին նախագահը լինգունք բնաւ անյարմար կացութեան մէջ չի գտներ այդ պատճառով :

Պատասխանելով Ռուսաստանի հետ ռազմական սերտ գործակցութեան, Հայաստանի մէջ ռուսական ռազմակայանները հզօրութեան եւ ատոնցմով չրջանին մէջ Հայաստանի ունեցած երկրաքաղաքական նչանակութեան մասին հարցումին Ռ· Քոչարեան ըսած է նախ թէ մեծ նչանակութիւն ունի Ռուսաստանի հետ ռազմաթէքնիք գործակցութիւնը : Չի կարծեր որ այդ գործակցութիւնը վախ պատճառող բնոյթ ունի չրջանին ապահովութեան համակարգին զօրութենական մանակիցներուն համար, քանի որ Հարաւային – Կովկասի մէջ ռուսական ռազմակայաններու դոյութիւնը նոր բան չէ : Հայաստանի անկախութեան սկիզբէն իսկ այդ կայանները ստեղծուած ապահովութեան համակարգին մաս կը կազմեն : Ռ· Քոչարեան չրջանի ապահովութեան համակարգին համար «չատ լուրջ բազադրիչ» կ'ընդունի ռուսական կայանները, յատկապէս նկատի առած չրջանին ազգային ու կրօնական բազմանութիւնն ու պատմական ծանր ժառանգութիւնը եւ այն պարագան թէ բացգութիւնները միայն դաշնակիցներու չեն որ կը տարուին : Ռ· Քոչարեանի համար կարեւոր է որ չրջանի ապահովութեան նոր համակարգը ընդգրկէ այն ինչ որ մինչեւ այսօր մչակուած է : Եւ Հայաստան, իր կարծիքով, պէտք է նոր համակարգին կազմակերպութեան մէջ «չափազանց էական» դեր ունենայ :

Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանակցութիւններուն վերաբերող հարցումին որպէս պատասխան, հիմ առնելով Մինսկի խումբին վերջին Ղարաբաղ – Ադրբեջան յանդիպումը պետութեան առաջնորդը, կրկնած է հայկական մօտեցումը· նախ պէտք է յարգուի հակամարտ կողմերու իրաւունքի հաւասարութեան սկզբունքը, հաշուի առնելով փոխադարձ յարաբերութիւնները ծանրացնող պատմական ժառանգութիւնը, փաստացի ձեւաւորուած իրադրութիւնը եւ բազմաթիւ պոհերը խլած պատերազմը : Յաջորդ սկզբունքը կը վերաբերի Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մէկնադիր տարածքի ընոյթին անչնդունելի փլլալուն : Ռ· Քոչարեան դիտել տուած է որ հոն փաստացի կերպով ձեւաւորուած պետութիւն մը կայ, տասը տարիէ ի վեր· կայ սերունդ մը որ մեծցած է որպէս այդ պետութեան քաղաքացի : Այս պարագաները պէտք է նկատի առնուին թէ՛ Հայաստանի, թէ մէջնորդներու կողմէ :

Արտագաղթին մասին Հայաստանի նախագահը կ'ըսէ թէ նախկին խորհրդային բոլոր երկիրներուն բնորոչ է ան եւ հետեւանք ընկերատնտեսական ծանր պայմանների : Հայաստանի պարագային արդէն մեծ ափիւռքի մը գոյութիւնը Հայաստանէն մեկնիլ ուզողներու լայն ընդունք ու տեղաչարժի մեծ կարելիութիւն կուտայ : Որպէս դարման, կը մատնէ տնտեսական աճին, երկրին կայունութեան, արտասահմանեան եւ Սփիւռքի ներդրումներուն : Յատուկ նչանակութիւն կուտայ Սփիւռքի յայտնի գործիչներու, ձեռնարկիչներու հետ գործընկերութիւն հաստատելու : Կ'ըսէ նաեւ թէ աչխատանք կը տարուի համահայկական միասնական տեղեկատուական դաշտ ըստեղծելու :

Վերջին հարցումը կը վերաբերի Սիսնիի ողիմպիականներուն մասնակցութեան· Հայաստանէն 26 մարզիկներ որակուած են որպէս թեկնածու : Եթէ կրենայ, նախագահը մտադիր է որպէս մարմնամարզիկ սիրող ղեկավար, մէկերկու օրով Սիսնի երթալու, Հայաստանի խումբին զօրակցելու համար :

***

ՌՈՒՍ-ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուսաստանի Դումային նախագահը Գ· Սեւերնիովի կարծիքով մինչեւ տարեվերջ Հայաստան կրնայ մաս կազմել Ռուս – Բելառուս միութեան, քանի որ աւելի քան մէկ միլիոն հոգի այդ փափաքով ստորագրութիւն տուած է : Այսուհանդերձ, Դումային նախագահը աւելցուցած է թէ իրական մասնակցութեան մասին կարելի է խօսիլ միայն երբ յստակացուի Հայաստանի կառավարութեան ու նախագահին դիրքորոչումը :

***

ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Մայիս 30–ին Ազգային ապահովութեան նախարարութեան հետախուզութեան չբնորհիւ ձերբակալուած են էրեբունիի եւ Շէնգաւիթի կալուածական վարչութեան երկու պաչտօնեաներ· անոնք ամբաստանուած են կաչառակերութեամբ ու սեփականութեան վկայական տալու գործը ձգձգելով :

***

ՀՈԿՏ· 27–Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ Յ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ Ա.ԶԱՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻ

Քննութենական դատախազութիւնը եռ առած է հեռատեսիլի փոխ – տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի թանտարկութիւնը երկարաձգելու իր դիմումը : Յ· Յարութիւնեան որ ամբաստանուած էր Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան օժանդակելով, կը սպասուի որ Յունիս 5–ին ազատ արձակուի երբ թանտարկութեան պատմանաժամը աւարտի :

***

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑԻ 90–ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 30–ին Գրողներու տան դահլիճին մէջ հանդիսաւոր կերպով նչուած է Խ· Դաչտենցի ծննդեան 90–ամեակը : «Խո-

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒՆ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Մայիս 31–ի «Միլլիյէթ»ին տեղեկատուութեան համաձայն, քրտական զինեալ կազմակերպութիւնը ՓՔՔ–ն եւ «Հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւն՝ Դաշնակը» միասին ժողով գումարեր են Իրաքի մէջ· ՓՔՔ–ի ներկայացուցիչները իրը չնորհակալութիւն յայտներ են Հայաստանի իրենց կատարած օժանդակութեան համար, միասին որոչեր են որ տարի մը առաջ անկէ «դնուած» դինամիթերը մեծ մասով աւրուած, խանգարուած էր : Անոնք ըսեր են նաեւ թէ «Թուրքիոյ Հանրապետութեան մէջ մնացած Հայաստանի հողերուն նկատմամբ յարգանք ունին եւ եթէ այդ հողերուն մէկ մասը Քիւրտիստանի բարեսնութեան հոգեբանական պատճառներով է»...:

ղեկան»ի եւ «Ռանչպարներու կանչը»ի հեղինակին կեանքին մասին արտայայտուած է Դաւիթ Գասպարեան : Դաչտենց, բուն անունով Խաչիկ Տոնոյեան, մահացած է 1974–ին :

Ր· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ. ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Նախագահ Քոչարեան «աչխատանքի այցելութիւն» մը պիտի կատարէ Միացեալ – Նահանգները, Յունիսի վերջ եւ հանդիպում պիտի ունենայ նախագահ Գլինթընի եւ փոխ – նախագահ եւ նախագահական թեկնածու Ալ Կորի հետ : Կը կարծուի որ այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ Յունիս 26 – 27–ին :

Նախագահին մամուլի գրասենեակի բանբերը՝ Վահէ Գարրիէլեան ճչդած է որ Ռ· Քոչարեան Ուաչինկթըն կ'երթայ ՀԱՊ–ի վեհաժողովէն քիչ եռք : Գլինթըն այս կիրակի Մոսկուա կը դնուի խօսակցութիւններ ունենալու համար Պուտինի հետ : Նիւթ պիտի ըլլայ նաեւ Ղարաբաղի չլուծուած հարցը : Արտաքին նախարար՝ Վ· Օսկանեան. յայտարարած է այս առնչութեամբ, որ Պուտին – Գլինթըն հանդիպումը չատ կարեւոր պիտի ըլլայ Մինսկի խումբի հովանաւորած խաղաղութեան գործընթացին համար :

***

Լ Ղ Հ ԲԱԶՄԱԶԱԻԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Ծնունդներու ամբ խթանելու եւ բազմազաւակ ընտանիքներու տնտեսական վիճակը բարելաւելու նպատակով ԼՂՀ կառավարութիւնը Յունուար 1–էն արտօնութեան նոր համակարգ հաստատած է : Ամէն երրորդ եւ յաջորդ երախայի անունով Ազգային դրամատան մէջ 700 տոլարէն մինչեւ 3000 տոլարի հաչիւ կը բացուի : Ներկայիս նման հաչիւներ բացուած են 161 երախայի համար : Արձանագրուած է տասը զաւկի տէր ընտանիք մը որուն դրամատան հաչիւէն զատ, տրուած է ինքնաչարժ մը : Եօթը եւ աւելի զաւկի տէր 11 ընտանիքի բնակարան պիտի տրամադրուի : Պետութիւնը նաեւ բազմազաւակ ընտանիքներու գործածած էլեկտրականութեան փոխարժէքը չի դանձեր· իսկ զպրոցական վերամուտին անոնց դրամարներ կը յատկացուին, դասագիրքեր դնելու համար : Ամէնէն չատ բազմազաւակ ընտանիքներ կան Մարտակերտի ու Մարտունիի չրջանները :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ՄԷՋ, Մայիս 30–ին կանչ երեսփոխան Նոհլ Մամէո բաւական դայթակղութիւն ստեղծեց, երբ 3–րդ թաղամասի անդոյ քուէարկողներու հարցին կապակցութեամբ ուղղակի խնդրոյ առարկայ ըրաւ Ժապ Շիրաքը, որ այն ատեն Փարիզի քաղաքապետ էր : Պահանջեց որ բոլոր ցանկերը վերաքննուին, բայց, չեչտեց· – «Այս ընտրական խարդախութիւնը կազմակերպուած է ամէնէն բարձր մակարդակի վրայ : Ժ· Շիրաք քօղարկած է այս ամբողջ գործելակերպը որ սկսած է 1977–ին» : Այը թեթեւ հակազդեցութիւններ ունեցած է, բայց, նաեւ ձախը, որ խուսափեցաւ օգտուելէ կացութենէն : Պատճառն այն է որ 3–րդ թաղամասի ներկայ քաղաքապետը՝ Փիէր Էրնըսթաւմ ընկերվարական է եւ մինչեւ 1995 ընտրող էր այդ թաղամասին մէջ, հակառակ անոր որ Փարիզ չէր բնակեր :

ԻՄԱՆի Խորհրդարանի նախագահ ընտրուեցաւ Մեհմէտ Քարուլչ, որ «կրօնական արմատական ձախ»ի վերադարձը կը խորհրդանչէ Մաճլիսի մէջ : Բարենորոգողները, հակառակ իրենց յաղթանակին չէրցան բարենորոգիչ մը բերել այդ աթոռին : Քարուլչ ուչադրութիւն դրաւած էր 1989–ին Խոմէյնիի մահուան ատեն, երբ «հայրս մեռաւ» բացագանչած էր եւ մարած լինգած, ապա դեմին փըրւած էր եւ պոկած իր փաթթոցը :

ՋԷՋԷՆ բազմահարիւր ըմբոստներ պաչարուած են ռուսական ուժերու կողմէ Ջէչէնիոյ արեւելեան չրջանը, Մայիս 29–էն ի վեր : Ռուսական զօրքերու պետը՝ զօր· Տրոչեւ յայտարարած է թէ առնուազն 61 Ջէչէններ սպանուած են : Պաչարուած Ջէչէններու թիւը 400–էն 800 կը գնահատուի : Ռուսերը կ'ամբաստանեն նաեւ Ինգուչիան որ «կ'օգնէ ահաբեկիչներուն» իր հողամասին վրայ ապաստան տալով զազանի զտարաններու որ թոյլ կու տան զրամ հասցնել պինեալ խումբերու :

Վ.Վ· ՊՈՒՏԻՆ պաչտօնապէս Մոսկուա պիտի հրաւիրէ Պապը հանդիպումի մը ընթացքին որ նախատեսուած է Յունիս 6–ին : Ռուսաստանի նախագահը Իտալիա պիտի այցելէ Յունիս 5–ին եւ 6–ին :

ՀԱՐԱԻԻ Ա.ՓՐԻԿԷի կառավարութիւնը 24 ժամ պայմանաժամ տուած է Սիէռա

(Շար·ը Դ· էջ)

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— • —

Մայիս 30–ին, Փարիզի վրայ տեղացող անձրեւը պատճառ եղաւ որ նախատեսուած 64–էն ոչ մէկ մրցում տեղի ունենայ, ինչ որ չէր պատահած 1973–էն ի վեր :

Յաւելեալ խաղավայրեր կը բացուէին Մայիս 31–ին, որպէսզի կարելի ըլայ 80 հանդիպում ապահովել : Նախորդ օրուան 30 հազար հանդիսատեսներուն տոմսերու հատուցումը 7 միլիոն ֆրանք պիտի արժէր ապահովագրութեան ընկերութիւններուն :

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի (Ուրբաթ, Յունիս 2–ի թիւ) : Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ, Յունիս 3 :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏՈՒՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԴՈՐՆԵՐ

Վերջին օրերին «Յառաջ»ի էջերում հանդիպեցինք մի շարք յօդուածների, որոնց նիւթն էր Հայաստանի ապագայ «քաղաքական դիրքորոշումը» եւ նրա «անկախութեան ապահովման» պայմանները: Առիթը Ապրիլ 29– 30 թիւի խմբագրականն է, որն իր տեսակի մէջ տագնապի ազդանշան է ու ահազանգ: Վերահաս աղէտի դիմաց յաղթականօրէն կանգնելու եւ զօրաշարժ սկսելու փոխարէն տեղի ունեցաւ, այն ինչը չարունակ քանդել է Հայի տունը: Ծայր առաւ անհեթեթ խուճապ եւ պարտուղպականութեան բացայայտ քարոզչութիւն, որպիսին արտակարգ իրադրութիւնների մէջ ենթակայ է անողոք պատժի:

Բայց այսօր մեր հայկական կեանքի իրականութիւնն այնպիսին է, որ ոչ ոք չի պատժուիր եւ պարտութիւնը կը դիտուի որպէս յաղթանակ, իսկ վերստին ու այս անգամ արդէն վերջականօրէն զոհ դուրս եկած վիճակի մէջ յայտնուելը՝ իմաստուն քաղաքականութիւն:

Պարտուղպական յօդուածներից թավշեայ օրն երեւում է, որ հեղինակները պարզապէս յանձն են առել հասարակական կարծիք նախապատրաստելու գործը, կիրառելով անթոյլատրելի միջոցներ, որպիսիք այս պարագային փաստերի աղաւաղումն է եւ աղաւաղուած փաստերի հիման վրայ եզրակացութիւններ կատարելը: Այս հանգամանքն էր, որ ինձ մղեց նոյնպէս մէջտեղ գալ: Նաեւ այն նկատառումը, որ եթէ ինչ – ինչ չերջնահներ դեռեւս ունեն ափիւռքի հասարակական կարծիքի կարիքը, նշանակում է Երեւանն ու Մոսկուան այս անգամ փորձում են Հայաստանը գաղութային իր անցեալին վերադարձնել, ընդառաջելով նաեւ «ափիւռքահայի նուիրական եւ երախտագիտական զգացումներին»:

Բայց քանի որ խնդիրը վերաբերում է հասարակական կարծիք մշակելուն, ապա ինչո՞ւ չբացենք մի քանի փեղկեր, որոնց տակ քօղարկուած է մնում ճշմարտութիւնը: Ինչո՞ւ մենք էլ մեր հերթին ջուր չլցնենք, բայց ... ազգային մեր չահի ջրաղացին: Մինչ ազգային չահը նուազ կարեւոր է, քան Զարիւքի կայսրութեան մշտնջենաւոր չահը, որի պաշտպանութեան համար, ինչպէս 80 տարի առաջ, նոյնպէս եւ այսօր Հայաստանում ոտքի են ելել իրենք իրենց յառաջադիմական կոչող ազգայնական կոմունիստները, որոնք իրենց հերթին վստահ են, թէ ազգային չահ պաշտպանողների գործողութիւնը առնուազն յեղափոխութիւն է:

Ուրեմն, նախ յիշենք քարոզչական այն տարօրինակ գործելակերպը, որ ունէին եւ այսօր էլ պնդում են հայաստանեան որոշ ոլորտներում. «Անհրաժեշտ է Ռուսաստանին հասկացնել, թէ որպիսի՛ հաւատարիմ ժողովուրդ են Հայերը ռուսական հարաւային քաղաքականութեան համար, որպիսի՛ կարեւոր աշխարհաքաղաքական դիրք ունի Հայաստանը եւ որպիսի պատուար կարող է հանդիսանալ իսլամի դէմ»: Այսինքն՝ «Մեր դինը Ռուսը չգիտէ եւ մեր մտաւորականները պարտաւոր են ինչպէս հարկն է հասկացընել, որ առանց մեզ Ռուսաստանն առնուազն կորած է»: Այսօրինակ քարոզչութիւնն ուղղուած է ոչ թէ Ռուսին, որ ամէն քանից աւելի ճանաչում է կայսերապաշտական իր չահը եւ լինելով կիսա – իսլամական տէրութիւն երբեք էլ որեւէ պատուարի կարիքը չունի, այլ խեղճուկրակ Հային: Եւ չատ վիրաւորական են թաթարադրով, քանի որ այդ քարոզչութեան թիրախը ազգային վատ բնաւորութիւն դարձած մեր մեծամտութեան վրայ է ընտրուած, այսինքն՝ «Ահաւասիկ՝ ի՛նչ կարեւոր ժողովուրդ ենք մենք, իսկ այդ միամիտ Ռուսաստանը չի ուզում հասկանալ»:

Քանի որ քարոզչութեան վերոյիշեալ տարրերակը սպասուած արդիւնք չունեցաւ, հիմա արդէն փոխուել է ծանրութեան կենտրոնը:

Եթէ դատակարդելու լինենք, պարտուղպական (աւելի խիստ չեմ ուզում ասել, քանի որ աշխարհում բաներ կան, որոնց չուրջ մտքի ծայրովին իսկ անցկացընելը իր որոշակի անունն ունի, երբ խօսքը վերաբերում է երկիր ծախելուն), ուրեմն, պարտուղպական այս քարոզչութիւնը բաղկացած է հետեւեալ մի քանի «փաստարկումներից»:

– Ինչո՞ւ յոռետես լինենք եւ կարծենք, թէ Ռուսաստանին միանալով՝ Հայաստանը կը կորցնի իր անկախութիւնը:

– Հայերը նոյնպէս պարտաւոր են որեւէ մէկին սիրելու, ինչպէս սիրում են Վրաստանն ու Ադրբեջանը, որոնցից մէկը Գերմանիայի դիրքն է ընկնում, միեւնոյն է, բնական է, Թուրքիայի: Եւ որպէսզի հայ կանայք ուրիշների դիրքը չընկնեն, ուրեմն, Հայաստանը որեւէ մի տգամարդ երկիր պէտք է ունենայ, իսկ աւելի տգամարդ, քան Ռուսաստանն է, վերջին երկու հարիւր տարիների ընթացքին Հայը չի տեսել:

– Ռուսաստանի հետ միութիւնը յառաջադիմական քայլ է, քանի որ տանից նրման միութիւնների անհնար է ապրել: Եւրոպական Միութիւնը դրա լաւագոյն օրինակն է:

– Համաչխարհայնութիւնը պատմութեան դիրքն է անցել եւ նրա վերադարձի մասին խօսելն իսկ աւելորդ է: Հետեւաբար Հայաստանը որեւէ վախ չունի Ռուսաստանին միանալուց:

Այս դրոյթները կիսատ ճշմարտութիւններ են կամ ճշմարտանման սոսկալի կեղծիքներ, եւ ահա թէ ինչո՛ւ:

Նախ, որտե՞ղ է լուսած, որ եթէ երկու – երեք միլիոնանոց մի ժողովուրդ իր երկրի հետ մէկտեղ յայտնուում է հարիւր յիսուն միլիոնանոց տէրութեան տիրապետութեան տակ, ապա դոյդն իսկ հնարաւոր է պատկերացնել, թէ այդ փոքրիկ, աննշան ժողովուրդը կարող է անկախ լինել: Այս քարոզչութեան հեղինակները կամ անծանօթ են պատմութեանը կամ միտումնաւոր անծանօթ են ձեւանում: Արժէ թերթել պատմութեան էջերը եւ յիշել, օրինակ. Ռուսաստանի Լուսաւորութեան նախարարի խօսքը, թէ «Միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններից պահանջում ենք ոչ թէ ուսուցումն, այլ ռուսացումն»: կամ՝ «Մեզ հարկաւոր է Հայաստանն առանց Հայի»: Այս ծրագրերը գոյութիւն են ունեցել կոմունիստներից էլ առաջ՝ դեռեւս անցեալ դարի յիսուն – վաթսունական թուականներին: Իսկ աւելի կարճ կապելու համար հարցում անենք մեր յառաջդիմականներին. «Իսկ ե՞րբ է մի երկիր իր ժողովրդի հետ մէկտեղ կորցնում իր անկախութիւնը, եթէ ոչ աւելի հզօրի կողմից նուաճուելու դէպքում»: Նաեւ չմոռանանք, որ ռուսական քարոզչութիւնը չարունակ պնդել է, թէ բոլոր գաղութացուած ժողովուրդները, նոյն թուում եւ Հայաստանն ու Հայերը իրենց կամքով են միացել Ռուսաստանին: Անշուշտ, եթէ Հայաստանի ապօրինի ընտրութիւններով ձեւաւորուած Ժողովրդարանը, որ բնաւ իրաւասու չէ ներկայացնել ժողովրդի կամքը, որոշի միանալ Ռուսաստանին, ապա աշխարհի աչքի առաջ կատարուող գաղութային այս վերանուանման նորին կը ներկայացուի որպէս կամաւոր քայլ: Իսկ երբ մէկին ինքն է կամաւոր քայլ կատարում դէպի գայլի բերան՝ ուտուելու անդուսպ ցանկութեամբ, ապա ո՞ւմ հոգը կարող է այդ լինել:

Ռուսական գաղութատիրութեան մասին Միքայէլ Նալբանդեանը «Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ» աշխատութեան մէջ գրել է.

«Մալոռուսիան (այսինքն՝ Ուկրաինա, 15 միլիոն ժողովուրդ) իւր լեզուով, իւր պատմութեամբ, իւր կեանքի կերպերով եւ սովորութեամբ, ոչինչ չարաբերութիւն չունի Ռուսիային... խնդրում է իր անկախութիւնը, բայց Ռուսաստանը չղթաներով կապում է նորան եւ ազատութեան մարդարէներին պատասխանում է բանտով, կնուտով (մարագով) եւ աքսորով: Ճափչռակել եւ ստրկացրել է Ֆինլանտիան: Ստրանօք ճանկել է Վրաստանը եւ Հայաստանի մի մասը եւ ճնշում է նրանց իւր ծանրութեան տակ: ... Բանտերն են նորա դպրոցները, պոլիցականք եւ ժանդարմք՝ դաստիարակները, չըմեան՝ հրահանգիչ դիրքը, աքսորը՝ բռնոյականութիւնը... Կեցցէ՛ կատուն, որ իւր փորի համար մուկ է բռնում»:

Այս կատուն, որ որ իր փորի համար մուկ է բռնում, անշուշտ Ռուսաստանն է:

Ամէնից տխուրն է, որ 19–րդ դարում Հայկական լրատուէութիւններու տեղեկատուական, հրապարակադրական բաժիններուն մէջ վերջին չրջանները պարբերաբար ներկայ եղաւ Զաւախքը. Վրաստանի Հայաբնակ ու Հայաստանի սահմանին կպած այդ չրջանը ուշադրութիւն դրաւեց տեղւոյն բնակչութեան այլազան հարցերուն ու աւելի եառն ալ ինքնավարութեան պահանջքի նիւթով: Ինչ կը վերաբերի առաջինին, խորհրդային նախկին երկիրներու հասարակաց դժուարութիւններուն, սահմանափակումներուն ենթակայ չորքին վրայ պէտք է դատարել կեդրոնական իչխանութիւններու վերապահութիւնը որով միչտ նկատի առնուած է չրջանը: Երկրորդը մասամբ պէտք է տեսնել որպէս այդ կացութեան մէկ հետեւանքը որ հասանօրէն, քաղաքական լուրջ հետաքրքիր մատնելէ աւելի, կեդրոնական իչխանութեան ուղղուած ազդարարութիւն էր:

Այդ երկրամասին նուիրուած դրեթէ ամբողջական էջ մը ունի Մայիս 19–ի «Հայաստանի հանրապետութիւն»ը: Ռազմիկ Մուրատեան «Զաւախք – թափառիկ ընթացք եւ անկատար անուրջներ» խորագրուած ծաւալուն իր գրութեան մէջ ենթք գլուխներու տակ բնաւական մանրամասն կերպով կը ներկայացնէ չրջանին ներկան, բաւական վրդովիչ մանանշումներ ընելով:

Ա. գլուխը կը խօսի «Ճամբաներու եւ ճակատագրեր»ու մասին: Ճամբայ կոչուածը ամէնէն աւելի անտարբերութեան մատնուած ոլորտն է Հոն: Գրեթէ գոյութիւն չունեցող բան մը: Երկու պետութիւն իրար կապող ճամբան որ 1970–ական թուականներուն կպրատատուած է, 1988–ի երկրաչարժէն ետք դէպի այդ գոտին դիմող օրական հարիւրաւոր բեռնատաքերուն չէ դիմացած: 1996–ին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ Շեվարնատզէ համաձայնելով կրկին կպրատատած են ճամբան որ սակայն 7 – 8 ամիսէն «անորակ աշխատանքի պատճառով» նախկին վիճակին վերադարձած է: Ներկայիս վերըստին պէտք է նորոգուի: Հեղինակը կ'ըսէ թէ 1988 – 1990 չրջանին չրջափակուած Հայաստանին համար այդ ճամբան կեանքի ուղի եղած է, երկիրը կապելով հիւսիսին՝ Ռուսաստանին: Այսօր «տառապանքի ուղի» է: Տարբեր չէ վիճակը Զաւախքի Ախալքալաքի չրջանին ներքին ճամբաներուն:

Հակառակ այս կացութեան, ընտրապայքարի չրջաններուն չահարկելի թեմայի կը վերածուի ճամբու նիւթը: Անցեալ տարի ալ կրկնուած է նոյն բեմադրութիւնը: Փութով ճամբաները նորոգուած են, սակայն այսօր, «կարծես թէ ամէն ինչ մնացել է նոյնը»:

Ցաչորդ ցաւը արտագաղթն է: Այսօր հանրակառքով, ինքնաչարժով մարդիկ կը մեկնին դէպի Ռուսաստանի պատգան չրջանները. ապա, դէպի երկիրները: «Գառապատկուել են Զաւախքի առաջ լճողների շարքերը»: Թէեւ վիճակագրութիւն չկայ վերջին 5 – 6 տարուան մէջ մեկնողներու թիւին մասին, բայց մօտաւոր հաչիւներով տարեկան 12 – 15 հազար աչխատունակ մարդ կը լքէ հայրենի տունը: Անոնց 40%–ը կը մնայ Ռուսաստան, տարի մը, երեք տարի, մչտական, ըստ Ռ. Մուրատեանի. Ամէն գիւղի մէջ արդէն անտէր, պարապ մնացած 15 – 20 տուն կայ: «Աշխատասէր ձեռքերը Ռուսաստանն են չէնացնում իսկ մնացողները երանի են տալիս գնացողներին»:

Մեկնելուն ճակատագիրը սակայն չունի իրականացնելէ ակնկալութիւնները. մեծ աչխատավարձ ունենալ դրեթէ անկարելի է, ինչպէս՝ գումարներ խնայել. Շատերուն չահածը պարզապէս ճամբայ դրամ է. բայց գաղթելուն թափը չի կոտրիր: Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ Ախալքալաքը կը պարպուի: «Այն Ախալքալաքը որ ժամանակին Հայաստան ու Վրաստան էր կերակրում ու պաշտպանում Ռուսաստանի մէջ բնակութեան իրաւունք ու տեսական աչխատանք ունենալ, այսօրուան գերազոյն երազն է Ախալքալաքցիին:

Ժամանակին Ախալքալաքը արդիւնաբերական չրջան եղած է, ապահովելով Վրաստանի կաթի ու գետնախնձորի 30 – 40 տոկոսը: Ներկայիս ելեկտրականութեան պակասը եւ արտաքին չուկան, ուր կարելի կ'ըլլան վերադարձի փորձը: Արտադրութեան կարելիութեան մարզեր կօչիկի, գարեջուրի գործատունները, ճոպանուղիի կազմածներ պատրաստող գործատունը, քարի մչակումը, երկրագործութիւնը, եւ այլն: Բոլորն ալ կրնան վերակազմակերպուելու, որպէսզի թէ՛ մարդոց աչխատանք, թէ չրջանին անհեւատական գօրութիւն տան, բայց հրաժեչտ ներդրումը ընելու ոչ մէկ պատրաստութիւն կը յայտնուի կեդրոնին: Ռ. Մուրատեան որոշ մեղադրանք մը կ'ուղղէ կառավարութեան ներկայացուցիչներու որոնք չրջան կ'այցելեն, խոստումներ կուտան, բայց բան չի փոխուիր: Կը մեղադրէ նաեւ Ախալքալաքի

ՉԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ ԿՐԿՆՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

մենք դարձանք այդ կատուի բռնած մուկը, 20–րդ դարում չարունակեցինք մնալ կատուի բռնած մուկը, եւ հիմա, դարավերջին մեզնից քարոզիչներ են յայտնուել եւ համոզում են, որպէսզի 21–րդ դարում «սիրայօժարութեամբ» դարձեա՛լ բռնած մուկ դառնանք նոյն կատուի համար:

Հետեւաբար, միանգամայն իրաւացի էր Լօյտ Ճորճը:

Նալբանդեանից առաջ Աբովեանն է հայի սերունդներին կտակել. «Ռբսին գըլխըներդ դուբ դուրբաճ չտաբ, նրա հետ սիրով սրտով չմիաճաբ: Ու էսպէս քըշուատ, տարաբախտ մնաբ» (*):

Պատկերն ամբողջական եւ անաչառ դարձնելու համար յիշենք նաեւ անցեալ դարի ազգային նոյնքան մեծ գործիչներից մէկին՝ Ստեփան Ոսկանին: Այստեղ, փարիզ ապրելով, նա զգուչացրել է. «Ռուսիան այնպիսի տէրութիւն մը չէ, որ ազատութեան եւ մարդկութեան սիրոյ համար մեր հայրենիքին վրայ տիրելու փափաքով միայն գոհանայ. ամենեւին, վասնզի ազատութիւնը կ'ատէ անիկա եւ յայտնի ու ոխերիմ թշնամի է անոր: Մարդկութիւնն ալ չատ չի սիրեր եւ ուրիչ որ իր զօրքերը անցեր են անգըթութենէ ուրիչ անմոռանալի յիչատակ մը չեն թողեր եւ նահատակ ազգերու արիւնը, Եւրոպացւոց մէջ ամէն դիէ կը բողոքէ անոր արտաքին քաղաքականութեան դէմ... Հայերը ոչ միայն հաւատացին Ռուսիայի խոստումներուն, այլեւ կողմնորոշուեցան դէպի Ռուսիան, այլեւ արիւն թափեցին անոր համար, այլեւ հայրենիքին թողին եւ միահամուռ, չըսենք կոյրզիւրայն, անոր դիրկն ինկան... Պատմութիւնը օր մը պիտի ըսէ, թէ ի՛նչ գտան հոն եւ թէ ի՛նչ բարիք տան ուսս հոլանիէն. պատմութիւնը անաչառ առեանին առջեւը պիտի կանչէ այն կարծեցեալ ազգասէրները, որ Հայկեան ոգւոյ վրայ այս նոր վէրքն աւելցուցին»:

Այս ճշմարիտ ազգայինները, նուիրեալ հայրենասէրները, ազգային ճակատագրի համար անձնական պատասխանատուութեան զգացում ունեցող գործիչները Երեւանից մինչեւ Մոսկուա եւ Փարիզ 19–րդ դարի յիսնական թուականներից մինչեւ 2000 թուական, ճայն են տալիս մեզ, զգուչացնում են, սպառնում են «պատմութեան անաչառ առեանով», որ ովքե՞ր են նրանք ո՛չ նախագահ, ո՛չ խարար, ոչ որոշակի լրագրողը եւ ո՛չ նոյնքան որոշակի բանաստեղծը, որի խօսքը դոյդն իսկ արժէք ունենայ «յառաջադիմականների» համար:

Ուրեմն, կրկնենք Ստեփան Ոսկանի հարցը. «Ի՞նչ գտանք Ռուսիայի դրկի մէջ եւ ի՛նչ բարիք տեսանք ուրս հոլանիէն»:

Եւ պատասխանենք. «Ոչինչ, բացի պատմական հայրենիքի կորուստից եւ ոչինչ, բացի Գուլագի մեր նահատակներից»:

Առարկողներ կա՞ն...:

ՌՈՒԲԻՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ս. Աբովեան – Երկերի լիակատար ժողովածու
Հտ. Գ. Էջ՝ 65 – 302
Երեւան 1947, ակադեմական հրատարակութիւն

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

"THE HATS OF MR. ZENOB"Ի ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ ԹՈՐՈՆԹՈ

Թորոնթոյի «Ֆէյքթորի Թիաթը Մէյ-նըսթէյճ» թատրոնին մէջ, Մայիս 3–14ին Ալիանաք թատերական արտադրութիւն-ներ» մարմինը, ղեկավարութեամբ դա-տարկ Թատերագիր – դերասան Հըր-րանդ Ալիանաքի եւ արուեստագէտ – նը-կարիչ Գալուստ Պապեանի ներկայացու-ցած է պանտոգրի թատերագիր Ռոալդրթ Խոլըլի «The hats of Mr. Zenob» թա-տերգութիւնը: Նիւթը կը վերաբերի Հա-յոց ցեղասպանութեանէն ազատած Հայու մը, ծնած 1902–ին Կեսարիա: Այս առթիւ հրատարակուած պրոգրկին մէջ, հեղինա-կը կը պատմէ.–

«Ես առաջին անգամ Վահան Փո-լատեանի պատմութեան տեղեկացայ Թատերագիր Ադնես Լիմպոսի միջոցաւ: Ան ինծի տեղեկացուց, որ Ջուիցերիոյ L'Art Brut թանգարանը (Լօզան) այցե-լելով տեսած է Վահան Փոլատեանի գըր-խարկներու նշանաւոր հաւաքածոն: Վա-հան Փոլատեան Թուրքերու կողմէ սպան-նուած 1,5 միլիոն Հայերէն ազատած անձ մըն է, որ կը փորձէ Միացեալ – Նա-հանգներ գաղթել, սակայն կը մերժուի:

Ան կը հաստատուի Գուպա եւ հոն կ'աշ-խատի որպէս ճամբորդական ընկերու-թեան պաշտօնեայ. յետագային, կ'անցնի Ֆրանսա, ուր կ'ընդունուի որպէս գաղ-թական. Փարիզ հաստատուելով, կապ կը պահէ հայ գաղութին հետ: Կ'ամուս-նանայ Հայուհիի մը հետ եւ կ'ունենայ աղջիկ զաւակ մը՝ Վիվիան: Բ. համաշ-խարհային պատերազմին մաս կը կազմէ Ֆրանսական բանակին եւ դերի կ'ինկնայ Գերմանացիներու...: Պատերազմէն ետք, կը վերադառնայ Փարիզ եւ չի կըր-նար գտնել իր կինն ու զաւակը: Մինչ այդ, իր մայրը կուգայ Փարիզ եւ կը միանայ իրեն: Սակայն, կարճ ժամանակ ետք, կը մահանայ մայրը: Փօլատեան դժուար կ'ընդունի իր ընտանիքի կորու-սը եւ մօրը մահը: 1966–ին, 64 տարեկա-նին, կը մտնէ Սէն – Ռաֆայէլ հայկական հանդստեան տունը եւ իր կեանքի վերջին տարիները հոն կ'անցընէ. հանդստեան տան ղեկավարները օրական մէկ ֆրանք կուտան իրեն, որպէսզի, օրական երկու անգամ, Սէն – Ռաֆայէլի վաղգոցներուն մէջ ցոյց տայ իր գլխարկներու եւ հա-դուստներու հաւաքածոն, որոնք կը պատ-կերացնեն Պատմութեան մեծամեծները: Վահան Փօլատեան կը մեռնի 1982–ին, Սէն – Ռաֆայէլի հայկական հանդստեան տան մէջ, մերժելով ուսել որեւէ կերա-կուր: Իր հաւաքածոյէն մաս մը՝ գըլ-խարկներ եւ հագուստներ կը նուիրուին Ջուիցերիոյ Լօզան քաղաքի «Musée de l'Art Brut» թանգարանին»:

Սոյն թատերգութիւնը, Րոպէրթ Ամթի ներկայացուցած է Խամընթըրի, Գալկը-րի, Վիքթորիա եւ Քէլովնա (Պրիթիշ Գո-լումպիա), Ուայթհորս (Ե. Թերիթորի), Մոնրէալ (Քեպէկ), Գոլորատօ Սըփ-րինկզ (Գոլորատօ, Միացեալ – Նահանգ-ներ) եւ ներկայիս՝ Թորոնթօ:

Պր. Ամթի, որպէս մենակատար – դե-րասան երկու արարով կազմուած թատ-երգութիւնը, երգիծական (զաւեշտա-կան) արտայայտութիւններով եւ խաղար-կութեամբ յաջողեցաւ հանդիսականնե-րուն փոխանցել Վահան Փօլատեանի կեանքը, կենցաղը, ապրելակերպը եւ այդ բոլորին ընդմէջէն՝ Հայոց ցեղաս-պանութեան իրականութիւնը ընդգծել եւ այդ ձեւով ծառայել Հայ Դատին:

«Հորիզոն»

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Ցակոբ վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Մայիս 5–ին, 2000 թուականի ըրջանաւարտ ա-շակերտները ներկայացուցած են «Արթին ազա» թատերգութիւնը: Ներկայացման յաջողութեան նպաստած էին վարժարանի հայերէնի դասատու եւ դերասոյց Տի-կին Անահիտ Գուլումճեան եւ երաժշտու-թեան ուսուցիչ Սամուէլ Քէօչկէրեան: Ներկայացման վերջաւորութեան խօսք առած են վարժարանի տնօրէն՝ Ցակոբ Պուլկարեան, հոգեւոր հովիւ Արմէն Ա. Քահանայ Իշխանեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ Կ'ՈՒՆԵՆԱՉ ԻՐ ՄԱՆՀԱԹԱՆԸ

Մոսկուայի քաղաքապետը երազը կը վայրկեայ Մոսկուա դեպի ափերուն վրայ Մանհաթթանի կրկնօրինակ մը կա-ռուցանելու: 1995–ին դրուեցաւ առաջին քարը եւ շինութեան աշխատանքը սկսաւ մեծ թափով. բայց 1998–ի օգոստոսեան տնտեսական տագնապը ընդհատեց ծրա-գրին իրագործումը: Երեք տարուան ըն-թացքին գեռինը պատրաստուած էր, բազմատեսակ կամուրջը, առեւտուրի վսեմ կեդրոն մը կառուցուած: Ձեռնար-կուած էր նաեւ 34 յարկանի երկնաքերի մը շինութեան որ գրասենեակներու հա-մալիր մը պիտի ըլլար: 1999–ի Դումայի ընտրութենէն առաջ ծրագիրը քննադա-տութիւններու թիրախ էր, որպէս Մոս-կուայի քաղաքապետ Լուժկովի նախա-պատուական փառասիրութեան մարմնաւո-րումը:

Այսօր, երկու տարի ետք, երկնաքերը միայն աւարտելու մօտ է. կը սպասուի որ առաջին յաճախորդները փոխադրուին անոր գրասենեակները որոնց ամբողջու-թիւնը 26 հազար քառակուսի մեթր տա-րածք ունի: Կամուրջը չատ անցորդներ չունի տակաւին: Անոր խանութներուն ապրանքները ալ չատ չատ սուղ են, ինչ-պէս ճաշարանները: Առ այժմ, այցելու-ներ գրաւող միակ գօտին ցուցասրահն է, երբ ցուցահանդէս մը կայ:

Մոսկուայի Մանհաթթանը պիտի ունե-նայ իր գործի թաղը, կեդրոնական մա-սին մէջ: Ներկայիս մանր մեթրոյի մը եւ ընդյատակեայ ցանցերու գետեղումները կ'ըլլան: Սակայն, աշխատանքը զանդաղ կ'ընթանայ, որովհետեւ անհրաժեշտ դու-մարներուն հազիւ կէսը կրնայ տրամադ-րել քաղաքապետարանը, սպասելով ճեռ-նարկատէրերու մասնակցութեան: Շը-փումներ կատարուած են արտատհման-ցի եւ տեղացի գրամատուներու, ընկե-րութիւններու հետ: Բոլորն ալ բացա-յայտ, կամ թաքուն, որոշ անվստահու-թիւն մը ունին ծրագրին իրագործման նկատմամբ:

Նոր Թաղը գրասենեակներու չէնքէն զատ պիտի ունենայ Բիւրեղեայ աշտարա-կը եւ «Ռուսիա» երկնաքերը որ 648 մեթր բարձրութեամբ, 115 յարկով, աշխարհի ամենաբարձր չէնքը պիտի ըլայ: Այդ չըր-ջանին մօտակայ թաղերու բնակիչները այս անդամ ոչ մէկ բողոք ներկայացու-ցած են, ինչպէս ըրած էին քաղաքին ծայ-րամասի թաղերու բնակիչները երբ եր-րորդ չրջուղիին կառուցումին ձեռնար-կուած էր: Անոնք նոյնիսկ գոհ են որ այդ նախաձեռնութեան չնորհիւ Մոսկուա դե-ղին ափերը մաքրուած, բարեզարդուած են:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

«ՀՈՐԻԶՈՆ» ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՅԱՑՏԱԳՐԻ 10–ԱՄԵԱԿԸ

Լոս – Անճըլըսի «Պէվըրլի Ուիլշըր» պանդոկին մէջ, Մայիս 13–ին, նչուած է «Հորիզոն» հեռատեսիլի յայտագրի 10–ամեակը: Ներկայ եղած են չուրջ 500 հոգի: Յայտագրը հիմնուած է 1989–ին, Հ. Ց. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. կոմիտէին կողմէ, չաբաթական մէկ ժամ տեւողութեամբ, իսկ չուրջ տարի մըն է, որ «Հորիզոն»ը վերածուած է 24 ժամ-եան: Հանդիսութեան բացումը կատա-րած է յայտագրի խօսնակը՝ Արչաւոյ Դարբինեան: Հանդիսութիւնը վարած է Աւրա Պաչատրեան: Օրհնութեան խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիս-կոպոս Մատթիոսեան: Խօսք առած են «Հորիզոն»ի խօսնակներէն Եդուարդ Ջու-հարեան եւ յայտագրի Երեւանի գրասեն-եակի պատասխանատու Ռիթա Շաուոյ-եան: Այս վերջինը կարդացած է նաեւ Հայաստանի նախագահ Ռոպէրթ Քոչար-եանի չնորհաւորական դիրը: «Հորիզոն»ի տասնամեայ երթին ու ներկայ վիճակին անդրադարձած է «Ասպարէզ»ի եւ «Հո-րիզոն»ի ընդհանուր պատասխանատու Ժան Գոմաճեան, նչելով որ «Հորիզոն»ը Դաչնակցութեան կողմէ ստեղծուած եւ անոր ճամբով հայրենիքի ծառայութեան ի սպաս դրուած գործիք մըն է: «Հորի-զոն»ի հաստատման սկիզբը, Տէր եւ Տի-կին Վահէ եւ Թամար Մանուկեան 100 հազար տոլար նուիրած են: Անցեալ տա-րի, 24–ժամեայ կայանի վերածուելու ա-ռիթով, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի եւ Ճոան Մանուկեան 100 հազար տոլար նուիրած են «Հորիզոն»ին: Կազմակերպիչ յանձնա-խումբը յիշատակի նուէր մը յանձնած է նուիրատու ամոլին: Ձանազան նուէրներէ եւս գոյացած է 40 հազար տոլար:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.–Ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏԻ ԵՐԿՈՒ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐ

Կլէնտէյլի «Աշչատրեան» սրահին մէջ, Մայիս 5–ին, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Լոս – Անճըլըսի վարչութիւնը պատուած է Հ. Մ.-Ը. Մ.–ական վերապրողներ Գուրգէն Յանճեանը եւ Արչակ Տօնոյեանը: Ջեռնարկին բացումը կատարած է Մարօ Քէչեան: Խօսք առած է Վահէ Թաշճեան: Հ. Մ. Ը. Մ.–ի չարքերուն մէջ իրենց ու-նեցած աւելի քան 60 տարիներու ծառա-յութեանց համար գնահատագիրներ յանձ-նուած են Գուրգէն Յանճեանին եւ Արչակ Տօնոյեանին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊՈՒՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Հակապատկերը ցայտող է այդ խեղ-ճուկ բնակարաններուն ու պիրենք իր բարձրութեամբը, ճոխ ու ագնուապետա-կան ճարտարապետութեամբը սիրապե-տող այդ ապարանքին, կարծես դիտ-մամբ կառուցուած հող, ժողովրդական աղքատիկ թաղին մէջ: Դէպք մը, անվերջ խօսակցութիւններու առիթ մը, այդ խա-ղաղիկ թաղին բնակիչներուն համար, պարիներ առաջ, լուրը, թէ հայ մեծ վա-ճառական մը, Մարտիկ Սրմաքէչեան, գնած է պիմացի «վէրանէ»ն ու պարտէզը՝ տուն մը չինել տալու ու գետըզեղէն հոն փոխադրուելու համար: Ու իրաւ, աչխա-տութիւնները սկսան փութով, ու առ-ատ մը, տունը խրոխտ ու պերճ կանգնը-ած տեսնուեցաւ, ու օր մը տէրերն ալ եկան. մայրը, աղջիկը ու մարդը: Եթէ այդ պերճութեան դրացնութիւնը թաղե-ցիներուն անախտութիւնը չոյեց, ուռե-ցուց ագնուականութեան, պարծանքի տիպոսի մը պէս, որ իրենց թաղին չի-նականութիւնը սրբագրած ըլլար, եթէ ատոնք չնորհակալ էին նորեկներուն իրենց թաղին վարկը բարձրացուցած ըլլալնուն, չատ ներողամիտ ու բարի չէին, սակայն, նոր բնակիչներուն համար, որոնց քաչ-ուած կեանքը, հպարտ դիրքը թաղին մէջ իրենց անճնասիրութիւնը կը վիրաւորէր, միեւնոյն ատեն, որ իրենց բամբասող ե-ռանդը կը զրկէր չատ մը տեղեկութիւն-ներէ, մանրամասնութիւններէ, խօս-ակցութեան առիթներէ ու կը ստիպէր զայն անանիլ, գոհանալ սպատախումբին չար-ժումներուն, այցելութիւններուն կամ ելքերուն յարաբերաբար աղքատ նիւթե-ղէնովը:

– Ը՛հ, – կ'ըսէր Թադուկ հանըմը, յի-սուն տարեկան կին մը դիմացի պատու-հանը նստած դիտացուհիին՝ երկուքն ալ կար կարելու զբաղած, – հի՛չ բէրիս չերնեց աս մարդիկը: Մարդը չատ ժանի-քոտ բան կ'երեւայ կոր, միչտ ծառաները չախելու, չախչխելու վրայ է:

– Քա հա՛, ան ի՛նչ դէմք է քի...

– Աղջիկը ըսես նէ՝ քիթէն իյնողը հա-զար կտոր կ'ըլլայ. ասչափ ատեն է հոս է, դեռ անցած ատենը բարեւ մը տուած չունի:

– Գիտե՞ս քէ, մէջերնուն էն աղէկը մարդուն մայրն է... չիյտեմ ամա...

– Վո՛ւյ, գաղտպիւղի չէ՞ն մի... ա-մէնն ալ տեղերնին մնան:

Այդ տանը մէջ կը բնակէր 92–էն ի վեր Մարտիկ Սրմաքէչեան, վաճառական ճեր-մակեղէնի, Սուլթան Համամ, Սրմա-քէչեան խան, իր ծերունի մօրմովը եւ քանի տարեկան աղջիկովը: Կինը մեռած էր տասը տարի առաջ, ու ինք, այդ մահ-ւան անհուն ցաւին մէջ, դիւցազնական որոչում մը երդնած էր. «Չի՛ պիտի կարդուիմ» ու հաւատարիմ մնացած էր այդ որոչումին: Ի՛նչքան առաջարկու-թիւններ եղած էին իրեն, մին միւսէն չը-լացուցիչ: Ո՛չ դեղեցկութիւն, ո՛չ դրա-մօժիտ կրցած էին զինքը փորձել խախ-տել իր ամուրիական առաքինութիւնը: Մարտիկ աղա առաջարկողին բերանը ա-ռաջին բառերէն իսկ կը խցէր իր յաւի-տենական խօսքովը. «Ես երդում ըրած եմ չկարդուելու»: Շեչոը, խրոխտ ու խո-ժոռ, առարկութիւն չէր վերցներ՝ մէ-կուն քթին բերնին ուժգնօրէն դոցուած դուռի մը պէս: Ա՛լ հարսնացու աղջիկ մատակարարող ընտանիքներուն մէջ կար-գախօսի տեղ անցած էր Մարտիկ աղային մերժողական պատասխանը: Առաջար-կութիւնները ա՛լ դադրած էին. բան մը որ չատ դոհ չէր ձգեր Մարտիկ աղան, որ պիտի ուզէր անհատնում ամուսնական առաջարկներու առարկայ ըլլալ, գա-նոնք իր թատերական խօսքովը վանելու համբոյքը տալու համար ինքզինքին: Վեր-ջերը, նոյն իսկ, դիմումներուն դադարէն ի վեր, իր առաքինութիւնը գօտեպնդելու համար պէտք կ'ունենար ամէպ իր երդու-մը յիչելու եւ այդ տեսակ արարքէ մը իր վրայ ցայտելիք ամօթը, անպատուու-թիւնը երեւակայել՝ չերթալ ինք չառա-ջարկերու համար:

Մարտիկ աղա վաճառական է, ըսինք: Տարօրինակ վաճառական մը սակայն: Երբէք արհեստ ու մարդ այնքան հակա-ռակ չեղան իրարու: Երեսուն տարեկան էր, երբ հայրը մեռաւ՝ դինքը ձգելով ժա-ռանգորդ ահագին հարստութեան մը ու չայող ճերմակեղէնի տան մը, որ հրա-պարակին վրայ մեծ համբաւ կը վայե-լէր: Իր ապրուականներուն, բարեկամնե-րուն ու մօրը թախանձանքներուն վրայ:

Մարտիկ աղա եւս կեցաւ խանութը զո-ցելու, ապրանքները ծախելու դիտաւո-րութենէն, կարենալու համար հաստատուն կեանք մը վարել դատարկ ու ազատ ու լայն գոհացում տալ իր բնածին ճգտում-ներուն:

Ի տես այդ ճգտումներուն՝ «Այս տղան բան մըն ալ չպիտի կրնայ ըլլալ» կը վճռէր չատ մարտիկ աղային հայրը՝ կեսարացի խորամանկ գործի մարդ մը, որ կ'ըսէր, թէ իր կեանքին միակ ու խո-չոր սխալը պոլսեցի ու մա՛նաւանդ գա-տըզեղցի աղջիկ մը առած ըլլալն էր իբր կին, հպարտ, արհամարհոտ, պճրասէր, ցուցամոլ, չաւակնոտ ու միամիտ աղջիկ մը, որուն բնազդները կեսարացի վաճա-ռականին խառնուած քին հետ կը համա-ձայնէին, որքան որ հակառակները կըր-նան: Մարտիկ ժառանգած էր այդ բո-նազդները, որոնց կը միացնէր հօրը կոչտ, բարկացոտ խառնուածքը: Մահուան ան-կողնին մէջ խեղճ հօրը մեծ ցաւն էր ա-սիկա: Իր կենդանութեանը, հակառակ իր յամառ ջանքերուն, չէր կրցած իր ար-հեստին սէրը փոխանցել իր տղուն:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէ)

Հանդի ապաստամբութեան դեկավար՝ Սանքոհի կնոջ որ երկրէն հեռանայ: Ազատօրէն մուտք գործած էր չնորհիւ ամերիկեան անցագրի մը...:

ԺԸՆԵԻի դատաւորը՝ Տանիէլ Տըվո որոշած է մեղադրել Մապեթեքի սեփականատէրը՝ Պեհչէթ Փաքըլի, որ ստանձնած էր կրեմլինի վերանորոգումը, ղրամի օրինականացման և ոճրային կազմակերպութեան մը մասնակցութեան համար: Փաքըլի Քոսովոյէն ալպանացի գործի մարդ մըն է: Զուիցերացի դատաւորը կը մեղադրէ գինքը ի մէջ այլոց որովհետեւ չորս միլիոն տոլար միջնորդէնք տուած է ռուս պաշտօնատարներու հանրային պայմանագրութիւններու փոխարէն, որոնց կարդին կրեմլինի վերանորոգումը: Դատաւորին համաձայն, Մապեթեքս եւ Մեռքաթա Թրէյտինկ մաս կը կազմեն այն ընկերութիւններուն որոնց հանդէպ կասկած կայ որ կաշառք վճարած են Ելցինի մերձաւորներու:

ՊՈՒՏԻՆ չատ դժգոհ է հեռատեսիլի էն – Թէ – Վի (ոչ պետական) կայանի երգիծական Կուկլի յայտագրէն, որու մէջ կը ներկայանայ իր խամաճիկը: Կրեմլին հաղորդած է կայանի տնօրէնին որ իր չահն է վերցնել այդ խամաճիկը: Մայիս 28–ի իրիկունը, կայանին տնօրէնը՝ կիսելու յայտարարած է Կուկլիի յայտագիրը չսկսած.– «Մեզմէ պահանջուեցաւ որ քաչենք նախագահին խամաճիկը: Այս իրիկուն պիտի փորձենք յայտագիր մը ներկայացնել առանց անոր եւ տեսնենք թէ պիտի հանդուրժա՞ն վերի խաւերը»: Յայտագիրը ընթացած է առանց խամաճիկին, բայց Պուտին չէ բացակայած ՔՄ – կի սկզբնատառերով որ ռուսերէնի մէջ Տիրոջ սկզբնատառերն են, ,այլ նաեւ ՔՄ – կի – Պէ–ի վերջին գիրերն են, ուր Պուտին կեանքին մեծ մասը անցուցած է: Կուկլի ստեղծուած է 1994–ին եւ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ:

«ԱՌԱՆՑ ԾԽԱԽՕՏԻ» համաչխարհային օր էր Մայիս 31–ը: Իշխանութիւնները կը ջանան առաջքն առնել ծխամոլութեան, մանաւանդ կիներու եւ պատանիներու մօտ: Հետաքրքրական երեւոյթ է որ ծխախոտի դէմ արշաւը միշտ չատ բուռն է, հակառակ անոր որ ի վերջոյ բուն տուժողը միայն ծխողն է, մինչ նոյն պայքարը չի տարուիր թմրեցուցիչի օրէ օր ծաւալող գործածութեան դէմ, երբ այս վերջինը միայն գործածողին չի վնասեր, այլեւ ուրիշներու: Գողութեան, սպանութեան բազմաթիւ պարագաներ կան:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան – Ֆրանսուա Շաչըրօ,
Գէր Այանեան,
Տիկին Տիրուհի Ծառուկեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Նորայր Այանեան եւ զաւակները,
Տիկին Մարի Պօյաճեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարտականները
յաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ԱՅԱՆԵԱՆ.Ի

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 28–ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Զորեքչաբթի, Մայիս 31–ին:

Իր յիշատակին հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 4, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին 4, rue Komitas

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

JEUDI 8 JUIN à 19h

dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille
vous invite à sa

FETE ANNUELLE - KERMESSE

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 4 Juin de 14h30 à 19h
dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Tirage de la
TOMBOLA
sur place.
Une surprise et de nombreux lots.

Venez nombreux
encourager nos élèves
et déguster les spécialités
arméniennes
dans une ambiance familiale.

ՔԱՋԱԼԵՐԵՑԷՔ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԶՈՐԳԱՑՈՒՄՆ
ՈՒ Ա.ԶԳ. ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE — DEBAT :

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne
de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Մօրիս ար Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է միօրեայ վարժարանին համար հեռուհալ նուիրատուութիւնները: Տիկին Օակէթ Մատէր, Պր. Սարկիս Տօնապետեան, Լիոն – Վիլէօրպան Ա.րաքս մասնաճիւղ 500–ական Ֆր., Պր. Ա.րտահամ Շաքամեան, Տէր եւ Տիկին Ժօէլ Մերլ, Տիկին Վեհանոյշ Կուպաթեան 300–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Շառլ Սինանեան, Տիկին Մարիամ Մարգարեան 200–ական Ֆր.:

Իսկ Տիկին Թամար Կամպարեանի մահուան առիթով, փոխան ծաղկեպատկի, եղած են հեռուհալ նուիրատուութիւնները միօրեայ վարժարանին համար:

Սերատացիներու Ընկերութիւն (Տէսին), Տիկին Ա.րաքսի Գալուստեան (Տէսին) 500–ական Ֆր., Պր. Սարկիս Տօնապետեան 200 Ֆր., Պր. Էմմոն Խոզեան (Սէն – Ժերմա) 100 Ֆր., Տիկին Մարի Գրիգորեան 200 Ֆր., Տիկին Ազաւնի Սինանի ,Տիկին Անդինէ Պրոնիզ 300ական Ֆր.:

10EME CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 10ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

2000 Փարիզ

Ա.ննա ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
«ՀԱՆԻՐ, ԽՆԴՐՈՒՄ ԵՄ, ԴԻՄԱԿՍ...»
կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16–ին
Dimanche 4 Juin à 16 heures
Հայ Ուսանողական Ոստան
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 Ֆր.

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR,** au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

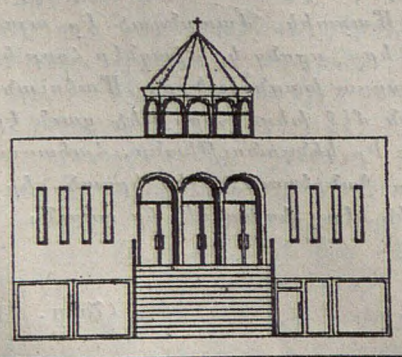
Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 3
SAMEDI
3 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·919 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.919

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուղիս 1 / 2)

ՀԱՅԿ· ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Ազգ· ժողովի նախագահ Արմէն Խատերեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը Մայիս 31–ին մեկնած է Հռոմ: Հանդիպումներ կ'ունենայ երեսփոխանական ժողովին եւ Վերակոյսի նախագահներուն, արտաքին գործերու յարաբերութիւններու պաշտօնատարներու եւ հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ: Ազգային Ժողովի նախագահը Հռոմէն կ'անցնի Ավստրիա ուր տեղի կ'ունենայ Սեւ Ծովեան տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական վեհաժողովը, որուն կը նախագահէ Հայաստան:

*
**

Մ· ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ ԵԻՍ Ա.ԶԱՏ Կ'ԱՐՁԱԿՈՒԻ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան ամբաստանեալներէն երեսփոխան Մ· Մովսիսեանի բանտարկութիւնը երկարաձգելու պահանջով վինուորական դատախազութեան դիմումը դատարանին կողմէ մերժուած է: Կը սպասուի որ ան ազատ արձակուի Ցունիս 6–ին երբ կ'աւարտի բանտարկութեան պայմանաժամը:

*
**

Ա.Զ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Մայիս 31–ին Սունդուկեան թատրոնի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Ա.Ը ուժերու Միութեան հաւաքոյթը: Այդ Միութեան մէջ ընդգրկուած են «21–ը դար», «Վիպերալ–դեմոկրատական», "Նոր Ուղի", Ազատութիւն» կուսակցութիւնները եւ «Զրոյա» կեդրոնը: Ներկայ եղած են վեպանութիւններու ներկայացուցիչներ, կուսակցութիւններու ղեկավարներ: Բացման խօսքը արտասանած է Միութեան ղեկավարներէն Բ· Աբարքցեան, ըսած թէ իրենց նպատակն է այդ հաւաքոյթին Հայաստանի իրական պատկերը եւ իրենց ծրագիրները ներկայացնել: Իրմէ ետք ելոյթ ունեցողները՝ Վ· Խաչատրեան, Դ· Շահնազարեան, Հ· Բագրատեան չեշտած են թէ երկիրը ճգնաժամէն դուրս բերելու համար անհրաժեշտ է օրինական ճամբով իշխանութեան փոփոխութիւնը: Անոնք անընդունելի համարած են Մեղրիի փոխանակման մասին ամէն խօսակցութիւն:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԸ ԼՈՌիի ՄԱՐԶԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Մայիս 31–ին պէտի պօտիին աշխատանքներուն ծանօթանալու նպատակով այցելած է Լոռիի Մարզը: Նախ զացած է Սեւեփանատան ուր յուշարձին ներկայ գտնուած է ՄԱԿ–ի դիտորդներով կառուցուած առողջարանին: Ան նկատած է վանաձոր, այցելած՝ բերկարանները, զպրոցի շինարարութիւններու, գործատուները, ապա Լոռիի մարզպետարանը:

*
**

Հ· ԱԼԻԵԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԱՌԳԱԽՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի նախագահը Մարդկային

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ զգալի նուազում կ'արձանագրէ Ֆրանսայի մէջ վերջին ամիսներուն: Ներկայիս 10%–էն վար է, ինչ որ մրցանիշ մըն է: Արդարեւ Մայիսին 77·000, այսինքն 3,1% նուազ գործազուրկ կար: Այս յաջողութիւնը, սակայն, սուր բանավէճերու ալ նիւթ է, քանի զանազան կողմեր կ'ուզեն իրենց վերագրել այս ղրական երեւոյթը: Աշխատանքի նախարարուհին՝ Մարթին Օպրի կառավարութեան վարած քաղաքականութեան ջատագով է, մինչ ձեռնարկութիւնները կը գտնեն որ արդիւնք է աճին եւ իրենց վարուելակերպին: Ներկայիս գործազրկութեան տոկոսը 9,8% է:

ԱՄՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ. միութիւններու համագումարին նախագահը, ըստ Թուրք մամուլին, յայտնած է թէ մտահոգ են ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ տեղւոյն հայկական կազմակերպութիւններուն լուրջ ջանքերուն պատճառով: Թ· Զուպուքճու աւելցուցած է թէ «Հայկական կողմը շատ հզօր է ու վկաներ, գիտնականներ, փաստաթուղթեր մէկտեղ կը դնէ, իսկ Թուրքիան պաշտպանող միակ գիտնական մը իսկ գտնել կարելի չըլլար»: Նոյն անձը ըսած է թէ ցեղասպանութեան ճանաչումին թեր քուէարկած նահանգներու թիւը սկսած է աւելնալ եւ եթէ 30–ի հասնի, հարցը կրնայ Գոնկրէսի օրակարգի նիւթ ըլլալ:

ԻԶՄԻՐի Պետութեան Ապահովութեան Ատեանը ծայրայեղ ձախ վեց պինուորականներ մահուան դատապարտեց Մայիս 31–ին: Ատոնք ամբաստանուած էին որպէս յանցագործներ որոնք «զէնքով ուղած են քանդել սահմանադրական կարգ ու կանոնը»: Դատապարտեալները (3 կին եւ 3 այր) անդամ են Ազգային Ազատագրութեան Ցեղափոխական կուսակցութեան, ծայրայեղ ձախ գաղտնի կազմակերպութիւն մը, որ պանպան ոճրափորձերու հեղինակ նկատուած է, նաեւ Արդարադատութեան նախարարի մը եւ քանի մը զօրավարներու սպանութեան: Ձերբակալուած էին 1998–ին, բախումի մը ատեն ապահովութեան ուժերու հետ, Տէնիզլի: Մահապատիժը չէ կնքուած

իրաւունքներու միջազգային հիմնարկի տնօրէնին հետ հանդիպումին ըսած է թէ ան այժմ չի կրնար փոփոխել իր երկրին եւ Հայաստանի կողմէ ձեռք ձգուած փոխզիջումներուն էութիւնը: Անոնք միայն երկու կողմին համաձայնութեամբ կրնան հրապարակուիլ: Ալիեւի կարծիքով եթէ հաշտութեան համաձայնութիւն ձեռք ձգուի, դժուար է որ պայմանները երկու երկիրներուն մէջ ալ ըմբռնում գտնեն:

Հ· Ալիեւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ Հ· Տայնի հետ, Բաքու տեսակցութեան ընթացքին ցաւ յայտնած է որ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ն չի կատարեր հայ – ադրբեջանական հակամարտութեան կարգաւորման համար իր ստանձնած պարտաւորութիւնները, Ղարաբաղի կապակցութեամբ: Ալիեւ կ'ակնարկէ որ Պուտափեշտի 1994–ի եւ Լիզպոնի 1996–ի որոշումները այդպէս ալ կը մնան:

Տայն ապահովութիւն տուած է որ պէտք եղածը պիտի ընէ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի ղեկավարութեան մօտ որպէսզի չուտափոյթ կարգադրութիւն մը ըլլայ:

ԹուրքԻոյ մէջ (հակառակ Եւրոպական Միութեան պահանջին), բայց, 1984–էն ի վեր ոչ մէկ պատիժ գործադրուած է:

ՓԱՐԻԶի 3–րդ թաղամասի անդոյ ընտրողներու հարցը պատճառ եղաւ որ Նոյէլ Մամէռ կարգի հրաւիրուի Ազգային ժողովի նիստին նախագահ Ֆապնիի կողմէ, նախապահ Շիրաքի հասցէին ըրած իր բացայայտ ակնարկութիւններուն համար: Միւս կողմէ, քիչ մը աւելի չփոթութիւն ստեղծելով աջի շարքերուն մէջ, Ֆ· Սեկէն օրէնքի առաջարկ մը բերաւ վերակազմելու համար ամբողջ Փարիզի ընտրողներու ցանկերը: Պատրաստուած առաջարկը պիտի ներկայացուի Ցունիս 6–ին, Ազգային ժողովի ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ խմբակի նիստին:

ԱՖՒԱԶիՈՑ ՄԷՋ, ՄԱԿ–ի չորս պինտրական դէտեր եւ իրենց թարգմանը պատանդ բռնուած են պինեալ խումբի մը կողմէ, ըստ վրացական այդ անկախապաշտ չրջանին արդարութեան լուրերուն:

ՄՈՆԹԵՆԵԿՐՈՑի ՄԷՋ, առաջին անգամ ընլլալով քաղաքական սպանութիւն մը տեղի ունեցած Մայիս 31–ին: Միլօ Ձուքանովիչ, որ նախագահին խորհրդականն էր, սպանուած է մայրաքաղաքին կեդրոնը: 38 տարեկան, Զուգիչ նախագահին խորհրդականն էր 1997–էն ի վեր:

ՄՈՍԿՈՒԱՑի օդակայանին մաքսային պաշտօնեաները, Մայիս 28–ին, գրաւած են Լոնտոնի Հինթրոնէչէնըլի վերջին տեղեկագրէն չուրջ 100 հատորներ «հակառուս քարոզչութեան» համար: Կազմակերպութիւնը ամբաստանուած է Չէչենիոյ վերաբերեալ իր հակառուս տեղեկատուութեան համար:

ԼԻԻՔՍԱՆՊՈՒՐԿի վաճրպլիկի մէկ մանկապարտէզին մէջ – Քինտըրկարթըն – Թունուցքի մը 24 ժամ պատանդ պահեց 25 մանուկներ եւ երեք ուսուցչուհիները, տարճանակի, դաշոյնի եւ ձեռնառումբերու սպառնալիքի տակ: Ցունիս 1–ին, ոստիկանութիւնը յաջողած էր համոզել ենթական որ հեռատեսիլի լրագրողներ կ'ուղեն հետը հարցազրոյց մը ընել, որ պիտի սփռուի աչխարհի բոլոր կայաններէն: Համոզուած էր եւ ոստիկանները, որպէս լրագրող ծպտուած, մօտեցած էին եւ պամերայի մը ընդմէջէն մէկը կրակած էր Թունուցքիին վրայ, որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր գլուխէն: «Կը բացատրուէր» որ – նման պարագաներու միչտ հոգեբանական թացատրութիւններ կը տրուին – գրկուած էր իր չորս զաւակներէն վեց տարիէ ի վեր: Ամէն պարագայի մէջ ծանօթ ալքոլամոլ էր, յաճախ չիմարացոց մտած – ելած եւ այլն, եւ այլն:

ԳՈՒՊԱՑի մանուկին հարցը, որ ուրիչ բան չէ եթէ ոչ տխուր թերթօնը 6 տարեկան մանուկի մը քաղաքական չահագործման, նոր հանդրուանի մը հասած էր Ցունիս 1–ին, երբ Ալպանթայի Դաշնակցային Ատեանը իրաւունք տուաւ հօրը եւ ամերիկեան կառավարութեան, մերժելով ամերիկաբնակ ազգականներու քաղաքական ապաստանի դիմումը: Բայց եւ այնպէս հարցը չէ փակուած, ազգականները կրնան իրաւական նոր ձեւակերպութիւններ գտնել եւ դիմել մինչեւ Գերագոյն Ատեան վերաքննութիւն պահանջելով:

ԼԱՄԻԱՑի (Ցունաստան) վերաքննիչ Ատեանը 20–էն 7 ամիս բանտարկութեան իջեցուց ծագումով Թուրք Մեհմեթ Խմին Ագայի պատիժը: Ենթական դատապարտուած էր այն մեղադրանքով որ ապօրինի կերպով միւֆթիի պաշտօնը կը վարէր, մինչ, 1990–էն ի վեր, Ցունաստանի կառավարութիւնը ինք կը նչանակէ միւֆթիները: Մեհմեթ Աղա հօրը որպէս ժառանգորդ կը պահանջէր այդ պաշտօնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՄԸՄ - ՖՐԱՆՍ-Ի «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

ՀՄԸՄ – Ֆրանս–ի համագազութային մրցաչարքի (Ֆութպոլ եւ պասքէթ պոլ) Հինգչարթի, Ցունիս 1–ի արդիւնքներն են. –

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ա. Խումբ· –

ՀՄԸՄ – Ֆրանս – ՀՄԸՄ – Վալանս 2 – 3
ՀՄԸՄ – Ֆրանս – ՀՄԸՄ – Լոնտոն 3 – 1

Բ. Խումբ· –

Ա. – ԷՍ – Օ – Ա.Մ.Է.Նիէն – ՀՄԸՄ – Ֆրանս (պատանիներ) 4 – 0
Ա. – ԷՍ – Օ – Ա.Մ.Է.Նիէն – ՀՄԸՄ – Հոլանտա 5 – 0

ՊԱՍՔԷԹ ՊՈԼ

ՀՄԸՄ – Ֆրանս (ա) – Ժի–Ա–Փէ 103–27
ՀՄԸՄ – Լոնտոն – ՀՄԸՄ – Ֆրանս 51–49

Շ· Ո·

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— • —

ԱՂԱՍԻ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՅԱՂԹԵՑ

Մինչ առաջին չրջանին, Մայիս 31–ին, Աղասի 6–7, 6–3, 6–4 կը յաղթէր Ֆրանսացի Տիւփիւիի, յաջորդ օրը՝ Ցունիս 1–ին, վերջնապէս կը պարտուէր: Սլովաք՝ Քուչերա 2–6, 7–5, 6–1, 6–0 փայլուն յաղթանակ մը կը տանէր անցեալ տարուան մեծ յաղթողին վրայ, ինք որ Համաչխարհային դասաւորման մէջ 65–րդ տեղը կը գրաւէ: Աղասի ոտքէն վիրաւորուած էր եւ բարոյապէս ալ յուսալքուած: Այնքան ազդուած էր, որ խաղի վերջաւորութեան չէ իսկ պատասխանած լրագրողներու հարցումներուն, ինչ որ կրնայ իրեն մինչեւ 75 հազար ֆրանքի տուգանքի մը նստիլ: Արցունքոտ աչքերով հեռացած է խաղավայրէն: Իրեն համար, Ցունիս 1–ին, վերջ կը գտնէր Ռոլան Կառոսի մրցաչարքը:

*
**

Նոյն օրը, Ցունիս 1–ին Սարգսեան, որ Հայաստանը կը ներկայացնէ, կը յաղթէր Ֆրանսացի Գլեմանի 6–7 (5–7), 6–3, 2–6, 6–0, 6–4:

Մօրմէ Հայ, Մալեւա ալ (Պուլկարիա) կը յաղթէր չեխ Շլատկովայի 7–6 (7–5), 2–6, 6–2:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՒԱՋ– ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (260) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Եղծուած հաղորդութիւնը
Գ· ՔՀՆՑ· ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ
Փարիզ 2000 Զ· ԽՐԱԽՈՒՆԻ
Արշիլ Կորքի եւ նկարելու արարքը
Ա· ՊԷՐՃԻԲԻԼԵԱՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՏՈՒՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԴՈՐՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ուրեմն, մինչեւ ե՞րբ պէտք է Հայը այս կամ այն տէրութիւնների փեշերն ընկնի, երբ նոյն մեր 20–րդ դարում դոնէ երկու անգամ եւ այլն էլ խոշոր հաշուով ապացուցեց, թէ ինքն ընդունակ է դիմադրելու օտարի յարձակումը եւ նոյնիսկ պատերազմ չսկսել:

Բանն այն է, որ հովանաւորելու մարմաջը ծնունդ է առել Իսրայէլ Օրիի այն պարզունակ զազափարներից, թէ հնարաւոր է հովանաւորութեամբ եւ որոշ ջանքերով հայկական թագաւորութիւն ունենալ եւ անճամբ էլ դառնալ թագաւոր: Իսրայէլ Օրին 18–րդ դարը չփոթել էր 11–րդ դարի հետ, երբ հովանաւորութեամբ ստեղծուեց Կիլիկիոյ թագաւորութիւնը: Բայց եթէ 18–րդ դարում էր արդէն բացառւում հովանաւորութիւնը, միթէ այնքա՞ն զեռնաքարշ ենք, որ չենք տեսնում մեր դրանը չոքած 21–րդ դարը:

Բանից պարզւում է նաեւ, որ երբորդ անգամ եւս Ռուսաստանի դիրքն ընդհանրը նպատակայարմար է այնքանով, որքանով Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ երբեք պատերազմ չի եղել: Բայց դարձեալ վատ յիշողութեան հետեւանքով մոռանում ենք, որ դա ոչ թէ փոխադարձ սիրոյ արդիւնք է (որպիսին մարդկանց միջեւ նոյնքան անհնարին եւ զնդհանրապէս Զի ԼԻՆՈՒՄ ժողովուրդների միջեւ), այլ պարզապէս այն դարերում, երբ ձեւաւորւում էր ռուսական տէրութիւնը, Հայաստանն այլեւս գոյութիւն չունէր, արդէն բաժանուած էր Թուրքիոյ ու Պարսկաստանի միջեւ: Եւ այս վերջինիս հետ պատերազմելով է, որ 1827–ին Ռուսաստանը գրաւեց արեւելեան Հայաստանը, եւ զանգուածային ու ստիպողական գաղթով հայաթափեց պարսկահայաստանի պատմական մեր տարածքները:

Եւ կարծել, թէ Գերմանիայի յարաբերութիւնները Վրաստանի հետ ընդամէնը Շեվարնաձէի նկատմամբ երախտագիտութեան հետեւանք է, նշանակում է դարձեալ մոլորեցնել մարդկանց, որոնք չատ լաւ գիտեն, որ եթէ Գերմանացին իր վերամիաւորման համար չնորհակալ է որեւէ մէկին, ապա անճամբ Գորբաչովին:

Ցետոյ, մենք այնպիսի անկում ապրեցինք, որ թէ՛ բարոյական, թէ՛ հոգեւոր, եւ թէ՛ անտեսական առումով դանւում ենք աշխարհի յետնախորշերից մէկում: Բայց նոյն մեծամիտ ու ինքնահաւան կեցուածքով չարունակում ենք մեր պարտուղական քայլերը: Եւ անվերջասէր հովանաւորեալի վիճակ երազելը արդարացնել առնուազն Եւրոպական Միութեան օրինակով: Ընդ որում այս համեմատութիւնը զրեթէ տասնամեակի պատմութիւն ունի: Քարոզիչները, սակայն, ի զուր են որեղիից որեղ ընդհանուր եզրեր փորձում գտնել ժամանակակից աշխարհի ամենազարգացած երկրների եւ քանդուած կայսրութեան բեկորների միջեւ: Այդպիսի եզրեր զոյութիւն չունեն:

Գաւառամիտ այս մտածողութեամբ Հայերն էլ իրօք կարծում են, թէ վերականգնուելու ճիզեր կատարող կայսրութեան բեկորները առնուազն Եւրոպական տէրութիւններ են՝ իրենց հզօր մշակոյթով ու անտեսութեամբ: Եթէ նոյնիսկ մի պահ որպէս ճշմարտութիւն ընդունենք այս միամիտ համեմատութիւնը, ապա նորից անհասկանալի է, թէ ի՛նչ զործ ունի Ռուսաստանը նման միութեան մէջ: Միացեալ–Նահանգները Եւրոպայի Միութեանը որեւէ մասնակցութիւն չունեն կարծեմ: Եւ այդ ո՞ր եւրոպական տէրութիւնը կը հանդուրժի նման մի մասնակցութիւն:

Գանք համայնավարութեան, որ այս պարագային կոմունիզմն է: Հարկ է, որ իրերը կոչենք իրենց անուններով: Մեզ փորձում են միամտացնել, թէ «համայնավարութիւնը պատմութեան դիրքն է անցել», երբ յայտնի է, որ խնդիրը ռուսական դաղութարարութիւնն է: 19–րդ դարի ռուսական դաղութարարները Ասիային աշխարհամարտը տանուլ տալով, որոշեցին կայսրութիւնը փրկել մի նոր դիմակով, որն էր կոմունիզմի կամ «համաշխարհայնութեան» դիմակը: Ճիշդ նոյն հնարամտութեամբ կարողացաւ ճողոպրել նաեւ Թուրքիան, որն այսօր էլ ամէն կերպ փորձում է ներկայանալ դեմոկրատական դիմակով միաստղը տէրութիւն, որտեղ Հայերն էլ, Քիւրտերն էլ, մնացեալ փոքրամասնութիւններն էլ թուրք են:

Բրեստ – Լիտովսկի հաշտութիւնը չունչ առնելու ժամանակ տուեց Ռուսաստանին, որ հազիւ երկու տասնամեակ անց սկսեց վերականգնել իր կորցրած տարածքները: Բանն այնտեղ հասաւ, որ դաղութային տիրապետութիւնը տարածուեց դէպի Արեւելեան Եւրոպա եւ զնդվզումի իրաքանչիւր փորձ ճմլուում էր հրասայլերի թրթռուների տակ՝ Փրահա եւ Պուտափեշտ, իսկ «սովետական ժողովրդի ինտերնացիոնալ պարտքը» կատարուում էր Գուլագից մինչեւ Աֆղանստան, և այսօրուան Ռումանիայի, Եթովպիայի եւ յարանման միւս երկրների ողբերգական վիճակի համար աչխարհը պարտական է ռուսական մեծապետականութեանը:

Գաղութատիրական Ռուսաստանը վերակերպելու նպատակով 1991–ին ժամանակաւոր նահանջ տեղի ունեցաւ ճիշդ դարասկզբի ձեռագրով: Մոսկուան նորից դիմակափոխուեց եւ փորձեց աչխարհին հաւատացնել, թէ ինքն այլեւս նախկին Արջը չէ, այլ դարձել է մի Քոթոթ, որը նոյնիսկ երեխաների սիրելին կարող է լինել: Սակայն տեղնուտեղը վերականգնեց կայսրութիւնը մի նոր անունով, միացուեցին Ներքին նախարարութիւնները, բանակը, կենտրոնացուեց անտեսական կառավարումը, միաժամանակ կազմակերպուեց հայաթափումը:

90–ականների սկզբին ունէինք թնականոն մի երկիր դառնալու բոլոր հնարաւորութիւնները, սակայն մերձաւորութեան հանրապետութիւնների ընթացքով դնալու փոխարէն Հայաստանը մնաց Ռուսաստանի փէչերից կախ: Հայը դեռ չգիտէր, թէ ինչ բան է անկախութիւնը, երբ Հայաստանի պետական մտաւորականները սկսեցին բարձրաձայն երազել ու կարօտել «իրենց իմպերիան»:

Ցիրաւի, ճշմարիտ է այն կարծիքը, թէ այլեւս վաճառելու բան չի մնացել: Բայց քանի որ մնացած վաճառքի ապրանքն էլ ոմանց համոզմամբ հինգ տոլարանոց կտոնայք են, ապա կարելի՞ է արդեօք համաձայնել այն տարբերակին, թէ պէտք է ծախու հանել նաեւ երկիրը, պապենական հողը, որտեղ ամփոփուած են նախնիների աճիւնները: Եւ ընդհանրապէս այդ ո՞ր Անգլիաներում, Ֆրանսաներում, Հոլանտաներում կամ Իտալիաներում եւ այլուր պին ունեցող կանայք չկան: Եւ մի՞թէ մեր ազգային թշուառութեան պատճառը այդ է, ինչը երբեք օտարոտի չի եղել նոյնիսկ սովետական իշխանութեան երեսպաշտական բարոյականութեան տասնամեակներին: Հինգ տոլարանոց կտոնայք որպէս քսանհինգ ռուբլիանոցներ են եղել եւ բնական է, որ այսօր էլ կան, լինելու են նաեւ վաղը, երբ, վատահ եմ, յաղթահարելով ամէն տեսակի քաղաքական խաղերի դայթակղութիւններ, Հայը իր սեփական ուժերով կը կանգնի սեփական ոտքի վրայ:

Վերջապէս, այդ ի՞նչ երեւանեան անբուժելի հիւանդութիւն է, որ երբ ամէն անգամ խօսք է բացւում որեւէ երկրի հետ բնական փոխյարաբերութիւնների մէջ մտնելու մասին, տեղնուտեղը քընարկւում է այդ երկրին ինչ–որ ձեւով ենթարկուելու տարբերակը, որն էլ իմաստուն կեցուածքով փորձում են բացատրել Հայաստանի աչխարհագրական անյարմար տեղադրութեամբ: Կարծես աչխարհի միւս երկիրները որպէս կանոն՝ բացառիկ աչխարհագրական առաւելութիւններ ունեն կամ ընդհանրապէս ազգային ազատագրութեան նախապայմանը աչխարհագրական դիրքն է:

Ի վերջոյ, մէկ–երկու յաստակեցում կամ ճշդում:

Դէպի ո՞ւր է հոսում հայաթափումի գետը: Հոսում է դէպի Ռուսաստան: Հայաթափումի այս ծրագիրը մշակուել ու իրականացուել է 60–ական թուականներին ի վեր, երբ հայ տղամարդիկ «խոպան» էին գնում սկզբում իրենց ընտանիքը պահելու, եւ մի քանի տարի անց էլ իրենց ռուսական ընտանիքին նուիրելու համար: Տարօրինակն այն էր, որ նոյն այդ տարիներին ամբողջ Սփիւռքի ուչադրութիւնը կենտրոնացած էր կոմունիստական ռեժիմից մազապուրծ մի քանի հազար Հայերի «հայրենիքը լքելու» քաղչական մեղադրանքին, իսկ երբ տասնեակ ու հարիւրաւոր հազարներով Հայերը կորչում էին անճայրածիր Ռուսաստանում՝ ոչ ոքի տադնապ չէր պատճառում: Ձէր տադնապում նոյնիսկ «Հայրենասէր» մտաւորականութիւնը, քանի որ հէնց այդ մտաւորականների համար էր Սովետական Միութիւնը մեծ հայրենիք, իսկ Հայաստանը փոքր: Եւ հայ պանդուխտների սփոռումը կայսրութեամբ մէկ՝ ոչ ոքի չէր անհանդստացնում, քանի որ հայրենիքի մէջ էին, «մեր մեծ հայրենիքի»:

Հայաստանում մարդը զրկուած է աչխատելու իրաւունքից և այս հանդամանքը մտածուած ու ծրագրուած է, քանի որ առանց այդ իրաւունքի մարդը եւ նրա պատկները ապագայ չունեն: Երկրից դուրս եկողները ոչ թէ տնտեսական բացեկեցիկութիւն են որոնում, այլ ապագայ:

Հայաստանի Հանրապետութեան հրուչակումից ի վեր անցած տասնամեակի ընթացքում ոչ միայն Միջպետական Արժութային Դրամատունը, այլեւ Սփիւռքահայութիւնն է հարիւր միլիոնաւոր տոլար ուղարկել հայրենիք: Այս միջոցներով երկիրը կարող էր բարգաւաճել, բայց կանգնած ենք ադէտին դէմ դիմաց եւ ձեռներս նետում ենք ռուսական փըրփուրներին: Ընդ որում, հայրենիքին օգնելու հանելը այնպէս չեղեց մեր ուչադրութիւնը, որ արդէն մէկ տասնամեակ է, ինչ ոչ ոք ուչադրութիւն չի դարձնում, թէ որպիսի արագութեամբ է ուռդի պէս մեր մտածողութեան արանքով հոսում վերնում ինքը՝ Սփիւռքը իր զպրոցներով, իր հայեցի ութեամբ, իր ինքնութեամբ: Եւ ամէնից սոսկալին այն է, որ արդի կարծիքներ են մշակւում, թէ մի քանի տարի անց Սփիւռքը մեռնելու է, ուրեմն մեր ջանքերն ուղղենք Հայաստանը փրկելու գործին:

Սակայն իմ խորին համոզմամբ իրական ութիւնը այլ է:

Ցնայած պաչտօնական քարոզչութեան, թէ Սփիւռքը պահողը Հայաստանն է, իրականութեան մէջ միշտ էլ Սփիւռքն է եղել Հայաստանին որպէս հայեցի երկիր պահողը: Այսօր առաւել եւս, երբ մեր իսկ անչնորհքութեան հետեւանքով կրկին կանգնած ենք պատմական ու ճակատագրական նորանոր սխալների առաջ, Հայկական զպրոցները որպէս էութիւն պահպանողութիւնը Սփիւռքն է լինելու: Եթէ կ'ուզէք՝ Հայաստանի փրկութիւնը Սփիւռքից է գալու:

Բայց, այնուհանդերձ կո՞յ արդեօք մի այլ ելք... Արժանապատուօրէն ապրելու ելքերը չատ են, եւ բացայայտ, հնարաւոր, եթէ միայն չենք որոչել զովի իւանալ:

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԼՈՑՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ՞ "ԿԱՆՉ"Ի ՅՈՒՆԻՍ 4-Ի ԹԻՒԸ

Հայաստանի մանկա – պատանեկան պարբերաթերթը տարեկիցն է «Յառաջ»ի. հիմնուած է անկէ երկու ամիս առաջ, 1925 Յունիս 4–ին: Պարզ է որ այդ թուականին թերթը չէրնայ բոլոր իր քոյրերուն ու եղբայրներուն նման կը կրէր խորհրդային երկրին, գազափարներուն, մօտեցումներուն, եւ այլն հզօր կնիքը: Սակայն, 1988–ի չարժումին առաջին օրերէն «Կանչ»ի էջերուն մէջ ծլած նոր չունչը, իր առողջ ու մանաւանդ յուսատու բնոյթով, հետաքրքրութեան ու համակրանքի կապ մը ստեղծած էր մեր խմբագրութեան մօտ: Յաճախ արձագանգած ենք կանչականներու տարցումներուն, մտահոգութիւններուն, երբեմն նաեւ պոռթկումին, գրչի արատաղրութիւններուն:

Հայաստանի պատանիներուն թերթը այսօր ալ կը պահէ իր պարունակութեան մէջ հետաքրքրականին բնոյթը: Գլխատորաբար անոր ընթերցողներէն հասած մտահոգութիւններ, հարցականներ այդ տըպաւորութիւնը կը ստեղծեն: Սակայն, օգտակար ու արժէք ներկայացնող չատ ու չատ բաներու նման «Կանչ»ն ալ կը տառապի նիւթական միջոցներու տարուէ – տարի նեղցող սահմանէն: Թերթին խմբագրութիւնը յայտնի է որ չի կրնար ուրոյնակի չափանիշ մը պահել ու անոր ճակատը արձանագրուած է «մանկապատանեկան պարբերական», ըսել ուզելով որ թիւերը լոյս կը տեսնեն երբ որ կարելի ըլլայ:

Շօշափելի զազափար մը ունենալու համար «Կանչ»ի ընթերցողներուն երկրին ազգմէկանութեան հետ սերտ կապին ու անոր առողջ բնոյթին մասին, կը բաւէ աչք մը նետել հատած վերջին թիւերէն Մայիս 10–ի Ա. էջին: Հոն Երեւանի թիւ 197 դպրոցին 9–րդ դասարանի աչակերտ Արչակ Սեմերճեան ամենայն պարզութեամբ հարց կուտայ. «Մարդ կա՞յ, որ ասի. "Ես չեմ կարողանում իմ ընտանիքը պահել, թող հարեւանը գայ եւ լինի իմ ընտանիքի տէրը"»: Թերթին «Շաւիղ» ակումբէն, 6–րդ դասարանի աչակերտուհի Լիլիթ Խալաթեան ալ քաղաքական բեմի նորագոյն նոյն հոսանքէն դրդուած, կը գրէ. «"Լաւ է կանգնած մեռնել, քան ծնկաչոք ապրել"»: Այս նշանաբանով ենք Հայերս շարժուել դարեր առաջ: Երեւի հարկ է մէկ անգամ էլ յիշեցնել որ մեր նախնիները ասպետաբար մարտնչել են յանուն հայրենիքի անկախութեան, պայքար են մղել ազատութեան համար եւ բազմաթիւ անգամ են փորձել քօքային օտարի լուծը: Արիաբար պատերազմել են որ չըննկնեն օտարի տիրապետութեան տակ, որ լինեն անկախ:

Իսկ այժմ, երբ ունենք մեր ազատ, անկախ հանրապետութիւնը, չգիտես ինչու, ցանկանում ենք ենթակայ լինել Ռուսներին: Ափրիկեան վերջին գեղն անգամ է բազում է անկախութիւն, իսկ Հայե՞րը ... Կորցնելով արժանապատուութիւնը եւ մոռանալով հերոսական անցեալը, Հայերը նախընտրում են ապրել ծնկաչո՞ք»:

Հայաստանեան իրականութեան մէջ այլեւս ո՛չ զարմանալի, սակայն ծանր ատելիան տխուր է կարդալ որ 75–ամեակի նման հանդրուանի մը սեմին, «Կանչ» ուրախ, հպարտ ըլլալէ առաջ ու աւելի, պատճառներ ունի տագնապելու: Թումոյի Մուրատեան «Հայաստանի հանրապետութեան» Մայիս 17–ի թիւին մէջ կարդրութեամբ մը կը պարզէ այդ պատճառները: «Կանչականները փիլիսոփական դըժուարութիւնների պատճառով ոչ միայն չեն կարողանայ յորելեան նշել, այլեւ լոյս ընծայել յորելեանական համարը կ'ըսէ ան: «Ֆինանսական դժուարութիւններ» կոչուածը մեծ պարտքերն են զորթերթը ունի. ըստ գլխաւոր խմբագիր Համլետ Պետրոսեանի՝ անոնք կը կազմեն 1,5 միլիոն դրամէն քիչ մը աւելի: Ամիկա կ'ընէ չուրջ 20 հազար ֆրանք: Յաւելեալ վարձքերը եւ չարք մը օժանդակ ծախքեր գումարը կը բարձրացնեն երկու միլիոն ղրամի:

Այս կացութիւնը, բնականաբար, ունի զանազան պատճառներ. անոնց ամէնէն անհրաժեշտը պէտք է նկատել, սակայն, պետական պիւտճէէն անվճար մնացած չատկացումներու բաժինը: Այնքան տարւան համար նախատեսուածին 60 տոկոսը վճարուած է: Թերթը 3 միլիոն 750 հազար դրամ առնելիք ունի: Եթէ այդ պարտքը ստենին տրուէր «Կանչ»ին, այսօր ան ալ ըլլա՛ր ծանր կացութեան մէջ չգտնուեր, կը գրէ Ռ. Մուրատեան: Կացութեան ծանրութեան մասին գաղափար մը ունենալու բաւարար է կարդալ թէ «նոյնիսկ չեն փակուել անցեալ տարուայ աչխատավարձերն ու հոգորա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓԱԶԴՈՒ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիսի կէսին կա՛ հէյ մէջ 135 երկրի մասնակցութեամբ ժողով մը տեղի ունեցաւ ուր Ռուսաստանի պարտադրուեցաւ փնացնել կենսաբանական ու տարրաբանական իր զինամթերքը որ Խորհրդային Միութեան ամէնէն սարսափազդու ժառանգութեան մաս կը կազմէ: Այդ զինամթերքին պատրաստութեամբ զբաղած է «Պիոփրէփարաթ» ծրագիրը իրականացնող բանակ մը, կազմուած՝ աւելի քան հազար հոգիէ. պիտնական, բժիշկ, արհեստագէտ, մանրէաբան, եւ այլն: Անոնց տարիներու վաստակով կուտակուած է պատմութեան մեծագոյն կենսաքանական զինանոցը որուն պատրաստութեան մէջ դեր կատարած են պաշտպանութեան, հողագործութեան, առողջապահութեան նախարարութիւնները: Այդ զինամթերքը կը բաղկանայ թունաւոր կաղերէ, ամէնէն մահացու հիւանդութիւններու մանրէներէն, ինչպէս՝ էպոլայի, ժանգախտի, եւ այլն: Այսօր, գոնէ պաշտօնական տուեալներով, այդ արտադրութեան վերջ տրուած է:

Ահռելի, սակայն, չի բացառեր ամբողջովին արկածի մը հաւանականութիւնը: 1979-ին անուշադրութեան հետեւանքով պատահած արկած մը հարիւրաւոր մահերու պատճառ եղած է: Կայ նաեւ այդ գիտութեան ու պաշարին ցրւումի վախը: «Պիոփրէփարաթ»ի ծրագրին վերջ տրուելով, տասնեակ հազարաւոր գիտնականներ որոնք այդ մարզին մէջ կ'աշխատէին, այսօր անգործ մնացած են: Մեծ վտանգ կայ որ անոնց գիտութենէն ու փորձառութենէն օգտուիլ ուզող երկիրներ գտնուին, ինչպէս՝ Հիւսիսային Գորէան, Իրանը, կամ Լիբիան: ԱՄՆ եւ Եւրոպական Միութիւնը կը ջանան կանոյցներ ստեղծել որոնք այդ գիտնականներուն տարբեր աշխատանք հայթայթեն, հետազօտութեան մարզին մէջ:

Վերոնշեալ զինուորական ծրագրին նախկին պատասխանատուին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, ան պատասխանելով հարցումի մը, կ'ըսէ թէ աղէտ մը անխուսափելի չէ, քանի որ ահաբեկիչներու խումբ մը սա կամ նա ձեւով, կրնայ օր մը, օրինակ՝ ժաղկախտի մանրէ ձեռք ձգել հոնկէ ու արեւմուտք մեկնող օդանաւի մը ճամբորդները վարակել անով: Ճամբորդները արեւմտեան ոստան մը հասնելէ երեք օր ետք միայն առաջին ախտանշանները ցոյց պիտի տան, մինչ այդ վարակած բլլալով արդէն իրենց հետ չափազանց անհանգիստներ: Ու չարթուան մը ընթացքին համաճարակը անհակակշռելի բնոյթ կը ստանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մայիս 20-ին, երեկոյեան ժամը 20·30-ին Հայ Մշակոյթի Տան ժ. Մարտենեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ռոմանի Ընկերային Միութեան «Սեւան» թատերախումբին կողմէ ներկայացում մը 19-րդ դարու պոլսահայ կեանքէ առնուած՝ Աղջիկտեսը:

Հեղինակն է Սեպուհ Թաշճեան, իսկ դլխաւոր բեմադիրը ծանօթ արտասանող Էմմանուէլ Թաշճեան, որոնք իրենք եւս մաս կազմեցին խաղարկութեան, միւս դերակատարներուն հետ. կարելի է յիշել անոնց բուն անուններըլ՝ Ստեփանի Պոյնա, Սեպուհ Թօպաթլեան, Արամ Նազարեան, Շահէ Տիգրանեան, Մարթին Պլօ, Վարուժան Օհանեան եւ Պետրոս Յարութիւնեան:

Պոլսահայ ոճով յարդարուած բեմին վրայ յայտնուեցան ժամանակի զգեստաւորումով ձկնորս Կարապետ աղան եւ իր կինը Սաթեն Հանըմ զրուցելով իրենց առօրեայ հոգերուն մասին:

Մինչ իրենց մէկ հատիկ աղջիկը Սիլվան պզտնի կը սիրէ մեծահարուստ ոսկերիչ Խաւար Ոսկերիչեանի տղան:

Երկու զնատիքները կը միանան զոյգին սիրոյ հարցը լուծելու, սակայն երկար ժամերու վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենայ դատակարգային ապրելակերպին պատճառով:

Բոլոր դերակատարները, անկեղծօրէն ապատօրէն եւ բնական ձեւով կատարեցին իրենց դերը:

Ներկաները ոգեւորուած անընդհատ խնդագին եւ ներկայացումի աւարտին բուռն եւ երկար ծափահարութիւններով իրենց գնահատանքը յուցաբերեցին:

Մորին չնորհակալութիւն դլխաւոր եւ բոլոր դերասաններուն որոնք կրցան փոխանցել հայ թատրոնի սէրը հանդիսականներուն:

ՇԱՒՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

LIVRES REÇUS

DEL VENETO DELL'ARMENIA
E DEGLI ARMENI
BAYKAR SIVAZLIYAN
Regione del Veneto
Canova

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՄՈՒՇԵՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մայիս 19 – 20-ին, տեղի ունեցած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի 28-րդ Ազգային Երեսփոխանական ժողովը: Բացումը կատարելով առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան անդրադարձած է կրօնական ժողովի եւ Ազգային վարչութեան միամեայ գործունէութեան եւ ընթացքի մէջ եղեղ աշխատանքներուն: Ազգային Վարչութեան առենապետ Վաչէ Մատէնլեան ընթերցած է տարուան աշխատանքներուն ընդհանուր ընդհատիծը, չեշտելով յառաջիկային կատարուելիք աշխատանքներուն կարեւորութիւնը: Հոգաբարձութիւններու զեկուցումներէն ետք քառամեայ շրջանի մը համար առաջնորդ վերընտրուած է Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Երկրորդ օրը, ժողովը կեդրոնացած է Ազգային Վարչութեան յառաջիկայ աշխատանքներուն վրայ: Օրակարգի նիւթ եղած են թեմին մէջ հրօճական դաստիարակութեան, 1700-ամեակի ձեռնարկներուն, Արամ Ա. Կաթողիկոսի յառաջիկայ Հոկտեմբերին Լոս – Անճելըս այցելութեան ծրագիրները, կարգ մը եկեղեցիներու եւ վարժարաններու չինարարական ծրագիրները, տրեւելահայերէն դասագիրքերու պատրաստութեան եւ վարժարաններ նոր համակարգիչներով օժտելու ծրագիրը: Հուսկ՝ կատարուած են կրօնական ժողովի եւ Ազգային Վարչութեան ընտրութիւնները:

*
**

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»Ը ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Փասատինայի Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 7-ին, տօնուած է «Մայրերու Օր»ը, կազմակերպութեամբ Տիկնաց Միութեան եւ Ս. Գրքի սերտողութեան խմբակին: Բացումը կատարած է Վարչութեան առենապետուհի Արփի Կիտցինեան: Բանախօսած է Գոհարիկ Սասունեան չեչտելով հայ մօր զոհաբերութեան ոգին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒՌԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Զանկ հետը չունէր կը տանէր ատէպ, բայց տղան, փոխանակ ուշադրութիւն ընելու առուտուրին, աշակերտներուն կը դրամայէր, վարպետի հովերը կ'առնէր, դուրս պըռտելու կ'ելլէր եւ կամ երկու ձեռքերը դրպանը դրած վեր – վար մտնկուալ յաճախորդներուն առջեւ՝ ի մեծ պայթկոտութիւն հօրը, որուն ասիկա խանութպանական պատշաճութեան ոգին, առուտրական ճաշակը կը վիրաւորէր:

Մարտիկ աղային առաջին գործը եղաւ նոր մահուդնէն եօք գործերուն ուղղութիւնը ձեռք առնելուն պէս՝ Սուլթան համար մեծ խան մը չինել տալ, իր անունով Սրմաքէչեան խան: Իրեն համար անտանելի էր առեւտուրը չարունակել Ջօլիւք Եչկի խանի այն մութ, ցած, խոնաւ անհետակին մէջ, ուր նախամեծարութեամբ հաստատուած էր գործնական ու խնայասէր ոգին իր հօրը, թէչնամի ոեւէ աւելորդ զարդի, պերճանքի: Խանին չինութեանը միջոցին Մարտիկ աղա իր խանութով չէր զբաղեր. գործատնութիւններու ուղղութիւնը զրպրին յանձնած՝ ինք միշտ կը վազէր խան՝ քննելու, դատելու, չափելու, կարզադրելու, ցուցընելու համար: Ձարտարապետ, հիւան, որմնադիր, բէնչպէր ինչե՛ր չքաշեցին Մարտիկ աղային ձեռքէն, որ յանկարծ քովը կը տնկուէր, թարձր ու ժանիքոտ, հաւատաքննիչի պէս խոժոռ, ոտիկանի պէս հրամայական ու բիրտ ու ամէն բանի կը խառնուէր, բանի մը չէր հաւներ, կը պոռար, կը յանդիմանէր, կը սպառնար ճամբել ամենուքը դիւտղութեան, ամենադոյզն դիմադարձութեան: Հապա ճարտարապե՛տը. քանի՛, քանի՛ փոփոխութիւններու, սրբագրութիւններու ըտիպուած էր ենթարկել նախնական յատակագիծը, որ կատարեալ հաւանութիւնը ունեցած էր, սակայն, Մարտիկ աղային: Անվերջ վիճաբանութիւններ այդ քմահաճ սեփականատէրին հետ, որ ամէն առտու կը հասնէր նոր ծրագրով մը, դիւտ մը, յաւելում մը, փոփոխութիւն մը իր երեւակայոտ ու ստեղծող ուղեղին մէջ:

– Վարպետ, միտքս աղէկ բան մը եկաւ երէկ գիշեր, – կը սկսէր:

Ամէն բանէ առաջ կ'ուզէր, որ իր խանը չքեղ ըլլար, ճոխ, զարդարուն, միւս խաները նսեմացնէր, չողար, պանծար:

– Ամէն բանէ առաջ լի՛ւքս, վարպետ, – կ'ըսէր ճարտարապետին Մարտիկ աղա, որ ֆրանսերէն այնքան գիտէր, որքան պէտք է գիտցող երեւնալու համար: – Ցաճախորդը լիւքս կ'ուզէ գնելու համար:

Խանին տակը կը տարածուէր իր վաճառատունը, լայն, ընդարձակ, օդաւէտ, էն խնամուած մասը խանին:

Շէնքը վերջապէս կառուցուած, լմընցած, աւանդական մատաղը բաշխուած էր, «Սրմաքէչեան խան», «Մարտիկ Սըրմաքէչեան եւ Որդիք» գրուած էր ճակատին վրայ, ներքեւ՝ «Ընդհանուր Առեւտուր»: Եւ ըսել որ, ինչպէս կը գրէ Ռ. Մուրատեան, «բանիցս յայտարարուել է թէ մանկապատանեկան մամուլը, յատկապէս «Կանչ»ը մշտական ուշադրութեան կեդրոնում է»···:

Թերթը 75 տարուան երթին մէջ 1 – 2 անգամ տեւական դադար ունեցած է, ան ալ աշխարհամարտի տարիներուն եւ 1992 – 1993 թուականներուն: Երկու պատգային պատճառները դիւրաւ հասկնալի են: Իսկ այսօ՞ր:

Պարզուած պատկերը նախ մտածել կուտայ դիւրին առընչութիւններու մասին. պետական պիւտճէին յատկացումները կրճատելու աւելի առաջնային մարզեր երօ՞ք չկան, քան «Կանչ»ի հրատարակութիւնը: Ամէնէն աննշան պատրուակներով աշխարհի դէպի այս, կամ այն անկիւնը այցելող պատուիրակութիւններու թիւն ու ծախսուած դումարներուն մասին չըբլղող տուեալներ առաջին պատասխան մը կրնան տալ նման հետաքրքրութեան:

Երկրորդ պարագայ մը որ այս առթիւ միտք կուգայ, «Գրական թերթ»ին կ'առընչուի. ան ալ բաւական ժամանակէ ի վեր լոյս չի տեսներ: Ընդհատումը նոյնպէս բացատրուած էր անտեսական ազդակով: Ցետոյ, օր մըն ալ, հայասատանեան լրատիւներ տեղեկացուցին թէ նախագահ Ռ. Քոչարեան ինք ստանձնած է այդ թերթին ծախքը, որով կարելի պիտի ըլլայ չարունակել: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր որքան գիտենք ոչ իսկ թիւ մը լոյս տեսաւ:

Ռ. Մուրատեան «Կանչ»ի մասին իր էջը կ'աւարտէ դլխաւոր խմբագիր Հ. Պետրոսեանի փայփայած յոյսով որ «ընդհատումը կարճ կը տեւի եւ «Կանչ»ը իր մահկանացուն չի կնքի»:

Կա՞յ 75-ամեակի առթիւ աւելի տեղին մաղթանք, քան՝ այդ յոյսին իրականացումը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Le Comité du 24 Avril a reçu de la Mairie de Paris le communiqué relatif à une question-réponse, le 29 mai, lors de la séance du Conseil de Paris et relative au monument dédié aux victimes du génocide arménien.

Communiqué

Lors de la séance du Conseil de Paris du 29 mai, un vœu a été déposé par Madame Martine BILLARD, Monsieur Alain RIOU et Monsieur Jean-François BLET, élus des Verts de Paris, pour la réalisation d'un «Mémorial du génocide arménien». Comme l'a souligné Madame Hélène MACE de LEPINAY, adjoint au Maire chargé de la culture, dans sa réponse, ce vœu était sans objet, dans la mesure où la Ville est engagée depuis plus d'un an, avec le Comité du 24 Avril, dans l'implantation à Paris d'un monument en hommage aux victimes du génocide de 1915, aux Arméniens volontaires de 1914-1918 et aux anciens volontbattants et résistants d'origine arménienne morts pour la France pendant la Seconde Guerre Mondiale.

Le Président du Comité du 24 Avril, M. Alexis GOVCIYAN, a été reçu au Cabinet du Maire le 25 mars 1999. Il a été convenu avec le Comité du 24 Avril que la première démarche à accomplir était de définir le lieu d'implantation du monument, afin de pouvoir élaborer un projet en harmonie avec ce lieu. Avec l'accord unanime des membres de la Commission permanente des statues de la Ville et du maire du 8ème arrondissement, Monsieur Jean-François LEBEL, ce lieu a été fixé: il s'agit d'un espace proche de la cathédrale arménienne, située le long de la Seine, à l'angle du Cours Albert 1er et de la place du Canada.

Du reste, dès le 1er avril 1999, le Maire de Paris, Monsieur Jean TIBERI confirmait personnellement la détermination de la Ville puisqu'il déclarait dans son discours de réception en l'honneur du Président de l'Assemblée Nationale d'Arménie: «Je veux, déclarait le Maire, répondre à la demande de tous les représentants de la communauté arménienne de France, regroupés au sein du Comité du 24 Avril, d'ériger à Paris un monument en hommage aux Arméniens volontaires de 1914-1918, aux anciens combattants et résistants morts pour la France de 1939-1945, mais aussi naturellement aux victimes du génocide de 1915. Il est juste en effet que cette terre de France qui est vôtre, que vos pères ont choisie et aimée, rende hommage, à Paris, à la mémoire de vos disparus qui sont aussi les siens».

Depuis lors, les services de la Ville, ainsi que les services de l'Etat chargés de l'Architecture et du Patrimoine, ont travaillé avec le Comité du 24 Avril. La dernière réunion a eu lieu sur place le 3 février. Un projet est attendu du Comité du 24 Avril. Ce dernier a toujours affirmé que s'agissant d'un hommage national, il souhaitait que le financement se fasse par une souscription nationale. Le Maire de Paris aura naturellement à cœur, le moment venu, d'associer la Ville à cette souscription.

le 30 mai

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Խօժէնէ Յովսէփեան, զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան 8–րդ տարելիցին առթիւ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի Տէր–Դաւթեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Սաթենիկ Կարապետեանի եւ զաւակներուն, պ. Մօրիս Շտոյեանի եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանիքին Տիկնէնէ Շտոյեանի (ծննեալ՝ Կարապետեան) մահուան առթիւ: Այս առթիւ, ընդհակառակ սովորութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Տիկին Զապէլ Փափազեանէ եւ 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեանէ:

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier

aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR,** au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

JEUDI 8 JUIN à 19h

dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

UGAB
UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES
«OH, MY GOD!»
Voyage à la découverte de
l'Arménie et du Karabagh
du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean**
du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné
par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas communautaire
à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE — DEBAT:

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain

KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne
de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս.Յակոբեան մանուկներու Ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ եւաք ժամը 14.30–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

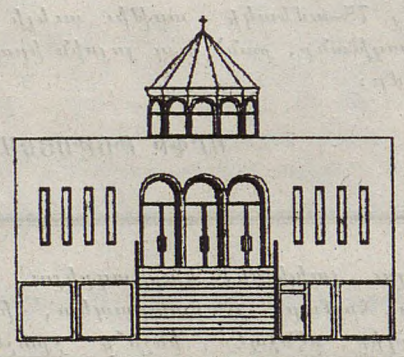
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ընդհակառակ սովորութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Վարդուհի Զուվուշօղլուի մահուան առթիւ.–

Նոյէ Խօճաչ 500 Ֆր., Վարուժան Ձիկկէօզ, Յովակիմ Գուլօղլու 200–ական Ֆր., Նչան Պարտաք 400 Ֆր., Սարգիս Զէյլիք 100 Ֆր., Մուրատ Մուրատեան Տիգրան Տիշճի 50–ական Ֆր., Թորոսօղլու ընտանիք 300 Ֆր., Մուրատ Գարօղլու 200 Ֆր., Նաթալի Գարուն 100 Ֆր., Սարգիս Զանկոս 200 Ֆր., Խաչիկ Պողտուրմ, Համբար Ապա 100–ական Ֆր., Սիրուն Ճամուզօղլու 200 Ֆր., Զաքար Հագարմազ 300 Ֆր.:

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 4
DIMANCHE
4 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 260

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·920 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.920

ԵՂԾՈՒԱԾ ՀԱՊՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՏՔ

Ափսոսալի է, որ եղեռնը տակաւին չէ ունեցած աստուածաբանական իր պատախանները, բայց յաւուր պատշաճի ձառերէ։ Յարդ մէկ հոգի մեայն աշխատած է զայն դնել հաւատքի եւ մտածումի այն կրթանքին շրջանակէն ներս, եւ որ վիպէն Կիւրոյեան անունով աստուածարան մըն է։

Կը զարմանայ մարդ կոյր լուսթենապաշտութեան ուժին վրայ, չընելու համար ամլութեան կամ ախտին, որ մերն է։

Անկասկած, Եղեռնին պատասխանելը դիւրին բան չէ, եւ ոչ ոք միամիտ պիտի դառնայ, որ յաւակնի անոր ստեղծած անդունդը լուծելու մտքի սահմաններուն մէջ։ Անիկա անլուծելի է մտածումով։

Դեռ նոր, այլապէս խորաթափանց վերլուծումի մը մէկ յայտարարութիւնը ըսաւ, թէ անկարելի է աղէտի աստուածարանութիւն մը յօրինել, այսինքն՝ աղէտը որեւէ ճեւով նախախնամութեան մը յօդելով։

Այն դէպքը վեր է մարդկային հասկողութենէն, արդարեւ, ան հաւատացող ըլլայ, թէ՝ ոչ· եւ ամէն ոք, սակայն, կը ինդրէ պատասխանի իր կարելիութիւնը, եւ անոր իրագործումը, եւ կամ միայն կրնայ բացակայիլ ինքնիրմէ։

Իմ այսպէս սկսիլը գուցէ յառաջացնէ այն տպաւորութիւնը, թէ կ'առաջադրեմ եղեռնը մտածել յիշեալ կրթանքին մէջ։ Բայց ամապարեմ յայտնելու, որ իմ նպատակը այս յօդուածով քննել է լոկ գործի մը աստուածաբանութեան հպող մի քանի արտայայտութիւնները, որոնք վտանգաւոր փորձառութիւն մը կը ցուցնեն։

Ու աղէտի աստուածաբանութիւնը այս պատճի հորիզոնին կը մնայ, խիստ կը չափազրդռէ զայն։

Ա·

ԵՐԻՒՆԱՊԱՏՈՒՄ ՄԸ

Երկհատոր գիրք մը կայ, զոր գրած է ողջակիզումէն վերապրած «վկայ» մը։ Առաջինին թէ՛ կողքը եւ թէ անուանաթերթը սա գրութիւնը կը կրեն· Գրիգորիս Ս· Վրդ· Պալաճեան / Հայ Գողգոթան / Դրուագներ / Հայ Մարտիրոսագրութեան / Պէրլինէն Դէպի Զօր / 1914–1920 / Ա· Հատոր / Վիէննա / Մխիթարեան Տպարան / 1922։ Երկրորդին նոյնպէս՝ թէ՛ կողքը եւ թէ անուանաթերթը կը կրեն սա գրութիւնը· Գրիգորիս Եպիսկ· Պալաճեան / Հայ Գողգոթան / Դրուագներ / Հայ Մարտիրոսագրութենէն / Բ· Հատոր / Պէրլինէն Դէպի Տէր Զօր / Փարիզ / 1959 (այս լոյս է տեսած Բիւզանդ Թօփալեանի ապարանէն, «Արաքս»էն)։

Ա· Հատորը ընդգրկած է 1914–ի Յուլիսէն 1916–ի Ապրիլը երկարած, այսինքն՝ կիղեցականին Պէրլինէն Կ· Պոլիս դարձի եւ աքսորի ժամանակը, իսկ Բ· Հատորը, ըստ էջ 5–ին, որ անթուակիր է, 1916–ի Ապրիլէն 1919–ի Յունուարը, երբ Պալաքեան Վրդ· օսմանեան մայրաքաղաքէն անդարձ կը մեկնի։

Ա· եւ Բ· Հատորներուն մէջեւ հրատարակութեան թուականին հեռաւորութիւնը չատ մեծ է։

Ա· Հատորի էջ 427–ին մէջ, ուր տրուած է հեղինակին հրատարակելի գիրքերուն ցանկը, նշուած է, թէ Բ· Հատորը մամուլի ներքեւ է։ Ուրեմն, ինչո՞ւ առաջինին մօտիկ առեն մը լոյս չտեսաւ անիկա։ Համաճայն Փարիզի մէջ ուշ լոյս ընծայուած Բ· Հատորի անատորագիրը յառաջաբանին, նիւթական դժուարութիւններ պատճառ են եղած անոր յապաղումին։

*
**

Ա· Հատորի կողքին եւ անուանաթերթին վրայ կարդացուեցաւ, թէ գործին ամբողջութիւնը կ'ընդգրկէ 1914 – 1920 ժամանակահատուածը։ Նաեւ նոյնի 421–423–ին մէջ տրուած է տակաւին չհրատարակուած, այլ մամուլի տակ գտնուող Բ· Հատորին բովանդակութիւնը, ըստ որուն գործը հասած է 1920–ի Յուլիսը մինչեւ։ Ա· Հատորը, ինչպէս նշեցի, երկարած է 1914–ի Յուլիսէն 1916–ի Ապրիլը, իսկ փարիզեան Բ· Հատորը՝ 1916–ի Ապրիլէն 1919–ի Յունուարը։ Ա·ին ծրագիրը կատարեալ է, իսկ Բ·ին ծրագիրը, յարաբերաբար վիէննականին, անաւարտ։ Փարիզ հրատարակուածին մէջ կը պակսի մաս մը՝ Դ· Մասը, որ վերջինն է· Հայոց Քաղաքական Գործունէութիւնը Փարիզի Մէջ վերնագրուած է անիկա։

Փարիզեան հրատարակութեան համար՝ քանի մը ենթադրութիւն։

Աչխատանքը պակասաւոր լոյս տեսած է կա՛մ որովհետեւ հեղինակին կողմէ վերցուած են այն մասի էջերը, որ կասկածելի է, կա՛մ հրատարակութենէն առաջ կորսուած են, որ կարելի է, եւ կամ ալ խմբագրութեան կողմէ հաշիւով մը դուրս զեղչուած են։

Կը յուսամ, որ Վիէննայի Մխիթարեան վանքի արխիւներուն մէջ տուեալներ կան, որոնք այս ուղղութեամբ առարկայական որոշ լուսաբանութիւններ հայթայթեն։ Իսկ «Արաքս» տպարանին արխիւնե՞րը···

Նկատի ունենալով, որ այս հարցը իմ առաջադրութենէն դուրս է, կը փակեմ զայն հետեւեալով։

Դ· Մասին մէջ բաժին մը եղած է Յեղինի Հրաշափառ Յարութիւնը անունով։ Այս ակնարկութիւնը կը կատարեմ ափսոսալով, զի կարծելով, թէ հոն՝ «յարութիւն» յղացքին վրայ բաներ մը պիտի ըլլային զոր հետաքրքրող։

«ՍՐԲԱԶԱՆ ԿՏԱԿ»
ԵՒ ՆՊԱՏԱԿ

Դրուագներու այս երկհատորը գրուած է «Նահատակութեամբ սրբացած» հայորդիներու պատուէրներով։

Ըստ Ա· Հատորի յառաջաբանին, ամէն անոնք՝ որոնք «հայ փշալից Գողգոթայի ճամբուն վրայ» եղած են եկեղեցականին հետ, խնդրած են իրմէ, որ ողջ մնալու պարագային զրկ «տառապանքի եւ տարագրութեան իրենց անպատմելի եղեռնապատումը»։ Եւ ինք անոնց տուած իր խոստումը կատարած է զրկ առնելով իրեւ «վկայախօս» այն ճամբուն «մէկ քանի դրուագները»։

Ա· եւ Բ· Հատորներու երկայնքին յանկանէ յանուանէ երկու հոգի յիշուած են, որոնք խնդրած են իրմէ գրել անպատմելի կոտորածին մասին եւ տարագրութեան։ Մին քահանայ մը, Ծանօթ Տ· Ծուսիկ Քալոնեի անունով, միւսը՝ նախկին կրթական մշակ մը, որ Համամճեան կոչուած է (Վարդապետը չէ յիշած այս խնդրարկուին անունը)։

Նպատա՞կը։ Ինչո՞ւ համար գրուած են երկու գիրքերը· պատուէրներ կատարելու եւ խոստումնե՞ր գործադրելու համար, թէ անոնցմէ զատ այլ մտքով մը նաեւ։ Դարձեալ, ըստ յիշուած յառաջաբանին, գրքերուն յայտարարուած նպատակը եղած է գիտակից պահել եկող ու անցնող ամէն հայ սերունդ հայրենիքի ազատութեան եւ անկախութեան այն գինին, որ «մէկ միլիոնէ աւելի անմեղ զոհերու» արիւնն է։ Աւելորդ է ըսել, թէ ակնարկուած ազատ եւ անկախ հայրենիքը Հայաստանի անդրանիկ Հանրապետութիւնն է։

Ըսի, յայտարարուած նպատակը, քանի որ կրօնական տարեզրը հակառակ յայտարարուած եւ ուղղակի ձեւով չներկայացուելուն՝ կայ գիրքերուն սկիզբէն մինչեւ վերջը։

ԳՐԱՌՄԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Հաւանաբար, արդէն 1916–ի գարնան, երբ Եոզկատ–Պօղազլիան ճամբուն վրայ էր իրը աքսորական, վարդապետը ունեցած է չանքը եւ ճիգը մտքին մէջ «դասակարգելու եւ արմատացնելու» սարսափեցուցիչ դրուագները, զորս մինչ այն տեսած էր եւ լսած։

1917–ի ամրան, երբ Ամանայէն «աւելի քան կէս ժամ հեռու(···) այդիի» մէջ կանգնած երդիքի մը տակ կ'անցընէր օրերը, ան սկսած է ափսոսալ, որ հակառակ նպաստաւոր բացառիկ պայմաններ վայելելուն, չէ համարձակած հայութեան տառապանքի պատմութիւնը գրի առնել։ Թէկ, ըստ իր իսկ ըսածին, այն ատենէն խորհած է «պաշարել» աքսորի բոլոր գլխաւոր դէպքերը, չանացած է հասնիլ անոնց մանրամասնութիւններուն, քննած, ստուգած՝ անոնց պատճառներն ու չարժառիթները, «որոճացած» է զանոնք չարունակ եւ անդիր գրած է ուղեղին մէջ։

1918–ի Նոյեմբերին, Թերեւս, Սկիւտարի Սկլամսըզ Թաղի իրենց տան մէջ, ուր յաջողած էր հասնիլ իրրեւ ծպտեալ դերման զինուորական, իր ամբողջ ժամանակը նուիրած է «հայ ահաւոր նահատակութեան պատմութիւն»ը ուրուագծելու։ Արդ, Ա· Հատորի յառաջաբանին մէջ, որուն տակ 1922 Օգոստոս 20–ը՝ Թուական, իսկ Մանչեսթերը վայր է նշուած, հեղինակը գրած է, թէ պինդ զարէն եռք ի գուր է սպասած, որ իրմէ աւելի կարողներ գրէին «անպատմելի մարտիրոսագրութիւն»ը Հայոց ու այն գրառումը որակած՝ «դժնդակ պարտականութիւն»։ Այս տեղեկութիւնը ի՞նչ կու տայ մեզի։ Երկու բան· Թէ իր աշխատանքը գրած է յետ սպասման, եւ թէ սպասման մէջոցին խուսափած է կատարելէ զայն։ Գոնէ մինչեւ Բ· Հատորի վերջաւորութիւնը, ուր նշուած է 1919 Յունուար 4–ին Կ· Պոլսէն իր անդարձ մեկնումին մասին, որեւէ ակնարկութիւն չկայ տառապանքի ճանապարհորդակից-ներուն իր տուած խոստումէն խուսափելու։ Այս վերջինը ալ ապատած ըլլալու պիտակցութենէ՞ մը կու գայ, որ չուզեր վերապրիլ անցուցած ահաւոր օրերը, գուցէ։

Կ· Պոլսէն իր վերջնական մեկնումէն յետոյ ան սկսած է թերեւս գրել «Հայ Գողգոթան» գործը, մինչ այդ իր ըրած ուրուագիծերուն օգտագործումով, եթէ սխալ չէ վարկածս։

Իսկ երբ նկատի կ'առնուի այն կէտը, որ ըստ Ա· Հատորի կողքին եւ անուանաթերթին գրութիւնը կ'ընդգրկէ 1914 – 1920–ը, ուստի ենթադրելի է, թէ գրառման ընթացքը չարունակուած է· Մինչեւ ե՞րբ։

Ա· Հատորի 427–րդ էջին մէջ հեղինակին հրատարակելի գործերուն ցանկը տրուած է, եւ որոնց չարքին յիշուած է Բ· Հատորը իրր մամուլի տակ։ Ասկա կարծել կու տայ, թէ գործը իր ամբողջութեան մէջ աւարտած է եւ յանձնուած տպարանին 1922 Օգոստոս 20–ին, կամ անկէ առաջ, այսինքն՝ Ա· Հատորի յառաջաբանին թուականին կամ անկէ առաջ։ Որքա՞նը· Ի վիճակի չեմ ըսելու։

Բ· Հատորի 147–րդ էջին՝ գրքին նպատակին մասին խօսքը, որ կը վերաբերի

ՓԱՐԻԶ 2000

Աշտարակը լուսացպիկ մ'Է հսկայ
Որուն՝ ամէն ժամ գլուխ
Պարիկներու աներեւոյթ մատներով
վառ լուցկիներ կը դպչին
Ու կը սկսի լուսախաղը մոգական –
Հազարումէկ միլիոնումէկ փայլ փայլ կայծեր կը թռչին
Ամեղ ասեղ կ'այրեն ճակատն յարափոփոխ երկինքին
Մարող մեռնող նշոյլներով ակնթարթ մը կը կառչին
Կուսլրի նման դանդաղավազ գետի մթնած երեսին
Երբ անդին
Դարձանիւն է վիթխարի
Որ կը դառնայ նոյնիսկ յամր ու յամառ
ոմանց համար դէպի վեր
ոմանց համար դէպի վար
Եւ իր պորտէն պողպատեայ
ճառագայթ առ ճառագայթ
մերթ նուազող մերթ շողացող
Հաւուրենկատ արեգակ մը կը հրդեհէ շառաւիղներով ոսկեվառ
դէպի կամարն Յաղթանակի հեռուստ
Որոնիմ սակայն
կը բեկանին նոյնհետայն
Յաւերժութեան իբրեւ վկայ հոն կանգնած
Փանի բանի՛ հազարամեակ տեսած դատած կոթողին
Գագաթին դէմ սրածայր
Ու կը շեղին դէպի հողը պարտէզներուն պալատներուն մօտակայ·

Իսկ կամարը Յաղթանակին հեռակեաց
Ուղիղ անշեղ անհաշիւ
Այգու լոյսին կը սպասէ։

ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

2000 Ապրիլ 9

Ծ· Խ· – Պոլսահայ բանաստեղծ Զարեհ Խրախունի ծանօթ է Փարիզ իր յաճախակի այցելութիւններով, Փարիզի հանդէպ հիացումով եւ անկէ ներչնչուած քերթուածներով։ Վերջին անգամ, Մարտ ամսուան իր կեցութեան առթիւ իրեն հետ կատարուած ընդարձակ հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած էինք մեր թերթին մէջ։ Վերադարձէն յետոյ մեզի ուղարկած է իր նորագոյն անտիպ քերթուածը, զոր գրի առած է փարիզեան այդ օրերու տպաւորութիւններով։

ապագայ հայ սերունդներու վայելած ազատութեան արժէքին ու գինին, կը թելադրէ, թէ դրառումը ընթացքի մէջ է եւ կը պտնուի նախքան 1920 Դեկտեմբեր 2–ն, որ չրջանն է Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան: Եւ նկատի ունենալով, որ դիրքերուն մէջ Սովետական Հայաստանի յիշատակութիւն չկայ, ուրեմն, «Հայ Գողգոթան»ի գրի առնուիլը աւարտած է նախքան 1920–ի վերջին ամիսը կամ նոյնիսկ վերջին քանի մը ամիսը: Առարկայական եւ ճշգրիտ թուականի համար՝ կրկին կը յուսամ, որ Վիէննայի Մխիթարեան արխիւները տուեալներ կը հայթայթեն:

ՆԻԻԹԻՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

«Հայ Գողգոթան» գործը «սեւ օրեր»ու պատմութիւն մըն է: Վարդապետ հեղինակը անով պատմած է աքսորականի եւ փախստական թափառականի իր փորձառութիւնները եւ փորձութիւնները, միաժամանակ տալով հայութեան տառապանքի «մէկ քանի դրուագները»:

Ա. Հատորը ներկայացուցած է եկեղեցականին աքսորականի կեանքը, որ պատմուած է կոտորածներու, սոսկումներու, անձկութիւններու չարքի մը վրայ:

Սկիզբը, նախօրեակ եւ վաղորդայն Համաշխարհային Ա. Պատերազմի, ի Պէյրլին, ուր աստուածաբանութեան ուսանող էր Պալաքեան վարդապետ:

Ան կ'որոշէ Կ. Պոլիս դառնալ: Դարձին իրեն կ'առաջարկուի երզնկայի առաջնորդական տեղապահութիւնը, զոր կը մերժէ խորհելով այն վտանգաւոր հեռանկարին մասին, որ կը սպառնար չրջանին. ռուս–օսմանեան պատերազմի մը հաւանականութիւնը կախուած կը սպասէր:

Տարածքին երկու մեծ ուժերուն միջեւ հայութիւնը կ'երերար: Անոր վիճակը՝ տագնապալից: Օսմանի ժառանգորդները կողմէ Հայը կը տեսնուէր իբր քաղցկեղը կայսրութեան, ուստի անոր բնաջնջումը կը ծրագրուէր:

1915 Ապրիլ 11: Իթթիհատական կառավարութիւնը Կ. Պոլսոյ Հայոց բոլոր եռեւելի գործիչները ձերբակալել կու տայ. այն դէմքերուն մէջ կը գտնուի նաեւ վարդապետը: Բանտարկութիւն, ապա՝ աքսոր. Զանկըրի:

Աքսորը Զանկըրիէն մինչեւ Իսլահիյէ կ'երկարի ու կ'աւարտի դէպի Այրան փախուստի վրայ, այսինքն՝ Փոքր Ասիոյ հիւսիսէն մինչեւ Կիլիկիոյ հարաւ արեւելեան սահմանը հասած տարուայ մը ճանապարհ՝ սարսափի, արեան, դանկերու, աւերակներու, մոխիրներու դէպքերով, յիշողութիւններով, պատմութիւններով լեցուն:

Բ. Հատորը նախորդին նայած աւելի ժամանակ մը կ'ընդգրկէ, այսինքն՝ չուրջ երկու տարի եւ տասը ամիս մը, անչուշտ ըստ հրատարակուածին, այլապէս աւելի պիտի ըլլար: Համաձայն, ուրեմն, հրատարակուածին, վարդապետը Կիլիկիոյ մէջ ապին անդին կը փախչի, կը թափառի, կը թաքնուի, կը ծպտուի, անուն կը փոխէ: Այս միջոցին եւս կը տեսնէ, կամ ականատեսներէ եղեռնագործութիւններ կ'իմանայ:

Այս հատորին մէջ որոշ իրադարձութիւններու նաեւ անդրադարձած է հեղինակը. անոնցմէ հարկ է է յիշել Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումը: Ա–սիկա կը նշեմ, պարզապէս, քանի որ «Հայ Գողգոթան»ի երկայնքին՝ հայութեան յարութիւնը անոր կապուած է նախ, այսինքն՝ յարութիւն յղացքը երկրաւոր յղում մը կը պարզէ, թէեւ անկարելի ու սխալ ալ չէ անոր ներքեւ կարդալ երկնաւոր յղում մը:

«Սրբազան կռակ»ը փակուած է՝ դէպի Կ. Պոլիս վարդապետին ծպտեալ դարձի պատմութեամբ եւ հոնկէ՝ անդարձ մեկնումին Փարիզ:

Բ.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէութեան վաղ ժամանակները ձգտումը, ճիգը եւ հրաւէրը եղած է Քրիստոսի նմանելու:

Նմանութեան համար Պօղոս առաքեալ դրած է այսպէս, թէ Քրիստոսի պատկանելու կանչուածները՝ մկրտութեամբ անոր կը միանան, «անոր մահուան հաղորդակից» կը դառնան, որ է ըսել, թէ անոր հետ միասին կը թաղուին, որպէսզի՝ ինչպէս ան «Հօր փառքով» յարութիւն առաւ մեռելներէն, նմանապէս մկրտուողները նորոգուին եւ նոր կեանքով ապրին:

Առաքեալը պարզաբանելով իր միտքը յայտնած է, թէ մկրտութեամբ իւրաքանչիւր հոգւի «հին մարդ»ը Քրիստոսի խաչակից կ'ըլլայ, որուն հետ կը մահանայ «մեղանչական մարդ»ը ու այն մահուամբ ան մեղքէն կ'ազատի. այս ազատումը վերջնական չէ եւ հակոդութեան կը կարօտի միշտ:

Ուրեմն, մկրտութեամբ «հին մարդ»ը կը խաչուի, կը թաղուի եւ յարութիւն կ'առնէ Քրիստոսի նման ու «նոր մարդ» կը դառնայ, Տիրոջ կենդանի ներկայութեամբ կ'ապրի, եւ իր «նոր» կեանքին վրայ կը հսկէ:

Առաքեալին այս խոհը հոգեւոր նմանութեան մասին է, մինչդեռ՝ «Հայ Գողգոթան»ի նմանութիւնը դիպական եւ թեմայական:

Ա.հատորին, յաջորդաբար պիտի տամ վարդապետին զգացած, տեսած եւ դծած նմանութիւնը:

Երկհատորին տիտղոսէն («Հայ Գողգոթան») արդէն տրուած է Քրիստոսի հետ նմանութեան դաղափարը: Մահուան այն վայրը Քրիստոնէութեան համար դարձաւ նաեւ կեանքի նշանակ: Հայութեան մահուան համար գործածուած այն անունը՝ հեղինակին կողմէ հակադրուած է հայութեան յարութիւնը նշող արժէքով ալ. տիտղոսը այսպէս է, որ կը պարագրէ երկու դիրքերը:

Երկրորդ կէտը, որմէ կը մեկնի եղեռնապատումը, կը գտնուի Ա. Հատորի էջ 76–78–ին մէջ, որ վերնագրուած է «Գեթսեմանիի Գիչերը»: Ի՞նչ պատմուած է այնտեղ:

Ապրիլ 11–ն է 1915–ի. օրը եւ պահը՝ Շաբաթ դիչեր: Քանի մը օր առաջ, Կ. Պոլսոյ Հայութիւնը Զաւիկը ծոնած է եւ պարտասած կը քնանայ: Մինչ Այասոֆիայի մօտ, ոստիկանական տնօրէնութեան ապարանքին մէջ, գաղտնի գործողութիւն մը կը կատարուի, համաձայն «չարթներ առաջ» ղրկուած հրամանագրեր: Զինուորական հանրակառքեր մայրաքաղաքին մօտաւոր եւ հեռաւոր արուարձաններէն ու թաղերէն ձերբակալեալ Հայեր կը փոխադրեն կեդրոնական բանտ: Ձերբակալումները կ'ըլլան ըստ հրամանագրերու նչած անուններուն: Այն անունները պատրաստուած են հայ մտաւորականներու կողմէ, մասնաւորաբար ոմն Արթին Մկրտիչեանի ցուցմունքներով եւ Իթթիհատական թաղային ակումբներու հովանաւորութեամբ: Բանտարկուածներուն մեծամասնութիւնը հոգեպէս կը տառապի, բռնուած է «ԱՆԾԱՆՕԹԻՆ երկիւղ»էն զլխագրումը հեղինակինն է:

Վերնագիրը բացայայտօրէն Գիսուսի չարչարանքներուն եւ յարութեան նկարագրութիւններուն առաջին պատկերին կը յղէ, որ Գեթսեմանիի պարտէզին մէջ անոր անցուցած պահը կը ներկայացնէ:

Նմանութեան ի՞նչ տարրեր աչքի կը զարնեն հոս:

1.– Գիչերը, 2.– Դէպքին մօտ ըլլալը Զաւկին, թէեւ Գիսուսի պարագային ազգային մէջն է ծոնը, իսկ հայութեան պարագային՝ անցեալին, 3.– Մատնիչներուն սեփական չրջանակէն ըլլալը եւ նոյն չրջանակէն մասնաւոր մատնիչի մը դոյութիւնը, 4.– Ձերբակալութիւններուն ծածկաբար կատարուիլը, 5.– Ձերբակալեալներուն կեդրոնական վայր մը տարուիլը, 6.– Անծանօթին երկիւղը:

Պարզ է, որ այս կէտը տառապեալ հայութեան մէկ փոքր մասին կը վերաբերի, սակայն քանի որ ազգային կեանքի գործիչներու խաւն է եղած այն մասը, հետիոնակին աչքը զայն տեսած է իբր հայութեան գլխուն եկածին սկզբնական փորձառութիւնը:

Երրորդ կէտը. ինչպէս Գիսուս, հայութիւնը եւս մղուեցաւ Աստուծոյ ըսելու. «Եթէ հնար է անցնի Թող այս բաժակը մեզմէն, բայց Թող քու կամքդ օրհնեալ ըլլայ...»:

Չորրորդ կէտը. ինչպէս Գիսուսի պարագային Պիղատոս անունով հռոմէացի կառավարիչ մը կար, որ ձեռքերը լուաց, նմանապէս հայութեան պարագային Պիղատոս մը գտնուեցաւ: Սակայն ի տարբերութիւն Գիսուսի առընչուած կառավարիչին, հայութեան Պիղատոսը չկրցաւ լուալ իր ձեռքերը: Ա. Հատորի էջ 232–ին մէջ գրուած է. «...Գերմանիոյ քաղաքական ու զինուորական պատասխանատու անձեր՝ ալ բոլորովին չէին կրնար լուալ Պիղատոսի նման իրենց ձեռքերը հայ անմեղ արիւնէն»:

Հինգերորդ կէտը. Գիսուսի պէս հայութիւնն ալ Գողգոթա ունեցաւ. մինչ Գիսուսի Գողգոթան բարձունք մը, իսկ հայութեան Գողգոթան, անապատ մը Տէր Զօր անունով ծանօթ: (Այս անունը աւելին է անչուշտ, քան վայրի մը անունը, եւ կը խորհրդանչէ հայութեան լքումը եւ կոտորածը):

Վեցերորդ կէտը. ինչպէս որ Գիսուսի խաչի ժամուն Աստուած լուռ մնաց, հայութեան խաչի ժամուն ալ Աստուած լուռ մնաց:

Եօթներորդ կէտը. Ա. Հատորի էջ 295–296–ին մէջ կը պատմուի, թէ բռնի իսլամացուած Աւշար մականուանեալ ընտանիքի մը յարկէն ներս, տան տիկինը եւ դուստրը թախանձագին կը խնդրեն, որ պիրենք խոստովանեցնէ վարդապետը եւ հաղորդէ: Ու ան կը կատարէ անոնց բարեպաշտական աղաչանքին համաձայն: Տան մէջ գինի չկար, այլ քացախ կար. ուստի յետ ազօթքի հացը քացախի մէջ կը թաթխէ եւ կը մատուցէ խնդրողներուն: Հաղորդութեան այսպէս պատրաստութեան համար խորհրդածութիւն մը կցած է ան ու ըսած հետեւեալը. «Չէ որ խաչեցեալ Գիսուսի ալ վերջին անգամ լեզի խառնեալ քացախ տուին...: Նոյն պահուն ապրած մեր կեանքը արդէն աւելի լեզի էր ու դառն քան Գիսուսի մատուցուած լեզին...»: Այս մէկբերուածին մասին պիտի անդրադառնամ:

Այս կէտին ըսելիքս այն է, որ Գիսուսի պէս հայութեան ալ «քացախ» կը մատուցուի. Աւշար մարդն ու դուստրը ցեղը կը խորհրդանչեն:

Ութերորդ կէտը. Գիսուս յարութիւն առաւ. հայութիւնն ալ յարութիւն առաւ անոր պէս: Նչեմ սակայն, որ հայութեան յարութիւնը հայրենիքի կանդնումին կապուած է, ինչպէս նախապէս ալ նարեկեցի:

Ցարութիւնը հիմքն է քրիստոնէական վարդապետութեան: «Հայ Գողգոթան»ին մէջ հայրենիքին կանդնումը հիմքն է անոր:

Իններորդ կէտը. Գիսուսի չարչարանքներուն, խաչելութեան եւ յարութեան խորհուրդը կը խտանայ Հաղորդութեան Խորհուրդին մէջ. նմանապէս հայութեան ահաւոր փորձառութիւնը ցանկացուած է, որ խտանայ այն Խորհուրդին մէջ: Ըստ Պալաքեան վարդապետին, եղեռնէն վերջ Հաղորդութեան Խորհուրդը մէկ յիչատակութիւն չէ, որ կը կատարէ, այլ երկու՝ նաեւ հայութեան անմեղ արեան յիչատակութիւնը:

Տասներորդ կէտը. ինչպէս Գիսուս կը տակարան մը ունենայ ,հայութեան կտակարան մըն ալ՝ «Հայ Գողգոթան» դիրքերը:

Վերջին կէտը, ինչպէս ըսի, տիտղոսին արտայայտածն է դարձեալ:

***

Քրիստոսի հետ նմանութեան Հայոց ընթացակերպը մարտիրոսական ընկալուած է եւ որակուած: Հատորներուն են–թատիտղոսներէն սկսեալ («Դրուագներ Հայ Մարտիրոսութենէն»), որոնք նոյնն են, էջերը հայութեան մարտիրութիւնն են դրուագած:

Մարտիրոսագրութիւնը, որուն տեղ աւելի տարածուած է «վկայաբանութիւն» բառը, քրիստոնէական գրականութեան մէջ սեռ մըն է: Ուրեմն, երբ «Հայ Մարտիրոսագրութիւն» կ'ըսուի՝ մեր միտքը չուռով եւ նախ կ'երթայ դիրի դաչտի մը, ուր ներկայացուած ըլլան Քրիստոսի համար իրենց կեանքերը նուիրած, կարգ մը պարագաներու մինչեւ չարչարանքներու ենթարկուած, նոյնիսկ մերթ իրենց սեփական արիւնը թափած հայ սուրբերու: Սակայն «Դրուագներ»ուն մէջ հայութեան կրած աղէտին նկարագրութիւնը ի՞նչ կ'ըսէ:

Այդ, դրուագները «մարտիրոս» և «նահատակ» բառերը գործածելով նոյն բանը նչած են: Անոնք չեն գործածուած գուտ կրօնական նչանակութեամբ, եւ ոչ ալ առաջնահերթաբար կրօնական նչանակութեամբ, այլ՝ աշխարհային: «Սրբազան կռակ»ին մէջ չեչտուածը այն է, որ հայութեան թափած արիւնը յանուն ազգի եւ կրօնքի փրկագին է, կա՛մ հայրենիքի (այս բառը հեղինակին հայեացքին մէջ՝ «ազգ» եւ «կրօնք» եղրերը ընդգրկած է):

Երկու հատորներուն մէջ Հայոց «մարտիրոսագրութիւն»ը խտացնող օրինակ մըն է հետեւեալը, որ աշխարհային իմաստի չեչտադրումին նոր երես մըն ալ կը բանայ: Թուրք երիտասարդ մը իր հայ մէկ բարեկամին պատմած է, թէ ինք հետեւած է թուրք խուժանի մը, որ դէպի ասպնդ տարուող հայ կիներու եւ աղջիկներու կարաւանի մը իր մոլեգնութիւնը կը թափէր: Ճանապարհին՝ հայ օրիորդ մը իր աչքը գրաւած է, եւ ան առեղ մը օրիորդին առաջարկած է իսլամութիւնը ընդունիլ՝ հետը «նիքահ» ըլլալու նպատակով, այսինքն՝ ամուսնանալու: Պատասխանը հրաւէր մը եղած է «Հայ» դառնալու որպէսզի ամուսնանան (այն օրերուն «Հայ ըլլալ» կը նչանակէր անդամ ըլլալ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ): Այս յանդուգն պատասխանին վրայ երիտասարդը չարունակած է տարհամոզելու փորձ մը, բայց ի զուր: Ապա ճարահատ հեռացած է: Շատ չանցած, թուրք «մսագործներ» պահակեցուցած են Հայուհին ու զանազան չարչարանքներ տալէ ու լկելէ յետոյ զայն, ծունկի տակ առած են կոյտին կուրծքը, եւ ոչխարի նման գլուխը կտրած:

Վարդապետը երեն պատմուածին մէկ կցած է, զոր յիչելը լոյս մը կը բերէ. «Ահա անմահ դրուագ մը հայ կոյսերու մարտիրոսագրութենէն, որ կը գերազանցէ նոյնիսկ հայ Եկեղեցւոյ տօնախմբած Հռիփսիմեան եւ Գայեանեան կոյսերու նահատակութիւնը եւ արժան է ապագայ իրերայաջորդ բոլոր հայ սերունդներու սրբութեամբ օծուն յաւերժական յիչատակութեանը եւ օրհնութեանը», Ա. հատ. էջ 172:

Յայտնի է, որ Հռիփսիմեան եւ Գայեանեան կոյսերու նահատակութիւնը մէկն եւ միայն կրօնական նախանձախնդրութեան մը կապուած է: Հայուհիին պատնութեան մէջ երկու պատճառ իրարու զուգուած են. 1.– Ազգային ինքնութեան նախանձախնդրութիւն մը, եւ 2.– կրօնական նախանձախնդրութիւն մը: Երբ կոյսը թուրք երիտասարդին «Հայ» դառնալու կուչ կ'ուղղէ, ըսել է, թէ կը զոհածէ բառ մը որ ազգային ինքնութիւն մը ցոյց կու տայ. նաեւ, ըստ այն ժամանակներու հասկացողութեան՝ կրօնական ինքնութիւն մը: Այս երկուքը միասնաբար կը տեսնուի «Հայ» դառնալու կոչին մէջ: Բայց քանի որ Հայ բառը, ըստ իր հարազատ առումին, ազգային ինքնութիւն մը ցոյց կու տայ լոկ, եւ քանի որ ծառացած է ուրիչ առումի մըն ալ համար որ ուրոյն անուն ունի, ուրեմն՝ իր արժէքը վեր է բռնուած:

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ԻՐ ԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞վ է Աստուած, կամ աւելի ճիչդ, հատորներուն Աստուծոյ մասին սահմանումը ի՞նչ է:

Էջի մը մէջ Անոր կապակցութեամբ այսպէս յայտարարուած է. Եհովա կուռ, թէ Աստուած, նախախնամութիւն կամ տիեզերական արարչագործութիւն կոչուի, թէ նախաստեղծ կամ աստղածագործ հիւլէ, տիեզերքը կառավարող յուհեհնական ուժ մը գոյութիւն ունի, ուսումնական ճչգրտութեամբ երկնային երկրային բոլոր մարմինները կը վազեցնէ այսինքն՝ ամէն ինչ, որ գոյ է: կը թուի թէ անուններուն տարբերութիւնները կարեւորութիւն չեն ներկայացուցած հեղինակին. հետեւաբար՝ ըմբռնուած են այնպէս, որպէս թէ միեւնոյն բանը նչանակէին: Բոլոր անուններուն հասարակաց եղր առնուած է «յաւիտենական ուժ»ը:

Այս ուժը, որուն համար սակայն վարդապետը Աստուած անունը նախընտրած է միշտ գործածել, նկարագրուած է իբրեւ լուռ մնացող: Այդ, հարց կը նայ արուիլ, թէ եթէ Ան լուռ էր, ուրեմն կը խօսէր նաեւ, ու կը լսէր, կամ համր էր, եւ կամ՝ խուլ:

Դրուագներուն մէջ Աստուծոյ անուան կարելի բազմաթիւ անդամ դիպիլ: Հակասական տրամադրութեան արտայայտութեան եկած է անիկա, կողմէ՝ իբրեւ լուռ, իսկ միւս կողմէ՝ իբրեւ փրկութեան համար գործող:

Այս ըսուածը չօչափելի դարձնելու պատակով դիրքերուն քանի մը օրինակներէն երկուքը կը յիչեմ եւ կը բաւարարուիմ:

Նախ՝ Անոր լռութեան վերաբերեալ:

Զանկըրիի զօրանոցին մէջ, գարնանային ցրտաչունչ փոթորիկի մը առեն, մը թընչազի պահու մը եւ մոմի մոմոյ լոյս չուրջ ժամերգութիւն կը կատարուի: Ե– Կոմիտաս վարդապետ, որ բանտարկուածներէն էր, կը սկսի մելամաղձոտ ու սրտառուչ «Տէր, ողորմեա՛» մը եղանակել: Հաւաքուածներուն մէջ հեկեկանքի ծայր կ'առնէ: Լայ՝ Թողուած սիրելիներու, Հայոց անբախտութեան եւ անցեալ արիւնի օրերու վրայ, որ դեռ չէր դուրս կեր գալիք «աննախընթաց նոր փորձութիւններ»ը, երբ պիտի փորձուէր ցեղի բնաջնջումը:

Յիշուած «Տէր, ողորմեա՛»ին առիթ հեղինակը խորհրդածած է, թէ Աստուած լուռ կը մնար երգին դիմաց (էջ 103–104, Ա. հատ.):

Աւով թելադրուածը այն է, թէ պատմութեան, որուն յիչատակելի պահ, եւ կը թուի, թէ իբրեւ կորիզ տեսնուած է երգուածը, լքուածութեան զգացումի մը մէջ կատարուած է ու անոր մէջ ալ մնացած: Հոն՝ Աստուծոյ լռութիւնը որպէս լքում իմացուած է:

Անոր պատասխանելուն կ'անցնինք, որ պէս երկրորդ քայլ:

Բ. Հատորի դրեթէ վերջաւորութեան (էջ 235) գրուած է սա. «Աստուած լսեր էր Թշուառ մօրս արտասուալից աղօթքները...»:

Պալաքեան վարդապետ գերման գինուորի տարազով ծպտուած Կ. Պոլիս, ուղիի տարազով ծպտուած Կ. Պոլիս, մօրը կը գտնայ: Նախքան մայրը տունն, մօրը կը գտնայ: Նախքան մայրը տեսնելու երթալը՝ քրոջը տունը կ'երթայ, որ իր անակնկալ վերադարձը չիմանգ մօրը հրճանգ սիրտը: Հոն կը լսէ, թէ մայրը յաճախ իր աղօթքի ժամերը կը կրկնապատկէ եղեր՝ զաւկին դարձը

վայելելու համար: Ահա, ասոր հետեւած է մկրըտուածը: Ուրեմն, Աստուած լուռ չէ, անպատասխան չի ձգեր աղօթքները, այնքան՝ չի լքեր:

Այս օրինակը, որ «փրկութիւն»է եաք մասծուած է, Աստուծոյ փրկագործ ներկայութիւնը տեսած է:

Վարդապետին տրամաբանութեան մէջ, Աստուծոյ լռութիւնը, որ կրնայ իբրեւ լքուածութիւն ընկալուիլ, Անոր կողմէ լքուածութիւն չէ. Ան մշտարթուն խնամարկուն է աղօթողներուն:

Աստուծոյ մասին այս ըմբռնումէն հարկեր կը ծագին, որոնց տեղը սակայն դուրս է եղած վարդապետին փորձառութեան եւ հաւատքին ծիրէն, հետեւաբար՝ իմ յօդուածի սահմանէն:

ԲԱԺԱԿԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

«Հայ Գողգոթան»ի էջերուն երեք տեղ կը հանդիպինք Ս. Հաղորդութեան Որոշումին: Անոնցմէ երկուքը նշանակալից են (1.– Ա. Հատորի էջ 295–296–ին, եւ 2.– Բ. Հատորի էջ 271–ին վրայ):

Անոնց անդրադառնալէ առաջ, կը կարծեմ, որ աւելորդ չըլլար այս Որոշումին ակնարկ մը, այլ ընդհակառակն՝ լուսաբանիչ:

Ասոր հաստատումը Ցխուսի վերջին ընթրիքին տեղի կ'ունենայ: Այն արարքին վերաբերող հնագոյն տեղեկութիւնը կը գտնուի Պօղոս Առաքեալի կորնթացիներուն ուղղած առաջին նամակին մէջ, անչուշտ համաձայն Ս. Գրքի արդի քննութիւեան: Ան գրած է, թէ Ցխուս իր մատնութեան դիշերը հաց առնելով ձեռքը, փառք կու տայ Աստուծոյ, կը բեկանէ զայն ու կ'ըսէ. «Այս մարմինն է, որ ձեղի համար կը բաշխուի: Ասիկա զիս յիշելու համար կատարեցէք»: Ընթրիքէն եաք նոյն ձեւով բաժակը կ'առնէ ու կ'ըսէ. «Այս բաժակը Աստուծոյ Նոր Ուխտն է, որ արիւնովս կը կնքուի: Ասիկա միշտ կատարեցէք, եւ ամէն անգամ որ անկէ ըմպէք՝ զիս յիշեցէք»: Ապա Առաքեալը յորդորած է Կորնթոսի քրիստոնեաները ըսելով, թէ ամէն անգամ որ այս հացէն ուտեն եւ բաժակէն ըմպեն՝ Տիրոջ մահը պատմեն, մինչեւ անոր երկրորդ գալուստը (Ա. Կորնթ. 11.23–26):

Ս. Հաղորդութեան հաստատման պատմութիւնը տարբերակներ ունեցած է, որոնք նոր կտակարանին մէջ գրուած են: Բոլորին ալ դիմաստը՝ Տիրոջ մահը յիշելն է եղած, որ որպէս քաւիչ ու փրկարար մեկնաբանուած է:

Այժմ, Հայր Գրիգորիսի երկու պատմածներուն կ'անցնիմ:

Առաջինը:

Վերը մատնած ներկայացուցի արդէն: Կապկպէլ, բոնի իսլամացուած Աւշար մականուանեալ ընտանիքի մը խրճիթը կ'ի-ջեւանի վարդապետը:

Տնակին տիկինը եւ դուստրը կ'աղաչեն, որ եկեղեցականը դիրենք խոստովանեցնէ եւ հաղորդէ: Ան կը փութայ անոնց թախանձանքը կատարել: Այն արագ ընդառաջումը «կեանքի ու մահուան չեզին վրայ» կանդնածի հոգիով կ'ընէ վարդապետը: Կը խոստովանեցնէ մայրն ու աղջիկը, ապա «յետ սրտաբուխ եւ արտասուախառն օրհնութեան» հացը քացախի մէջ կը թաթխէ եւ կը բաշխէ: Քացախի մէջ թաթխումը՝ դինիի չգոյութեան պատճառով: Հայր Գրիգորիս անմիջապէս խորհրդածութիւն մը կ'ընէ, որով ուզած է արդարացնել կանոնադանդութիւնը, այսինքն՝ դինիին փոխարինումը քացախով: Ան ըսած է, թէ խաչեցեալ Ցխուսին վերջին անգամ «լեղի խառնեալ քացախ» տուին, եւ թէ՝ այն պահուն իրենց ապրած կեանքը աւելի լեղի էր ու դառն քան Ցխուսի մատուցուած քացախը, եւ թէ՝ որովհետեւ յիշատակութիւնն էր ոչ միայն անոր կողէն թափած անմեղ արեան, այլեւ «ամբողջ հայութեան մի-լիոնաւոր սուրբ նահատակներուն թափած անմեղ արեան ծովերուն...»:

Բացառիկ պարագայէ մը յառաջացած բացառիկ արարք մը: Անոր քայլ մը եւս մտնենամ:

Ընծաներուն մատուցման գացող քահանան կը ներկայանայ իբր կեանքի ու մահուան սահմանին գտնուող մը, որ է թէ՝ քահանայ մը, որ չէ կեանքին մէջ՝ ընդ ըլլալով հանդերձ, եւ չէ մահուան մէջ, այլ գրաւուած է անոր պատճառած անձկութենէն: Կեանքի ու մահուան սահմանին արտայայտութիւնը ասոնք կը նշէ: Ուրեմն, ընծաներուն նուիրագործումը կը կատարուի այն հոգեվիճակին մէջ, նոյնպէս մատուցումը. ընծաները եւ նըւիրագործումը կեանքի հաստատ յոյս չունին, այլ մահուան սիրապետութեան ներքեւ ճմլուած են գրեթէ:

Որհնուրդը խանգարուած է թէ՛ զայն բաղկացնող տարրերէն մէկուն փոփոխութեամբ (որ արդարանալի է թէեւ՝ «Տարին լուծանէ զօրէնս»ի տրամաբանութեամբ), թէ՛ հոգեւորապէս, որ նիւթական տարրի մը փոփոխութեան վրայ չեղում է: Նիւթական երեսը բրատութեան մը առկայութիւնը չի յայտներ, մինչդեռ հոգեւոր երեսը բացայայտօրէն ցոյց կու տայ, եւ երկու տարաշներու մէջ: Ի՞նչ կ'ըսեն անոնք:

1.– Խաչեալ Յիսուսին մատուցուած բացախը:

Մարկոսի եւ Մատթէոսի աւետարաններուն մէջ պատմուած է, թէ երբ Ցխուս խաչին վրայ էր, կէսօր առեն խաւար կը պատէ ամէնուրը, ու այս կը տեւէ մինչեւ ժամը երեք: Ժամը երեքին, ըստ Մարկոսի, ժամը երեքին չուրջ, ըստ Մատթէոսի, Ցխուս բարձրաձայն կ'աղաղակէ. «Էլի՛, էլի՛ լ՞մա սապաքթանի», որ կը թարգմանուի՝ «Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ զիս լքեցիր»: Մօտը գտնուողներէն մէկը կը վազէ եւ սպունգ մը քացախի կը թաթխէ, եւ զայն եղէգի մը ծայրը անցընելով Ցխուսի կու տայ, որ խմէ:

Այս երկու աւետարանները չեն պատմեր, թէ Ցխուս ըմպեց իրեն մատուցուածէն, այլ կը յիշեն, թէ ան կրկին բարձրաձայն կ'աղաղակէ յետ սպունգի մատուցման եւ չունչը կը փչէ:

Յովհաննէսի աւետարանը պատմած է, թէ Ցխուս խաչին վրայէն «ծարաւ եմ», կ'ըսէ, եւ հոն կեցած զինուորներ «լեղի խառնեալ քացախ»ի մէջ սպունգ մը թաթխելով խաչուածին կ'երկարեն, որ կ'ըմպէ եւ «Ամէն ինչ կատարեալ է» կ'ըսէ:

Թէեւ Պալաքեան վարդապետի ակնարկութիւնը մեզ չի տակ Յովհաննէսի աւետարան կը տանի, քանի որ «լեղի խառնեալ քացախ»ը այն է, որ զործածած է, սակայն, բնականօրէն, օտար չի մնար միւս աւետարաններուն պատմածին, որոնք «քացախ» բառը միայն յիշած են: Բառին կ'ելլ Մարկոս եւ Մատթէոս ներկայացուցած են Ցխուսի լքումի փորձառութիւնը, իսկ Ղուկաս եւ Յովհաննէս խաչեալ Ցխուսի բերանը լքումի խօսք չեն դրած: Եղեռնի «վկայ»ապիր վարդապետին դրուագները լքումի նման փորձառութիւն մը պարզած են:

Բռնի իսլամացուած մայրն ու աղջիկը, ինչպէս ըսուեցաւ, ըմբռնուած են, որպէս տիպեր «խաչեալ» հայութեան: Անոնց հետ նաեւ՝ հեղինակը: Անոնք պատմուածին մէջ խաչուած Ցխուսի պէս են զգացած իրենք զիրենք՝ լքուած մարդերէն եւ երկինքէն մանաւանդ, որուն վստահած էին:

Իսկ Հայոց փորձութեան լեղիութեան դերազանցութի՞ւնը Ցխուսի մատուցուածին լեղիութենէն:

Ըսել ուզուածը, կը կարծեմ, թէ հայութեան լքուածութեան, տառապանքին եւ արեան հեղումին զանգուածային առաւորութիւնն է Ցխուսի լքումէն, տառապանքէն, արեան հեղումէն յետոյ: Ահա, ճիշդ այս ոգիէն կը բխի Ա. Հատորի 297–ին այն յայտարարութիւնը, թէ «այլեւս ի՞նչ պէտք կար պատարագի, քանի որ ամբողջ ազգ մը, մինչեւ օրորոցի անմեղ մանուկը՝ պատարագուած էր տէրունէ ու անմոռունչ...»: Այս չափազանցութիւնը կը թուի, թէ չէ գիտակցած կրօնական դաշտէ իր հեռացումը: Ասկէ դառնալով դերազանցութեան խօսքին, անիկա կը նմանի Ցխուսի «էլի՛, էլի»ին: Տիրոջ աղաղակը Աստուծոյ է ուղղուած, իսկ դերազանցութիւնը աղաղակի տեղ անցնելով ուղղուած է Ցխուսի ինքնազոհաբերութեան, որուն փրկարար զօրութեան վստահողները լքուած էին զգացած իրենք զիրենք:

2.– Գինիէն դարձած բացախին եւ յիշատակութեան մասին:

Կանոնազանցութեան արդարացումին երկրորդ մասը:

Մինչ նախորդ արդարացումը փոխաբերական նկարագիր ունի եւ հեղուկի մը կը վերաբերի, որ դուրսի է, ուրիշներու պատրաստութիւն մը, եւ մարմնի մը կամ մարմիններու յատուկ հեղուկ չէ, իսկ ասիկա՝ երկրորդ արդարացումը, որ խորհրդանշական նկարագիր ունի եւ կը վերաբերի մարմնի մը կամ մարմիններու յատուկ հեղուկի: Քացախը կը յիշէ Ցխուսի արիւնը, եւ արիւնը՝ մէլիոնաւոր զոհերու–. ան կը յիշէ չարչարանք մը եւ մահ մը, առաւել՝ ժողովուրդի մը չարչարանքները եւ մահերը:

«Լեղի խառնեալ քացախ»ով յղուիլը Յովհաննէսի աւետարանին, կը թելադրէ թէ եղեռնեան հայութիւնը անըմպելին ըմպեց եւ փակեց զոհագործութեան ժամանակ մը: Ցխուսի զոհագործումով վերջ գտաւ զոհագործական հին ժամանակը, որ զոհերու պահանջքով եւ անհըրաժեշտութեամբ կ'ապրէր, իսկ հայութեան արեան հեղումով վերսկսաւ հին ժամանակը...

Երկրորդը:

Նախքան Կ. Պոլսէն վերջնականապէս հեռանալը, Պալաքեան վարդապետ Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Թաղականութենէն հրաւէր կը ստանայ պատարագելու: Կը պատարագէ: Ու այն րոպէին, երբ «Արբէք ի սմանէ ամենեքեան, այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ վասն ձեր եւ բազմաց հեղանի ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց» նախադասութիւնները կ'արտասանէ, աչքին առջեւ կը պատկերանայ «Հայ անմեղ նահատակներ»ու թափած արիւնը, եւ կը թուի իրեն, թէ սկիհը լեցուած է «Հայ պարկեշտասուն կոյսերու եւ անմեղ մանուկներ»ու արիւնով:

Սկիհի գինիին այնպէս թուումը խորհիլ կու տայ, թէ յետ եղեռնեան երեւակայութիւն մը սեփական եւ հաւաքական, այսինքն՝ ցեղային չարչարուած, վտանգուած ինքնութիւնը սրբացնելու մղումէ է բռնուած, կլանուած է զայն մաքրելու, զայն ուրիշներէ անջատելու ուժէ մը, որպէս թէ առանց այն արարքին թափուած արիւնը լռէր ընդմիշտ, դադրէր իմաստէ. չյիշուէր, եւ այսպիսով որպէս թէ լռէր ինքնութիւնը իր կրկնակ պարադաններով, դադրէր իմաստէ, չյիշուէր, վերջնար ինքնութիւն ըլլալէ:

Այս դրուագին վրայ կը տարուիմ մատնելու նաեւ, որ եղեռնի անհուն տառապանքը երկինքին ու երկրին միջեւ կախուած է, եւ Սրբազան Բաժակը լեցուած է հոգեբանական բարդութեամբ. հոգեւոր տարեզրը բանտարկուած է Աղէտին մէջ: Պատարագիչ Հայր Սուրբին հոգին ընդհանուրինը չէ՞:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Այս յօդուածը տարաբնոյթ երկու մօտեցում կը մկկտեղէ. մին՝ գիրին (texte) չուրջ, միւսը՝ անոր որոշ մատնումին: Երկրորդին ներկայացուցածը ի յառաջագունէ կը տառապի առաջինին դիմադրուած հարցերէն, ու անոնց պատճառով ալ՝ հատուածապէս կը մնայ սպասող աշխատութիւն մը, անաւարտ:

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻ ԵՒ ՆԿԱՐԵԼՈՒ ԱՐԱՐՔԸ

Գրեց՝

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐԷՋԻՔԼԵԱՆ

Արշիլ Կորքիէն մեզի հասած առաջին իւղանկարները ցոյց կու տան իր նախընտրութիւնը նկարչական մածուկին, կենսունակ եւ անմիջական վրձնահարուածին, որոնք ժառանգուած են տպաւորապաշտ եւ բնապաշտ կերպարէն, ծաթ. դարու վերջերուն եւ ի. դարու սկիզբնեբուն լայն կիրարկում գտած: Քանի տարեկանին, Կորքիի ձեռք բերած արդիւնքները ուշագրաւ են. ասոնք նկարչական խոր զգայունութիւն եւ հասկացողութիւն կը յայտնեն, նոյնիսկ եթէ Կորքիի այդ շրջանի, ինչպէս եւ յաջորդող տարիներու երկերը, իրենց նկատելի տուրքը կու տան այլազան վարպետներու:

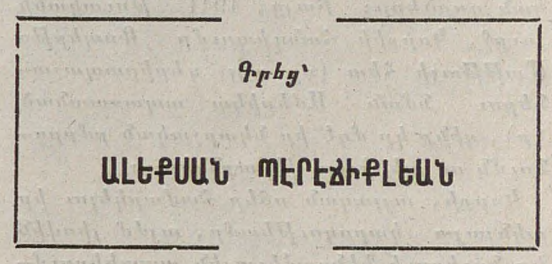
Ընթացքը զոր Կորքի կ'որդեգրէ, կը հիմնուի այն նոյն ըմբռնումին վրայ զոր իր աշակերտներուն կը փոխանցէ երբ, 1920–ական տարիներու երկրորդ կէսին, Նիւ–Եորք դասատուի պաշտօն կը վարէ: Հանս Պըրքհարթ, մէկը անոնցմէ որոնք Կորքիի ուսմունքին հետեւած են, անոր հետեւեալ խօսքերը կը նշէ. «Երբ դպրիի սորվելէ, ասիկա որպէս արուեստագէտ ձեր վերջը կը նշանակէ: ...Օգտուեցէ՛ք այն բաներէն զոր մեծ վարպետները ամբողջ կեանք մը անցուցին սորվելու համար: Առէ՛ք անոնցմէ այն բոլորը որ կրնաք, զայն իւրացուցէք, ապա շարունակեցէ՛ք այս կէտէն մեկնելով»(1.):

Ընկալման այս ձեւով, արի՝ որովհետեւ Կորքի պէտք է դիմադրաւէր պարզ կապկող մը նկատուելու հարցը, ինք ամենայն ջերմութեամբ եւ հաստատամբութեամբ կը նուիրուի իր նախընտրած մեծ վարպետներու ուսումնասիրման: Ասիկա լոկ արտաքին երեւոյթներու վրայ հիմնուած տեսական ուսումնասիրութիւն մը չէր այլ՝ փորձառական: Իրեն համար, մեծ նկարիչի մը արարման գործընթացը ըմբռնելու եւ անոր հետեւելու լաւագոյն ձեւը անոր նման նկարելն էր, մինչեւ այն առեն որ դեռ իրը չէր գտած: Այսպէս, այլազան վարպետներու չունչը, անցեալի եւ ներկայի, Կորքիի վաստակին ընդմէջէն այնպիսի ազատութեամբ մը կ'անցնի, որ կրնայ դիտողը զարմացնել եւ զայն մղել նկարիչին այդ շրջանի ստեղծագործական կարողութիւնները հարցականներու ենթարկելու, հակառակ անոր իմացական բարձր մակարդակին: Սակայն, այս մէկը խաբկանք է միայն, որովհետեւ Կորքի, իր կատարած ընտրութեան խոր կերպով գիտակից, նոյն առեն քննութեան կ'ենթարկէ կարծէք դիտողին հասկացողութիւնը, այս իսկապէս իւրայատուկ ընթացքին եւ գործարկման գծով: Կեղծ երկեր չեն զրոս Կորքի կը նկարէ. ընդօրինակութիւններ ալ չեն. այլ՝ ըստ այս կամ այն վարպետին ոճով նկարուած գործեր, հատնապար մտածելով թէ այս ընթացքը օր մը անպայման արդիւնքի մը պիտի յանգի, իր ճգտումներու ասպիճանաչափին համապատասխանող:

Գաղափար մը ունենալու համար նկարելու այս ըմբռնումին Կորքիի փարելու մասին, հարկ է նկատի ունենալ այն վճռակամութիւնը որով ան իրեն ուղղուած յարձակումներուն դէմ կը դնէ, նոյնիսկ եթէ ասոնք հիմնուրով համեմուած են: Հարոլտ Ռաքընպըրկ կը գրէ. «Երբ, 1937 թուականին, Փիքասոյի կարգ մը գործերը Նիւ–Եորք հասան, որոնց մէջ Սպանացին թոյլ տուած էր որ ներկը կաթկթի, գուցադրութեան ընթացքին բանի մը արուեստագէտներ առիթը գտան Կորքիի հետ իրենց սովորական կատակը ընելու: "Ճիշդ այն ատեն երբ լմած էիր փիքասոյի յստակ գիծերը", մէկը ըսաւ խայթող համակրանքով մը, "ան կը սկսի ներկը հոսեցնել": "Եթէ ինծի կը կաթեցնէ՛ք՝ ես ալ կը կաթեցնեմ", Կորքի հպարտօրէն պատասխանեց»(2):

Անյողդողդ Կորքի կը չարունակէ այն ուղղութեամբ որ իրեն ճիշդ կը թուի: Այսպէս, երբ Փապլօ Փիքասոյի յղացքը իւրացնելէ եաք Ժուան Միրոյինը կ'որդեգրէ, նախապէս տարած իր տքնջան եւ երկար աշխատանքին արդիւնքը հետզհետէ կը զտուի, 1930–ական տարիներու երկրորդ կէսին ծնունդ տալով աւելի անձնական իրագործումներու, (որոնք սկիզբ կ'առնեն «Արեւամուտին մարտ՝ կորեկի աստուածին հետ»էն եւ կը հասնին նշանաւոր «Պարահդ Սոչիի մէջ» շարքին, անցնելով «Արկուլա»էն), որոնց մէկ մասը, որպէս խորագրային ակնարկութիւն, Հայաստան ապրած իր մանկութեան յիշատակներուն կը յղուի:

Երկարատեւ համբերութեամբ կերպարած այս նուաճումը ձեռք բերելէ առաջ, հանդրուանները որոնք քսան տարուան ընթացքին Կորքիի աշխատանքը կը բնորոշեն, խմաստալից են, ուր տարբեր յղացքներ կը դոյակցին, առանց որ Կորքի, ըստ երեւոյթին, անոնց հակասանքներուն դծով մտահոգութիւն ցուցաբերէ: Այսպէս, 1920–ական տարիներու երկրորդ

կէսի ընթացքին, մէկ կողմէ կ'որդեգրէ Փօլ Սէզանի վրձնահարուածն ու համադրական կառուցականութիւնը, միւս կողմէ եւ միաժամանակ կը նկարէ գործեր զոհեալ խորանարդապաշտութեան եւ Անրի Մաթիսի ոճերով: Ապա, 1930–ական տարիներուն, Կորքի կը կեդրոնանայ գլխաւորաբար Ժորժ Պրաքի, Ֆերնան Լեժէի եւ Միրոյի նկարչական լեզուներու իւրացման վրայ, յիշելու համար միայն անոնք որոնք այդ շրջաններուն իր վրայ ամէնէն աւելի ազդեցութիւն կը բանեցընեն, Փիքասոյի կողքին:

Այսուհանդերձ, 1935 թուականի չուրջ, այն կարգ մը գործերուն մէջ որոնք յղացած են ըստ Փիքասոյի գծային կերպարայնութեան, Կորքիի վրձնահարուածը, փարթամ, մածուցիկ եւ յանդուգն, ոչ միայն իր վարպետութիւնն ու իր տարբերութիւնը ցոյց կու տայ, այլ նաեւ ինքնին կը դառնայ արտայայտչական տարր, զեղուն զգայութեամբ մը դրոշմուած, որ կը բնորոշէ թէ՛ նկարչական արարքը եւ թէ՛ ձեւաչերտերու ընդհանուր կերտումը: Այս գործելակերպին մասին, Կորքիի բարեկամներէն Մաքս Շնիյցլըր կը յայտնէ.– «Շարունակ խաւ մը կը ծածկէր ուրիշով մը. "ձեւ. ձեւ. ձեւը պէտք է շօշափուի", կը կրկնէր: Կորքի կը սիրէր շօշափել զայն: Իր ձեւերը ապրող բարձրաբաւնդակներու պէս էին: ...Նկարչութեան դէմ պատերազմ հռչակած էր: Կ'աշխատէր դանակով. վրձիններով, ամէն բանով: "Պէտք է յարձակիս" կ'ըսէր, "պէտք է յարձակիս": Ցանախ կը յարդէր, շատ անգամ կը պարտուէր. երբեմն –քայց կարճ ժամանակի մը համար– զինադադար էր»(3):

«Կերպար Որդումի մէջ»ի «դիչերային» ●▸

տարբերակը այն երկերէն է, որոնք առաւելագոյն չափով այս գործարկումը կը ցոլացնեն: Այս նոյն կէտին մասին անդրադառնալով եւ Թերեւս Կորքիի մասնագէտները նկատի ունենալով՝ Էթել Ք. Շուապախըր (Կորքիի աշակերտ–բարեկամուհին եւ առաջին մենագիրը), կը գրէ թէ այս մակերեսները եւ ներկանիւթին տեսքը կը թելադրեն հայկական կառոյցներու տարածուն պատերուն բարձրաքանդակները(4): Աւելին, նկատի ունենալով անոնց գերիրապաշտ բնոյթը եւ, միւս կողմէ, այս չրջանին Կորքիի արուեստին ստիճանական անձնականացումը, ան կը մատնանչէ թէ Ախթամարի Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ «սրբային եւ հեթանոսական պատկերումները, հարստացած՝ կենդանիներու եւ երկիմաստ էակներու երեւակայատիպ եւ գրաւիչ ձեւերով, թերեւս Կորքիի համար բնական դարձուցին այն ինչ որ անբնական կը թուէր արեւմուտքցիի մը· որ է՝ արտասովորը, չափազանցուածը, երեւակայականը, դիւցազներգականը»(5):

Սակայն, հակառակ այս ձեռքբերումներուն, այդ տարիներուն իրագործուած Կորքիի գործերէն ոչ մէկը կը թուի յայտնել թէ մենք կը գտնուինք նկարիչի մը զէմ յանդիման որ, քիչ եւ պակաս, նկարչական արտայայտութեան առջեւ նոր հորիզոն մը պիտի բանայ: Կորքի դեռ կը չարունակէ միրոյական ազդեցութեամբ նկարել եւ, միւս կողմէ, իրագործել պատառոնները՝ որոնք առատ ներկով ծանրաբեռնուած են, ինչպէս իր փիքասոյական գործերը: Բայց, 1941 Թուականի չուրջ, Կորքիի հանդիպումը Ռոպերթօ Մաթթայի հետ (որ այլ դերիրապաշտներու նման Ամերիկա ապաստանած էր), զինք կը մղէ իր նկարչական ըմբռնումն ու տեսիլքը վերաքննելու:

Կորքի, այլազան ոճեր համարկելու իր ակնյայտ կարողութեամբ, այժմ լիովին կը նուիրուի կենսաձեւային պատկերումներու քանի որ, առանց հետամուտ ըլլալու լրիւ վերացականացման, իր աշխատանքին մէջ կ'ուզէ նաեւ մարդ էակին ակնարկութիւն մը պահել, ինչպէս Մաթթայի կը յայտնէ(6): Այս գծով, իրեն օրինակ կը ծառայեն Իվ Թանկիի, Անդրէ Մասոնի եւ նոյնինքն Մաթթայի նկարչական աշխարհները: Կորքի կը յղանայ ձեւեր, երկաթիպ եւ բազմիմաստ խորհրդանչական արարածներ, որոնք փոխակերպման եւ ակնարկումներու իրենց յատկութեամբ, իրեն կ'ընձեռեն կարելիութիւնը ազատօրէն ներկայացնելու կեանքի այլազան երեւոյթները: Բայց եւ այնպէս, հարկ է նչել թէ կենսաձեւային պատկերման ուղղութեամբ, Կորքի արդէն գործած էր 1930–ական տարիներու սկիզբներէն իսկ, տնտեսական Մեծ Տագնապին վրայ հասնելով, 1929–ին: Այս ադիտր Կորքիի վիճակը աւելի դիւրաբեկ կը դարձնէր եւ, իր օտարականի կացութեամբ վտանգուած, ինչ որ զինք կը մղէր ինքն իր վրայ աւելի կծկուելու: Ներկայացման եւ պատկերման այս ձեւը կատարեալ կերպով իր հոգեվիճակին կը համապատասխանէ, ինքնութեան իր հարցին, որպէս «ծպտում»ի կերպ մը դուչ, ընկերութեան մը մէջ որ թէեք կը նայէր Աբեւելքէն եկող կամ եկած գաղթականներուն: Ուրեմն, երբ Կորքի Մաթթայի կը հանդիպի, կենսաձեւային պատկերման գծով ինք արդէն յառաջացած հանգրուանի մը մէջ կը գտնուի, թէկուզ փիքասոյի եւ Միրոյի ազդեցութեամբ դրոշմուած: Սակայն, ատակ նկարչական լեզուի մը կազմումը, որ կարենար այդ տիպի կերպարներուն ճկունութիւնը փոխանցել, որոշ ժամանակ պահանջեց, նախքան որ Կորքի հեղուկ ներկի եւ սահուն նկարչութեան դրոյթը կիրարկէ, Մաթթայի ազդեցութեան տակ:

ՈՒՐՈՑՆ ԼԵԶՈՒ

Այս նոր ընթացքով, Կորքիի առջեւ կը բացուի տեսողական եւ նկարչական անյախընթաց դաշտ մը, որ զինք կը տանի մեծ թելադրականութիւն եւ բանաստեղծականութիւն ղգենող արուեստի մը, նրբութիւններով եւ ակնարկութիւններով լի: Միայն ծայրօրէն յղկուած զեղարուեստական ոգի մը եւ հազուագիւտ կերպով վայելուչ զեղարուեստական զգայութիւն մը կրնային զանոնք ձեռք բերել: Այս հոլովոյթով, Կորքի կը յայտնաբերէ ծորուն նկարչութիւնը, բիւրեղացած եւ ինքնիչխան գիծին արտայայտութիւնը, գերիրապաշտ ինքնագործական յղացքին առընչուած: Սակայն, գերիրապաշներու երեւակայատիպ տարածութիւն–միջոցը Կորքի կը փոխարինէ նկարչականով, այսինքն՝ տարածութիւն – միջոցով մը, ուր ստեղծագործական արարքը կը ծաւալի իբրեւ նկարչական մտածողութեան կուռութեան, անոր յատուկ հրամայականներուն եւ ոչ թէ տեսիլքին նկարագրական պատկերման:

Այս բարեչրջումը քայլ առ քայլ կ'ընթանայ: Այսպէս, ըստ իր սովորական գործընթացին Կորքի, նախքան անձնաւոթ, նոր բնագաւառ մը մուտք գործելը կամ դէպի անյայտը ուղղուիլը, կը «յենի» վարպետի մը, որպէս առաջնորդ որ զինք հովանաւորէ, որպէս տակուն դեմին մը որուն վրայ ինք կարենայ իր ոտքը հաստատել: Այսպիսի պարագայ մը տեղի կ'ունենայ նաեւ 1942 Թուականի ամրան, երբ Կորքի, իր կնոջը ընկերակցութեամբ եւ երջանկութեամբ համակուած, արձակուրդի չրջան մը կ'անցընէ իր նկարիչ բարեկամներէն Սօլ Շարիի մօտ, Նիւ–Եորքէն հեռու, բնութեամբ չրջապատուած: Այս նոր առիթը պատճառ կը դառնայ որ բնութիւնը իրեն երեւի որպէս վերայայտնաբերուած հարազատ մը, իր մանկութեան յիշատակները վերակենդանացնող, հովուերգական մանկութիւն մը, Վանայ Լիճին չրջակայքը, որոնց ինք անքակտելի կերպով կապուած կը մնար: Այժմ, Գնեդիքըթի մէջ, բնութեան առթած արբեցումէն թափանցուած Կորքի, Հաուզաթոնիք դեռին ջրվէժային տեսարանէ մը նկարելու նիւթ կը քաղէ: Այս առթիւ սէզանեան ոճով կատարուած գծանկարներէն մէկն է որ, որպէս նախափորձ, հիմք կը ծառայէ «Ջրվէժ» խորագրուած չարքին, իր նոր նկարչութեան սկիզբը հանդիսացող:

Այս գծանկարէն մեկնելով, Կորքի կ'իրագործէ առաջին իւղանկար մը, որպէս նկարելակերպ կիրարկելով քսումի գերոյթը, իբրեն ընտանի: Յաջորդող հանգրուանի մը, այլ պատառ մը կը նկարէ որուն մէջ կը ներկայացնէ նոյն բնութիւնը հիմնական ու զտուած գիծերը, որպէս վերացական թուացող անկախ էութիւններ, բայց որոնք չօչափելի կապ մը կը պահեն սկզբնական համադրումին հետ: Նոյն պատառին մէջ, տարրերը որոնցմով տեսարանը կազմուած է, ձեռք կը բերեն յատկութիւն եւ ճչդրտութիւն, որոնց վերը կ'աւելնան երկու գերակատարներ· մին՝ արական (որ կը սերի «Գիշեր, մղձաւանջ եւ կարօտ»էն)(7), միւսը՝ կանացի, որ կ'առընչուի 1935 Թուականի չուրջ իրագործուած երկերու, որոնցմէ՝ «Անձնաւորութիւն»ը: Այս երկու էակները կրնան զոյգ մը ներկայացնել, Թերեւս նոյնինքն Կորքին եւ իր կինը, իրենց արձակուրդի չրջանին: Կորքիի վարքին ինքնակենսագրական բովանդակութիւնը այլազան հեղինակներու կողմէ արծարծուած է եւ իր կարգ մը բնանիւթերը այս մէկը կը հաստատեն: Այս ծիրին մէջ, մինչեւ իսկ «Հէն»ը (այդ չրջանին մշակուած իր երկու տարրերակներով, որ Ճուլիըն Լիվիի կողմէ սխալ մեկնաբանուած է՝ իբրեւ թէ ան Կորքիի չունը ներկայացնէ)(8), մաս կը կազմէ այն բնանիւթերուն որոնք, իրենց խորհրդանչական ակնարկութիւններով, կը թուին Կորքիի կեանքին առընչուիլ(9):

*«Ջրվէժ»ի նախորդ տարրերակին մէջ համադրումը աւարտական ձեւով կազմուէ եւ զտելէ ետք, Կորքի կ'անցնի չարքի վերջին պատառի իրագործման, հեղուկ գոյներով: Երանդներու «յորձանք» մը կտաւին մակերեսը կը ծածկէ գետային տեսարանի մը խոնաւութեան զգայութիւնը չեչտող, թաւ կանաչով չրջապատուած, որ դուրս կը ցցէ կարմիրները, դեղիններն ու ճերմակը, որոնք տեսարանը կը լուսաւորեն: Այս կէտին, հակառակը կարգ մը կանխող գործերու՝ այլ նկարիչներու կողմէ իրագործուած (յատկապէս Միրոյի, Մաքս Էրնսթի եւ Մաթթայի), հեղուկ եւ հոսող գոյները կը գաղրին, աւելի կամ նուազ չափով պարզ օժանդակ միջոց մը ըլլալէ (որպէս յարացուցական տարր, կամ դիպուածի եւ նկարիչին գիտակից «անհոգութեան» արդիւնք) ու կը վերածուին նրբակարչական ուրոյն լեզուի: Այս իմաստով, Կորքիի վաստակը չի ներկայանար միայն որպէս իրմէ առաջ յղացուած այլազան ուղղութիւններու եւ գործակումներու եզրայանգում մը այլ՝ որպէս անդնախընթաց նուաճում, որ Մաթթիսէն եւ Վասիլի Քանտինսքիէն եաք նոր որոլացք մը կու տայ գոյնի արտայայտչական կարելիութիւններուն, գոյնը որ կը չնչէ եւ կը տարածուի: Այսպէս՝ հեղուկ գոյնի հոսքը զարկ կու տայ թովչանքի զգայութեան: Միջոցին մէջ իր թափանցումով, ան կը յառաջացնէ չարունակական բայց նոյն տեղն զադրած չարժումի մը տպաւորութիւնը, իբրեւ թէ ժամանակը կանգ առած ըլլայ: Այստեղ, նոր նկարչութիւն մը հեղինակօրէն իր աւետումը կը կատարէ: Նկարելու արարքը, պատառին համընդհանուր մակերեսին վրայ սփռուող, իւրաքանչիւր կէտին արտայայտչական նոյն կարեւորութիւնը կ'ընծայէ, որպէս նկարչական նորովի երկնում մը որ, Կորքիի բարեկամին՝ Ուիլիըմ տը Քունինկի, ձէքսըն Փոլլըքի, Սէմ Ֆրէնսիսի, Ճոն Միչըլլի եւ այլոց գործերով, քանի մը տարի յետոյ ինքզինք պիտի պարտադրէ որպէս նկարչական նոր ղպրոց մը, Վերացական Արտայայտապաշտութիւն եւ Շարժուձեւի Նկարչութիւն կոչուած:

ԱՐԴԻ ԹԱՄԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կորքիի նկարչական այս յայտնագործ լեզուն կը զուգահեռի Քանտինսքիի զարափարին, զոր այս վերջինը, 1910–ական տարիներու սկիզբներուն, իր առաջին գիրքին մէջ բանաձեւած էր, սակայն՝ զայն մանուակիօրէն կիրարկած: Արդի ժամանակներու ներդաշնակութեան եւ անոր նկարչական արտայայտութեան գծով, Քանտինսքի կը գրէ·

«Համադրումը որ կը հիմնուի այս ներդաշնակութեան վրայ, յարակցութիւն մըն է գունաւորուած եւ գծուած ձեւերու, որոնք որպէս այդ, ունին անկախ գոյութիւն մը՝ յառաջ եկած Ներքին Պահանջէն ու, անկէ ծնած համակեցութեամբ, կը կազմեն ամբողջութիւն մը՝ որ կը կոչուի նկար»:

Այս «Ներդաշնակութիւնը հիմնուած է ամէնէն առաջ հակադրումներու օրէնքին վրայ» ուր «Արտօնուած կամ արգիլուած բաղակցութիւններ, գոյներու պատճառած ցնցում, երանգի մը հնչականութեան ծածկուիլը ուրիշ երանգով մը, հակադրում մը՝ որու բերմամբ գոյն մը աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ քան ուրիշ մը, գունային բիծին շեշտաւորումը, գոյնի մը տարրալուծուիլը այլ գոյներու եւ այլոց լուծուիլը մէկ գոյնի մէջ, գծային սահմանին ի գործ դրուիլը՝ պարփակելու համար գունային բիծը որ կը տարածուի, այս բիծին գեղումը այդ սահմանէն դուրս, միջոցափանցումներ· ահա այնքան կարելիութիւններ, ամբողջովին նկարչական, որոնք կ'անհետանան անհուն մանրամասնութիւններու ցանցի մը մէջ»:

Այս տեսարանը կը կազմակերպուի «չօշափելի մակերես»ին վրայ տեղադրելով այլ «մտային մակերես մը, օգտագործըւած ոչ միայն որպէս հարթ մակերես մը, այլ որպէս եռատարածական միջոց մը: Գիծին հաստութիւնը կամ բարակութիւնը, ձեւին դիրքը՝ նայած մակերեսին, ձեւի մը մասնահատումը ուրիշով մը, ահա այնքան օրինակներ որոնք ցոյց կու տան ընդլայնումը՝ որուն կրնանք ենթարկել միջոց մը՝ գծայղացիին ընդմէջէն: Գոյնը կ'ընձեռէ նոյն արդիւնքները: Զայն կիրարկելով ըստ յարմարութեան, ան առաջ կամ ետ կ'երթայ եւ պատկերը կը դարձնէ օդին մէջ ծփացող էութիւն մը –ինչ որ համազօր է միջոցին ընդլայնումին՝ նկարչութեան միջոցով»(10):

Այս զուգահեռը, առանց որ Կորքի չանգամանայ ըլլայ Քանտինսքիի գաղափարը բառացիօրէն ցոլացնելու, կը թելադրէ թէ, հակառակ գերիրապաշտ ինքնագործութեան հետ Կորքիի առընչութեան, յղացքը զոր կը կիրարկէ, հանգամանօրէն հակակչռուած է եւ աւելի մօտ՝ Քանտինսքիի միտքին: Իսկութեամբ, յարաբերումները զոր կը ստեղծէ գոյներուն, անոնց եղանակաւորումներուն եւ ներթափանցումներուն միջեւ, համադրումները զոր կը կառուցէ (որոնք ընդհանրապէս կը հիմնուին նախապատրաստական մէկ կամ աւելի գծանկարներու վրայ), գոյց կու տան իր մտահոգութիւնները դիպուածին ոչինչ ձգելու, անոր վրայ լիովին իշխելու: Նոյնիսկ «Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը տարածուի կեանքիս մէջ»ի եւ «Մէկ տարեկան կաթնախառը»ի նման երկեր նկատի առած (որոնց մէջ ձեւերը կը հալին եւ գոյներու անձրեւ մը կը ծածկէ պատառները ամբողջութեան մակերեսը), տիրող ներդաշնակութիւնն ու նկարելու արարքը, բովանդակ միջոցին վրայ տարածուած, կը մատնանչեն Կորքիի ծայրագոյն վարպետութիւնը, հեղուկ գոյներու դիպուածային չեչտերը կամ բանումը համակելու իր կարողութիւնը, իր կեդրոնացման ուժը՝ պատառին դիմաց, որ կը նմանի չինացի նկարիչներու կիրարկածին, տեսարանին առջեւ երկար խոկումէ եաք, որպէս ոգեկան արարողութիւն մը: Այսպէս, ոգեկանութիւնը որ իրարու կը միացնէ անցեալի արուեստն ու ներկայի արուեստները Քանտինսքիի եւ Կորքիի, կը յառաջացնէ յաւիտենականութեան այն զգայութիւնը զոր կ'ունենանք գործերու դիմաց, որոնց տածած կախարդական «հանդարտութիւն»ը մեր առջեւ կը բանայ դուռը անժամանցին: Այս պատճառով, Կորքի կը կանխէ կարգ մը ամերիկացի եւ եւրոպացի արուեստագէտներու հետաքրքրութիւնը չինական արուեստին նկատմամբ, վրձինի ձգած հետքին տալով արտայայտչական գերազանց կարեւորութիւն, որպէս նկարչական արարքին նչանը, որպէս նոյն արարքին, նոյն արարողութեան մարմնացումը:

1944 Թուականը Կորքիի նկարչական մենաթեղուն տարին եղաւ, որուն ընթացքին ստեղծուեցան գլուխ–գործոցներ, ինչպէս «Ծաղկած ջրաղացի ջուր»ը, «Ծրագրել, դիւթել»ը, «Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը տարածուի կեանքիս մէջ»ը, «Մէկ տարեկան կաթնախառը»ն, «Առողջութեան կորեկի դաշ»ը, «Նկար»ը եւ ուրիշներ: Այս խորագիրները բառերու յարակցութեամբ յղացուած են, Անդրէ Պրըթոնի մասնակցութեամբ, որուն Կորքի ծանօթացած էր(11): 1945 Թուականի իր անհատական ցուցահանդէսի պրակին յառաջաբանը գրուած է նոյնինքն Պրըթոնի կողմէ, որ Կորքիի արուեստին նորութիւնը կ'ողջունէ, *որուն* «կիրարկած միջոցներուն բացարձակ բիւրեղութիւնը, ի սպաս դրուած տպաւորութիւններու անխաթարելի թարմութեան մը եւ անսահման գեղումի մը ձիրքին, կրնայ յառաջացնել ոստում մը՝ գիտցուածի արահետներէն դուրս եւ, լոյսի անեզր ներտով մը ցոյց տալ ազատութեան իսկական իմաստը»(12):

Սակայն, հին եւ նոր արուեստներուն հանդէպ Կորքիի ցուցաբերած չեչտական փարումը, թանձրախիտ նկարչութեան իր սէրը եւ անոր երկարատեւ կիրարկումը մեծ մասով խոհական եւ խիստ կերպով մշակուած աշխատանքի իր ընթացքը, տարակուսանքը՝ իր աշխատանքին հանդէպ, իր հակասական ճգտումներն ու իր մէջ անապահովութեան զգացումին արտացած ըլլալը, արգելք հանդիսացան որ ինք լիօրէն նուիրուի իր ձեռք բերած նկարչական լեզուի յաւելեալ լրումին հեղուկ գոյներով իրագործուած: Բայց եւ այնպէս, ուղին զոր բացաւ, գերազանցօրէն բերրի էր ու նորարար, գտնելով մէկը այն սակաւաթիւ ուղենչողներէն, որոնք նկարչութեան մարզը կը հանաւորեն:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԻՃԻՒԼԵՒՄ

---

(1) Karlen Mooradian : «GARDENER FROM EDEN», *Ararat, A Decade or Armenian-American Writings*, New York, 1969, p. 302.

(2) Harold Rosenberg : «ARSHILE GORKY : The man, the time, the idea», *Horizon Press Inc.*, New York, 1962, p. 66.

(3) Mooradian, p. 305.

(4) Ethel K. Schwabacher : «ARSHILE GORKY», published for the *Whitney Museum of American Art* by *Macmillan Company*, New York, 1957, p. 54.

(5) Ibid, p. 26.

(6) «CONCERNING THE BEGINNINGS OF THE NEW YORK SCHOOL : 1939-1943», An interview with Peter Busa and Matta, conducted by Sidney Simon in Minneapolis in December 1966, *Arts International*, volume XI-6, Summer 1967, p. 19.

(7) Harry Rand: «ARSHILE GORKY: THE IMPLICATIONS OF SYMBOLS», *Allenheld and Schram* (Montclair) – *George Prior* (London), 1980, p. 63.

(8) Julien Levy: «ARSHILE GORKY», *Harry N. Abrams*, New York, 1966, p. 26.

(9) Ճիմ Մ· Ճորտըն իրաւացիօրէն կը հաստատէ թէ այս բնանիւթին համախումբը ուղղակի կը սերի «Մայր եւ երախայ» (1935–1937) պատառէն, երբ ան 90° դարձի ձախ թեքուի: Տե՛ս· Jim M. Jordan and Robert Goldwater : «THE PAINTINGS OF ARSHILE GORKY — A CRITICAL CATALOGUE», *New York University Press*, New York and London, 1982, p. 340.

Թուականը, որու ընթացքին կործանիչ «Հէն»ը կը յղանայ, կը համապատասխանէ իր առաջին աղջկան, Մարոյի ծնունդը կանխող ամիսներուն: Բնանիւթի եւ այս ընտրութիւնը կրնայ տող մը ըլլալ, այս եղելութեան նուիրուած:

(10) Wassily Kandinsky : «DU SPIRITUEL DANS L'ART ET DANS LA PEINTURE EN PARTICULIER», traduit de l'allemand par Pierre Volboudt, *Denoël/Gonthier*, 1969, p. 143.

(11) Jordan, p. 446 (lettre citée d'Agnès Gorky à Jeanne Reynal du 10 janvier 1945).

(12) André Breton : «LE SURREALISME ET LA PEINTURE», *Brentano's, Inc.*, New York, 1945, p. 198. ■

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 6
MARDI
6 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·921 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.921

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՄՐՄՏՆՓՐԷՄ»

(Յուն|իս 2 / 5)

Յ·ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԵԻՍ Ա.ՋԱՏ Ա.ՐՋԱԿՈՒՄԱԾ

Յունիս 2–ին Ազգային Ապահովութեան ղեկուցարանէն ազատ արձակուած է Ազգային հեռատեսիլի վոխ – տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեան որ ամբաստանուած էր Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան առընչութեամբ։ Իմիջ ստորագրութիւն առնուած է քաղաքէն չհեռանալու յանձնառութեամբ։

*
**

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՅԱՐՄԱՐԱԳՈՅՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

«Համաձայնութիւն» իրաւական եւ քաղաքական կեդրոնի Յունիս 2–ի դիտաշաքին զեկուցումով հանդէս գալով նախագահի նախկին գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան ներկայացուցած է Հայաստանի համար ապահովութեան յարմարագոյն համակարգի նիւթը։ Ըսած է թէ երբ կը չեզոքի աշխարհի միաբեւեռ համակարգ մը, Կովկասի երկիրները չեն կրնար ընդհանուր համակարգի մը մէջ ընդգրկուիլ, իրենց հակամարտութիւններուն պատճառով։ Ան կարեւոր համարած է որ այդ երկիրները իրենք տորագրեն ապահովութեան իրենց դաշինքը, որուն յետոյ դրսէն երկիրներ կրնան միանալ, ոչ սակայն նոյն իրաւասութեամբ։ Իսկ ԱՄՆ–ու, կամ Եւրոպական Միութեան մասնակցութիւնը վիճելի նկատած է։ Խորհրդականը չեզոքած է մեծ տէրութիւններու հակասութիւնները Հայաստան տեղափոխուելու վտանգը, յատկապէս Ղարաբաղի հարցին կապուտման բանակցութիւններուն ընթացքին։ Մանաւանդ որ Արեւմուտքը ներկայ կը վարչ Հայաստանը տկարացնող քաղաքականութիւն մը։ Հարաւային – Կովկասի կայունութիւնը ան կապած է երեք երկիրներուն նախ իրարու հետ զործակցութեան, ինչ որ իրականութիւն ըլլալ հեռու է այսօր։ Գիտահաւաքէն ետք Ժ. Լիպարիտեան լրագրողներու հետ զրոյին եզրակացուցած է թէ չրջանին մէջ ապահովութեան համակարգ չի ստեղծուիր այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծուած չէ։

*
**

ԱԴՐԲԷՋԱՆԷՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓԱՓԱՔ

Ադրբեջանի ոչ կառավարական կազմակերպութիւնները փափաք յայտնած են Հայաստանի ու Ղարաբաղի իրենց զործընկերներուն հետ կապերը ամրապնդելու։ Այդ մասին յայտնած է Ազգրբեջանի իրաւապաշտպան կեդրոնի տնօրէնը։ Ան ըսած է թէ այդ կապերը կ'օգնեն երկու կողմերուն միջեւ լաւ յարաբերութիւններ հաստատելու, երկու երկիրներու միջեւ իրավիճակը կարգաւորելու եւ երկու կողմերուն զաղթականները իրենց տուները վերադառնալու։ Նոյն աղբիւրին համաձայն այդ կազմակերպութիւնները վախ ունին որ զործակցութեան իրենց փափաքը պաշտօնատարներու կողմէ դատապարտութիւն կը նկատուի։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱԻ Ա.ԲԲՄ.ՀԱՅՐ ՊՕՂՈՍ ԳՈՃԱՆԵԱՆԸ

Յունիս 1–ին, Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայրը՝ Հ. Պօղոս Գոճանեան ընդունուած է նախագահ Քոչարեանի կողմէ։

Աբբահայրը ներկայացուցած է իր միաբանութեան մշակութային եւ կրթական գործունէութիւնը։

Յայտնած է նաեւ թէ մտադիր են Հայաստանէն ուսանողներ տանիլ Վիէննա, հոն կազմակերպելու համար անոնց ուսումը։

*
**

Ա.Ջ ՈՒԺԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ա.Ջ ուժերու Յունիս 2–ի հանրահաւաքին Ազատութեան հրապարակին վրայ հազար հոգի ալ չէ խմբուած։ Ելոյթ ունեցողներէն Յովհաննէս Թոքմաջեան երեւոյթին պատճառ նկատած է իրաւապահ մարմիններու արդելիչ քայլերը։ Ասոք առած են կարապետ Կարապետեան, Շանթ Յարութիւնեան, Վիպէն Խաչատրեան, Պետրոս Մակէեան. չեչտուած է նախագահին հրաժարականի խնդիրը եւ Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան բացայայտումին յապաղումը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ «ԷՔՍՓՕ – 2000» ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հանովերի մէջ Յունիս 1–ին բացուած «Էքսփօ – 2000» յուցահանդէսին մասնակցած է նաեւ Հայաստան «Նոյեան տապանի հետքերով վերադանենք Հայաստանը» վերտառութեամբ տաղաւարով մը։ Անոր բացումը կատարած է արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի նախարար Կարէն Ճշմարիտեան։ Ներկայ գտնուած են Հայաստանի Գերմանիոյ դեսպան Աշոտ Ոսկանեան, կազմակերպիչներ, դաղութէն ներկայացուցիչներ։ Յունիս 24–ին կը նշուի յուցահանդէսին «Հայաստանի օր»ը։

*
**

ԲՌՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ Ա. ԲԼԷԱՆԻ ԴԷՄ

«Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի տնօրէն Ա. Բլէանի դատավարութեան Յունիս 1–ի նիստին հարցաքննութեան նիւթը եղած է ամբաստանեալին կեղծ վկայականներ տալու մեղադրանքը։ Վկաներէն Մխիթայէլ Գալոեան ժրխտած է իր նախաքննական յուցմունքը, պնդելով թէ քննիչը ազատագած է իր միտքը։ Աւելցուցած է թէ մայրաքաղաքի դատախազութեան քննիչը զինքը եւ իր զաւակը սոսկած է Ա. Բլէանի դէմ յուցմունք կատարելու։ Հարցաքննուած միւս հինգ վկաներն ալ կրթահամալիրի նախկին չրջանաւարտներ էին։ Սակայն, կարեւոր կարգ մը վկաներ որոնց յուցմունքներէն հաւանաբար չատ բան պարզուի, ներկայ չեն եղած դատական նիստին, որ կը չարունակուի յաջորդ օրը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՅՑ ՈՉ ԱՐԺԱՆԱՀԱՒԱՏ ԹԻԻԵՐ

Ըստ Հայաստանի վիճակագրական ընտանարկութեան տուեալներուն, 2000 Ապրիլ 1–ին Հայաստանի բնակչութեան թիւն էր 3 միլիոն 804 հազար, որու 2 միլիոն 535,1 հազարը քաղաքային, իսկ 1 միլիոն 268,8 հազարը՝ գիւղական։ Մայրաքաղաքին բնակչութեան որպէս թիւ արուած է 1 միլիոն 247,8 հազար։ Իսկ ամէնէն բնակեցուած մարզերն են յաջորդարար Լոռի՝ 394,2 հազար, Շիրակ՝ 362,4 հազար եւ Կոտայք՝ 329,5 հազար բնակիչներով։ Յուցակը կը փակէ Վայոց Ձորի մարզը՝ 69,3 հազար հոգիով։ «Արմէնփրէս» յայտնի թերահաւատութիւն կ'արտայայտէ այս թիւերուն նկատմամբ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի մայրաքաղաքին եւ Կոտայքի մարզին ընչուողներուն։ այս վերջնոյն համար կ'ըսէ թէ խորհրդային տարիներուն ռազմաարդիւնաբերական համալիրի ձեռնարկութիւններուն մէջ աշխատողներու չնորհիւ բնակչութեան իսկական թիւը զգալիօրէն պակաս է տուեալներէն, քանի որ արտագաղթի ճչդրիտ հաչուարկներ չկան։ Արտահոսքի հսկայ ծաւալին մասին զաղափար մը կազմելու համար կը բաւէ առնել օդային ճամբուն օրինակը։ 1992 – 99 ժամանակաշրջանին մեկնողներու թիւը 620 հազարով կը զերազանցէ Հայաստան ժամանողներուինը։

*
**

ՃԱՋԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Յունիս 1–ին Ա. Խաչատրեան համերգասրահին մէջ սկսած է «Երեւան – 2000» միջազգային Բ. ճաղի փառատօնը։ Բացումը կատարած է ճաղի պետական նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մարտիրոսեանի։ Փառատօնին կը մասնակցին արտասահմանէն թաղմաթիւ խումբեր ու մենակատարներ. Ֆրանսայէն մասնակցութիւն կը բերէ «Ճազպանա» խումբը որուն երկու նուագողները Հայ են։ Փառատօնին յատուկ հրաւիրեալն է ճաղի ծանօթ արուեստագիտուհի Տաթեւիկ Յովհաննիսեան որ ներկայիս կ'ապրի Լոս – Անճըլըս։

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՄՌԱՅԼ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայաստանի 70 քաղաքացիներ ապօրինի կերպով մուտք գործած են Լեհաստան ու կը գտնուին ոստիկանական եւ մաքսային պաշտօնէութեան հսկողութեան տակ։ Լուրը հաղորդուած էր Մայիս 31–ին, լեհական լրատու գործակալութեան կողմէ։ Այդ Հայերէն մեծ մասը ինքնութեան թուղթ կամ անցագիր չունի։ Տարուան սկիզբէն ի վեր նման պայմաններու տէր 173 հոգի, գլխաւորաբար Ռումանացի, Ուկրանացի, Հայ եւ Պուլկարացի, Լեհաստանէն արտաքսուած են։ 130 Հայեր ալ պաղտնաբար Իտալիա (Անքոնա) հասած են ուկրանական ԵԱՔ 642 օդանաւով մը։ Այս մասին երկարօրէն կ'անդրադառնար Վենետիկի Իլ Կածծեթինօ Յունիս 3–ի իր թիւով։ Թերթը կը զրէ թէ զաղանի զաղթողները այլեւս միայն ծովու կամ ցամաքի ճամբով չեն զար, այլեւ՝ օդային։ Կը նկարագրէ 130 Հայերու ողբերգական կացութիւնը։ Անոնք ճամբայ ելած են ուկրանական փոքրիկ Դեվենպրոպետրովսկ օդակայանէն 3 Ռուսերու ընկերակցութեամբ, հաւաքական կեղծ անցագրով մը։ Ճամբորդութեան բուն նպատակը Ֆրանսա եւ Գերմանիա եղած է։ Ոմանք յոյս ունէին որ կը միանան տարիներէ ի վեր զաղթած ազգականներու, ուրիշներ աշխատանք կը գտնեն։ 130 Հայերը կը վերադարձուին նոյն օդանաւով։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ մերժեց Շիրաքի հրաւէրը փարիզ այցելելու, եւրոպական իր չրջապտոյտին չընթացքին։ Պուտին դժգոհ է Ֆրանսայի դիրքէն Չէչնիոյ պատերազմին առընչութեամբ։ Յունիս 5–ին Հռոմ հասաւ, նախապէս Մոսկուայի մէջ ընդունած էր Գլինթընը եւ 48 ժամ միասնաբար քննած էին զանազան հարցեր։ Այս առա-

(Շար·ը Դ· էջ)

կութիւններուն մէջ աշխատողներու չնորհիւ բնակչութեան կարեւոր թիւ մը ունենալէ եաք այսօր այդ մարզը արտագաղթէն ամէնէն տուժածներէն է։ Հետաքրքրական է յիշել թերեւս Մեղրիի բնակչութեան թիւն ալ որ կը կազմէ 14,4 հազար։ Մեղրի քաղաքը 5,6 հազար հոգի, Ագարակ՝ 5,1 հազար, իսկ մնացեալը գիւղական բնակչութիւնն է։

Վիճակագրական ապատարկութիւնը ինք իսկ կը նչէ որ Հանրապետութեան բնակչութեան իսկական թիւը զգալիօրէն պակաս է տուեալներէն, քանի որ արտագաղթի ճչդրիտ հաչուարկներ չկան։ Արտահոսքի հսկայ ծաւալին մասին զաղափար մը կազմելու համար կը բաւէ առնել օդային ճամբուն օրինակը։ 1992 – 99 ժամանակաշրջանին մեկնողներու թիւը 620 հազարով կը զերազանցէ Հայաստան ժամանողներուինը։

*
**

ՃԱՋԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Յունիս 1–ին Ա. Խաչատրեան համերգասրահին մէջ սկսած է «Երեւան – 2000» միջազգային Բ. ճաղի փառատօնը։ Բացումը կատարած է ճաղի պետական նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մարտիրոսեանի։ Փառատօնին կը մասնակցին արտասահմանէն թաղմաթիւ խումբեր ու մենակատարներ. Ֆրանսայէն մասնակցութիւն կը բերէ «Ճազպանա» խումբը որուն երկու նուագողները Հայ են։ Փառատօնին յատուկ հրաւիրեալն է ճաղի ծանօթ արուեստագիտուհի Տաթեւիկ Յովհաննիսեան որ ներկայիս կ'ապրի Լոս – Անճըլըս։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ-Ի «ՍՈՒՐԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ» ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի «Սուրէն Մուրատեան» մրցաշարքի Ուրբաթ, Յունիս 2–ի արդիւնքներն են. –

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ջաման մրցումներ
ՀՄԸՄ Վալանս – ՀՄԸՄ Լոնտոն 3 – 0
ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Պատանիներ) –
ՀՄԸՄ Հոլանտա 5 – 0
Կէս աւարտականներ
ՀՄԸՄ Վալանս –
ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Պատանիներ) 6 – 0
Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն –
ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Բ·) 2 – 0

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

Գ· եւ Դ· տեղերու համար
ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Բ·) – ԺԻ·Ա·ՓԷ· 59 – 46
Աւարտական
ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Ա·) –
ՀՄԸՄ Լոնտոն 69 – 44

*
**

Շաբաթ, Յունիս 3–ին վերջ գտաւ մրցաշարքը։ Վերջին օրուան փութպոլի արդիւնքներն են. –

Ե· եւ Զ· տեղերուն համար
ՀՄԸՄ Հոլանտա – ՀՄԸՄ Լոնտոն 4 – 0
Գ· եւ Դ· տեղերուն համար
ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Պատանիներ) –
ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ·) 3 – 1
Աւարտական
ՀՄԸՄ Վալանս –
Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն (Իսկ) 2 – 2
(ՀՄԸՄ Վալանս երկարաձգումէն ետք, փէնալթիներով՝ 5 – 4 յաղթական)

Փութպոլի դասաւորում
1·– ՀՄԸՄ Վալանս
2·– Ա·ԷՍ·Օ· Արմէնիէն (Իսկ)
3·– ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Պատանիներ)
4·– ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Պահեստիներ)
5·– ՀՄԸՄ Հոլանտա
6·– ՀՄԸՄ Լոնտոն

Պասքէթպոլի դասաւորում
1·– ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Ա·)
2·– ՀՄԸՄ Լոնտոն
3·– ՀՄԸՄ–Ֆրանս (Բ·)
4·– ԺԻ·Ա·ՓԷ·

Փութպոլի աւարտականէն ետք տեղի ունեցաւ քունկ-Փութ եւ քարաթէի յուցադրութիւն, ապա ՀՄԸՄ-ի սկաուտներու փողերախումբին ընկերակցութեամբ տեղի ունեցաւ մրցաշարքին մասնակցող խումբերուն տպաւորիչ տողանցքը եւ բաժակներու բաչխումը Գլամարի նախկին եւ այժմու քաղաքապետներուն՝ Պ. Ժ.–Փ. Փուչէի եւ տիկին Լամպոթի ու ՀՄԸՄ-ի կեդր· վարչութեան Եւրոպայի ներկայացուցիչ Հրաչ Սիսեռեանի կողմէ։

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

— • —

Շաբաթ օր, Յունիս 3–ին, Մակնիւս Նորման (Շուէտ) պարտութեան մատնելով մրցաշարքէն դուրս ձգեց Սարգիս Սարգսեանը 6 – 4, 6 – 1, 6 – 2։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000(*)

—•—

Եթէ Վանաձոր հանդիպելիս պարտականութեան հետ կապուած էր, Երեւանէն հեռանալուս պէտքաւոր նպատակը, Արագածի հիւսիս – արեւմտեան ջրջանը կատարելն էր, որպէս վերջին հանդրուան Հառիճավանք հասնելու:

Վերադարձը մինչեւ Ալագեազ, նոյնն էր երթին հետ: Ապա փոխանակ շարունակելու դէպի Ապարան, չեղում կատարեցինք դէպի արեւմուտք, ինծի համար բոլորովին կոյս ջրջան մը, որ հազիւ կարելի է «Ռէնօ Ռովըրներով» կամ հերկիչ մեքենաներով կատարել: Գէորգ միշտ հպարտացած է որ իր «Ժիկուլին» ճիփէ մը աւելի դիմացկուն է. անդամ մը եւս փաստելու համար ըսածը, առանց վայրկեան մը վարանելու բռնեց փճացած, խորտուբորտ, կիսաքանդ, Արագածի հիւսիսային կողերու ճամբան, որ մեծ դժուարութեամբ բայց քաջարար, իրարու հետեւէ անցանք, երբեմն եզիտի, երբեմն գուտ հայկական լեռնադաչտային դիւղերէ, ուր ձիւնի եւ արօտավայրերու ներկայութիւնը միայն կրնար փաստել որ բուռնի վրայ չենք գտնուիր:

Արագածի չորս գագաթներն ալ փոխն ի փոխ կը յայտնուէին ճամբու ընթացքին. մինչեւ ստորոտը ձիւներու մէջ, շայլ արդէն գարնան առաջին արեւով, գոմերու դռները սկսած էին երկչոտութեամբ մը բացուիլ, եւ դիւղամերձ արօտավայրերը գրաւել: Տարօրինակ զգացում մը արեւոտ ջրջագայութեան հետ կը բարձրանայ եւ սիրտս կ'ողողէ, ամէն անդամ որ Հայաստանի հրաչք բնութեան մէկ գտնուիմ, առանձինս: Կ'անցնինք Վարդաբլուր, Սանդեաո, Ամրէ Թազա, Հըննաբերդի կողքով կը մտնենք Գեղադիր, ուր տուները, կիսով չափ թաղուած հողին մէջ, Քսենոփոնի վկայութիւնը կը հաստատեն, թէ Հայերը, Քրիստոսէ առաջ, սաստիկ ցուրտէն պաշտպանուելու եւ մշտական ջերմութիւն ունենալու համար, մեծ մասով գետնին տակ կ'ապրէին, փայտէ հիւսուած գմբէթ մը ձգելով, թթուածինի եւ լոյսի համար:

Նորաչէն, Մեծ Մանթաշի մէկ թաղամասը կարելի է նկատել: Ճամբաները այս մեծ դիւղին խոտոր կը համեմատին հոն կառուցուած եւ կառուցուող չքեղ տուներուն հետ: Ոմանք պալատի կերպարանք ունին. պարիսպներով եւ աշխատուած երկաթապատ դուռերով, խնամուած պարտէզներով, պտղատու ծառերով, երբ ծառի հետք կարելի չէ տեսնել ամբողջ ճամբու երկայնքին:

Մեծ Մանթաշի եկեղեցին փակ էր այդ ժամուն. յայտնի է որ բանուկ էր, քանի չքեղ զանգակատունով մը զարդարուած է, հատանաբար վերջերս վերանորոգուած:

Սարալանջի եւ Հառիճի միջեւ, տպաւորիչ են տուֆի հանքերը, որոնք վերջին այցելութեանս, լքուած էին ամբողջովին բայց հիմա մեծ մասով վերաբացուած եւ գործօն են. այն տպաւորութիւնը ունեցայ որ մերձակայ բանուկ բնակիչներն են գործատուներու գլխաւոր մասը կազմողները եւ չնորհիւ իրենց էր որ կրցանք գտնել Հառիճավանքի ուղղութիւնը: Ինչպէս միշտ, ամբողջ Հայաստանի տարածքին վրայ, գրեթէ ոչ մէկ պատմական արժէք ներկայացնող յուշարձան ունի ցուցատախտակ, նոյնն է պարագան նաեւ Արցախին: Կը հանդիպես Գոշավանք, Հաղբատ, Սանահին, Տաթեւ կամ Դադիվանք եւ այլն եւ կը չարունակես ճանապարհդ, առանց անդրադառնալու որ արդէն չատոնց անցած ես փնտռածդ... Կը թուի թէ անտուկի փայտի կտոր մը առնել, ու վրան անուն մը գրելու համար ալ, Հայ մահմետական Փոնտի տոլմաներուն կարելի կը տեսնուի: Եթէ մէկը ինծի կարեւոր բացատրել, թէ Հայաստանի դիւղատեղիներուն եւ քաղաքապետներուն գործը ինչի՞ մէջ կը կայանայ, չատ չնորհակալ կ'ըլլամ: Ճաճախ տուները ջուր չունին, համբաները քայքայուած, հասարակաց ծառայութիւնները անգոյ, բայց տեղի կ'ունենայ ընտրապայքար, քուէարկութիւն, նոյնիսկ բանավէճերէն ձեռքի անցնող կռիւներ, վասն ինչի՞...:

Հառիճ, օդը ցուրտ է արդէն. արեւը սկսած է դէպի հորիզոն ուղղուիլ. դիչերը տակաւին նուազ 7 (եօթը) աստիճան կ'ընէ: Արագածի փէչերուն ստորոտը չէր կրնար տարբեր ըլլալ: Վանքին դուռը փակուելու վրայ է երբ կը հասնինք եւ աղնիւ պարոնը, որ պահակէ աւելի բան մըն էր, մեզ կը հրաւիրէ ներս եւ կը հանդրստացնէ որ որեւէ կերպով չչտապենք:

Պատմական ՀԱՒՒԱՃ գիւղը, չես գիտեր ինչպէ՞ս մինչեւ 1946 թուականը կոչուած է ՂՓՃԱՂ կամ ԿՓՃԱՂ, հակառակ որ երբեք թուրք բնակչութիւն չէ ունեցած, ինչ որ պարագան չէ կարդ մը մերձակայ գիւղերու: 1931–ի մարդահամարի տուեալներու համաձայն, ունեցած է 186 ծուխ, 1014 բնակչութեամբ: Կը գտնուի 2015 մեթր բարձրութեան վրայ ծ. մ. եւ ունի բազմաթիւ հնախօսական եւ պատմական արժէք ներկայացնող հաստատութիւններ մօտաւորապէս երեք հարիւր քառ. մեթր տարածութեամբ դամբարանադաչտ, կաւէ արձանիկներ, գունաւոր խեցեղէններ, դրամներ, երկաթէ եւ պղնձէ իրեր եւ այլն:

Ներկայ Հառիճի մեծադոյն հատուածը կը կազմէ միջնադարեան վանքի համալիրը որ սկսուած է. դարէն, կ'երկարի մինչեւ ԺԳ. դար:

Վանքի գլխաւոր եկեղեցին, կառուցուած 1201–ին Զաքարէ եւ Իվանէ Երկաթարաքելականերու հրամանով, մեծ չափերով յուշարձան մըն է, խաչաձեւ, գմբէթաւոր, ճարտարապետական ներքին խաղերով ստացած է պալատային ձեւ: Եկեղեցին իր բոլոր անկիւններով, հատուցած է գիրար չկրկնող նուրբ, բարձր մակարդակի քանդակներով: Սրբեմտեան ճակատին վրայ դժուար ընթեռնլի արձանագրութիւն մը, կը յիշատակէ հնագոյն (Ս. Գրիգոր) եկեղեցին կառուցողը, զոր հոս կ'ընդօրինակեմ, օգտուելով Ալիշանի աշխատանքէն (տես՝ ՇԻՐԱԿ, էջ 158 – Վենետիկ 1881):

– «Ես Սարգիս Ձոռն շինեցի զեկեղեցիս եւ ի բրտանց իմոց ետու այլ ընծայ ի սուրբ ուխտս. եւ Հայր Համազասպ սահմանեաց որ ի Սարգսի եւ ի Բագրսի տօնի 2 օր պատարագեն զԲրիստոս յիմ անուն–»:

Վարդան պատմիչ Է. դարուն կը յիչէ այս Սարգիս Ձոռնը, որմէ Ալիշան կը հետեւցնէ եկեղեցիին թուականը (Է. դար):

Պատմական տուեալներով ամենահարուստ արձանագրութիւնը կը գտնուի տաճարին հիւսիսային պատին վրայ, 1201 թուականը կրող, որմէ մաս մը արժէ մէջբերել:

– «...ես Զաքարէ Մանդատորթա խուցէս Ամիր սպասասար Հայոց եւ Վրաց որդի մեծին Սարգսի, գանձագին արարի գհոչակաւոր սուրբ ուխտս Հառիճայի յիւր բնական հայրենատէրացն յաղագս կենդանութեան տեառն իմոյ բարեպաշտ Թամար թագուհո (Վրաստանի) եւ փրկութեան ինձ եւ հարազատ եղբօր իմոյ Իւանէի եւ զաւակաց մերոց Շահնշահի եւ Աւագին եւ ծնողաց մերոց. շինեցի ի սմա ամրոց եւ զկաթողիկէս բազում ծախիւք եւ զարդարեցի ամենայն սպասիւք եւ սրբութեամբ. եւ զիմ գեղս որ էր մերձ ի սուրբ ուխտս զՄոկորիսն ընծայեցի սուրբ Աստուածածնիս քաղոր ամէն հողահատովն սարովն եւ ջրովն զոր բնական լեալ է. եւ ետու ջաղաց մի ի Գետիկ որ Դիւաղաց կոչի. ջաղաց մի յԱնի Գլիձորին եւ պարտէզ մի ի ծաղկաձորին, այգի մի յԵրեւան եւ այգի մի ի Թալին... գրեցաւ ի թուիս ՈՄ»: (Ալիշան–ՇԻՐԱԿ, էջ 161):

Ալիշան կը մէջբերէ նաեւ բազմաթիւ այլ արձանագրութիւններ, դամբանաքարերու, խաչքարերու, նուիրատուութիւններու, որ ես չկրցայ ստուգել, վերանորոգումի աշխատանքներուն հետեւանքով գոյացած հողակոյտերուն պատճառով: Հետաքրքրական է սա մէկը որ կը վերաբերի երաժիշտի մը 568 թուական կրող:

– «Թուին ԺԷ. Այս է չիրիմ հանգիստ եւ բնակարան Երեմիայի երաժշտի»:

Հառիճավանքի ամէնէն յատկանշական մասը, իր նմանը չունեցող հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ, դամբէթով բոլորաձեւ գմբէթն է, սրբատաշ քարերով հիւսուած, որուն վերջին աստիճաններ վկան կարծեմ ես պիտի ըլլամ, քանի որ վերանորոգիչ յանձնախումբի «հանճարեղ պատասխանատուները» որոշում տուեր են եւ մահուան դատապարտեր այդ «Հայ ճարտարապետութեան անառակ որդին» որ յանդգներ է բացառութիւն կազմել եւ չեղիլ վեղարաձեւ գմբէթներու միօրինակութենէն ... կուչ կ'ընեմ որ անմիջապէս կեցնեն այս չտեսնուած բարբարոսութիւնը եւ անչարժ պահեն այդ չքնաղ բացառութիւնը իր սկզբնական եւ հարազատ ձեւին մէջ:

Մարդ կը զարմանայ հայ ժողովուրդի «ստեղծագործ» հանճարին վրայ... այնքան կենսական հարցեր կան ներկայիս, Հայաստանի ամէն մի անկիւնն, երկիրը կեանքի եւ մահուան պայքար կը մղէ ամէն օր, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան, որքան կատաղութիւն հարկաւոր է բոլորաձեւ ծնած, գարերով բոլորաձեւ ապրած հրաչալի գմբէթ մը քանդել... տափակ, կեղծ վեղար մը հագուեցնելու համար որ իրը չէ եղած երբեք...:

*
**

Տեսարաններ կան, որոնց ակամայ հանդիսատես կ'ըլլաս, բայց պիտի նախընտրէիր երբեք չհանդիպիլ, վերացական – դաղափարական պատկեր մը պահելու համար մտքիդ մէջ: Այսպէս է կուսակցական չարժումը, դպրոցական հոգաբարձութիւնները, բարեսիրական կազմակերպութիւններն ու ընդհանրապէս ԱԶԳԱՅԻՆ պիտակին տակ ինկող բոլոր իրերն ու կազմակերպութիւնները: Հեռուէն կը խանդավառեն քեզ, կը յուզեն, բարեբարութեան լարերդ կը թրթռացնեն ... հազիւ մօտենաս հայկական կարծած դիմապիդդ կը դառնայ գուտ մարդկային, իր բոլոր խեղճութիւններով, պակասներով, կիրքերով, նախանձով և հերոսականի դիմագիծով: Բանակ կազմող մարմնոյներու խումբին մէջ, յանկարծ կը ցայտէ ազնուական տիպար մը, խոհապէս հայրենասէր, մարդկային ընտիր յատկութիւններով օժտուած անձ մը, անձեր, որոնց չնորհիւ ոտքի կը մնայ կառոյցը, կառոյցներ եւ կրնայ երկար տասնամեակներ ապրիլ այդ ընթացքով:

Այդ գիշեր հրաւիրուած էի գատական յանձնախումբի անդամ ըլլալու, ՏՕ–ՐԻ–ՄԻ երաժչտական մրցոյթի մը աւարտականն եղոյթին, որ տեղի պիտի ունենար Պետական Օփերայի մեծ դահլիճին մէջ (ինչպէս կը տեսնուի, Օփերան բանի մը սկսած է ծառայել) բերնէ–բերան լեցուած, կազմակերպուած երգչուհի Նաղեժտա Սարգսեանի եւ իր ՀԱՅԵՐ խումբին կողմէ, ուր տարուան ընթացքին, չարք մը գոռումներէ վերջ, մրցոյթի պիտի մասնակցէին լաւագոյն կատարողները, աւարտականի արժանացած:

Որքան ալ չնային հեռու պահել գիս ազմկալից խմբաւորումներէ, կը զգայի որ դանդատողներու, դժգոհներու, ըսպառնացողներու խլրտում մը կար կազմակերպիչներու դէմ, ուրիշին եւ ոչ իրենց գաւկին նախընտրութիւն տուած ըլլալուն համար: Դժուարին, չատ դժուարին ձեռնարկ մըն էր Նաղեժտայի եւ իր խմբակին կատարածը որ պատերազմի դաժան տարիներուն ալ, գեղարուեստական գործունէութեան մը երեւոյթը կըրգան վառ պահել ժողովուրդին մէջ, հերոսականի միջոցով եւ չրջապատյաններով երկրին սահմանամերձ գօտիները, որուն համար հարկ է չնորհաւորել դիրենք:

Ինծի համար, բոլորովին անփորձ նման ձեռնարկներու, բարոյական մեծ հարց մըն էր թէ ինչպէ՞ս կարելի էր դատել Սայաթ–Նովայի մեկնաբան մը, վերտիի օփերաներէն մին մեկնաբանողի մը հետ: Ընդհանրապէս պէտք էր դատաստան մը կազմէինք՝ իրարու հետ բնաւ կապ չունեցող ժանրերու մեկնաբաններուն...:

Նման մրցոյթներու առեն է որ մարդ կը նչմարէ թէ որքան տաղանդաւոր փոքրիկներ ծնած են Հայաստանի մէջ, Անկախութենէն վերջ, հակառակ տիրող ոչ չատ անկախ մթնոլորտին: Նոյն օրն էր որ սրտի անսահման ցաւով իմացայ դատակազմի տեղացի ընկերներէս, թէ ներկայիս, Անգարայի պետական նուագախումբի լաւագոյն երաժիչտներու 30 տոկոսը կազմուած է Հայաստանէն ապաստան գտած մեր երիտասարդ տղոցմէն եւ աղջիկներէն, որոնք բնականաբար տեղացիներէն նուազ կը վարձատրուին, բայց գոնէ գործ ունին եւ չատով վերադարձողներ չեն թուիր, քանի սկսած են տեղացիներու հետ ընտանեկան բոյներ կազմել...: Եւ դեռ մարդիկ կան, որ կ'ենթադրեն սովետական տարիները, այն աւետը որ կրցաւ 70 տարուան մէջ ընել այն ինչ որ 2000 տարիներու ընթացքին չէին կրցած ընել Սասանեանները, Արաբները, Սելճուքներն ու Մոնղոլները, Պարսիկներն ու Օսմանցիները... «Կեցցէ՛ սովետական սոցիալիստական ժողովուրդների եղբայրութիւնը»...:

*
**

Օփերայի մօտ կ'սպրի Մատենադարանի դիտաչխատող երիտասարդ սերունդէն կին մը որ աւարտաճառի պատրաստութեան համար, անցեալին, հիւրընդունուած է եւ կը փափաքէր անպայման կրկին տեսնել զիս:

Որքան կարօտցած էի հին օրերը յիչեցնող չարկաբաժին մը մտնել: Հայ նիւթերիչներու գործեր պատերուն վրայ: Ֆանտաստիական հրատարակութիւններու շրջան մը գրաղարանին մէջ. սպիտակամայր մը, թոռնիկով գրաղող, եւ բանաստեղծ Վրացուհի մը, Իրմա, իր տան հիւրընկալ ներկայութիւնը մեր խօսակցութիւններուն ընթացքը պարտադրեցին զիս աւելի ուշ ինքնաբերաբար կեդրոնացնել հայկական գարաւոր չարաբերութիւններու վրայ, սիրոյ – ատելութեան անիմանալի խառնուրդ մը, ծնունդ առած՝ պատմութիւնը մեկնաբանելու տեսանկիւնի տարբերակէն: Իրմա կը պնդէր, չատ ճիչտ էր, որ մեր ճարտարապետութիւնը ազդուած է Վրաստանի մէջ, այդուենէն ետք ինքնուրոյն է եւ ոչ Միջագոյի, Ուրարտուի ժառանգորդները իրենք են եւ Արմէնները եւայլն. Բազրատունիներ որ գարերով պարծանքը եղած են վրաց տանի արքունի տան, կապ չունին Աշոտեանի տէրերուն հետ...: Տեսակէտներ, որ չատ հետու չէին ներկայ թուրք պատմագրութենէն. քանի անոնք ալ, այս ամէնը կը փոխարինեն թուրք տարրով: Թուրքերը հիմնած են Անին, կանգնած են Ախլաթամարի Ս. Խաչը, գրած են Նարեկը եւայլն: Զարմանալի է, որքան մոլեռանդութիւնը կարգ մը ազգեր իրարու կը մօտեցնէ...:

Գրոնիկագիր՝
ԵՒՄԵՆԻՈՍ

(Շար. 9)

(*) Այս յօդուածաշարքին վերջին մասը կը լոյս տեսնայ Մայիս 20/21-ի մեր թիւով:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՀԱՁԴ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ

Անցեալ օր, երբ Հայաստանի հեռատեսիլը կը դիտէի, խօսնակը յիչեցուց որ Սուրբ Սարգիսի տօն է: Անակնկալի եկայ: Կնոջս ըսի.

– Այսօր Սուրբ Սարգիս է եղեր:

Անոր համար ալ ասիկա նորութիւն կրնայ ըլլալ:

Սկսայ մտքիս մէջ փնտռել թէ ընկերներէս ո՞նչ բարեկամ ունէի Սարգիս անունով: Անմիջական կամ մտերիմ բարեկամ: Որպէսզի հեռաձայնը բանայի ու չնորհաւորէի օրուան տօնը: Չկրցայ գտնել: Միայն խնամիս կայ Սարգիս անունով: Ան ալ արդէն ընտանիքէն է: Ասկէ զատ՝ մէկ բարեկամ մեայն կրցայ յիչել, բանակի հեռաւոր: Անտեղի կ'ըլլար հեռաձայնով փնտռել զայն ու անուան տօնը չնորհաւորել: Շուրջս Սարգիս գրեթէ չէր մնացած:

– Մեր բարեկամներուն մէջ Սարգիս չկայ մնացեր, ըսի տիրօրէն կնոջս:

Ան ալ հաստատեց:

– Հիմա ո՞վ իր գաւակը Սարգիս կը կոչէ, ըսաւ:

– Այո՛, հիմա ո՞վ իր գաւակը Սարգիս կը կոչէ:

Ասկէ քանի մը օր առաջ էր: Փետրուար 11: Կէսօրին, ժամը մէկին, երբ մեքենան վարը բերաւ տպագրութեան յանձնուելիք թերթին առաջին օրինակը, նայեցայ չորրորդ էջին: Քանի մը մահազդներ կային հոն: Մահազդներ՝ հայանուն սիրելի մարդոց, մէկը մօտիկ բարեկամ: Տոքթո-

---

(*) Այս յօդուածաշարքին վերջին մասը կը լոյս տեսնայ Մայիս 20/21-ի մեր թիւով:

թագուոր: Գէորգ մը: Համբարձում մը:

Մտածեցի որ այս անունները կարծես Սփիւռքի Հայոց քարտէսէն սրբուած են այլեւս: Այսօր իսկապէս ո՞վ իր զաւակը Թագուոր, Համբարձում, Գէորգ, Յակոբ, Մկրտիչ, Յարութիւն եւ այլն պիտի կոչէ: Այս անուններով մկրտուած մարդիկը այլեւս նուազիլ սկսան մեր չուրջ: Անոնք ալ զարման այնպիսիներ, որոնց տեղը նորերը չեն հասնիր: Անունները գործածութենէն կ'իյնան:

Դարձեալ նայեցայ թերթին չորրորդ էջին ու յուզուեցայ: Անկարելի էր որ չյուզուէի: Որովհետեւ անդրադարձայ որ ա՛ս մահազդները, որոնք տեղ գտած էին չորրորդ էջին վրայ, միայն մարդոց մահազդները չէին, մահազդներ էին նաեւ հայկական անուններու: Հայկական պաճուճական անուններու: Անուններ, որոնց մոլ մկրտուեր, ապրեր ու մեր ազգային պատմութեան մէջ տեղ մը գրաւեր են ինչ ինչ զրադէտներ, արուեստագէտներ, դիանականներ, սուրբեր, բարձրաստիճան հոգեւորականներ, քաղաքագէտներ, հերոսներ:

Տարիներ առաջ մարդիկ յաճախ անուանի ծննդավայրութեան այցելութեան կ'երթային: Սուրբ Յակոբ, Սուրբ Սարգիս, Սուրբ Գէորգ, Սուրբ Պետրոս, Սուրբ Գրիգոր: Եթէ ունէինք այս անուններով բարեկամներ, չնորհաւորական այցելութեան կ'երթայինք առանց նոյնիսկ առանձուկ լիմաց տալու, որովհետեւ ենթական անպայման տունը կը նստէր ու այցելուն կը սպասէր: Գիտէր որ բարեկամներ անպայման այցելութեան պիտի գային: Ուրախութիւն էր, ամրապնդում մը, անունները բարձրացնելու ու պատուելու ատիթ մըն էր:

Նուազիլ սկսան: Անուան ծննդավայրութիւն կոչուածն ալ այլեւս Սփիւռքի մէջ գրեթէ մխայն օրացոյցի նիւթ: Թէեւ մեր սերունդը տակաւին թերեւս կրնայ իր չուրջ համրել դասական անուններով քանի մը բարեկամներ, բայց նոր սերունդը ինչ կ'ընէ: Դասարաններու մէջ այլեւս հայկական նորակերտ ո՞ր անունները մեծամասնութիւն կը կազմեն, մշակութային գործունէութեանց ցանկերուն ու յայտարիներուն մէջ ինչպիսի նորայայտ անուններ պարտականութիւն ստանձնած են, եկեղեցիներու մէջ կնքահայրերը ինչ նոր անուններով կը մկրտեն երախաները: Նորակերտ հայաչունչ կամ հայիմաստ անուններու կողքին օտարաչունչ ու անիմաստ ինչ անուններ կը ըղծուին մեր երախաներուն ճակտին:

Պիտի ընդունինք որ Սփիւռքեան պայմանները ստիպեցին որ մեր ցեղակիցները տակաւ հեռանան դասական հայկական անուններէ: Քաղաքական կամ ընկերային ազդակներ մեր ժողովուրդէն պահանջեցին որ անոնք աւելի արդիական նոր անուններ փնտռեն, չինեն ու գտնեն իրենց զաւակներուն հետ: Ոմանց համար եթէ ստիպողութիւն էր, ուրիշներու համար ալ քմայք, արդիականանալու պահանջ մըն էր: Ոմանք ալ թերեւս կ'ամբիցային դասական սովորական հայկական անուններէ, չատ հասարակ կը գտնէին զանոնք:

Պիտի ընդունինք նաեւ որ դասական անուններու կորուստը այնքան ալ կարեւոր կորուստ մը պիտի չհատուէր, եթէ անուններուն հետ չանհետանար նաեւ այն ոգին որ կար այդ անուններուն մէջ: Ոգին չատ բան կը նշանակէ: Այն ոգին, որ կայ իւրաքանչիւր դասական հայկական անուան մէջ, պատմութիւն է, ասանդութիւն է, հայկական հէքեաթ է: Երանի՛ թէ կարենայինք հին դասական անուններու մէջ տեղակայուած ոգին նոյնութեամբ փոխադրել նորակերտ արդիական հայկական անուններու մէջ: Այն ատեն ոչինչ: Հոգ չէ: Մեր երախաները նոր անուններով մկրտուին, մեր սերունդները նոր պատմութիւններ գրեն, այդ նոր անուններով գիտնականներ, գրագէտներ, հոգեւորականներ հասցնեն եւ իրենց այդ նոր անուններով տեղ գրաւեն մեր պատմութեան մէջ: Այնպէս մը ընեն որ օր մը այդ նոր անուններուն առջեւ ալ «Սուրբ» մակդիրը աւելցուի եւ հայ մարդիկ զարձեալ սկսին ծննել անուան ծննդավայրութիւններ:

Բայց կրնա՞նք յուսալ որ այսպիսի բան մը կրնայ իրականանալ, երբ կը տեսնենք որ մահացող ամէն անուան հետ կը մահանայ նաեւ այդ անուան մէջ թաքնուած ոգին:

Ռ. Հ.

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիս 24–ին, Գրէթէյլի (Փարիզ ԺԲ.) բժշկական համալսարանին առջեւ, Մարսէյլէն Կորիւն (Լիոնէլ) Յովսէփեան ներկայացուց տոքթորայի իր աւարտաճառը որուն նիւթին էր. –

«Etude retrospective d'accidents coronariens aigus chez douze patients infectés par le VIH et traités par inhibiteurs de protéase».

Լ. Յովսէփեան արժանացաւ «չատ պատուաբեր» (très honorable) որակումին եւ նախատեսուած է աւարտաճառին հրատարակութիւնը:

ՊՈՆՏՈՍՅԻՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Մայիս 19–ին նշուած է Պոնտոսցիներու ցեղասպանութեան օրը. Յունաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ա. Յոհաննուիտիս Սելանիկի մէջ ելոյթ մը ունեցած է օրուան ոգեկոչումին նուիրուած ու յայտարարած է թէ ժամանակը հասած է որ Թուրքերը ընդունին Պոնտոսցիներու եւ Հայերու ցեղասպանութիւնները:

Պոնտոսցիները Բիւզանդական կայսրութեան մաս կազմած ժողովուրդ մըն են որոնց մասին յունական քարոզչութիւնը կը չեշտէ թէ չեն պատկանիր հելլէնական ցեղին: 1981–ին Յունաստանի մէջ գործի դլուխ անցած Փասոք կուսակցութիւնը (ընկերվարական) իր քարոզչութեան հիմնաքարը ըրած է Պոնտոսի հարցը:

Հակառակ անոր որ ներկայիս Յունաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները բաւական ջերմ չըլլան մը կ'ապրին, մէկդի ձգուած չէ պոնտոսական ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին հարցը: Նիւթը տեղ գտած է նաեւ համագումարին վրայ: Հոն կ'ըսուի թէ 1920 Յունուարին Պոնտոսի Յոյները Հայերու հետ դաշնակցութիւն մը կազմելու համաձայնութեան յանգած են: Տրապիզոնի յոյն մետրոպոլիտը Ք. Փիլիփիտէս եւ հայ ղեկավար Ա. Խատիսեան տուած են իրենց համաձայնութիւնը: Սակայն, երբ 1920–ին Էրզրումի մէջ Հայերը կը պարտուէին Մ. Քէմալի ուժերէն, կը պարտաւորուին համաձայնագիր ստորագրելու Թուրքերուն հետ: Եւ Հայերկոյն դաշնակցութեան երազը կը թաղուի պատմութեան դէրքին մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
ԱՇԽԱՐՀԸ

ԼԵՒՈՆ ՄՈՒՐԱՓԵԱՆ

Երեւան, 2000

***

ՔՆԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
Ընտիր բանաստեղծութիւններ և պոէմներ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒՐԱԶ

«Նոր Դար» Հրատարակչութիւն,
Երեւան 2000

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ առաջին հայկական ամէնօրեայ Արմէն–Քէպէք ՀԲՄՄ Ալեք Մանուկեան վարժարանը, մայիս 13–ին տօնած է իր 30–ամեակը: Ճաշ–պարահանդէսին պատուոյ նախագահը եղած է տիկին Լուիզ Սիմոն–Մանուկեան: Դպրոցին «Արշաւիր եւ Նատիա Կէօնճեան» օրահոլ կերպով զարդարուած է այդ առթիւ: Հանդիսավարութիւնը կատարած է դպրոցին առաջին տարիներու չրջանաւարտներէն՝ Իրաւաբան Մկրտիչ Հարի Տիդրանեան որ ողջունած է ներկաները: Առաջին խօսք առնողը եղած է Հայաստանի դեսպանատան դործավար՝ Վալերի Մկրտումեան, իրեն յաջորդած է տոքթ. Ե. Եղիայեան, որ կարդացած է նաեւ տիկին Լ. Մանուկեանի չնորհաւորական դիրը, ուր ան կ'ընդդծէր թէ վարժարանը, անկասկած, կը մնար տոքթ. Կէօնճեանի դլխաւոր իրագործումը: Այս վերջինը չնորհակալութիւն յայտնած է եւ գնահատանքի իր խօսքն ալ ուղղած է վարժարանի անօրէնուհի՝ տիկին Վարդուհի Պալեանի: Դեղարուեստական բաժին մը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Մայիս 17–ին հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Ռնճեան–2 վերանորոգուած յարկաբաժնին: Վերանորոգումը կատարուած է ամբողջութեամբ բարերար Վըրթանէս Սաաթճըի կողմէ: Արարողութեան ներկայ եղած են Մեսրոպ Պատրիարք, Շահան Արք. եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան առենապետը Պ. Գրիգոր Տէօչէմճեան: Խօսք առած է Մեսրոպ Պատրիարք որ դրուատալից արտայայտութիւններ ունենալէ յետոյ Վրթանէս Սաաթճըի հանդէպ եւ օրհնած կատարուած աշխատանքը: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Ու պաշտօնեային դառնալով՝

– Ծօ՛, անակ, չըսե՞ս:

Ճաճախորդները մէկիկ – մէկիկ կը հեռանային հին տունէն, հակառակ խայծին այն ձրի սուրճերուն ու օշարակներուն, որոնք Մարտիկ աղա հրամայած էր չըռայլօրէն հրամցնել ամէն յաճախորդի: Բայց Մարտիկ աղային հոգը անգամ չէր ասիկա:

Շատ ուշ, «վիւքէլա»յի պէս կը հասնէր վաճառատուն, հապշտապ ոտքի ելլող պաշտօնեաներուն յարդական չարքին մէջն կ'անցնէր բարձրագլուխ ու կոկոզաձիզ, հովանոցը հրացանաձեւ ուսն ի վեր ցցած ու կը մտնէր իր սենեակը, առանց բարեւելու, մինչ անմիջապէս իրեն կը հետեւէր իր անձնական ծառայութեանը միայն յատկացուած պաշտօնեայ մը:

– Աղուո՛ր սուրճ մը, – կը պոռար, թէեւ պաշտօնեան ճիշդ իր քովը եղած ըլլար:

– Պարո՛ն առաջին դրագիրը, – կը կանչէր:

Մերթ, աշտօնեայ մը չուարած, կուդար խմացնել, թէ դեռ եկած չէր: Պաշտօնեաներուն մեծ մասը իր ուշ գալէն կ'օգտուէին՝ իրենք ալ ուշ գալու համար:

– Ի՞նչ, եկած չէ՞ մի՛... ի՞նչ ըսել է՝ եկած չէ:

Կը թորթոքէր Մարտիկ աղա, ոտքի կ'ելլէր:

– Եկած չէ ի՞նչ ըսել է, ճանը՛մ, – լուր իրեն տուող պաշտօնեային կը բարկանար: – Ես հոս եկած առենս պաշտօնէութիւնը պէտք է, որ ամբողջ ըլլայ, կը հասկնա՞ք կոր... եթէ ոչ... կը սպառնար՝ դլուխը դուրս հանելով սենեակէն:

– Գալուն պէս ինծի դրկեցէք անպիտանը:

Հոգ չէ, թէ վերջէն կը մոռնար յանդիմանել:

– Երկրորդ դրագիրը թող գայ: Ի՞նչ վաճառում եղաւ այսօր, ի՞նչ ծախուեցաւ, ո՞վ եկաւ, յաճախորդ եկա՞ւ:

Գրեթէ միշտ այս հարցումներուն պատասխանը «ո՛չ, ոչի՛նչ» էր: Ինչ որ չէր արդիլեր Մարտիկ աղան երկար – բարակ իրատական մը կարդալու պաշտօնէին, նախ կամաց, հանդարտ, քիչ – քիչ յուզելով ապա, զրդռուելով իր իսկ ձայնէն, իր իսկ խօսքերէն, յաճախ մինչեւ յանդիմանական չեշտին բարձրանալու աստիճան առանց պատճառի:

– Հայտէ գնա՛, – կը վերջացնէր Մարտիկ աղա հանդիսաւոր ու ծանր, – ու չանա ասկից վերջը պարտականութիւնդ լաւ կատարել:

Պաշտօնեան այս ձեւերուն վարժուած՝ կը մեկնէր քմծիծաղով մը:

Առտուընէ մինչեւ իրիկուն ասանկ: Հարցումներ, հարցաքննութիւններ, չախ, իրատ, հրամաններ, ճամբելու սպառնալիքներ՝ երբեք իրագործուած, ուռուցիկ ձեւերով, բարձրաձայն չեչտովը մէկուն, որ հանդիսատեսներուն համար կը խօսի, բնաւ չզբաղելով առեւտուրով, երբեք չնեղուելով յաճախորդներուն հետզհետէ չեչտուող քացակայութենէն, որոնց մեծ մասը արդէն ինք կը ճամբէր:

Իր դիտողութիւնները կ'ներթային մինչեւ իր պաշտօնեաներուն հազուստին – կապուստին:

– Ա՛ռ արծաթ գնդասեղը ի՞նչ է քառվաթիդ վրայ: Լո՛ւրջ եղէք, լո՛ւրջ:

Ճաճախորդներու առջեւ իր պաշտօնեաները յանդիմանելը, խայտառակելը իր էն սիրելի խաղերէն մին էր, ինչպէս նաեւ յաճախորդ ճամբելը:

– Հոս ձեր դիտցած տեղը չէ... ուրիշ վաճառատուներու չի նմանիր: Կ'ուզէք առէք, կ'ուզէք մ'առնէ՛ք, մենք չենք պաչէր հոս:

Ճաճախ կ'առանձնանար իր սենեակին մէջ, որուն ապակեայ դուռը կը կրէր իւրա վանումը սա խօսքերուն. «Մուտքն արդիլեալ է», ինչ որ չէր արդիլեր գինքը ամէն օր հոն ընդունելէ բազմաթիւ բարեկամներ, որոնց հետ ժամերով կը խօսէր, թէեւ յեղակարծ ու բուռն ելքերով կ'ընդմիջէր խօսակցութիւնը՝ դուրսի գործերուն միջամտելու համար: Առեւտուրի վրայ չէր անչուշտ, որ կը խօսէին: Քաղաքականութիւնը միենամոլութիւնն էր Մարտիկ աղային, որ ինքզինքը քաղաքական ասպարէզին ահմանուած կը հաւատար՝ ցաւելով միանգամայն, որ Հայերը ազատութիւն չունին:

– Եթէ Հայերը ազատութիւն ունենային, – կը հառաչէր յաճախ, չեչտով մը, դէմքի արտայայտութեամբ մը, որ յայտնութիւն մըն էր հանրային մեծ ծառայութիւններուն, զոր ինք պիտի կրնար մատուցանել իր ազգին, եթէ...

Սպասելով այդ ցանկալի օրուան, Մարտիկ աղա ամենամեծ հետաքրքրութեամբ ու անյագութեամբ կը լափէր բոլոր հայ լրագիրներուն քաղաքական ու ազգային մասերը, ծայրագոյն ուշադրութեամբ կը հետեւէր դիւանագիտութեան ամէն մէկ չարժումներուն, միտքը կը խճողէր կարգացած դէպքերով, միջադէպներով՝ իրեն վերապահելով գանոնք բացատրել, գանոնք իրարու միացնող ներքին կապը գտնել ենթադրութիւններով, մեկնաբանութիւններով ու նոյն իսկ քննադատել Եւրոպայի պետական մարդերուն արարքները: Ամենաչնչին քաղաքական դէպքի մը խելքէ մը հեռու հետեւութիւններ կը հանէր, ապշեցնող եղրակացութիւններ կը քաղէր, իր ընդհանուր տեսութիւններուն կը բերէր, կը կապէր, էն պարզ անցքին տակ դիւանագիտական խորունկ մեքենայութիւն մը կը միտէր տեսնել, պետական մարդերու էն չնչին խօսքերուն տակ սպառնալիքներ, ապագայի ազդարարութիւններ ու քաղաքական անձնաւորութիւններու մահերուն մէջ՝ թունաւորումներ, հրամայուած սպանութիւններ:

Քաղաքականութիւնը, դիւանագիտութիւնը իրեն համար գաղտնիք, կնճիռ ալ չունէին բնաւ: Գուշակութիւններ իսկ կ'ընէր՝ վարդապետական անտարակուսելի չեչտով մը.

– Հապա՛, առանկ է. Ուրիշ տեսնաք ինչե՛ր պիտի ընէ...

Խօսելու, հետեւաբար մտիկ ըլլալու բուռն մտահոգութիւններով դեռուն Մարտիկ աղա ինքզինքը չրջապատած էր փաղաքուչ բարեկամներու չքախումբով մը, որոնք իր խօսքերը, երեւակայութիւններն էն չողոքորթ հաւանութեամբ կ'ընդունէին, կը տոհրագրէին՝ եթէ ոչ միամտօրէն իր սեղանին ու մառանին լայն ասպնջականութեան խաթերը համար:

(Շար. 13)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի Պօյաճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Գէորգ Այանեանի Քարմ յիշատակին :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)

- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

(Շար. Ա. էջէն)

Չին չփոեմը որեւէ դրական արդիւնք չէ տուած, պլխաւորաբար հրթիռներու թըզթածրարի կապակցութեամբ : Երկու նախագահները ուղեկին սակայն այն տպաւորութիւնը թողուլ որ հանդիպումը յաջողութեամբ պսակուած է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին չէչոը դնելով երկրորդական երկու համաձայնագրերու առարպրութեան վրայ : Մէկը վինուորական փլիւթոնիումի քնայնջումին կը վերաբերէր, միւսն ալ հաւասարակաց կեդրոնի մը ստեղծման չուրջ, հրթիռներու վերաբերեալ :

ՏՈՒՐԱՆԿՈՑԻ ՄԷՋ (Սպանիա) ԷՏԱ-ն անգամ մը եւս ահաբեկչութեան դիմած է եւ սպաննած թաղապետական խորհրդական մը՝ Ինեուս Մարիա Փերրոսա Ուրքիզա, 57 տարեկան : Ցունիս 5-ին, ամբողջ Սպանիան կրկին փողոց կ'իջնէր «կը բաւէ՛» բացագանչելով : Պատք անջատողական չարժումին 5-րդ սպանութիւնն է Դեկտեմբերէն ի վեր, երբ խզեց հրադադարը : Զոհը անգամ էր վարչապետ Սանարի ժողովրդական կուսակցութեան :

ՌՈՒՄ հանրածանօթ ակնաբոյժը՝ Ս. Ֆիտզորով, 72 տարեկան, մեռած է թրոմպոնի արկածի մը հետեւանքով : Հեղինակն էր կարճատեսութեան լազէրով դարմանումի մը, որու չնորհիւ հարիւրաւոր տարի մը առաջ կորսնցուցած տեսողութիւնը կրնայ վերադառնալ : Պահ մը նաեւ նախագահական թեկնածու եղած էր :

ՍՈՒՄԱԹՐԱՅԻ ՄԷՋ, զօրաւոր երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Ցունիս 4-ին, 7,9 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի սանդղակին վրայ : Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն աւելի քան 60 մեռեալ կայ եւ հարիւրաւոր վիրաւորներ :

ՎԷՆԹԻՄԻՑ – ԳԱԼԷ ճեպընթացը վերջէն ելաւ, Ցունիս 3-էն 4-ի գիշերը Իզէրի նահանգին մէջ, Շամ – սիւր – Ռոն : Երկու մեռեալ կայ եւ 12 վիրաւորներ : Կասկած կայ որ չարագործ արարքի մը հետեւանք է, որովհետեւ որեւէ պատճառ չկայ նման արկածի : 30-ամեայ կասկածեալի մը դիպաւ կը պահուէր :

ԾԱՆՐԱԲԵՌՆՈՒԱԾ ՆԱՒԱԿ ՄԸ ընկղմած է առջի օր Իոնի մէջ : 36 հոգի խըտնուած են նաւուն մէջ որ ուղի հոգիի համար նախատեսուած էր : Բազմանդամ ընտանիք մը, մեծ – մայրիկին 80-ամեակին առթիւ, հաւաքուած էր ճաշարանը եւ ընթրիքէն առաջ, պտոյտ մը ուզած են ընել գետին վրայ : 3 հոգի մեռած է, 80-ամեայ մեծ – մայրիկը, 57 տարեկան աղջիկ մը եւ 6 տարու մանչուկ մը : Ափսոս արդիւնք չէ եղած որ խնջոյքը չարունակուի, նոյնիսկ հրաւառութիւնը : Ճաշարանապետը, որ տէրն էր նաւակին, դիպահ կը մնար Ցունիս 5-ին :

Սէ – էն – էմ – էմ-ի (Գիտական Հետազօտութեան Ազգային Կեդրոն) ընդհանուր տնօրէնութեան որոշած է ներքին քննութիւն բանալ Սերժ Թիոնի դէմ, որու ժխտական դիրքորոշումը այլեւս չուզեր անտեսել, բարոյական պատճառներով եւ նաեւ որպէսզի չկարծուի թէ բարեացակամ է անձին հանդէպ : Ան մաս կը կազմէ կեդրոնին 11 հազար աշխատողներուն, 1971-էն ի վեր : Մնաց 1942-ին, ծանօթ դէմք մըն է ժխտողականութեան : Երբ Ժոսիէն Իսրայէլ կ'այցելէր, չէ վարանած յայտարարելու. – «Ընկերվարականներու անպատկելի պահանջը ծռելու ամէն բանի առջեւ որ հրէական է չատ ծանօթ է», եւ այլն, եւ այլն :

UNION NATIONALE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON ET DES ENVIRONS

ASSEMBLEE GENERALE

Arrivé au terme de son mandat de 4 années, le Conseil d'Administration de l'U.N.E.A.A.L.E. (Union Nationale de l'Eglise Apostolique Arménienne de Lyon et des Environs) va être renouvelé par des élections conformément aux statuts de l'Association.

Ces élections auront lieu le **25 Juin 2000** pour ce qui concerne le 1er tour, et le **09 Juillet 2000** pour un deuxième tour éventuel, dans l'enceinte de l'Espace Garbis Manoukian — 40, rue d'Arménie à Lyon 3ème.

Tout membre de l'U.N.E.A.A.L.E., de nationalité française et à jour de ses cotisations, peut se porter candidat à l'élection des membres du Conseil d'Administration.

Les candidatures sont recueillies par écrit soit par un envoi postal, soit par dépôt au siège de l'Association — 40, rue d'Arménie, 69003 LYON.

La date limite des candidatures a été fixée au **Mardi 20 Juin 2000 à minuit,** le cachet de la poste faisant foi.

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան Տանն առթիւ, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղադիմի հետեւեալ նուէրները :

Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1000 Ֆր., Տիկին Մարի Այվազեան 300 Ֆր., Տիկին Էմիլի Նարիկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Մասուռ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր Դաւթեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 250 Ֆր., Օր. Արմէն Քիւրքճեան, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 200-ական Ֆր., Պր. Փօլ Աւետիսեան 250 Ֆր., Տիկին Նաւրի Թօփալեան – Թուչէ 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եոնճալի 150 Ֆր., Տիկին Ալիքի Յակոբեան 250 Ֆրանք, Պր. Ժորժ Խրլաքեան 1000 Ֆր., Օրիորդ Մարի Տոմանեան 250 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Պեռնար Սայրիմ 100-ական Ֆրանք, Պր. Ժան Ածաճեան 300 Ֆրանք, Պր. Էտուար Աճէմեան, Տիկին Գ. Թէւանեան 1000-ական Ֆր., Տիկին Ռոզա Նալպանտեան 200 Ֆր., Տիկին Վահէ Պուրմայեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէկիլեան 500 Ֆր., Պր. Տիգրան Հէքիմեան 300 Ֆր., Տիկին Ալոյզ Գրիգմիճեան 200 Ֆր., Տոքթոր Ժանին Ճապուրով 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբուհի Նալպանտեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լա Շասանեը 500 Ֆր., Օր. Մոնիք Միքայէլեան 50 Ֆր., Պր. Հրաչեայ Զուլհակեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Գազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Գաւուքճեան 300 Ֆր., Տիկին Սըրբուհի Տիւմճեան, Հայկազուն Գազանճեան 100-ական Ֆր., Պր. Ժազ Այճեան 500 Ֆր., Պր. Փիէռ Գոնտաճեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գըլըճեան 100 Ֆր., Օր. Ա. Խաչատուրեան 50 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ճէնտգեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 1000 Ֆր., Տիկին Մարի – Ռոզ Զաքարեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիկ Հասրոյեան 500 Ֆրանք, Պր. Վարդգէս Փափագեան 200 Ֆրանք, Պր. Սեպուհ Գարապետեան 400 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հ. Գեղամեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Զազըճեան, Տէր եւ Տիկին Խ. Տիգրանեան 200-ական Ֆրանք, Օր. Օտէթ Օհան 100 Ֆր., Պր. Ժպատնի, Պր. Ֆրանսուա Պուա, Տիկին Ա. Խաչատուրեան, Պր. Ժազ Պաթմանեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Յակոբեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան, Օր. Իպապէլ Պալճեան 100-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 1000 Ֆր., Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 500 Ֆր., Օր. Վիրժինի Աստուրեան 200 Ֆր., Տիկին Ալիս Մուճեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պ. Գալըրտպօղլու 300 Ֆր. :

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris SIRET : 571 027 317 000 15 Commission Paritaire : N° 55935

Cathédrale Apostolique Arménienne SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

JEUDI 8 JUIN à 19h

dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean**
du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné
par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas communautaire
à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՋի փարիզի Աբջլոյա Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Ցունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14·30-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

HAMAZKAINE, CHENE et la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE — DEBAT:

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain

KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR,** au Cimetière du Père-La Chaise

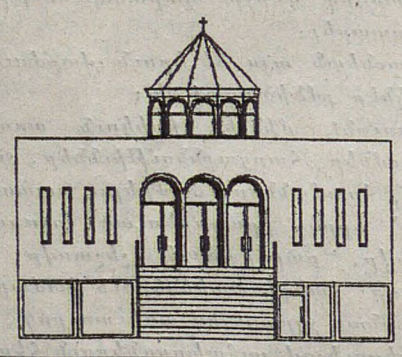
Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՅԱՌԱՋ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՒՅՑ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ՔՈՂԱՔԱՑԻ ՕՐ
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7
MERCREDI
7 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·922 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.922

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ԵՒ ԻՐ (Չ)ՈՒՋԱԾ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ

Բաւական անհանգիստ ղերքի մէջ էր նախագահ Շիրաք, երբ Յունիս 5–ին պարակէր պատասխանել հեռատեսիլի Ա. և Բ. կայաններու Փ. Փուալը – ս'Ա–վրի եւ Գլօռ Սելիյոնի հարցումներուն։ Դեռ 10 ամիս առաջ էր, 1999 Յուլիս 14, որ վճռական դէմ կ'արտայայտուէր նախագահական հնգամեայ չրջանի մը հաստատման եւ այսօր ստիպուած էր պաշտպանել այդ հնգամեակը։ Դիւրին գործ չէր եւ պէտք է խոստովանիլ որ իր պաշտպանողականն ալ համոզիչ չէր։

Նախագահական հնգամեայ չրջանի մը դաղափարը – եօթնի տեղ – ծագած էր փոնփիոուի մաքին մէջ որու կանխահաս մահը թոյլ չէր տուած որ դաղափարը կարենայ գործադրել, հանրաքուէի կամ այլ միջոցաւ։ Ծրադիրը հաւանութիւնը ստացած էր Նախարարաց Խորհուրդին, բայց Ազգային ժողովին մէջ ձախ եւ կողմնակիները դէմ քուէարկած էին։ Փոնփիոու ժամանակ չունեցաւ համոզելու։ Անկէ ետք նախագահական բոլոր թեկնածուները, այդ թէ ձախ, չատագոված են հնգամեակը ընտրապայքարի ատեն, եւ անմիջապէս բարձի թողի ըրած, այն օրէն որ դրաւած են նախագահական ատեռը։ Շիրաք, անցեալ տարի, պատասխանելով լրագրողներուն, ըսած էր որ դէմ է՛ եւ միշտ պիտի ըլլայ հնգամեակին, որովհետեւ սխալ մըն է։ Այսօր, կուզէ հաւատացնել որ բոլորովին դէմ չ'եղած, այլ կասկած ունեցած է որ ապահովողները յետին մտքեր ունին եւ կուզեն նախագահական վարչակարգի մը ծրագիրն ունենալ։ Ինք ուրեմն կողմնակից է, պայմանաւ որ հարցը միայն ու միայն ատոր վերաբերի։ Կարճ ու կարուկ (tête) օրինագիծ մը ինչպէս կ'որակուի եւ այդ օրինագիծը ոչ մէկ սրբագրութեան կամ յաւելուածի ենթարկուի Ազգային ժողովի կամ Ծերակոյտի մէջ։ Շիրաք կը չեշտէ՝ չդպիլ հիմնարկութեանց որոնք վաստած են իրենց դրական ընթացքը 1958–էն ի վեր, երբ Տը Կօլ պարտաւել կուտար Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը։ Օրինագիծը իրացուելէ ետք կառավարութեան կողմէ, պէտք է վաւերացուի երկու ժողովներուն ալ կողմէ, ապա երկու լուծում կայ։ Վերջապէս կը դումարուի երկու ժողովներու բացառիկ նիստ մը (Գոնկրէ) եւ վերջնապէս կ'ընդունուի Սահմանադրութեան այդ կէտին փոփոխութիւնը կամ Շիրաք հանրաքուէի կը դիմէ։ Կը թուի որ նախագահը աւելի ապա լուծումին կողմնակից է եւ կ'ամապարէ, կ'ուզէ որ գործնականն իսկ տեղի ունենայ։ Ապա նիստին չորրորդ տարակարծութիւն չունին նախարարապետին հետ։ Ամէն պարագայի մէջ, Շիրաք կը կրկնէ որ ամէն բան կը կեդնէ, եթէ օրինագիծը դոյդն փոփոխութիւն մը կրէ, այսինքն օրինագիծը ետ ուահմանափակուի սա նախագասութեամբ։ – «Հանրապետութեան նախագահը կ'ընտրուի հինդ տարուան համար, հանրաքուէով»։

Մայիս 10–ին է որ Ժիսքար տ'Էսթէն, վերջնելու համար իր ներկայութիւնը, այս «խաղը» խաղաց աչի իր ընկերներուն։ 1981–էն ի վեր Մայիս 10–ը սուգի օր է Ժիսքարի համար, որ այդ օրը իր աթոռը կը տեղիսւէր զիչիլ Միթերանի։ Այսօր, այդ թուականը որոչ զոհունակութիւն կը պատճառէ իրեն, քանի նեղը դրաւ Շիրաքը։ «Երջանիկ եմ» կ'ըսէ, որ նախագահը զօրավիդ է այս բարեփոխութեան։ Եօթնամեակը փապուղի մըն է եւ երկու անդամ եօթը տարուան փապուղի մը որու ելքը չէր տեսնուեր։

Բոլոր աչերն իսկ չեն համոզուած։ Շ. Փասքուա, սկիզբէն դէմ է եւ հոն կը տեսնէ հիմնական փոփոխութիւն մը 5–րդ Հանրապետութեան հիմնարկութեանց։ Փաթրիք Տէվէճեան (ԷՒ – փէ – ԷՒ–ի բանբեր) կը խոստովանի որ այս հարցին մէջ ամէն մարդ կարծիք փոխած է։ 1973–ին, ձախը դէմ քուէարկեց Փոնփիտուի օրինագիծին, Ժիսքար տ'Էսթէն ընթացք չտուաւ եւ թաղեց հնգամեակը, Միթերան առաջարկած էր 1981–ի իր 110 առաջարկներուն մէջ։ Հիւ քաւարար չի դոներ միայն այդ հարցին փոփոխութիւնը, կ'ուզէ որ սահմանադրական այլ պատշաճեցումներ կգուին։ Պայրու, ԻՒՏԷ – էֆ–ի նախագահը նոյն կարծիքն ունի, կ'ուզէ որ բարեփոխումներ կգուին, օրինակ համեմատականի հարցը ընտրութեան համար։ Ընկերվարականներու քարտուղարը՝ Հոլանտ դոհ է, «արդիակացում» կը տեսնէ այս փոփոխութեան մէջ։

Մնաց որ հանրաքուէները միչտ վտանգաւոր են։ Տը Կօլ ստիպուեցաւ Գոլոմպէ քաչուիլ, երբ 1969–ի իր հանրաքուէն ձախողեցաւ, 1992–ին Միթերան ծայրը ծայրին փրկուեցաւ (Մաաստրիխթ) եւ Շիրաք ալ չատ յաչող որոչումներ տըւող մէկը չէ ընդհանրապէս։ Համակերպութիւնը լաւագոյն փաստն է։ Ինք է որ 1997–ին լուծելով Ազգային ժողովը ըստեղծեց իրեն աննպաստ կացութիւն մը։ Նոր հանրաքուէ մըն ալ փորձաքար մըն է։

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ հիւսիս – արեւելքը՝ Զանգըրըի երկրաչարժ մը պատահած է Յունիս 6–ի վաղ առաւօտեան, 5,9 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի վրայ։ Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն 2 մեռեալ կար եւ 27 վիրաւոր։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Մէջ քնապահական եւ հնգնագիտական, պատմական, նաեւ մարդկային ողբերգութիւն մը կը նկատուի Եփրատ վրայ Պիրէճիքի չրամբարին կառուցումին պատճառով ամբողջ չրջան մը ողողումը։ Չրամբարը մաս կը կազմէ չրելեկտրական ծրագրի մը որուն մէջ ընդգրկուած են 22 չրամբարներ ու րոնք պիտի ամբարեն Եփրատի և Տիգրիսի չուրերը, որպէսզի կարելի ըլլայ ոոոգել երկրին հարաւ – արեւելքի հողերը։ Չրամբարին չուրերը քանի մը ժամուան ընթացքին չրամոյն ըրած են բնակութեան չրջաններ, հնագիտական պեղումներու գօտիներ որոնց ամէնէն ծանօթն է մասնագէտներու կողմէ «Թրքական Պոմպէի» կոչուած հռոմէական Զէօկմա նաւահանգիստը։

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ (Չիլի) վերաքննիչ Ատեանը 9–ի դէմ 13 ձայնով ջնջեց Փինոչէի անձեռնմխելիութիւնը։ Այս անսպասելի որոչումը մեծ զոհունակութիւն ստեղծեց բոլոր անոնց մօտ, որոնք զոհեր տուած են մենաւէրին վարչակարգին սեւ օրերուն։ Փինոչէ, չզատուելու համար, դեռ կրնայ միջոցներ որոնել, օրինակ դիմել երկրին Գերագոյն Ատեանին բեկանելու համար վերաքննիչ Ատեանին որոչումը։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ Սերբերը առկախած են արեւէ դործակցութիւն ՄԱԿ–ի հետ, կը դատապարտեն «կազմակերպուած ալպանական ահաբեկչութիւն» մը։ Քաչուած են դաւաճին համաձեղ վարչութենէն որ ՄԱԿ–ի հովանաւորութիւնը կը վայելէր։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՃՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յուպիս 5/6)

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄՈՒՇԵՂ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ Ա.ԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Յունիս 5–ին Երեւանի Թիւ 1 մեկուսարանէն ազատ արձակուած է Հոկտ. 27–ի հարցով ամբաստանուած երեսփոխան Մուչեղ Մովսիսեան։ Անոր փաստաբանը յոյս յայտնած է որ մինչեւ այս ամսուան վերջը նախաքննիչ մարմինը կը փակէ Մ. Մովսիսեանի թղթածրարը։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՑԵՏԱԳԱՑ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Հայաստանի կառավարութեան եւ Համաչխարհային Դրամատան յետագայ դործակցութիւնը քննարկումի նիւթ եղած է նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ Դրամատան ներկայացուցիչ տիկին Օ'Քոնորի Յունիս 3–ի հանդիպումին։ Այս վերջինը որոչ մտահոգութիւն յայտնած է Հայաստանի տնտեսական վիճակին, բարեփոխումներու ընթացքին մասին։ Նախագահ Ռ. Քոչարեան համաձայն գտնուած է որ վերջին 6–7 ամիսներուն տնտեսութիւնը այնքան բարենպաստ ընթացք չէ ունեցած, որպէս հետեւանք ներքաղաքական կացութեան։ Հաւաստած է որ քանի մը ամիսէն դրական փոփոխութիւններ կը նկատուին։

*
**

Ա.ՌԱՔԵԼ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ (ՇՄԱՅՍ) ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մայրաքաղաքի Էրեբունի եւ Նուպարաչէն համայնքներու դատարանը Յունիս 5–ին լսելէ ետք Ա.ռաքել Մովսիսեանի (Շմայս) վերջին խօսքը, դատավճիռ արձակած է։ Մինչ ամբաստանեալը կը մերժէր իրեն դէմ եղած մեղադրանքները, դատապարտուած է երկու տարի եւ վեց ամիս բանտարկութեան, դոյքերու կէսին դրաւման պատիժներուն։ Ա. Մովսիսեան կը մեղադրուէր մեծ դումարներ իւրացնելու, ապօրինի գէնք եւ թմրեցուցիչ պահելու յանցանքով։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PARISIEN»

(6 Juin)

YOURI DJORKAEFF

Տիտիէ Ռոմէն յօդուած մը գրած է Եուրի Ճորքայէֆի մասին ուր կը յիչուի նաեւ իր ծագումը՝ մօրը կողմէ Հայ, հօրը կողմէ Քալմուք։ Մարզիկը կը պատմէ որ առաջին անգամ ըլլալով ընտանեօք Երեւան դացած է 1999 Սեպտեմբերին (Հայաստան – Ֆրանսա Ֆութպոլի մրցում), ինչ որ իրեն համար տեսակ մը ուխտագնացութիւն եղած է։ Ընդունուած է վարչապետ՝ Վազգէն Սարգսեանի կողմէ, որու սպանութեան նկարները տեսնելով հեռատեսիլէն խորապէս ցնցուած է։

Նկար մը կ'ընկերանայ յօդուածին, ուր Ե. Ճորքայէֆ մամ կը վառէ Երեւանի մէկ եկեղեցիին մէջ։ Քանի մը տողով իր մասին կ'արտայայտուի նաեւ մեծ եղբայրը։

Նիւ, բայց Զուիցերիա յանձնումով կը պահանջէ նոյն մեղադրանքով։

ԶԷՋԷՒՈՅ նախագահը՝ Ա. Մասխադով վիրաւորուած է անցեալ Հինգչաբթի, Յունիս 1–ին, ըստ ռուս զօրավար Կենադի Տրոչեւի, որու կ'արձագանդէ Էնթէրֆաքս գործակալութիւնը։ Անկախապաշտ հանրապետութեան նախագահը վիրաւորուած կ'ըլլայ կռիւներու ընթացքին։

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ (ՄԵՏԻՖ) եւ սենիքաններու միջեւ բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը չյանդեցան և Յունիս 6–ի առաւօտեան 5–ին ընդհատուեցան։ Երկու կողմէ ալ կ'ըսուի թէ խղում չկայ եւ նոր հանդիպում մը նախատեսուած է Յունիս 13–ին։ Թէեւ գործադուրկները փոխած էր իր առաջին առաջարկը՝ ԳՄՅՐ (օդնութեան պայմանագիր աչխատանքի վերադառնալու համար) ՓՄՌԸ–ով (օդնութեան ծրագիր աչխատանքի վերադառնալու համար), բայց եւ այնպէս արդիւնք չտուաւ։ Գործադուրկները որոչ պայմաններ կ'ուզէ դնել գործադուրկներուն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

20 – 25 տարիներ առաջ, երբ Խորհրդային Հայաստանի յատուկ խնամքին կ'արժանանայինք որպէս հայ ուսուցիչ կամ ուսուհի, կը յիշեմ թէ ինչպիսի խոր ապաւորութիւն, կրնամ ըսել նոյնիսկ հայրենասիրութիւն կը յառաջացնէր Դիլիջանի անտառները տեսքը, Սուրիոյ, Իրաքի եւ Չորդանանի մեր պաշտօնակիցներուն, որոնք գալով անապատային զօտիներէ, կրնային միայն յափշտակուիլ Դիլիջանի մշտադալար անտառներուն դիմաց: Ինծի պէս «չփացած» տղայ մը որ դրեթէ Ալեպեան լեռներուն ստորոտը կ'ապրի երկար տասնամեակներէ ի վեր, որուհետ Դիլիջան երթալ միայն Գոշավանքի եւ Հաղարծինի վանական համալիրները վերատեսնելու սէրն է: Կար նաեւ ազգային դրդապատճառ մը. իսալացի մեր հիւրերուն, որոնց մեկնումի պահը կը մօտենար, ցոյց տալ հայ ճարտարապետութեան այդ գոյգ գոհարները:

Հրաւէրը կուգար Դիլիջանի քաղաքապետին կողմէ, որուն հիւրը պիտի ըլլայինք կէսօրուան ճաշին, Հաղարծինի վանամերձ անտառին մէկ անկիւնը, ուր տեղացի մասնագէտներ լաւագոյն խորովածով եւ տեղական օղիով պիտի պատւէին մեզ:

Արդա՝ Հայաստանի Գեղարուեստի ակադեմիայի անօրէնը, ամբողջ օրը տրամադրեց մեզի, անձամբ եւ իր հանգուցաւէտ կառքով: Հրաշալի օր մըն է այսօր: Մարիոն եւ Փիէռան, անակնկալի եկած էին բնութեան արտասովոր կանանչութիւնը տեսնելով:

Պէտք է ըսել որ մեծ է հակադրութիւնը Շիրակի չոր տարածութիւններուն եւ Դիլիջանի խոնաւ, կանանչ զօտիին միջեւ:

Նախ կ'այցելենք նախատովետական չրջանէն մնացած տեղական առանձնատուներ, զուխցերական չալէներու նման, որ յատուկ գոյն մը տուած են քաղաքին, թէեւ կեդրոնական հրապարակն ու պետական չէնքերը, սովետական չրջանէն, եկած են հիմնովին խաթարելու քաղաքին եւ բնութեան անուշութիւնը:

Կը գործեն մի քանի յուշանուէրի խանութներ, ուր ծախու դրուած են փայտեայ աւանդական առարկաներ, դգալ, պատառաքաղ, կախիչ, համեմատաբար բարձր գիներով. երբ հարց տուի թէ քիչ մը բարձր են գիները, նոյնիսկ մեզի համար, լսուեցաւ թէ ասոնք վերջին արհեստաւորներն են որ այս իրերը կը ըստեղծագործեն ... չկրցայ հասկնալ թէ հասարակ դգալ – պատառաքաղ մը չինելու համար, վայտէ, ի՞նչ գաղտնիք կայ, եւ ինչո՞ւ վերջիններն են, երբ սա ձեռքերը ծալած, պատերուն տակ պզպզած երիտասարդներէն չատերը, կրնան նոյն գործը ընել, առանց մասնաւոր համալսարանական վկայական ունենալու: Զարմանալի՛ երկիր. զարմանալի՛ մտայնութիւն: Ահա գեղի սովետական նուէր մը եւս...:

Կ'ուղղուինք դէպի Գոշավանք, Դիլիջանէն 10 հազարամեթր Արեւելք. ամէն կողմ տխուր ամայութիւն կը տիրէ. ճամբու երկայնքին հազուագէպօրէն գիւղական տներու կը հանդիպինք որ հետխոտան, անորոշ ուղղութիւններով կ'երթան. կը թուի թէ հասարակաց ապահարկութիւն դրեթէ գոյութիւն չունի: Ժամ մը առաջ խանութին մէջ խեղճուկ տիպարի մը հանդիպեցայ, որ նոյն առաւօտ իջած էր իր գիւղէն ծխախոտ գնելու եւ նոր ժամանած... երկու կազապար նուիրեցի իրեն որ գոնէ մի քանի չաբաթ չտիպուի քաղաք իջնել: Երբ մարդոց խօսակցութիւնները լսես, կարծես տարբեր մոլորակէ մը իջած են: Խանութը ընդարձակ տարածութիւն մը ունէր, սակայն Տիկինը որ տէրն էր, դուռը կղպած, պատուհանիկէ մը ապահարկութիւն կ'ընէր...որպէս կըրպակ: Եթէ դուռը բանար, խանութի կը նկատուէր եւ ծանր տուրքերու կ'ենթարկուէր: Հայաստանի մաքսային իշխանութիւնները ինչ լաւ սորված են իրենց դասը արեւմուտքի անտեսական մասնագէտներէն:

Երեւանի պանդոկի մը մէջ, ծանօթացայ Փրանսացի այդ դասախօսներէն մէկուն, որուն փոքր օգնութիւն մըն ալ կատարեցի, հայերէնի վերածելով քանի մը ձեռագիր էջեր, պատրաստուած դասախօսութեան համար: Ահա մի քանի նմոյշ:

– Եթէ պիտի խնդաս քու մեծաւորիդ պատմած զուարճալիքին համար, պէտք է աւելցնես «Այս մէկը պիտի չմոռնամ»–:

– Եթէ պիտի խնդաս քու մեծիդ մեծաւորին պատմած զուարճալիքին համար, պէտք է ըսես՝ «Այս մէկը պէտք է գրի առնեմ»–:

– Եթէ պիտի խնդաս ընկերութեան նախագահին պատմած զուարճալիքին համար պէտք է եռանդով ըսես՝ «Այս մէկը կռնակիս վրայ կտել (գծել) պիտի տամ»–:

Ահա ուրիշ նմոյշ մը բարոյախօսութեան որ կը ներածուի Արեւմուտքէն:

– Պէտք է լաւ տեղ գիտնաս քու կենսագրական ծանօթութիւններուդ մէջ ո՛չ ոք գործի տէր եղած է պարկեշտ կենսագրական ծանօթութիւններ տալով...

Օրինակ – կ'ըսեն որ 20 տարի ՍԻԱ-ի մէջ աշխատած ես, որպէս գործոտութիւններու անօրէ՞ն...

– Այո՛. եւ ինծի ըսուեցաւ ալ որ, կ'ակնարկութացնես այն անձը, որ աւելին կ'ուզէ պրպտել քու կեանքիդ մասին – ... եւ այսպէս բաներ: Այս դրամատիրական աշխարհի նոր բարոյախօսները, տոլարով կը վճարուին. իսկ մեր «խեղճուկ» դասատուները որ Հայաստանի դպրոցներուն մէջ «հին» ոճով կը սորվեցնեն ճըշմարտախօս, պարկեշտ, բնական ըլլալ, կը վճարուին ԴՐԱՄՈՎ, հինգ – վեց ամիս սպասելէ վերջ:

Եւ մենք հասանք Գոշ, չուրջ ութ հազարամեթր Ազատեւի երկայնքին յառաջանալով փճացած ճամբէ մը, որու բնակիչը պէտք է որ կուպր եղած ըլլայ. ապա երկու հազարամեթր ալ ծռելով, բարձրանալով դէպի վեր, հրաշալի բնութեան մը դիրկը, ուր ամէն վայրկեան կ'ուզես կանգ առնել եւ կառքին աղմուկը դադրեցնել, որ բնութեան համանուագը ըմբոշխնես, 2642 մեթր բարձր Մեծ Մամբէ լեռնէն սահող չուրերուն եւ գարնան լոյս աշխարհ եկած առաջին ճուտերուն ստեղծած խաղերով:

Զեռքիս տակ ունիմ 1931 թուի մարզահամարի տուեալները, ուր կ'ըսուի թէ Գոշ գիւղը Սեւ ծովու մակերեսէն 1200 մեթր բարձր է եւ ունի 120 ծուխ, այսինքն 663 անձ, որոնցմէ 352 այրեր եւ 311 կիներ, բոլորն ալ Հայ: Վանքին չուրջ հաւաքուած «ծերակոյտին» երբ հարց տուի, թէ քանի՞ հոգի են նեղկասիս, ո՛չ ոք կրցաւ ճշդրիտ պատասխան մը տալ: Միակ կէտը ուր բոլորը համաձայն էին, այն էր թէ – ա՛խր, մարդ չմնաց գիւղում. էսա մենք ենք... – Անուան պահելու համար խոտ պէտք է. նաեւ պահելու համար (մազութ) չունենք որ տրակտորները աշխատեն. միայն ունենք լաւ խոզեր, որ ամէն ինչ ուտում են... եւ իրապէս բակերու եւ գիւղի մէջ սիրունիկ կլորիկ խոզեր եւ խոճկորներ, հարազատ բնակիչներու նման ման կուգային:

Վանքի համալիրը իշխող դիրքի վրայ կառուցուած է. քիչ վար, կայ հրապարակ մը ուր կառքերը կանգ կ'առնեն: Նարնջագոյն տփիկ (քոնթէյներ) մը, բացուած ապակեփեղկերով, չայանի չէ թէ ինչի կը ծառայէ: Անցեալէն մնացած եւ դունատած գովազդներ՝ այն ապաւորութիւնը կուտան, որ թատերական ներկայացումներու հին վառքեր են. մանաւանդ մէկ հատը որ տակաւին ընթեռնլի էր կ'ըսէ – ՀԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԶԵՆ ԴԱԻԱՃԱՆԻ – արդեօք Լ. Շանթի, ինծի անծանօթ, մէկ «փիէսն» է՞ր, Հին աստուածն ... դիւղացիները վրաս խնդացին, ըսելով որ Հ.Յ.Դ.–ի ընտրապայքարի ազդերէն մին էր պարզապէս...:

Պրաւօ Հ.Յ.Դ. որ մինչեւ Գոշ հասեր է, եւ թաւական նուէրներ ալ բաժներ դիւղացիներուն: «Մխիթիւն» կուսակցութեան ներկայացուցիչները նուէր չեն բաժնած, յորդորեր են որ ամէն նուէր առնեն, բայց քուէն իրենց տան: Հարց տուի ներկաներուն, թէ իրենք որո՞ւն տուին քուէ. պատասխան – ամէնքն էլ խաբեբայ են...:

Մարիօն ամէն ինչ թարգմանել կուտար մանրամասնօրէն եւ մի քանի վայրկեան

76 ՏԱՐՈՒԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԻԲՐԵՒ ԱՌԱՍՊԵԼ

Հայերս առասպելներ ու անուրջներ միշտ ենք սիրել, այդպէս հեշտ է ապրել: Մհերիդ, որ քո իրական ուժն է ու հզորութիւնը, ուղարկում ես առասպելական Ագռաւաքար ու սկսում ես անիրական եղջեռներ հիւսել գորեղի, գարու, մասուրի, ընկոյզի, իրականում ինքդ քո երբեւէ ունենալիք հզօրութեան ու առկայ պարտութեան մասին: Այդպէս իրօք հեշտ է, գոնէ սերունդներին ես թողնում բարոյական յաղթանակների առասպել – զգափարը: Դու մեղաւոր չէիր, քեզ յաղթեցին, դու ինչ անէիր, քեզ խաբեցին, դու աղնիւ ես, իրենք բրիկայ, դու հեռու ես, իրենք քեզ չհասկացան:

Ցետոյ միշտ գալիս է Մհերը, որ ասի՝ վերջ անընելուն, սկսում ենք ապրել: Սովորաբար նրան ամբողջ աշխարհը լսում ու ընդունում է, մենք՝ երբ մեզ պէտք է: Սա էլ է հին հայկական սովորութիւն: Համարեա՝ աւանդոյթ:

1924 թ. Մայիսի 22–ին Փարիզում ծընւած մանչուկը այս ամէնը չգիտէր, իր համար աշխարհ էլ եկել նոյն այդ աշխարհի ամենագեղեցիկ ու ամենահպարտ ու ամենակարդին երկրներից մէկում: Հանգիստ կարող էր ապրել ծննդավայրը հայրենիք համարելով ու իր համար բարդոյթներ չստեղծելով: Կարող էր, բայց չարեց: Երեւի հասկացաւ, որ իր հայրենիքի առասպելները հիւանդ են, ու պէտք է նոր առասպել ստեղծել՝ յաղթական, ուժեղ, ամբողջական: Իսկ գուցէ պարզապէս ուզում էր յաղթական, ուժեղ ու ամբողջական կեանք ունենալ:

Այսօր նրան ճանաչում ու ընդունում է ամբողջ աշխարհը: Սա մի քիչ յաւակնոտ է հնչելու, որովհետեւ ամբողջ աշխարհը մի վատ սովորութիւն ունի՝ արագ մոռանալ ու մաշել իր օրուայ կուռքերին, պատուանդանին նորերին տեսնելու ու գահընկէց անելու: Իսկ նա լինելով կուռք, գարձաւ սէր: Եւ արդէն սիրոյ դէմ աշխարհը պիտի դէնքերը վայր դնէր: Եւ թող չթուայ, թէ նշանաւոր գործավարն էր, որ յաղթել է իր գարի երկու հսկայ մաշխարհային ու անթիւ լոկալ պատերազմներում, թէ մեծ ու հզօր տէրութեան մեծ ու հզօր պետական գործիչ էր, որ իր խօսքով ու գործով կասեցրել է պատերազմներ եւ յաղթանակներ բերել իր ժողովրդին ու իր երկրին: Ոչ, նա ընդամէնը ԵՐԳԻՉ է, բայց երբ նա երգում է, աշխարհը ուշում է լսել, աշխարհը սպասում է նրա երգին, թէեւ նա չունի հռչակաւոր թենորների, պասերի ու պարիթոնների հզօր ձայնը, նա չունի իրեն պատշաճող ու պարտադրող հզօր յենարաններ: Նա պարզապէս ԵՐԳՈՒՄ է, եւ նրա երգը աւանդական է, առասպելական, ունկնդրին միշտ թուալու է, թէ այդ երգը իր ներսից է բխում, ինքն է երգում

(Շար. 10)

վերջ միայն, առանձին, կը խնդար բարձրաձայն: Գիտե՞ս, կ'ըսէր – յաճախ կ'ըսէի որ մանուկներու բերնէն պիտի լսես ճշմարտութիւնը. հիմակուան մանուկները այնքան խորամանկ գարձած են, որ ես պիտի ըսէի այս պարզամիտ պատգիներէն պէտք է լսել ճշմարտութիւնը – իրաւունք ունէր. թշուառութիւնը դիրենք այնքան զգեստած է, որ գարձած են իսկական մանուկներ, որոնց հետ թէեւ, հաճելի է խօսիլ – խնդալը, սակայն սրտիդ խորերէն կ'արտասուես այս կացութեան առջեւ:

Խումբէն, տարեց կին մը, գիւղական անպակաս չալը գլխուն, հասկցուց որ եկեղեցւոյ բանալիները իր մօտ են, եթէ կ'ուզենք օգտուիլ, հրամմեն իր եռեւէն: Գիւղացիներէն մին, սրամտութեամբ, բայց բարձրաձայն, խօսքը մեզի ուղղելով ըսաւ. – մեր պիւղի միակ գործ ունեցող անձը, Մարիամն է, մի կերպ նուէրներով (գլօսաչրջիկներէն) եօքա է գնում իր երեխաներով–:

Գոշավանքը, սկզբնական չրջանին կոչուած է ՆՈՐ ԳԵՏԻԿ, քանի կառուցուած է Մխիթար Գոշի կողմէ, աջակցութեամբ Իվանէ Զաքարեան իշխանի, 1188–ին, վոխարինելու համար ԳԵՏԻԿ վանքը որ հիմնայատակ կործանած էր երկրաչարժէն, եւ միայն Մխիթար Գոշի մահուընէ վերջ՝ ստացած «Գոշավանք» անունը (1213): Պատմական աղբիւրները վանքը կը յիշեն որպէս՝ վարժարան, վարժապետարան, համալսարան, ճեմարան, ինչ որ ցոյց կուտայ մշակութային մեծ կեդրոն մը ըլլալը: Կիրակոս Գանձակեցի պատմիչին համաձայն, որ ժամանակակից էր, եւ երկար տողեր յատկացուցած է Մխիթար Գոշին, իր «Հայոց Պատմութեան» դիրքին մէջ, կ'աւանդէ թէ բացի հայրէնէն հոն կ'աւանդուէին նաեւ յունարէն եւ լատիներէն, իմաստասիրութիւն, ճարտասանութիւն, երաժշտութիւն, դրչութեան արուեստ, նկարչութիւն...:

Համեմատաբար մեծ համալիր մըն է, կազմուած Ս. Աստուածածին եկեղեցիէն (1191 – 1196), ընդարձակ դասիթէ մը (1197–1203), Ս. Գրիգոր եկեղեցի (1231), Գրիգոր Լուսաւորիչ մատուռ (1237 – 1241), ժամատուն (1241), եւ նշանաւոր գրատուն – զանգակատունը որուն երկրորդ յարկը կ'ամբողջացնէն (1291) Զաքիոս եւ Գրիգոր ճարտարապետները:

Գոշավանքի մէջ գրուած են բազմաթիւ ձեռագիրներ, նկարուած են մագաղաթեայ թերթիկներ, պատրաստուած դասագիրքեր վանական տարբեր դպրատուներու համար: Վերջապէս Գոշավանքը, հակառակ մոնկոլական արշաւանքներէն բազմաթիւ անգամ կողոպտուած եւ քանդուած ըլլալուն, որպէս վանք գործած է մինչեւ 1896, երբ արեւմտեան Հայաստանի մէջ, Սասունի լեռներէն մինչեւ Զէյթունի բարձունքները կարմիր Սուլթանը՝ Աբդիւլ Համիտ, կէս միլիոնի հասնող Հայերու անմեղ արիւնը կը հոսեցնէր, որպէս նախապատրաստութիւն ԵՂԵՌՆԻՆ:

1937–ին Հայաստանի նորաստեղծ Գուշակարձաններու պահպանութեան Կոմիտէն, կը ձեռնարկէ Գոշավանքի համալիրին վերականգնումի աշխատանքներուն որոնց կ'աւարտին Համաշխարհային Բ. պատերազմէն վերջ 1958–61 տարիներու ընթացքին, Գասպարեանի եւ Թամանեանի նախագծերով եւ Կ. Ղաֆադարեանի վերահսկողութեամբ:

Գոշավանքի մէջ պատրաստուած խաչքարերու արուեստի լաւագոյն երկերը, «ասեղնագործ» կոչուած, գործերը, «Մագիստրոս» Գրիգորի բացառիկ ներքուստին համար, հեղինակային գործեր վարպետ Պօղոսի, բոնագմէ մին փոխադրուած Երեւանի Պատմական թանգարան (1935), երկրորդը կը մնայ իր տեղը անորոշ ճակատագրի մէջ, անունդի պակասէն դալկացած մարդիկ, ուրուականներու նման կը վազվզին օրն ի բուն, որովհետեւ կարելիութիւնը չունին հեռանալու, քանի բոլորովին կորուսած են աշխարհէն: Արդեօք վին կորուսած են աշխարհէն: Արդեօք տեղեակ է՞ն թէ ինչ երեւելի անձնաւորութիւններ չէնգուցած են այս վանքը որուն ակամայ պահակները գարձած են այսօր: Անցեալ այս մէկին մէ:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՄԵՒՔՈՍ

ու իր մասին է երգը: Միշա, որովհետեւ նա երգում է ՄԱՐԴՈՒ ՄԱՍԻՆ ՈՒ ՄԱՐԴՈՒ ՀԱՄԱՐ: Ուրիշ գաղտնիքներ համաեա չկան: Գաղտնիքները, դուցէ, ընդհանրապէս չկան, որովհետեւ վարուց անոնք նրա մասին ամէն ինչ գիտեն՝ թերով ու անուններով, փաստերով ու դէպքերով: Եւ միայն ամենագլխաւորը չգիտեն՝ ինչպէ՞ս է նա կարողանում մընալ՝ ինչպիսին կայ: Միշա ինքը, միշա իւրայատուկ ու միշա անսպասելի: 76 տարեկանում նա չարունակում է երգել: Գուցէ նոյնիսկ աւելի լաւ: Որովհետեւ նրա երգը չի հնչում միայն ձայնով, նա երգում է հազարաւոր տարիների խորքից իրեն ժառանգուած ոգով ու հազարաւոր տարիներ առաջ նայելով: Եւ ոչ մի նշանակութիւն գուցէ չունի երաժշտութիւնը, ոչ մի նշանակութիւն անգամ չունեն բառերը, նոյնիսկ ինքը իր երգի մէջ դադարում է դոյութիւն ունենալ ու կարծես նրա միջոցով աշխարհում ամէն ինչ երգում է: Մանագէնները բազում բացատրութիւններ կարող են գտնել այս երեւոյթին՝ հաւանական ու անհաւանական: կենսապիրները բազում մեկնութիւններ են դել ու դեռ կը գտնեն նրա տարիների, օրերի ու նոյնիսկ ժամերի համար, էլ չասած երգերի, որ հնչել են պատերազմի ժամանակ ու դիմացել են խաղաղութեան փորձութեանը: Եւ դուցէ վաղուց արդէն խորհրդանիշ ու առասպել դառնալով՝ նա դարձել է չափանիշ:

Առասպելական Հայերի ընտանիքում ծնուած Վաղինակ Աշնաւուրեանը, որ կարող էր հազարաւոր բախտակիցների պէս ապրել աննկատ ու սովորական դաղթականի կեանքով՝ չատ մեծ յաջողութիւն համարելով օտար երկրում տուն ու տեղ դառնալը, մարդամէջ ելնելը՝ մոռացած ծագում ու անցեալ, հաւատամք ունենալով ներկան ու միայն ներկան, դարձաւ 20-րդ դարի ամենաիրական առասպելներից մէկը՝ համաշխարհային գիտակցութեան մէջ:

Նրա բանաստեղծութիւնները նրան առաջնակարգ բանաստեղծի համբաւ բերեցին, նրա մասնակցութեամբ ֆիլմերը նրան առաջնակարգ դերասանի համբաւ բերեցին, նրա երաժշտութեամբ ֆիլմերը միշտ առանձնացան, նրա երգերը կատարելը պատիւ համարեցին առաջին մեծութեան աստղերը, գլխապտոյտ յաջողութիւնները աշխարհի դռներն էին բացում նրա առաջ, իսկ նա չարունակեց երգել, պարզապէս երգել: Եւ այսօր էլ երջանկութիւն է նրա համերգին լինելը, որովհետեւ որքան էլ ձայնասկաւառակներն ու ձայներիզները կատարեալ դառնան ու ձայնագրուածն անխաթար հազորդեն, ամէն երգի մէջ երգի պահին նա ծնւում, ապրում ու մեռնում է վերջին հնչիւնների հետ, եւ դա նոյնպէս մասն է նրա առասպելի: Եւ նոյնիսկ տասնեակ տարիներով յայտնի երգը հնչում է առաջին ու վերջին անգամ: Իբրեւ առասպել:

Եւ նրա երգերը լսելով՝ մենք մեր մէջ, մեզ համար էլ դուցէ անըմբռնելի, կենսունակ ենք պահում հաւատը, սէրը, ճշմարտութիւնը: Ու առասպելը՝ սովորական, ամբողջական, յաղթական: Ապրելու ու յաղթելու: Ապրելու ու երգելու: Ապրելու ու հաւատալու: ...Իսկ որ Մհերը Աղռաւաքարում է, դա իր անճնական գործն է, մեր առասպելը արդէն այլ է՝ կեանքի եւ ուժի չատ աւելի ընդունելի օրինակներ: Եւ սա նոյնպէս մասն է Ազնաւուրի առասպելի: Նրա գոյութեամբ՝ նաեւ մեր կեանքի առասպելի, որ երբեմն գրելու են պատմաբաններն ու մարդիկ, որոնց կեանքի գործը ճշմարտութիւնն ասելն է:

ԱՆԱՀԻՏ ԱԴԱՄԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Մայիս 23

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ Ի ՓՐԱՆՍԱ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Միութիւնն ի Փրանսա, հերթական իր Ընդհանուր Ժողովը գումարեց Փարիզ, Մայիս 20, 2000 օրակարգ ունենալով՝

– Գործունէութեան տեղեկատուութիւն,
– Հաշուետուութիւն,
– Խորհրդակցութիւն ապագայի մասին,
– Նոր Վարչական Խորհուրդի ընտրութիւն:

Ընդհանուր Ժողովը վաւերացուց հաշուետուները եւ չնորհաւորեց հրաժարեալ Վարչութիւնը իր կատարած գործունէութեան առթիւ: Անցեալ երկու շրջաններու նախագահ՝ 95-ամեայ կեդրոնականցի Վահէ Զիլինկիրեան միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Միութեան Պատուոյ Նախագահ:

Նոյն շրջաններու ամբողջական ընթացքին կատարած իր սիրայօժար գործունէութեամբ բարձրօրէն գնահատուած Գոհարիկ Գէորգեանի ուղղուեցաւ Ընդհանուր Ժողովին խորին չնորհակալութիւնը:

Նոր Վարչական Խորհուրդի անդամ ընտրուեցան՝

Վարդան Օզինեան, Արսէն Գանթարճը եւ Հայրապետ Սիրոյ – Տաղ: Ընտրեալ անդամները, ի ներկայութեան նախկիններուն, գումարեցին իրենց առաջին Ժողովը, Փարիզ, 2000, Մայիս 30-ին, եւ գործադրեցին հետեւեալ կազմով Տնօրէն Խորհուրդը՝

– Նախագահ՝ Վարդան Օզինեան,
– Ընդհ. քարտուղար՝ Արսէն Գանթարճը,
– Գանձապահ՝ Հայրապետ Սիրոյ-Տաղ:

– Նախագահութեան խորհրդական նշանակուեցան՝ անցեալ շրջաններու Նախագահներն Յարութիւն – Արթօ Մանուկեան եւ Աւետադպիրներէն Շաւարշ Մարտիրոսեան:

***

Նոր Տնօրէն Խորհուրդը որոչեց չարունակել, ըստ նախնոյն՝

– Զարգացնել հաղորդակցութեան դործունէութիւնը Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին եւ այլ հայեցի դաստիարակութեամբ գործօն բոլոր կառոյցներուն, սաներու եւ համակիրներու հետ, ընկերային եւ մշակութային մարզերու մէջ:

– Աբեմատահայերէնը պաչտպանել, պահպանել ու զարգացնել իր կարելիութեան բոլոր միջոցներով:

ՏՆՕՐԷՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Կ.Ս.Մ. Ի ՓՐԱՆՍԱ.

Փարիզ, 2000, Մայիս 31

Ընդհանուր Քարտուղար Արսէն Գանթարճը, որ U.B.A.F.-ի (դրամատան) պաչտօնատարներէն է, գործով Իսթանպուլ պիտի այցելէ, Յունիսի առաջին շաբթուան ընթացքին:

Այս առթիւ, ան հանդիպումներ պիտի ունենայ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Խնամակալութեան, Հիմնադրին, Տնօրէնութեան եւ Մայր Սանուց Միութեան վարիչներուն հետ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐՔԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Ցառաջ»).-

Վենետիկի Զինի Հիմնարկը, Պետական Մարչհանա Գրադարանին Տնօրէնութիւնը միասնաբար կազմակերպած են, Վենետիկի մէջ տպուած հնատիպ գիրքերու ցուցահանդէս մը, ազգային գրադարանի վերածննդական չքեղ պալատին մէջ:

Երբ կը խօսուի Վենետիկի եւ գիրքի մասին, ինքնաբերաբար կը մտնենք նաեւ Հայերս, մեծ տեղ մը գրաւելով, քանի ոչ միայն ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ տպուած է Վենետիկի մէջ, 1512 թուականին, ձեռամբ Յակոբ ոմն «Մեղապարտ» կոչեցեալ, այլ Վենետիկի մէջ գործած են մեծ թիւով հայկական տպարաններ, մինչեւ Մխիթար Սեբաստացի Աբբահօր ժամանակը, որուն չնորհիւ բովանդակ Ժ.Ը. եւ Ժ.Թ. դարերուն Վենետիկը դարձաւ հայ տպագիր գիրքի մայրաքաղաք:

Հանդիսութեան բացումը կատարուեցաւ եկեղեցական եւ քաղաքական բարձրաստիճան իշխանութիւններու ներկայութեան, Տոճերու պալատի «քուէարկութեանց» կոչուած դահլիճին մէջ, մօտ 400 հրաւիրեալներու ներկայութեան:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը կը ներկայացնէր Ընդհանուր Աթոռակալ՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, որուն ակնարկելով օրուան հանդիսավարը՝ տոքթոր Մարինօ Մօրմի, չեչտեց թէ ինչպէս տակաւին տասնեակներով հատորներ կը չարունակուին լոյս տեսնել Ս. Ղազարի հրատարակչատունէն, հայերէն լեզուով, մինչ բոլորովին դադրած է հրեայ եւ բիւզանդական համայնքներու հրատարակչական գործունէութիւնը:

Ապա ներկաները հրաւիրուեցան անցնիլ Սուրբ Մարկոս հրապարակին միւս ափը, ուր կը գտնուի ՄԱՐՋԻԱՆԱ ազգային չքեղ գրադարանը (հարուստ հայկական յիչատակներով եւ փաստաթուղթերով) այցելելու համար ցուցադրուած հատորները, ուր ինչպէս ըսի, մեծ տեղ գրաւած են հայ գիրքերը:

Ցուցահանդէսի տեւողութիւնն է երկու ամիս, Մայիս 27-էն Յուլիս 28:

Հ. Ց. Պ.

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

– Իրա՞ւ ըսիր, Մարտի՛կ էֆէնտի, ի՛նչ լա՛ւ զուլպակեր ես... նայէ՛, իմ մտքէս անցած չէր:

– Իմ աչքէս ի՛նչ կը վախի քէ, – կ'ըսէր Համեստօղլէն:

Իրրեւ քաղաքական մարդ, հայկական խնդրով ալ զբաղեցաւ անշուշտ: Յեղափոխականի մը հետ իր ծառաներուն, պաչտօնեաներուն հետ վարուածին պէս վարուիլ ուզելով՝ առաջին խօսքերէն իսկ անոր երեսին «կորսուէ՛ սըկէ, ա՛նամօթ, ազգին ասչափ վընաս հասցուցիք, դեռ ստա՞կ կ'ուզէք կոր ... հիմա քեզի ոսիկանին կուտամ» պոռալէն ետքը ստիպուած էր լռել եւ ուզածը տալ՝ ցուցուած ատրճանակի մը կատակ չվերցնող սպառնալիքին առջեւ տարսափահար:

– Փառաւոր կերպով վոնտեցի սրիկան, – կը պատմէր տեսարանը իր բարեկամներուն Մարտիկ աղա, – պատուական կերպով լուալէս ետքը: Ես ան անամօթներուն ստակ մի տա՞մ... ան խայտառակները չէի՞ն, որ...

Ու հարիւրերորդ անգամը լլլալով՝ կը վերսկսէր իր փիլիպպեանը:

Մարտիկ աղա, բնականաբար, թաղականութիւն ալ ըրած էր: Սկիւտարի Եէնի Մահալլէի Եկեղեցիին թաղական եղած եղած էր, քանի մը ամիս միայն, իր տիկնոջ վարմունքէն վիրաւորուած, կատղած պաչտօնակիցներուն թչնամական ու պաղ ընթացքին առջեւ ստիպուած լլլալով հրաժարիլ:

Իր վաճառատան կազմակերպութեան վարչութեան՝ նոյն դրութիւնը տուն ալ: Իր առտուները ու իրիկունները յատկացուած էին տանը «փէրսոնէլ»ին, ինչպէս կ'ըսէր ինք, հրահանգմանը, հարցաքննութեանը, համարառութեանը: Ճըշմարիտ բանակ մը ծառաներու, խոհարար, կառապան, ձիապարման, թէեւ, խօսքը մէջերնիս, երբեք չէր համարձակեր ձի նստիլ, պարտիզպան, սպասուհի, դռնապան, ո՛րքան որ կ'ուզես: Աչխատութիւնները բաժնուած էին ծառաներուն մէջ, ոտնձգութիւնները խստիւ արգիլուած:

– Կարգ – կանոն պէտք է, – կ'ըսէր, – ամէն մարդ իր գործը:

Առտուները կը կազմէր, ինչ որ ինք կ'անուանէր, «ծառաներու ժողով»: Մեկնելու վրայ, հովանոցին կռթնած, պարտէզին լայն բացուած դրան առջեւ, սպասող չքեղ կառքին դիմաց, բարձրաձայն իր հրահանգները կուտար, իր չուրջը, իրրեւ սպաներ իրենց պետին, բոլորուած ծառաներուն, խրատներ, հրամաններ, կարգադրութիւններ, փոփոխութիւններ: Աւարտելէ վերջ կը հարցնէր զանոնք իրենց օրուան ընելիքներուն վրայ, կը հաւնէր կամ կը սրբագրէր գրքի չարժումներով ու վերջապէս սա հանդիսաւոր խօսքով կը ճամբէր զանոնք.

– Ամէն կերպով չանացէք պարտականութիւնդ կատարել. վա՛յ ձեզի, եթէ իրիկունը պակաս բան մը գտնեմ:

Իրիկունը, հազիւ վերադարձած, լայն էնթարիին մէջ բազմոցին վրայ երկնցած, ծխափողը բերանը, դիչերուան դադրը մինչեւ խոժոռ յօնքերը իջած, մէկիկ – մէկիկ կը կանչէր ծառաները ու համարատուութեան կը սկսէր:

– Կիրակո՛ս, ի՞նչ ըրիր, նայինք, ըսածներս ըրի՞ր:

– Այո, էֆէնտի՛, ամէնքն ալ ըրի:

– Ի՞նչպէս ըրիր, նայինք:

– Ձեր ըսածին պէս, էֆէնտի՛:

– Ես ի՛նչպէս ըսի, նայինք, դուն ի՛նչպէս ըրիր, ըսէ՛:

Ծառան կը պատմէր իր ըրածները, այսինքն Մարտիկ աղային առտուն բացածները, զորոնք իրեն կը կրկնէր, կը վերարտադրէր՝ իրր հաւատարմօրէն զործադրուած: Աչիկա ատկայն Մարտիկ աղային գործին չէր պար, որ առիթ մը կը գտնէր պոռթկալու:

– Բայց, էֆէնտի՛, դուք ըսիք առտուն:

– Ե՞ս ըսի մի... ես ատանկ բան ըսի՞ ... հա՛յտէ, կորսըէ սըկէից, անամո՛թ:

Աչիկա՝ երբ ծուլութիւնը գինքը բազմոցին զամէ: Աւելի ղէշ, երբ քնկոտ պառկած սկսի պարտէզին մէջ, բանջարանոցին, ախոռներուն, ջերոցին մէջ:

– Ո՞վ քեզի ըսաւ ասիկա: Սըտնք վերցո՛ւր սըկէից: Ծօ Սա՛րգիս, աս ինչո՞ւ հոս դրեր ես: Ձիերը ինչո՞ւ կը նիհարնան կոր: Կառքը ինչո՞ւ չէ լուացուեր:

Ինք անձամբ պարտի թէ հարցաքննէ՝ Մարտիկ աղա միշտ դժգոհ է:

– Պարապ բան է, ասոնք ամէնն ալ ճամբելու է, – կը յայտարարէ դիմացի բազմոցին վրայ նստած ծեր մօրը, – ասոնցմէ խեր չկա՛յ:

Տարիներէ ի վեր կը կրկնէ այս խօսքը: Ծառաները միշտ հոն են:

Եկող – գացողները անպակաս, այնքան հրապուրուած իր աղջկան ազնուական գեղեցկութենէն, որքան իր սեղանին չքնաղ հիւրընկալութենէն: Հպարտ ու արհամարհոտ աղջիկ մը սակայն, որ չեր ուզեր դրեթէ եւ որ մերժած է քանի մը առաջարկութիւններ:

– Արդեօք հօրը պէս աղջի՛կն ալ որոշած է չամուսնանալ, – դիտել կուտան չարամիտներ:

(Շար. 14)

COMITE DU 24 AVRIL 1915
RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

MANIFESTATION NATIONALE

de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)
DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
Anniversaire du vote de la résolution du Parlement européen le 18 Juin 1987

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

MESSE DE PENTECOTE

Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean**
du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné
par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**
Repas communautaire
à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ եաք ժամը 14·30–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE — DEBAT:

ARMEN LUBIN

(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bieue — 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section **«Sévan»** de Vienne organise le Dimanche 18 Juin à partir de 11 heures,
au Parc de GEMENS
sa GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE
animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**,
avec la participation
des élèves de l'école de la CBAF.
— BUFFET
— STANDS
— TOMBOLA
— AMBIANCE ARMENIENNE. . .
Salle couverte en cas de pluie.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները վարդուհի Զավուշօղլուի մահուան առթիւ։

Մարտիրոս Գայան 100 Ֆր., Գրիգոր Պատուականեան 500 Ֆր., Պետրոս Մարաշլը, Գումրուեան ընտանիք, Անդրանիկ Պարտաղ, Նշան Գայան 200–ական Ֆրանք, Վերժին Տէմիրտիեան 250 Ֆր., Ս. Բօյաջ 500 Ֆր., Արմենակ Խօդազան, Էլմաս Իփէքճի 200–ական Ֆր., Արա Կոպոյեան, Խաչիկ Խօճէլլինկիր 500–ական Ֆր., Պրիլ Շահպազ, Արման Հիլէրէզօ, Ս. Աբրահը 200–ական Ֆր., Ամէլանթիկ Ելեկտրականութիւն 300 Ֆր., Խաչիկ Թոսուն 200 Ֆր., Արտաշ Գարագիս 300 Ֆրանք, Արթիւր Արզումանօղլու 100 Ֆր., Վաղարշակ Գավճեան 250 Ֆր., Արման Տէմիրզեան 200 Ֆր., Գէորգ Ապէմիր, Կ. Տաղէսեան 100–ական Ֆր., Թորոս Պատուականեան 500 Ֆր., Գրիգոր Մուրատ 200 Ֆր., կարպիս Գարակէօզ, Ժիրայր Գարակէօզ, Ս. Հապէս ընտանիք 300–ական Ֆր., Արթիւր Պոպինաժ 1000 Ֆրանք, Հայ Արարատ 200 Ֆր., Վահէ Տիշճի 500 Ֆր., Սարգիս Մուրատեան 200 Ֆր., Գրիգոր Պարտաղ 400 Ֆրանք, Ոսկիան Պատուականեան 500 Ֆր., Ժակ Սարոյեան 150 Ֆր., Եդուարդ Պատուականեան 1000 Ֆր., Արշալոյս Պատուականեան 500 Ֆր., Պարգեւ Տէմիրճիթիր 200 Ֆր., Եղիա Թաչճըօղլու 500 Ֆր.։

Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

La Commission
"Foi et Traditions Arméniennes"
dans le cadre
d'une série de rencontres

"Loussavortchi Lessaran"

(Atelier "St. Grégoire l'Illuminateur)
propose
sa conférence-débat N° 2,
sur le thème :
RITES D'INITIATION DES CHRETIENS
avec le Rév. Père **Zadik AVEDIKIAN**
Recteur de la Cathédrale

JEUDI 8 JUIN à 19h

dans la salle "A. Tcherpachian"
339, avenue du Prado — Marseille 8e

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ ղպրոցի հանդէսը կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ եաք ժամը 14–ին, 19–րդ թաղամասի քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois

Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջալերելու մեր աշակերտները։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour le séjour du mois d'août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine (Jura)
- *Animateurs diplômés BAFA (garçons)*
- *Cuisinière*

Ecrire à C.B.A.F. :
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue, 75009 PARIS

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

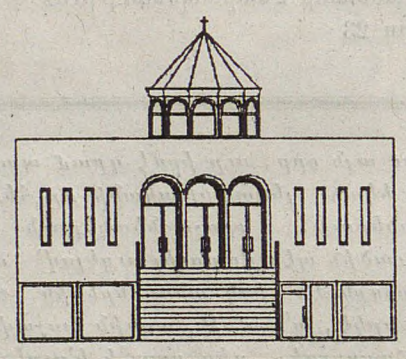
Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

POUR L'ANNEE JUBILAIRE

Pèlerinage arménien à Rome

sous la présidence de
NERSES-BEDROS XIX
Catholicos Patriarche de Cilicie
avec la participation de tous les Diocèses Arméniens Catholiques

Cérémonie des Vêpres et de l'Antasdan
en l'Archibasilique Patriarcale Saint-Jean-Latran

Visites du Vatican, de Rome et des environs
Du lundi 11 au vendredi 15 Septembre

Voyage par avion, pension complète : 3.600 FF tous frais compris.

Places limitées. Les inscriptions seront closes le 30 juin
Pour s'inscrire, téléphoner au **01. 40. 51. 11. 90**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55035**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 8
JEUDI
8 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·923 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.923

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ ԴԻՊՈՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ գործուած մահափորձին ամբաստանութեամբ արգելափակուած Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի փաստաբանը Նիկոլա Պաղտասարեան զիգուած է որ չի կրնար բնականոն պայմաններու տակ տանիլ իր աշխատանքը: իր պաշտպանեալին թղթածրարին պատճէնահանութեան ծանօթանալու առիթ չի ստեղծուիր եւ կ'ըսէ թէ ամբաստանութեան տուեալներուն տեղեկացած է մամուլի յօդուածներէ: Բնական է որ նման պայմաններու մէջ անկարելի կ'ըլլայ ճըշմարտութիւնը երեւան հանել:

Ն. Պաղտասարեան նախկին նախարարին պաշտպանութիւնը առանձնած է անոր կնոջը դիմումին վրայ. սակայն, մէկ անգամ միայն իրեն արտօնութիւն տրուած է Ս. Բաբայեանին հանդիպելու, ան ալ ամէնը հինգ վայրկեան ու այդ ընթացքին հազիւ կրցած է ըսել ենթակային որ ինք է պաշտպան փաստաբանը: Երեւանէն ուրիշ փաստաբան մը եւս, Գագիկ Ճակոբեան, Ս. Բաբայեանի կնոջ դիմումով առանձնած է անոր պաշտպանութիւնը, սակայն այս վերջինը բնաւ չէ կրցած տեսակցիլ իր յաճախորդին հետ: Միւս կողմէ, Ստեփանակերտի մէջ լուրեր կը չրջին թէ Ս. Բաբայեանի պաշտպան փաստաբանն է Գալստեան անուն մէկը, սակայն Ս. Բաբայեանի չըրջանակը յայտնած է թէ իրենք կապ չեն ունեցած երրորդ փաստաբանի մը հետ:

Ն. Պաղտասարեան Ս. Բաբայեանի հետ հանդիպումէն ետք յայտնած է թէ վրտահօդին չի կրնար ըսել թէ ան խոշտանգումի ենթակայ եղա՞ծ էր, թէ ոչ: Իսկ այն հարցումին թէ ինք ստանձնած պաշտպանութեան առընչութեամբ ճնշումներու, հետապնդումի առարկայ եղա՞ծ է, պատասխանած է թէ ներկայիս չի փափաքիր խօսիլ այդ մասին:

Նոյն ոճրափորձին ամբաստանեալներէն Ք. Փարամազեանի (Ս. Բաբայեանի անձնապետը) փաստաբանն ալ ըսած է թէ երբեք արտօնութիւն չէ ունեցած իր պաշտպանեալին հետ տեսակցութիւն ունենալու:

ՔՐԻՒՆՓՐԻՆՍ,

(Յուսիս 6 / 7)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԿՐ ՆՈՒԱՃԻՆ

Զինուորական դատախազութեան քընննիչ բաժնին պետը ըսած է թէ անկարելի չէ որ Հոկտեմբեր 27-ի մեղադրեալներէն երեք հոգիի՝ Ցարութիւն Ցարութիւնեան, Մուշեղ Մովսիսեան եւ Նայիրի Բալեան, որոնք արդէն ազատ արձակուած են, ամբաստանութիւնները ջնջուին ու թղթածրարները փակուին: Անոնք ըստորագրութեամբ յանձնառու եղած են քաղաքէն չբացակայելու:

*
**

ԴԻՊՈՀ ԹՈՇԱԿԱՒՈՒՆԵՐՈՒ ՅՈՑՅԸ

Ցունիս 6-ի առաւօտուն Կապանի թոշակաւորները մօտ մէկուկէս ժամ փակած են երեսան – Մեղրի ճամբան, կասեցնելով երթեւեկը: Անոնք պահանջած են որ իրենց վճարուին վերջին երեք ամսուան թոշակները: Դէպքին վայրը մեկնած ու դժգոհ թոշակաւորներուն հետ հանդիպումի ունեցած են Սիւնիքի մարզպետը ու այլ պաշտօնատարներ: Ընկերային հիմնադրամի մարզային վարչութեան պետը ըսած է որ նոյն օրը կը վճարուին Մարտի թոշակները, իսկ ամսուան վերջին Ապրիլինը: Այդ խոստումներէն ետք ցուցարարները բացած են ճամբան ու կուտակուած են գլխաւորաբար Իրանի բեռնատարները:

*
**

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ Ա.Ճ

Վիճակագրութեան եւ վերլուծումի նախարարութեան ժողովրդագրութեան բաժնի տուեալներու համաձայն, ընթացիկ տարուան առաջին եռամսեակին Հայաստանի մէջ 9794 երախայ ծնած է ինչ որ 256 ծնունդի յաւելում մըն է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն չրջանին: Նոյն չրջաններուն մահերու թիւն ալ նուազած է 7388-էն իջնելով 6861-ի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԱՁԵՒՈՒՄԸ

Ռուսաստանի նոր նախագահին Վ. Պուտինի առաջին կարգադրութիւններէն եղաւ երկիրը բաժնել վարչական եօթը չրջանի: Ատով Ռուսաստան ունեցաւ դաշնակցային եօթը չրջաններ, իրենց նահանգապետերով: Անոնց ամէնէն արեւելեանը Մայրաքոյն արեւելքի նահանգն է, Խապարովսկ կեդրոնով, դէպի արեւմուտք երկրորդը Սիպերիան է, կեդրոնը՝ Նովոսիպիրսկ, երրորդը՝ Ուրալեանը, Եկատերինպուրգ կեդրոնով: Արեւմտեան կողմինները չատ աւելի փոքր են տարածութեամբ. հոն կայ Հիւսիս – արեւմտեանը որուն կեդրոնը Ս. Պետերպուրգն է, Հարաւ – արեւելեան չրջանը բաժնուած է Վոլկայի եւ Հիւսիսային Կովկասեանին. առաջինը կեդրոն ունի Նեժնի – Նովկորոտը, երկրորդը Տոնի Ռուստովը: Իսկ Մոսկուան կեդրոնն է կեդրոնական նահանգին:

Նշանակուած նահանգապետերը տեղական կառավարիչներու ձեռքէն պիտի առնեն ուժական կառոյցներու դեկավարութիւնը. ոստիկանութիւն, հարկերու վերահսկողութիւն, պաշտպանութիւն: Անոնք մինչեւ իսկ իշխանութիւն պիտի ունենան տեղական կառավարիչները պաշտօնազրկելու եւ Շրջանային ժողովը լուծելու եթէ անոնք դաշնակցային սահմանադրութեան դէմ որոշում տան:

Ռուս քաղաքական դէտերու կարծիքով՝ այս կարգադրութիւնը ցոյց կուտայ երկրին իշխանութեան համակարգը բարեչըշելու և ռազմագիտական առումով աւելի անխոցելի դարձնելու մտադրութիւնը: Ձիւղ է որ երկիրը վարչական չրջաններու բաժնելու գաղափարը նոր չէ: Շուրջ 5 տարիէ ի վեր կ'ուսումնասիրուի ան: Նախագահ Ելցին չատ կողմնակից չէր նման քայլի, քանի որ կը նախընտրէր իշխանութեան ծարաւ չրջանային ղեկավարներու զօրակցութիւնը վայելել, քան՝ ունենալ դաշնակցային ազդեցիկ հիմնարկութիւններ: Իսկ Պուտինի համար յստակ է որ անհրաժեշտութիւնը կայ իշխանութիւնը կեդրոնացնելու: Ինք արդէն նախագահի պաշտօնակատարութեան օրերէն ձեռնարկած էր տարբ կիրարկումին: Անոնուած առաջին քայլէն ետք հաւանական կը նկատուին այդ ուղղութեամբ ուրիշներ ալ, որոնք ուղղուած պիտի ըլլան պետութեան վտանգուած կառոյցը զօրացնելու:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆ կը չարունակէ իր չրջագայութիւնը: Տեսնուելէ ետք Անգլիոյ թագուհիին, Գլինթընին եւ Պապին հետ, մինչեւ Յուլիսի վերջ Ռուսաստանի նախագահը պիտի այցելէ Սպանիա, Գերմանիա, Ճապոն եւ հաւանաբար Չինաստան: Ֆրանսայի համար Պուտին «ժամանակ չէ զըտած»: Պուտին չէ մոռցած Վետրինի «դաղթաւրական» որակումը Չէչէնիոյ պատերազմին համար եւ Ռուսաստանի դէմ քննադատութիւնները, որովհետեւ չի յաջողիր գտնել Ֆրանսացի լուսանկարիչը որ երկար ամիսներէ ի վեր պատանդ է Չէչէնիա: Հոմէն մեկնելէ առաջ, Պուտին բացատրած է որ Պապը Մոսկուա չէը հրաւիրած սխալ չգործելու համար եւ նեղ կացութեան չմատնելու օրթոտոքս եկեղեցին: Պուտինի դէրքը կը բացատրուի այն դժուարութիւններով որոնք կան Վաթիկանի ու Ռուսաստանի օրթոտոքս եկեղեցւոյ միջեւ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ներքին նախարարը դէմ արտայայտուեցաւ Սեկէնի առաջարկին՝ վերաքննելու Փարիզի ընտրական բոլոր ցանկերը: Շըվէնըմանի նման մեթոտ մը վտանգաւոր նկատած է: Փարիզի 1047000 ընտրողները պէտք քաղաքապետարան դիմեն փաստաթուղթերով, որոնք ապացոյցը տան թէ իսկապէս ընտրող են եւ կարենան կրկին արձանագրուիլ:

ԳՐԱԳԻՏ ՌԸՆՕ ԳԱՄԻԻ դէմ արշաւանքը կը չարունակուի եւ բանավէճն ալ ամէն օր տեղ կը գտնէ մամուլին մէջ: Գըբագէտը «հակահրեայ» կը նկատուի (թէեւ անթիսեմիթ հակասեմական կը նկատակէ եւ այն առեն միայն Հրեաներու չի վերաբերիր) որովհետեւ վերջերս լոյս տեսած իր օրագրին մէջ գրած է որ Ֆրանս – Գիւլթիւր ձայնասփիւռի կայանին մէջ չատ Հրեայ կայ եւ չատ յայտագրեր հրէական մշակոյթի եւ Շոահի մասին: Իրականին մէջ, ան գրած է. – «Ֆրանս – Գիւլթիւրի Փաւորամային հըրեայ աշխատակիցները քիչ մը կը չափազանցեն», այսինքն ինչպէս կը բացատրէ Ֆիկարօ (Ցունիս 7) կը մեղադրէր այդ աշխատակիցները որ մշակութային ընդհանուր յայտագիր մը երբեմն կը վերածեն զրեթէ համայնական յայտագրի մը: Ու գրագէտը ուրիշ օրինակով մը կը փափաքինէ ըսելով՝ «Մարիթիմա յայտագրին պրըթոն աշխատակիցները կը չափազանցեն միշա Պրըթանելի վերաբերող փաստանկարներ սփռելով» ու կ'աւելցնէ, ածականը փոխեցէք եւ այլեւս «Գամիւ հարց չկայ»: Բայց, այս պարագային կայ եւ հրատարակիչը սոիպուած եղած է հրապարակէն քաշել հատորը: Ֆիկարօ-ի վերոյիշեալ թիւին մէջ, Գամիւ կը չանայ ինքզինք արդարացնել եւ կ'ըսէ թէ հրեայ ածականը սովորական իմաստ մը չունի եւ այլ տարողութիւն կը ստանայ: Ցօդուած մըն ալ ստորագրած են ԼԻՔՐԱ-յի նախագահը եւ երկու փաստաբաններ, որոնք կ'ուզեն անպատման հաստատել որ Գամիւ հակահրեայ է:

ՔՐՏԱԿԱՆ լրատուները գայրոյթով կ'արձագանգեն Թուրքիոյ վարչապետ Պ. Էճէվիթի Նովեմբերիոյ այցին ընթացքին քրտական հարցի մը գոյութիւնը ուրացող կեցուածքին: Դիտել կու տան որ մինչեան Օլոյի մէջ կը յայտնէր թէ թուրքքիւրա խորութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ Թուրքիոյ մէջ ուր ժողովրդավարութիւնը անարգել կը զարգանայ, Պոլսոյ, Մէրսինի, Վանի եւ Ատանայի մէջ քրտական կազմակերպութիւններու պատկանող բազմաթիւ անձեր ոստիկաններու կողմէ խոչտանգուած ու հակոդութեան տակ առնուած են երբ ուզած են փքֆք-ի նախագահ Ա. Իօճալանի առողջական վիճակին մասին մամուլի յայտարարութիւններ ցրուել:

ԷՐԻԹրէի ԵՒ ԵԹովպիոյ միջեւ կռիւները վերսկսած են, մինչ անցեալ չաբթու յայտարարուած էր որ հակամարտութիւնը վերջ գտած է: ԵԹովպիական օդուժը կրկին ռմբակոծած է Պիւրէի առեւելեան ճակատը, բախումներ ալ ծայր տուած են Էրիթրէի արեւմտեան կողմը: ԵԹովպիացիներուն համաձայն Էրիթրէի զօրքերը նախաձեռնարկ եղած են ճակատումի:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կառավարութեան հինգ ազատական նախարարները, որոնք հրաժարած էին, բայց վարչապետը մերժած էր («Ցառաջ», Մայիս 31), Ցունիս 6-ին վերջնապէս հեռացան Պիւդէքի կեդրոնական կառավարութենէն: Վարչապետը պարտի արագօրէն փոխարինել մեկնողները: Արտաքին նախարարը, բացառաբար, պաշտօնին գլուխը պիտի մնայ մինչեւ Ցունիս 30, բայց եւ այնպէս տաղնապը կրնայ խանգարել Եւրոպական Միութեան հետ բանակցութիւնները:

ԷՄՆԸՍԹի ԻՆԹԷՐՆԷՇՆԸԼ ամբաստանեց ՕՔԱՆ-ը Ցունիս 6-ին, որ քանիցս բռնաբարած է «պատերազմի իրաւունքը» Եուկոսլաւիոյ օդային իր արշաւանքին առեն, 1999-ին: Ռմբակոծած է ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կեդրոնները պելկրատ ուր 16 հոգի մեռած էր: Էմնըսթիի համար զիտակից յարձակում է ոչ զինուորական թիրախի մը վրայ:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿի մարզկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանը դատապարտած է Մեծն-Բրիտանիան որ արդար գատի մը իրաւունքը զլացած է Հիւսիսային Իրլանտացիի մը որ 1990-ին դատապարտուած է ոճրափորձի մը համար, բրիտանական բանակին դէմ:

ԺՆԵՒԻ մէջ, 90 տարեկանին մեռած է ծագումով հրեայ գուիցերացի փիլիսոփան՝ Ժանն Հերշ: Ընտանիքը գաղթած էր Լեհաստանէն: Առաջին հատորը՝ «Փիլիսոփայական պատրանքը» լոյս ընծայած է 1936-ին: Իր ամէնէն ծանօթ գիրքն է «Փիլիսոփայական զարմանքը»:

ՓԱՐԻԶի արդարադատութիւնը գիմած է Ռումանիոյ արդարադատութեան որպէսզի յատուկ յանձնախումբ մը ստեղծուի որ Թոյլ տայ նախկին նախագահ՝ Եոն Իլիէչքուի ունկդրութեան, դրամի օրինականացման հարցի մը քննութեան կապակցութեամբ: Կը կարծուի որ գործարար Ա. Գոսթէչայի Ֆրանսական ընկերութիւնները (Գոսթէչա մեղադրանքի տակ է դրամի օրինականացման համար) ապահոված են Իլիէչքուի ընտրապայքարը 1992-ին եւ 1996-ին:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կրկին նախաձեռնարկ են Իսրայէլ – Պաղեստին խաղաղութեան գործընթացին: Տիկին Օլպրայթ յայտարարեց թէ խօսակցութիւնները պիտի վերսկսին գալ չաբթու Ուաչինկթընի չրջանը:

ՔՈՍՈՎՈՅի օրթոտոքս պատրիարքին նստավայրին՝ Կրանիքայի մէջ, ձեռնառումբերով յարձակում մը գործուած է եւ 5 Սերպեր վիրաւորուած են: Քանի մը հատար Սերպ ցոյց մը ըրած են Ցունիս 6-ին բողոքելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Կէսօրը անցած է, բայց յառաջապահ գունդ մը արդէն խորովածի կրակը վառած է Հազարծինի վանքէն քիչ մը ցած, համանուն գետի ափին, որ Հալաբի լեռնաշղթայի հարաւային լանջերէն, մօտ 2200 մեթր բարձրութենէն կը հոսի դէպի Ազատեւ, որուն կը միանայ Դիլիջանէն ուղ հազարամեթր անդին:

Ըսելիք չկայ. Հազարծինը ներկայ Հայաստանի յուշարձաններուն մէջ, բնութեան տեսանկիւնէն դիտուած, ամէնէն բախտաւորն է, նիւթապէս թաղուած ըլլալով անտառներու մէջ: Որքան հակասութիւն Աղջոց վանքին, կամ Գլաձորին եւ Հազարծինի միջեւ: Առաջին երկուքը ափրիկեան պատպատներու նման կանդնած, առանձին բնութիւն մը կը լեցընեն: Հազարծինը, խիտ անտառներու մէջ, բիւրեղացած վարդ մը ըլլար կարծես, ճարտարապետական անմոռան գեղեցկութեամբ, հիւսուած սրբատաշ քարերով, նուրբ քանդակներով, մարդկային հանճարին նուէրը Մայր բնութեան, որ ոչ մէկայն չի խանգարեր, այլ ընդհակառակն կ'ամբողջացնէ զայն:

Վանքի չինութեան մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ չկան. միակ աղբիւրը Կիրակոս Գանձակեցին է որ զայն կը դնէ Գոշավանքէն առաջ, հաւանաբար 1070-ի մօտերը: Գլխաւոր եկեղեցին Ս. Աստուածածինը կառուցուած է 1072 – 1081 թուականներուն: Աւելի հին ըլլալու է Ս. Գրիգորը (Ժ. – ԺԱ. դար): Նոյնին դարձեալ (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Սուրբ Կաթողիկէ մատուռը (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Սուրբ Ստեփանոս Եկեղեցին (1244): Սմբատ եւ Գագիկ Բագրատունիներու դամբարանը (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին զուգարձակ ժամատունը, այժմ աւերակ, (ԺԲ. – ԺԳ. դար): Կողմնակի չինութիւններ եւ օժանդակ մարմիններ, համալիրէն քիչ մը հեռու, եւ յատկապէս իր անզուգական սեղանատունը (1248), որ ճարտարապետական – կառուցողական լուծումով եւ գեղարուեստական ըմբռնումով, հայկական ճարտարապետութեան գլուխ – գործոցներէն մին է, Հաղբատի նմանօրինակ կառոյցին հետ զուգորդուած: Խաչաձեւ կամարներու չարք մը, վեր կը բռնեն 21,6×9,5 մեթր զահլիճ մը, առանց սիւներու ճարտարապետական նոր լուծում մըն է, գործ Մխիթար Գոշի, որ յետագային պիտի օգտագործուի մեծ չափերով, գոթական հսկայ տաճարները ոտքի կանգնելու համար:

Վարէն, ուր Հազարծին գետակի ափին աղբիւր եւ խորովածատուն մը չինուած է երիտասարդ նահատակի մը յիշատակին, նչան կ'ընեն որ ճաշը պատրաստ է. հոգիով միայն կարելի չէ անանիլ, մարմինն ալ հարկ է հոգալ: Փոքր աղբիւր – յուշարձանի ջուրէն կը խմենք ամէնքս ու կը յիշենք ԱՇՈՏը որուն նուիրուած է եւ ուր իր սիրելիները արձանագրած են – ԽՄԻՐ ԱՅՍ ՋՐԻՑ – ՑԻՇԻՐ ԻՆՁ ՆՈՐԻՑ–:

Անձրեւէ քանի մը կաթիլներ կը ստիպեն որ ամէնքս ծածքին տակ խմբուինք: Շուտով կը բացուին, ջուրի, զարեջուրի, պանազան հիւթերու եւ վոտքայի չիչերը, եւ կարծես, այս առաւօտէն մեր բոլոր տեսածներն ու լսածները կուլ տալու համար, առաջին բարի – գալուստի բաժակները կը բարձրանան իշխանուհի Փիէռայի եւ ամուսնոյն կենացը, ապա կարգը կուգայ ինծի, ապա Հազարծինի վանքին, ապա ամէնուս եւ արդէն երկար տարիներու ծանօթներու նման կը խօսինք ամէն ինչէ եւ ոչինչէ:

Մեր հիւրընկալները Դիլիջան կեցած դիտեն թէ օրական, մօտաւորապէս եօթը երիտասարդի դիակ կը հասնի Մոսկուայէն, Զուարթնոցի օդակայան, ապահոսած զանազան եւ զարմանազան արկածներու ընթացքին... Թէ հայկական բանակին մէջ, այնպիսի անհոգութիւն կը տիրէ, որ չատ մը երիտասարդ զինուորներ, անճնասպան կամ մարդասպան կը դառնան: Նոյնը հաստատեց Երեւանի մէջ, անուանի ծաղկավաճառ մը, որ ըսաւ – ժպրախտաբար մեր գործը քալեցը– նողը, երիտասարդ զոհուածներու համար պատրաստուած ծաղկեպսակներն են – չատ հասկնալի է թէ ինչո՞ւ ամէն մանչ զաւակ ունեցող, կը փորձէ հեռանալ երկրէն...: Ինծի, նոյնիսկ, կարգ մը պետական բարեփոխումներ պաշտօնեաներ մօտեցան խնդրելով որ իրենց զաւակին համար կարգադրութիւն մը ընեմ Արեւմուտքի մէջ: Կարելի չէ դատապարտել, մեզմէ ոեւէ մէկը նոյնը պիտի ընէր այս կացութեան մէջ: Զարմանալին այն է որ Հայաստանի ժողովուրդը Գորբաչովին հայհոյելու համար մէկ միլիոն զանգուած դարձած, հրապարակները կը թափէր, յեղափոխական երգերով, բայց երբ կարգը կուգայ իրենց, մարդկային, ամենատարրական իրաւունքը պաշտպանելու, արտագաղթին պատճառները կանգնեցնելու, գործի հնարաւորութիւններ ստեղծելու, սմքած քաշուած են իրենց պատեանները, եւ թոյլ կուտան որ քանի մը աւազակախումբեր, հարստանան իրենց կռնակին, դազինոներու, սըրճարաններու եւ մերսէտէաներու մէջ անցընեն իրենց կեանքը, կամ որպէս յետին լուծում կը փորձեն ամէն կերպ հեռանալ իրենց ծննդավայրէն, ուր ամէն իրաւունք պէտք է վայելեն, երթալ օտար ափեր – ապրիլ խլուրդներու նման, պահուըտած կամ մշտական հալածական վիճակի մէջ... ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ մեր ժողովուրդին:

Մարիօն, զարդացած եւ հետաքրքիր Հռոմայեցին, դիպուկ միջամտութիւններ կը կատարէր, որոնց մասին չաճախ չենք մտածեր նոյնիսկ. – Քանի երկիրը միատարր է, թուրք լրտեսներ չկա՞ն – կան, կը վիտան. պարսկական կեղծ անցագիրներով: Հրեաներն ալ սկսած են ընդլայտակեայ գործունէութիւն մը, յատկապէս հեռատեսիլի անհատական կայաններ ֆինանսաւորելով, միջազգային հրէական դրամատուներու միջոցով: Կը զարմանաս թէ երկուսն երգիչը կամ խմբագիրը մէկ օրէն միւսը ի՞նչպէս հեռատեսիլի զարդացած կայանի մը «սեփականատէր» կը դառնայ եւ կը սկսի հրէական ծօնեռու եւ աւանդութիւններու մասին խօսիլ, երկրի մը մէջ ուր անոնց թիւը 200-ը չանցնիր...

Ես ծխելը չատոնց լքած եմ, բայց ծխախոտի տուփերուն հանդէպ յատուկ տկարութիւն մը ունիմ, մանաւանդ երբ անոնց վրայ հայերէն գրուած կ'լլայ:

Սեղանին վրայ զանազան մակնիշով տուփերը աչքէ անցուցած առենս, նկատեցի որ Ամերիկեաններուն վրայ կոմնակի գրուած է ՊԱՀՊԱՆԷՔ ՁԵՐ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ, մինչ տեղականները ամէնքն ալ անխտիր կը յայտարարէին ԹԷ ԾԽԵԼԸ ՎՆԱՍԱԿԱՐ Է ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆԸ, չարաճճուութեամբ ուղեցի վերլուծել այս տարբերակը եւ այն եղրակացութեան յանգեցայ որ ամերիկեան ծխողը կը պահպանէ իր առողջութիւնը, իսկ հայկականը կը վնասէ իր առողջութեան...եղիցի, եղիցի:

Վերադարձի ճամբուն վրայ, օճապուտոյտ զառիվերները կատարելէ վերջ, ամէնէն տպաւորիչը, Մուրացանի սիրած ծովափուղին՝ Սեւանայ լիճին կապոյտ տարածութիւնն է որ ովկիանոսի տպաւորութիւն կը ձգէ, Դիլիջանի անցուկ կիրճերէն վերջ:

*
**

Փիէռային եւ Մարիոյին կ'ըսեմ որ մի քանի ժամ հանդչին, աւելի ուշ կը հանդիպինք գիրենք դուրս հանելու համար: 48 ժամ միայն ունին Երեւանի մէջ:

Այս առաւօտուընէ Հայաստանի բոլոր կարեւոր կեդրոններուն մէջ, ծաղիկներու երթեւեկ մը կար: ԿԱՆԱՆՑ ՕՐՆ Է: Ցաճախ լքուած եւ անտեսուած կինեը, այսօր իրենց մոռացկոտ ամուսիններէն փունջ մը ծաղիկ կը ստանան անպատճառ, առնուազն երեւոյթները փրկելու համար, ընկերութեան առջեւ: Այդ տպաւորութիւնը ունեցայ քանի մը յայտնի պարագաներէ դատելով: Բայց ես եւ Գէորգ ծրագրած էինք հաճելի անակնկալ մը ընել Փիէռային որ վստահաբար ոչ մէկ ակնկալութիւն ունէր:

Որոշուած ժամուն վեց հոգիով ներկայացանք, զինուած կիթառով, ջութակով, խմիչներով եւ զանազան անային կերակուրներով գոյս Գրեւտան՝ Գէորգի քոյրը, եւ Մակսան՝ իր աղջիկը պատրաստած էին: Տիկինը սուզի մէջ էր, չկրցաւ մասնակցիլ, եկած էր ընկերը՝ Գրիշան եւ աղջնակը՝ Վիկտորիան:

Որքան մեծ եղաւ զարմանքնին երբ մեր դուարթ բանակին բարի տրամադրութիւններուն տեղեակ եղան: Ո՛ր Իտալացին ուրախութիւն չի սիրեր, մանաւանդ Հռոմայեցինե՞րը: Գէորգ վարպետ կիթառիստ է, Գրիշը ջութակ եւ դաշնակ նոյն դիւրութեամբ կը նուագէ եւ Մակսան իր հրաշալի ձայնով իր շնորհաւորութիւնը կատարեց Փիէռային, նախալեռէն ծանօթ եղանակով մը: Իմ պաշտօնս երկու լեզուական աշխարհները իրարու հանդուցելն էր: Բան մը որ չատ պէտք չեղաւ, քանի մը քանի եղանակներէ վերջ, բարեւներնակ լեզուներով սկսած էին զիրար հասկնալ: Փիէռան չատ յուզուած էր, մինչ Մարիօն միշտ զարմացական արտայայտութիւններ ունէր. – այս ինչ տպաւնդաւոր ազգ էք. եփել – թափել, երգել – նուագել միեւնոյն բնականութեամբ կատարող-: Այո՛ սիրելիս. տպաւնդը չէ որ կը պակսի Հայուն. ճաշակարուեստն անբաժան է այս ժողովուրդը. անկախութիւն մը որ քաջկած գինիի կը նմանի. երկիր մը որ միայն քար կ'արտադրէ. եկեղեցի մը որ միայն հրեաններուն եռեւէն կը վազէ, կառավարիչներ որ գրպանին լեցնելով զբաղած են, բանակ մը որ իր զօրավարները կը գլխատէ, 1500 տարուան ամէնէն ընտիր այբուբենը մէկ վճիռով կը խաթարէ, Թանկարժէք մետաղային անբաւ հարստութիւններ, հազարաւոր քամիհոներով եւ ոչինչով օտարներուն կը վաճառէ երբ ինք այնքան պէտք պիտի ունենայ անոնց վրայով, անգիտակից ղեկավարներ՝ որ իրենց ժողովուրդը իր զարաւոր թշնամիին հանդրակատքերով կը տեղահանէ երկրէն եւ փոշիի նման կը ցանէ աշխարհով մէկ, առանց զոյգն հետաքրքրութիւն մը ցոյց տալու անոնց ճակատագրին:

Մարիօ, ի՞նչ ընենք տպաւնդը երբ չես կրնար զայն օգտագործել, կամ երբ մեայն օտարները կ'օգտուին անկէ: Բաց քարտէզը. կա՞յ աշխարհ մը ուր երեւելի Հայ մը չըլլայ, սկսինք Լիզպոնէն հասնելու համար Լաս-Վեկաս: Ամիս մը առաջ, Ֆիրենցէի նեղ փողոցներէն մէկուն մէջ հանդիպեցայ Հալէպ ծնած հայ տղու մը, փիլիպպեցայի երեք ձպուկներով եւ տիկինով, որ այդ երկրին մեծահարուստ – բարերարներէն մին է եւ մեծ կղզիներէն միոյն կառավարիչ ... ի՞նչ օգուտ: Անցեալները երեւելի հրեայ անտեսագէտ մը ինձ վստահեցուց որ Միացեալ – Նահանգներու մէջ մեծ է թիւը զրամատուներու հայ անօրէններու. ի՞նչ օգուտ: Կ'ըսեն որ ներկայիս մէկ միլիոն հայութիւն կայ Մոսկուայի մէջ, ամէն մակարդակի, մեծահարուստէն սկսած մինչեւ մեծ ապուեմիկոսը. ի՞նչ օգուտ. երբ զարոց մը չեն կրցած քանալ տակաւին: Կ'ըսուի որ համեմատած իր թիւին, հայ ազգ մը որ Հայերու չափ միլիոնատէրեր ունենայ. ի՞նչ օգուտ: Հայրենիքի մէջ ժողովուրդը ուտելու հաց չունի: Ամէն օր նաւերով հարիւրաւոր Ալպանացիներ եւ Քիւրտեր, առանց թուղթի գաղտագողի, Իտալիոյ ծովափները կը նետուին, կը ստանան անունդ, պաշտպանութիւն, դրամ. առաջին անգամ ըլլալով հասաւ նաեւ 60 հոգինոց հայկական թշուառ, խարուած խումբ մը, օրինաւոր վիզաներով, եւ 24 ժամուան ընթացքին երկրէն դուրս նետուեցաւ որպէս անրաղձալի տարր... սիրելի Մարիօ, այս է տպաւնդաւոր Հայուն ճակատագիրը...:

Իտալացիներուն վերջին օրն է. անպայման պէտք է պետական թանգարան եւ պատկերասրահ այցելել: Լաւ օր ընտրած ենք: Պատկերասրահի տնօրէնը ընտիր գուցահանդէս մը կազմակերպած է Մարտիրոս Սարեանի 100-ամեակին առիթով: Ինք հայ. ափսոս. կ'ուզէի որ հիւրերս անպայման ճանչնան այդ սքանչելի մարդը որ Շահէ Խաչատուրեան կը կոչուի. Շատեր զինք չեն սիրեր Հայաստանի մէջ նախ որովհետեւ «իրենցմէ» չէ, աղայ է, Հալէպէն գաղթած է. հոգ չէ թէ հոն Հայաստանի մէջ անած ու մեծցած է. Շահէն պարկեշտ է, նուիրուած մարդ, ջութակով իր գործին. իր կեանքը Սարեանի թանգարանն է, պետական պատկառասարհն է: Եթէ հոն ըլլար, անպայման ձեռքը մուրճ մը պիտի ըլլար եւ ինք անդուխի մը վրան նկար մը ամրացնելու... այս է Շահէն. արտասահման կը վազէ հայ նկարիչները ծանօթացնելու, նկարներ ձեռք ձգելու, Հայոց Մայրաքաղքի թանգարանային պաշարը աւելցնելու: Շատեր զինք չեն սիրեր. կը սիրէին. կը նախանձին. կ'արժեզրկեն, յաճախ կը բամբասեն. բայց ինք հոն է. անայլայլ կը շարունակէ իր գործը. հետեւելի կայաններէն հայ նկարիչներու մասին անդադար մեկնաբանութիւններ կուտայ. հետաքրքրութիւններ կ'արթնցընէ արուեստի մասին, երբ մարդոց մէկ ամէն հետաքրքրութիւն մեռնելու վրայ է այս է Շահէ Խաչատուրեանը: Ոմանք զինք չեն սիրեր. չատեր զինք չատ կը սիրեն:

Եթէ Շահէն հոն ըլլար, այս անգամ իրեն պիտի ըսէի որ ատենն է որ երիտասարդ– ցընէ Թանգարանի, պատկերասրահի տնօրէնութեան թանակը... դիտեմ որ մարդկային զգացումներէ տարուած պատած են մօրս տարիքով կիներ, որոնք պղծեներով, սանտուիչներով զինուած, բաքանչիւր պատուհանին առջեւ, անդադար մը կրծելու վրայ են. դիտեմ ալ որ ոչինչ թոշակ մը կը տրուի անոնց ծառայութեան համար. Թող ազնիւ բերար մը հոգայ այդ ոչինչ թոշակը ազատ արձակէ այդ անուշիկ, թափանակներով մայրիկները, որպէսզի իրենց կեանքին վերջին տարիները խաղաղութեամբ, իրենց թոռնիկներուն հետ անցընեն եւ տեղ բացուի երիտասարդ ընդհալի օրիորդներու, ուսում տեսած, որոնք անդործ, օրն ի բուն, զինկերուհիներ հետ, ձեռք – ձեռքի մտած, կը թափառին Երեւանի փողոցներուն մէջ:

Իտալացիները տպաւորուած էին պատասխանելի ճոխութենէն. բացի ուսկան եւ հայկական հատաքածոներէն, հնարելի է տեսնել Ֆլաման եւ Լոսալեսի վերածնունդի վարպետներ, բառականաչափ թիւով: Երկուքին ալ զարմացան հայերուն մէջ կը կարդայի միեւնոյն հարցականը. – Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել այսքան մշակութային հարուստութիւն՝ երկրի մը մէջ, ուր աղքատութիւնը, թշուառութեան հասնելու չափ տիճան, տիրական է ամէն կողմ. հայկական առեղծուած:

Պատմական բաժինը ձեւաւորման մէջ է: Տնօրէնուհին, Տիկին Թագուհի Գրիգորեան, հին ծանօթ մը, բազմաթիւ տարիներ, մեզի կը բանայ, աչխատանքի մէջ գտնուող սրահներ, ուր յատկապէս թէ նոր ձեւաւորումներով, այդ բաժինը պիտի դառնայ միջազգային մակարդակով ներկայանալի անկիւն մը: Տրամաբանական կարգով, պէտք չէր երկու բաժինները իրարու խառնելու պատկերասրահներ պատմական թանգարան: Իւրաքանչիւրը արժանի է իր առանձին պալատներու, ամէն քաղաքակիրթ երկրի նման, ուր կարելի ըլլայ չատ բան ցուցադրել, փոխանակ պահեստանոցներու խոնաւութեան մէջ վտանգելու:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՄԵՔԵՒՈՒ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆԱԳԻՐՔ[1]

Բացառիկ երեւոյթ մը պէտք է նկատել նման գիրքի մը հրատարակումը պուլկարահայ իրականութեան եւ պուլկարական հասարակական – մշակութային կեանքին մէջ: Ան միակն է իր բնոյթով որպէս առանձին ուսումնասիրութիւն հայկական անուանադիտութեան մէջ (օնոմաստիքա) այտեղի պայմաններուն համար: Կատակած դուրս է, որ անոր հեղինակը՝ Յակոբ Օշականեան, հանրածանօթ թարգմանիչ հայկական դրականութեան, ուսումնասիրող ու հրապարակագիր, բ.-ր.ի գաղափարը ունեցած է իր արհաւորով պուլկար պաշտօնական իշխանութիւններուն, դիւանականներուն եւ վարչական հիմնարկներուն առձեռն բանալի մը տրամադրելու հայկական անուններու: Նման ձեռնարկի մը անհրաժեշտութիւնը առկայ էր, մանաւանդ երբ նկատի առնուի այն չփոթութիւնները ու սխալագրութիւնները պուլկար միջնադարին յատուկ: Անոնց կարելի է հանդիպիլ հայկական անուններու բերանացի ու գրաւոր գործածութեան պարագային պուլ-

(Շար. 11)

կարական լեզուական միջավայրին մէջ: Հայկական անուանադիրքը օգտակար ուղեցոյց մըն է նաեւ երիտասարդ հայ ընտանիքներուն համար, որոնք ազգային դիտակցութեամբ տոզորուն, կը փափաքին իրենց զաւակներուն համար հնչեղ ու բովանդակալից անուն մը ընտրել: Գիրքը կը թոյլատրէ նման ընտրութիւն, քանի ամէն մէկ անուան մեկնաբանութեամբ կայ, մատչելի ըլլալու նպատակով՝ տրուած պուլկարերէն լեզուով: Ամէն մէկ անուն ներկայացուած է այսպէս նաեւ հայատառ, որուն կը յաջորդէ պուլկարերէնի ձեւը:

Յակոբ Օրմանեանի նախաբանին մէջ մանաւանդ կը չեշտէ, որ իր գործին համար որպէս սկզբնաղբիւր ծառայած է Երեւանի մէջ 1981 թուականին հրատարակուած «Անուանադիրք»ը Կ. Գ. Դուրեանի հեղինակութեամբ: Առանց դադրելու միայն այս աշխատութեամբ, ան դիմած է նաեւ Հրաչեայ Աճառեանի Անձանունններու քառահատոր բառարանին եւ այլ աղբիւրներու: Հեղինակը այս ձեւով ընդլայնած է անուններու ցանկն ու անոնց բացատրութիւնները եւ ստեղծագործ վերաբերում ցոյց տուած իր ձեռքին տակ եղած գրաւոր անուններու: Այսպէս, ան պիտակցօրէն խուսափած է չափազանց անգործածելի դարձած կարգ մը անուններէ ինչպէս՝ Ալեքսանդր, Ամոս, Անդրէաս, եւ այլն: Առանց կարծին կ'արժէ յիշել թէ անուանացանկէն դուրս մնացած են խորհրդային վարչակարգի օրով Հայաստանի մէջ հնարուած որոշ չինծու անուններ՝ Լենդրօչ (Լենինեան դրօշ), Վիլեն, (սկզբնատառերը Վլադիմիր Իլիչ Լենին), Մէլս (սկզբնատառերը Մարքս, Ինկելս, Լենին, Ստալինի) եւ այլն:

«Հայկական անուանադիրք»ը ըստ անուանացանկերու՝ արական ու իգական, կը պարունակէ 856 անուն. 512 արական եւ 344 իգական: Սակայն միայն մէկ մասը հայկ. ծագում ունի, իսկ միւս մասը կէսէն աւելի օտար ծագումով է, մուտք գործած հայ ազգի անուանական ոլորտը անոր գոյութեան ընթացքին օտարազգի շրջապատի ազդեցութեան տակ: Պէտք չէ բացառել եւ քրիստոնէութեան թափանցումը Հայոց մէջ եւ անոր ընդունումը 301 թուականը որպէս պետական կրօն, ինչպէս նաեւ միջազգային յարաբերութիւններու եւ նոր ժամանակներու տարբեր ազդերու մշակութային հոսանքներէն ազդուած: Ուստի անբնական պէտք չէ նկատել ներգրաւումը այս Անուանադիրքին մէջ եւ տարբեր ծագումով անուններու՝ եբրայերէն, պարսկերէն, արաբերէն, յունարէն, Թրքերէն եւ այլն: Այստեղ կարելի է հանդիպիլ անուններու, որոնք աւելի յատուկ են արեւելահայութեան եւ դրեթէ անգործածելի՝ արեւմտահայութեան կողմէ, սակայն ասիկա լոկ հաստատում մըն է եւ բացասական պէտք չէ համարիլ, քանի ընդհանուր հայերէնի կը պատկանին եւ հաւասարապէս կ'ուրախացնէ դուրս կը մնան:

«Հայկական անուանադիրք»ի քննումը ցոյց կուտայ թէ ան կը բաղկանայ երկու ղլխաւոր բաժիններէ: Առաջին բաժին՝ արական անուանացանկ եւ անուններու բացատրական մասը: Անուանացանկը եւ բացատրուած անունները ներկայացուած են հայերէն ու պուլկարերէն այբուբենով, մինչ ստուգաբանութիւնը միայն պուլկարերէն լեզուով է, քանի որ գիրքը հասցէագրուած է ինչպէս պուլկարհոս Հայերու, այնպէս եւ Պուլկարներու լայն շրջանակին համար: Երկրորդ բաժինը կը պատկանի իգական անուններուն, նոյն դասաւորմամբ եւ յաջորդականութեամբ, ինչպէս եւ արական բաժինը:

Յակոբ Օրմանեան իր աշխատութեան մէջ հայերէն անուններու պուլկարերէն տառադարձութիւնը պատշաճեցուցած է ըստ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հնչիւնարանութեան, յղացում մը, որ ճիշդ է, նկատի առնելով առարկայական պայմանները: Պէտք է ափսոսալ, որ կիւրեղեան այբուբենը հայկական որոշ հնչոյթներու համար համապատասխան տառանիշեր չունի, յատկապէս Ծ (ծէ), Ղ (ղատ) ու Բ (բէ) եւ այդ պատճառով որոշ հայկական անուններ, որոնք այդ տառերը կը պարունակեն, ճշդրիտ ձեւով կարելի չէ պուլկարերէն տառադարձել եւ արտաբերել: Եւ անտեղի պիտի ըլլար դրքի հեղինակին նկատողութիւն ընել, որ տառադրդեր չէ օգտագործած դանոնք արտայայտելու ուղղութեամբ, քանի որ պուլկարական ուղղագրական կանոններուն կողքին վաւերացում չէ դտած: Առհասարակ այդ խնդիրը պուլկարական ու հայկական լեզուաբանութեան մասնագէտներէ կամ անով զբաղողներու տեսադաշտէն հեռու մնացած է (2): Հարեւանցի միայն նշենք որ Ծ–ի, Ղատ–ի ու Բէ–ի համար կիւրեղեան համապատասխան տառադրդեր օգտագործուած են, որոնք համազօր են լատիներէն տառադրդերու KH, kh, GH, gh ու R, Z (3):

Այսքան օգտաշատ ու գործնական աշխատութեան մէջ կը փափաքէի ցոյց տալ սակայն որոշ ուղղագրական վրիպակներ՝ հեղինակային կամ համակարգչային, որպէսզի զայն օգտագործողները նկատի ունենան. Պողոս՝ *փոխանակ* Պօղոսի (էջ 37), Վռամշապուխ՝ *փոխանակ* Վռամշապուհի (էջ 45), Տոնապետ՝ *փոխանակ* Տօնապետի (էջ 46), Առաքել՝ *փոխանակ* Առաքելի, Զորաւար՝ *փոխանակ* Զօրավարի, (էջ 13 ու 50), Հաբէթ՝ *փոխանակ* Յաբեթի (էջ 15 ու 70), Հուսիկ *փոխանակ* Յուսիկի, Յոնիկ՝ *փոխանակ* Յունիկի, եւ այլն: Իգական անուններու մօտ նուազ են նման վրիպումներ. օրինակ՝ Հեռնազ՝ *փոխանակ* Հերնազի, Նուռիցա՝ *փոխանակ* Նուրիճայի, Յիւսնիկ՝ *փոխանակ* Հիւսնիկի, Հիւլիանէ՝ *փոխանակ* Յուլիանէ կամ Ցուլիանէի եւ այլն: Սոյնպէս կարգին նկատելի են նոյն անուններու տարբեր ուղղագրութիւնը՝ Վէհանուշ – Վեհանոյշ (էջ 86 ու 95), Վէրգինէ – Վերգինէ, Վէրժին – Վերժին նոյն էջերուն վրայ, ուր ճիշդ ղրութիւնը երկրորդ ձեւն է, եւ այլն:

Բացատրական բաժնին մէջ միայն առանձին անուններ կը կարօտին վերանայման ու ճշդրտման: Անոնց կողքին յիշենք Սարիկ անունը որ հեղինակը «սար» բառին փաղաքշական ձեւը կը նկատէ, մինչ քան մեզի, ան թռչունի անուն մըն է, որ երեւան կուգայ նաեւ այլ թռչունի մը անուան մէջ «Ցախսարիկ» (Զալը գուշու) Թրքերէն որ նաեւ վէպի մը վերտառութիւնն է: Վանինէ անունը գրքին մէջ տրուած է որպէս յառաջացած «վանել» բառէն, բայց աւելի հաւանական է զայն կապել Վան քաղաքի անուան հետ, ինչպէս որ գոյութիւն ունի արական «Վանիկ» անունը:

Անուններու ստուգաբանութեան պարագային ոչ ամէն անգամ հնարաւոր է ճիշդ ու անվիճելի պատասխան մը գտնել, որ նաեւ բառերուն ալ կը վերաբերի: Եւ եթէ հատ ու կենտ սպրդումներու կը հանդիպինք ներկայ «Հայկական անուանադիրքին» մէջ, պէտք է ներողամտութեամբ ընդունուի: Գործ մը, որ այնքան պրպտումներու եւ ճշտումներու հետ կապուած է, անկարելի է որ խուսափի որոշ անճշտութիւններէ: Ինչ կը վերաբերի ուղղագրական վրիպումներուն, հաւանաբար առիկա յառաջ եկած է պաշտօնական սրբագրիչի մը բացակայութեան պատճառով:

Նշումները զոր ըրինք, ամենեւին չեն նուազեցներ այս գրքին արժէքը եւ պիտանիութիւնը. կ'ուզենք չնորհաւորել անոր հեղինակը՝ Յակոբ Օրմանեանը, որ նախաձեռնած է նման յոգնատանջ եւ պատասխանատու գաղափարի մը իրականացումին, ներկայանալով նիւթը կազմողը, ընտրութիւն կատարողը եւ թարգմանիչը:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Մայիս 22, 2000

ԾԱՆՕԹ. –

(1) Յակոբ Օրմանեան, «Հայկական անուանագիրք», Փլովտիւ 2000: Հրատարակութիւն «Արմէնթուռ», Մատենաշար «Լոյս», թիւ 5, 123 էջ: Մեկենասութիւն՝ «Բարեգործական»ի, մասնաճիւղ Փլովտիւ: Գեղարուեստական ձեւաւորում՝ Անի Պապիկեանի:

(2) Այդ հարցի շուրջ տես՝ իմ յօդուածը «Կիւրեղեան այբուբենի կարելիութիւնները արեւմտահայերէնի հնչիւնաբանութեան տառադարձման ու գրադարձման (Թրանսքրիփսիոն) կապակցութեամբ», վահան, Փլովտիւ, թիւ 17 / 3–05–2000:

(3) Լատիներէն տառագոյգերու գործածութիւնը եղած է պուլկարահայ առաջին «Յոյս» թերթի լատինատառ հրատարակութեան ժամանակ՝ 1884 թ. տէր ու խմբագիր՝ ռումանահայ Անդրանիկ Իւանիսեան (Եռաբէսու, Ա.), «Պուլկարահայ պարբերական մամուլ» Ներսէս Գասապեան, 1956 (պուլկարերէն լեզուով):

ՍԻՎՐԻՀԻՍԱՐԻ Ս. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Մայիս 26) կը տեղեկացնէ թէ Սիվրիհիսարի (Խաբիչհիր) քաղաքապետարանը որոշած է նորոգել ու թանգարանի վերածել Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին որ տարիներէ ի վեր լքուած է կիսաքանդ վիճակով: Քաղաքապետարանը դիմած է Մշակոյթի նախարարութեան որ հաւանութիւն յայտնած է:

Եկեղեցիին ճակատի հայերէն արձանագրութիւնը կ'ըսէ թէ եկեղեցին Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքին օրով կառուցուած է 1881–ին, «չնորհիւ ազգայնոց ձեռնտուութեան»: Յատակագիծը պատրաստած է Փանայոթ անուն յոյն ճարտարապետ մը:

Թերթը նոյն առիթով կը յիշեցնէ թէ Հայերու հոն բնակութիւնը սկսած է բիւզանդական շրջանէն. նախ մօտակայ Հայկին գիւղը հիմնած են, ապա 1650–ին Սիվրիհիսարի մէջ Ս. Աստուածածին եկեղեցին կառուցած: Ունեցած են երկու հայկական վարժարան:

Սիվրիհիսարի բնակիչ հայութեան թիւը ԺԹ. դարու կէսին 4000 է, դարավերջին 6000–ի կը բարձրանայ: Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մօտը 1883–ին կը կառուցուի Ներսէսեան վարժարանը եւ բաղնիք մը: 1911–ին նոյն վայրին մէջ «Անահիտ» անուն չաբաթաթերթի մըն ալ լոյս կը տեսնէ ու թատերախոսք մը կը դործէ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴ

ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՔԵԱՆ

Վեհարթ հրատարակչատուն, Միացեալ – Նահանգներ, 2000

ՄԱՐԴԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑՐ)

Ա. ՄԱՍ

Գ.

Մարդիկ աղային էն մեծ հաճոյքըատ է, սեղանին վրայ թէ սրահին մէջ ղինքը շրջապատուած տեսնել բազմաթիւ ունկնդիր պըուխներով, խօսիլ, ճառել, ենթադրել, խորհրդածել քաղաքականութեան վրայ, հեռագիրներուն վրայ, պատերազմին վրայ, սրբագրել ուրիշին կարծիքը, հեղնական՝ երբ անիկա արտայայտուած է իր խօսքերէն անջատ կերպով, բռնապետական ու դիւրագրգիռ՝ երբ իրենին դիմադրուի.

– Ատ ի՛նչ պարապ խօսք է, ճանը՛մ... կ'սխալիս կոր... ատ ատանկ չէ՛, նայէ, հոդիվը ի՛նչ է: Կամ՝

– Ատ ի՛նչ տղայական ենթադրութիւն է... դուն իմ լաւածս նայէ... ատ ի՛նչ ապուշ խօսք է:

Բարկանալու չատ տրամադիր, բարկութիւնով մը, որ կը բռնկի ու կը մարի յարդի կրակի մը նման, որ կը ցայտէ ու չուտ կ'ինկնէ Սէյդի Ջրի փրփուրին պէս:

Երբեմն Մարտիկ աղան սանկ խօսքեր ունի.

– Ի՛նչ խեթացի մարդ է պէ՛ ... մարդը բոլոր լաւածներուս իրաւունք տուաւ: Ես ատա՛նկ մարդիկը կը սիրեմ:

Յերեկ մը յանկարծ ընդհանուր հանդարտութեան մէջ պայթեցան Օգոստոսի դրօշակեան ռումբերը, ջարդի արիւնոտ ցայտերով, ահռելի ժայթքումներով, հար սրտերու մէջ խելացնոր սարսափի արձագանգումներով: Մարտիկ աղա, մազապուրծ պրծած մահուան վտանգէն, ընտանիքով Մեծ Կղզի ապաստանեցաւ: Ամիս մը հոն կենալէն վերջ, որու մէջինին մտքէն չէր անցներ հրամայել, յանդիմանել, չախել, խռնուիլ, տուն, կալուած, ամէն բան Պոլիս ձգելով՝ չունչը Ադեքսանդրիա առաւ, ուր հասնելուն պէս, երկարատեւ ծոմապահութեամբ մը ալ աւելի դրգռուած խօսելու, չարժելու պէտքէն մտրակահար՝ կը դիմէր դաղթականներու կեդրոն դարձած եկեղեցին, ուր ղինքը տեսանք արդէն:

Դ.

– Զարուհի, սա կէտիտօնը հոս աղէկ չերթար կոր... վարպետդրը քիչ մը վար առ... արդեօք պակաս բան մը կա՞յ... չորս կողմդ աղէկ նայէ՛...

Նուբրը իրանը հպարտօրէն ուղիղ, գլուխը թեթեւակի եռեւ, Տիկին Պէյլէրեան՝ վարդագոյն ճերմակ դէմքով կին մը, սիրուն, ջղային, տենդոտ ու խուդարկու ոգեւորութեամբ մը կը պտտուքէր Շէրիֆ Փաշա փողոցին վրայ նայող ափարթմանի մը ընդարձակ հիւրասրահին մէջ, որ հանդիսաւոր ընդունելութեան մը պատրաստ՝ պաշտօնական կերպարանքը հագած էր. իր արդէն պերճ կահաւորումը պարագայական յաւելումներով չչտուած, բոլոր լոյսերը վառած, լայնանիստ թաւշեպատ թիկնաթոռները, սօֆաները իրենց ճերմակ ծածկոցներէն ազատած, աթոռները վինուորական շարքի մը մէջ տպաւոր, պատուհանները ու հաղորդակցութեան դռները լայնաբաց:

– Չէ, ամէն բան տեղն է, – պատասխանեց նոյնպէս նիհար աղջիկ մը, պըղտիկ սիրուն դէմքով, որ արագաչարժ ու թեթեւ սենեակին մէջ կը դառնար: – Զելլայ նորէն հայրս ներս մտնէ անցած դիչերուան պէս, – աւելցուց աշխոյժ չարժումով մը մօրը դառնալով, որ դէմքի բաւական դոհ արտայայտութիւնով մը հայելիին մէջ կը դիտէր ինքզինքը, եանի՝ առէս դեռինը կ'անցնիմ:

– Վո՛ւյ, աղէկ ըսիր, ըսելու է իրեն, որ պառկի...

– Ո՞վ պիտի ըսէ, կ'ելլայ, կռիւ կ'ընէ:

Պէյլէրեան ընտանիքին կողմէն դիչերային երկսեռ հաւաքոյթներու համար որոչուած կիրակի իրիկուններէն մէկն է. մայր ու աղջիկ, հագուած – պտուած, կը պարտին լուսաշող սրահին ու սենեակներուն մէջէն, որոնց արդուզարդին կուտան նկարչի մը վրձինի վերջին կատարելագործող հարուածները իր աւարտած կտաւին, քննելով, սրբագրելով, չակելով: Հազիւ երեք ամսէ ի վեր Աղեքսանդրիա հաստատուած ընտանիք մը՝ Պէյլէրեաններ, տարօրինակ հիւրասէր ու ցուցամոլ, ընդունելութիւններու եւ այցելութիւններու մենամոլութենէն վարակուած եւ որ յաջողած էր տեսակ մը տենդոտ փրօփականտով, ամէնուն նկատմամբ փութկոտ, հրաւիրող, հաճոյակատար ձեւերով, ու քիչ մըն ալ չնորհիւ Գրիգորեաններուն, իրենց հետ բընակող ընտանիքի մը, որուն ծանօթները իրն ալ եղած էին, իր սալոնը քաշել փայլուն ընկերութիւն մը, որ կը բաղկանար թէ՛ Պոլսէն գաղթած էն պատուաւոր, ընտանիքներէն, թէ՛ բնիկ Հայերէ, որոնց նորեկներուն նկատմամբ ցոյց տուած արհամարհական վերապահումը կրցած էր հըլպտուրել: Զարաճճի բամբասանքներ կը չրջէին քաղքին մէջ այս ընտանիքին վրայօք, որուն կինը եւ աղջիկը, հաւասարապէս սիրուն, իրենց աչխոյժ ու համարձակ վարմունքով չար լեզուներուն եռանդը կը քաջալերէին:

– Զարուհի՛, դուն է... հիւր եկաւ, վազէ՛, ձգէ հիմա ատիկա...

– Օ՛, հրամմեցէք, հրամմեցէ՛ք...

Հիւրեր ներս կը մտնեն, կին մը եւ մարդ մը, կը բազմին:

Տիկին Պէյլէրեան, իր էն չնորհալի ժպտուն դէմքով, կը նստի հիւրերուն դիմացը, մինչ Զարուհի, փութկոտ, նորեկ տիկնոջ կ'օգնէ դլխարկը հանելու:

– Ի՞նչպէս էք, Սարգի՛ս էֆէնտի, ի՞նչպէս էք, Տիկին Վասիլիկ:

– Է՛հ, փառք Աստուծոյ, սանկ – նանկ կ'երթանք կոր:

Պոլսեցի հարուստ վաճառական Սարգիս էֆէնտի Ծապաուճեան եւ իր կինը: Շատ յարմար լծուած զոյգ մը: Մարդը՝ կարճահասակ, դիրուկ, խոշոր լեռնուտ դըլուխ մը, ժայռի պէս չամառ ճակատ, հաստ իյնող պեխեր, կախուող կոր քիթ: Ծոպտուն, պարարտ ձայնին ելեւէջներուն, մարմնին չարժումներուն, ձեւերուն մէջ՝ որոճացող կենդանիներու դանդաղութենէն, կոչտութենէն, պինդլխութենէն բան մը: Արդէն դլուխը մխրճած իր լայն ու ծայրացիլ ուսերուն մէջտեղ, յիշեցնելով եղէ մը դլուխը՝ համրեր էր լուծին առաջ, որուն իր ուսերը չրջապիծը կը ձեւացնեն:

(Շար. 15)

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷՈՒ ՎԱՆՔ
RETOUR A SAINT-THADEE

Ուխտադնացութիւն Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքերը· այցելութիւն Սալմաստ, Որմի, Մակու, Ծորձորի եկեղեցին, եւ այլ վայրեր· այցելութիւն Նոր Ջուղա (Սպահան)· պատրաստութիւն Ատրպատականի հայկական յուշարձաններու պահպանման նոր ծրագրերուն:

Pèlerinage aux monastères de Saint-Thadée et de Saint-Etienne Protomartyr. Visite de Salmast, d'Ourmia, de Makou, de l'église de Dzordzor, et d'autres localités. Visite de la Nouvelle Djoulfa (Isfahan). Préparation des nouveaux programmes de restauration des monuments d'Arménie Perse.

ՅՈՒԼԻՍ 25–ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 8 ԿԱՄ 15
DU 25 JUILLET AU 8 OU AU 15 AOUT

Tarifs : de Paris à Paris (adulte/enfant, deux/trois semaines, avec/sans La Nouvelle Djoulfa) : de 5.500 F à 8.800 F

CLOTURE DES INSCRIPTIONS: LE 16 JUIN

Conditions de participation et renseignements :
TERRE & CULTURE-FRANCE : ☎ 01 42 33 08 98 — Fax : **01 42 33 17 71.**

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՇԱԻՆԵՐ/Campagnes d'été

1. **Restauration du monastère de Saghmossavank (Rép. d'Arménie), IIIe année.**
Du 3 au 24 ou 31 Juillet, et du 31 Juillet au 21 ou 28 Août.
2. **Réhabilitation des édifices publics de Karintak (Rép. d'Artsakh), IVe année: Ecole maternelle / Réhabilitation de l'hôpital de Chouchi (OTC-UMAF), lère année: mission préparatoire.**
Mêmes dates.

Forfait prévu pour les séjours de 2 mois. Possibilité de participer fin Juillet au pèlerinage de Saint-Thadée depuis Erevan.

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique:
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

Colonie de Vacances

organisée par l'Association *SIPAN*
pour les enfants **de 6 à 12 ans**
du 4 au 24 juillet
Frais de séjour : 2.600 F + frais de voyage

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés dans les paroisses catholiques arméniennes ou demandés au secrétariat de l'Association *SIPAN*
EPARCHIE DES ARMENIENS CATHOLIQUES :
10 bis, rue Thouin — 75005 PARIS — **Tél. : 01. 40. 51. 11. 90**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կապին Տալպապթաղիօղլուի մահուան առթիւ. –

Նոյէ Խօշթաչ 500 Ֆր., Արման Տէմիրպրան 200 Ֆր., Ժակ Սարոյեան 150 Ֆր., Թորոս Տէմէեան 500 Ֆր., Զաքար Հայրամապ 300 Ֆր., Անդրանիկ Թորոսօղլու 200 Ֆր., Պարպէր Տէմէեան 400 Ֆր., Վարդավառ Տիշճի 200 Ֆր., Տիգրան Տիշճի 100 Ֆր., Յարութիւն Մուրատեան 300 Ֆր., Ժիրայր Գարակէօզ 200 Ֆրանք, Աննա Գարաթէփէ 100 Ֆր., Խաչիկ Թոսուն, Պետրոս Մարաչլը 200–ական Ֆրանք, Ներսէսեան ընտանիք 1000 Ֆր., Սաեփան Սահակեան 300 Ֆր., Գումրուեան ընտանիք, Սուրէն Ճամուչօղլու 200–ական Ֆրանք, Մուկլա ընտանիք 300 Ֆր., Ժան Տալպաս 800 Ֆր., Արտա Զիչէք 300 Ֆրանք, Մուրատ Ապրահի 100 Ֆր., Մուրատ Բուլուր 300 Ֆր.:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

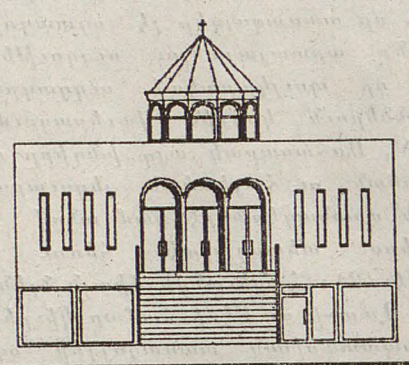
COMITE DU 24 AVRIL 1915
RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

MANIFESTATION NATIONALE
de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)
DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
Anniversaire du vote de la résolution du Parlement européen le 18 Juin 1987
de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN
Au programme : 11h30 : Culte
A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*
Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

HAMAZKAINE,
CHENE
et
la SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
organisent une
CONFERENCE—DEBAT:
ARMEN LUBIN
(CHAHAN CHAHNOUR)
Poète français, romancier arménien
avec
SALIM JAY,
écrivain franco-marocain
KRIKOR BELEDIAN,
poète et écrivain arménien

Vendredi 9 Juin à 20h30

Maison de la Culture Arménienne de Paris
17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ազգային Թաղէոսեան Մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14·30–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԱՄԱԿՅԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ազգային Թաղէոսեան Մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի հանդէսը կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ ետք ժամը 14–ին, 19–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ:

Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois

Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջալերելու մեր աշակերտները:

MESSE DE PENTECOTE
Lundi 12 Juin à partir de 10 heures
célébrée en la chapelle **Saint-Jean** du **HOME ARMENIEN**
107, avenue Maréchal Lyautey — SAINT-RAPHAEL
par **Mgr DARON GEREJIAN**
Vicaire Général des Arméniens du sud de la France
Accompagné
par la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par **Khatchig Yilmazian**

Repas communautaire
à partir de 12h30
Réservation au 04. 94. 19. 51. 50

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur
BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR,** au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 9
VENDREDI
9 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75Րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·924 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.924

ԹՈՒՐՔԵԻՐԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ վերջին շրջանին կարեւոր տեղ կը գրաւէ Իրանի հետ յարաբերութիւնները. ան արդիւնք է, ըստ Անկարայի, կրօնական մոլեռանդութիւնը Թուրքիոյ մէջ ալ տարածելու Թեհրանի ջանքերուն: Աւտոր ապագայով կը նկատուի անցեալ 10 – 15 տարիներուն Թուրքիոյ մէջ լուսամիա չարք մը մտաւորականներ – լրագրող, դասախօս, եւ այլն – պանդուխտի մէջ Թեհրանի գործօն դերը: Այդ դերին մասին խոստովանութիւններ ըրած են Անգարայի մէջ ձերբակալուած իրանցի գործակալները:

Երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ լարուած վիճակը մինչեւ իսկ հարցականի տակ դրած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նոր նախագահին՝ Ա. Ն. Սէզէրի Տնտեսական գործակցութեան կազմակերպութեան ժողովին մասնակցելու համար Թեհրան երթալու պարագան: Հանրային կարծիքին մէջ թեր ու դէմ տեսակէտներու բախումէն ետք, թրքական մամուլը կը տեղեկացնէ թէ Ա. Ն. Սէզէր Թեհրան պիտի չերթայ. ինք պիտի ներկայացնէ պետական նախարար մը: Այս վերջինը յայտնած է թէ նախագահը պաշտօնապէս իր «խճողուած ժամանակացոյց»ին պատճառով ջնջած է Թեհրան մեկնումը, սակայն քաղաքական շրջանակները կը պնդեն թէ ան պաշտօնը ստանձնած օրէն յայտնած էր թէ իրան պիտի չերթայ ու չէ փոխած իր որոշումը:

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցը Փարիզի մէջ հանդիպում ունեցած է Իրանի նախկին նախագահ Պանի Սատրի հետ որ ըսած է թէ Իրանի մէջ կը գործէ արտաքահմանի մէջ ահաբեկչական արարքներ ծրագրող յանձնախումբ մը. այդ յանձնախումբին պարբերէն յիշած է Իրանի ընդհմադիր ճիւղա ղեկավար Ա. Ղասըմլոյի սպանութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՐԻՔՆԵՓՐԷՍ»

(Յուգիս 7 / 8)

Օ- ԷՍ - ՍԷ - Ը-Ի ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Երեւանի մէջ արդէն կը գործէ Օ – ԷՍ – Սէ – Ը-ի գրասենեակը որուն ղեկավարն է պեսան Ռոյ Ռիւ: Կը ծրագրուի Սեպտեմբերին հոն կազմակերպել չէջանի ապահովութեան ու կայունութեան խընդիրներուն նուիրուած պիտաժողով մը: Գրասենեակը ունի աշխատանքի խումբ մը, կազմուած՝ միջազգային աշխատանքի կազմակերպութիւններու եւ ԱՄՆ-ու, Գրանսայի, Գերմանիոյ դեսպանատուներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ: Ասոնցմէ գլխաւոր նպատակն է յատկապէս կաշառակերութեան դէմ պայքարին մէջ Հայաստանի տրուած միջազգային օգնութիւնը համակարգել:

*
**

ՁԱՏՐԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ցունիս 7–ին Երեւանի Ճաարակի Տան մէջ սկսած են աշխարհի առաջնութեան երոպական 5–րդ ընտրաշրջանի մրցումները. կը մասնակցին Հայաստանը, Ցունաստանը, Կիպրոսը, Եւկոսլաւիան, Ալպանիան, Վրաստանը եւ Թուրքիան ներկայացնող 30 մարզիկներ: Լաւագոյն չորս արդիւնքներու տէրերը աշխարհի առաջնութեան մասնակցելու իրաւունք պիտի ունենան: Հայաստանէն կը մասնակցին վարպետներ՝ Ռաֆայէլ Վահանեան, Արտաշէս Մինասեան, Աչոտ Անաստասեան, Սմբատ Լպտուեան, Լեւոն Արոնեան, Կարէն Ասլեան, Արսէն Եղիազարեան, Տիգրան Նալբանդեան:

*
**

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երգահան Ա. Խաչատրեանի ծննդեան 97–րդ տարին նշուած է Երեւանի պանթէոնի անոր շիրմին տրուած այցով եւ ուն – ծանգարանին մէջ առանդական դարձած միջոցառումով. անոր ընթացքին Երեւանի երաժշտական դպրոցներու 19 աշակերտներ ներկայացուցած են իրենց ստեղծագործութիւնները:

*
**

ԳԵՐՄԱՆԱՅԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐԸ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Հայաստան այցելած խումբ մը Գերմանացիներ Ցունիս 7–ին Մատենադարան այցելած ու նորոգութեան արհեստանոցին անհրաժեշտ նիւթեր յանձնած են ներկայացնելով Գերմանիոյ Նուիրակութեան, Պէրլինի պետական գրադարանին կողմէ: Գերմանացի այցելուները մեծապէս գնահատած են Մատենադարանի արհեստանոցին մէջ տարուած աշխատանքը որուն մասնագէտները Նոր Ջուղայի վանքին մէջ փճանալէ փրկած են 700 ձեռագրեր, իսկ անցեալ տարի նման օգնութիւն ցոյց տրուած է Հալէպ գտնուող 167 արժէքաւոր ձեռագրերու:

«ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ՓՐԱՆՍԱ ՊԻՏԻ ՋՕՐԱԿՑԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ»

Կ'ԸՍԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԻԻՏՈՒՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ ՓՐԱՆՍՈՒԱ ՀԻՒՎԱՐ

«Ֆրանսա 2000» օհնավաճառին տրթիւ Պոլիս գացած է Ֆրանսայի Արտաքին Առեւտուրի նախարարը որուն հետ հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Սապահ» թերթին Ցունիս 8–ի թիւին մէջ: Ֆրանսայի նախարարը կ'ըսէ թէ մեծապէս տպաւորուած է Թրքական տնտեսութեան արդիականացումէն եւ Եւրոպայի անդամակցելու փափաքէն: Թուրքիոյ հետ ամէն Ֆրանսայի մեծ հետաքրքրութիւնը կը բացատրէ արտածումի, ներածումի մեծ ծաւալով, սակայն, նաեւ պատմական կապերով, մշակոյթներու հասարակաց տարրերով եւ բարեկամութեամբ:

Պատասխանելով Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան Ֆրանսայի ներկայացուցած կարեւորութեան մասին հարցումի մը, Ֆ· Հիւվար կ'ըսէ· «Թուրքիոյ անդամակցութեան ի նպաստ մեր ներգրաւումը Հելսինքիի մէջ առաջին արդիւնքը տուաւ: Յուլիսէն սկսեալ Միութեան Ֆրանսայի նախագահութեան շրջանին այդ ներգրաւումը պիտի շեշտուի: Անդամակցութեան անցքի շրջանին Թուրքիոյ ճամբայ ցոյց պիտի տանիմ ու ֆովը գտնուիմ»:

Նախարարը ըսելէ ետք թէ Ֆրանսա ու Թուրքիա «հրաշալի» յարաբերութիւններ ունին, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը կարեւոր կը նկատէ աշխարհաքաղաքական տեսակէտէն: Կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը դիւրացնելու համար մշակութային, վարչական, մաքսային ու այլ ընկերութիւններու հիմնումը օրակարգի նիւթ է: Ֆ· Հիւվար կը հաւատայ որ Եւրոպական Միութեան Ֆրանսայի նախագահութեան շրջանին դրծնդապէս պիտի սկսի Թուրքիոյ անդամակցութեան պատրաստութիւնը:

*
**

«Ֆրանսա 2000» արհեստագիտութեան ու ճարտարարուեստի ոհնավաճառին 170 ընկերութիւն մասնակցած է· այդ թիւը կրկինն է 1996–ի ոհնավաճառին մասնակիցներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՔՐՈՍՈՖԹ, բանակարգիչի հսկան, դատապարտուեցաւ ծանր պատիժի մը Ուաշինկթընի դատաւորին՝ ձէֆքընի կողմէ: Մանօթ է որ 20 ամիս է կը տեւէր դատին հարցաքննութիւնը եւ ԱՄՆ–ու ուչխարհի ուշադրութիւնը դրաւած էր: Ամբաստանութիւնն այն էր որ Միքրոսոֆթ չհապարծած է իր մենաշնորհի դիրքը աշխարհի մէջ, բռնաբարած է հակամրցութ օրէնքը եւ ուրեմն «պատմական» որակուած հրոմարատակով մը դատաւոր ձէֆքընն վճռեց ընկերութեան երկուքի բաժանումը: Տէրը՝ Պիլ Կէյթս որոշած է վերաքննութեան դիմել, ինչ որ թոյլ կուտայ իրեն քանի մը տարի ալ քաշքշել վճիռին դործադրութիւնը: Դատաւորը կ'ըսէ թէ «Միքրոսոֆթ վտահութեան արժանի չէ» եւ կը չեշտէ որ ընկերութիւնը կը մերժէ ընդունիլ որ օրէնքին դէմ գործած է: Բաժանումի պարագային, Միքրոսոֆթ ծնունդ կուտայ, մէկ կողմէ ընկերութեան մը մասնագիտացած Ուինտոզ ապրանքներու ճիւղին մէջ եւ միւս կողմէ այլ անկախ ընկերութեան մը որ կը ստանձնէ Միքրոսորֆի միւս գործունէութիւնները, ինչպէս Լոժիսթիկներու եւ համացանցի կապուած սպասարկութիւններու բաժինը: Միքրոսոֆթի տէրը՝ Պիլ Կէյթս աշխարհի ամէնէն հարուստ անձն է: Միքրոսոֆթը հիմնած է 19 տարեկանին, 1975–ին, ընկերոջ մը՝ Փօլ Ալլընի հետ: 2000 Ցունուարին իր հարստութիւնը 90 միլիառ տոլար կը գնահատուէր բայց 50 միլիառի ինկած է, բաժնեթուղթն ալ 110 տոլարէն իջած է 70 տոլարի այս օրերուն:

ՖՐԻՏՏԻՒԻՖ ՏԱՒ ռատիկանական վէպի ամէնէն հանրածանօթ հեղինակը Սան – Անթոնիոյի հայրը, մեռաւ 78 տարեկանին Զուիցերիա, Ցունիս 7–ին, յաջորդ օրն ալ կը թաղուէր Իզմիրի նահանգի իր ծննդավայրը: Սիմփընոնի հետ, ամէնէն մեծաքանակ արտադրող եղած է, 1949–էն, երբ առաջին հատորով մը ծնունդ կուտար իր հերոսին՝ Սան – Անթոնիո: Այս առաջին գիրքը սակայն իսկական ֆիասքօ մը պիտի ըլլար: Ցաջողած էր թէեւ հարազատօրէն Ֆրանսացի հերոս մը ստեղծել իր առկոյտ, բառախաղերով, սրամտութիւններով, որոնցմէ ոմանք անցած են ամէնօրեայ խոսակցութեանց մէջ: 270 միլիոն օրինակ ծախած է իր գիրքերէն աշխարհի ամէն կողմը:

ԳՐՕՋՆԻի որբանոցի մը տնօրէնուհին՝ Բայլա Կասայեւս կը խոստովանի որ ռուսամէտ են ու կը բացատրէ· – «Ամուսինս կորսնցուցի, երկու տղաքս մեռած են, նաեւ որովհետեւ Չէչէնները լաւ ատանդութիւններ ունին եւ թէ պատերազմը, իսլամականութիւնը քանդելու վրայ են այդ բոլորը: Աւելի լաւ է ենթակայ իշխանութեան մը, որ կը վճարէ մեր աշխատավարձերը քան նախորդը որ ոչինչ կուտար: Աւելի լաւ է Ռուսերուն հետ ապրիլ քան լեռնականներու օրէնքին տակ, խմրակներու տիրապետութեան տակ: Օտարները չեն հասկնար որ տարբերութիւններ կան Չէչէններու միջեւ»:

ՉԻՉԷՆԻՈՑ մայրաքաղաք՝ Գրոզնիէն քանի քիլոմեթր հեռու՝ Ալխան – Եուրթ անձնասպանական ռմբահարձ մը գործած են երկու չէչէն կիներ, բեռնակառքով մը խուժելով ռուսական զինուորական կայանէ մը ներս: Ըստ Չէչէններու 27 ռուս զինուորներ մեռած են, ըստ Ռուսերուն՝ 2: Ժամը 14–ի չուրջ է որ երկու կիները, ռընդմէջ մէկը պատերազմիկ Արբի Բարայեւի զարմուհին, պայթուցիկներով լեցուն բեռնակառքով մը մտած են զինուորական կայան մը:

ԱԹԷՆՔԻ մէկ արուարձանին մէջ, Ցունիս 7–ին, երկու անձանօթներ կրակ բացած են Մեծն – Բրիտանիոյ զինուորական կայորդին վրայ, որ վիրաւորուած է:

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ Մէջ անձնասպանական ռմբափորձի մը հետեւանքով, 21 հոգի մեռած է որոնց մէջ ձարտարարուեստի նախարարը: Ըստ ոստիկանութեան տահաբեկիչը մաս կը կազմէ «սեւ վագրերուն» որ քամիքազ մարմին մըն է եւ կը դործէ Թամուլ Ազատագրական Շարժումին համար: Աչարքը տեղի ունեցած է «Հերոսներու Օրը» (Ցունիս 7) որ կ'ոդեկոչէ Սրի Լանքեան բանակի եւ Թամուլ ըմբոստներու մեռեալները:

ՓՓՐ–ի նախագահ Ա. Էօճալանի փաստաբանները անոր առողջական վիճակին վատթարացման պատճառով պահանջած են որ իմրալը կզղիէն այլ տեղ փոխադրուի: Արդարադատութեան նախարարութեան պատիժներու եւ բանտերու բաժնին պատասխանատուները մերժած են եղած դիմումը: Ա. Էօճալանի պաշտպան փաստաբանները կը պատրաստուին Մարդկային իրաւունքներու միջազգային Առեանին ու միջազգային այլ կազմակերպութիւններու դիմել նոյն հարցով:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉի Միջազգային Կոմիտէն հրապարակ հանեց դիրք մը որ կը պարունակէ անուններըը 3367 հոգիի անհետացած Քոսովոյի մէջ 1998 Ցունուարի եւ 2000 Մայիսի միջեւ: Մեծ մասը Ալպանացի են: Դեռ կան 370 անձեր ալ, գլխաւորաբար սերպ եւ գիկան որոնք առեւանդուած են Քոսովոյի ազատագրութեան բանակին (ՈՒԶՔԱ) կողմէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Արտաքին նախարարը յայտնած է որ առնուազն 11 ռմբային կառոյցներ կը գործեն երկրին մէջ, կրթնած 243 կազմակերպութիւններու որոնք աւելի քան 5000 գործօն անդամ ունին: Ինչ որ աւելի մտահոգիչ է, այն է որ այս գօրաւոր մաֆիաները իրենց գործունէութիւնը տարածած են 44 երկիրներու մէջ:

ՀՈՆԵՐՈՒ թաղաւորին՝ Ատիլդասի պալատը պիտի վերակառուցուի Հունգարիոյ Թափիոսոզենթմարթոն քաղաքը եւ 750 հազար տոլար պիտի արժէ: «Ատուծոյ պատուհասը» ասիացի իր ձիաւորներուն հետ Եւրոպա խուժեց 6. դարուն եւ տեղաւորուեցաւ Հունգարիա:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ՝ ՍԵՊՈՒՀ ԵՊԻՍԿ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Թեհրանի առաջնորդարանին Ազգային Ներկայացուցչական Ժողովը Ցունիս 6–ին Ժողով գումարած ու Սեպուհ Եպիսկոպոս Սարգիսեանը յաջորդ ընտրած է Աբգէպիսկոպոս Արտակ Մանուկեանի որուն վախճանումէն ետք կը կատարէր արդէն Տեղապահի պաշտօնը:

Ինչպէս աւանդութիւնը կը պահանջէ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը երեք անուններէ բաղկացած ցանկ մը յղած է Ժողովին որ նկատի առնելով Սեպուհ Եպիսկոպոսի տեղապահութեան չրջանին արձանագրած յաջողութիւնը, քուէները կեդրոնացուցած է անոր անունին վրայ:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԸ ԵՒ «ԻՆՉՈ՞Ւ»ՆԵՐՈՒ, «ԻՆՉՊԷ՞Ս»ՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

Նախիջեւանը հայկական կորսուած հողերուն կարեւոր մէկ պատառն է. զրեթէ երկուսուկէս եղբայրը Արցախին: Անոր նման հայկական պատմութեան ու մշակոյթի անջնջելի կնիքով զրոշմուած, ապրելու անընկճելի կամքով ներշնչուած, անոր նման օտարացումի նոյն ճամբուն բռնադատուած չըլլան է որ յաճախ նկատի չի առնուար առօրեային փուչերով խճողուած մեր իրականութեան մէջ: Արցախէն հիմնական տարբերութիւնը կը կազմէ այսօր այլեւս ամբողջովին հայազուրկի պարապան որ թէ՛ պատճառը, թէ՛ արդիւնքն է անոր առ այժմ չյաղթած օտարացումին:

«Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութիւնը, օգտուելով Նախիջեւանի հայկական ամէն մէկ բնակավայրն ու կոթողը – ամրոց, տաճար, վանք, խաչքար, սեպագիր արձանագրութիւն, եւ այլն – ճանչցած, ցանկագրած ու անոնց տիրութեան համար պայքարի զրօշ պարզած նախիջեւանցիի մը փարիզ բնակուող նախիջեւանցիի մը կազմակերպած էր, Մայիս 31–ին: Երեկոյթ որ եղաւ ուսանելի, ցնծագին, զարմացնող ու յարգանք պարտադրող:

Քանի մը օրով Փարիզի այցելու այդ Նախիջեւանցին կը կոչուի Արթամ Այվազեան: Անուն մը որ չատերու մտքին մէջ կ'արթնցնէ Նախիջեւանի մասին հատորներու հեղինակ մը: Անձնապէս ծանօթ չէ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցիին, Ն. Փրկչեան սրահը բերնէ բերան լեցուցած ներկաներու մեծ մասին: Այն տիպարներէն չէ որոնց ժամանումը – նոյնիսկ ամէնէն պատեհապաշտական առիթով – կը ծանուցուի նախապէս, հայկական շրջանակին կարելի բոլոր միջոցներով ու ընդունելութիւններ, հանդիպումներ, տեսակցութիւններ կը կազմակերպուին անոնց համար, չատ անդամ չեշտուամբ արժանի որակ մը յատնաբերելու յոյսով: Նախիջեւանի այս «տէր»ը շրջապատին ու քիչ մը ամէն պարագայականի նկատմամբ անփոյթ ըլլալու չափ անայլայլ խաղաղութեան մը տէր մէկն է. խաղաղութիւն մը որ սակայն վճռակամութեան ամեհի լեռներ կը պարփակէ: Տարիներու, տասնամեակներու աշխատանքով զրեթէ անկարելի գործ ընելէ ետք ժամանակին, եկուոր տիրակալին յափշտակիչ գործունէութեան դէմ, եկած է Փարիզ, մշակութային ուշադրութեան յանձնելու հայ Նախիջեւանին այսօր ամէնէն վտանգուած ժառանգութիւնը: Հանդիպումներ ունեցած է ԻՒՆԷՍԿՕ–ի պատասխանատուներուն հետ, ապահովելու համար անոնց հետաքրքրութիւնն ու գործօն միջամտութիւնը, որպէսզի անդրբեջանական քանդումի ալիքը կասի ու Նախիջեւանի տարածքէն հոն ապրող Հայերէն եղք չանյայտանայ անոնց պարաւոր ժառանգութիւնն ալ: Խօսքը կը վերաբերի գլխաւորաբար Ջուղայի պատմական գերեզմանատան «խաչքարերու անտառ»ին որուն քանդումին լուրերը միջոց մը առաջ մեծ վրդովում պատճառեցին հայկական շրջանակներու:

Բացման խօսքով կազմակերպիչ միութեան նախագահը Գեղամ Գեւոնեան ներկայացուց օրուան հիւրը, ապա չեշտեց իրենց համար երկրին ու մշակոյթին անհրաժեշտ բնոյթը. երկիրը այն է որուն սահմանները միայն պետականը չեն, այլ ան կ'ընդգծէ մեր պատմական տարածքը, իր ամբողջութեան մէջ, ըսաւ ան: Տեղեկացուց ԻՒՆԷՍԿՕ–ի մօտ տարուած աշխատանքին, աւելցնելով որ միջազգային կազմակերպութիւնը քննութեան խումբ մը պիտի ղրկէ հոն, եղածը, կատարուածը տեսնելու եւ տեղեկագրելու նպատակով: Ցետոյ քանի մը լուսապատկերներով ցոյց տուաւ «Երկիր եւ մշակոյթ»ի տարած աշխատանքները, Հայաստանի, Արցախի, Ջէսպալի մէջ. եկեղեցւոյ, մանկապարտէզի, դպրոցի, հայկական թաղի վերականգնում, ուժերու եւ միջոցներու ներած չափով:

Խօսք առնելով Արթամ Այվազեան նախ բաւ թէ պատմական Հայաստանի հինգ գաւառներու տէր Նախիջեւանը հայկական մշակոյթի վայրն է ամենահին ժամանակներէն ի վեր: Մակերեսը 5263 քառակուսի քիլոմեթր է, ունի 250 – 260 հազար բնակիչ: Մաս կազմած է ուրարտական թագաւորութեան, ապա դանուած՝ հայկական Երուանդունի, Արտաշէսեան թագաւորութիւններու եւ միջնադարու տարբեր վարչական միաւորումներու իշխանութեան տակ: 1828–ին Հայաստանի հետ միացած է Ռուսաստանին, ապա 1849 – 1918 մաս կազմած Երեւանի նահանգին: 1918 Դեկտեմբերին Նախիջեւանի գաւառները Հայաստանի կը միացուին ու կը մնան այդպէս մինչեւ 1920: Այդ թուականին հակառակ որ Ադրբեջանի Ցեղասպանական Կոմիտէն Նախիջեւանը, Զանգեզուրն ու Ղարաբաղը որպէս Հայաստանի մաս կը յայտարարէ, զրեթէ անմիջապէս Թուրքիոյ ճնշումով կը պահանջէ Ղարաբաղն ու Ադրբեջանը միացնել իրեն: Այդ կարգադրութիւնը կ'ըլլայ 1921 Մարտ 16–ի ռուսեւթուրք համաձայնութեամբ: 1923ին Նախիջեւան Ադրբեջանի մէջ ինքնավար մարզի, յետոյ, 1924–ին, ինքնավար հանրապետութեան օրինավիճակ կը ստանայ:

Այս վախճանին մէջ ապահովաբար իր դերը ունեցած է Հայաստանի առաջին հանրապետութեան չրջանին Նախիջեւանի մէջ հայկական վարչութիւն եւ ներկայութիւն հաստատելու ջանքերուն ոչ լիման յաղողութիւնը: Հակառակ որ Նախիջեւան 1919–ին նահանգի կը վերածուի, նախիջեւանցի Գ. Նժդեհ ալ նահանգապետ կը կարգուի, Ա. աշխարհամարտին աւարտին բրիտանական հովանաւորութեան կ'ենթարկուի, իսկ յետոյ, երբ Հայաստանէն կ'անջատուի, կը սկսի առիճանարար զեղչուիլ հայ բնակչութեան թիւը:

Այդ բնակչութիւնը որ ԺԸ. դարու վերջին տասնամեակներուն 55 – 60%–ի համեմատութիւն ունեցած է, ԺԹ. դարէն սահմանային չրջաններըը Պարսկաստանի տեղաւորած մահմեդական տարբերով սկսած է պակսիլ. յաջորդած են 1905–ի եւ 1918–ի հայկական կոտորածները, խորհրդային չրջանին տարուած հայաթափումի քաղաքականութիւնը: Այդ բոլորին որպէս հետեւանք, 1980–ական թուականներուն մնացած 7 – 8 հազար Հայերէն 1989–ին մնացած էին միայն 3 հազարի չափ, իսկ այսօր զրեթէ ոչ մէկ հայ կայ հոն:

Ա. Այվազեան ցոյց տալով Նախիջեւանի հայկական յուշարձաններուն քարտէսը, ըսաւ թէ չուրջ 4500 է անոնց թիւը: Խորհրդային չրջանին ամէնէն հինները չատեր քանդուած են:

Պատմութեան մասին այս ներածականէն ետք ան լուսապատկերներու միջոցաւ լայն պատումն մը բացաւ ներկաներուս առջեւ, գաւառ – գաւառ, սարէ – սար, յուշարձանէ – յուշարձան տանելով իր հետքերուն հեւ ի հեւ հետեւող լսարանը: Բնութեան տեսարաններ, վանքեր, եկեղեցիներ, գերեզմանոցներ, բերդերու, կամուրջներու մնացորդներ, խաչքարեր յաջորդեցին իրարու, որպէս լուռ վկաներն ու վերապրողները՝ լքումի, յափշտակելու, քանդումի, ուրացումի երկարատեւ հոլովոյթին որ Նախիջեւանի բաժինը եղած էր: Դիտեցինք խրոխտ կանգնած Տապանասարը ուր Ն. Ք. առաջին հազարամեակէն ժայռապատկերներ դտնուած էին, Մաշտոցի անձամբ կոչուած վայրը ուր ճգնած էր հայ տառերու դիւտարարը, նոյնանուն գիւղին Ս. Գրիգոր վանքը (Ե. դար): Ցետոյ՝ պատմական Ագուլիս քաղաքին չնդհանուր տեսքը, Ս. Թովմայի վանքը Նադաչ Ցուլնաթանի որմնադարդերով, Ս. Աստխանոս վանքը, Գողթն գաւառի եկեղեցիներ, վանքեր որոնց մէջ կային անչուշտ գոմի վերածուելու անխուսափելի ճակատագիրը կրածներ...:

Տպաւորիչ էր դիտել Ցղնայի մէջ Կոմիտաս Վարդապետի պապերուն տան աւերակները, տեղւոյն կիսաքանդ եկեղեցին, վանքը, յետոյ՝ Վիշապասարը որուն բարձունքին վրայ չրջանի սեպագիր առաջին արձանագրութիւնը կրող տախտակներ գտնուած էին: Անդին՝ Շահապունքի Ս. Աստուածածինն էր, վերադիր նոյնանուն բերդը ուր Գրիգոր Տաթեւացի իր «Գիրք հարցմանց»ը գրի առած էր:

Նախիջեւանեան այս ինքնատիպ «չըքաղաքութեան» վերջին հանգրուանը կազմեց Ջուղան որուն բնակարանները գրեթէ ոչինչ մնացած էր, կայնի միայն եկեղեցիի, գերեզմանատան, քարվանսարայի մնացորդները: «Խաչքարերու անտառ» որակուած այդ գերեզմանատունը տարածուած էր երեք բլուրներու վրայ ուր մինչեւ այսօր կը մնային հազարաւոր խաչքարեր: Ա. Այվազեան ըսաւ թէ ԺԷ. դարուն չրջանը այցելող մը աւելի քան տասը հազար խաչքարի գոյութիւն նշած էր հոն: Անոնց համատարած ցրուածին մէջ կարելի էր տեսնել զանազան դարերու տարբեր ոճերով, տարբեր մեծութիւններով քանդակուածներ, կանգուն մնացածներուն քով տապալած, հողին մէջ թաղուած, կիսով քանդուածներու մեծ թիւով: Ադրբեջանական վերջին քանդումէն առաջ որուն վկաներն էին իրանեան սահմանէն առնուած երկու լուսապատկերները, այդ «անտառ»ը մեծազոյն հարուածը ստացած էր 1903 – 1904–ին, Երեւան – Բաքու երկաթուղիին չինութեան ընթացքին որ կ'անցնէր Արաքսի ափէն, եզերելով նոյն գերեզմանատունը կազմող բլուրները. հինգ հազար խաչքարեր կոտրտուած, կտրատուած ու որպէս շինանիւթ գործածուած էին երկաթուղիին համար: Տակաւին կարելի էր տեսնել այդ նպատակով կտրատուած խաչքարու բեկորներ, ցրուած տաղին – անդին: Ա. Այվազեան կ'ըսէ թէ ներկայիս Ջուղայի մէջ մնացած խաչքարերուն թիւը 3500–էն աւելի է: Ինք աւարտած է Ջուղայի աւելի քան հազար արձանագրութիւններու ցանկը որ կը սպասէ հրատարակութեան: Անոնց ամէնէն հինը պատկանի ԺԲ. դարուն:

Ա. Այվազեան իր խօսքը աւարտեց դեկացնելով որ երեք – չորս տարիէ ի Հայաստանի մէջ կը գործէր Նախիջեւանի հայրերու միութիւնը, ունէր իր թիրը. մտքեց որ ինչպէս այսօր Արցախի Նախիջեւանն ու Արեւմտահայաստանի վերջին թիրն հողն ալ տեսնէինք հայկական դարձած, որպէսզի չապրինք միայն նկարներ դիտելով:

Արթամ Այվազեանի աշխատանքը քան հետաքրքրական, նոյնքան յարգանք պարտադրող է, յատկապէս այն տեսանկիւնէն որ անգամ մը եւս կը չեշտէ մեզի իւրայատուկ երեւոյթ մը. մինչ բազմութիւններ տարուած են ինքնացուցադրութեան մրցումով, անդին՝ միակ անձի մը չանքով ահագին ու անհոխորհնելի գործ կը կատարուի: Այդպէս եղած է անցեալին, այդպէս է այսօր եւ հաւանաբար վաղն ալ տարբեր պիտի չըլլայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԿԵԴՐՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱՖՂԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

Հայկական ամէնէն հին եւ այժմ անչքացած գաղութներէն է Աֆղանիստանի գաղթօճախը, որ զարգացման, թարգմանման ու անկման երկար ու չատ հետաքրքրական պատմութիւն մը ունեցած է: Հետաքրքրական է մանաւանդ այն իրողութիւնը, որ չատ մեծ թիւով Հայեր ժամանակի ընթացքին ճոխուած ու խառնուած են տեղացիներուն՝ իրենց կնիքը դնելով աֆղան ժողովուրդի կեղծային կազմին վրայ: Այսպէս, աֆղան ամէնէն մեծ, ազդեցիկ, զօրաւոր ու տարածուած կեղտխումբերէն Ղիլզայներուն, ինչպէս նաեւ երկրին արեւելեան Նուրիստանի ամառոցի լեռներու կարգ մը կեղտխումբերու մէջ պահուած են հայկական ծագման աւանդութիւններ:

***

Հայեր ներկայ Աֆղանիստանի սահմաններէն ներս հաստատուած են տակաւին Աբրշակունեաց թագաւորութեան ժամանակներէն՝ Գ. դարէն սկսեալ, երբ հարիւր հազարաւոր Հայեր բռնագաղթուեցան դէպի Սասանեան կայսրութեան տարբեր չրջաններ եւ յատկապէս արեւելեան ծայրամասերը՝ ներկայ Աֆղանիստանի սահմանները:

Ցետագային, Ժ.Դ. դարուն, Լենկթիմուրի արչաւանքներուն ժամանակ մեծ թիւով Հայեր եւ Ադուաններ գերեվարուեցան եւ տարուեցան ներկայ Աֆղանիստանի Քապուլ եւ Գանտահար քաղաքները եւ երկրին հիւսիսային չրջանները: Ադանդութեան համաձայն, հայ գաղթականները այնքան չատ եղած են, որ յետագային առանձին գեղախումբ կազմած են եւ Ղիլզայ (Ղալզայ, Ղզլայ) անունով ճանչցուած են: Ադանդութիւնը կը չարունակէ ըսելով որ Ադուաններուն թիւն ալ չատ եղած է եւ անոնց անունով ալ երկիրը Աֆղանիստան կոչուած է:

Դէպի Աֆղանիստան գաղթականական յաջորդ ալիքը ծայր առաւ Ժէ. դարու կէսէն ետք, երբ Քապուլ եւ Գանտահար, տարանցիկ առեւտուրի ճամբուն վրայ դտնուելով՝ առեւտրական կեդրոններ դարձան եւ հայ առեւտրականներ, զբաղաւորաբար Ջուղայեցիներ դացին ու հոն հաստատուեցան:

Աֆղաններ, մինչ Մահմուտի գլխաւորութեամբ ներխուժեցին Իրան, 1722–ին դրաւեցին Սպահանը, քանդեցին քաղաքը եւ վաթսուն հայ արհեստաւորներ իրենց ընտանիքներով Աֆղանիստան փոխադրեցին: Քանի մը տարի ետք Նատիր Շահ վերադրաւեց Սպահանը, Աֆղանները Իրանէն դուրս քշեց եւ մտաւ Աֆղանիստան, եւ երկու հարիւր հայ ընտանիքներ իրեն հետ տանելով զանոնք Քապուլի մէջ բնակեցուց: Նատիր Շահ յատկապէս տասնեակ հազարաւոր Հայեր եւ Վրացիներ բռնագղթի մղեց եւ քշեց դէպի Աֆղանիստան, ուր անոնք տարբեր գիւղերու մէջ բնակութիւն հաստատեցին եւ հայ իրականութենէն բոլորովին հեռու ու մեկուսացած՝ արագօրէն ձուլուեցան:

Քապուլի Հայերը Պալահիսար փողոցին վրայ, ճաշարատա ամրոցի դարպասին մօտ 1737–ին եկեղեցի կառուցեցին, որմէ ետք, 1763–ին հոն ղրկուեցաւ Անանիա վարդապետ, այս հեռաւոր, մեկուսացած ու անծանօթ երկրի նորահաս հայ սերունդին մայրենի լեզուն սորվեցնելու, հայութիւնը համախմբելու, եկեղեցիներ կառուցելու եւ հասարակական կեանքը պայմաններ ստեղծելու համար, բայց Քապուլի ճամբուն վրայ վախճանեցաւ: Յաջորդ տարին ղրկուեցաւ Գրիգոր Սահակեան վարդապետ, որ կարճ մը ատենէներու համաձայն, երկու եկեղեցի կառուցած է:

Աֆղանիստանի համայնքը Նոր Ջուղայի թեմին կապուած էր, բայց հայկական իրականութենէ հեռու եւ ընդհանրապէս առանց հովիւի, իրենց հոգեւոր կարիքներուն համար չատ մի խոհնարներուն դիմած են:

Այնուհետեւ, քաղաքական վերիվայրումներու պատճառով Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի միջեւ հաղորդակցութիւնը դժուարացաւ եւ ճամբանները անապահով դարձան, որուն պատճառով Աֆղանիստանի հայութիւնը բոլորովին առանձնացաւ:

Բայց այնուհետեւ կեդրոնական Ասիան Աֆղանիստանի կապող ճամբաները ապահով դարձան, եւ հայ առեւտրականներ դարձեալ սկսան կապեր հաստատել Աֆղանիստանի քաղաքներուն հետ:

Հակառակ այս իրողութեան, սակայն, հայութիւնը, ցրուած՝ այդ ընդարձակ երկրի տարբեր չրջաններուն մէջ, առանձնացած ու ինքնամփոփ, հայութենէ հեռացած ու ընդհանուր առմամբ քրիստոնեայ աշխարհէն կտրուած, չատեր ժամանակի ընթացքին խլամացան, ոմանք ալ դիմելով բաբուրաբար Քապուլի մէջ կեդրոնացած կաթոլիկ միսիոնարութեան միացան եւ ապրելով կրօնացուցին իրենց ազգային ինքնութիւնը:

Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոս տար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԳԱՆՔԻ
«ՄԱՅՐԱՎԱՆ» ԱՍՏՂԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՂՎԱԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԱՆԻ
ՎԵՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՂՎԱԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅԱՆ «ՄԱՅՐԱՎԱՆ» ԱՍՏՂԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԳԱՆՔԻ
«ՄԱՅՐԱՎԱՆ» ԱՍՏՂԱԳՐԱՏՈՒՆ

ՄԱՅՐԱՎԱՆ

ՄԻՔԱՅԵԼ Ա. ԿԱՐԱՃԾԵԱՆ
(Գ Ա Ր Ե Գ Ի Ն Ց Ա Ր)

Ա. ՄԱՍ

Թ.

իր ամէն առտուան և միշտ, նախքան պիտի ելլէր տուն, Գարեգին Պէյ մտնէր իր սենեակը, իյնար աթոռին վրայ ու ձեռքերը գրպանները խոթած, մտածկոտ մնար երկար ատեն: Ինչո՞ւ կը մտածէր, ինչի՞ մասին, ինքն ալ չէր գիտեր: Ան միայն գիտէր, որ ամէն առտու, ինչպէս որ ամէն ուրիշ առտու, ինքն ալ պիտի մտածէ

Տէր եւ Տիկին Արման Խաչատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Պէրնար Մանուկեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժակ Թէրզեան և զաւակները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՊԱՐՍԱՄ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 7–ին, 93 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունիս 9, ժամը 14։30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Monsieur et Madame Armand Katchadourian et leurs enfants,

Monsieur et Madame Bernard Manoukian et leurs enfants,

Monsieur et Madame Jacques Terzian et leurs enfants

ont la douleur de vous faire part du décès de leur père et grand-père

BARSAM TERZIAN

survenu le 7 Juin 2000 dans sa 93ème année.

Les obsèques auront lieu le Vendredi 9 Juin à 14 heures 30 en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste,
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Le présent avis tient lieu de faire-part.

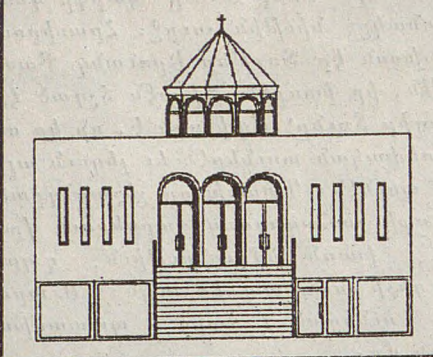
Fête Paroissiale

LUNDI DE PENTECOTE — 12 JUIN

Au programme : 11h30 : Culte

A partir de 12h : Repas — *Spécialités arméniennes*

Stands : *Pâtisseries arméniennes — Librairie — Brocante etc...*

ANIMATION MUSICALE

EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE

55, ave. Victor-Cresson / 28, ave. Bourgain
92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

LA TURQUIE MASSACRE, LE SENAT ENTERRE
LE COMBAT CONTINUE !

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE DU

Génocide Arménien

DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES

de MATIGNON au SENAT

(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)

Comité du 24 Avril / Comité de Défense de la Cause Arménienne
Communautés grecque et chypriote

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:

— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15

— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45

Retour le 18 Juin après la manifestation

Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**

Participation : 300 F

Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:

Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille

Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

ALFORTVILLE	Mme Zabounian	01. 43. 76. 50. 52
ARNOUVILLE	Mme Kaldjian	01. 39. 85. 05. 71
ASNIERES	Mme Danoux	01. 42. 42. 85. 87
BAGNEUX	Mme Pekmezian	01. 46. 63. 10. 48
CHAVILLE	Mme Der Kaloustian	01. 47. 50. 64. 37
ISSY-LES-MOULINEAUX	Mme Papazian	01. 46. 42. 90. 68
PARIS	Mlle Karanfilian	01. 42. 46. 88. 36
SEVRAN	Mme Bachayani	01. 48. 24. 46. 57
DECINES	Mme Dolmadjian	04. 78. 49. 26. 66
LYON	Mme Aghayekian	04. 78. 45. 17. 55
GRENOBLE	Mme Saboundjian	04. 76. 49. 17. 16
VALENCE	Mme Baron	04. 75. 40. 12. 49
VIENNE	Mme Raymond	04. 74. 85. 18. 58
ST-MAURICE	Mme Goubatian	04. 78. 55. 28. 82
VAULX-EN-VELIN	Mme Djanikian	04. 78. 80. 27. 43
MARSEILLE	Mme Avedian	04. 91. 87. 13. 48

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour : du 27 juillet au 19 août 2000

Prix : 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier

aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիչերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները դոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարդիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է։

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով իմբակ դոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններէն մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողային խումբը, լրագիրը, թատերական, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉի Փարիզի Ազգային Թաղեոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ Յունիս 10, կէսօրէ ետք ժամը 14։30–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻԻ 19·925 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.925

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՐՈՔԵՆԱՓՈՐԵՄ»

(Յուճիս 8 / 9)

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի մահափորձին ամբաստանուելեմբ 16 ձերբակալուածներէն 9–ը կը պահուին Ներքին գործերու նախարարութեան նախաքննական մեկուսարանը: Յունիս 8–ին լրատուիներու ներկայացուցիչներու առիթ ստուած է հանդիպելու, տեսակցութիւն ունենալու բանտարկեալներուն հետ: Անոնք մէկ առ մէկ ներկայացած են մեկուսարանի պետին աշխատասենեակը եւ ընդհանուր առմամբ գոհունակութիւն յայտնած բանտին վերաբերմունքէն, պայմաններէն. բայց են սակայն թէ իրենք միշտ մեղաւոր չեն նկատուր կատարուածին մէջ:

***

«Ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼՂՀ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Յունիս 8–ին «Ի պաշտպանութիւն ԼՂՀ» կոմիտէն որուն մաս կը կազմեն Դեմոկրատական, Ռամկավար, Հնչակեան ու այլ կուսակցութիւններ, ԱԺՄ–ն, Սահմանադրական Իրաւունքի Միութիւնը, Գիւմրի–ը եւ այլ կազմակերպութիւններ, ժողովը գումարած են Համալսարանի մեծ դահլիճին մէջ: Հրաւիրուած, սակայն ներկայ չեն եղած իշխանութեան ներկայացուցիչներ: Կոմիտէի նախագահ Աշոտ Սարգսեան ժողովը բացատրած է անով որ Ղարաբաղի հարցին ներկայի փուլին կրնան այնպիսի առաջարկներ ըլլալ որոնք չընդունուելու պարագային հարթիւնը պատրաստ պէտք է ըլլայ դիմագրաւելու: Ելոյթ ունեցողները ծանրացած են Մինսկի խումբին առաջարկներուն վրայ, մերժելով տարածքի փոխանակման ամէն մարկած: Ներկայի իշխանութիւնները քննադատուած են իրենց պատասխան կրաւորական քաղաքականութեան համար: Ժողովը ընդունած է բանաձեւ մըն ալ որ կը ներկայացուի իշխանութեան, վերակազմելու համար իրենց ընտանիքները:

Այսօր ալ, կը զրկ յօդուածագիրը, հոն տեսանելի է արեւելեան ցեղի մանուկատկութիւնը· սեւ եւ գրեթէ նշմաձեւ աչքեր, թուխ մորթ եւ դիւղի տարիքոտ անձրու մօտ յատուկ պղեստաւորում որ կը յիշեցնէ անցեալի յատկութիւնները:

***

«Լա Սթամպա» օրաթերթը, Յունիս 3–ի իր թիւին մէջ, Գլանտէսթինի, այսինքն «դաղտնիներ» կամ «ծածուկներ» դոյականացած ածականները կը գործածէ որակելու համար առանց արտօնութեան Իտալիա եկած հայ գաղթականները, որոնց մասին գրած էր նաեւ «Իլ Կածծեթիւո»ն նոյն օրը (Յառաջ, Յունիս 6):

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ

տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր (երեքշաբթի, Յունիս 13ի թիւ) մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունիս 14:

ՀԱՅԵՐԸ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Իտալական «Իլ ձիօրնօ» օրաթերթը իր Մայիս 28–ի թիւին մէջ, Եւլեան լեռնեղու սահմանային անցքերու մասին զրոյցներու մը մէջ, կը խօսի Կրոզիօ Չերանին մասին որ հինէն ի վեր ճամբանեով կապուած էր Վենետիկի հետ եւ Տոճիու կառավարութեան կը հայթայթէր ամենաուր ծառերու փայտի տեսակ մը որ կը գործածուէր առագաստաներու կայմ եւ կոնտոլներու չինութեան մէջ: 1600–ին պատահած ժանտախտ մը կը ժահացնէ Կրոզիօ Չերանին զրեթէ բոլոր կիները, մինչ այրերը կը պահուէին Վենետիկ փայտի գործատնութեան մէջ: Անոնք յուսահատ, կը դիմեն Տոճինոր իրենց կորսնցուցած կիները փոխարինել տեղացի կիներով Տոճը վարձատրելու համար զիրենք եւ ապահովելու համար փայտի ներածումը ապագայի համար, իրենց կը յանձնէ խումբ մը հայուհի սորուկներ, վերակազմելու համար իրենց ընտանիքները:

Այսօր ալ, կը զրկ յօդուածագիրը, հոն տեսանելի է արեւելեան ցեղի մանուկատկութիւնը· սեւ եւ գրեթէ նշմաձեւ աչքեր, թուխ մորթ եւ դիւղի տարիքոտ անձրու մօտ յատուկ պղեստաւորում որ կը յիշեցնէ անցեալի յատկութիւնները:

***

«Լա Սթամպա» օրաթերթը, Յունիս 3–ի իր թիւին մէջ, Գլանտէսթինի, այսինքն «դաղտնիներ» կամ «ծածուկներ» դոյականացած ածականները կը գործածէ որակելու համար առանց արտօնութեան Իտալիա եկած հայ գաղթականները, որոնց մասին գրած էր նաեւ «Իլ Կածծեթիւո»ն նոյն օրը (Յառաջ, Յունիս 6):

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 9–ին Ստեփանակերտի մէջ կը բացուէր նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22–ին գործուած մահափորձին երեք ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը: Սէյրան Աւետեան, Անդրէյ Աւետեան եւ Արայիկ Վարդանեան, երեքն ալ մաս կը կազմէին զլխաւոր ամբաստանեալ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի թիկնազօրքին: Անոնք զլխաւորաբար ամբաստանուած են զումարներու իւրացման եւ զէնք պահելու յանցանքով:

***

Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան ԱՄՆ–էն վերադարձին Մոսկուա հասած է Յունիս 6–ին ու հանդիպումներ ունեցած տեղւոյն դաղութին ներկայացուցիչներուն ու Ռուսաստանի քաղաքական մարզի պաշտօնատարներու հետ: Յունիս 7–ին ան Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին նիւթով տեսակցութիւն ունեցած է Ռուսաստանի մարտավարական հետազօտութեան հիմնարկի պատասխանատուներուն հետ. հիմնարկ որ խորհրդականի եւ ուղեցոյցի դեր կը կատարէ ռուսական կառավարութեան մօտ: Պատասխանելէ ետք Ղարաբաղի մասին իրեն ուղղուած հարցումներու, Ն. Մելքումեան զլուխ – զլխի տեսակցութիւն մը ունեցած է հիմնարկին տնօրէնին հետ:

Նոյն օրը նախարարութեան հանդիպում ունեցած է Դումայի փոխ – նախագահ Արթիւր Չիլինկարովի ու բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներու հետ: Դումայի դէմքերուն հետ հանդիպումները չարունակուած են յաջորդ օրն ալ:

ՀՈՍՔՎԱՅԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՒԱՔՈՅԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԻ

Ռուսիոյ Դաշնութեան նախագահական ընտրութիւնները տեղի ունեցան Յունիս 4–ին: Ընտրողներու 68,9%–ը քուէարկեցին: Ընտրութեան արդիւնքները հրապարակուեցան Յունիս 6–ին: Ընտրուեցաւ Վլատիմիր Փութին 52,9%–ով: Ան ստացաւ 28 միլիոն քուէ: Երկրորդ տեղը գրաւեց կոմունիստ Կենատի Զիւկանով 29,2%–ով: Ան ստացաւ 11 միլիոն քուէ: Երրորդ տեղը գրաւեց Կրիկորի Եաւլինսքի 5,8%–ով: Ան ստացաւ 2,5 միլիոն քուէ: Չորրորդ տեղը գրաւեց Ժիրինովսքի 2,7%–ով: Ան ստացաւ 1,1 միլիոն քուէ: Հինգերորդ տեղը գրաւեց Քիրիենքօ 1,5%–ով: Ան ստացաւ 600 հազար քուէ: Վեցերորդ տեղը գրաւեց Ռոմանով 0,5%–ով: Ան ստացաւ 200 հազար քուէ: Եօթերորդ տեղը գրաւեց Ամբարծում 0,4%–ով: Ան ստացաւ 150 հազար քուէ: Ութերորդ տեղը գրաւեց Ժիրինովսքի 0,3%–ով: Ան ստացաւ 100 հազար քուէ: Իններորդ տեղը գրաւեց Մեյրան 0,2%–ով: Ան ստացաւ 70 հազար քուէ: Տասներորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնմէկերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասներկուերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասներեքերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնչորսերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնհինգերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնվեցերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնեօթերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնութերորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Տասնիններորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ: Քսաներորդ տեղը գրաւեց Ռիժքով 0,1%–ով: Ան ստացաւ 50 հազար քուէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Յունաստանի պինուորական կցորդը որ վիրաւորուած էր Յունիս 8–ին մահափորձի մը առեն Աթէնքի մօտ, մեռած է հիւանդանոց փոխադրուելէն ետք: Ոստիկանութիւնը կը կասկածէր որ «Նոյեմբեր 17» ահաբեկչական խումբին արարքն ըլլայ եւ յաջորդ օրն արդէն «Նոյեմբեր 17» առանձնած է մահափորձը: Հիմնուած 1975–ին, «Նոյեմբեր 17» մարքսիստ խմբակ մըն է եւ ըստ ոմանց որոշ մեղակցութիւններ կը վայելէ: Յունական «Գանար Անչէնէ»ն՝ Փոնթիքի (Մկնիկը) հարցազրոյց մը հրատարակած է Աթէնքի ՍԻԱ–ի նախկին պետ՝ ձէկմս Ուղլիի հետ, ուր ան կ'ըսէ «կը խորհիմ որ յոյն կառավարութեան անդամներ կան որոնք կը ճանչնան Նոյեմբեր 17–ի խմբակին կարդ մը անձերը», ինչ որ բաւական ծանր ամբաստանութիւն մըն է: Խումբին անունը կը համապատասխանէ 1973–ին Փոլիթէքնիք վարժարանի ուսանողներու ըմբոստութեան, խեղդուած արեան մէջ (34 մեռեալ): «Նոյեմբեր 17»ը զլխաւորաբար աշխարհակալութեան դէմ է, յեղափոխութիւն կ'ուզէ: Յարդ իր սպանած անձերուն մէջ կան չորս Ամերիկացի դիւանագէտ եւ սպայ եւ երկու Թուրք դիւանագէտ: Անգլիա ահաբեկչութեան դէմ պայքարող յատուկ յանձնախումբ մը զրկեց Աթէնք: Վարչապետ Սիմիթիս իր յաւը յայտնեց այդ բարբարոս արարքին համար: Արտաքին նախարար՝ Փափանդրէու ալ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի չարունակէ իր ճիգերը անխնայ պայքարելու համար ահաբեկիչներու դէմ:

ԶԷԶԻՆԻԱՆ ուղղակի կրեմլինի վարչակազմն դեկավարութեան տակ դրաւ Պուտին, Յունիս 8–ին յատուկ հրովարտակով մը: Այս ձեւով Պուտին կը ջնջէ որեւէ ինքնավարութիւն եւ ձեռք կ'առնէ ըմբոստ հանրապետութեան առօրեայ մատակարարութիւնը, պինուորական եւ ոչ պինուորական դրդռ մարդերուն մէջ: Չինուորական մը, զօրավար Կազանցեւ յանձնուած է հակակչռել այդ վարչութեան պետը որպէս. – «Նախագահական ներկայացուցիչ հիւսիսային Կովկասի մէջ»:

ՓԱՓՈՒԱ. սկսաւ արդէն նախագահական հնդամեակի դէմ իր արշաւանքը: Իր կուսակցութեան՝ «Համախմբում Ֆրանսայի համար» հաւաքոյթին ընթացքին, Յունիս 8–ին, հրաւիրեց իր կուսակիցները որ մարմիններ կազմեն՝ «ո՛չ հնդամեակին» արշաւանքի մը ձեռնարկելու համար: Ինք կղմնակից է ոչ նորոգելի եօթնամեակի մը:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ Օրէնքի Յանձնախումբը, Յունիս 8–ին, միաձայնութեամբ ընդունեցաւ նախագահական հնդամեակին վերաբերող օրինագիծը, մերժելով 62 սրբագրութիւններ զոր ներկայացուցած էին ձախ արմատականները, կանաչները, քաղաքացիներու Շարժումը (Շըվէնման) եւ ԻԽ – ՏԻ – ԷՖ–ը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ալանտեանի ծովափները այնքան ալ վտանգաւոր չեն, յայտարարեց կառավարութիւնը առաջքն առնելու համար այն խուճապին որ ստեղծուած էր Առողջապահութեան ընդհանուր տնօրէնութեան մէկ չրջաբերականին առթիւ: Հոն կ'ըսուէր թէ կարդ մը ծովափներ կրնան փակուիլ ապահովութեան համար, էրիքայի ստեղծած ադէտը հիմնովին մաքրուած չըլլալով, նոյնիսկ խլիրդի վտանգի խօսք կար:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴՈՒԺԸ կրկին ամբաղձած է իրաքեան կայանները, ի պատասխան, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, իրաքեան կրակոցներու արդիլուած գօտիին մէջ: 1991–էն ի վեր, Ծոցի պատերազմէն, 36–րդ զուգահեռին վրայ արդիլեալ գօտի մը հաստատուած է զոր Պաղտատ չի ճանչնար եւ որ արդէն տեղ չէ գտած ՄԱԿ–ի բանաձեւին մէջ:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ վարչապետը՝ Պարաք չատ նեղ կացութեան մատնուած է համախմբումին տապալումէն ի վեր: Յունիս 7–ին, Քնէսէթը (Խորհրդարան) իր տրամաբանութիւնը յայտնեց իրեն հանդէպ: Պարաք նոր համախմբում մը գտնել եւ Մա'արեւի հանրածանօթ խմբապիրներէն մէկը կը գրէ· – «Իրեն կը մնայ ընտրել գաղերային, փորոտութեան եւ փզորիապիսին միջեւ»: Աչխատաւորական վարչապետը խոստացած է պաշտօնազրկել 6 նախարարներ որոնք իրեն դէմ քուէարկած են, հաւանութիւն տալով կանխահաս ընտրութիւններու ծրագրին: Հրէական Հոդեպալուստի (Շաւուոթ) երկար շաբաթավերջը առիթ պիտի ըլլար բանակցութիւններու եւ սակարկութիւններու:

ՊԼՅՐՈՒԹի պինուորական դատարանին առջեւ բացուած է հարաւային Լիբանանի բանակին (խարայէլամէտ) դատավարութիւնը: Կը թուի որ արդարադատութիւնը որոշ բարեացակամութիւն ցոյց պիտի տայ այն պինուորականներուն նըկատմամբ որոնք ինքնաբերաբար յանձնուած են: Տարբերութիւն մը կը դրուի անոնց միջեւ. կան որ կամովին զործակցած են Իսրայէլի հետ եւ Յահալ (խարայէլեան բանակ) մտած եւ միւսները որոնք բռնի տարուած են:

ՔՈՍՈՎՈՅի եղբին Սերպիոյ հարաւ–արեւելքը, հինգ սերպ ոստիկաններ վիրաւորուած են, որոնցմէ մէկը ծանրօրէն, պայթումի մը հետեւանքով: «Յամաքային ապահովութեան գօտի»ն հաստատուած էր պինուորական համաձայնագրի մը հիման վրայ ստորագրուած ՕԹԱՆ–ի եւ Պելկրատի կողմէ, 1999 Յունիս 9–ին:

ՍՈՒՐԻԱՑի զօրավար մը սպաննուած է իր բնակարանին բաղնիքին մէջ, հակառակ անոր որ չէնքը պինուորականներու պաշտպանութեան տակ էր: Զօր· Խալիլ Խեակը պատասխանատու էր Դամասկոսի համալսարանականներու պինուորական մարզումէն:

ԹՈՒՐՔ ոստիկանութիւնը Փապլօ Փիքասոյէն պատառ մը գտած է իմմիր եւ վեց հոգի ձերբակալած, որոնց երկուքը Սուրիացի են: Մաս կը կազմեն արուեստի գործերու մեծ չահատակութեան մը: Կասկածելիները ձերբակալուած են, երբ կը փորձէին պատառը ծախել 6,5 միլիոն տոլարի: Փիքասոյի 1908–ի մէկ գործն է որ ազարակապանուհի մը կը ներկայացնէ:

14 ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐ որոնք պաղտնաբար զրահապատ վակոնով մը փորձած էին Ֆրանսա մտնել, յայտնաբերուած են Պուրկ–ան–Պրէս: Կը թուի որ Քիւրտ են եւ քաղաքական ապաստանի դիմում ըրած են:

ԹՈՒՐՔ ԸՆՏՐԱՆԻՔի մը երեք անդամները 6 ամիս, յետաձգումով, բանտարկութեան դատապարտուած են Վերաչյի պատժական դատարանին կողմէ, որովհետեւ առեւանգած եւ արդելափակած էին իրենց չափահաս աղջիկը եւ յարձակումներ զործած անոր Մօրիսեցի բարեկամին վրայ: Չկին ընդունած իրենց 22 տարեկան աղջկան կապը անոր հետ: Պարտին նաեւ 10 հազար Ֆր· հատուցում վճարել անոր:

ԵՐԿԹՕՍՈՒԹԻԻՆ՝ ԿԱՂ ԵՒ ԿՈՒՋ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Վերջին տարիներուն ցեղասպանութեան նիւթին առընչութեամբ հետաքրքրական հոլովոյթ մը ուշադրութիւն կը դրաւէ: 1915–ին կատարուածին ցեղասպանական բնոյթին ճանաչումին ուղղուած ընթացիկ չանքերու, աշխատանքներու, ցոյցերու լուսանցքին մէջ տեղ կը գտնէ նիւթին մասին «հայեւթուրք երկխօսութիւն» ձեւակերպու ձգտումը: Երկխօսութիւն որուն չրջանակը կը զետեղուի «պիտական» որակուած գետնի մը վրայ, երեւութապէս՝ յստակ կերպով անջատուած քաղաքականէն: Հանդիպումներ, մրնչեւ իսկ «աշխատանքային նիստ»եր, «պիտաժողով»ներ տեղի կ'ունենան հոս ու հոն, որոնց թուրք համալսարանականներ, կամ հայկական խնդրին հետաքրքնդումը բան – գործ ըրած ու որպէս այդ հանրային կարծիքէն որոշ ճանաչում գտած մտաւորականներ կը մասնակցին. իսկ հայկական կողմին մէջ անուններ, որոնց յաճախ աւելի ծանր կը կշռեն ակադեմական պատկանելիութեան մը պիտակները:

Այս երեւոյթին վերջին օրինակը արձանագրուեցաւ անցեալ Մարտին Շիքագոյի համալսարանին մէջ ուր աշխատանքի եռօրեայ հանդիպումով մը քով քովի եկան ԱՄՆ–էն ու Թուրքիայէն թուրք պատմաբաններ եւ ԱՄՆ–էն փրոֆ. Ռոնըլտ Սիւնի, Նիւ – Եորքի «Զօհրապ» կեդրոնէն Արամ Արքուն, Միչիկընի համալսարանէն փրոֆ. Գէորգ Պարտզճեան, նաեւ Հայաստանի նախագահի նախկին խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան: Ելոյթներուն յաջորդած վիճարկումին մասնակցեցան այլ համալսարաններէ տուրքեր դէմքեր ալ:

Աւելորդ չէ ընդգծել թէ նոյն եռօրեան նիւթը «Հայերու ցեղասպանութիւն»ն էր, ամենայն յստակութեամբ: Իսկ այն պատճառը որ աւելի քան երկու ամսուան հեռաւորութենէն այսօր, ատոր անդրադարձին կը մղէ, հարցազրոյց մըն է, լոյս տեսած Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին մէջ (Յունիս 2). կատարուած է խմբագիր Հրանդ Տինքի կողմէ, Շիքագոյի եռօրեային մասնակից թուրք փրոֆէսէօրներէն Սէլիմ Տէրինկիլի հետ: Նորութիւն չպլլալով հանդերձ, հետաքրքրական է տեսնել թէ որքա՛ն կարեւոր է ճեղքը ««Հայերու ցեղասպանութեան» նիւթով հանդիպումի պատճառած ենթակային այդ տարբերին ու համոզումներուն – աւելի ճիշդ՝ որպէս համոզում արտայայտածին – միջեւ: Այդ ճեղքը լաւագոյնս կը խտացնեն թուրք պատմաբանին հետեւեալ խօսքերը. «Ապրուածը ողբերգութիւն մը, դժբախտութիւն մըն է: Այնքան ժողովուրդի մը աշխարհագրական տարածքէ մը ջնջումը այս երկրին բոլոր ժամանակներու մեծագոյն կորուստներէն մէկը կը ներկայացնէ. սակայն այսօր նստիլ ու ատիկա նպատակային Գերմանիոյ հետ նոյնացնել գիս մեծապէս կը վրդովէ»:

...«Կը շեշտեմ թէ ժողովուրդ մը իր դարաւոր բնակավայրէն ջնջուած է ու ատիկա ապաստիլի բան է: Սակայն, որպէս պատմաբան, հարկ է երեւոյթը դիտել ու զայն արժեւորել ինձի իր մէջ: Ես այդ հանգրուանը ունիմ որ ցեղային հիմով կատարուած բան չէ ան»:

Ցեղասպանութեան մը մասին համալսարանական աշխատանքի եռօրեայ մը վերագարձած պատմաբանին այս կարգի համոզումներուն յենարան ճարելու միտող այլ արտայայտութիւններուն անդրադառնալ նաեւ քանի մը հարցականներու որոնք անխուսափելի են նման նախաձեռնութիւններու արձնչութեամբ:

Այդ հարցականներուն գլխաւորը «ինչո՞ւ»ն է բնականաբար Ինչո՞ւ կը նախաձեռնուի նման միջանգային հանդիպումներու, երբ ամէնէն նախնական կէտը միաւորչին համախոհութեան առարկայ չէ մասնակիցներուն միջեւ: Ինչ արդիւնք կ'ակնկալուի երկխօսութենէն մարդոց հետ որոնք կը սկսին «այո՛, այո՛»ներով, աւարտելու համար «եւ սակայն..»ով մը:

Երեւոյթէն անդին որ «հայեւթուրք երկխօսութիւն» մը, անկախ իր միջուկէն, «յաջողութիւն» կը նկատուի որոշ հաստ չէներու համար, կատարուածին մէջ կայ առաջին աւր տուեալը, այն որ թուրք պատմաբանին իսկ խօսքով՝ «իր դարաւոր բնակավայրէն ջնջուած ժողովուրդի մը ջնջումը» նման ճակատամներով, կամացուկ մը, քաղաքականին մարզէն կը փոխադրուի դէպի պատմականը: Եւ ատիկա, յանուն՝ ճկունութեան, անելէն ելքի փնտրտուքի, եւ այլնի նման այժմէական տարաձներու...:

Մարզերու այս չատ ճարպիկ ու չատ բացայայտ նպատակով չփոթէն ետք, անխուսափելի է հարցումը թէ, եթէ նիւթը պատմական է, ինչո՞ւ կը ծառայեն նման երկխօսութիւններ, եթէ ոչ այն պատեհը որ տալու թէ լուսաբեան պատը սկսած է տեղի տալ ու Հայերն ու Թուրքերը կընան քով – քովի խօսիլ, խօսակցիլ: Այդ պատեհը նաեւ յարմարագոյն գետինը կը տրամադրէ չփոթելու համար զոհն ու ոճրագործը, քանի որ ներկան զանոնք վերածած է «խօսակից»ներու: Ու ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումի, ստանձնումի խնդիրը կ'ըլլայ հասարակաց օրակարգի մը նիւթը, դադրելով Թուրքիոյ իւրայատուկ, ներքին հարցը ըլլալէ: Մինչդեռ, նուազագոյն անկեղծութիւնը կը պահանջէր որ 1915–ի մասին մտածելու, խօսելու, վիճարկելու տրամադիր թուրք հեղինակութիւններ, թուրք պաշտօնական դիրքերու եւ դէմքերու հետ երկխօսութեան նստակին նախ, քանի որ պատը այդ կալուածին մէջ բարձրացած է:

Թուրքիան իր լուսաբեանէն, մերժումէն, խուսափումէն դուրս ելածի տարաւորութիւնը ստեղծելու միտող ճապկումներու այս ցանցին մէջ ինչպէ՞ս կը բացատրուի հայկական մասնակցութիւնը: Հարցում որուն պատասխանը միակ մակարդակով մը փորձել տալ, բաւական միամտութիւն է վստահաբար: Կայ, անչուշտ, նման հանդիպումներով թրքական ծանօթ կաղապարները խախտելու, «բարեփոխե»ու հասկնալի անկեղծ մտադրութիւնը: Ի վերջոյ, բոլոր դռները փակել, ամէն նախաձեռնութեան դէմ, որոշ է որ քաւերժական տեղջայլ կը նշանակէ: Սակայն, երբ երկխօսութեան սեղաններուն Թուրքեր կուգան մասնակցիլ հարցը իր հունէն հանելու եւ չատ աւելի «անմեղ» տարբեր հունն փոխադրելու յայտնի նպատակով, անկեղծութենէն տարբեր ազդակներ ալ կը յայտնուին հայկական մասնակցութեան մէջ:

Կայ, բնականաբար, գործի վրայ երեւոյթ, մանաւանդ՝ հայկական իրականութեան մէջ ընդունելի որեւէ մասնակցութիւն բերելու անյաջողութեամբ չարժողներու խումբ մը. ան կը կարծէ գործունէութեան բացառիկ դաշտ մը ձեռք ձգած ըլլալ: Այս խումբին մէջ գտնուողները չատ իրենց զօրակից ունին ազիտութեան գործօնն ալ որ անմիջական գործակից է պատեհապաշտութեան: Երբ չես գիտեր, տուեալներն ալ չունիս գիտնալու, սորվելու թէ բանն ինչո՛ւմն է, տոն քիչութեան փոքր բարեխառնութիւն մը կը բաւէ ազդային մտաւորականի, գործիչի, անձնախաղպ նախաձեռնարկի մորթին մէջ մտնելու: Բնական է որ այս տարբերին համար բնաւ կարեւոր չէ թէ իր քայլերուն հետեւանքը ի՛նչ կ'ըլլայ 85 տարեան ընդհանուր հարցի մը հոլովոյթին համար:

Կայ, անշուշտ, աւելի սարսափելին ալ որ մեր իրականութեան համար ո՛չ անհասկնալի է, ոչ ալ վերջին երեւումը. ան գոյութիւնն է իրրեւ թէ «քաղաքական» ազդակներով չարժողներու որոնց իրական մղիչ ուժը կ'ամփոփուի անձնական չահերու գլուխով:

Դրական բան մը ըրած ըլլալու անկեղծ մտահոգութիւն, անցնելով՝ ապիտութեան, պատեհապաշտութեան կայաններէն, բաւական հարուստ գաչտ մը կ'ընձայուի «ցեղասպանութիւն» կոչուածը այլ եւ այլ գաչտեր փոխադրելու նպատակը ունեցողներու: Իսկ այս պայմաններով, ո՞վ, ո՞ր դիրքին տէրերն են պախարակելիները:

Հ. Տինքի հարցազրոյցին մէջ թուրք պատմաբանին կարգ մը մտածումները յստակ վկայութիւնն են հայկական մասնակցութեան բազմազանութեան: Ուշագրաւ է, օրինակ, անոր ըսածը թէ Հայաստանէն մարդիկ հրաւիրուած ըլլալով հանդերձ, ոչ ոք մասնակցած էր. նոյնպէս՝ «Ռիչըրտ Յովհաննիէսեանի, վահագն Տատրեանի նման մեծ անուններ, վճռապէս մերժած էին նման հաւաքոյթի մասնակցիլ»:

Գետիններու չփոթը ամէնէն լաւ կը մատնէ Ս. Տէրինկիլի հետեւեալ դիտողութիւնը. «Զգացիք թէ հայկական կողմ ու թրքական կողմ գոյութիւն չունէր, միասնական ծրագրի մը հետամուտ էիք ու նոյնիսկ կը յառաջանայիք դէպի հասարակաց նպատակ մը: Շատ զգաուեցաք ատկէ: Անցեալին եղածը եղած է, այսօր միասնաբար պէտք է յառաջանանք, ասիկա շատ կարեւոր է: Անցեալին կապուած մնալ բնաւ ճիշդ բան չէ: Պատմաբաններու պարտականութիւնն է հոս, ըստ իս, թէ՛ հաշուեյարդար մը ընել, թէ՛ հաշտուիլ»:

Զրոյցին մէջ Ս. Տէրինկիլ ըսելէ ետք թէ հայութիւնը իր դիւղերէն քիչ մը հեռուն անասուններու պէս մորթուած է, ցաւուկ կազմակերպութեան հրոսակները լեռներէն իջած ու լրացուցած են անկատարը, եւ այլն, եւ նաեւ թէ «գրաւոր ձեւով չհրահանգուած ու իթթիհատականներու յատուկ հսկիչներուն կողմէ տեղական պաշտօնէութեան փոխանցուած ու անմիջապէս յետոյ փճացուած հրամանագրեր կան», կը յիշէ զանոնք գործադրելու մերժումով մահուան դատապարտուած Օսմանեան պաշտօնեաները, ղեկավարները. կը յիշէ նաեւ Հայերու, հայ որբերու կեանքը փրկած մահմետական կանանները, որոնք իրեն կը ներկայանան ժողովուրդի մը բնաջնջումին հանապազօր ծանրութեամբ ու կ'եզրակացնէ թէ հարցը «երկու տարածք ունի եւ որպէս պատմաբան, իրենք պարտաւոր են երկուքն ալ նկատի ունենալու»:

Երկու տարածքներուն ալ յարգանքի այս ըմբռնումը, սակայն, արդելք չէ եղած որ նոյն պատմաբանը կարենայ Ապտիւլհամիտի չրջանին մասին գիրք մը գրել ուր «յատուկ կերպով հայկական հարցը գոյութիւն չունի» ինչպէս կ'ըսէ ինք: Ու իր այդ կեցուածքով իր անձը կր գետեղէ խումբի մը մէջ որ «կը փորձէ ճնշադատական մօտեցում ունենալ»...: Մինչեւ իսկ կը խոստովանի որ որեւէ վկաս չի տեսներ անցեալի եղերական րոլոր այդ պատահարները յիչելուն եւ ընդունելուն մէջ: Նոյնիսկ ատիկա դարմանի կարելի ճամբայ մը կը նկատէ:

Հ. Տինք – Ս. Տէրինկիլ զրոյցին մէջ ուշադրաւ երկու կէտեր կ'առանձնանան. Մէկը Ժ. Լիպարիտեանի ելոյթէն մէջ բերուած հարցում – պատասխան մըն է, միւսը՝ պրուցավարին վերջին հարցումը. Առաջինը հայեւթուրք երկխօսութեան հետեւողական, զայն մերժող, նեղու չամառ դիրքերու առընչուած դեկուցաբերը ակնարկելով այդ խումբին հարց տուած է թէ «ինչո՞ւ ոմն լուծումին փոխարէն խնդիրը կը խրճտրեն» ու ինք պատասխանած է հարցումին. «որովհետեւ իրենց ապրուտը ատկէ է»: Լուսաբերական այս պատրոչումը կը բաժնէ նաեւ թուրք պատմաբանը, իր չրջանակին համար, ըսելով «կարծեմ նոյն բանը կարելի է մեզի համար ալ ընել»:

Ինչ կը վերաբերի Հ. Տինքի վերջին հարցումին, ան կ'ըսէ թէ նոյնիսկ զննելով որ Հայեր որոշ չրջանի մը մէջ դաւեցին օսմանեան պետութեան, ներու հետ գործակցելով, եւ այլն, իր պէս պէտք է բացատրել ամէն կողմէ չերու տարադրութիւնը որուն համուրիչ պատճառ պէտք է գոյութիւն ունեցած ըլլար: Ս. Տէրինկիլ չատ տեղին նկատելով հանդերձ հարցումը, կ'ըսէ թէ ինք ատոր պատասխան չունի: Ապա կարգին հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Ռուսոսթոյէն ալ մարդիկ տանուած, աքսորուած են: Ու զայն կ'աւարտի անոր եղրակացութեամբ. թէ ամէնէն արդիւնաբերող, աշխատասէր տարրերէն մէկը կորսնցուցած է ու այդ փոխարժէքը մինչեւ այսօր կը վճարենք:

Նկատի ունենալով հայեւթուրք երկխօսութեան հետամուտ հայ, թուրք եւ այլ անձնաւորութիւններու, հաստատութիւններու տարուէ տարի աչխուժացող ընթացքն ու միւս կողմէ՝ ուղղակի աւարտուածին ճանաչում բերելու հակման «յամառութիւնը», կազմակերպուլոյ իմաստութեան նչանները, ամէնէն անմիջական եղրակացութիւնը կը տանի վախի ղգացումին. արդեօք մեր չէ՞նք դումներով, անճարակութեամբ հասած ներքին նոր պատակոմի, կամ բեւեռացումի մը չեմին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵԾ ԿԵԴՐՈՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԱՖՂԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՋՈՒԼՈՒԱԾ ՈՒ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏՔԵՐ՝ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Այսօր տնտեսական իրողութիւն է, որ դէպի Աֆղանիստան հայկական զաղթականական զանգուածային հոսանքներուն պատճառով մեծ թիւով Հայեր, հայկական իրականութենէն բոլորովին կորսըւած, այդ հեռաւոր, առանձնացած եւ ժուռաբամասչելի երկրին մէջ մնացած եւ ժամանակի ընթացքին իրենց ինքնութիւնը կորսնցուցած, ձուլուած ու կորաուած են աֆղան բազմացեղ եւ բազմալեզու ժողովուրդին մէջ, կազմելով առանձին ցեղախումբեր:

Աւանդականօրէն հայկական ծագում ունեցող այդ ցեղախումբերէն գլխաւորը Ղիլզայներն են, որոնք իրենց մարդաբանական կազմով, առանձնայատկութիւններով ու լեզուով ազգագրական ուրոյն խմբաւորում են:

Պատմական տարեգրութեանց համաձայն, Լենկթիմուրի արչաւանքներուն ժամանակ, ԺԴ. դարուն, մեծ թիւով Հայեր գերեվարուեցան եւ տարուեցան դէպի ներկայ Աֆղանիստանի լեռնագաչտերը, Քաղուլի, Գանտահարի եւ Աֆղանական Թուրքեստանի չրջանները:

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, որ Լենկթիմուրի տարած գաղթականները լեռնագաչտերուն մէջ կ'ապրէին եւ խաչնարածութեամբ կը զբաղէին, եւ իրենց կենդանիները, ոչ ոք մասնակցած էր. նոյնպէս՝ «Ռիչըրտ Յովհաննիէսեանի, վահագն Տատրեանի նման մեծ անուններ, վճռապէս մերժած էին նման հաւաքոյթի մասնակցիլ»:

Գետիններու չփոթը ամէնէն լաւ կը մատնէ Ս. Տէրինկիլի հետեւեալ դիտողութիւնը. «Զգացիք թէ հայկական կողմ ու թրքական կողմ գոյութիւն չունէր, միասնական ծրագրի մը հետամուտ էիք ու նոյնիսկ կը յառաջանայիք դէպի հասարակաց նպատակ մը: Շատ զգաուեցաք ատկէ: Անցեալին եղածը եղած է, այսօր միասնաբար պէտք է յառաջանանք, ասիկա շատ կարեւոր է: Անցեալին կապուած մնալ բնաւ ճիշդ բան չէ: Պատմաբաններու պարտականութիւնն է հոս, ըստ իս, թէ՛ հաշուեյարդար մը ընել, թէ՛ հաշտուիլ»:

Զրոյցին մէջ Ս. Տէրինկիլ ըսելէ ետք թէ հայութիւնը իր դիւղերէն քիչ մը հեռուն անասուններու պէս մորթուած է, ցաւուկ կազմակերպութեան հրոսակները լեռներէն իջած ու լրացուցած են անկատարը, եւ այլն, եւ նաեւ թէ «գրաւոր ձեւով չհրահանգուած ու իթթիհատականներու յատուկ հսկիչներուն կողմէ տեղական պաշտօնէութեան փոխանցուած ու անմիջապէս յետոյ փճացուած հրամանագրեր կան», կը յիշէ զանոնք գործադրելու մերժումով մահուան դատապարտուած Օսմանեան պաշտօնեաները, ղեկավարները. կը յիշէ նաեւ Հայերու, հայ որբերու կեանքը փրկած մահմետական կանանները, որոնք իրեն կը ներկայանան ժողովուրդի մը բնաջնջումին հանապազօր ծանրութեամբ ու կ'եզրակացնէ թէ հարցը «երկու տարածք ունի եւ որպէս պատմաբան, իրենք պարտաւոր են երկուքն ալ նկատի ունենալու»:

Երկու տարածքներուն ալ յարգանքի այս ըմբռնումը, սակայն, արդելք չէ եղած որ նոյն պատմաբանը կարենայ Աբտիւլհամիտի չրջանին մասին գիրք մը գրել ուր «յատուկ կերպով հայկական հարցը գոյութիւն չունի» ինչպէս կ'ըսէ ինք: Ու իր այդ կեցուածքով իր անձը կր գետեղէ խումբի մը մէջ որ «կը փորձէ ճնշադատական մօտեցում ունենալ»...: Մինչեւ իսկ կը խոստովանի որ որեւէ վկաս չի տեսներ անցեալի եղերական րոլոր այդ պատահարները յիչելուն եւ ընդունելուն մէջ: Նոյնիսկ ատիկա դարմանի կարելի ճամբայ մը կը նկատէ:

Հ. Տինք – Ս. Տէրինկիլ զրոյցին մէջ ուշադրաւ երկու կէտեր կ'առանձնանան. Մէկը Ժ. Լիպարիտեանի ելոյթէն մէջ բերուած հարցում – պատասխան մըն է, միւսը՝ պրուցավարին վերջին հարցումը. Առաջինը հայեւթուրք երկխօսութեան հետեւողական, զայն մերժող, նեղու չամառ դիրքերու առընչուած դեկուցաբերը ակնարկելով այդ խումբին հարց տուած է թէ «ինչո՞ւ ոմն լուծումին փոխարէն խնդիրը կը խրճտրեն» ու ինք պատասխանած է հարցումին. «որովհետեւ իրենց ապրուտը ատկէ է»: Լուսաբերական այս պատրոչումը կը բաժնէ նաեւ թուրք պատմաբանը, իր չրջանակին համար, ըսելով «կարծեմ նոյն բանը կարելի է մեզի համար ալ ընել»:

Ինչ կը վերաբերի Հ. Տինքի վերջին հարցումին, ան կ'ըսէ թէ նոյնիսկ զննելով որ Հայեր որոշ չրջանի մը մէջ դաւեցին օսմանեան պետութեան, ներու հետ գործակցելով, եւ այլն, իր պէս պէտք է բացատրել ամէն կողմէ չերու տարադրութիւնը որուն համուրիչ պատճառ պէտք է գոյութիւն ունեցած ըլլար: Ս. Տէրինկիլ չատ տեղին նկատելով հանդերձ հարցումը, կ'ըսէ թէ ինք ատոր պատասխան չունի: Ապա կարգին հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ Ռուսոսթոյէն ալ մարդիկ տանուած, աքսորուած են: Ու զայն կ'աւարտի անոր եղրակացութեամբ. թէ ամէնէն արդիւնաբերող, աշխատասէր տարրերէն մէկը կորսնցուցած է ու այդ փոխարժէքը մինչեւ այսօր կը վճարենք:

Նկատի ունենալով հայեւթուրք երկխօսութեան հետամուտ հայ, թուրք եւ այլ անձնաւորութիւններու, հաստատութիւններու տարուէ տարի աչխուժացող ընթացքն ու միւս կողմէ՝ ուղղակի աւարտուածին ճանաչում բերելու հակման «յամառութիւնը», կազմակերպուլոյ իմաստութեան նչանները, ամէնէն անմիջական եղրակացութիւնը կը տանի վախի ղգացումին. արդեօք մեր չէ՞նք դումներով, անճարակութեամբ հասած ներքին նոր պատակոմի, կամ բեւեռացումի մը չեմին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

կը՝ Մահմուտ: Ան իր ուժերով յառաջացաւ դէպի Իրանի խորերը եւ 1720-ին կը բռնէ Ղերմանը, իսկ 1722-ին ալ Սպահան՝ Սեֆիներու մայրաքաղաքը: Ղիլզայները Պարսկաստանը կառավարեցին Մահմուտի իր Աչրաֆի պէյ ուղղութեամբ, մինչեւ 1730, երբ Նատիր շահ դուրս դրաւ զանոնք Պարսկաստանէն: Այնուհետեւ Ղիլզայները տկարացան եւ անոնց մրցակից Ապտալիները, Ահմատ շահի պէյլերպէյութեամբ զօրացան եւ տարբեր դեղախումբեր միաւորելով՝ ներկայ Աֆղանիստանի պետութեան հիմը դրին. այնուհետեւ Ապտալիները Տուրրանի անունով ճանչցուեցան:

Սիմէոն Երեւանցի կաթողիկոս (1763 – 1780) կը յիշէ, որ Գանտահարի Հայերը Լենկթիմուրի օրով գերեվարուած են: Արդեօք այս հաստատումը վկայութի՞ւն մըն է, որ այդ ժամանակ հայկական գաղութ կայր Գանտահարի շրջանին մէջ, եւ կամ ակնարկութիւնը կ'երթայ Ղիլզայներո՞ւն, իրրեւ Հայեր:

Ղիլզայներ 1803-ին օգնեցին շահ Շուձայի, Քապուլի գրաւման կռիւներուն: Այնուհետեւ Ղիլզայ ցեղապետներ խնամիական կապեր հաստատեցին իշխող Տուրրանի ցեղախումբին հետ:

Ղիլզայ ցեղախումբի ուժերը 1880-ին Գանտահարէն Քապուլ ճամբուն վրայ գտնուող բռնութեան բրիտանական ջոկատի մը հետ, եւ ծանր պարտութիւն կրեցին:

Նոյն տարին, 1880-ին, Տուրրանի ցեղախումբի պետերէն Ապտուր Ռահման խան կեդրոնական Ասիա աքսորէն վերադարձաւ եւ ինքզինք Քապուլի ամիր հռչակեց: Այնուհետեւ, 1881 Ապրիլին բրիտանացիք վերջնականապէս քաշուեցան Գանտահարի շրջանէն:

Այս պայմաններուն տակ Ղիլզայները 1886-ին ստիպուեցան՝ նպատակ ունենալով տապալել ամիր Ապտուր Ռահման խանը եւ զայն փոխարինել Այուպ խանով: Ըմբոստութիւնը հեռուհեռէ լայն ծաւալ ստացաւ եւ Ղիլզայները ամէն ուղղութեամբ ապստամբութիւններ կատարեցին, մինչեւ որ զսպուեցան եւ կարգ ու կանոն հաստատուեցաւ:

Այդ օրերուն եւրոպական թերթերու թղթակիցներ, որոնք անձամբ կը գըտնուէին դէպքերու վայրերը, մխրճուեցան հաստատեցին, որ Ղիլզայները, որոնք այն ժամանակ տասը հազար ընտանիք կը հաշուէին, բուն հայկական ծագում ունին: Անդլիական թերթերէն մէկուն թղթակիցը, իրրեւ հաւաստի ապացոյց, կը յիշէ Ղիլզայներու ազգագրական կեանքի բազմաթիւ սովորութիւններ, որոնք իրենց վրայ հայկական դրոշմ կը կրեն. հիւանդներու եւ խմորի վրայ խաչակնքելու սովորութիւնը, ուխտատեղիներու կամ տան մէջ խաչով նշան դնելը եւայլն: Լրագրողի պնդումով, Ղիլզայները իրենք կ'ընդունէին, որ իրենց նախնիները Հայեր եղած են:

Բաֆֆի իր «Կայծեր», վէպի երկրորդ հատորին մէջ կը յիշէ Աֆղանիստանի մէջ հայ բռչաներու ցեղի մը գոյութիւնը: Այսօր հաստատ իրողութիւն է, որ հոն յիշուած բռչա պառաւ Սուսանը, որ յետոյ Հայաստան տնկուաւ, իսկական դէմք է, եւ 1880-ական տարիներուն Բերկրիի Թօտակայ Սուրբ Յուսկան Որդւոյ վանքին հոգաբարձու եղած է: Հետաքրքրական է, որ արդեօք Բաֆֆիի յիշած այդ հայ բռչաները նոյնինքն Ղիլզայնե՞րն են:

Անգլեւաֆղանական պատերազմին ժամանակ, 1919-ին, Ղիլզայներու պետերէն Մահմուտ Քարիմ խան կիրթայլ աֆղան բանակի զօրավար հռչակուեցաւ եւ արդի Աֆղանիստանի պետութեան հիմնադիրներէն դարձաւ:

«Նէշընըլ ձէոկրաֆիֆ»ի թղթակից Թոման Էպըրքրոմպի, Աֆղանիստան իր այցելութեան ժամանակ, երկրի կեդրոնական լեռներուն վրայ հանդիպեցաւ Ղիլզայներուն եւ հիւրասիրուեցաւ այն ժամանակ 111 տարիքը բոլորած Մահմուտ Քարիմ խանի վրաններուն մէջ: Ան կը պատմէ, որ իննսուն հոգի հաշուող եւ վեց վրաններէ բաղկացած Մահմուտ Քարիմ խանի վերդաստանը 50 ուղտ, 12 էշ, 5 ձի եւ 600 ոչխար ունի: Էպըրքրոմպի աչնանային անոնց քոչերուն ընկերացաւ մինչեւ Գանտահարի մօտերը: 1968 Սեպտեմբերի «Նէշընըլ ձէոկրաֆիֆ»ի թիւին մէջ հրատարակուած իր յօդուածին մէջ Էպըրքրոմպի կ'ըսէ, որ այդ թափառաշրջիկները տարեկան մօտաւորապէս հազար մղոն ճամբայ կը կտրեն, ամբողջ ձմեռը երկրին կեդրոնական Նաւարի լեռներուն վրայ կ'անցընեն, իսկ ձմեռը՝ երկրին հարաւ – արեւմտեան Ռեկիստանի, Տաշթ-ի Մարկոյի եւ Կարմաքլի ձորակներուն:

Ղիլզայները, մօտաւոր գնահատումներով, ներկայիս հարիւր հազարներ եւ մինչեւ երկու միլիոն հոգի կը հաշուեն. անոնց մեծամասնութիւնը թափառաշրջիկներ են, ոչխար, ձի եւ ուղտ կը բուծանեն եւ քանի մը ձորերու վրայ լարուած այծի մազէ սեւ վրաններու տակ կը բնակին. մնացեալները նստակեաց երկրագործներ են: Անոնք ծանօթ են նաեւ քուչէի անունով, որ քոչուոր կը նշանակէ:

Ցեղախումբը գլխաւոր երկու հատուածներու եւ տարբեր ճիւղաւորումներու բաժնուած է, այսպէս. ԹՈՒՐԱՆ, որուն ճիւղաւորումներն են՝ Հոթաք եւ Թոխի: ՊՈՒՐՀԱՆ, որ գլխաւոր երկու հատուած ունի. Իսպի (նուսուփ), որուն ճիւղաւորումներն են՝ Սոլայման Խէլ, Ալի Խէլ եւ Աքա Խէլ, եւ Մուսա, որուն ճիւղաւորումներն են՝ Սահաք, Անտէր եւ Թարեքի:

Ցիշենք նաեւ, որ Թուրան հատուածին միացած են Խարոթի եւ Նասէրի ցեղախումբերը:

Աֆղան ժողովուրդին մէջ հայկական ծագման վերաբերեալ տեսակէտներ կան նաեւ երկրին արեւելեան Նուրիստանի բնակիչներուն մէջ, որոնք մինչեւ ԺԹ. դարու վերջաւորութիւնը իսլամ չէին եւ այդ պատճառով ալ քաֆիր (անհաւատ) կը կոչուէին. բայց 1896-ին անոնք նըւաճուեցան եւ պարտադրաբար իսլամացուեցան, որմէ ետք անոնց շրջանը Նուրիստան (լոյսի երկիր) կոչուեցաւ:

Պատմական տուեալներու համաձայն, այս շրջանի բնակիչները իրենց գլխուն վրայ խաչի նշան կը կրէին. Ցիսուսեան կաթոլիկ կրօնաւորներ տեղեկանալով այս իրողութեան, Ժէ. դարուն միսիոներութեան ձեռնարկեցին անոնց մօտ: Կ'ենթադրուի, որ անոնք մեծ մասամբ Հայերու, ինչպէս նաեւ Ցոյներու սերունդներ են:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԳԱՂՈՒԹԻՔ ԳԱՂՈՒԹ

ԴՈՒՐՈՒՋԻՇՄԷի (Պոլիս) Մայիս 21-ին երեւման Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան առթիւ կրօնական արարողութեան աւարտին, ներկաները բարձրացած են եկեղեցւոյ յարակից սըբահը ուր պատրաստուած էր մատաղօրհնութեան սեղան, որու նախագահած է Շահան Սրբ.: Ուղերձով մը հանդէս եկած է Տիկին Հերմինէ Սվաճեան եւ ղեկավարուհական յայտագիր մը ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

*
**

ՄՈՆՐԼԱԼի Պոլսահայ Միութեան հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 7-ին, նախաձեռնութեամբ տեղւոյ Պոլսահայ Միութեան Մէկ մշակութային յանձնախումբին եւ մասնակցութեամբ չորք մը մշակութային միութիւններու եւ «Ապագայ» չարաթաթերթին, դինեճօն մը տեղի ունեցած է Թատերագէտ, բեմադիր եւ դերասան՝ Դաւիթ Էվերեկլեանի չորրորդ հատորին՝ «Մի՛շտ ... Թատերական ճամբուս վրայ» պիրքին հրատարակութեան առթիւ: Հանդիսավար՝ Տիկին Վարդանոյշ Գարանֆիլ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է օրուան մեծարեալը: Ելոյթ ունեցած է Դ. Էվէրեկլեանի վաղեմի գործակիցներէն՝ Յակոբ Գոճեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Համբարձում Անտոնեան որ ծանրացած է նոր հատորին բովանդակութեան վրայ: Մէկ-ի տեսչապետ՝ Սարգիս Ղ. Սարգիսեան իր կարգին չնորհաւորած է մեծարեալը: Այս վերջինը չնորհակալութեան իր խօսքը արտասանած է: Վերջաւորութեան հայ կաթողիկէ հովուապետ՝ Գէորգ Ծ. Վրդ. Զապարեան օրհնած է հատորը եւ չնորհաւորած հեղինակը:

դարու վերջաւորութիւնը իսլամ չէին եւ այդ պատճառով ալ քաֆիր (անհաւատ) կը կոչուէին. բայց 1896-ին անոնք նըւաճուեցան եւ պարտադրաբար իսլամացուեցան, որմէ ետք անոնց շրջանը Նուրիստան (լոյսի երկիր) կոչուեցաւ:

Պատմական տուեալներու համաձայն, այս շրջանի բնակիչները իրենց գլխուն վրայ խաչի նշան կը կրէին. Ցիսուսեան կաթոլիկ կրօնաւորներ տեղեկանալով այս իրողութեան, Ժէ. դարուն միսիոներութեան ձեռնարկեցին անոնց մօտ: Կ'ենթադրուի, որ անոնք մեծ մասամբ Հայերու, ինչպէս նաեւ Ցոյներու սերունդներ են:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի «Սէքսըն» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 28-ին, նշուած է Հայաստանի անկախութեան 82-րդ տարեդարձը, շուրջ 1000 հոգիի ներկայութեան: Բացումը կատարած է Հ.Ե.Դ. կեդր. վարչութեան անդամ Մելքոն Մելքոնեան: Բանախօսած է Հայաստանի նախագահի խորհրդական Ռաֆիկ Դաւոյեան: Հ.Ց.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է իրաւաբան Արսէն Դանիէլեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է ուսադ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան: Դեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Մարի-Ռոզ Աբուսէֆեան (արտասանութիւն), փողային համոյթ մը, Համազգայինի «Անի» պարախումբը եւ երգիչ Ներսիկ Իսբիրեան:

*
**

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Գալիֆորնիոյ նահանգային ծերակոյտը, Մայիս 24-ին, գրեթէ միաձայնութեամբ վաւերացուցած է օրինագիծ մը, որ հայկական ցեղասպանութեան զոհերու ապահովագրութեան հատուցումներուն պայմանաժամը կ'երկարաձգէ: Սոյն օրինագիծին իւրացումը կարեւոր քայլ մը կը նկատուի հայկ. ցեղասպանութեան օրերուն գոյութիւն ունեցող կեանքի ապահովագրութեան հատուցումները հետապնդելու համար, որպէսզի անոնք փոխանցուին համապատասխան կողմին: Օրինագիծը այժմ պիտի փոխանցուի նահանգային խորհրդարան:

*
**

ՀԱՅ ՍԵՒ ԳՕՏԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՃԱՇԸ

Լոս-Անճըլըսի «Օճախ» ճաշարանին մէջ Մայիս 21-ին տեղի ունեցած է Հայ Սեւ Գօտիներու Միջազգային Ակադեմիայի անդրանիկ ճաշը, որուն ընթացքին Հայաստանէն, Ֆրանսայէն եւ Լիբանանէն ժամանած մարզիչները, իրենց ղեկավարին՝ Կարօ Քէպապճեանի հսկողութեամբ, կատարած են չի-fուննկի եւ fուննկ-ֆուլ մարտարուեստի ցուցադրութիւն մը: Ձեռնարկը վարած է Աբօ Զապարեան: Խօսք առած են ակադեմիայի հիմնադիր Կարօ Քէպապճեան եւ Հայաստանի հիւպատոս Նորայր Ղալումեան: Եղած նուէրներէ դոյացած է տասը հազար տոլար, ի նպաստ Հայ Սեւ Գօտիներու Արցախի մասնաճիւղերուն:

*
**

ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՋԵԱՆԻ ՄԵՆԱԹԱՏՐՈՆԸ

Փասատինայի Հ.Բ.Ը.Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնին մէջ, Մայիս 21-ին, տեղի ունեցած է դերասանուհի Անահիտ Թոփչեանի մենաթատրոնը, կազմակերպութեամբ Թ. Մ. Մխիթեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Արուեստագիտուհին հանդէս եկած է իր ամուսնոյն՝ Ալեք-սանդր Թոփչեանի «Փառանձեմ Թագուհի» եւ իր գրած «Անհասցէ Տիկինը» մենադերասանութիւններով:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Պէտք է ըսել, թէ Հայերը, վիրաւորիչ յատկանշող ճկունութիւնովը նոր երկրի մը սովորոյթներուն, բարքերուն յարմարելու, ինքզինքին «ալաֆրանկա» քաղաք մը տեսնելնուն պէս ինչ – ինչ նորութիւններ մտցուցած են իրենց ընկերային կեանքին մէջ՝ չնայելով զայն կարելի եղածին չափ ձեւել եւրոպականին վրայ: Այնուամենայնիւ մէկն էր անչուշտ ապահովութիւնը, պարոնները՝ պարտէզներու ու հանգիստներուն՝ տիկիններու վերածուիլը, ճիշդ, ինչպէս որ Փէսերը դէմարկներու փոխած, Թրքական ժամերը եւրոպական եղած էին ու մականուններէն չատերը տարացած:

– Ան Պոլիս էր ... հո՛ս անանկ բան չկայ ... հապա՛, հոստեղ ասանկ է ... հոստեղի սովորութիւնը աս է, ամէնքն ալ իրարու նպաստաւորութեան դասեր կուտան, նոր քաղքին բարքերը, սովորոյթները կը ծանօթացնեն իրարու:

– Շատ աղուոր է, չատ սիրեցի, – պատասխանեց Տիկին Գալաֆեան, զոր Պոլիս պարզապէս Զապէլ հանըմ կը կոչէին, – փողոցները, չէնքերը, մօտիկութիւնը ... չատ աղուոր քաղաք է, օդն ալ աղուոր է. Պոլիս «չատ տաք է» կ'ըսէին Ազեքսանդրիոյ համար, բայց ընդհակառակն:

Հայերէն մաքուր խօսելու ձգտումի մըն ալ երեւան եկած էր, մանաւանդ կիներուն քով: Անչուշտ տիկին մը պէտք չէ, որ խօսի հանրմի մը պէս: Հայերէնի տըդիտութիւնը, սակայն, չատախ այդ ճիգը կը վիժեցնէր արտասանութեան եւ լեզուի ձախողութիւններու, ծիծաղելի սխալներու մէջ:

– Եթէ լինձի հարցնէք, – ըսաւ Մարկոսեան ձեռքովը ակնոցը չտկելով քթին վրայ, – այս քաղաքին ազատութիւնը ամէն բան կ'արժէ:

– Այո, անչուշտ, – ըսին քանի մը ձայներ:

– Կ'ըսեն թէ, – յարեց Տիկին Խապառճեան, – Գահիրէն ասկէ աղուոր է ... իրա՞ւ է արդեօք ... Հա՛, դուք զգացած էք Գահիրէ, Տիկին Գալաֆեան, ի՞նչպէս դասաք «վերը»:

Տիկին Գալաֆեան չուարած երեւոյթ մը առաւ.

– Շիտակը, Գահիրէն ուրի՛չ, աս քաղաքը ուրի՛չ. Գահիրէն ուրի՛չ աղուորութիւն ունի, աս ուրիչ տեսակ աղուորութիւն ...

Աիկա նուիրագործուած բառնձեան է. Գահիրէն տեսնող դաղթականները ուրիչ բառերով չէն բացատրեր Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ տարբերութիւնը:

Ուրիչ հրաւիրեալներ կը հասնէին: Սրտին կը լեցուէր տակաւ. աղմուկը, ոգեւորութիւնը կը չատնար: Տանտիրուհին քիչ մը հպարտ, լուրջ, բարձրացուցուած վերապահ կէս – ժպիտով մը կ'ընդունէր հիւրերը սրահին դռնէն, մեծ տիկնի մը պէս. իր աղջիկը, թեթեւ, խօլ, թռչող չարժումներով ընդառաջ կը վազէր, կը խօսէր բարձրաձայն, կը խնդար, հիւրերը ներս կը բերէր, անոնց չուրջը կը դառնար փութկոտ, իւրաքանչիւրին խօսք մը, ժպիտ մը, ծիծաղ մը կ'ուղղէր, մէկէն միւսին կը վազէր, ասոր հետ խօսքը չաւարտած անդիինին պատասխան մը կամ հարցում մը կը նետէր արագ, համարձակ, ժպտուն, այնքան էրիկմարդոց, որքան իր սեռակիցներուն հետ:

Նիհարներ ալ եկած էին: Բերացի երիտասարդ վաճառական մը, որ այս տեղ նոր դործ մը բացած էր. քամուած – աճառուած լաթի պէս չոփ չոր, խառնծխի պէս կռնծած, մաները ոսկորներուն փակած մարդ մը, կարծես գանկէ դէմքով, Տօմիէի անմահ Ռոպէր Մաքէրին ընկերինը յիշեցնող ճիտով մը: Սեփ սեւ փոսացած աչքեր, որոնք կը նային ինչպէս գիլերները կը ծակեն: Իր կինը՝ նիհար ու անոյշ:

Քիչ մը անդին, պարոն եւ տիկին Գըրիգորեան, Պէյլէրպէյնէց հետ քնակող բնտանիքը. մարդը՝ բարձրահասակ, նիհար, Ոսթրոկոտ մը, կզակոսկրի ձեւ ունեցող երկայն անկիւնաւոր երեսով մը, կոտած մորթով, չեղջ ճակատով ու եաեւ փախող մազերով: Քառասունոց ակնոցաւոր տանտի մը, չիք սեթեւեթեալ, որուն կնկան ցամքած, թոռմած, խոչոր, տղեղ բերանով մը ճեղքուած դէմքը, ուր աչքերուն ազուոր, աչխոյժ երիտասարդութիւնը կը վիճի, կը բողոքէ մնացած մասին թոմթոկած պառաւութեանը դէմ՝ իրաւունք տալ կը թուի խպիհկնալու, քծնելու կիներուն, աղջիկներուն բոլորտիքը՝ թափած ակռաները մէջտեղ հանող չինծու ժպիտներով:

Հոս, քով – քովի նստած են տիկին եւ օրիորդ Սէմէրճեան. մայրը՝ պառաւ, խորչոմած դէմքով կին մը. աղջիկը՝ դուշագեղ, առոյգ ու գուարթ. երեւակայեցէ՛ք սմքած, թոմթոկած թուչեր՝ կրծրուած ձմերուկի մը կարմիր, կայտառ երիտասարդութեանը քով: Ֆրանսուհիի, Հելլէնուհիի պէրտա աչխոյժ չարժումներով, չարաճճի ժպիտներով նուրբ, չատ գեղեցիկ աղջիկ մը, օրիորդ Սէմէրճեան, վայելչակազմ մարմինով, ճիտի պէս նեղ մէջքով, անթերի ճաչակով մը հագուած:

(Շար. 17)

COORDINATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Communiqué de Presse

Reconanissance du génocide arménien: les citoyens français d'origine arménienne lancent un appel aux grands électeurs

Le 21 mars 2000, les sénateurs français ont refusé, par 171 voix contre 130, d'examiner la proposition de loi reconnaissant le génocide arménien de 1915, pourtant adopté à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998. Après la Conférence des Présidents, la Haute Assemblée a cédé à son tour aux pressions de la Présidence de la République et du Gouvernement, soucieux de maintenir les bonnes relations commerciales de la France avec la Turquie.

Cette décision cynique révolte l'ensemble des démocrates. Elle bafoue une fois de plus la mémoire des 1,5 millions d'Arméniens victimes du premier génocide du XXème siècle.

Les citoyens français d'origine arménienne ne peuvent considérer ce choix indigne de la France, comme une décision définitive.

Convaincus que la majorité des parlementaires de l'opposition s'est pliée à une discipline de vote, les responsables de la communauté arménienne interpellent, maintenant, les grands électeurs.

Par un courrier, la coordination pour la reconnaissance du génocide arménien de 1915, leur demande d'intercéder auprès des sénateurs de leur circonscription, afin qu'ils reconanissent à leur tour, 85 ans après les faits, la réalité du génocide arménien.

Adressée à 9000 élus, une lettre a été envoyée à l'ensemble des députés, des sénateurs, des conseillers généraux et régionaux ainsi qu'aux maires et aux conseils municipaux de 912 villes de plus de 1000 habitants. Ainsi, chaque homme politique pourra s'engager personnellement en signant un «appel au devoir de mémoire», invitant les sénateurs, à voter la proposition de loi.

Comme la justice est l'affaire de tous, la reconnaissance du génocide arménien dépend du courage de chaque républicain !

Paris, le 7 Juin

COORDINATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN
Comité du 24 Avril (Regroupement des Associations Arméniennes de France)
— Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA)

8, avenue Paul-Adam, 75017 Paris

Անի եւ Սիլվեթթ Մայիսեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԺԵՐՄԷՆ ՄԱՅԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Շիրինեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 6–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունիս 15, ժամը 14·30–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին՝ 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris *ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը, ժամը 16·30–ին։*

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

LA TURQUIE MASSACRE, LE SENAT ENTERRE
LE COMBAT CONTINUE !

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE DU

Génocide Arménien

DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES

de MATIGNON au SENAT

(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)

Comité du 24 Avril / Comité de Défense de la Cause Arménienne
Communautés grecque et chypriote

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

---

ԼՐՈՒՏ

«Բանաստեղծութեան Շուկային» որ տեղի կ'ունենայ Յունիս 14–էն 18, Փարիզ Սէն – Սիւրիին հրապարակը կը մասնակցին Ֆրանսայի Թէ օտար բանաստեղծներ։ Այս առթի, մասնակցողներու կարգին են Հայաստանէն՝ Լեւոն Խեչոյան եւ Դաւիթ Մուրատեան։

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝
01 – 44 – 32 – 05 – 90

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN

présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**

le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30

Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier

aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM

célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR**, au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE

«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔ
RETOUR A SAINT-THADEE

Ուխտագնացութիւն Ս. Թադէի եւ Ս.Ստեփանոս Նախավկայի վանքերը· այցելութիւն Սալմաստ, Որմի, Մակու, Ծորձորի եկեղեցին, եւ այլ վայրեր· այցելութիւն Նոր Ջուղա (Սպահան)· պատրաստութիւն Արտասահմանի հայկական յուշարձաններու պահպանման նոր ծրագրերուն։

Pèlerinage aux monastères de Saint-Thadée et de Saint-Etienne Protomartyr. Visite de Salmast, d'Ourmia, de Makou, de l'église de Dzordzor, et d'autres localités. Visite de la Nouvelle Djoulfa (Isfahan). Préparation des nouveaux programmes de restauration des monuments d'Arménie Perse.

ՅՈՒԼԻՍ 25–ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 8 ԿԱՄ 15
DU 25 JUILLET AU 8 OU AU 15 AOUT

Tarifs : de Paris à Paris (adulte/enfant, deux/trois semaines, avec/sans La Nouvelle Djoulfa) : de 5.500 F à 8.800 F

CLOTURE DES INSCRIPTIONS: LE 16 JUIN

Conditions de participation et renseignements :
TERRE & CULTURE-FRANCE : ☎ 01 42 33 08 98 — Fax : **01 42 33 17 71.**

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՐՇԱԻՆԵՐ/Campagnes d'été

1. **Restauration du monastère de Saghmossavank (Rép. d'Arménie), IIIe année.**
   Du 3 au 24 ou 31 Juillet, et du 31 Juillet au 21 ou 28 Août.
2. **Réhabilitation des édifices publics de Karintak (Rép. d'Artsakh), IVe année: Ecole maternelle / Réhabilitation de l'hôpital de Chouchi (OTC-UMAF), Ière année: mission préparatoire.**
   Mêmes dates.

Forfait prévu pour les séjours de 2 mois. Possibilité de participer fin Juillet au pèlerinage de Saint-Thadée depuis Erevan.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 14
MERCREDI
14 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·926 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.926

ԱՍԱՏԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԻՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՆ ՇԻՐԱՔ, ԱՐԱՄ Ա., Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոյնիսկ 70 տարեկանի սեմին, Հաֆիզ Էլ-Ասատի մահը կանխահաս է, քանի մարդը, իր բացառական կողմերով հանդերձ, տիրական դէմք մըն էր Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ եւ այսօր, բացէն անդին պարապ մը ստեղծուեցաւ իր կորուստով։

Հաֆիզ Էլ-Ասատ զոհ գնաց սրտի տագնապի մը, Շարաթ, Յունիս 10-ին։ Հինգ էր տարիներէ ի վեր, կը տառապէր պլիտուարաբար չաքարախտէ։ Ծնած էր 1928-ին Քարատհա ուր և պիտի թաղուի։ Կը պատկանի ալեւիներու խմբակի մը, որ սիննիներու համար հերետիկոսներ են։ Ալեւիներու զարթօնքը սկսաւ Ֆրանսական հոգատարութեան օրերուն։ Զօր· Վէյկան իրենց չնորհեց յատուկ վարչական ինքնութիւն մը։ Պատանի Հաֆիզ չէր կրնար չզգուլիլ այս ընթացքէն եւ պիւղին նախկրթարանը Ֆրանսերէն կը սորվէր։

Ֆրանսան, կը գրէ Գլօտ Լորիէօ (Ֆիկարօ, Յունիս 12), այս առթիւ, – «սբալը գործեց, խորհրդակցութենէ եաք, Ալիքսանդրէթի Սանճաքը տալու Քեմալ Թուրքիոյ» եւ կ'աւելցնէ· այս հակասական դէպքերով կը բացատրուի Հաֆիզ Էլ-Ասատի երկդիմի դիրքը Ֆրանսայի հանդէպ։ Ենթասպայի աստիճանով կ'ապրտէր պինուորական վարժարանը 1955-ին։ Այդ տարիքին արդէն քաղաքականութեամբ կը զբաղէր, կը նախադահէր «Սուրիացի ուսանողներու համադումար»ին։ 1962-ին, ձախողած փուչէ մը եաք, բանտն է, Դամասկոս։ Ազատ արձակուած կը դառնայ այլ սպաներու հետ, մէկ, երկու, երեք անգամ։ Բայց եւ այնպէս, կ'անցնի բանակին գլուխը եւ Պաաս կուսակցութեան դեկավարութեան անդամ է։ Իշխանութեան գլուխ պիտի անցնի 1970 Նոյեմբեր 13-ին, պետական հարուածով, որ կը տապալէ նախադահ Ամթասին։ 1971 Մարտին նախադահ կ'ընտրուի։ Անկէ ի վեր բռնութեամբ, անողոք մենաշնորհ մը նման կը վարէ երկիրը։ Խոհեմանկ է, նաեւ իմաստուն, խելացի վճռանդաւոր բանակցող մը՝ Արեւմուտքի համար։

1976 Ապրիլ 12-ին, Սուրիա կը միջամտէ Լիբանան, ի պատասխան քրիստոնեաներու հրաւէրին։ 1977-ին, Սուրիա կը խզէ Եգիպտոսի հետ, իբրեւ հետեւանք նախագահ Սատաթի Երուսաղէմ այցելութեան։ Կապը կը վերահաստատուի 12 տարի եաք։ 1983-ին, Հաֆիզ Էլ-Ասատ սրտի առաջին տագնապ մը կ'ունենայ, մահաքունի մէջ է քանի մը ժամ եւ եղբայրը՝ Ռիֆաթ կը ջանայ ձեռք առնել իշխանութիւնը։

1990 Օգոստոսին Ծոցի պատերազմն է. Սուրիա միջազգային հաւաքականութեան կողքին է Իրաքի դէմ։ 1994 Ապրիլ 29-ին Իսրայէլ-վաղաղութեան ծրագիր մը կը ներկայացնէ Կոլանի վերաբերեալ, հանդիսաւոր առ հանդրուան։ Սուրիա կը մերժէ, Կոլանի ամբողջական վերադարձը նախապայման դնելով։ Նոյն տարին Գլինթըն Դամասկոս կ'այցելէ։

***

Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ, այսօր, ամէն բան կը փոխուի։ Տգան, ակնարկոյժ՝ Ռիֆաթ Էլ-Ասատ, որ անմիջապէս բանակին գլուխը նշանակուեցաւ եւ չատ հանդարտ նախագահ ալ ընտրուի քանի մը օրէն, նոյն խառնուածքը, ուժը եւ անհամակրանութիւնը չունի, մինչ Ռիֆաթ կը յայտարարէ որ օրինաւոր յաղորդը ինք է եւ պատրաստ է յեղափոխութեան դիմելու։

Եղբօրը արկածալի մահն է որ Պաչարը դրաւ յաղորդի այս դիրքին մէջ, այլապէս ոչինչ պինք կը պատրաստէր այս պաշտօնին։ 34 տարեկան, կոչուած էր բժշկական ասպարէզի, ինչ որ պատճառ եղած է որ մէյտ յիշուի «առաքեալը» մակդիրով։ 1994-էն եաք է, երբէք եղբօրը մահէն եաք, որ տիրական դէմք մը դարձաւ, բայց եւ այնպէս անծանօթ մը կը մնայ եւ յայտնի չէ թէ ի՞նչ դեր պիտի կարենայ խաղալ Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ։ Հայրը եղակի դէմք մըն էր։ Ինչպէս Լը Մոնտ կը չեչտէ իր խմբագրականին մէջ (Յունիս 13) պէտք չէ անտեսել թէ Հաֆիզ Էլ-Ասատ կրցաւ իր երկրին ապահովել կայունութիւն մը, բայց այդ ըրաւ իր ժողովուրդին պարտադրելով իր խմբակին մենաշնորհութիւնը։ Արգելք եղաւ որ Լիբանան, 80-ական թուականներուն, առանձին հաշուութիւն մը կնքէ Իսրայէլի հետ, բայց այդ ալ եղաւ իր «հոգատարութեան» տակ առնելով ամբողջ երկիրը, ուր դեռ այսօր 35 հազար սուրիացի պինուոր կայ։ Սուրիա, նաեւ դեր խաղացած է ահաբեկչական բազմաթիւ արարքներու մէջ, սկսելով Լիբանանի Ֆրանսայի դեսպանին սպանութեամբ, 1981-ին։ Ատատ չարդել տուած է նաեւ 1982-ին քանի մը հազար հայրենակիցներ Համայի մէջ։ Այս եւ այլ պատճառներով Մոնտի խմբագիրը անտեղի կը դտնէ որ այսքան մեծ յուզումով ողեկոչուի Ասատի մահը։

***

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր երեքշաբթի, Յունիս 13-ին, նախ Դամասկոս, ապա թաղումը տեղի կ'ունենար Ասատի ծննդավայրը՝ Քարատհա։ Արդոզութեան ներկայ կ'ըլլայ նախագահ Շիրաք, արեւմտեան միակ դեկավարը։ Ներկայ կ'ըլլան նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա. պատուիրակութեամբ մը, նախագահ Ռ. Քոչարեան պատուիրակութեամբ մը, Ասատի թշնամին՝ Արաֆաթ, Իրանի նախագահը՝ Խաթամի, Եգիպտոսի, Թուրքիոյ նախագահները եւ բազմաթիւ պատուիրակութիւններ։

Ի դէպ, Շիրաքի մասնակցութիւնը պատճառ եղած է որ բանավէճ մը ծագի Փարիզ, ուր Ֆրանսա-Իսրայէլ Ալիանսը բուռն կերպով կը բողոքէ որ Շիրաք երթայ յուղարկաւորութեանը «մեր ժամանակներու վատթարագոյն բռնատէրներէն մէկուն»։

***

Ասատի մահէն անմիջապէս եաք փոփոխութիւն կատարուեցաւ Սահմանադրութեան մէջ 40 տարեկանէն 34 տարեկանի իջեցնելով նախագահ ընտրուելու տարիքը, որպէսզի այդ կարելիութիւնը ունենայ Պաչար։

***

Արամ Ա., նախքան Դամասկոս երթալը Ժընեւէն, ուր կը նախագահէր Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, հեռագրով մը ցաւակցութիւն յայտնած է Ասատի տղուն, չէչտելով թէ հայրը եղած էր հայ ժողովուրդի անկեղծ բարեկամ մը։ Արդարեւ, իր իշխանութեան տակ, Սուրիոյ հայ գաղութը մասնաւոր դժուարութիւններ չէ ունեցած։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՍ ՖԼԷՕՔԻՕ, Ֆրանսական մամուլի նկարահանը, որ ութ ամիս է պատանդ էր Չէչէնիա, ազատ արձակուեցաւ, անկնկալօրէն Յունիս 12-ին, որ ազգային ոճն է Ռուսաստանի համար։ Անմիջապէս ընդունուեցաւ նախագահ Պուտինի կողմէ, ինչ որ ուրիշ անակնկալ մըն էր։ Յունիս 13-ին, դեռ ծանօթ չէին թէ ինչ պայմաններու տակ կատարուած է այս ազատ արձակումը։ Սկիզբը Չէչէնները հսկայ փրկագին մը կը պահանջէին։

ՊՈՒՏԻՆ չէչէն մուֆթի Ախմատ Կատիրովը նշանակեց Չէչէնիոյ կառավարիչ։ Յունիս 9-ին, Ռուսաստանի նախագահը իր երկրին վարչական իշխանութեան տակ դրած էր Չէչէնիան եւ այս նշանակումով կատիրով «Չէչէն Հանրապետութեան դրծադիր իշխանութեան պետը» կը դառնայ։

«ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսիս 10/13)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ազգ· Ժողովին Յունիս 9-ի արտակարգ նիստին ծանուցուն ելոյթով մը հանդէս եկած է վարչապետ Ա. Մարգարեան, ներկայացնելու համար իր կառավարութեան դործունէութեան ծրագիրը։ Որպէս առաջնային մտահոգութիւն չեչտած է երկրին մէջ տիրող բարոյա-հոգեբանական մթնոլորտը որ արմատական բարելաւման կը կարօտի։ Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգութիւնն ալ ապագայի նկատմամբ հաւատքն ու վստահութիւնը քանդած ըլլալով, նոյնքան կարեւոր նկատած է ան քաղաքական կեանքի առողջացումը։ Իոր բարելաւման կարօտ է անտեսական կացութիւնը· 2000 Ապրիլ 1-ի տուեալով իրենց պայմանաժամին չվճարուած պարտքերը հասած են 124 միլիառ դրամի (աւելի քան 200 միլիոն տոլար)։ Ներածումներու ծանրը եռապատիկն է արտածումներուն։

Պիւտճէի եկամուտներուն կիսկատար հաւաքը, կուտակուած պարտքերը, արտասահմանէն փինանսաւորումի նուազումը պետական պիւտճէին մէջ չուրջ 45 միլիառ դրամի ճեղք մը դոյացուցած են։ Վարչապետը այլ անկատարութիւններու կարդին յիշած է հանգստեան թոչակներու, կենսաթոչակներու վճարումին անբաւարար բնոյթը· Յունիս 1-ի կացութեամբ անվճար մնացած է չուրջ 5,2 միլիառ դրամի պարտք, մարզերուն մէջ վերջին քանի մը ամսուան թոչակները չեն վճարուած։

Այս վիճակին որպէս արմատական դարման, Ա. Մարգարեան հարկաւոր նկատած է պետական կառավարման համակարգի արմատական բարելաւում ,յատկապէս կաչառակերութեան եւ խմբակայնութեան դէմ պայքարը։

Նոր կառավարութեան ծրագիրը կը նախատեսէ 2001 Թուականին մարդահամար կատարել։

Մշակոյթ եւ փոքր ձեռնարկատիրութեան նպաստելու յատուկ վերաբերում ցոյց պիտի տրուի, որպէսզի աշխատատեղիներ ստեղծուին ու պակսի գործազուրկներու թիւը։ Բարեփոխութիւններու պիտի ձեռնարկուի հարկային ու մաքսային ոլորտներուն մէջ։ Ուշադրութիւն պիտի դարձուի քիմիական եւ լեռնահանքային համալիրներուն զարգացման· նաեւ ոսկերչութեան, ադամանդագործութեան եւ չինանիւթերու արդիւնաբերութեան։

Կառավարութիւնը տակաւին կը նախատեսէ համահայկական համալսարանի ստեղծում որ առիթ կու տայ օգտուելու արտասահմանի հայ լաւագոյն մասնագէտներու կարողութենէն։ Սփիւռքի հետ կապերու զարգացումն ալ տեղ գտած է ծրագրին մէջ, յատկապէս տեղեկատուական միասնական դաշտ ձեւաւորելու, երկրին ընկերա-տնտեսական խնդիրներուն լուծումին Սփիւռքի Հայութեան ներդրաւումը իրականացնելու նպատակով։

Ծրագրին վերջին տողերուն մէջ Ա. Մարգարեան տեղ տուած է Ադէմի գօտիին վերականգնումի նիւթին ալ, ըսելով որ ան կը չարունակէ առաջնային խնդիր մնալ։ Հոս եւս ծրագրուած է զարմանի չարք մը միջոցներու ձեռնարկել։

Վարչապետին ներկայացուցած այս ծրագիրը ընդունուած է յաջորդ օրուան նիստին։

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Մարտ 22-ի գործով ձերբակալուածներէն առաջին երեքին –Սէյրան Առաքեան, Անդրէյ Աւչարեան եւ Արայիկ Վարդանեան– մասին Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանը Յունիս 8-ին մէյմէկ տրուան բանտարկութեան վճիռ արձակած է։ Իրենց պատիժը պիտի կրեն ուղղիչ աշխատանքի հիմնարկութեան մէջ։

***

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ստեփանակերտի մէջ, Ազգ· Ժողովի Յունիս 18-ի ընտրութեան որպէս թեկնածու արձանագրուած 62 հոգիէն վեցը Յունիս 8-ին հրաժարած են իրենց թեկնածութենէն, իրենի բարձրացնելով հրաժարեալներու թիւը։ Ներկայի կացութեամբ 56 թեկնածու մնացած է, պայքարելու համար մայրաքաղաքի երեսփոխանական 11 աթոռներուն համար։ Ընտրարշաւը առայժմ կ'ընթանայ առանց օրինազանցութեան։

***

ՇՈՒԻՑԻ ՏԵՍԱԿԻՑԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿՆՃԻՌԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Շուէյտի Հայաստանի դեսպանը Ս· Հիմքէն Երեւանի մէջ Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ հանդիպում մը ունեցած է ու ներկայացուցած Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին իր երկրին տեսակէտը։ Լսած է թէ լուծումին դեղադիրը ունեցողները Հայաստանն ու Ադրբեջանն են։ Ապա աւելցուցած է թէ չրջանի տնտեսական զարգացումը չի կրնար քաղաքական լուծումին պատանդը ըլլալ։ Երեւանի մէջ Շուէյտի մշակութային օրերու կազմակերպումին առթիւ դեսպանին հետ, որուն նստավայրը Մոսկուա է, Երեւան ժամանած է չուէյտական պատուիրակութիւն մը։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՕՊԱԾԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՒՕԾԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆութպոլի Եւրոպայի մրցաշարքը սկսաւ Յունիս 10-ին։ Առաջին արդիւնքներն են. –

Բ· ԽՈՒՄԲ· – Պելժիա – Շուէտ 2 – 1, Թուրքիա – Իտալիա 1 – 2։

Դ· ԽՈՒՄԲ· – Ֆրանսա – Դանիա 3 – 0, Հոլանտա – Չեխիա 1 – 0։

Ա· ԽՈՒՄԲ· – Գերմանիա – Ռումանիա 1 – 1, Փորթուկալ – Անգլիա 3 – 2։

ՌՈԼԱՆ ԿԱՌՈՍ ԹԷՆԻՍ

Ռոլան Կառոսի մրցաշարքը վերջ գտաւ Յունիս 10-ի եւ 11-ի աւարտականներով։ Կիներու մէջ յաղթեց Ֆրանսուհի (մամայր թէեւ Ամերիկուհի) Մարի Փիրս, այրերու յաղթականն էր Պրազիլացի Կուսթաւօ Քուէրթէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Յաւելի է որ, Թանգարանը օրուան մէջ այցելու չունի, գրեթէ: Անհրաժեշտ է որ ան՝ մանկ դպրոցական ծրագիրներու մէջ եւ քաղաքէն եւ գաւառներէն խումբ-խումբ աշակերտներ այցելեն: Տպուի թերթիկ մը, դանազան լեզուներով եւ բաժնուի այցելուին: Մթնոլորտի մէջ մը-նացած կրպակ մը, ուր կը ծառայէ չատ ազնիւ օրիորդ մը, ունի մի քանի ողոր-մելի դիրքեր եւ քարտեր, մասամբ արտասահման տպուած, որ ոչ մէկ կերպով կ'արդարացնեն, հարուստ Թանգարանի եւ պատկերասրահի մը առկայութիւնը: Հա-յաստան, այլեւս ունի տպագրական այդ կարողութիւնը եւ կառավարութիւնը, կրնայ փոքր պիւճեճ մը յատկացնել ա-նոր, առանց անանկութեան դուռը հաս-նելու...:

Թանգարանի մուտքի կամարակապին տակ կը դրծեն երկու սրճարան: Պահ մը կանգ կ'առնենք սուրճի մը համար: Քովի սեղանէն բարձրաձայն խօսակցութիւն մը, երկրապահի եւ սփիւռքահայու մը միջեւ, ուշադրութիւնս կը գրաւէ՝ անզգալաբար: Հայաստանցին կը զանգատէր իր խօսա-կիցին, թէ երկար տարեն է թոշակ չէ ըս-տացած եւ մտադիր է հեռանալ երկրէն, ինչպէս ըրած են իր ընկերներէն տասնը-երկու հոգի: – Այս երկիրը երկիր չէ – կը պոռար դրեթէ – դարձած է արկածախըն-դիրներու որջ – օտարները գալիս մեր աղջկերքը վերցնում տանում են, տղա-մարդ չկայ որ մի բան անի. թքել եմ ես մեր անկախութեանը... – մթնոլորտը տաքնալու վրայ էր: Գուցէ պատաթ մը ա-ւելի տահաճ էր կոկորդէն. վճարեցինք ու հեռացանք ուղղուելով մօտակայ Աբով-եան փողոց, Սայաթ – Նովայի խաչմե-րուկ, ուր մեզի կը սպասէր փառաւոր անձնաւորութիւն մը, Հենրիկ Իգիթեան, հիմնադիրը եւ տնօրէնը մանկական նը-կարչութեան նուիրուած միջազգային Թանգարանին, առաջինը իր տեսակին մէջ, եւ վստահաբար նաեւ լաւագոյնը:

Նախ կը մտնենք իր գրասենեակը, ըն-դարձակ սրահ մը, մանուկներու եւ լաւ նկարիչներու գործեր, սեղաններուն վը-րայ, բաղկաթոռին, պետինը, պատերուն երկրագունդին չարուած. մաս մը խաւաքար-ած չրջանակներու մէջ առնուած, ցուցա-դրութեան պատրաստ: Նախ Ուչինկ-թըն, ապա Պէրլին պիտի ցուցադրուին հայ մանուկներու գործեր, Ս. Գիրքի գանազան դրուագներ ներկայացնող մե-ծադիր նկարներով: Իտալացիները ափ ի բերան կը մնան. նման բան չենք տեսած կը կրկնեն: Հենրիկ ցոյց կուտայ, նոր լոյս տեսած գունաւոր հատոր մը, ամ-բողջովին պատկերազարդ, Թումանեանի հէքեաթներէն ներշնչուած. եւ ուրիշ մը, եւ դարձեալ ուրիշ մը. ամէնը այս տար-ուան ընթացքին պատրաստուած: Հեն-րիկ հանդիստ չի կրնար մնալ. պէտք է չարժի անդադար. կազմակերպէ, ճամ-բորդէ, ներկայացնէ: Իրեն նման քանի մը հոգի են ամբողջ Հայաստանի մէջ որ նախարարութեան մը գործունէութիւնը կը տանին:

Կ'անցնինք Թանգարան: Ընդարձակ է. երկու յարկի վրայ. ամէն ազգ ունի իր անկիւնը. ինչպէ՞ս այդքան նկար կրցեր է հաւաքել, կը զարմանաս, ոչ միայն, կը հպարտանաս ալ մէնք կողմէն, որ նը-ման անձեր հայ մշակոյթի դրօշը կրցած-նին չափ բարձր կը բռնեն: Ունի հզօր ձայն. բարձրաձայն կը խօսի եւ դիւրաւ կ'ընդունի իր սիրտը, եթէ իսկապէս գոր-ծած է, այլապէս անտեղիտալի է եւ վտ-անական:

Հենրիկ Իտալացիներուն ուղղելով խօս-քը, կը վստահեցնէ որ աշխարհի մեծա-գոյն հանճարները իրենք են, եւ թէ ինք, վերջերս պարտերով իրենց արուեստի դպրոցը՝ Վենետիկ, Ֆիրէն-ցէ եւ Հռոմ, ուրկէ եւս համոզուած է բսածին: Տեսակցութիւնը կ'անցնի չատ հաճելի, եւ մեր քայլերը կ'ուղղենք դէպի Սարեան Թանգարան:

Շահէն ճամբորդ է, բայց Վարպետը հոն է իր սքանչելի պատառներով, ժա-մանակագրական կարգով, կոկիկ դասա-ւորուած: Իջեւանի չրջանէն երկու ու-ռանոզուհիները մեզ կանխած են: Կը զար-մանամ թէ ինչպէս ամէն նկարի առջեւ կանգ կ'առնեն ուշադրութեամբ դննելով ամէն մանրամասնութիւն:

– «Եթէ Հայաստանը տեսած չըլլայի, կ'ըսէ Մարիոն, պիտի չհաւատայի որ նման վառ գոյներ կրնան գոյութիւն ու-նենալ պատառի մը վրայ – այս մարդը որքան խոր կերպով թափանցեր է իր երկրին ոգիին մէջ. հրաչք արուեստագէտ մըն է»-: Շահէն ներկայ ըլլար որքա՜ն պիտի ուրախանար:

Փիլհան գնդասեղ կը խնդրէ Գէորգէն եւ կ'ուղղուինք «պարսկական չուկայ»: Միայն տեղացի մը կրնար գիտնալ որ Վերնիսաժի պարտէզին եւ Տիգրան Մեծ փողոցին միջեւ, երկար – բարակ անցքի մը մէջ, ժողովրդական այնպիսի չուկայ մը ծնած է, որուն նմանը, վերջին ան-գամ Պէյրութ տեսած եմ, մօտաւորապէս 40 տարի առաջ, եւ զարմանալիօրէն կը կոչուէր «Հայերու չուկայ»:

«Պարսկական չուկայ»ին մէջ տունի վե-րարերեալ ամէն ինչ կարելի է գտնել, ասպի եւ թէյի տեսակներէն մինչեւ թա-ւանի մէջ պատրաստուած մանկական ա-ժան խաղալիքներու բազմաթիւ նմոյշ-ներ: Շուկային կէսը ըրած էինք, բայց գնդասեղ չկար... զարմանալի երեւոյթ: Մէկը միւսին կը դրկէր, ըսելով որ քո-վինս կրնայ ունենալ. եւ ոչ ոք ունէր: Մարիոն իտալական իր հիմարութով կեր-պընկալէ ամաններ ծախող երիտասարդէ մը հիւլէական ռումբ ուզեց եւ անակընդ-կալի եկաւ երբ մեր երիտասարդը նոյն-քան հիմարութով – սպասէ – ըսաւ – երթամ կտորները միացնեմ...:

Մայրս միշտ կը կրկնէ որ Գազանճեան-ներու հետ ազգականական կապեր ունիմ. երբեք չեմ հասկցած կապին տեսակը, բայց Մայքը Գազանճեան է եւ չատ հա-մակրելի անձ մը որուն ճաշերը, թերեւս, ամէնէն ջերմութեամբ պատրաստուած-ներն են: Նալպանտեանի վրայ իր կե-նսագ ճաշարանը, բերնին համը դիտցող-ներուն ժամադրավայրն է:

Վերջին դիչերն է Մարիոյին եւ Փիլ-ոային, կ'ուզեմ պատուել զիրենք, վրս-տահ եմ որ չատ պիտի ախորժին:

Երբ անբաժանելի չորսերս կը ժամա-նենք, ներսի սենեակը գրաւուած է ար-դէն, Նիւ–Եորքի հնչումով խումբ մը, որ դժուար չըլլար դուշակելը. անոնք Մայքին հաստատուն հիւրերն են, երբ Երեւան գտնուին:

Ցած պատերը ծեփուած են տպան-դաւոր նկարիչներու գործերով, որ ոչ մէկ կապ ունին Հայաստանի դասական նկատուած արուեստագէտներու հետ: Մայք, ընտանեկան, ցեղային ըսեմ, ա-նանդութիւն մը յարդելու համար, պէտք է միշտ խմած ըլլայ, առանց ինքզինք կորսնցնելու. գինք կը պահէ յարատեւ դուարթ, ժպտուն եւ արթուն. հաճելի է իսկապէս ԿԵՆԱՑ ճաշարանը իր մեծ խը-նամքով պատրաստուած ճաշերով:

Կարդը երեւանցի զոյգին էր: Երիտա-սարդը վառվռուն մէկն է. այնքան արագ կը սահեցնէ նախադասութիւնները որ մեծ կեդրոնացում կը պահանջէր ինձմէ. բարեբախտաբար, Գէորգ դժուարին անց-քերու կրկնումով, կրցաւ պատմութիւնը ամբողջացնել: Զոյգ մը երեւանցի հա-րանիքի մը հրաւիրուած են. լաւ մը զը-ւարճանալէ վերջ կը վերադառնան տուն եւ անեցիները հետաքրքրուած հարց կու տան թէ ի՞նչպէս անցաւ: – Սքանչելի՛, հրաչալի՛, ափսոս որ մէկ հատ Հայ չէ-կար, սաղ աղբար էին...:

Նկատած եմ որ Աբեմտահայը հազիւ չաթաթ մը երեւան մնայ, երկուչաթ-թի օրուընէն, կը սկսի արեւելահայերէն խօսիլ... մինչ Աբեւելահայը երեսուն տարի ալ Պոլիս կամ Պէյրութ ապրի, կը չարունակէ իր արեւելահայերէնով բար-բառիլ... Այս երեւոյթը Զահրատին ներ-կայացուցի անցեալ Մայիսին, ուզելով հասկնալ թէ ինք ի՞նչ կը մտածէ: –Մտա-ծելիք բան չկայ, ըսաւ, մենք աւելի խե-լացի ենք եւ վերջ:

Ռուսերէնի գործածութիւնը, հեռա-տեսելի առօրեայ ունկնդրութիւնը, այն-պիսի ահռելի չափերով ազդած են Հա-յաստանցիին առողջանութեան վրայ, որ երբ հայկական կայան մը բանաս եւ ու-զես բան մը հասկնալ, առնուազն հինգ վայրկեան պիտի դնես ստուգելու համար թէ խօսնակը հայերէ՞ն թէ ռուսերէն կը խօսի... անդրադարձա՞ծ էք որքան քթա-յին դարձած է նոր սերունդին հնչիւնը, ուր վտանգ կայ որ վիէթնամերէնի հետ չփոթուի. ոչ ձայնաւորները ձայնաւոր մնացած են, ոչ ալ բաղաձայնները բա-ղաձայն, կարծես բաւարար չէր մեսրոպ-եան ուղղագրութեան ազգասաւմը, հիմա ալ Դանիէլ Վարուժանի եւ Մեծարենցի հրաչալի լեզուն դարձած է քթային ան-ճոռնութիւն մը որմէ սկսած եմ բան չհասկնալ...: Գրեթէ ամէնքն ալ նոյն բառամթերքը, չարաշրութեան նոյն ձե-ւը, նոյնիսկ ձայնային միեւնոյն ելեւէջ-ները կը գործածեն, հանդիսաւոր բեմե-րէն, հեռատեսիլի կայաններէն, խրախ-ճանքի սեղաններու վրայ, Զաւախքի Ծը-խալթիփլա գիւղէն մինչեւ Մեղրիի չըր-ջանի Ագարակ գիւղը: Եթէ լաւ ուշա-դրութիւն դարձնելու ըլլաք, նոյնն է պա-րագան նախկին խորհրդային բոլոր Հան-րապետութիւններուն, սկսելով մեր դը-րացի Վրաստանէն մինչեւ Պերինկի ծոցի գեղին ցեղերը: Ասոր, ժամանակին կ'ը-սէին՝ «Զեւով աղգային, բովանդակու-թեամբ սոցիալիստական». վստահ եմ որ մարդ բան չէ հասկցած մինչեւ այսօր. արդէն հասկնալ կարեւոր չէր, հարկ էր թութակի պէս կրկնել, անչեզօրէն կեն-սագործելու համար Խորհ. Միութեան կեդր. կոմիտէի որոշումները...:

Առ հասարակ հեռատեսիլ նայող չեմ, բայց երբ Հայաստան գտնուիմ, ինքզին-քըս յաճախ կը բռնադատեմ օրական պահ մը տրամադրելու անոր, քանի իսկական կեդրոնաձիգ պատկերներու չարք մըն է որ ազգի մը մշակութային, տնտեսական, առօրեայ հարցերն ու մտահոգութիւննե-րը քու դէմդ կը նետէ, փոքր պատառի մը վրայ, սենեակիդ մէջ հրամցնելով քե-զի: Այս տեսանկիւնէն դիտուած, այն-քան ալ արհամարհելի չէ:

Երկու օր առաջ, պատանի մը, անչա-փահաս տարիքի, հօրը ինքնաչարժով դպրոցական աղջնակի մը բախած էր ու սպաննած տեղւոյն վրայ. վրվրուկը մեծ էր: Թղթակից մը արձնութիւնը կ'ու-նենայ միւսներէն առաջ պատանին հար-ցաքննելու ոստիկանատան մէջ, ուր արդելափակուած եւ նաեւ ապաստանած էր, չխոչտանգուելու համար կատաղած թաղեցիներէն: Զանազան հարցումներու մէջ սա մէկը զիս ապաւորեց.

– Ինքնաչարժ վարելու արտօնութիւն չունէիր – ինչո՞ւ փողոց ելար հօրդ կառ-fով:

– Առաջին անգամ չէր. ի՞նչ ընեմ եթէ պատահեցաւ...

– Բայց դուն երիտասարդ կեանք մը խլեցիր, չե՞ս ցաւիր ըրածիդ համար:

– Մանաւոր չըրի եա. եղած չեղածը աղջնակ մըն էր...

Կը պատահի որ երբեմն ես ալ չարաճ-ճիութիւններ ընեմ, մանաւանդ երբ ար-ձակուրդի մէջ ըլլամ, կամ ճամբորդու-թեան. սոնցմէ ամէնէն զուարճալին կը սկսի երբ զրոյցի մը, դիտանկատի մը, աղ-ուեսապչոի մը կարծիքը հարցնեմ ու-րիշ զրոյցի, կամ դիտանկատի, կամ աղ-ուեսապչոի մասին... եթէ խօսակիցդ մտերիմդ է անպայման կը պատասխա-նէ, –անասունին մէկն է: Երբեմն նաեւ – Իշուն մէկն է...: Եթէ նոր ծանօթա-ցած ես հետը, կամ մօտիկութիւն ցոյց չես տար, պատասխանը կ'ըլլայ՝ – Ոչինչ: Գալով այս նշանաւոր ՈՉԻՆՉԻՆ, ես անոր մոգական ուժը համազօր կը նկատեմ Քուալիմոտոյի նշանաւոր երկու բառե-քերթուածին՝ «Մ'իլլումինօ Տիմմէնտօ»-ն «Անհունով կը լուսաւորուիմ», որուն հա-մար ան արժանացաւ գրականութեան Նո-պէլեան մրցանակին: Զեմ գիտեր ինչո՞ւ դեռ մարդ չէ առաջարկած, չետ մտու-նոպէլեան մրցանակ տալ այս հանճարեղ սովետական գիւտին՝ ՈՉԻՆՉԻՆ, որ մի-ութեան բոլոր լեզուներով թարգմանուած եւ գործածուած է 70 տարի, միլիոնաւոր անձեր փրկելով աքսորէ եւ գնդակա-խրութենէ...

– Ի՞նչպէս ես: Եթէ «լաւ» ըսէ սուտ խօսած պիտի ըլլայ: Եթէ «վատ» մի-բիր կ'աքսորուի: Ուրեմն ՆԻՉԵԻՕ, Ո-ՉԻՆՉ... կրնաս ամէն ինչ հասկնալ եւ հասկցնել, առանց կեանքդ վտանգելու:

– Գործերը լա՞ւ են:

– Ոչինչ:

– Գո՞հ ես մեր կուսակցութենէն:

– Ոչինչ:

– Թոշակդ բաւարա՞ր է:

– Ոչինչ...

Եւ այս ՈՉԻՆՉ «վիրիւսը» մտած է դուրս չելլելը մեր ոսկուն ցորենի արտե-մեր հարուստ լեզուն որ հազարամեակ մը չոցներ ունի մարդկային ամէնէն նուրբ տրամադրութիւնները արտայայտելու, սովետական Հայուն մէջ դարձած է ՈՉԻՆՉ... երկաթէ դիմակի նման ազդ-ուած անոնց դէմքին, առանց երբեք կա-րենալ թափանցելու թէ ի՞նչ ծածկուած է անոր ետին: Հոն հրդե՞հ կայ... թէ մա-խի՞ր յիշատակ...:

Հայաստանցին կարգ մը չհամոզուած բառեր ունի որոնց ինչ չի հաւատար, ոչ ալ դիմացինը, բայց անպայման կը գոր-ծածէ. – Տեսնո՞ւմ ես այս տղամարդը ԱՂԲԵՐՍ է», նոյնիսկ եթէ ժամ մը ա-ռաջ կռուած են, կամ ալ քիչ վերջ պի-տի կռուին:

Եթէ նախագահութիւնը ՅԱԻԴ ՏԱՒԻ-Մ-ով սկսի, դիտցիր որ եռեւէն անպա-ման բան մը պիտի ուզէ, կամ առաջ-կէ, կամ թելադրէ: – Յուզ տանեմ ո-րբեր Լան, մի բան ունեմ... կը վերցնէ ինձ 50.000 որ տաս (ի հարկէ տոլ-էդ գաւօտը կը վերցնենք... միայն Սրժէքի դիտակցութիւնը գրեթէ չկայ 50–էն յանկարծ 20–ի կ'իջնեն, այդ ալ-ը-դաս, հինգով կը գոհանան: Իտալա-գործարար մը, որ քանի մը տարիէ ի վեր կ'աշխատի Հայաստանի «պիզնսմէննե-րուն հետ, որ տուն–տեղ ըրած, տարի-րուն հետ, կէսը երեւանի մէջ կ'անցընէ, – Զկրցայ ասոնց հասկցնել, ըսաւ, որ մենք դրամը փողոցներէն չենք հաւաքեր եւ տալէն ա-ռաջ պէտք է դիտնանք թէ ո՞ւր եւ ինչո՞ւ կու տանք. հեռատեսութիւն բնաւ չու-նին. կարեւորը հիմա ձեւով մը չահիլ... վերջը ինչ ուզէ ըլլայ: Այս պատճառով վստահութիւն չեն ներշնչեր:

Թղթակից
ԵՒՄԵՒԻՈՍ

(Շար. 12)

ԹԱՏԻՐԱԿԱՆԸ, ԲԱՐՈՅԱԽՕՍԱԿԱՆԻՆ ԸՆԴՄԻՋԷՆ

«Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւն»ը, Յունիս 4–ին, 10–րդ չարքին Բ. խաղով փակեց 1999 – 2000 չրջանի թատերական ընթերցումներու ծրագիրը: Փարիզի ու-ռանոզական ոստանի Հայ Տան սրահին մէջ խումբը ներկայացուց Հայաստանէն Աննա Պետրոսեանի երեք արարով «Հա-նէր, խնդրում եմ, դիմակս...» թատեր-գրութիւնը: 1974–ին գրուած գործը որ երկու տարի առաջ հրատարակուած է «Սո-վետական գրականութիւն» ամսագրին մէջ, նկատի կ'ունի կեդծիքի վրայ հիմնուած յաջողութեան, պատեհապաշտութեան ստեղծած մղձաւանջային կացութիւն մը:

1935–ին Դիւմբի ծնած հեղինակը որ թատրոնին հետ աւելի անմիջական կապ ունի մէկն է որպէս դերասանուհի, որ խաղով ուզած է խորհրդային կարգերու դաստիարակութեան պատճառած հոգե-կան խթարումները չեչտել: սակայն, չափազանց բարոյախօսական, մարդկային-կան, խրատական միջուկով պատմուա-րու միջամտութիւնը անտեղի կերպով կը ծանրաբեռնէ բնագիրը, արդար յոր-նութիւն պատճառելով դիտողին: Մա-նաւանդ երբ այդ բաժինները կը կրկնուին բազմաթիւ անգամներ, արդէն երկար թատերգութիւնը բոլորովին կ'երկարի ու արդիւնքը դժուար է դրական նկատել երբ ներկայացումն ալ ընթերցումի ձեւով կ'ըլլայ, ոչ թատրոնի համար նախատես-ւած սրահի մը մէջ:

Խաղին դերերը ստանձնած էին Փիրալ Զոլաքեան, Թորոս Գովմիկեան, Նայիրի Յովսէփեան, Աստղիկ Շինկիթեան, Ար-մինէ Գրիգորեան, Ռուբէն Քրքպէչեան: Բեմական գործողութիւններու ընթերցու-մը կ'ընէր Նոյեմի Իւսէֆի. փորձերը վա-րած էին Սերբ Յովհաննիսեան եւ Թ. Զո-լաքեան:

ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան հռչակման օրը Մայիս 28–ը այս տարի նշուեցաւ մասնաւորաբար նոյն օրը ի Պէրլին, ՀՀ Պէրլինի նոր դեսպանատան պաշտօնական բացման առթիւ, Կիրակի, 2000 Մայիս 28–ին:

Հանդիսութեան ներկայ էին ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Մեծայարդ Պր. Աշոտ Ոսկանեան եւ դեսպանատան իր աշխատակիցներէն բացի, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գերշ. Տ. Սրբ. Պէքճեան իր քով ունենալով Հիւսիսային Հայ համայնքներու հովիւ Սերովբէ Վրդ. Խաչանեանը, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ տարբեր հայ համայնքներու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ շուրջ հարիւրյիսուն հոգի:

Հանդիսութիւնը սկսաւ Պէրլինի դեսպանատան պարտէզին մէջ, ուր յարգելի դեսպանն ու համայնքներու ներկայացուցիչները առանձին առանձին խօսք առնելով նշեցին Մայիս 28–ի թուականը եւ վեր առին անոր պատմական արժէքը: Յայտնեցին նաեւ ուրախութիւն, որ այսպիսի թուականի մը կը զուգադիպի բացումը դեսպանատան նոր շէնքին, որ տեղւոյն զարդութին համար գոյամարտի որպէս կռուան կը հանդիսանայ: Արտասանուած խօսքերը ծաղկեցուց օփէրայի երգիչ պարիթոն Հայկ Տէյինեան:

Հանդիսութիւնը չարունակուեցաւ դեսպանատան շէնքի մուտքի մասը, ուր կը ծածանէր Հայկական Եռագոյնը: Այստեղ Գարեգին Սրբ. Պէքճեան կատարեց դրօշակի յատուկ օրհնութեան կարգը եւ դեսպան Պոս Ոսկանեանի հետ միասնաբար վեր բարձրացուցին զայն, ներկաներու բուռն ծափահարութեանց ներքեւ: Ապա ներկաները հիւրասիրուեցան զազուրի տիկնանց կողմէ պատրաստուած ճաշերով:

● Երեքշաբթի, Մայիս 30–ին Պէրլինէն յիսուն քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Փոցտամ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Եոհաննէս Լէփսիուսի տան բացումը, ուր հաստատուած է այժմ հայ – գերմանական կաճառը: Առաջնորդը իր հետ ունենալով տեղւոյն հովիւը Սերովբէ Վրդ. Խաչանեան ներկայ գտնուեցաւ հանդիսաւոր այս բացումին, որուն մասնակցած էին բացի կաճառի վարչութեան անդամներէն ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Ա-ւոս Ոսկանեան, որ խօսք առաւ այս առթիւ, Հալլը քաղաքի Աստուածաբանութեան համալսարանի դասախօսներու կողմը՝ պրոֆ. Հերման Կոլցի, որ միեւնոյն ժամանակ Լէփսիուսի արխիւներու պատասխանատուն է: Ներկայ էին նաեւ գերմանացի մտաւորականներ, պետական ներկայացուցիչներ եւ հայ ու գերմանացի հասարակութիւն մը:

Այս կաճառին մէջ պիտի պահուին Լէփսիուսի արխիւները, եւ այս տունը պիտի ծառայէ նաեւ որպէս հայ – գերմանական ուսմանց կեդրոն, ինչ որ հայ ժողովուրդի փաստաբան եւ բարեկամ Լէփսիուսի փափաքը եղած է: Տան դռնուած փողոցը անուանուած էր Եոհաննէս Լէփսիուս եւ որուն բացումը 1998–ին կատարած էր Գարեգին Ա. երջանկայիշատակ Հայոց Հայրապետը:

● Գարեգին Սրբ. Պէքճեան ընդառաջելով Ղպտի Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Ամպա Տամիանի հրաւէրին, ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի անդամ Ալպէր Սէվինճի Յունիս 1–ին, ի Տիւսէլտորֆ, ներկայ գտնուեցաւ հանդիսաւոր պատարագին, որ կատարուեցաւ յատկապէս մեծ հանդիսաւորութեամբ՝ Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի, մանուկ Յիսուսի եւ Յովսէփի Եգիպտոս փախուստի 2000–ամեակի առթիւ:

Պատարագէն յետոյ Եկեղեցւոյ մէջ երգուեցան սրբազան ընտանիքին ի պատիւ փառաբանութեան երգեր եւ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը Եգիպտաբանութեան ու Ղպտարանութեան մասնագէտ փրոֆէսէօր Տոքթոր Էմմէլի կողմէ: Ապա Առաջնորդը հրաւիրուեցաւ բացումը կատարելու Եգիպտոսէն յատուկ բերուած մանրանկարչական ցուցահանդէսի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ճակատը զարդարող խճանկարի բացման արարողութեանց:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ՔԷօղն
Յունիս 2, 2000

ԳՈՂԱՐԻԹ ԳՈՂԱՐԻԹ

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 27–ին, 76 նորապիրներ մասած են Հ. Յ. Դ. չարքերը: Կնքահայրը եղած է Տիգրան Ձինպաշեան որ իր խօսքը ուղղելով նորապիրներուն անդրադարձած է դաշնակցականի բարոյական էութիւնը կազմաւորող արժէչափերուն եւ ի մասնաւորի դաշնակցականի զոհաբերութեան ոգիին: Նկատի ունենալով որ երդման արարողութիւնը կը զուգադիպէր Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման տարեդարձին եւ Դրոյի աճիւններու Հայաստան փոխադրութեան, նորապիրներու սերունդը կոչուած է «Դրոյի սերունդ»:

● Գարեգին Սրբ. Պէքճեան ընդառաջելով Ղպտի Եկեղեցւոյ Առաջնորդ Ամպա Տամիանի հրաւէրին, ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի անդամ Ալպէր Սէվինճի Յունիս 1–ին, ի Տիւսէլտորֆ, ներկայ գտնուեցաւ հանդիսաւոր պատարագին, որ կատարուեցաւ յատկապէս մեծ հանդիսաւորութեամբ՝ Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի, մանուկ Յիսուսի եւ Յովսէփի Եգիպտոս փախուստի 2000–ամեակի առթիւ:

Պատարագէն յետոյ Եկեղեցւոյ մէջ երգուեցան սրբազան ընտանիքին ի պատիւ փառաբանութեան երգեր եւ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը Եգիպտաբանութեան ու Ղպտարանութեան մասնագէտ փրոֆէսէօր Տոքթոր Էմմէլի կողմէ: Ապա Առաջնորդը հրաւիրուեցաւ բացումը կատարելու Եգիպտոսէն յատուկ բերուած մանրանկարչական ցուցահանդէսի, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ճակատը զարդարող խճանկարի բացման արարողութեանց:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ՔԷօղն
Յունիս 2, 2000

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԷԼԼԱԴԱ ԶԱԽՈՅԵԱՆԻ
ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կէնտէյլի Փրէսպիթերեըն Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 12–ին, տեղի ունեցած է էլլադա Զախոյեանի երգահանդէսը, ի նպաստ Շուշիի Երաժշտանոցին: Բացումը կատարած է Շուշիի Երաժշտանոցի յանձնախումբի անդամ Վրէժ Ազալեանեան: Երգչուհին հրամցուցած է հայ եւ օտար երաժիշտներու ընտիր գործերու փունջ մը, ընկերակցութեամբ Լեւոն Աբրահամեանի (դաշնակ) եւ Ռուբէն Ալթունեանի (սրինգ):

*
**

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻՆ
ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Փրէսպիթերեըն Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 21–ին, տեղի ունեցած է «Լուսաւորիչ» երգչախումբին անդրանիկ համերգը: Արդարեւ, Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակը Արեւմտեան Թեմին մէջ արժանաւորապէս նշելու եւ կազմակերպուած ձեռնարկներուն փայլ տալու նպատակով, անցեալ տարի կազմուած էր՝ շրջանի եկեղեցիներու ղպրաց դասերու մասնակցութեամբ միացեալ երգչախումբ մը, զոր առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան կոչած էր «Լուսաւորիչ»: Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան: Ցայտաղբի առաջին բաժնին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կոմիտաս Քէչէճեանի, մեկնաբանած է Եկմալեանի մշակումով պատարագէն մասեր, երգէոնի ընկերակցութեամբ փրոֆէսէօր Լեւոն Աբրահամեանի: Մէջընդմէջ պատարագիչի եւ սարկաւագի բաժիններըը երգած են Երեւանէն հրաւիրուած Վալէրի Յարութիւնեան, ինչպէս նաեւ Գրիգոր Վրդ. Զիֆթճեան եւ Ռամզիկ Քահանայ Ղազարեան: Երկրորդ բաժնին՝ հոգեւոր երգերէ եռաք, մեկնաբանուած են հայրենասիրական կարգ մը երգեր՝ «Պլպուլն Աւարայրի», «Լոեց: Ամպերը եկան», Դաւիթ Բէկ օփէրայէն «Աչուղի արիան», «Հայրենիքիս հետ» եւ այլն: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը: Համերգը աւարտած է «Կիլիկիա» երգի մեկնաբանութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԸ ԿԸ ՏԱՓՆԱՑ

Անցեալ ամառ երկու Գանատացիներ որոնք որսի ելած էին սառցակոյտի մը վրայ, 12 հազար տարի առաջ մեռած մէկու մը մոմիացած դիակը գտան: 90–ական թուականներու սկիզբին ալ Ալպեանները մէջ նախապատմական չրջանի ուրիշ ապրողի մը դիակը գտնուած էր: Գիտնականները այս գիւտերը հետեւեալ ձեւով կը մեկնաբանեն. «մեր նախնիները սառերէն զուրս կուգան, կռւելու համար մեզի թէ երկրագունտը կը տաքնայ»: Արդէն վերջին չրջանին գիտնականներն ալ ուշադրութեան կը չանձնեն նոյն պարագան: Խաղաղականի մէջ սառնակոյտներու հալելուն հետեւանքով բարձրացած ջուրերուն տակ մնացած են երկու կղզիները: Այսուհանդերձ, կառավարութիւնները կը յապաղին լուրջ միջոցներու ձեռնարկելու: «Կը սպասեն որ ջուրերը իրենց ոտքերէն վեր բարձրանա՞ն» հարց կուտայ Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ»ը:

Երկրագունտին չերմացման երեւոյթը ցոյց տալու համար պատրաստուած քարտէս մը խմբած է վերջին տասնամեակներուն, կամ դարու մը ընթացքին սառնակոյտերու կորնչուցած ծաւալին չափերը: Եւրոպայի արեւմտեան Ալպեաններուն սառոյցի ծածկոյթը 1850–էն ի վեր կիսով բարակցած է: Հիւսիսային բեւեռի սառնակոյտերը իրենց ծաւալին մօտ 40%–ը կորնչուցած են վերջին երեք տասնամեակին ընթացքին. Հիւսիսային Ամերիկայի Մոնթանայի Հանրապետական սառնակոյտերուն թիւը 1850–ի 150–էն 50–ի իջած է այսօր ու վախ կայ որ մինչեւ 2030 թուականը անոնցմէ ոչ մէկը մնայ: Քարէախին մէջ տեղ գտած են Կովկասի լեռներն ալ որոնց սառնածածքին ծաւալը վերջին դարուն ընթացքին կիսով պզուչած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ՃՊԻՏ

— • —

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ

Գրողներ Միութիւնից յայտնում են, որ եւս մէկ մեծ գրող՝ Վանիկ Սիրադեղեանը գնաց ու էլ ետ չեկաւ:

*
**

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ
ՀԵԳՆԱՆՔԸ

Կառավարութիւն քանդողն ինքը կ'ընկնի կառավարութեան մէջ:

*
**

ՄԵՐՍԵԴԵՍ ՌՈՌԵՆՑ

Իշխանութիւնները ոչ մի գործ չունեն անելու, մերսեդես ու դեղ են ընկել:

*
**

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Կառավարութեան ծրագիրը տպուելու է «Եթերում» կամ «TV ալիքում», քանի որ մէկ չարաթից աւել չի գործում:

*
**

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ

Երկրապահները հիմա ասում են՝ զարթարգաւ վերջին խելքը իմ լինի:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Ձիւղ իր քովը նստած է օրիորդ Գրիգորեան, լեցուն միսերով, հայկական տիպարով թուխ աղջիկ մը, խոշոր աղուոր աչքեր աղեղնաձեւ թաւ յօնքերու տակ, պատկերի մը պէս խելօք, հանդարտ, ամօթխածութեան սեղմիրանին մէջ խեղդուած, աչքերը վար, լուռ ու մունջ:

– Ցնեսք ի՛նչ է խնդիրը, օրիո՛րդ. ես անցեալ տարի Աղեքսանդրիա եկայ իբր դաստուռ տեղւոյս ազգային երկսեռ վարժարանին: Հոգաբարձութեան հետ մէկ տարուան պայմանագիր մը կնքեցի: Արդ, արձակուրդին, ես Պոլիս մեկնեցայ, եւ հոգաբարձուները խոստացան ինծի պայմանագիրը վերանորոգել: Պոլիս հասնելէս ամիս մը վերջը նամակ մը առի, որով կը ծանուցանէին ինծի, թէ պաշտօնս մէջ վերահաստատուած եմ ընդհանուր հաւանութեամբ: Սակայն...

Պարոն Արամ Սեդրոսեանն է, որ կը խօսի օրիորդ Սէմէրճեանին հետ: Կարճահասակ, մանրուկ, ճզղած մէկը, մեր ազգ զարգացածներէն, որոնք տարօնի տըղայ ալ են: Հանդերձեղէնի վաճառատուն մը եւ սափրիչի խանութ մը միանգամայն կարծես դեռ նոր դուրս ելած: Ակնոցով, անչուշտ: Մազերը ալապօս սանտրուած, պեխերը նրբօրօրուած ու սրածայր: Երկու մատ ճակատ եւ խոշոր բերան: Ամբողջութեամբ խպլիկ մը: Ցաւիսենական յանկերգով մը, զոր կը կրկնէ առանց ձանձրանալու, եթէ ոչ ձանձրացընելու,ատ ատան կ'անցնի Աղեքսանդրիոյ հայ ընկերութեան մէջէն՝ փաստաբանի աչկերտի պերճախօսութիւն մը հրամցնելով ունկնդիրներուն:

Յոյսէն տարի մը առաջ Աղեքսանդրիա կանչուած իբրեւ ուսուցիչ, տարեշրջանէն վերջ Պոլիս վերադարձած արձակուրդը հոն անցընելու համար, մէյ մըն ալ յանկարծ Հոգաբարձութենէն նամակ մը կ'ընդունի՝ պայմանագրին վերանորոգումը ծանուցանող նամակէ մը մէկ ամիս եառ, ըսող իրեն, թէ տ՛ր յոյսը կըտրելու է Աղեքսանդրիոյ վարժարանին վրայէն: Յոյսը տեղի ունեցած էր, ու փախստական ուսուցիչները, կ'երեւայ թէ, Աղեքսանդրիոյ հոգաբարձուներուն աչքը մոնելով՝ կիյնի այդ հարուածը կուտային իրեն: Ամիսի մը չափ, մեր ուսուցիչը, այդ նամակները ձեռքը իր զայրացած ցաւին աղաղակները Պոլսոյ հայ ընկերութեան չորս արձակաղնեները տարաղնելէ, իրեն ծանօթ ամէն տուներուն մէջ պատցնելէ եառքը «իր իրաւունքները պաշտպանելու, այդ ապօրինաւոր գեղծումին դէմ բողոք բառնալու համար» չոգենաւ կը նետուի ու Աղեքսանդրիա հասնելուն պէս կը վերսկսի իր պտոյտ խաղը՝ հանդիպողին պատմելով իր գլխուն եկածը, իրեն դէմ եղած սոսկալի անիրաւութիւնը, ժամերով, միեւնոյն ոճով:

– Ըրածնին պարզապէս խայտառակութիւն է, օրիո՛րդ: Ինչ, ինծի նամակ կը գրեն, կը ծանուցանեն, թէ պայմանագիրը վերանորոգուած է, եւ վերջն ալ կ'ելլեն, այդ նամակը կը գրե՛ն ... ասիկա աններելի վիրաւորիչ մըն է, օրիորդ... ասիկա մեծապէս կը վտանգէ իմ չահերս: Ամառասիկ լինձի գրած նամակներն, եթէ կ'ուզէք կարդամ, տեսէ՛ք՝ իրաւունք ունի՞մ, թէ՞ ոչ...

Պարոն Սեդրոսեան գլանիկը պնակին վրայ կը հանդչեցնէ ու տենդոտ ձեռքերով բաճկոնին ներքնագրպանէն թուղթերու խառնադէզ մը հանելով՝ կը սկսի մէջը փնտռել:

– Հոգ չէ՛, պարո՛ն Արամ, – կ'ըսէ օրիորդը, – կարդալու պէտք չէ...

Քիչ մը հեռուն սօֆային վրայ նստած է Գուէտի Լիոնէլի պաշտօնեայ մը, լուրջ, ծանրաբարոյ յաղթանդամ մէկը, պարեւեւ հատակով, վեհանձն ու բաց դէմքով, բարութեան ու խելացութեան խառն արտայայտութեամբ մը փայլող: Ամէնէն յարգուած այն յարդանքով, որով սովորական մարդիկ գատապարտուած են իրապէս բարձր մտքով եւ սրտով էակներու առջեւ խոնարհելու: Իր կինը, չատ գեղեցիկ, հոմէական կիսադէմքով, ազնուական անուշութեամբ եւ որ իր քօղին եառէն թափանցիկ չղարշի կտորի մը մէջ դրուած փօնտանէներու փափուկ, վարդագոյն, չոգեղէն գոլքերը ունի:

Այս քիչ – չատ միեւնոյն ընկերական դասակարգութիւնը ունեցող, քիչ – չատ իրար հասկցող անձերուն տաք ընտանութեանը մէջ անհուչտ խաղ մը կը դնէ սա անկիւնը, թիկնաթոռի մը ծայրը ամբողջութեամբ կծկած երեսուն տարեկան մէկը, ամէնէն հեռու, կարծես աքսորուած, այդ ընկերութեան բարիան կարծես, այնչափ անդթօրէն կը զլացուի իրեն ո՛եւէ ուշադրութիւն:

(Շար. 18)

Պ. ժապ վերժէ եւ զաւակը՝ Ֆիլիփ,
Ռոզին եւ Վահան Նաւասարդեան եւ զաւակները՝ Սեւան, Նայիրի, Գարին, Անահիտ եւ Ժոզէֆ Սիրիքա,
Տէր եւ Տիկին Ժերար Խաչատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Մանուկ Խաչատուրեան,
Տիկին Տանիէլ Լըքոք
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՌԼԷՆ ՎԵՐԺԷԻ

(Ծնեալ՝ Խաչատուրեան)

մահը որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Յունիս 10–ին, 63 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունիս 15, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն–Ռէմի–լէ–Շեվրէօզի գերեզմանատունը, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ժամը 15–ին։

Մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Նաւասարդեան եւ Խաչատուրեան ընտանիքներուն։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Մանուկ կամ տարեց անձ խնամելու եւ անոյշ մաքրութիւն ընելու համար աշխատանք կը փնտռէ հայատանոցի կին մը։
Հեռաձայնել՝ Յասմիկ Մալչեանի
01 – 34 – 53 – 08 – 86

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

երկուշաբթի, Յունիս 19
ՏՕՆ ՍՐԲՕՅ
ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ ՀՕԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section **«Sévan»** de Vienne organise le Dimanche 18 Juin à partir de 11 heures,

au Parc de GEMENS
sa **GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE**
animée par l'**Orchestre «ARMENIA»,**
avec la participation
des élèves de l'école de la CBAF.

— BUFFET
— STANDS
— TOMBOLA
— AMBIANCE ARMENIENNE. . .

Salle couverte en cas de pluie.

«ՆԱՐԵԿ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 17

Salle Paroissiale de St.-Gratien
6, Boulevard de la République — SAINT-GRATIEN

ժամը 18–էն սկսեալ
Ներկայացում «Նարեկ» դասընթացքի մանուկներու եւ աշակերտներու կատարումով։

ժամը 20–ին
ՃԱՇ – Հանդիպում ծնողքներու, բարեկամներու եւ «Նարեկ» Ընկերակցութեան նախկին աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն հետ։

Ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտ վիճակախաղ։

Տեղերը ամէմանուախակ ըլլալով, անհրաժեշտ է մուտքի տոմսերը ապահովել հեռաձայնելով. –
01 – 34 – 12 – 84 – 45

ՃաշափԷն 100 Ֆր., 50 դպրոցականներու համար։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՃԱՇԿՈՒ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թաղգոսեան մասնաճիւղի միօրեայ ղպրոցի հանդէսը կ'ըլլայ Յունիս 18, կ'սկսի եսը ժամը 14–ին, 19–րդ թաղամասի քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois
Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաղցրեցնել մեր աշակերտները։

MAISON NATIONALE ARMENIENNE

Société Anonyme en Liquidation Amiable
Au capital de 100.000 Francs
Siège de la Liquidation : 41, rue du Four — 75006 PARIS

R.C.S. PARIS B 612 018 366
Numéro de gestion 61 B 1836

AVIS DE CONVOCATION

Les actionnaires sont avisés qu'ils sont convoqués en Assemblée Générale Mixte,
Le Jeudi 29 Juin 2000, à 12 heures, au siège de l'ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE, à PARIS (75008), rue Jean-Goujon n° 15,

A l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

- **Examen des procédures judiciaires en cours,**
- **Approbation du procès verbal de l'Assemblée Générale Mixte du 30 Juin 1999,**
- **Demande d'apports en comptes-courant aux Actionnaires pour le financement des besoins de la Liquidation,**
- **Rapport de gestion sur les comptes annuels de l'exercice clos le 31 Décembre 1999,**
- **Rapports général et spécial du Commissaire aux Comptes sur les comptes dudit exercice,**
- **Approbation des comptes,**
- **Affectation des résultats,**
- **Quitus au Liquidateur,**
- **Fixation des honoraires du liquidateur pour l'exercice 1999,**
- **Approbation, s'il y a lieu, des opérations pouvant tomber sous le coup de l'Article 101 de la Loi du 24 Juillet 1966,**
- **Perspectives de clôture des opérations de liquidation amiable,**
- **Questions diverses.**

Tout actionnaire, quel que soit le nombre de ses actions, a le droit d'assister à cette Assemblée, de s'y faire représenter par un autre actionnaire ou par son conjoint, ou de voter par correspondance.

Une formule unique de vote par correspondance ou par procuration sera remise ou adressée à tout actionnaire qui en fera la demande par lettre recommandée avec accusé de réception, auprès de Maître Régis VALLIOT, Liquidateur Amiable, au plus tard, six jours avant la date de la réunion.

Les votes par correspondance ne seront pris en compte que pour les formulaires complétés et signés, parvenus à la Société trois jours au moins avant la date de la réunion.

Le texte des résolutions proposées à l'adoption de l'Assemblée et les documents prévus par la Loi seront tenus à la disposition des actionnaires en l'Etude de Maître VALLIOT.

Régis VALLIOT
Liquidateur Amiable nommé judiciairement
41, rue du Four
75006 PARIS

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures
SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre
Partie artistique:
EVELYNE ALTOUNIAN
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN
SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL
MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS
DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur
BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR,** au Cimetière du Père-La Chaise

Mercredi 14 Juin
CONFERENCE
«BOGHOS NUBAR : UN DESTIN VOUE A LA NATION ARMENIENNE»
par **Raymond KEVORKIAN** (conservateur de la Bibliothèque Nubar)
à 20h30 au Centre Culturel Alex Manoogian
— 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS —

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 15
JEUDI
15 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·927 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.927

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐԹԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 13/14)

Հ. ԱԼԻԵՒԻ ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

Յունիս 13-ին Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանատան մէջ ընդունելութեան մը ներկայ գտնուելով նախագահ Հ. Ալիեւ յայտարարած է թէ Պուտինի ընտրութեամբ իսկական կարեկրութիւններ կը բացուին եւ թէ Ռուսաստան կարեւոր դեր կրնայ կատարել հաշտարար ընթացքին մէջ: Շեշտած է թէ մեծ մասով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումէն կախում ունի երկու երկիրներուն բարեկամական յարաբերութիւններու զարգացումը:

***

«ԱԶԳ. ԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յունիս 13-ին տեղի ունեցած է «Ազգ· Առաջադիմութիւն» կուսակցութեան համագումարը· ան հիմնուած է 1994-ին, ՀՀՇ-էն բաժնուողներու խմբակի մը կողմէ: Ելոյթ ունեցողները ծանրացած են երկրին ներկայի կացութեան վրայ ու նշած թէ ճգնաժամը կը յաղթահարուի վատահութիւն վայելող իշխանութեան միանական ջանքերով ու օրինականութեան, արդարութեան պայմաններու ըստեղծումով:

***

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՆԵՐԸ ԿՐ ԶԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Յունիս 9-ին, կաշառք առնելու պատճառաւ ձերբակալուած են Երեւանի Կեդրոն Համայնքի դլխաւոր ճարտարապետ Արամ Ներսիսեան եւ ճարտարապետական վարչութենէն կարէն Նազարեան: Երեւանցիի մը երեք հազար քառ· մեթր տարածքով հող մը յատկացնելու համար անոնք 50 հազար տոլար կաշառք պահանջած են, իսկ յատկացուելիք հողին տեղը փոխուած է եւ 500 քառ· մեթրնոց նոր վայրի մը համար պահանջուած է 10 հազար տոլար որուն հինգ հազարը առնելու պատճառաւ ձերբակալուած են:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Պ. ԳԼԻՆԹՐՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 27-ին Ուաշինկթընի մէջ հանդիպում կ'ունենայ նախագահ Գլինթընի հետ, քննարկելու համար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման եւ Կովկասի երկիրներուն մէջեւ տնտեսական կապերու վերահաստատումին ԱՄՆ-ու օժանդակութեան կարելիութիւնները: Նախագահ Ռ. Քոչարեան կը ծրագրէ նաեւ հանդիպում ունենալ փոխ-նախագահ Ալ Կորի հետ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

Յունիս 7-8 Ալպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցած Սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան խորհրդարանական ժողովին Հայաստանէն մասնակցած է Ազգ· Ժողովի նախագահ Արմէն Աշոտեանի դլխաւորած պատուիրակութիւնը: Նոյն ժողովին Հայաստան ընտանձնած է յառաջիկայ վեցամսեային նախագահութիւնը: Խորհրդարանական յաջորդ վեհաժողովը տեղի կ'ունենայ Երեւանի մէջ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԸՍՏ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԻԵԻԻ

Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւ թեհրանի մէջ ուր մասնակցած է տնտեսական գործակցութեան կազմակերպութեան վեհաժողովին, ըսած է թէ Իրան կրնայ կարեւոր դեր ստանձնել Հայաստանի հակամարտութիւններուն կարգաւորման մէջ: Ան խօսած է նաեւ Հայաստանի հետ հաշտութեան եւ գործակցութեան ի նպաստ, չեշտելով որ տակաւին կարելի է միայն իր երկրին տարածքին ամբողջականութեան վերահաստատումով ու գաղթականներուն վերադարձին պայմանով:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԻԼԻԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Հայաստանի Զիլիի դեսպանը Արա Այվազեան որուն նստավայրը Պուէնոս-Այրէս է, Յունիս 5-7 այցելած է Սանթիակօ, երկրին նախագահին իր հաւատարմագիրը յանձնելու: Նոյն առիթով ան հանդիպումներ ունեցած է Զիլիի Արտաքին գործերու փոխ-նախարարին, ապա, Յունիս 7-ին, հաւատարմագիրը յանձնելէ ետք նախագահ Ռ. Լակոսթարին, հանդիպում ունեցած է նաեւ սպայակոյտի պետ, փոխծովակալ Լ. Գուլյամճեան-Պերկամալիի ու հայ գաղութին ներկայացուցիչներուն հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆ ԱԻԵԼԻ ԳՈՐԾՕՆ ԴԵՐ
ՊԷՏՔ Է ԽԱՂԱՑ
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՄԻՋԵՒ»

Կ'ԸՍԷ Է. ՃԷՐՃԷՃԵԱՆ

Ճորճ Պուշի նախագահութեան չրջանին, Է. Ճէրճճեան դեսպան էր Դամասկոս, իսկ այսօր Ճէյմս Պէքըր Գ. հանրային քաղաքականութեան Հիմնարկի տնօրէնն (Թեքսաս): Ան կը խորհի որ «ժամանակը եկած է որ ամերիկեան դիւանագիտութիւնը բարեշրջուի: Ոստիկանի կամ դիւրացնողի դերէն պէտք է անցնինք միջնորդի դերին: Յաւպի է որ կարելիութիւն մը վրիպեցաւ Ժընեւի վեհաժողովին (Հափէզ էլ-Ասատ – Գլինթըն): Ասատի կողմէ վաւերացուած համաձայնութիւն մը կարեւոր կ'ըլլար իր յաջորդին համար»: Ճէրճճեան համոզուած է որ Իսրայէլ – Սուրիա բանակցութիւնները խոչընդոտողը Ասատի թշնամանքը չէր: Ջախուճեան ապահովութեան եւ կարի կենսական մանրամասնութիւններու պատճառաւ: Քաղաքական համաձայնութիւն մը ձեռքի տակ էր, բայց հարկ էր ամերիկեան աւելի հաստատ քաղաքականութիւն մը, լուծում մը պարտադրելու համար երկու կողմերուն: Գլինթըն պէտք է միջնորդի դեր կատարէ արդար լուծում մը սահմանէ նկատի առնելով բոլորին շահերը: Պէտք է քաղաքական համարձակ քայլեր առնէ, այդպէս ըրին Նիքսըն եւ Քիսինճըր 1974-ին, Քիսուրի պատերազմէն ետք:

Մոնտի Թղթակիցը Փաթրիս տը Պէր երկար կ'անդրադառնայ Ճէրճճեանի տեսակէտներուն (Մոնտ, Յունիս 14): Ան կը խորհի որ ժամանակ պէտք է որպէսզի Դամասկոսի իշխանութիւնը ամրապնդուի, բայց լաւատես է Պաշար էլ-Ասատի նկատմամբ «որ 6 տարի է կը պատասխանէ»: Ըստ իրեն, 1986-էն ի վեր ոչ մէկ փաստ կայ որ Սուրիա դեր ունեցած է ահաբեկչական արարքներու մէջ: Ինչ որ հարց է, այն ապաստանն է կամ նեցուկը, որ կը չնորհուի կարգ մը ահաբեկչական խմբակներու, ինչպէս՝ Հեզպոլլահին: Ինք հանրապետականներու մօտ անձ մըն է եւ Պուշի ընտրութեան պարագային, նոր կառավարութիւնը աւելի ռազմավարական մօտեցում մը պիտի ունենայ, իրաւարարի դեր կատարէ, եթէ մինչեւ այդ համաձայնութիւն մը պոյացած չըլլայ:

GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

STELE A LA MEMOIRE
DU GENOCIDE AUX LILAS

Protestation de l'ambassadeur de Turquie

réponse exemplaire du maire

M. Sönmez Kôksal a jugé opportun de protester contre l'inauguration d'une sculpture à la mémoire des victimes du **«soi-disant génocide arménien» (sic)** par une lettre adressée à M. Le Maire Jean-Jack Salles. Que dit-il ? Rien de nouveau. C'est la sempiternelle kyrielle «d'arguments» frisant le ridicule depuis des décennies, pour expliquer que **«les événements survenus lors de la Première Guerre Mondiale dans l'Empire Ottoman, à la lumière des circonstances dans lesquelles ils ont eu lieu, ne peuvent en aucun cas être qualifiés de génocide».**

Nous reproduisons ci-dessous la réponse exemplaire de M. Le Maire, réponse qui devrait servir de leçon non seulement à M. l'Ambassadeur, mais aussi et surtout au pays qu'il représente.

***

Monsieur l'Ambassadeur,

Votre courrier m'est bien parvenu et je l'ai lu avec la plus extrême attention.

En réponse, je tiens à vous faire part de ma grande surprise et de ma profonde indignation devant le peu de respect que vous réservez aux grands principes qui animent la République Française.

Je voudrais en premier lieu évoquer le principe qui me tient le plus à cœur et que l'on doit à une loi de 1884 : la totale liberté des communes et leur complète autonomie de décision et de gestion.

Mais, à vous lire, j'ai l'impression que tout cela vous est parfaitement étranger.

En second lieu, il me semblait que les représentations diplomatiques acceuillies sur le territoire national s'interdisaient toute ingérence dans les affaires intérieures de notre pays. J'avais également cru comprendre que les diplomates respectaient un certain devoir de réserve.

Faut-il déduire de votre lettre que ces règles élémentaires en vigueur en France, pays des droits de l'homme, vous laissent totalement indifférent ?

Vous assurant pour ma part de mon indéfectible attachement aux valeurs démocratiques de la France,

Je vous adresse, Monsieur l'Ambassadeur, mes salutations.

Le Maire
JEAN-JACK SALLES

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՀՄԵՏ ԱԼԻ ԱՂՃԱ, Պապին դէմ մահափորձէն 19 տարի ետք (1981 Մայիս 13), ներման արժանացաւ Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ եւ յանձնուեցաւ Թուրքիոյ: Աղճա իտալական բանտէն անցաւ Պոլսոյ մէկ բանտը, քանի ի բացակայութեան, 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր «Միլլիյէթ»ի տնօրէնին՝ Ասպի Իփէքճիի սպանութեան համար, 1978-ին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ապտելազիզ Պութեֆլիքա Փարիզ ժամանեց Յունիս 14-ին եւ ընդունուեցաւ բացառիկ պատիւներով: Օրւան օդակայանը զինք դիմաւորեց նախագահ Շիրաք, ապա Պութեֆլիքա Ազգ· Ժողով առաջնորդուեցաւ, իրիկունն ալ պետական մակարդակի ճաշ մը կը տրուէր Էլիզէ իրեն ի պատիւ: Այսքան պատիւ պատճառ է նաեւ կարգ մը չրջանակներու բուռն քննադատութեանց: Հինդ կանաչները որոշած էին բայկայիլ Ազգ· Ժողովի նիստէն: Կան այլ բազմաթիւ բողոքներ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ խորհրդարանական քննիչ յանձնախումբ մը որոշած է Գերագոյն ատեանին առջեւ քաշել նախկին վարչա-

(Շար·ը Դ· էջ)

Le Président du Sénat attend un geste des Turcs à la manière de Willy Brandt

Krikor Amirzayan nous communique les informations suivantes en rapport avec la visite qu'a effectuée M. Christian Poncelet à Valence le 8 Juin dernier. —

Le Président du Sénat, Christian Poncelet, venu à Valence pour l'assemblée générale des maires de la Drôme, ne s'attendait sans doute pas à un accueil aussi impressionnant des Arméniens de Valence. Dès sa descente du TGV venant de Paris, Jeudi 8 Juin à 20h10 Christian Poncelet fut interpellé par une cinquantaine d'Arméniens rassemblés sur le parvis de la gare avec des écritaux sur lesquels on pouvait lire **«La Turquie masacre ! Le Sénat enterre»** ou **«La Turquie piège la France».** Accompagné par deux sénateurs de la Drôme ainsi que le préfet du département, Jean Fidini, Christian Poncelet qui entendit les cris de **«Justice pour le peuple arménien»** lancé par les manifestants, se dirigea vers eux.

«Monsieur le Président, la France s'honorerait de reconnaître le génocide arménien de 1915» lançait aussitôt Sarkis Jamakordzian, Président du Centre d'Etudes Arméniennes de Valence. Ch. Poncelet répondait aussitôt : **«Je crois que dans cette affaire, il faut aussi prendre en compte la situation là-bas. Je suis allé en Arménie et en Géorgie, il y a beaucoup de difficultés à régler (...) Vous savez, les Turcs frappent à la porte de l'Europe. Mais il faudra qu'ils fassent un geste avant d'entrer. Souvenons-nous que Willy Brandt s'est agenouillé à Varsovie...».**

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ/ԳԻՏԷՐ ՈՐ ՅԱՋՈՐԴԸ ԻՆՔՆ Է

Այս խորագիրով «Ազատ օր» (Յունիս 1) տեղ տուած է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի կնոջը՝ Իրինա Բաբայեանի կողմէ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի ուղղուած բաց նամակին: Ս. Բաբայեան որ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին գործուած ոճրափորձին որպէս հետեւանք ամբաստանուած է, աւելի քան երկու ամիսէ ի վեր բանտարկուած է. բանտարկութեան պայմանները, ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ իր փաստաբանին վերջին տեղեկատուութենէն, բաւական անբնական են, ամէն առիթով ժողովրդավար կարգերու եւ մարդկային իրաւունքի յարգանքի նախանձախնդրութիւն յայտնող երկրի մը համար: Կարդալով Ս. Բաբայեանի փաստաբանին գանգատը, մարդ կը զժուարանայ հաւատալու թէ մինչեւ իսկ արդելք դրուած էր իր պաշտպանեալին հետ տեսակցելու անոր ամէնէն տարրական փափաքին: Եւ խորհիլ որ պետական դեկավարի մը կեանքին դաւելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուած նախարարի մը միայն հինգ վայրկեան արտօնուած էր հանդիպում ունենալու իր պաշտպան փաստաբանին հետ:

Այս կացութիւնը դիմաւորը դրդապատճառն է Ի. Բաբայեանի բաց նամակին: Ան սկսած է վախ զգալ որ թէ՛ Ռ. Քոչարեանի, թէ՛ իր ամուսնին եւ բոլոր միւս երիտասարդներուն իրենց պեղեցկադոյն տարիները նուիրած նպատակները ապարդիւն կ'անցնին: Մաղթելով հանդերձ սխալիլ, կը չեշտէ այն պարագան միայն որ ինք Ռ. Քոչարեանի կը դիմէ ոչ թէ որպէս ամուսնին հետ պատերազմ մղած ատեց մարտական ընկերոջ, այլ՝ «Հարեւան երկրի նախագահ»ի. ու աւելցուց կը նկատէ «արդէն մեծ կորուստ, ոչ միայն Արցախ աշխարհի ու մայր Հայաստանի համար, այլեւ ողջ հայութեան»:

Ի. Բաբայեան յետոյ կը ծանրանայ իր ամուսինը վարկաբեկելու նպատակով յարուցուած աղմուկին վրայ, որուն եւին կը նշմարէ «նորաթուխ դեկավարները»: Կ'ըսէ թէ Ս. Բաբայեան մեծ յարգանք ու հեղինակութիւն կը վայելէր յատկապէս մարտիկներու շրջանակին մէջ եւ «28 տարեկանում զօրավարի կոչումը ինճն իրեն չշնորհեց»: Զինքը կը ներկայացնէ որպէս հարցերուն պարզ ու չիտակ մօտեցող մարդ, աւելցնելով. «այդ շիտակութիւնն էր հաւանաբար պատճառը որ չհաճոյեց իր գաղափարներից, չընդունեց ազգային ընտրանիի առաջարկած խաղի կանոնները»: Այս մտահոգութեամբ կ'եզրակացնէ թէ Ս. Բաբայեանի «գլխին սեւ ամպեր էին կուտակւում» եւ առիկա պարզ էր բոլորին, ամէնէն առաջ ալ՝ ենթակային: Կը յիշեցնէ թէ Հայաստանի վարչապետ Վ. Սարգսեանի մահէն երկու օր եաք թերթի մը տուած հարցազրոյցին ընթացքին ըսած էր. «Ջեմ կասկածում որ յաջորդը ես եմ լինելու»:

Երբ նիւթը կ'առընչուի Վ. Սարգսեանին, կ'արժէ փակագիծ մը բանալ, անդրադառնալու համար ուրիշ նամակի մը որ նոյն Ս. Բաբայեանին կողմէ ուղղուած է Վ. Սարգսեանի եւ կը կրէ 1998 Մայիս 26 թուականը: Այդ նամակը եւս լոյս տեսած է նոյն թերթին մէջ (Մայիս 13): Անով ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարը կը ներկայացնէ եւ կը բացատրէ իր հրաժարականը: Դիմած է Վ. Սարգսեանին, որ իրեն համար միակ «պաշտօնական գերիշխանութիւնը եւ հեղինակութիւնը» եղած է: Անոր կը գանգատի զինք խարդներէ, իրեն չվստահողներէ, որոնց հետ չի կրնար շարունակել աշխատիլ: Բաւական ծանրակշիռ է զուգահեռը որ կը տրուի հետեւեալ տողերով. «Իմ գործունէութեան ընթացքում, ցաւօք, միանգամից չորս հակառակորդների եմ դիմակայել. ա) Թուրքը, բ) ԼՂՀ իշխանութիւնները գ) Հայաստանի իշխանութիւնները, դ) Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը»: Իր մեծագոյն մտավախութիւնն է այն որ «կարող ենք անդառնալի կորուստներ տալ (եթէ արդէն չենք տալիս) Արցախի գերխնդրում: Հրադադարից յետոյ անցած չորս տարում շուրջ 300 յաղթող տղերք ենք հեռացել այն հողի սահմաններից, որ այնպէս անմնուրաց պաշտպանել ենք: Միթէ՞ սա չի տագնապի ամենաբարձր ազդանշանը»:

Ս. Բաբայեան Վ. Սարգսեանի կը յայտնէ թէ կը յաւակնի վարչապետութեան «պատասխանատուութեան եւ պարտականութիւնների», քանի որ կը տեսնէ Արցախի համակողմանի յառաջընթացի, տնտեսութեան զարգացման յստակ ճանապարհը: Եւ երբ իր դէմ խոչընդոտ կը յարուցուի, կը հետեւցնէ թէ կամ Վ. Սարգսեան իր վարչախումբով չի տեսներ այլ ճամբան, կամ չեն ուզեր Արցախի հզօրացումը, կամ տեսնելով հանդերձ, չեն հանդուրժեր իր հզօրացումին. ուստի կը հրաժարի:

Նամակին մէջ չատ իրատես կանխատեսում կը մատնեն հետեւեալ տողերը. «Վախենամ մինչեւ իսկ սեփական ու այլոց խղճերի հետ նկատուող գործարքների տօնավաճառը, ազգի առջեւ պարտքի եւ իշխանական իրաւունքների միջեւ փոխ-զիջումների բարգաւառող աճուրդը վերածին մի «գեղեցիկ» օր էլ այնպիսի սահմանայինի զիջման պարտադրանքի՝ թէկուզ Արցախի հարցում, որ ցաւ ի սիրտ զգաք, որ իմիջներդ էլ արդէն մեծապէս էք մնացել, ասես ոչ մի թիմ, չակերտաւոր, թէ անչակերտ, գոյութիւն չի էլ ունեցել...»:

Ս. Բաբայեանի անձին ուղղուած անվստահութեան, վարկաբեկումի քաղաքականութեան մը առաջին այս մատնանշումը արդէն երկու տարուան անցեալ ունի: Իսկ Արցախի հարցով անոր նախատեսած զիջումներու պարտադրանքը ցնցող է երբ նկատի առնուին Մեղրիի առընչուած տարածքի փոխանակման լուրերը որոնք վերջին չրջանին անպակաս են հայկական լրատիւներու էջերէն: Մըն-նացեալին, Վ. Սարգսեանի օր մը միտակ մնալուն վտանգը արդէն լայնօրէն դերազանցուած է Հոկտեմբեր 27-էն ի վեր...:

Ս. Բաբայեանին կինը իր ամուսինը թիրախ առնող ընթացքները մատնանչելով, Ռ. Քոչարեանի միջնորդութեամբ ներելու քայլ մը չէ որ կ'ակնկալէ: Հարկաւոր կը նկատէ յանցատրներուն պատժուիլը «նախագահ լինի, զօրավար թէ մուրացկան»: Կ'ուզէ միայն զիտնալ թէ Ռ. Քոչարեան ինչո՛ւ չի փափաքիր իմանալ իր նախկին զօրավարին, իր կողմէ «ազգային հերոս»ի կոչում ստացած անձին գործած արարքին իսկութիւնը: Հաշդ կուտայ թէ «Մի՞թէ Սամուէլի ճակատագիրը չի անհանգստացնում ձեզ գոնէ այն չափով, ինչ չափով ուշադրութիւն էք նուիրում Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերի մէջ մեղադրուողների ճակատագրերին»: Այս հետաքրքրութեան եւին կայ այն կասկածը որ իր ամուսինը «արդէն կենդանի էլ չէ»: Կը յիշեցնէ չրջող լուրերը թէ ան ինքզինք կախած էր խուցին մէջ: Կամ ալ հաւանական կը նկատէ որ անոր պատճառուած մարմնական վնասները կը բուժէն, հետքերը անհետացնելու համար: Մանաւանդ որ ձերբակալութեան օրէն ի վեր Ս. Բաբայեանի առողջական վիճակին մասին ոչ մէկ լուր հաղորդուած է: Նամակը կ'աւարտի միակ խնդրանքով որ Հայաստանէն փորձագէտներու իրատես խումբ մը ղրկուի Ստեփանակերտ, տեղեկանալու համար որ ամուսինը ողջ է: Նաեւ, Ի. Բաբայեան յոյս կը յայտնէ որ Ռ. Քոչարեան կը յանձնարարէ Ս. Բաբայեանի գործին քննութիւնը կատարել Հայաստանի գինուորական դատախազութեան «որն ամենի օրինական է»:

Ի. Բաբայեանի բաց նամակը կը նորոգէ Մարտ 22-ի պատահարին Ս. Բաբայեանի մեղսակցութեան նկատմամբ Սփիւռքի մէջ իսկ արթնցած հարցականները: Մանաւանդ երբ հոն կը խօսուի ԼՂՀ մօտակայ ընտրութեան անոր առոյգ նկատուած յաջողութեան մասին: Ռ. Քոչարեան կը հակազդէ՞ Ի. Բաբայեանի բաց նամակին եւ կը ձեռնարկէ՞ իրմէ ակընկալուած քայլերու. «կարեւոր»ու խնդիր մըն ալ կա՞յ իրեն համար թէ ամէն բան միայն կամենալու հարց է: Եւ ըսել որ քիչ ժամանակ մնացած է ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութեան: Եթէ բաց նամակը որեւէ հակազդեցութիւն չունենայ, քիչ մը աւելի պիտի չհիմնաւորէ՞ Ս. Բաբայեանի մեղսակցութեան կասկածները եւ ընտրական յաջողութեան վարկածները:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

«ԱՐԵՒ»Ի ԱՐԱԲԵՐԷՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԸ, ԵՐԿՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ...

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթին արաբերէն ամսական «Յաւելուած»ին հրատարակութեան Բ. տարեդարձին առթիւ դրի առնուած մեր քննական ակնարկը (տե՛ս «Թերթաւեղով եղիպտահայոց «Արեւ» օրաթերթին արաբերէն յաւելուածը», «Յառաջ», Փետրուար 4 – 5, 2000) ունեցաւ երկու դրաւոր արձագանգ: Մին՝ նամակի ձեւով յղուած մեր հասցէին, միւսը, որպէս յօդուած հրապարակուած՝ նոյնինքն «Արեւ» օրաթերթին մէջ:

Երկու արձագանգներն ալ արժանի են նկատողութեան, ամէն բանէ առաջ այն պարզ պատճառով՝ որ անոնք բնական երկարագումն են մամուլի մէջ տպուած ընթացիկ յօդուածի մը, յետոյ, որովհետեւ անոնք կը բերեն փաստը՝ թէ Հայ թերթին ընթերցողը կարծուածին չափ ալ կրաւորական չէ: Հարկ եղած պարագային կրնայ արձագանգել, տեսակէտ պարզել:

Անպատասխան չթողելու համար զանոնք, բայց նաեւ հնելու համար հայ մամուլը չահադրդռող կարգ մը հարցերու, սոսկ՝ սա քանի մը նշումները:

Ա) – ՆԱՄԱԿ՝ «ՍՓԻՒՌՔ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ

Պէյրութի «Սփիւռք» պարբերականին խմբագրութեան կողմէ յղուած նամակի մը մէջ, դիտել կը տրուի մեզի, որ «Արեւ»ի արաբերէն Յաւելուածին նուիրուած մեր վերոյիչեալ յօդուածին մէջ անդիտացած ու մոռացութեան մատնած ենք Հայկական Յողովրդային Շարժման արարքերէն պաչտօնաթերթը՝ «Սատա Արարատ», որմէ լոյս ընծայուած է 8 թիւ, չուրջ տասնամեակ մը առաջ: Խմբագրութիւնը համոզում կը յայտնէ, թէ այդ պարբերաթերթը «փաստօրէն նախադէպն էր «Արեւ»ի արաբերէն Յաւելուածին»:

Ինդրոյ առարկայ մեր դրութեան մէջ, չատ հպանցիկ ակնարկով մը յիչատակած էինք հայ պարբերական մամուլի կարգ մը օրկաններուն կից հրատարակուած արարերէն քանի մը «յաւելուած»ներ կամ «էջ»եր միայն, առանց երբեք ունենալու յաւակնութիւնը՝ մատենագիտական ամբողջական ցանկ մը ներկայացնելու: «Սատա Արարատ»ն ալ վրիպած էր մեր ղրչէն, թերեւս այն պատճառով որ ձեռքի տակ օրինակներ չունէինք: Հիմա, երբ զայն հրատարակողները բարեհաճօրէն ուղարկած են մեզի իրենց թերթին լոյս ընծայուած 8 թիւերը, մեզի կը մնայ սրբագրել այդ ակամայ «բացթողում»ը, ի պէտս՝ հայ պարբերական օտարալեզու մամուլի պատմութեան:

«Սատա Արարատ»

«Սատա Արարատ» (Արարատի Արձագանգ») արաբերէն պարբերաթերթը լոյս տեսած է Պէյրութ, 1990 – 1992 թուականներուն, Հայկական Յողովրդային Շարժումի նախաձեռնութեամբ եւ ճիղերով: Այս Շարժումը, պաչտօնապէս հիմնուած՝ 1989-ին, սովորաբար կը նկատուի Հ. Ա. Հայ Գաղտնի Բանակի «մխիթիք»ը կրող քաղաքական թեւ մը, մասնաճիւղեր ունենալով տարբեր գաղութներու մէջ (Յունաստան, Իրան, Ֆրանսա, նաեւ՝ Հայաստան) եւ ուրոյն մեթոտներով քարոզչական գործունէութիւն տանելով ի նպաստ Հայ Դատին: Պէյրութի մէջ սեփականատէրն է «Սփիւռք» պարբերաթերթին, որուն էջերէն կ'արտացոլայ իր ազգային – քաղաքական ըմբռնումն ու «հաւատոյ հանդանակ»ը:

«Սատա Արարատ»ի անդրանիկ թիւը լոյս տեսած է 1990 Մայիսին: Յոն, առաջնորդող կարճ խմբագրականի մը մէջ կ'ըսուի, թէ ցայսօր «արաբական աշխարհի բնակչութեան մեծամասնութիւնը ճիչ քան գիտէ հայութեան մասին»: Ատոր պատճառ ցոյց կը տրուի «Հայ գանգրուածներու ինճնամեկուսացումը, բայց նաեւ հեռացումը՝ արաբ ժողովուրդներու լայն խաւերուն հետ շփում հաստատելու պատեհութենէն»: Թերթը իր ղբաղաւոր առաքելութիւնը կը նկատէ խթանել հայ – արաբ բարեկամական յարաբերութիւնները ու ծանօթութիւնները փոխանցել արաբ ընթերցողին՝ հայութեան անցեալին ու ներկային մասին:

Իր այս առաքելութեան հետամուտ, «Սատա Արարատ» 1990-ին հրապարակ հանած է 4 թիւեր (Մայիս, Յուլիս, Հոկտեմբեր, Դեկտեմբեր): Յաջորդ տարի լոյս ընծայուած է միակ թիւ մը (Հոկտեմբեր 1991), իսկ 1992-ին հրատարակուած 3 թիւերը (Մարտ, Յունիս եւ Նոյեմբեր) հանդիսացած են «Արարատի վերջին «արձագանգ»ները...: «Թերթը դադրած է ակամայ, նիւթական դժուարութեանց պատճառով», ինչպէս դիտել կը տրուի մեզի յղուած նամակին մէջ:

«Սատա Արարատ»ի իւրաքանչիւր թիւը անփոփոխ կերպով կը բաղկանայ 16 էջէ (20×27½): Մնայուն սիւնակները յատկացուած են համբաւաբանութիւններու, արաբ մտաւորականներու հետ հարցազրոյցներու, Հայկական Յողովրդական Շարժումի մամլոյ հաղորդագրութիւններուն, ու մանաւանդ՝ Հայոց մասին արաբերէնով լոյս ընծայուած գիրքերու ծանօթագրութիւններուն, որ այս պարբերականին ամէնէն օգտաչատ, եզակի ու հետաքրքրական բաժինն է: Յօդուածներն ու տպագրուած նիւթերը (որոնք յաճախ կը յատկանչուին ծայրայեղ դիրքորոչումով ու տեսակէտներով) առհասարակ անաւորակի են, ինչ որ ենթադրել կու տայ, թէ սոյն հրատարակութիւնը արդիւնքն է հատուկանի ճիգի ու աչխատանքի:

Բ) – «ԱՐԵՒ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՆՇՈՒՄՆԵՐԸ

Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթը «գոհունակութեամբ» արտատպելէ եաք մեր վերոնչեալ յօդուածը (տե՛ս Թերթին Մարտ 1–2–3 յաչորդական թիւերը) վերագրին Յովհ. Տէր-Պետրոսեանի դէմ ուղղուած կատարեալ կարգ մը նչումներ, կ'անդրադառնայ «Յաւելուած»ին ծննդեան, կը չանայ սահմանել անոր հրատարակութեան առն առուղ պատճառները (տե՛ս օրաթերթին Մարտ 27–28-ի թիւերը):

Յօդուածագիրը, որ ընդհանրապէս համաձայն է մեր տեսակէտներուն ու լիովին կը բաժնէ ամսագրին բարգաւաճման համար մեր բերած առաջարկները, տարակարծիք կը մնայ միակ կէտի մը չուրջ. – կը խորհի, որ Յաւելուածը թէ չափով տեղ պէտք է տայ նաեւ զուտ բարեական նիւթերու, քանի «եթէ նիւթերը մեծ մասամբ վերաբերին Հայերուն հետաքրքրութիւն պիտի չառթէ արաբ ընթերցողներուն մօտ»:

Մեր կարծիքով, այս տեսութեան ձիգ հակառակն է որ ի զօրու է: Թերթի մը մէջ, որ թղթաստրով ձրի կ'ուղարկուի որոշեալ հասցէներու (ընդհանրապէս մտաւորական չրջանակներ), եգիպտացի, սուրիացի կամ պաղեստինցի արտ ընթերցողը չահեկանութիւն պիտի չգտնէր Ոմ Քալսումի կամ Գահիրէի արուբաններուն մասին գրութեան մը մէջ որքան պիտի գտնէր հայկական թեմաներու պարագային, որոնք անծանօթ նիւթեր պիտի բանային իր առջեւ: Մանաւանդ՝ եթէ այդ նիւթերը մօտ կամ հեռուէն առընչուին հայ – արաբ յարաբերութեանց չրջանակին, որ դարեր վրայ երկարող անցեալ մը ունի ու այսօր ալ առկայ է՝ արաբական երկիրներու մէջ հայկական գաղութներու գոյութեամբ իսկ:

Յովհ. Տէր-Պետրոսեան կը չեշտէ, «Արեւ»ի արաբերէն Յաւելուածին պատակը փրոփականտ ընել չէ, այլ նաեւ եգիպտացի արժէքներու փոխանցում ծանօթութիւն տալն է հաւասարապէս Այլ խօսքով, երկու ժողովուրդներուն մէջ չահութային եւ այլ արժէքները մէկիկ-կու ծանօթացնել:

Բայց միայն այդքա՞ն:

Արաբ հայասէր խմբագրի մը զինչանձնուած ու անաչառ պարբերականին նուիրեամբ հրատարակուող ամսագիր մը, որ իր տեսակին մէջ ալ եզակի կը մնայ այսօր, կրնա՞յ ինքզինք զրկել հայութեան եւ հայկական արժէքներու մասին պարկեչտ քարոզչութիւն (թո՛ղ ըսենք՝ «փրոփականդա») ընելու օրինաւոր իրաւունքէն: Նմանօրինակ գնահատելի հրատարակութեան մը նիւթական, բարոյական եւ այլ դժուարութիւնները վարպետօրէն բառնալէ եաք՝ ճի՞շդ է սահմանափակել անոր իսկական առաքելութիւնը կամ չյի

ոտկոս մը ղեղչել անոր հայկական պատկանելիությունը...: Ամէն պարագայի մէջ, նկատելի է որ Յաւելուածին պատասխանատուները (Պր. Պերճ Թերզեանի զգուշաւորութեամբ) չինուիլ քայլեր սկսած են առնել բաղձալի ուղղութեամբ, եւ ամսաթուին վերջին երկու թիւերը (Մարտ-Ապրիլ 2000) ղրկան փոփոխութեանց լուրջ ապացոյցներ կու տան...:

Իր նշեալ յօդուածով, «Արեւ»ի խմբագիրը կ'անդրադառնայ նաեւ չատ կարեւոր հարցի մը, որ թէեւ մեր արծարծած նիւթէն դուրս է, բայց եւ այնպէս տեղ գտած է իր ղրուածքի վերջաբանին մէջ:

Արդարեւ, Յովհ. Տէր-Պետրոսեան ափսոսանքով դիտել կուտայ, թէ «Արեւ»ի արաբերէն երկամեայ Յաւելուածը աւելի ծաղկուն ու բովանդակալից պարբերական մը դարձած է, քան անոր ծննդեան առաջ հայատառ նոյնանուն 85-ամեայ օրաթերթը, որ այսօր ղրկուած է իր հիմնական յեցակներէն՝ աշխատակիցներէն: Ան կ'ըսէ, թէ այսօր «եգիպտոսի մէջ մէկ կամ երկու յառաջացած տարիքի յօդուածագիրներ ւմնուցած են, նոյնն է պարագան կարգ մը գաղութներու մեր բարեկամ յօդուածագիրներուն», եւայլն: Ուրեմն, դիտել կու տայ ան ամենայն անկեղծութեամբ, «ստիպողաբար կը դիմուի կարգ մը գաղութներէ ստացուած բանի մը թերթերէ կարն յօդուածներու արտատպումին, նկատի չառնելով անոնց որակը, պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը, ինչպէս սովոր են ընել սփիւռահայ շատ մը օրաթերթեր ու պարբերաթերթեր»... (*ընդգծումները՝ մեր կողմէ, Լ. Շ.*): Ցեսոյ հաստատելէ ետք, որ «օրաթերթ պահելը ներկայ պայմաններուն շատ դժուարացած է եւ Սփիւռքի տարածքին մատի վրայ կը համրուին որակատար գրողներ», *կը կրկնէ բոլորին ծանօթ իրականութիւնը՝* թէ «սփիւռահայ մամուլը արագօրէն կը նահանջէ»:

Գաղտնիք չէ, որ սփիւռքահայ մամուլը արագընթաց (կամ դանդաղընթաց) նահանջ մը կ'ապրի, օրէ-օր քիչ մը աւելի արիւն կորնդնելով ու հետեւողականօրէն բաներ մը զեղչելով իր երբեմնի փայլուն դիմագիծէն: Հայ մամուլի օրկանները կ'ապրին իրենց երաշտի տարիները: 60, 70 կամ 80 տարուան անցեալ ունեցող մեր թերթերը երբեք չե՛ն այն, ինչ որ էին 20, 30 կամ 40 տարի առաջ: Անհետացած գրագէտ-խմբագիրներուն, հմուտ յօդուածագիրներուն եւ հաւատաւոր ընթերցողներուն տեղ նորեր չեն հասնիր դժբախտաբար: Բայց այս տխուր երեւոյթին դիմաց՝ երբ հայ խմբագիրը կամայ-ակամայ ստիպողութեան տակ կը մնայ արտատպումներով լեցնելու իր էջերը, փափաքելի պիտի ըլլար որ ատիկա կատարուէր գէթ որակաւոր ու բովանդակալից յօդուածներէ: Զափազանց վրդովեցուցիչ է լսել հայ խմբագիրի մը ըսելն՝ թէ այդ արտատպումները կը կատարուին «նկատի չառնելով անոնց որակը, այլ պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը»: Եղա՞ւ այսպէս:

Ինչպէ՞ս պէտք է մեկնաբանել պաղպեղութեամբ գրուած տխրօրէն տխուր նման հատուածը մը...:

Ճշմարտութեան դէմ դաւաճանած պիտի ըլլանք՝ եթէ պնդենք թէ սփիւռքահայ մամուլին մէջ արտատպումի արժանի այժմէական գրութիւններ չկան: Մեր մամուլին մէկ քանի անունները, ի պատիւ իրենց խմբագիրներուն, ամէնօրեայ հետեւողականութեամբ դեռ կը շարունակեն հետաքրքրական նիւթեր արծարծել իրենց էջերուն մէջ: Եթէ կարելիութիւնն ստեղծուէր Սփիւռքի մէջ կեանքի կոչելու բացառաբար ու միմիայն որակեալ արտատպումներ հիւրընկալող չարաթաթերթ մը (ֆրանսական Գուդիէ էնթերնասիոնալին նմանողութեամբ), վստահաբար հայ ընթերցողը իր ձեռքին մէջ պիտի ունենար հաճելի ընթերցում մը պարզեւող հետաքրքրական թղթածրար մը: Սակայն, երբ անտարբերութիւնն ու ճաշակի խաթարումն է որ իրենց թեւերը կը տարածեն հայ խմբագրատուներու վերեւ, այն ատեն՝ հայատառ թերթին ընթերցողն ալ ստիպուած կ'ըլլայ դէմ յանդիման մնալ այնպիսի յօդուածներու, որոնք «Արեւ»ի խմբագրին իսկ բառերով՝ դրաչարին յանձնուած կ'ըլլան «պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը»...:

Լ. Շ.

Հալէպ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՋՈՒԹի ԻՒՆԻՄՔՈՑի պալատին մէջ, Մայիս 16-ին տեղի ունեցած է ԼՕՄ-ի հիմնադրութեան 70-ամեակի հանդիսութիւնը, նախագահութեամբ Լիբանանի նախագահին կնոջ՝ Տիկին Անտրէ Լահուտի, հովանաւորութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսին եւ կազմակերպութեամբ ԼՕՄ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) Շրջ. վարչութեան: Հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանած է, արաբերէն, Ռէն Քիւրան – Պապիկեան: Ապա, խօսք առած է երեսփոխան Ժակ Զուխտասարեան որ արաբերէն ներկայացուցած է ԼՕՄ-ի 70-ամեայ գործունէութիւնը, որու յաջորդած է, անգլերէն, ՀՕՄ-ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետուհին՝ Մարօ Մինասեան: Պօղոս Սնապեան, հայերէն, չեշտած է հայ կնոջ գործունէութեան անհրաժեշտութիւնը ազգային կեանքի մէջ: Ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքը բերած է ընկերային հարցերու նախարարութեան ընդհանուր տնօրէնուհի՝ Նաամաթ Քընաան: ԼՕՄ-ի Շրջ. վարչութեան ատենապետուհի Անայիս Շամլեան ԼՕՄ-ի յուշանուէրներ յանձնած է Տիկին Լահուտի եւ Մարօ Մինասեանի: Գեղամ Եպիսկոպոս կարդացած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը ու փոխանցած նաեւ իր խօսքը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Իտալահայ Գաւառականի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ՝

ԱՐՄԷՆ ԹԱՋԱՏՐԵԱՆԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՌՈՄԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
ԵՒ ՀՌՈՄԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Ազգային ժողովի նախագահ՝ Արմէն Թաջատրեան Հռոմ ժամանեց Յունիսի սկիզբը ուր պիտի տեսակցէր Իտալիոյ քաղաքական անձնաւորութիւններու հետ:

Հինգշաբթի, Յունիս 1, հանդիպում ունեցաւ Իտալիոյ Սորհրդարանի նախագահ՝ Լուչիանօ Վիոլանդէի հետ, ապա Իտալիոյ Վերակուսական Խորհուրդի նախագահ՝ Նիքոլա Մանչինոյի, ինչպէս նաեւ Արտաքին գործոց նախարարութեան ենթանախարար Ումպէրթօ Րանիէրի: Այս վերջինը նկատեց թէ Իտալիան որպէս նախագահ, իր կարելին պիտի ընէ որպէսզի Հայաստանը չուտով մաս կազմէ Եւրոպայի Խորհուրդին: Րանիէրի վստահ յայտնեց որ աւելի ջանք տարուի որպէսզի Լեռնային Ղարաբաղի հարցին համար ապրած լուծում մը գտնուի եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները առաւել եւս բարելաւուին. այս ուղղութեամբ նախագահ Թաջատրեան խոստացաւ իր կարելին ընել որպէսզի խաղաղութիւնը հաստատուի կովկասեան երկիրներու մէջ:

Այս հանդիպումին ընթացքին իտալացի քաղաքագէտը վստահեցուց թէ Եւրոմիութենական բոլոր կառոյցներու մէջ Իտալիան ատար պիտի կանգնի Հայաստանի, անոր զանազան առաջարկներուն եւ յարաբերութիւններու զարգացման մէջ: Ապա Իտալիան հաստատ աջակցութիւնը յայտնեց Հայաստանի Եւրոպայի Խորհուրդի անդամակցութեան դիմով: Նշուեցաւ նաեւ թէ Իտալիան իր դեսպանութիւնը պիտի ունենայ Հայաստանի մէջ, մօտ ապագային:

Ազգային ժողովին նախագահը այցելեց նաեւ Հռոմի մարզի եւ քաղաքի կարեւոր անձնաւորութիւններ, որոնցմէ յիշենք Սիլվանօ Մոֆֆա՝ նախագահ Հռոմի մարզին, Ալպէրթօ Պասքուչի՝ նախագահ Հռոմի մարզի խորհուրդին:

Կիրակի, Յունիս 4-ին՝ Ազգային ժողովի նախագահը այցելեց Հռոմի Սուրբ Նիկողայոս Հայոց Եկեղեցին, ընկերակցութեամբ դեսպան՝ Պր. Գագիկ Պաղտասարեանի եւ Ազգային ժողովի անդամներու եւ այլ անձնաւորութիւններու: Համբարձման տօնին առթիւ կիրակնօրեայ պատարագի ընթացքին, Հայր Եղիա Թազադիր Ծայրագոյն Վարդապետ Եղիայեան՝ Մեծաւոր Լեւոնեան Հայ Վարժարանի, իր քարոզին մէջ բարի գալուստ մաղթեց հիւրին եւ ջերմութիւն: Ան ողջունելէ ետք հիւրերը մաղթեց որ նոր նախագահը համատեղ բերէ հայ ազգի ներկայացուցիչները եւ վերահաստատէ խաղաղութիւնը վերջին դէպքերէն ետք, ազգային ժողովասրահէն ներս, ու հայ ազգը վերարժեւորելով վերապտնէ իր տեղը այլ խաղաղ երկիրներու կողքին:

Պատարագէն ետք հանդիպում ունեցաւ Հռոմահայ գաղութին հետ: Ներկայ էին Պր. Միշել Ճէնճէք եւ Ռոպէր Աթարեան նախագահ եւ փոխ – նախագահ Հռոմի Հայութեան յանձնախումբին, ինչպէս նաեւ գաղութիս այլ ներկայացուցիչները: Իւրի գալուստի խօսքը ուղղեց Տիկին Սոնիա Նիւրքէթլեան, ապա զանազան հարցումներ եղան նախագահին, որոնք կը հայէին արտագաղթի մանաւանդ եւ անտեսական դիւրաբեկ վիճակին:

Նախագահը բարեացակամօրէն պատասխանեց եւ իրազեկ կերպով պարզեց Հայաստանի մէջ հայութեան սպառնացող այլ եւ այլ վտանգները: Անդարադարձաւ նաեւ թէ ինք ալ երեք փամփուշտներ կը կրէ իր մարմնին մէջ, եւ հրաշքով վերապրած է այդ արիւնալի դէպքէն որ պատահեցաւ Խորհրդարանէն ներս:

Ապա դրականօրէն պարզեց տարուած աշխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները, չեշտելով մանաւանդ տնտեսական զարգացման լուծումներէն՝ զբոսաշրջութեան աշխատանքը ըսելով՝ «զբօսաշրջիկ մը որ քսան զբօսաւոր ունի, եթէ կարենայ պահել գանոնք, ան պահած կ'ըլլայ քսան ընտանիք»:

Ապա բոլորը միասին հիւրասիրուեցան Լեւոնեան վարժարանի սեղանատան մէջ, կէսօրուան ճաշին համար: Բաժակաճառով Ազգային Ժողովի նախագահը Մեծաւոր Վարդապետին մաղթանքին պատասխանեց վստահեցնելով թէ Հայ ազգը պիտի վերապտնէ իր միութիւնը եւ Հայաստան աշխարհը իր խաղաղութիւնը, եւ բոլորէն խնդրեց ուժերը միաւորել, ծառայելու համար հայ ժողովուրդին:

Նախագահը արձանագրեց հետեւեալը՝ Վարժարանիս ոսկեմատեանին մէջ՝ «երջանիկ եմ Հռոմում հայրենակիցներս տեսնելու ու զրոյցներս միախառնելու կապակցութեամբ. հզօր հաւատով, մայրենի լեզուով ու մշակոյթով պահպանէք ձեր ինքնութիւնն ու անհատականութիւնը: Միշտ հպարտ ու երջանիկ զգանք մեկս միւսով» Արմէն Թաջատրեան՝ Հ. Հ. Ազգային Ժողովի Նախագահ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՌԱՍՏԱՂԻՆ ՄԻԻՍ ԿՈՂՄԸ
(վէպ)

ՌՈՊԷՐ ՀԱՍՏԻՃԵԱՆ

Պոլիս, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Իր փութկոտ, սիրուն ձեւերը ազահած էր օրիորդ Պէյլէրեան այդ հիւրին, զոր առնիւրուէին զլխու աննմարելի չարտուով մը ընդունած էր, իրեն համար, ներկայացումի ձեւակերպութիւնները պնդ առնուած էին: Տանտիրոջ՝ Տիգրան պապային բարեկամներէն մէկը, որ ասոր հըրաւէրին վրայ յանդգնած էր պատ: Արդուպարդը, չարժումները, խօսուածքը, երբ դիպուածաւ խօսէր կամ խօսք ընդունէր, ամէն բան իր մէջ կը մատնէին պոլսական քէչ – չատ եւրոպականացած սալօններուն մէջ օտարամուծուած զործի մարդ զաւառացիին հեզոզութիւնները, թոթով ճախաւերութիւնները, նորընծայի ամչկոտ անվարժութիւնները, նեղուածքը:

Իրեւ թէ եւրոպական ճաշակով հագուած, բայց անանկ անճարակութիւններով, մանրամասնութիւններու անանկ անհամաձայնութիւններով, ծիծաղելի հակասութիւններով, որ մարդ կը փորձուէր, այդ անհեթեթ հագուածքին առջեւ, խորհիլ զաղիերէն նոր սորվող տղաքներուն, որոնց այդ լեզուաւ զրութիւններուն մէջ զժուարագիւտ ցանցառ բացատրութիւններ, ճիշդ տուութիւններ, ցուցամոլ ոճաբանութիւններ կը չաչեն եւ թօհաֆ մը կը ցցուին մնացած մասին անճարակ, միամիտ ու սխալ չարադրութեանը մէջէն:

Շալվարի, լայն պարեզօտի ընդարձակ ազատութեանը համար ստեղծուած զեղջուկ մարմին մը, որ իր չիլ քալուածքով սրունքներով, իր ծռութիւններով, կոշտ խորտուբորտութիւններով, իր ահագին ոտքերով կը բողոքէր զգեստին բռնազբոսիկ չափութեանը, նեղիչ անճկութեանը դէմ:

Տեսնելու էր խեղճին տանջանքը, երբ անոյշ կամ որեւէ ըմպելի մը հրամցուէր իրեն: Անուժ՝ նոյն իսկ մերժելու, ամօթէն՝ յուզումէն ճախող բան մը ընելու վախէն, ձեռքերը իրար կ'անցնէին, կը չուարուէին, անուշին fեասէն ձեռքը կը անտնար վայրկեաններով՝ անկարող փրցնելու, կը տքնէր, կը խլէր, կը թօթովէր, ապտոտ զդալ մը կ'առնէր կամ ապտոտ զդալը մաքուրներուն մէջ կը ձգէր, ջրի կամ ըմպելիքի գաւաթ մը առած ատեն՝ ուրիշ մը տապալելու կ'ելլար...

Ու բոլոր ատոնք չարաճճի նայուածքներու տակ, խեղդուած քրքիջներու մէջ-տեղ, որոնց գուչակումը իր յուզումը կը կրկնապատկէր:

– Շատո՞նց է, որ հոս էք, – կը հարցընէ միւսիւ Մարտիրոսին՝ թուլիկ, թօնթոչիկ միսերով, խնդումերես գաւառացի սպասուհիի դէմքով կունտիկ խաթուն կին մը, որ մայրն է քիչ մը հեռուն յաղթականօրէն բազմած՝ աղնուական, բարի դէմքով, ամիրայական ձեւերով, մոխրացած մազերով տեղացի Հայու մը, թաղական ու անդամ Նալատամատոյց Ցանձնաժողովին, դաղթականներուն համար էն անձնուիրութեամբ աշխատողներէն մէկը:

Շուարած՝ մարդը նախ չորս կողմը կը նայի, տեսնելու համար, թէ ո՞վ իրեն խօսք կ'ուղղէ:

– Այո՛, ... բան ... չէ... աս վերջին դէպքերէն ետք եկած եմ, մարիկ, – կ'րսէ վանեցիի զօրաւոր չեչտով մը:

– Քաղաքը ի՞նչպէս գտաք:

Իր պատասխանը փնտռել ու գտնալէն վերջը, երբ միւսիւ Մարտիրոսը կ'ուզէ պայն հաղորդել բարեխիղճ խաթունին, ասիկա իրմով չի զբաղիր ա՛լ:

Ցանկարծ ծիծաղներու ընդհանուր չըշուկ մը, չարաճճի քթթումներու ազդարարութիւն մը կը պտտուքի սրահին մէջ, բերնէ բերան, աչքէ աչք:

– Օրիորդ Սարաֆեա՛ն է, Օրիորդ Սարաֆեանը ... Ո՞վ է... Ո՛ւլն է, խո՛ւլը...

Ուսմբէ խուսմբ, հիւրէ հիւր, Զարուհի կը վազվզէ, կը հասկնայ, տեղեկութիւններ կուտայ:

– Իշակ ... մեր վերի ափարթմանին աղջիկը, միւսիւ Սարաֆեանին քոյրը... խուլ է...

– Ամենեւին չի՛ լսեր:

– Բնաւ ... ի՛նչ կ'ուզէք՝ ըսէք:

– Վա՛յ ... – կ'ընեն բազմաթիւ քրքիջներ:

Օրիորդ Սարաֆեան, քառասուն տարեկան կոյս մը, ներս կը մտնէ, կը մօտենայ հիւրերուն, ձեռուընին կը թօթվէ միսիս մը ուժգնութեամբ – ներկայացումի պէտք չկայ անշուշտ – ու կը նստի աթոռի մը վրայ, սիրունի, հաճելիի յաւակնող ժպիտով մը, որ իր ժօռատ ատամնաչարքին ցիցերը կը ցուցնէ, ծամածռումի մը մէջ կը ճմրթկէ իր երկայն, ցամաք, խոշոր ծալքերով հերկուած, ահագին ցայտող քիթով մը պատչամուած, անթառամ տղեղութեամբ դէմքը, քանի որ տըգեղութիւնը միայն չի թոռմիր ու կը գարնանայ յարատեւութիւթ:

Ծիծաղները կը պարտէին հիմա արձակ – համարձակ, ցաւակցական խօսքերով:

– Ի՞նչպէս եղեր է... մե՛ղք:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

պետ՝ Մ. Երզմպը եւ Փոխադրութեանց իր նախարարը՝ Նեհատէթ Մէնգիլը: Անոնք կ'ամբաստանուին որ իրենց արժէքէն վար գիներով արտօնագիրներ ծախած են առձեռն հեռաձայնի երկու անհատական ցանցերու: Որոշումը պէտք է սակայն վաւերացուի երեսփոխանական ժողովին կողմէ:

ՔՈՍՈՎՈՅի չուրջ բանավէճը չատ սուր բնոյթ առած է Քուչնէրի (ՄԱԿ-ի վարչական պատասխանատու) եւ ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց տեղեկարերին՝ Տինոթպերի միջեւ: Այս վերջինը չի խնայեր իր քննադատութիւնները եւ միջազգային հաւաքականութեան ձախողութիւնը բազմացեղ ընկերութիւն մը վերակազմելու: Քուչնէր, Յունիս 12-ին այնքան բարկացած է որ հրաւիրած էր ենթական (որ Չէխ է) որ բերանը գոցէ: Ան ալ պատասխանած է. «Երբեք չեմ գոցեր, երբեք չեմ գոցած երբ բանտ գացի, երբեք չեմ գոցած երբ լրագրող էի եւ պիտի չգոցեմ որպէս յատուկ տեղեկագիր»: Իրեն համար, Քուչնէր լայնօրէն պատասխանատու է կացութեան եւ «ՄԱԿ-ը, ՕԹԱՆ-ը, Եւրոպական Միութիւնը կը վարկաբեկուին եթէ այս կացութիւնը պահպանուի»:

ՇԻՐԱՔի ներկայութիւնը Հաֆիզ Էլ-Ասատ յուզարկաւորութեան կը չարունակէ բուռն քննադատութեանց տեղի տալ: Նոյն Մամէռ չի վարանիր «այդ սրիկան» (գրափիլ) որակելու Ասատը, մինչ ընդհանրապէս կ'այպանուի նախագահին ներկայութիւնը Հեզպոլլահի կողքին, ընդհանուր կարծիքն այն է որ կարելի էր աւելի գած մակարդակի պատուիրակութեամբ մը գոհանալ, ինչպէս ըրին արեւմտեան այլ երկիրները:

ՓԻՈՆԿԵԱՆԿի մէջ տեղի ունեցաւ Յունիս 12-ին, Հարաւային եւ Հիւսիսային Գորէաներու նախագահներուն՝ երկու Քիմերու պատմական հանդիպումը: Երկուքն ալ վճռած են որ այս առաջին հանդիպումը յաջողութեամբ պսակուի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի մէջ ձերբակալուած է անկախ մամուլի կարեւորագոյն խումբին, Մեհրա Մոսթի տէրը՝ Վ. Գուսկնակի, ծանօթ հակառակորդ Կրեմլինի: Ամբաստանուած է իշխանութեան չահագործման եւ աւելի քան 10 միլիոն տոլարի գողութեան համար:

ՓԻՔՐ ԿԻՏՈՆի, ընկերվարական ամէնէն հաւատաւոր ղեկավարներէն մէկը, մեռաւ Յունիս 13-ին, 58 տարեկանին: Ծանօթ էր նաեւ իր համակրական դիրքին համար Հայերու հանդէպ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑի
ԱՋԳԵՐՈՒի
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 13-ին, Ռոթերտամի մէջ, Գ. խումբէն Նորվեկիա 1 – 0 յաղթեց Սպանիոյ, իսկ Եուկոսլաւիա եւ Սլովենիա 3 – 3 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեցին:

Առաջնայ դասաւորմամբ, Ա. խումբին գլուխն է Փորթուգալ 3 կէտով, Բ. խումբին՝ Պելճիա 3 կէտով, Գ. խումբին՝ Նորվեկիա 3 կէտով, Դ. խումբին՝ Ծրբանաս 3 կէտով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿ

Տիկին Արշալոյս Գապաճեանի մահուան առթիւ, Սթաթեան ընտանիքը 600 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, անոր թարմ յիշատակին:

⁂

Տէր եւ Տիկին Ժ. Նէքոլա, Տիկին Ասթրիտ Լօրան իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ա. Յակոպեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Պ. Մանուկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժ. Թէրզեանի եւ զաւակներուն, իրենց սիրեցեալ հօր եւ մեծ-հօր՝ Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 700 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

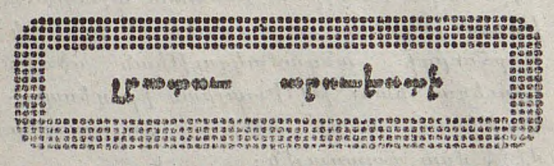
Կապոյտ Խաչի «Ակնունի» մասնաճիւղը (Անիէռ, Պուա-Կոլոմպ, Արժանթէօյ) խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Թէրզեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն Պարսամ Թէրզեանի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Անիէռ, Պուա-Կոլոմպ, Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղի անդամական բացառիկ ընդհ. ժողովը երեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 20·30ին՝ Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Միհրան Կիւզէլպօտուրի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Վահէ Էօզմէյին 200-ական Ֆր. նուիրած են Իսիի Թարգմանչաց Վարժարանին և Coopération-Arménie-ին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆ

«Ժէօ տը Փօմ»ի(*) ազգային ցուցասրահին մէջ, Մայիս 31-էն սկսած է հայկական եւ վրացական ֆիլմերու փառատօն մը որ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 21: Հայկական բաժինը (Յունիս 13-21) կազմուած է Ա. Եղոյեանի, Հ. Մալեանի, Ս. Աւետիքեանի, Ժ. Քէպատեանի, Ֆ. Դովլաթեանի, Բ. Յովհաննիսեանի, Ա. Փէլէչեանի, Ե. Զանիկեանի եւ Ռիչի Լիւչիի, Դ. Սաֆարեանի գործերով: Յայտագրին մէջ առնուած ֆիլմերէն մէկ քանին են «Օրացոյցը» (Ա. Եղոյեան), «Նահապետ»ը (Հ. Մալեան), «Աչեան արեւ»ը (Բ. Յովհաննիսեան), «Սկիզբ», «Եղանակները» (Ա. Փէլէչեան), «Վերադարձ դէպի Խոտորջուր» (Ե. Զանիկեան եւ Ռիչի Լիւչի):

1, Place de la Concorde, 75008 Paris;
☎ 01. 47. 03. 12. 50.

«ՆԱՐԵԿ»ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 17

Salle Paroissiale de St.-Gratien
6, Boulevard de la République —
SAINT-GRATIEN

Ժամը 18-էն սկսեալ

Ներկայացում «Նարեկ» դասընթացքի մանուկներու եւ աշակերտներու կատարումով:

Ժամը 20-ին

ՃաշԸ – հանդիսաւոր ծնողքներու, բարեկամներու եւ «Նարեկ» Ընկերակցութեան նախկին աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն հետ:

Ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտ վիճակախաղ:

Տեղերը ամրագրելի են հետեւեալ հեռաձայնով. –
01 – 34 – 12 – 84 – 45

Ճաշագին 100 Ֆր., 50 դպրոցականներու համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France — Section **«Sévan»** de Vienne organise le Dimanche 18 Juin à partir de 11 heures,

au Parc de GEMENS

sa GRANDE FETE CHAMPETRE ANNUELLE

animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**,
avec la participation
des élèves de l'école de la CBAF.

— BUFFET
— STANDS
— TOMBOLA
— AMBIANCE ARMENIENNE. . .

Salle couverte en cas de pluie.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

երկուշաբթի, Յունիս 19
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՑՆ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

Ամակուրջի Հանդիսութիւն

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ ղպրոցական հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ առաջ ժամը 14-ին, 19-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ՝

Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois

Սիրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջալերելու մեր աշակերտները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ հովաբաժնութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ կարպիս Տալպաքրան. օղլուի մահուան առթիւ. –

Արտաչ Գարագիս 300 Ֆր., Համբարձում Ապա, Յարութիւն Արզումանօղլու, Հայ Արտրատ 200-ական Ֆր., Գեղամ Գալուստեան 250 Ֆր., Համլէթ Աթանեան 200 Ֆր., Արշակ Զիլ 100 Ֆր., Թրդատ Պատուականեան 200 Ֆր., Հրանդ Գումրու 100 Ֆր., Վահէ Տիշճի 300 Ֆր., Բարսեղ Քէչիւօղլու, Սիմոն Ալճեճ, Սարգիս Մուրատեան 200-ական Ֆր., Խաչէ Էօզմաչ 100 Ֆր., Անդրանիկ Պարսամեան 200 Ֆր., Ռաֆիկ Պատուականեան, Մկրտիչ Պարսադ եւ Տիկին Բիմբինդէլ Ֆրանսուազ 500-ական Ֆր., Կարպիս Սանդալեան 200 Ֆր., Յարութիւն Հայթայեան 100 Ֆր.:

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿԱՋՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔ
RETOUR A SAINT-THADEE

Ուխտագնացութիւն Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքերը, այցելութիւն Սալմաստ, Որմի, Մակու, Ծորձորի եկեղեցին, եւ այլ վայրեր, այցելութիւն Նոր Ջուղա (Սպահան). պատրաստութիւն Առաքելական հայկական յուշարձաններու պահպանման նոր ծրագիրներուն:

Pèlerinage aux monastères de Saint-Thadée et de Saint-Etienne Protomartyr. Visite de Salmast, d'Ourmia, de Makou, de l'église de Dzordzor, et d'autres localités. Visite de la Nouvelle Djoulfa (Isfahan). Préparation des nouveaux programmes de restauration des monuments d'Arménie Perse.

ՅՈՒԼԻՍ 25-ԷՆ ՕԳՈՍՏՈՍ 8 ԿԱՄ 15
DU 25 JUILLET AU 8 OU AU 15 AOUT

Tarifs : de Paris à Paris (adulte/enfant, deux/trois semaines, avec/sans La Nouvelle Djoulfa) : de 5.500 F à 8.800 F

CLOTURE DES INSCRIPTIONS: LE 16 JUIN

Conditions de participation et renseignements :
TERRE & CULTURE-FRANCE : ☎ 01 42 33 08 98 — Fax : **01 42 33 17 71.**

ԱՄԱՌԱՒԱՅԻՆ ԱՐՇԱՒԻՆԵՐ/Campagnes d'été

1. **Restauration du monastère de Saghmossavank (Rép. d'Arménie), IIIe année.**
Du 3 au 24 ou 31 Juillet, et du 31 Juillet au 21 ou 28 Août.
2. **Réhabilitation des édifices publics de Karintak (Rép. d'Artsakh), IVe année: Ecole maternelle / Réhabilitation de l'hôpital de Chouchi (OTC-UMAF), Ière année: mission préparatoire.**
Mêmes dates.

Forfait prévu pour les séjours de 2 mois. Possibilité de participer fin Juillet au pèlerinage de Saint-Thadée depuis Erevan.

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

LA TURQUIE MASSACRE, LE SENAT ENTERRE
LE COMBAT CONTINUE !

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE DU

Génocide Arménien

DIMANCHE 18 JUIN A 15 HEURES
de MATIGNON au SENAT
(rendez-vous: angle rue de Varenne — Bd Raspail)
Comité du 24 Avril / Comité de Défense de la Cause Arménienne
Communautés grecque et chypriote

de MARSEILLE:

DEPART DES CARS LE DIMANCHE 18 JUIN:
— Cathédrale Arménienne du Prado : 00h15
— Eglise Arménienne de Beaumont : 00h45
Retour le 18 Juin après la manifestation
Inscription obligatoire : Cathédrale Arménienne: **04 91 77 84 70**
Participation : 300 F
Pour ceux qui ne peuvent se déplacer:
Faites vos dons au nom du Comité du 24 Avril — Marseille
Comité du 24 Avril 1915 — 339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 16
VENDREDI
16 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·928 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.928

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՃՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուճիս 14/15)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՊՐԻՍԷԼԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Յունիս 13–ին հանդիպում ունեցած է ՕԹԱՆ–ի ընդհ· քարտուղար Ճ· Ռոպերթսոնի հետ, պլիտուորաբար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին: Հայաստանի նախարարը խօսակիցին ուղղութեան յանձնած է երկու երկիրներու նախագահներուն փոխդիմումներու պատասխանները: Իննարկուած են յառաջիկայ Սեպտեմբեր 28–ին Ռոպերթսոնի Հայաստան այցին մանրամասնութիւնները: Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է Պելժիոյ Վերակոյսի հայեւդէժ բարեկամութեան խումբին դեկավար Ճ. Մահուի հետ:

ՄԻՋԱԴԷՊ ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՎՐԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Հայաստան – Վրաստան սահմանագլուխն վրայ միջադէպ մը պատահած է, Ախալքալաքէն խումբ մը Հայերու Հայաստանէն Վրաստան վերադարձին ընթացքին: Մաքսային վրայի պաշտօնեայ մը խոչոնդած է 70 տարեկան Հայուհի մը, ինչ որ պատճառ եղած է որ տեղացիներ կրակի տան մաքսատունը: Ախալքալաքցի Հայերու խումբ մըն ալ դիմած է չէջանի վարչական կեդրոնը, պահանջելով որ նըշուղին Հայաստան – Վրաստան սահմանային մաքսային կէտերը:

***

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Ուժանիւթի մարզին մէջ զեղծարարութեան, դէշ մատակարարման որպէս հետեւանք 1992–1999 չորջանին չուրջ 200 միլիոն տոլարի վնաս կրած է երկիրը, ըստ պարմակուսակցական յատուկ յանձնախումբին տեղեկատուութեան: Այդ գումարը Հայաստանի այս տարուան պիւտճէին 40%–ը կը կազմէ:

Յունիս 14–ին, Ներհրդարանին արտակարգ նիստին 37 էջնոց տեղեկագիրը ներկայացուցած է յանձնախումբին նախագահ Դաւիթ Լոքեան (Հ.Յ.Դ.): Վեց ամսուան հետազօտական աշխատանքով ցոյց տուած է որ յիշեալ տարիներուն 25 միլիոն տոլարի արժէքով ներածուած 350 հազար թոն հեղուկ վառելանիւթը երբեք չ'հասած Հայաստան: Իսկ 1993–94–ին ներածուած 224 հազար թոնին համար վճարուած է 11 միլիոն տոլար եւ ոչ թէ 29 միլիոն, ինչպէս յայտարարուած է ատենին: Լ· Տէր–Պետրոսեանի վարչախումբը կ'ամբաստանուի նաեւ Վերակառուցման ու Զարգացման Եւրոպական Բրամատան կողմէ եղած 60 միլիոն տոլարի յատկացումին 12 միլիոնը չհարաչահելու յանցանքով:

Տեղեկագիրը որ նման բազմաթիւ այլ պարագաներ խմբած է, կատարուածին դիմաւոր պատասխանատու կը նկատէ Լ· Տէր–Պետրոսեանի չորջանի վարչապետանեին Հ· Բագրատեանը որ մերժած է եղած ամբաստանութիւնները:

Յանձնախումբը ճշդած է որ 1992 – 94 տարիներուն Հայաստանի մէջ աւելի եկեղարականութիւն արտադրուած է, քան այսօր, մինչ օրական միայն քանի մը ժամ հոսանք կը տրուէր բնակչութեան, իսկ այսօր երկիրը օրը 24 ժամ եղեկարականութիւն ունի:

Դ· Լոքեանի տեղեկատուութենէն եւոք Ազգ· ժողովի փոխ–նախագահ Տ· Թորոսեան ըսած է թէ կատարուածին պատասխանատուները պէտք է հաշիւ տան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալժերիոյ նախագահը Ապտէլազիզ Պութեֆլիքա, Յունիս 14–ին, Փարիզ ժամանելէն քիչ եւոք, մուտք գործեց Ազգային ժողով որ կէս առ կէս պարապ էր: Այդ բազմաթիւ երեսփոխանները նախընտրած էին բացակայիլ, բայց կանաչները, բացի Մամէդէն, հոն էին: Ֆորնիի հաստատութեան եւ եղբայրութեան կոչերէն եւոք, Պութեֆլիքա ելոյթ ունեցաւ Ֆրանսերէն: Ան յիշեց «զաղթատիրութեան բարոյական պարտքը, անջնջելի եւ անժամանցելի» ու չեշտեց թէ պէտք չէ բարձի թողի ընել, անունը չտալով, Ալժերիոյ պատերազմը, զայն նշելով իր անունով: Պութեֆլիքա դատապարտեց նաեւ միջազգային հաւաքականութեան անտարբերութիւնը, չըսելու համար բարեացակամութիւնը, կոյր ահաբեկչութեան հանդէպ: Այս խօսքերով, Ալժերիոյ նախագահը խնդրոյ առարկայ կ'ընէր արեւմըտեան պետութիւնները որոնք հարկ եղածին չափ չեն օգնած Ալժերիոյ ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ: Նոյն իրիկունը պետական ճաշ մը կը տրուէր Էլիզէ 130 հիւրերու մասնակցութեամբ: Հրաւէրը մերժած էր Իզպէկ Ճանի եւ պատճառները կը բացատրէր հարցազրոյցով մը Լիպերասիոնի (Յունիս 15): Դերասանուհին հայրը ալժերացի է, մայրն ալ գերմանուհի: Պութեֆլիքայի այս վիճայարոյց այցելութիւնը ցոյցի մըն ալ առիթ տուաւ Ազգ· ժողովին առջեւ, ուր հաւաքուած էին անհետացած Ալժերացիներու ընտանիքները: Ասոնք կը բողոքէին նաեւ Ֆրանսայի դէմ դոր մեղսակից կը նկատեն: Շիրաք չանք չի խնայեր յարաբերութիւնները բարելաւելու համար, որովհետեւ, կ'ըսէ, «հաւատք ունինք Ալժերիոյ ապագային նկատմամբ եւ մեր ձեռնարկութիւնները պատրաստ են ներդրումներ կատարելու»: Այդ առընչութեամբ, Պութեֆլիքա գործատէրերու հետ հանդիպում ունէր Յունիս 15–ին:

ԵՐԵՔ ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐ պիտի ստորագրեն գործատիրութեան (ՄԵՏԷՖ) հետ համաձայնութիւնը գործադրկութեան Մնաուկին (ԻՒՆԷՏԻՔ) նոր կարգադրութեան կապակցութեամբ: Այս սենտիքաներն են · – Սէ – Էֆ – Տէ – Թէ, Սէ – Ժէ – Սէ եւ Սէ – Էֆ – Տէ – Սէ· Սէ – Ժէ – Թէ եւ Էֆ – 0 մերժեցին: 2001 Յունուար 1–էն, երբ կը գործադրուի ՓՄՐ–ը (աշխատանք փնտռելու օժանդակող ծրագիրը), գործադուրկը կրնայ, 6 ամիս եւոք, սեզմումներու ենթարկուիլ եթէ այդ չորջանին մէկ կամ աւելի առաջարկներ մերժած է· նախ հատուցումը 20% կը զեղչուի, ապա կրնայ բոլորովին զրկուիլ, հուսկ իր անունը կը ջնջուի Ա – Էն – Փէ – Է–էն: Տարի մը եւոք, գործազուրկը, եթէ միշտ աշխատանք չէ գտած, այլ միջոցներ ձեռք կ'առնուին:

Վ.Վ· ԳՈՒՍԻՆՍԿԻԻ ձերբակալութիւնը (Յունիս 13) մեծ ազմուկ կը հանէ Մոսկուայէն դուրս ալ, պլիտուորաբար Ուաշինկթըն: Ենթական միայն տէրն ու տիրակալը չէ Ռուսաստանի մամուլի մեծագոյն խումբին՝ Մեհիա–Մոսթին, այլեւ զանազան այլ հանդամանքներ ունի, ի չարս որոնց նախագահն է ռուս հրեայ Գոնկրէսին եւ փոխ–նախագահը Համաշխարհային հրեայ Գոնկրէսին: Ռուսաստանի մեծ ռաբունին՝ Ատոլֆ Շայեւիչի համար՝ «Գուսինսկիի ձերբակալութիւնը նոր հանդրուան մըն է հրեայ համայնքը քանդելու նպատակին մէջ»: Այդ ուղղութեամբ նամակ մըն ալ գրած է Պուտինի: Բանտային իշխանութեանց համաձայն, Գուսինսկի դժգոհելու պատճառ չունի, հեռատեսիլ մը ունի իր տրամադրութեան տակ եւ խուցի ընկերներն ալ «կրթուած» մարդիկ են: Բուտիրկիի բանտը համբաւաւոր է թէեւ, որովհետեւ բանտարկեալները խռնուած են փոքր խուցերու մէջ (30 հոգի 10 հոգինոց խուցմը) եւ հերթականութեամբ կը քնանան: Գուսինսկի տեւականօրէն կը քննադատէր կրեմլինը եւ կը յայտարարէր· – «Երբեք չեն կրնար պատատրել որ լքեմ Մեհիա–Մոսթը, այլապէս կը նշանակէ որ բռնատիրական Պետութեան մը մէջ ենք»:

Սելանիկի մէջ, քանի մը տասնեակ հազարաւոր օրթոտոքսներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար կրօնքի արձանագրութեան ջնջումին դէմ անձնագիրներուն վրայ: Յունաստանի ամենազօր օրթոտոքս Եկեղեցին բազմաթիւ հաւաքոյթներ կազմակերպած էր, բայց, չյաջողեցաւ եւ կառավարութիւնը ջնջումը որոչեց:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ· խումբին մէջ, Յունիս 14–ին, Իտալիա փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ Պելժիոյ դէմ 2 – 0 արդիւնքով եւ խումբին առաջամասի դասաւորման պլուպն է 6 կէտով եւ արդէն որակուած է քառորդ աւարտականներուն համար:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PASSANT ORDINAIRE»

(Juin/Juillet 2000)

"ԱՆԱՏՈԼԵԱՆ ՊԱՏՈՒՄՆԵՐ"

Ֆիլիփ Վխըլիէ 1915 Ապրիլ 24–ը նիւթ ընդ զրութեան մը մէջ ուր կը համառօտէ այդ թուականին ու յետագայ ամիսներուն կատարուածը, կը մկրտէ ամերիկացի դեսպանին հանդիպումի զրուցը Իթթիհատի կառավարութեան զեկավարներուն հետ: Դեսպանը նուրբ լեզու մը գործածելով կը փորձէ մարդկայնական յարի մը հպիլ· կ'ըսէ թէ իր կարծիքով Ներքին գործոց նախարարութիւնը կոտորածներուն պատասխանատուն չէ, թէ կառավարութիւնը նման բան հրահանգած չէր կրնար ըլլալ եւ ուստի կրելի չէ պիրենք այսպանել, թէ անոնց ենթակայ դասը բացայայտօրէն չափազանցած է տրուած հրահանգին կիրարկութիւնը: Էնվէր պլուխը կը բարձրացնէ, հասկըցնելով դեսպանին թէ խաղաղ ու բարեկամական վիճարկումի դետին մը պատրաստելու անոր խոհեմութիւնը ոչ մէկ բանի կը ծառայէ: «Կը սխալիք հիմնովին, կ'ըսէ, մենք երկրին բացարձակ տէրերն ենք: Ամենափոքր նպատակն իսկ չունիմ ամօթը ձգելու ենթականերուս վրայ եւ պատրաստ եմ ստանձնելու ամբողջ պատահածին պատասխանատուութիւնը»:

Ֆ· Վխըլիէ կ'աւարտէ իր զրութիւնը անդրադառնալով 85 տարի եւոք նոյն պատահարին ճանապարհ չտալու Ֆրանսայի Ծերակոյտին յամառութեան:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ՝ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ՁՕՐՔԻՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Հարաւային Լիբանանը որ վերջին չորս–ջանին մէկէն–աբեւելեան քաղաքական հոլովոյթին հմնաքարը եղաւ, բազմաթիւ հարցականներու ծնունդ կու տայ, իսրայէլեան զօրքերու հոնկէ մեկնումէն եւոք: «Նիւ–Եորք Թայմզ»ը Իսրայէլի դրամատակ մնացած այդ գօտին կը նմանցնէ իսրայէլեւարաբական փորձարանի մը ուր Իսրայէլ եւ Սուրիա կրնային ճակատիլ պարբերաբար, նուազեցնելու համար կուտակուած ճնշումը, սպաննելով Լիբանանցիները, փոխանակ Լիբանան սպաննելու: Հարաւային Լիբանանի իսրայէլեան գրաւումին չնորհիւ արաբական կառավարութիւնները կրնային աչք փակել երկրին մնացեալ մասին Սուրիոյ կողմէ դրաւումին: Թերթին թղթակիցը կ'ըսէ թէ եթէ Հարաւային Լիբանանը գոյութիւն ունեցած չըլլար, Արաբներն ու Իսրայէլացիները պէտք է վարձէին կիպրոսը, նոյն գործունէութիւնը հոն տանելու համար:

Այսօր հետաքրքրականը յետագայ պարագաներն են· Իսրայէլացիներու մեկնումով Սուրիա կորսնցուցած է Լիբանանի ճամբով այդ երկրին վնասելու կարելիութիւնը, ուստի կորսնցուցած իր ազդեցութեան մեծ մասը: Կամ կրնայ պատերազմ յայտարարել Իսրայէլի դէմ, ամէն բան կորսնցնելու վտանգը աչք առնելով, կամ կը նախընտրէ խաղաղութիւնը, Գոլանի մասին երուսաղէմի պատրաստած պայմանները ընդունելով: Լիբանանէն Իսրայէլացիներուն մեկնումէն եւոք Սուրիա բանական դժուարութիւն պիտի ունենայ արդարացնելու իր զօրքին հոն ներկայութիւնը, իսկ արաբական միւս երկիրներուն համար ալ, աւելի դժուար պիտի ըլլայ բացատրել թէ ինչո՛ւ իրենց ընդունելի չեզաւ Իրաքի կողմէ Քուէյթի գրաւումը, երբ լռեցին Լիբանանի Սուրիոյ կողմէ գրաւումին:

Հարցականներ կան Հեզպոլլահի յետագայ գործունէութեան մասին ալ· վերադարձով Իսրայէլը, անոր վարկանիշը բարձրացած է: Կրնայ, կա՛մ երուսաղէմի ուղղուած իր յարձակողականը շարունակել մինչեւ որ Իսրայէլի կողմէ փչրուի ամբողջովին, կամ կրնայ իր գործութիւնը ներքին քաղաքականութեան մէջ գործադրել, աւելի իշխանութիւն ձեռք ձգելու եւ երկրին զեկավարութեան մատնակցելու համար:

Նոր ուղղութիւն որոչելու պիրքին մէջ է նաեւ Իրան· եթէ Հեզպոլլահը մղէ Իսրայէլի հետ պատերազմելու, հաւանական է որ կորսնցնէ Ֆրանսայի, Ա.Մ.Ն–ու եւ միջազգային համայնքին նեցուկը· իսկ եթէ չարունակէ գործակցիլ Հեզպոլլահին որ Լիբանանի մէջ ան առաւել ազդեցիկ ուժի վերածուի, մրցակցութեան դիրքի մէջ կը գտնուի Սուրիոյ հետ:

Վերջապէս, եթէ Իսրայէլեւլիբանանեան սահմանագիծը կայունանայ, պարագ պիտի եզրակացնէ թէ միակողմանի նահանջը լաւագոյն լուծումն է նաեւ Այսըրյորդանանի հարցին համար: Կրնայ գիծ մը քաշել իր յարմար գտած տեղէն ու լքել Պաղեստինցիներուն հետ համաձայնութեան դաշափարը: Իսրայէլացիներուն Հեզպոլլահի կողմէ ուժի գործադրութեամբ Լիբանանէն արտաքսումէն եւոք, Արաֆաթ չատ գժուարութիւն պիտի ունենայ տարած քներ դիջելու Իսրայէլի կամ համաձայնելու փոխադարձ զիջումներու, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց բնոյթը: Այդ կացութիւնը Արաբներու առջեւ չատ խղճալի վիճակի մը պիտի մատնէ զայն: Եւ ըսել որ Հարաւային Լիբանանը կորսուած անկիւն մը կը նկատուէր չատ չատերու կողմէ:

ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶՐԱՄԲԱՐԸ ԵՒ ՄՈՄԻԱՆ...

Ոչ մէկ կասկած կայ որ դիպուածի անհամ կատակ մըն էր որով նոյն մամուլին նոյն օրուան էջերուն մէջ, նոյն նիւթին մասին տեղ գտան իրարու տրամագծօրէն հակասող տուեալներ: Խօսքը կը վերաբերի Թրքական մամուլին Յունիս 8-ի թիւերուն ուր Ֆրանսայի Սրտաբէն առեւտուրի նախարար Ֆրանսուա Հիւվարի հետ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած էր («Յառաջ», Յունիս 9), Պոլսոյ մէջ «Ֆրանսա 2000» տօնավաճառին բացումին առիթիւ: Տօնավաճառը կը միտի արհեստագիտական ու ճարտարարուեստական բաւական սերտ կապերը ա՛լ աւելի զօրացնել երկու երկիրներուն միջեւ. մասնակից 170 ընկերութիւններուն մէջ են Ֆրանսայի ամէնէն ծանօթ հաստատութիւնները:

Այսքանը որեւէ երկու երկրի յարաբերութիւններուն համար ամէնէն քնական երեւոյթի մը կ'առընչուի, քանի որ կ'ապրինք աշխարհի մը մէջ ուր չուկան ու տնտեսականն են ամենազօրը, ամենափառաւորը, ամէն, ամէնը...: Նման չըջարկի մը մէջ դիպուածին առաջին քարը դնեցած է, անդիտակցաբար, Ֆրանսացի նախարարը, առեւտրական սերտ փոխյարաբերութիւնները չեչտելէ եռք հարկին ալ տեսնելով աւելցնելու որ երկու երկիրները –Ֆրանսա եւ Թուրքիա– ունին նաեւ պատմական կապեր, մշակոյթներու հաստարակաց տարրեր եւ հետեւաբար ու բնականաբար, բարեկամական յարաբերութիւններ: Այս բոլորը՝ հաւաստելու համար որ Ֆրանսա անկեղծօրէն կողմնակից է Թուրքիան եւրոպացի տեսնելու ու անմիջապէս որ Եւրոպական Միութեան չրջանային նախագահութիւնը ձեռք առնէ Յուլիս 1-էն, գործնապէս պիտի զօրակցի Թուրքիոյ անդամակցութեան հոլովոյթին. մանաւանդ որ արդէն փարիզի նպաստաւոր չանքերը իրենց առաջին պտուղը տուած են Հելսինքիի մէջ ուր տասնամեակներու սպասումէն եռք Անդարա վերջապէս տիրացաւ Թեկնածուի Թեկնածուի օրինավիճակին:

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ մշակութային հաստարակաց մը տեսնելու Ֆ. Հիւվարի լաւատեսութիւնն է որ երկու ծանր հարուած ստացած է, իր հարցազրոյցին յոյս տեսած օրուան Թրքական մամուլին երկու հրապարակումով երկու պարագաներ որոնք ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ ամբողջ աշխարհին ականջն ի վար կը հերքեն Ֆրանսայի նախարարին բարեմտութիւնը:

Առաջինը արդէն Թուրքիոյ սահմաններուն գտնցած ու հաստած է միջազգային մեծագոյն լրատուիւններուն, հնագիտական չրջանակներուն, գայթակղութեան, զայրոյթի ալիքներ պատճառելով: Հարցը կը վերաբերի ամբարտակի մը չինութեամբ հնագիտական մեծարժէք չրջանի մը ջուրերուն տակ մնալու հեռանկարին: «Հեռանկար» բառն ալ սխալ է արդէն, երբ հռոմէական այդ հնաւայրէն որ կը գտնուի Ա.Նթափ արեւելքը, Եփրատի ափին, ամբարտակին ջուրի մակարդակը միայն քանի մը մեթր վար է:

Ինչպէս գրած է «Ճումհուրիյէթ» օրթերթը, աղէտը ծանօթ էր տասը տարի առաջ իսկ. նոր միայն լրատուիւններու հետաքրքրութեան կ'արժանանայ, երբ գրեթէ ընելիք ոչինչ մնացած է: Ինչպէս կ'ըսէ թուրք լրագրողը, հնաւայրը ջրամոյն ըլլալէ փրկելու միակ ճարը կասեցնելն է ջուրին ողողումը, ինչ որ ամսական 30 միլիոն տոլարի կորուստ կը նշանակէ: Ո՞վ յանձն կ'առնէ նման հաշուեյոյգ վճարել: Ան հարկաւոր կը նկատէ նաեւ որ Խորհրդարանը հարցաքննութիւն բանայ պատասխանատուներու անպատասխանատուութիւնը ճչդելու համար: Այսուհանդերձ, վստահ է որ հռոմէական հնաւայրը պիտի չփրկուի ջրամոյն ըլլալէ:

Նիւթը արձագանգ գտած է արտասահմանեան լրատուիւններէ ալ. «Նիւ-Եորք Թայմզ»ը պարզելով կատարուածը, կու տայ հնաւայրին հակիրճ պատմականը, պատկերազարդ յօդուածով մը: Լուսանկարները ցոյց կու տան գունաւոր խճանկարներէն օրինակներ: Զէօհմայէն որ որակուած է «Երկրորդ Պոմպէյին», մինչեւ այսօր 14 խճանկար, 60 հազար մեթրամիթէ կնիք, արձաններ, արծաթէ եւ պրոնզէ մօտ չորս հազար դրամներ գրտնուած են: Հռոմէական այդ բնակավայրը երկու հազար տարուան անցեալի տէր է: 70 հազար բնակիչ ունեցած է Մեսոպոտամիոյ ճամբուն վրայի իր դիրքով, որպէս խաչմերուկ ծառայած հռոմէական լեգէոններու: Հնաւայրին պեղումներուն մասնակցած հնագէտներ կը չեչտեն խճանկարներուն արտակարգ ճոխութիւնը, նուրբ աշխատութիւնը: Իտալորն ալ համաձայն են որ մեծ ամօթ է նման չրջանի մը զոհաբերումը երբ հոն կը գտնուի «անդնահատելի գանձ» մը:

Անչուշտ կան նոյն ցաւը եւ ամօթը բաժնող Թուրքեր ալ, ինչպէս վերոնչեալ լրագրողը, կամ պատմաբաններ, եւլն.: Սակայն, «անդնահատելի գանձ»ին ճակատագիրը որոչելու մէջ անոնք չեն խօսք ունեցողները: Նման վճիռներ կ'արձակուին այլ բնոյթի դեղեցիկին, արժէքաւորին անտարբեր առեանններու մէջ ուր չափանիչները ամբողջովին ուրիչ հիմեր ունին: Կայ, անչուշտ Թուրքիոյ պարագային չատ բան բացատրող վարկածն ալ թէ փողոցէն գտնուածն ու ճակատի քրտինքով ձեռք ձգուածը երբեք նոյն արժէքը չեն կրնար ունենալ...:

Սակայն, այս բոլորէն չատ աւելի չատկանչական տուեալ մըն է որ Ֆրանսայի նախարարին մատնանչած մշակութային հաստարակացին դէմ կ'ազդակէ: Յունիս 8-ի Թուրք մամուլը նոյնպէս պատկերազարդ սիւնակներու մէջ տեղ տուած է ըլրամոյն ըլլալու ստոյգ վտանգին ենթակայ հնաւայրին, արձագանգելու համար Թուրքիոյ Կապալառուներու միութեան նախագահին վճիռին: Միութիւնը նոր – նոր խակական անդամ ընդունուած է Շինութեան ճարտարարուեստի Եւրոպացի դաչնակցութեան ու այդ առիթով սարքեւած մամուլի ասուլիսին Թուրք նախագահը Գաամիր Սէվէր յայտարարած է. «Պատմական երկիր մը ջրամոյն ըլլալով Թուրքիա ոչինչ կը կորսնցնէ»: Ապա աւելցուցած ալ է. «Թուրքիոյ մէջ այնքան մեծ թիւով պատմական արժէքներ կան որ...: Այս մէկուն պէս հարիւրաւորներ, հազարաւորներ կան» («Հիւրրիյէթ», Յունիս 8):

Բոլոր անոնք որոնք այս արժեւորումին մէջ պիտի նչմարեն փողոցէն գտնուածին ու քրտինքով ձեռք ձգուածին տարբերութիւնը, Թրքական մամուլին նոյն օրուան թիւերէն երկրորդ դրուագին տեղեկանալով պիտի տեսնեն թէ չատ լաւատեսութեամբ չարժած են: Երկրորդ դրուագը նոյնքան եւ աւելի իւրայատուկ ընթացքի մը վկայութիւնը կը բերէ, նկատմամբ՝ ո՛չ հռոմէական, ո՛չ հելլէնական կամ հայկական հնութեան մը. այլ՝ ուղղակի Թրքական, սելճուկեան:

Հոս ալ նիւթը կեսարիոյ գիւղերէն մէկուն մէջ գտնուած սելճուքեան պէյի մը ամիւնին մասին է: Թրքական թերթերուն կեսարիոյ թղթակիցները տեղեկացուցած են որ մօտ հազարամեայ այդ ամիւնը մոմիա մը եղած է. գիւղին ներկայի բնակիչները ո՛վ գիտէ որ ներչնչումով, այդ մոմիային դերբնական զօրութիւն մը վերագրած են ու որպէս «դարման» դործածելու համար բզիկ-բզիկ ըրած պէյին զըմըռսուած դիակը: Կարած են ձեռքերը, քաչած, հանած ատամները ու գանոնք ազալէ, փոչիի վերածելէ եռք, խաչած, այդ ջուրը խմցուցած են ամուլ կիներու: Թերթերը կ'ըսեն թէ մոմիային ամէն մէկ մասը տարբեր հիւանդութեան մը դարման ընդունուած է եւ ըստ այնմ օգտադործուած...:

Ահա՛, այս տարբերով «մշակոյթ»ի սէր երկրին հետ է որ Ֆրանսայի նախարարը մշակութային ընդհանրութիւններ կը նչմարէ ու գանոնք Թուրքիոյ զօրակցելու ազդակ կը նկատէ: Իրաւացի է տեսակէտը թէ նման պատրանքներ փարատելու միակ ճամբան Թուրքիոյ անյապաղ անդամակցութիւնն է Եւրոպական Միութեան: Բան մը որ գոնէ որոչ չափով պիտի դիւրանայ, եթէ չարունակուի Ֆրանսայի նեցուկը: Ատիկա արտայայտելու համար արտաքին առեւտուրի նախարար մը կրնայ անպատեհութիւն չտեսնել. սակայն, անհրաժեշտ է որ մշակոյթի նախարարութիւնը այսօրուընէ անհրաժեշտ քայլերու ձեռնարկէ, սկսելով Լուվրի թանգարանին եգիպտական սրահներէն, Ֆրանսայի հետ մշակոյթի ընդհանրութեան ամէն վաղուան եկուորներուն համար մոմիանոցներու բանակը...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՖՈՐՈՒՄԻ (Ե.Հ.Մ.Ֆ.)

Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՓԵՇՏԻ. («Յառաջ»). –

Ուրբաթ, Յունիս 9-ի երեկոյեան ժամը 8-ին, պաչտօնապէս բացումը կատարուեցաւ Ե.Հ.Մ.Ֆ.-ի Բ. խորհրդակցական ժողովին, Հունգարիոյ մայրաքաղաք Փեչտայի չքեղագոյն պանդոկներէն «Մերքիւր»ի համադումարի սրահներէն մէկուն մէջ, ի ներկայութեան մօտ 100 հիւրերու եւ պատգամաւորներու, որ 13 գաղութներ միութիւն կը ներկայացնէին:

Շարաթ, Յունիս 10-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, պաչտօնական բեմը գրաւած էին 10 անձնաւորութիւններ, որոնցմէ առաջինը Պ. Ալեքս Աւանեսեան, բացումը կատարեց, հայերէն լեզուով (թարգմանուեցաւ Հունգարերէնի), որպէս նախագահ Հունգարիոյ Հայ Ազգ. Ինքնավարութեան, եւ կազմակերպիչ խորհրդաժողովին, ողջոյնի զուսպ խօսքեր ուղղելով ներկաներուն: Նախագահը կարեւոր նկատեց այս հանդիպումը կազմակերպելու համար Հայաստանի եւ Արցախի օգնութիւն եւ պահպանելու համար հայ ինքնութիւնը Սփիւռքի մէջ:

Ապա խօսք առաւ Հունգարիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչը, անդրադառնալով երկու ազգերու պատմական կապերուն ու չեչտեց թէ իր երկիրը գօրավիգ կը կանգնի հայ դատին:

Երրորդ խօսք ուղեցաւ Ջիւան Մոմջեան, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան Սփիւռքի վարչութեան պետ, որ երկու կարեւոր ընթերցումներ կատարեց. առաջինը Վարդան Օսկանեանէն (Արտաքին գործերու նախարար), ուր կը չեչտուէր Սփիւռք – Սփիւռք գործակցութեան կարեւորութիւնը, իւչպէս նաեւ Հայրենիք – Սփիւռքի կարեւորութիւնը, երկրորդը կոչ մըն էր Արցախի նախագահ Ա. Ղուկասեանէն՝ օգնելու իր երկրին:

Դոնչեւ Տոչօ, որպէս նախագահ Հունգարիոյ Ազգային Փոքրամասնութեանց Վարչութեան, բացատրեց գործելակերպը իր վարած վարչութեան եւ թէ ինչպէս Հայերը մեծապէս կ'օգտուին անկէ:

Հինգերորդ խօսք առնողը եղաւ Շահուրչ Քոչարեան, Հայաստանի Ազգ. Ժողովի Գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի մնայուն յանձնաժողովի նախագահ, որ անհրաժեչտ նկատեց արդիական ձեւով կազմակերպուիլ, չկրկնելու համար անցեալի սխալները:

Գարեգին Բ.ի կողմէ խօսք առաւ Վիէննայի Առաջնորդ՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան, որուն համար Ֆորումը կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միասնութեան մէջ: Սփիւռքը պէտք չէ սահմանափակուի տնտեսական օգնութիւն միայն հայթայթելով, այլեւ իրատունք պէտք է ունենայ իր կարծիքն ալ տալու:

Եփրեմ Արք. Թապաքեան, որպէս ներկայացուցիչ Արամ Ա. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին, կարդաց Ֆորումին ուղղուած նամակը, մաղթելով որ ան հետապնդէ նաեւ Հայ Դատը:

Խօսք առաւ նաեւ Մեծն-Բրիտանիոյ Տեբակոյտի անդամ պարոնուհի Գ. Գոքս, ակնարկելով իր ծանօթ Բաց Նամակին, կրկին չեչտեց ներկաներուն թէ կայ մօտաւոր վտանգ մը պատրաստութեան մէջ, Ադրբեջանի եւ այլ իսլամ մուճահիտիններու կողմէ, Արցախի բոյը հրահրելու, որուն պէտք է պատրաստ ըլլայ Հայութիւնը, նախ վերահաստատելով ժողովրդավարութիւն եւ արդարութիւն Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, աւելցնելով թէ ինք կը հաւատայ հայ ժողովուրդին զարաւոր խմաստութեան եւ կը յուսայ որ այս տագնապի չրջանը փութով կ'անցնի: Ան պա առաջարկեց 2001 թուին Լաչինի նոր-րաչէն եկեղեցիին մինչեւ Շուչի ուխտադնացութիւն մը կազմակերպել Տիրամօր հրաչագործ նկարով, աչխարհին ցոյց տալու այդ հողին հայկականութիւնը – քրիստոնէութիւնը:

Ողջոյնի խօսքէն աւելի վերլուծում կատարեց Ջիւան Թապաքեան, Հայաստանի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանը Աւստրիոյ, Հունգարիոյ եւ Չեխիոյ: Ուրիչ զանազանութիւնք Ազգ – Պետութիւն գաղափարներ. մեր մտահոգութիւնը Պետութեան գոյատեւումն է: Ըսաւ (համոզուած)՝ թէ Հայաստանի մէջ այսօր աւելի ժողովրդավարութիւն կայ քան փխրուքի կազմակերպութիւններուն մէջ ուր չատ աննչան տեղեր եւ թերթեր կրնան ազատ կարծիք յայտնել, միաները ենթարկուած են, ամէն տեսակէտով:

Ներկայիս Հայաստանի դէպքերը, չատ բնական կը գտնէ ինք, եւ որպէս փաստ բերաւ Մխայեալ-Նահանգները, ուր անկախութեան հռչակումէն 80 տարի յետոյ, տեղի ունեցած է կատաղի քաղաքացիական պատերազմ, Հիւսիսի եւ Հարաւի միջեւ... այնքան համոզիչ էին իր խօսքերը որ ներկաներէն չատեր կարծեցին որ Մխայեալ-Նահանգներու դէպքերը անցեալ Հոկտեմբերին տեղի ունեցան(*):

Հուսկ խօսք առաւ Ֆորումի ընդհանուր քարտուղար՝ Թորոս Սաղրեան, չեչտեց թէ Ֆորումի նպատակն է միայն եալ ճակատ մը ստեղծել Սփիւռքի մէջ հիմնուած ժողովրդավարական սկզբունքներու վրայ, համախմբելով միտնեսական, մչակութային, դիտական կազմակերպութիւնները մէկ նպատակ հետապնդելու՝ ծառայել ազգին, Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մէջ:

Իր խօսքերուն մէջ, ընդհ. քարտուղարը չեչտեց Ցեղասպանութեան 85-ամեակը, քրիստոնէութեան դարձի 1700 եւ Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնարկութեան 300-ամեայ տարեդարձները:

Վերջ գտաւ յայտարերին այս մասը արձանագրութիւններով եւ ողջոյնի խօսքերու նուիրուած ելոյթներով:

*
**

Կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին բուն աչխատանքները սկիզբ առին, Պ. Սաղրեանի ներածական խօսքերէն վերջ:

Օրուան խորհրդաժողովը վարելու բաւիրուեցաւ Պ. Խառւար Պատալեան, փոխ-նախագահ Հունգարիոյ Հայ Ազգ. Ինքնավարութեան. նոյնպէս ընտրուեցաւ դոյդ քարտուղարներ, զիրար լրացնող Տիկին Ժագլին Ադնաւուրեան եւ Տ. Յարութիւն Պզտիկեան:

Խօսք առաւ Ֆորումի ընդհ. քարտուղարը եւ ներկայացուց երկամեայ գործունէութեան արդիւնքը, Պրիւսէլի առաջին հաւաքոյթէն մինչեւ օրս:

Ապա, Պ. Վահէ Կապրաչ (Ժընեւէն) որպէս դանձապահ, տնտեսական վիճակին մասին խօսեցաւ եւ Պ. Քիզիրեան (Ժընեւէն) կատարեց մանրամասն հաչուետուութիւնը Ֆորումի երկամեայ գործունէութեան:

Ֆորումը իր երկամեայ գոյութեան ընթացքին, մչակած եւ պատրաստած է նաեւ կանոնադրի մը նախագիծը, որուն ուսումնասիրութեան եւ վաւերացման նուիրուեցան օրուան մնացեալ ժամերը:

Եղած բազմաթիւ միջամտութիւնները կը միտէին աւելի յստակացնել եւ դանդան երկիրներու կացութիւններուն յարմարցնել կանոնադիրք մը որ հիմք պիտի ծառայէր Եւրոպայի տարածքին գտնուղ բոլոր երկիրներուն ալ, ուր կազմակերպուած հայ գաղութ մը գոյութիւն ունի:

Դժուարին գործ մը, զոր Պ. Անդրանիկ Ադնաւուրեան եւ Պ. Թորոս Սաղրեան մեծ ճարտարութեամբ առաջ կը տանէին: Օգտակար եղան նաեւ Ջիւան Թապլիկեան դեսպանին իրաւագիտական միջամտութիւնները ու անդրադարձութիւնները, ցոյց տալով նուրբ քաղաքագիտական հասկացողութիւն:

Այս նիստէն ընթացքին, ուր կը տիրէր ընդհանուր դիտակից հաւատնութիւն եւ փոխադարձ պիջողութեան հանդիպում, որպէս ազատ ունկնդիր, մասնորատ, խօսք առաւ Պ. Ճէք Մեծոբեան, անդրերկնով, յիչեցնելու համար որ Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ տեղի պիտի ունենայ Ա.Հ.Վ.Ա.-յի (Հայ Կանանց Միջազգային Կազմակերպութիւն) գ. հա-

մաղումարը, Լոնտոնէն, Փարիզէն վերջ, 3-400 հայ կիներու մասնակցութեամբ:

Կարգացուեցան նաեւ շնորհաւորագրերը, բացակայ Ուկրանիոյ, Լիտուայի, Շուէյտի միութիւններուն եւ տեղուեցաւ փոքր յանձնախումբ մը ներկայ եկեղեցականներէ կազմուած, ընտիր հայերէնի վերածելու օրուան մշակուած գժուարին նախադասութիւնները:

Որպէս վերջակէտ օրուան աշխատանքներուն, տեղւոյն կազմակերպիչները հիւրերը երկու հանրակառքերով պտըտցուցին իրենց սքանչելի քաղաքին տեսարժան վայրերը եւ օրը փակուեցաւ Դանուբի վրայ, յատուկ կերպով վարձուած, ծփացող նաւու մը մէջ երաժշտախառն ընթրիքով, ուր հայերէն խմբական երգերն ալ անպակաս եղան:

***

Կիրակի, Յունիս 11-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին սկիզբ առաւ Գ. օրուան առաջին նիստը:

Ընդհանուր քարտուղար Պ. Թորոս Սաղքեան (Ժընեւէն), ներկաներուն ուրախութեամբ յայտարարեց թէ կան Ֆորումին մաս կազմել փափաքող դիմումնատիրներ:

Խօսքը տրուեցաւ Պ. Կարէն Մկքայէլեանին (Մոսկուայէն), որ փափաք յայտնեց որ Համայն Ռուսաստանի Հայկական Գոնկրէսն ալ, զոր լինք կը ներկայացնէ, անդամակցի Ֆորումին: Ըսաւ թէ իրենց նպատակը, 70 տարուան քանդիչ գործունէութենէն վերջ (համայնավարութեան), ուր ոչ թէ չքացած է միայն ՀԱՅ մարդը, այլ գոյութիւն չունի նոյնիսկ ՌՈՒՄ մարդ, այլ ամէնքն ալ դարձած են ՀՕՄՕ ՍՈՎԻԹԻՔՈՒՄ, մարդկութենէ զուրս բան մը (իր բառերն են), որուն համար իրենք կ'աշխատին ազգային ինքնութեան եւ դիտակցութեան տարրական դաղափարները մացնել: Մոսկուայի մէջ, ըսաւ, մէկ միլիոն այս տեսակ անդէմ Հայեր կան, որոնք չեն գիտեր իրենց ինչ ըլլալը. երբեք չբաղդատէք Մինչին-Արեւելքի պանդուածին հետ:

Ներկաները միաձայնութեամբ ընդունեցան անդամակցութեան առաջարկը:

Երկրորդ դիմումնագիրը կու գար Կիպրոսէն, որուն միակ հայ երեսփոխանը, Պ. Գալայճեան, որ հայ գաղութը կը ներկայացնէ, ներկայացուցիչ ղրկած ըլլալով Պ. Կարապետ Տաքէսեանը, առաջարկ կը ներկայացնէր անդամակցելու Ֆորումին:

Ներկաները քիչ մը վիճելէ վերջ Կիպրոսի եւրոպականութեան մասին, մեծամասնութեամբ ընդունեցան անդամակցութեան առաջարկը, որմէ վերջ Պ. Տաքէսեան համառօտ, բայց ճշգրիտ ներկայացումը կատարեց կիպրահայ գաղութին

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻԱՄ ՄԱԳԴԱԼԵՆԱՑԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբի ժրաջան անդամուհիներու կազմակերպած օթոքարի երկօրեայ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 20 եւ 21-ին: Առաւօտ կանուխ, առաջին ժամերուն խանդավառ մթնոլորտ ստեղծուած էր Փարիզի Մայր Տաճարին առջեւ: Նախ ներկաները բարի գալուստի ջերմ խօսքերով ողջունեց հոգեւոր հովիւ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան եւ ժամը 8·30-ին եկեղեցւոյ մէջ դոհարանական աղօթք արտասանեց վիճակիս հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Սրբ. Նպդպչեան: Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի «Պահապան Ամենայնի» սրտառուչ աղօթքով ողջերթի խօսքին մէջ ան մաղթեց բոլորին «Աստուծոյ օգնականութեամբ անվտանգ ճամբորդութիւն»: Ժամը 9-ին, օթոքարը ճամբայ ելաւ, մինչ կէս ճամբան, դադարի ընթացքին Տիկնանց յանձնախումբը նախաճաշի հիւրասիրութեամբ պատեհութիւնն ստեղծեց ներկաներուն իրարու ծանօթանալու եւ վերջապէս ապահովելու

եւ յատկապէս Մելգոնեան Հաստատութեան ուր ինք կը պաշտօնավարէ որպէս փոխ-տնօրէն:

Առաւօտեան նիստը փակուեցաւ նոյն պանդոկին մէջ ճաշով մը:

Կէսօրէ վերջը տահմանուած էր գործնական քայլեր առնելու, նշանակելով Գործադիր Մարմնի թեկնածուները, տրեկան պիւտճէի վաւերացում, յաջորդ խորհրդաժողովի տեղի ընտրութիւն եւլն.:

Նոյն գիշերը կար նաեւ հաճելի անակընկալ մը, ներկայ գտնուիլ հունգարական ազգային երգի-պարի համոյթի ելոյթին:

Համագումարին առիթով, երկուշաբթի, Յունիս 12, առաւօտեան ժամը 10-ին, արդէն իսկ Երեւանէն ժամանած, սիրուն, նոր վարդագոյն տուֆէ խաչքարի դետեղում կը կատարուէր, եկեղեցական իշխանութիւններու ներկայութեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

հաճելի պահեր յատուկ երկու օրերուն:

Ժամը 12·30-ին հասանք Պրիւժ քաղաքը: Կէսօրին՝ ճաշի սեղաններու շուրջ բարեկամական մթնոլորտի մէջ կը սահէին ժամերը: Ցայտաղբին համաձայն, ճաշին յաջորդեց Պրիւժ քաղաքի այցելութիւնը ընկերակցութեամբ ուղեկից-բացատրող կնոջ մը: Այս առիթով, մանաւանդ մեր ուշադրութիւնը դրաւեցին բազմաթիւ հնախօսական եւ պատմական արժէք ներկայացնող եկեղեցիները եւ հարուստ տուեալներով արձանագրութիւնները՝ եկեղեցիներու մուտքի կամարներուն վրայ: Հաճելի ճամբորդութենէ եւս երեկոյեան հասանք պանդոկ, որ կը գտնուի Ս. Մարիամ Մագդաղենացի եկեղեցիէն ոչ շատ հեռու: Ժամը 21-ին ժամադրուած էինք Հայ Տուն ընթրիքի. առաջին առիթով մեր ուշադրութիւնը կը դրաւէ սրահի պատերուն վրայ նկարներ՝ երջանկայիշատակ հայրապետներու, մէկ այլ անկիւն նկարը Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, ազգային եռագոյն դրօշակը: Այս ամբողջը վստահօրէն ստեղծեց հարազատ տան մէջ ըլլալու զգացումը: Տեղին է յիշել, չէնքի միւս յարկերը կը ծառայեն որպէս դեսպանատուն: Ընթրիքը սկսաւ քահանային արտասանած սեղանօրհնէքի աղօթքով, որուն յաջորդեց ճոխ հիւրասիրութիւն: Ապա գործադրուեցաւ զեղարուեստական յայտագիրը, նուիրուած բանաստեղծ Դանիէլ Վարուժանին: Վստահաբար չատեր այդ պահուն լինձի նման հարց տուին սկիզբը, թէ մեծանուն բանաստեղծը ինչ կապ ունի Պելժիոյ հետ: Շուտով Աւետիս քահանայ հասկնալի պարզ լեզուով ու սպառիչ բացատրութիւններով զոհացուց ներկաները՝ հետաքրքրութիւնը, նկարագրելով թէ ինչպէս 1958 Փետրուար 9-ին Արեւմուտքի ամէնէն չքեղ մթքի կաճառներէն մէկուն մէջ, հայ ուսանողներու ջանքերով Վարուժանի պղնձեայ դիմաքանդակը զետեղուած է Կանթի համալսարանի դրադարանին մէջ: Այդ օր տարագիր բանաստեղծը կ'ունենար իր խորհրդանշական դերեզմանը, որուն այցելելու պատեհութիւնը պիտի ունենային դալիք սերունդները՝ վերջապէս Հայը:

Նոյն առիթով Կանթի համալսարանական ոստանը տեղ կը յատկացնէր նահատակ բանաստեղծի մը եւ անոր վաստակի դնահատանքով կը մեծարուէին հայ բանաստեղծութիւնը, հայ մշակոյթը եւ հայ ազգը ընդհանրապէս: Հանդիսութեան ատարտին, Աւետիս քհնյ. չեչտեց հայրենիքին, եկեղեցւոյ ու մշակոյթին ամուր կապուած մնալու անհրաժեշտութիւնը, որմէ ետք արտասանուեցաւ Վարուժանի գողտրիկ բանաստեղծութիւններէն փունջ մը՝ «Անդաստան», «Կարօտի նամակ», «Ձոն», յաջորդաբար տիկիններ Սեդա Զիլինկիրեանի եւ Սանտրին Աչճեանի կողմէ: Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէկ կարեւոր իրադարձութիւնը վերապրած ըլլալու գոհունակութեան զդացումներով վերադարձանք պանդոկ:

Կիրակի, Մայիս 21, Տօն Երեւման Ս. Խաչի: Կը մեկնինք Ս. Մարիամ Մագդաղենացի եկեղեցին ներկայ գտնուելու կիրակնօրեայ պատարագին: Ինչպէս գիտենք բոլորս, հայ ժողովուրդը թափառական ժողովուրդ մը եղած է գարերէ ի վեր, սակայն միշտ անդադար պահելով իր ազգային դիմագիծն ու հաւատքը: Ամէն տեղ կառուցած է եկեղեցի, դպրոց: Ընթերցողներու յիշողութիւնը թարմացընելու համար փորձենք տեղեկութիւններ տալ այս եկեղեցւոյ մասին: Ան կառուցուած է Քրիստոֆ Խաչիկ Խաչիկովի դլխաւոր բարերարութեամբ, կնքահայրերու նուիրատուութեամբ եւ ժողովրդային հանդանակութեամբ: Հիմնարկէքը կատարուած է 1986 Նոյեմբեր 16-ին, ձեռամբ Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Սրբ. Նպդպչեանի: Եկեղեցին օծուած է 1990 Մայիս 6-ին, ձեռամբ երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, մասնակցութեամբ՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին եւ վիճակիս առաջնորդ Գիւտ Սրբ.-ին: Եկեղեցւոյ ճարտարապետն է Հայկ Մարտիկեան:

Ժամը 10·30-ին, պատարագին մեզմէ չատեր առաջին անգամ ըլլալով ներկայ կը գտնուէին այս եկեղեցին: Օրուան պատարագիչ Աւետիս քահանան իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ Խաչի տօներուն, մասնաւորաբար չեչտը դնելով օրուան տօնին վրայ ու պատմականը ընելով: 351 թուականին Երուսաղէմի մէջ Կիւրեղ Հայրապետի օրով, օր ցերեկով երկինքին մէջ երեւաց լուսապայծառ Խաչին նշանը, ինչպէս որ օրուան շարականը կ'երդէ. «Ի յերկնից երեւեալ նշանն յաղթութեան...»: Ի տես զարմանահրաշ այս երեւոյթին, ժողովուրդն ու եկեղեցականները եկեղեցի մտան Աստուծոյ գոհութիւն ու փառք մատուցանելու համար: Պատարագի վերջաւորութեան, պատեհութիւն ունեցանք ներկայ հայրենակիցներուն հետ ծանօթանալու, ապա հեռացանք եկեղեցիէն անմոռանալի յիշատակներով: Երեկոյեան ուշ ժամերուն կրկին նոյն ժամադրավայրը՝ Փարիզի Եկեղեցւոյ առջեւ, հրաժեշտ առինք իրարմէ, մինչեւ նոր հանդիպում...

Թղթակցութեան վերջաւորութեան թոյլ տուէք մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնել Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց յանձնախումբին այնքան տպաւորիչ եւ յաջող կազմակերպած ճամբորդութեան համար, մաղթելով նոյն խանդավառ եռանդով շարունակել իրենց ծառայութիւնը ի սէր հայ ազգին, եւ պայծառութիւն՝ եկեղեցւոյ ընտանիքին:

ՄԱՄՆԱԿԻՑ ՄԸ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Ց Ր)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Նստաւ հնաոտաւ, սկսաւ խօսիլ ու ա՛լ վայրկեան մը չլռեց ամբողջ երեկոյին տեւողութեանը: «Մեղք, ի՞նչպէս եղեր է» մը քակեց իր չատախօսութեան ծրարը՝ չթունքին չարժումներէն մերթ խօսքը դուշակելու յատկութիւնը ունենալով: Սկսաւ պատմել, թէ ի՛նչպէս խուլ եղեր էր: Ընդհանուր անուշադրութեան մէջ, ուրիշ խօսակցութիւններու աղմուկին մէջն անդադար կը տրտնջար, կը տագմոզուէր իր ջղային, ճզղած դլխաձայնը, ինք ու տաճեւ բզզիւն մը բառերու, անբնական չեշտով, այլայլած արտասանութիւնով: Կը պատմէր, թէ ինչպէս օր մը պոյտի գացած էր, յուրտ օդ մը... ի՛նչպէս, ի՛նչ պարապաներու մէջ, որո՛նց հետ վաստակած էր իր խլութիւնը ... թէ ո՛ր թեկնածուներուն դէմ ած էին – թէ՛ Պոլիս, թէ՛ հոս – թէ ի՛նչ դեղեր առած էր, ու ի՛նչ եղած էր արդիւնքը: Կը պատմէր ու կը պատմէր, կը կրկնէր, եւս կը դառնար, կը վերսկսէր՝ առանց կանդ առնելու: Ծիծաղելի ու ողբագին էր ասիկա: Ո՞վ մտիկ կ'ընէր իրեն, որո՞ւ հետ կը խօսէր: Քիչ – չատ ամէն մարդ, քիչ – չատ ամէն մէկուն հետ: Հիւրախումբին ամէն անդամները իրեն առժամանակեայ ունկնդիր եղան, փոխն ի փոխ, մէկիկ-մէկիկ: Վա՛յ անոր, որ ծիծաղկոտ հետաքրքրութեամբ կամ պատահաբար համարձակէր իրեն նայիլ: Անմիջապէս կը բռնուէր ու համակերպելու էր մտիկ ընել, մինչեւ որ ուրիշ անխոհեմ մը դար, կարենայ բռնուէր: Աչքերը պինդ գամած իր մէկ հատիկ ունկնդրին վրայ, վախնալով, որ չպրծի ձեռքէն, խուլը կը խօսէր, կը խօսէր... եթէ դիպուածաւ կամ ուրիշ ունկընդիրներու ի խոյզ, օրիորդ Սարաֆեան աչքը զատէր իր ունկնդրէն, ասիկա անմիջապէս, առիթէն օգտուելով, դլուխը ուրիշ կողմ կը դարձնէր: Անանկ որ, երբ ճարահատ խուլը իր նախկին որսին դառնար, մարդ չէր գտնար: Առանց չըուարելու, նեղուելու, ան կը շարունակէր խօսիլ, օդին մէջ, միեւնոյն տեղ, սա կայն իր խուզարկու աչքը պտըտցնելով բոլորակի դէմքերուն վրայ, դիպուածաւ կամ դիտումով իրեն ուղղուած ուշադրութեան նայուածքէ մը օգուտ քաղելով՝ անխոհեմին կառչելու համար: Ցաճախ ունկնդրին տանջանքը կը յաւերժանար, խեղճը կ'աղաղակէր:

«Ագատեցէ՛ք պէ ինձի... Աստուծո՛յ սիրուն»: Այսպէս կարգաւ իրարու կը փոխանցէին, ձիրօ կ'ընէին զայն, ազատուելու, սիփոխանքի բացագանչութիւններով ու հեգնական չնորհաւորութիւններով բռնուողին հասցէին:

– Քիչ մըն ալ դուն քաչէ, էօ՛ֆ, իմ խերս անիծուեցաւ պէ՛:

Երեկոյթը իր փայլին մէջն էր, թէեւ դեռ կարեւոր հրաւիրեալներու կը սպասուէր: Զանազան խումբեր կազմուած էին ինքնաբերաբար. կիները, աղջիկները, մէկ կողմ, երիտասարդները անոնց մօտիկ. լուրջերը, չափահասները, գործի մարդիկը մէկդի քաչուած: Ամէնքն ալ կը խօսէին բարձրաձայն, խումբերը յաճախ կը խորհրդակցէին, խօսքեր, քրքիջներ, կատակներ կը նետէին իրարու: Բայց այդ զանազան խումբերուն կենդանի կապը, միացման գիծը օրիորդ Պէյլէրեանն էր, գրեթէ միշտ ոտքի վրայ, յարաչարժ, աչխոյժ, չազփազփ, հիւրերուն մէջ սպըրդող, դարձող, վազվռտող ամէնուն հետ համարձակ, ամէնուն հետ միեւնոյն ազատութեամբ խօսող, ժպտող, խնդացող, յեղակարծ անհետացումներով ու դահավէժ մուտքերով: Շատ բաներ կ'ըսէին այդ տարօրինակ արարածին համար, որուն մանաւանդ կը մեղադրէին իր տակաւութիւնը երիտասարդներուն համար, թէեւ իրաւ է, թէ երիտասարդներուն հետ այնպէս կը վարուէր, ինչպէս իր ընկերուհիներուն հետ: Խանդարուած զսպանակէ մը չարժող տեսակ մը մեքենայ կարծես, կաչաղակի պէս չանչան, ճուկի պէս անհանդարտ, անդադար խօսող, մտքէն անցածը անխորհրդաբար դուրս թափող, բան մը պահելու, ծածկելու անկարող, դաղափարէ դաղափար, խօսքէ խօսք ցատքռտելով, ինչպէս ճրնճղուկ մը թառէ թառ, մշտահոս ալիքի մը մէջ անկապակից, անհեթեթ, իրարու հետ չկարուած խօսքերու, ծայրայեղ յոյզ չարժումներու, լիակոկորդ անպատկառ քրքիջներու, յեղակարծ անչարժահիթ կայքերով, չունչ առնելու համար կարծես, նորէն սկսելու, նետուելու, թռելու համար բառերու, չարժումներու

բուռն յորձանքի մը մէջ, որ կը պտուտկի, կը դառնայ՝ թղթի, կտաւի, փետուրի կտորներու փոչեխառն թռիչքի մը պէս՝ փողոցին մէջ հովէն խօլաբար պարող, չիոթ ու տակնուվրայ:

Ցարախաղ դէմք մը, որուն աչխոյժ, գուարթ կենսունակութիւնը ոչ մէկ խոնարհ զգացում կու գայ երբեք իր երազանքով կեցնել, ոչ մէկ մտածում իր պատած լրջութիւնով:

– Օ՛, պարո՛ն Սուրէան, աս ո՞ւր էք, աս ո՛ր չափ ուչացաք... ըսինք, որ ա՛լ չի պար...

«Սուրէանն է, Սուրէանն է» – չչուկը պարտեցաւ:

Ամէն գլուխները դարձան:

– Սուրէանը ո՞վ է... ի՞նչ անուն է աս...

– Իչտ, Սուր... այսինքն «խըլըճ»... Պոլիս Գըլըճեան էր տէ, Սուրէան ըրաւ... – հասկցուց չգիտցողներուն օրիորդ Պէյլէրեան ու աչխոյժ դարձով մը նորեկին ընդառաջ վազեց:

Սեւ հագուած չիք երիտասարդ մը ներս մտաւ, դլխագիրի մը պէս հանդիսաւոր ու ուղիղ:

Տանտիրուհին, իր վերապահումէն անջատուելով, չեշտուած յարգանքի ու համակրութեան նշաններով դիմաւորեց նորեկը:

– Աս որչափ ուչ մնացիք, պարո՛ն Սուրեան:

– Կամքէս անկախ պատճառաւ մը ուչացայ, տիկի՛ն, տեսէք, պատմեմ ի՛նչ պատահեցաւ:

(Շար. 20)

Coordination pour la Reconnaissance du Génocide Arménien de 1915

APPEL
AU PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE
ET AU PREMIER MINISTRE
POUR LA RECONNAISSANCE
PAR LA FRANCE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

18 juin 1940:
Appel à la résistance du Général de Gaulle à tous les Français.

18 juin 1987:
Appel du Parlement Européen et vote d'une résolution des pays membres reconnaissant le génocide arménien commis par le gouvernement Jeune Turc.

18 juin 2000:
Appel des Français d'origine arménienne, des communautés grecque et chypriote, des défenseurs des Droits de l'Homme, aux autorités françaises et au Sénat pour l'adoption de la proposition de loi: **«La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915»** déjà votée à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998.

Deux ans plus tard, le processus législatif est toujours bloqué

Le **18 juin 2000,** nous lançons un **appel** à Monsieur le Président de la République pour que le négationnisme de l'Etat turc ne l'emporte pas sur les valeurs d'éthique, de morale et de justice qui font la grandeur de la France. Aucune raison économique ne saurait aller à l'encontre de la vérité et du Droit à la Mémoire.

Monsieur le Président de la République, permettez à chaque sénateur le choix de sa conscience.
Que chacun puisse s'exprimer en toute liberté.

Le **18 juin 2000,** nous lançons un **appel** à Monsieur le Premier Ministre pour que conformément à ses prérogatives institutionnelles, il inscrive l'examen de la proposition de loi à l'ordre du jour prioritaire du Sénat.

Monsieur le Premier Ministre, vous vous étiez engagé à faire reconnaître le génocide arménien. En conformité avec vos engagements faites le geste que tous les défenseurs des Droits de l'Homme attendent.

Le DIMANCHE 18 JUIN à 15h

MANIFESTATION

POUR LA RECONNAISSANCE
DU GENOCIDE ARMENIEN
DE MATIGNON AU SENAT

Rendez-vousà l'angle du Bd Raspail et de la rue de Varenne

CDCA — Comité de Défense de la Cause Arménienne
COMITE DU 24 AVRIL — Regroupement des Organisations Arménnes de France

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire, Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Յունիս 19
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑ
ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ ՀՈՒԻՓՍԻՄԵԱՆՑ
ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ՈՒՐՖԱՅԻՆԵՐ

Ուրֆայի ծնողքի զաւակ պարոն մը հայրենակցական կապեր հաստատելու, հանդիպումներ ունենալու համար կը փնտռէ Ուրֆա ծնած Հայեր, կամ անոնց յառաջիկաներէն անձեր:

Հեռաձայնել Պ. Օնոսեանին. –
01. 47. 36. 18. 09

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ, Պուա–Կոլոմպ, Արժանթէօյլ «Ակնունի» մասնաճիւղի անդամական բացառիկ ընդհ. ժողովը երեքշաբթի, Յունիս 20, ժամը 20·30ին՝
Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի միօրեայ ղպրոցի հանդէսը Կիրակի Յունիս 18, կէսօրէ եաք ժամը 14–ին, 19–րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի չքեղ սրահին մէջ՝
Place Amand Carrel
Entrée : 2, rue du Bois
Միրով կը հրաւիրուին բոլորը քաջալերելու մեր աշակերտները:

«ՆԱՐԵԿ»Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

ՃԱՇ

Շաբաթ, Յունիս 17

Salle Paroissiale de St.-Gratien
6, Boulevard de la République —
SAINT-GRATIEN

ժամը 18–էն սկսեալ
Ներկայացում «Նարեկ» դասընթացքի մանուկներու եւ աշակերտներու կատարումով:
ժամը 20–ին
Ճաշ – հանդիսաւոր ծնողքներու, բարեկամներու եւ «Նարեկ» Ընկերակցութեան նախկին աշակերտներուն եւ պատասխանատուներուն հետ:
Ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտ վիճակախաղ:

Տեղերը ամսմանափակ ըլլալով, անհրաժեշտ է մուտքի տոմսերը ապահովել հեռաձայնելով. –
01 – 34 – 12 – 84 – 45

Ճաշատին 100 Ֆր., 50 դպրոցականներու համար:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Vendredi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre
Partie artistique:
EVELYNE ALTOUNIAN
CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN
SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL
MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS
DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

L'UNION GÉNÉRALE ARMÉNIENNE DE BIENFAISANCE

a l'honneur de vous convier
aux célébrations du 70ème anniversaire de la mort de son fondateur

BOGHOS NUBAR PACHA

Dimanche 18 Juin
OFFICE DE REQUIEM
célébré à l'issue de la messe du dimanche
à l'Eglise St Jean-Baptiste (15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris).
Une réception sera donnée ensuite dans la salle de l'église
suivie d'une cérémonie de recueillement, à partir de 14h,
sur la sépulture de **BOGHOS NUBAR,** au Cimetière du Père-La Chaise

UGAB 11, square Alboni, 75016 PARIS ☎ 01 45 20 03 18 Fax 01 40 50 88 09

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիլերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները դոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարդիչներ, պրաշարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով իմրաք դոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշներու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան:

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողրախումբը, լրագիրը, թատերախումբը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալ ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357.2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·929 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.929

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅՈՒՆԻՍ 18

Ապրիլ 24-ի Կոմիտէն համախմբուելու եւ բողոքելու նոր կոչ ուղղած է Ֆրանսայի Հայութեան: Պէտք է դժգոհութիւնը արտայայտել ու կրկին պահանջել որ Ֆրանսայի կողմէ ճանչումին վերաբերեալ կոդմէ ճանչումին կիսատ ձգուած ընթացքը աւարտին բերուի: Նոր ցոյցի մը որոշումին ալիշ ազդակները զոյգ են· առաջինը Ծիծեռնակոցին յամառ մերժումն է, անչուշտ, կրկորդը՝ նախորդ ցոյցերով զգուշութին արտայայտած պոռթկումին թուական փաստը: Այս վերջին պարագան յատուկ խնամք կը ստանայ զրեթէ ընտրութիւններու չարքի մը նախօրեակին գանուող երկրին համար: Ընտրութիւններու արդիւնքներուն հաշիւներուն լծուած պատասխանատուներ բնականաբար քայլատեղեակ են թէ հայ զգուշութը քուէարկողի թիւով առայժմ կը պահէ իր առաւելութիւնը, բաղդատած՝ թրքականին:

Այս պարագան կը պարտադրէ Ծուներ 18-ին առնուազն կրկնել նախորդ ցոյցերուն մասնակցութեան պատկերը· որպէսզի քուէարկողի մեր զանգուածը զգրի անդէմ, անորոշ բազմութիւն նկատուելէ ու հասկցուի որ ան ունի ճայնը իր յարմար դատած ուղղութեամբ դործածելու, կամ չդործածելու ներուժը: Այս առումով անհերքելի է յոդնութեան, թերհաւատութեան նշան ցոյց տալ, եթէ չենք ուզեր որ ձեռք ձգուածն ալ վտանգի թուլութեան պահու մը մեղանչումով:

Մնացածը՝ թէ Ֆրանսա պէտք չէ ունենայ ուշացնէ ճանաչումը չդաւելու համար թրքոյականի, արդարութեան նման արժէքներու իր հաւատարմութեան, թէ տնտեսականը պէտք չէ երբեք չրջանցէ իրաւունքին ու յիշողութեան պարտքը, եւն., պարագայականին կրկնութենէն անդին չի տաներ մեզ: Աչխարհի հզօրներուն սեղանակից Ֆրանսան մեր յիշեցուին պէտք ունի՞ իր արժանաւորութեան պահպանումին համար:

Հասած ենք տեղ մը ուր ամէն փաստ ու փաստաւորութիւն չահերը կը դեռեղեն չափնիչի դիրքին վրայ: Անտեսել այս ուեալը, մոլորումի ու աւելորդ յոդնութեան բոլո՛ր ճամբաները կը բանայ մեր առջեւ: Ամենայն պարզութեամբ ըսուեցաւ, դրուեցաւ թէ Ֆրանսայի տնտեսական ակնկալութիւններու քաղը ինկած է ճանաչումը կատարութենէն Թերակոյս առնելիք ճամբուն վրայ: Միւս կողմէն՝ Թուրքիա աւանդական իր կեցուածքին վերջին տարիներուն աւելցուցած է «երկխօսութեան» մարտավարութիւն մը որուն վերջին օրինակը տրուեցաւ Շերքակոյի համալսարանին մէջ («Ցոռաջ», Ցունիս 10/11)· յամառ մեր անդիտութեամբ, անհեռատեսութեամբ, կամ անուղղակի մեղակցութեամբ բանոյ այդ մարտավարութեան հետ Անդարա, սակայն, նոյնիսկ չի կրնար հանդուրժել Ֆրանսական դերեզմանատան մը մէջ 1915-ի վոհերուն համար յուչակոթողի մը դեռեղումին...:

Նման պայմաններու մէջ հաչիւը –մե՛ծ ճիչդ բնելու նուազագոյն պարագան է որ կը դրուի մեզմէ ամէն մէկուն խղճին ու մտքին առջեւ: «Բայց»եր, «սակայն»եր, «թէեւ»ներ միայն ու միայն կ'ամրոդրէն սկսած ու որոշ ուեղ մը հասած գործը կէս ձգելու:

Իսկ նման պարագայի, ամէնէն զգուշը կ'ըլլայ չարունակել նոյն թափով մեղադրել Անդարան, Փարիզը, Ուաչինկթընը եւ բոլոր միւսները որոնք յանգուրներու անփոփոխ մեր հասցէները կապուած են մինչեւ այսօր:

Ա. Թ.

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՑ «ԵՒՐԱՍԻԱ» ԺՈՂՈՎԻՆ

Հայաստանի նախկին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան Պոլսոյ մէջ, Ցունիս 8 – 9-ին մասնակցած է «ԻԱ· դարուն ապահով եւրասիա մը» դիտաժողովին, որուն ներկայ եղած է Ազրբէյճանէն նոյնպէս նախագահի նախկին խորհրդական Վ. Գուլիզադէ: Ցունիս 9-ին, Ժ. Լիպարիտեան հեռաձեսիլի Սի – էն – էն կայանի թրքական բաժինէն ալ մասնակցած է յայտագրի մը, պատասխանելով Հայաստանի ու Ղարաբաղի հարցին մասին հարցումներու: Ժ. Լիպարիտեան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ին Ազգ· ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչական արարքը անկասկածելիօրէն ցնցած է երկիրը ու ցնցած համակարգը: Այսօր քաղաքական դաշտին մէջ նոր միասնութիւններ, բաժանումներ կ'արձանագրուին, բայց առանձ ծրագիրներու եւ գաղափարներու հիմով չեն ըլլար, այլ՝ կ'ըլլան իշխանութեան լծակներու եւ անձերու չուրջ:

Անցնելով Ղարաբաղի խնդրին, Ժ. Լիպարիտեան յայտնած է թէ կը չարունակէ պահել առաջին օրուան հաւատքը թէ Հայաստանի անտեսական վերելքին եւ ընկերային կայունութեան, նաեւ դրացիներուն հետ բարւոք յարաբերութիւններուն համար ամէն բանէ առաջ հարկաւոր է լուծում գտնել անոր: Լ· Տէր-Պետրոսեանի չրջանին եղած է պահ մը երբ կողմերը չատ մօտեցած են լուծումի, սակայն դիմացինէն ուելի դիջում ձեռք ձգելու քաղաքականութիւնը արդելք եղած է վճռական հանդրուանին: Իսկ բանակցութիւններու ներկայի կայուն վիճակը անորոշութեան մը փաստը կոտսայ, թելադրելով սպասել:

Ժ. Լիպարիտեանի համոզումով՝ ժամանակին անցքը չի նպաստեր երկու երկիրներուն այ· թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ազրբէյճան, թէ՛ Ղարաբաղ կը տկարանան մինչ այդ ու կորուստներ կ'ունենան:

Լուծումի համար ամէնէն կարեւորը կը նկատէ Հայաստանի, Ազրբէյճանի, Ղարաբաղի բանակցութիւնները, քանի որ արտաքին միջնորդներու միջամտութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ անոնք ալ իրենց հարցերը բերեն նոյն սեղանին վրայ ու Ղարաբաղի հարցին ընդմէջէն, չանան պտոնք լուծել:

Յօսեփով Թուրքիոյ դերին մասին, նախկին նախագահի նախկին խորհրդականը ըսած է թէ ան Հայաստանի հետ դիւանագիտական կապ չունեցող միակ երկիրն է: Լ· Տէր-Պետրոսեանի օրով իրենք արդէն դրացի երկիր, փորձած են անոր հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները բարելաւել, թէեւ կան լուծումի կարօտ հարցեր· բայց Թուրքիա սահմանը փակելով ու դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ղարաբաղի խնդրով պայմանաւորելով, ըստ Ժ. Լիպարիտեանի կարծիքին՝ չրջանին մէջ իր ազդեցութեան նուազեցումին պատճառ եղած է: Նաեւ զօրացուցած է Հայաստանի այն հատուածը որ կ'ուզէ Թուրքիան որպէս թշնամի տեսնել: Մինչդեռ, եթէ երկու երկիրները պաշտօնական յարաբերութիւններ ունենային, Թուրքիա առկէ կը նպաստաւորուէր ու ուելի դրական ուժ մը կը նկատուէր: Ժ. Լիպարիտեան ըսած է· «Անշուշտ դուք ձեզ Ազրբէյճանի ձեր զարմիկներուն ուելի մօտ կը զգաք եւ բնական է որ Հայաստանի նկատմամբ վերապահութիւններ ունենաք, սակայն ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ խնդրին մէջ չգտնուիք ու որեւէ ազդեցութիւն չկարենաք բանեցնել»:

ՊԱՄՓՈՒԼ

«L' ARCHE»
(Juin 2000)

Պարբերականը կ'անդրադառնայ Իսրայէլի Կրթական նախարարին որոշման Հայոց ցեղասպանութիւնը դասաւանդելու Իսրայէլեան դպրոցներուն մէջ, Թուրքիոյ հակազդեցութեան եւ բողոքին, Թուրք նախարարներու բացակայութեան Անդրայի Իսրայէլի դեսպանատան ընդունելութեան ազդ· ոճին առթիւ եւլն· եւլն:

Կ'ըսէ նաեւ թէ անոնք որոնք դէմ են Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Քնէսէթին (Իսրայէլի Ժողովրդարան) կոդմէ, կ'առարկեն, բացի Իսրայէլ – Թուրքիա յարաբերութիւններու հարցէն, որ նման ճանաչում մը պիտի վնասէ Հրեաները հարուածող Շոահի իմաստին: Թերթը կ'աւելցնէ սակայն թէ նման տեսակէտ մը հերքուեցաւ Եաա Վաչէմի, –Երուսաղէմի Հիմնարկը–, կոդմէ: Հիմնարկը ոգնունելով Եոսի Սարիսի (Կրթական նախարար) նախաձեռնութիւնը, պաչտօնական հաղորդագրութեամբ մը յայտարարեց· – «Եաա Վաչէմ չի խորհիր որ նման քայլ մը կրնայ վնասել Շոահի ուսումնասիրութեան, ընդհակառակն»:

*
**

«LE PARISIEN»
(16 Juin)

LE 18 JUIN DES ARMENIENS

Օրաթերթը կը գրէ թէ հակառակ էլիզէի եւ Քէ տ'Օրսէյի ճնշումին (նախանձախնդիր խնայելու Թրքական իշխանութիւնները) Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Համակարգումը ցոյց մը կազմակերպած է կիրակի, Ցունիս 18-ին Մաթիւնեոնէն Ծերակոյտ: Կ'աւելցնէ որ Ցունիս 16-ի առաւօտը, Համակարգումը կ'ընդունուէր Գլօտ Խթիէի կողմէ, նախագահ Ծերակոյտի ընկերվարական խումբին:

*
**

Աւելցնենք որ Համակարգումը մեծ ազդ մը հրաւարակած էր Մոնթի Ցունիս 16-ի թիւին մէջ որ կոչ էր նախագահին եւ վարչապետին ուղղուած (տե՛ս· «Ցառաջ», Ցունիս 16):

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ

ՅՈՒՆԻՍ 28-ԻՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ծերակոյտի ընկերվարական խումբի նախագահը՝ Գլօտ Խթիէ, Ցունիս 16-ի առաւօտը ընդունելով Ապրիլ 24-ի Կոմիտէն, յայտնած է թէ կիրակի, Ցունիս 18-ին պիտի դայ կազմակերպուած ցոյցին, ուր պիտի յայտարարէ թէ Ծերակոյտը Ցունիս 28-ին, «Անմիջական վճռաբանութեան» պիտի դնէ կրկին Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկին արձանագրութիւնը իր օրակարգին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ
Ա· ԲԱԶԷԵԱՆ ԵՒ Ն· ԷԼՈՑԵԱՆ

Փարիզի Օթէլ-սը-Վիլին մէջ, Ցունիս 15-ին եւ 16-ին տեղի ունեցաւ Ֆրանսահոս կամ մանակի Ֆրանսահոս քաղաքներու համաժողովը: Մասնակցեցան 92 քաղաքապետեր կամ ներկայացուցիչներ, մեծամասնութեամբ ափրիկեան քաղաքներէ: Մասնակիցներու կարդին էին Երեւանի քաղաքապետ՝ Ա· Բաղդեան եւ տեղակալը: Իսկ Մոնրէալի քաղաքապետութիւնը կը ներկայացնէր Նուչիկ Էլոյեան:

L'Histoire humiliée au Sénat

PHILIPPE VIDELIER

NDLR. — Philippe Videlier, historien au C.N.R.S. nous transmet, à fin de publication, un article qu'il avait envoyé au «Monde» (Rubrique Horizons-Débats) au lendemain du refus du Sénat d'inscrire la reconnaissance du génocide arménien à son ordre du jour. «Le Monde» ayant «laissé sa réponse en suspens, pour finalement... ne rien passer» comme le précise M. Ph. Videlier, à la veille de la manifestation du 18 Juin, il nous a paru opportun de publier cet article dans nos colonnes.

*
**

Quelques semaines avant le 85e anniversaire du génocide des Arméniens, le Sénat a refusé d'examiner la proposition de loi votée unanimement par l'Assemblée nationale : «La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».

Ce fut un jour de deuil pour tous ceux, Arméniens ou non, qui gardent en eux une parcelle de l'humanité anéantie par le gouvernement «Jeune-Turc» sur les plateaux d'Anatolie et dans les déserts de Mésopotamie. Il faut en convenir avec désolation: par 172 voix contre 130, la Haute Assemblée a décidé que la République française ne reconnaissait pas le génocide des Arméniens et n'avait pas à le reconnaître. Des esprits légers penseront que l'offense faite au passé doit se mesurer à l'aune de la politique et que, charité bien ordonnée commençant par soi-même, mieux vaut ne pas donner à l'Etat turc des raisons de gâter des relations économiques prometteuses. Car en vérité, et chacun le sait, le résultat du vote ne révèle qu'une sordide affaire d'intérêts. L'Etat turc est négationniste, relativement à sa propre histoire, et la France entretient avec cet Etat des relations commerciales de haut niveau. Tout a son prix. Renault, Alsthom, Framatome, Carrefour... se déclinent indifféremment en français et en turc. Doit-on renoncer à un tel bénéfice pour les un million et demi de morts du premier génocide du siècle et pour ceux qui s'en soucient encore ?

Mais il en va des institutions comme des individus : il ne leur est guère possible d'avouer que, sur la morale, la politique fait primer l'intérêt. Ainsi le Sénat a cru devoir enrober sa décision honteuse d'un argumentaire plus élevé: «La Constitution n'autorise pas le parlement à qualifier l'Histoire». L'argument est fallacieux autant qu'il est in-

(*Suite Page 4*)

ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՊԷՏՔ Կ'ՈՒՆԵՆԱ՞Ն

Արտագաղթին մասին, լայն չափով ծանօթ, այլ՝ ցնցող տեղեկութիւններով լեցուն զրոյթիւն մը ստորագրած է Լիլիթ Գրիգորեան «Ազգ»ի Ցունիս 3–ի թիւին մէջ: Հոն խմբուած են վերջին շրջանի ամէնէն մտահոգիչ այդ երեւոյթին առընչութեամբ երեւանի կարգ մը դեսպանատուներէն եւ տեղական վարչութիւններէ քաղուած տուեալներ: Դեսպանատունները կը պատկանին այն երկիրներուն որոնք գլխաւոր տեղերը կը գրաւեն Հայաստանէն մեկնողներուն ընտրած թիրախներու ցանկին վրայ· Ռուսաստան, Ֆրանսա, ԱՄՆ: Մեկնողներու համար նախընտրելի հանգրուաններ ըլլալով հանդերձ նաեւ Ցունաստանը եւ Գերմանիան, անոնց հիւպատոսարանները մերժած են թուական տուեալ ներկայացնել:

Ցնցող առաջին մտանանշումը այն է որ «1991–99 Հայաստանը լքել են 1 միլիոն 360–400 հազար Հայեր, կամ աւելի»: Այս թիւերը ճիշդ է որ առենէ մը ի վեր արդէն բերանացի շրջանառութեան մէջ էին, սակայն, մինչ կար չափազանցութեան մը լուսանկդը· մինչդեռ, տրուած այսպէս, լուրջ թերթի մը Ա· էջէն, թերահաւատութեան լայն տեղ չեն ձգեր: Ու այս պարագան մինչ կը բերէ «Արմէնփրէս»ի վերջին օրերու լրաշարէն այն մէկը որ Հայաստանի բնակչութեան թուային տուեալներ կ'ամփոփէր, հետեւեալ չատ խօսուն վերնագիրով· «Հայաստանի բնակչութիւն պաշտօնական քայց ոչ արժանահաւատ թիւեր»: Հոն ըսուածին համաձայն, բնակչութեան ընդհանուր թիւը 3 միլիոն 804 հազար էր, թէեւ վիճակագրական սպասարկութիւնը ինք իսկ կը նշէր որ իսկական թիւը զգալիօրէն աւելի պակաս է («Ցառաջ», Ցունիս 6):

Ըսուածին կատարեալ զուգահեռ կը կազմէ Լ· Գրիգորեանի մտանանշումը թէ արտագաղթի պաշտօնական տուեալները իրականութեան համեմատ համեստ են· Վիճակագրական նախարարութեան համաձայն 1991–98 տարիներուն 610 հազար հոգի մեկնած է, սակայն, կը հետեւի տեղեկութիւնը թէ այդ թիւը միայն օդային ճամբով մեկնածներուն կը վերաբերի: Մինչդեռ, մինչեւ 1992–ի կէսերը մեկնումի նախընտրուած ճամբան երեւան – Թիֆլիս երկաթուղին էր:

Գիտութեան ակադեմիայի Տնտեսագիտութեան Հիմնարկի անօրէն Վլ· Յոլբկեան կ'ըսէ թէ 1998–ին ժողովուրդը անդամ մը եւս հիասթափութիւն ապրեցաւ, տեսնելով որ տնտեսական վիճակի բարելաւման միտում անդամ չկայ: Կը հետեւի արտագաղթի ամէնէն ծանրակշիռ պարագային նշումը, թիւէն առանձնացնելով որակի կորուստը· «Գիտական ոլորտի աշխատողների թիւը 1990–ի համեմատ 46 հազարից 1998–ին արդէն իջել էր 17 հազարի» ու ո՛վ գիտէ քանիերորդ անդամ ըլլալով կը կրկնուի ծանօթ ճշմարտութիւնը թէ «Աղճատ երկիրները, ինչպիսին Հայաստանն է, բատրեր են պատրաստում հարուստ երկիրների համար»: Երկրին եթէ ոչ միակ, գլխաւոր «հարստութիւնը» որ խելացի ու հեռատես իշխանութիւններու մեծագոյն խաղաթուղթը պիտի ըլլար, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, –80%–, բոնած է Ռուսաստանի ճամբան: Այդ երկիրը դիմողներու որպէս ընդհանուր թիւ ալ կը տրուի 700 հազարէն մէկ միլիոն: Տեղեկութիւնը տրուած է Ռուսաստանի գաղթի դրասենեակին գլխաւորին կողմէ:

Ռուսաստանէն եւք յօդուածագրին հեռաքրքրութիւնը կ'ուղղուի Ֆրանսայի Երեւանի հիւպատոսարանը: Հոնկէ կ'ըսեն թէ իրենք վիճակագրութեամբ չեն զբաղիր, այսուհանդերձ, Լ· Գրիգորեան կը տեղեկանայ թէ 1999–ին Ֆրանսա մուտքի արտօնութեան համար կրկնապատիկ դիմում եղած է, քան՝ 1998–ին: Հիւպատոսարանի պաշտօնատար մը կ'ըսէ թէ 1999–ին վեց ամիս հետեւողական կերպով հաշուառում կատարուած է գլխի Գերմանիա եւ Աւստրիա տանող եւրոպական սահմանակէտի մը վրայ· այդ ընթացքին 10 հազար հայ անցած է հոնկէ եւ միայն 10–էն երեքը վերադարձած: Իսկ նման սահմանակէտերու թիւը մեծ է Եւրոպայի մէջ:

Վերջին շրջանին զգալի կերպով մեծցած է ԱՄՆ քաղաքացի ըլլալու դիմում ներկայացնող Հայերու թիւը: Մեծցած է նաեւ այդ ճամբով մեկնողներու թիւը: ԱՄՆ մեկնելու համար կայ կրին քարտ ստանալու ձեւն ալ· ատոր համար «դիմումներ ներկայացնողներ եւ ամենաշատ ստացողները աշխարհի բոլոր ժողովուրդներէն, Հայերն են». 1999–ին այդ քարտին միջոցով 1750 հոգի ԱՄՆ մուտքի արտօնութիւն ստացած է: Կան տակաւին աշխատանքի եւ զբօսաշրջական վիզաները: Քանի որ Հայաստան լաւ մասնագէտներ չատ ունի, աշխատանքի ճամբով մեկնողները քիչ չեն· 1999–ին 350 հոգիի պարագան եղած է ատիկա: Իսկ զբօսաշրջական նպատակով 1998–ին վիզայի 11 հազար դիմում եղած է, յաջորդ տարի՝ արդէն 27 հազար: Վերջիններէն 12·264 հոգի ունեցած է ԱՄՆ մուտքի այդ արտօնագիրը: Հիւպատոսը կ'ըսէ թէ իրենց հաշիւներով անոնց 25–30 տոկոսը չէ վերադարձած:

Արտագաղթի աղէտին մասին արտահայտուող ու լրացնող տուեալներ կու տար «Արմէնփրէս»ի Ցունիս 9–ի լրաշարը, Տաւշի շրջանէն· 90–ական թուականներուն սահմանամերձ այդ գօտիէն մարդիկ կը հեռանային կրակոցներու, ռմբակոծութեան պատճառով· այսօրուան՝ ընկերային «պատերազմ»ն է: Իջեւանցիները, օրինակ, համոզուած են որ այս տարուան առաջին հինգ ամիսներուն 250–300 ընտանիք Ռուսաստան մեկնած է· աւելի քան 30 հազար բնակիչի տէր Դիլիջանը գրեթէ կէսով պարպուած է, Բերդէն արտասահման մեկնած է երիտասարդներու գերակշիռ մասը, վերջին երեք տարուան ընթացքին քաղաքին բնակչութենէն 40 տոկոս գեղչերով: Մարզին գրեթէ բոլոր վայրերուն պատկերը նոյնն է, «միեւնդեռ ըստ պաշտօնապէս վկայակոչուող թուերի, մարզում այժմ բնակւում է աւելի քան 150·000 մարդ»···:

Մեկնումի ծաւալուն երեւոյթին մէջ թուականէն զատ ուշադրաւ են երկու պարագաներ· առաջինը իրատեսութեան պակասը, կամ ինքնախաբէութիւնն է, երկրորդը՝ նպատակին տանող միջոցներու անայլեւայլ կիրարկումը: Երկուքն ալ կը գործեն ի վնաս ենթակային:

Նախ, կայ այն անիրական համոզումը թէ դուրսը դրախտ է· կարելի է չատ դիւրութեամբ գործ գտնել ու փայլուն չահ ապահովել: Կայ, անշուշտ, նաեւ ճարպիկներու հեռանկարը որուն մէջ փայլուն չահը տեղ ունի, առանց անպայման գործ գտնելու ստիպողութեան···: Թէ՛ Ռուսաստանի, թէ՛ ԱՄՆ–ու եւ թէ Ֆրանսայի հիւպատոսարաններու պատասխանատուները կը մատնանշեն այս պարագան ու անոր առընչուած քայլերը որոնց կը դիմեն մեկնումի թեկնածուները: Ե· Ջերնեցով կ'ըսէ թէ պէտք է խորտակել արտասահմանի մասին մարդոց անիրական պատկերացումները որպէսզի մեկնելէ եաք յուսախաբ չըլլան: Ֆրանսայի հիւպատոս Ժ· Ֆոլօ կը յիշեցնէ թէ դուրսը կարելի է Հայաստանի չափանիշով մեծ չահ ունենալ, սակայն, տեղւոյն վրայ մեծ չեն այդ գումարները:

Ինչ կը վերաբերի միջոցներու, առաջին նշուածը կեղծ փաստաթուղթերը, կեղծ հրաւէրներն են: Ֆրանսայի հիւպատոսարանը սկսած է մանրակրկիտ կերպով քննել բոլոր վաւերագրերը եւ «տասնէն ութէն իննը միայն իրականութեան կը համապատասխանեն» կ'ըսէ Ժ· Ֆոլօ ու կը չարունակէ· «եթէ հաւատաւոր ներկայացուող տեղեկութիւններուն, Հայաստանի մէջ բոլորը բարձրագոյն կրթութիւն ունին, առնուազն՝ գլխաւոր տնօրէն են, կամ գլխաւոր հաշուապահ»:

Նոյնն է ԱՄՆ–ու հիւպատոսին ըսածը թէ Հայերը յաճախ սխալ տեղեկութիւն կը ներկայացնեն իրենց աշխատանքին մասին ու կը մերժուին:

Լ· Գրիգորեանի էջին մէջ մեկնումներու առընչութեամբ կան այլ տեղեկութիւններ ալ· ան կ'ըսէ թէ ըստ Վիճակագրութեան նախարարութեան ուսումնասիրութիւններուն, ընտանիքով արտագաղթողները երկու երրորդ համեմատութեամբ աւելի են առանձին արտագաղթողներէ: Իսկ անհատական պարագաներուն մէջ այրերու թիւը կիներուն կրկնապատիկն է: Այս համեմատութիւնը յանգած է այն հետեւանքին որ մինչեւ տարիքի ամէն հազար կիներու փոխարէն կան 750–800 այրեր:

Մեկնումներու երեւոյթին մէջ «դրական» նկատուած կէտ մըն ալ մատնանշուած է· Վլ· Յոլբկեան անդրադառնալով տնտեսական գործօնին, կ'ըսէ թէ մեկնողները մեծամեծ գումարներ կը ղրկեն Հայաստան: Եթէ այդ գումարները չըլլային, «Հայաստանում մնացած բնակչութիւնն այսօրուայ աղէտալի վիճակից կը նետուէր թշուառութեան գիրկը»: Ճիշդ է որ իրականութեան մեծ բաժին կայ այս հաստատումին մէջ· Ռուսաստանի մինչեւ ամէնէն կորսուած անկիւնները մեկնած հայր մը, եղբայր մը, զաւակ մը, յաճախ փրկութեան մխակ լաստը կը հանդիսանան մնացողներու համար: Թէեւ, պէտք չէ մոռնալ որ այս «փրկութիւն»ը չատ անգամ բաւական սուղ կ'արժէ մարդկային, ընկերային տեսակէտէ: Կը քանդուին ընտանիքներ, զաւակներ կը մեծնան հայրերու բացակայութեան երեւակայելի ու աներեւակայելի հետեւանքները կրելով, եւլն·: Հակառակ այս բոլորին, տեղին է հարցումը· «եթէ չգնային, ի՞նչ էր լինելու Հայաստանի վիճակը»:

Գրութեան միջուկին հետ երեւութապէս անմիջական կապ չունենալով հանդերձ, հոն տեղ գտած ամէնէն ծանրակշիռ նշումը կը վերաբերի ԱՄՆ–ու մեկնող Հայերու համեմատութեան որ «ամէնէն բարձր»ն է բոլոր ժողովուրդներուն մէջ: Կարելի՞ է կարդալ նման տողեր ու չմիչել Մեղրիի մասին վերջին շրջանին տարածուող չուկները որոնց մաս կը կազմէ պնդումն ալ թէ ԱՄՆ լայն բացած են քակը, մեղրեցիները իրենց բնակավայրէն մեկնումի մղելու համար: Իրական դիւրաւ հասկնալի բան է որ մայացած հող մը զիջումի սակարկութեան մէջ նոյն արժէքը պիտի չունենայ որքան՝ բնական կերպով բնակիչը պահածը: Իսկ այս վերջիններէ կարի է մեղադրել հողին տէր կանգնելու բացումով, երբ փուչերով, փառքով խանութեամբ այդ տիրութեան կոչուածները հաղիւ թէ դիտողի դեր կը կատարեն տնաքանդ այդ հոլովոյթին մէջ:

Լ· Գրիգորեան մտանաւոր կերպով չէչտեր այս կէտը· սակայն, բացայայտ է որ մտահոգութիւնն ու զայրոյթը թին առընչուած բոլո՛ր պարագաները ընդգրկելու չափ լայն են: Աւոր փաստ ամփոփած է վերջաբանի հետեւեալ տողերով· «Մտածո՞ւմ ենք որ այսօրուայ ներբաղաքական կռիւների, տնտեսական հանճարեղ ծրագրերի "որոնումների" հետքը կարող է յանկարծ արգելակուել միայն արտայայտութեամբ· աւերակների վրայ ո՞ւմ թագաւորեմ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ե.Հ.Մ.Ֆ. Ի Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Տարակոյս չկայ որ Հունգարիոյ հայ գաղութի պատասխանատուները, արեւմտեան ամէնէն յառաջացած ընկերութիւններու կատարելութեամբ պատրաստած էին Եւրոպայի Հայ Մխիթարեաններու Ֆորումի (Ե·Հ·Մ·Ֆ·) հանդիպումը, կատարած էին մեծ ծախքեր, ընտրած լաւագոյն պանդոկներէն մին, ներգրաւած տեղւոյն իշխանութիւնները:

Առաջին հարցումս կ'երթայ Հունգարիոյ կառավարութեան, որ անշուշտ պիտի չկարդայ զրածս, բայց թող մնայ հայ մամուլին մէկ անկիւնը որպէս չորնդալից վկաս հին եւ նոր աշխարհներու բարոյական ըմբռնումներուն եւ տարբերութեան:

Հունգարիոյ եւ Հայերու պատմութեան քիչ մը տեղեակ եմ, «Բագմավէպ»ի ընթերցումներէն, ուր առենին, Հունգարահայ պիտնական զոյգ Մխիթարեան միաբաններ Հ· Անդրէաս եւ Ղուկաս Ֆոկոլեան, երկուքն ալ հանգուցեալ, բաւական դիւանային եւ պատմական նիւթեր հրատարակած են Հունգարահայ պատմութեան մասին, որ սկիզբ կ'առնէ Անիի կործանումի թուականներէն (1100) եւ կ'երկարի մինչեւ Հունգարահայ ինքնավար համայնքները Թրանսիլվանիոյ եւ այլ Հունգարական կեդրոններուն մէջ ուր Մխիթարեանները Եւրոպայի առաջին հայ վարժարանները բացած են նախ Պաչֆալով (Եղիսաբէթուպոլիս – 1746–ին–, Վառաժին 1749–ին, Ֆրումառսա 1797–ին): Այդ թուականներուն Հայերը կը վայելէին կառավարել ինքնավարութիւն, ունենալով ներքին դատարաններ, դեկավարներ, օրէնսդիրք եւայլն: Հունգարիան կը նկատուէր ամէնէն ժողովրդավար թագաւորութիւնը, որուն Հայերը տուած են մշակոյթի, գրական եւ ազգային դիմադրական վսյլուն դէմքեր:

Այս Համագումարը սկզբնական ծրագիրով նախատեսուած էր պաշտօնապէս բանալ Հունգարիոյ Ազգ· Խորհրդարանի չքեղ չէնքին մէջ, ինչպէս եղաւ առաջին համագումարը Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպական Ազգերու Միութեան Խորհրդարանին մէջ:

Վերջին վայրկեանին, կազմակերպիչներուն ըսուեցաւ որ այդ հարցը մոռնան, Խորհրդարանը չի կրնար Հայերուն համագումարին համար տրամադրուիլ, սակայն··· Պետութեան ներկայացուցիչը եկաւ վստահեցնելու թէ Հունգար Պետութիւնը Հայերուն կողքին է(՞): Կողքի՞ն է թէ ԿՈՂԻՆ:

Համագումարի ընթացքին քանի մը անդամ հանդիպեցայ բաւական կոկիկ հայերէնով արտայայտուող Հունգարացիի մը որ ըսաւ թէ աշակերտն է հայագէտ Շուցին, Հունգարացի անշուշտ, եւ թէ··· հայագիտական ամպիոնը վերցուած է համալսարանէն որովհետեւ կարգ մը «թլփատեանց»ներ դէմ կը կենան: Դարձեալ հարց կու տամ, մեր կողքի՞ն է, թէ ԿՈՂԻՆ···:

Վերջին եւ ամէնէն ցաւալին, ըսուեցաւ թէ Հունգարիոյ գաղութը 15–20 հազար անձերէ բաղկացած է: Այդ համապատասխան պիտի ըլլար 5 կամ 7 Հունգարահայ···: Ցատուկին ընտրուած էր չաբաթավերջ, որպէսզի ամէնքը կարենային մասնակցիլ: Մաղթենք որ այս չքնաղ արեւելեան պլոքի գաղութները:

Ներկայ էի Եւրոպայի Հայ Մխիթարեաններու Ֆորումի Հիմնադիր նախագիծի մէջ եւս 1998 Թուին, ուր ներկաները, առնուազն չորս անգամ աւելի էին եւ ամբողջական հատանութեան տատմներով հեռացան հոնկէ:

Չարց կու տամ· ի՞նչն է որ արգելք կը հանդիսանայ Ֆորումի ծաղկումին, կամ առնուազն անոր տեղքայլին: Պատասխանատուները չէ՞ն խորհիր որ երկու տարին չատ երկար ժամանակ է (Հայկական եռուն կեանքին մէջ) կանոնադրութեան մը ծրագիրը պատրաստելու եւ յատակ ուղեգիծ մը տալու Ֆորումին նկատի պէտք է ունենալ որ ամէն գաղութ ունի իր կազմակերպուած միութիւնները ու օրէնսդիրքը, չատ անդամ հինգ եկող, եւ չի կրնար հանդուրժել ֆլու ծրագրի մը, անորոշ կանոնադրի մը, մինչեւ որ հոն չդործեն միջազգային լուսադէտներ եւ դիւանագէտ մտքեր, չկրնար դառնալ Եւրոպայի Հայ Միութիւնները ներկայացնող Մարմին մը: Ուստի անհրաժեշտ է այս ուղղութեամբ աշխատիլ որպէսզի համոզիչ եւ գրաւիչ դառնայ:

Եթէ Ֆորումը Եւրոպական Ազգերու Մօտ ճանաչում չունենայ, ճշդեմ, Եւրոպական Ազգերու Միութենէն ճանաչում չունենայ, ինչպէս է Միացեալ–Նահանգներու մէջ Ամերիկահայ Գոնկրէսը եւն· կը մնայ միութիւններու մէջ միութիւն մը· ոչ աւելի: Ուստի կազմելու է փոթով կանոնադրիք եւ աշխատիլ այդ ուղղութեամբ· այն առեն միայն բոլոր Հայ միութիւնները ալ անսակարկ կ'անդամակցին:

Մօտէն հետեւած ըլլալով անոր Հիմնադիր քանի մը անդամներու նախընտրութեան եւ մաքուր դաշտախարախօսութեան յարգանքով կը խոնարհիմ անոնց դործի առջեւ եւ բոլոր սրտով կը մաղթեմ որ միութիւնները լուրջի առնեն ՖՈՐՈՒՄԻ այս հրաշալի գաղափարը, ձեռք երկարեն, գործակցին, կատարելագործեն զայն կարեւորը թռիչքը չփախցնելն է· այսօր Եւրոպայի մէջ արդէն գոյութիւն ունին երկու միլիոն Հայեր Մոսկուայէն կոտն· քաղաքական ուժ մը կը ներկայացնէ: Ո՞վ կրնար մտածել որ օր մը Գ[illegible] պիտի կարենար 15–20 հազար Հայ նետել փողոց, Ցեղասպանութեան նշումով պահանջելու: Բնաւ կարեւոր թէ Ֆրանսան ճանչցա՞ւ թէ ոչ (մինչ Միացեալ–Նահանգները հրաման չտուած իրմէ ալ կախում չունի), կարեւորը այն է որ աշխարհը եւ մանաւանդ Ֆրանսան տեսաւ թէ Հայեր կան իր երկրին մէջ որ վաղը քուէ կրնան տալ ասոր կամ այնոր: Ահա այս է Ֆորումի ուժը:

Հ· Յ· Գ·

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 2000

Երկրորդական ուսման ընթացքի պատկամ կամ անցագիրը բարձրագոյն ուսումներու, Պաքալօրէան նաեւ անցքի քննութիւն մըն է պատանեկութենէ, աշակերտութենէ դէպի չափահասութիւն:

Քիչ մը պատմութիւն:

Պաքալօրէան առեղծուեցաւ 1808–ին, Նափոլէոնի օրով, բերանացի, հաւաքական եւ մխայն Փարիզի համար: 1812–ին տարածուեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ: 1821–ին դարձաւ անհատական քննութիւն: 1830–ին ներածուեցաւ առաջին գրաւոր նիւթը՝ գրականութիւն եւ լատիներէն: 1874–էն 1902 չարք մը բարեփոխումներ տեսի արդիական դիմագիծ տուին Պաքալօրէային՝ առեղծում դիտական Պաքալօրէայի եւ ընտրովի նիւթերու –առեղծում Պաքալօրէայի երկու մասերուն, առաջին մասը Ա. դասարանի աւարտին որ տեւեց մինչեւ 1969– նոյնպէս առեղծում Սեպտեմբերի նստաշրջանին որ ջնջուեցաւ նոյնպէս 1969–ին: 1945–ին, հաստատուեցան մասնագիտական եւ անտեսական ճիւղերը: 1959–ին՝ մարզանքը: 1964–ին նիւթերը ապակեդրոնացան: 1968–ին առեղծուեցաւ թէքնոլոժիք Պաքալօրէան: 1970–ին, ներածուեցան երաժշտական եւ գեղարուեստական ընտրովի նիւթերը: 1985–ին հաստատուեցաւ Արհեստագիտական Պաքալօրէան: Վերջին բարեփոխումը եղաւ 1993–ին, ընդհանուր Պաքալօրէայի երեք սեռիներու բաժանումով՝ գրական, գիտական եւ տնտեսական: Առանց մոռնալու 1969–ին, Ֆրանսերէնի քննութեան առեղծումը Ա. դասարանի աւարտին: Եւ 21–րդ դարը անպայման պիտի բերէ նոր բարեփոխումներ:

Պաքալօրէայի 2000–ի նստաշրջանը 644 հազար 128 թեկնածուներու համար, պատմական մրցանիշ մը, սկսաւ Յունիս 14–ին իմաստասիրութեան պարտակատութեամբ եւ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 23: Թեկնածուներուն 53%–ը կը ներկայանան ընդհանուր Պաքալօրէային, 29%–ը թէքնոլոժիք Պաքալօրէային եւ 18%–ը՝ արհեստագիտականին:

***

Քանի մը թիւեր հայերէնի քննութեան, ըսք Մարսէյլ Ակադեմիայի մէջ, քննիչ՝ փրոֆ. Ռոպէր Տէր–Մերկերեան:

Մարտ 30–ին, որպէս ընտրովի նիւթ (գրաւոր) ներկայացած են ութ աշակերտ: Յունիս 6–ին, Ա. կամ Բ. լեզու, պարտաւորիչ եւ բերանացի, հօթը թեկնածու: Յունիս 19–ին, Ա. կամ Բ. լեզու, պարտաւորիչ եւ գրաւոր, ութ աշակերտ: Նաեւ մէկ թեկնածու թէքնոլոժիք Պաքալօրէային եւ երկու արհեստագիտական սեռիին մէջ: Եթէ աւելցնենք որ չորս նոյն աշակերտ է՛ն գրաւորին, է՛ն բերանացիին կը ներկայանան, ընդհանուր թիւը քսաներկու է: Անցեալ տարի երեսուն էր: Ոչ միայն թիւը կը նուազի, այլ նաեւ մակարդակը կը հետեւի այդ աստիճանական անկումին:

Ո՞ւր կ՛երթանք: Եւ ո՞վ կը մտահոգուի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՇՏՈՑ

ՀԱՅՑ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւնը Նաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի ստորաբաժանումներէն մէկը եղող Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի հետ համատեղ կը կազմակերպէ Սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերապատրաստման դասընթացքներ, նախակրթարաններու համար Յուլիս ամսուն, միջնակարգ եւ բարձրագոյն վարժարաններու համար՝ Օգոստոսին: Դասընթացքներու պատասխանատուն է Սփիւռք Կեդրոնի տնօրէն բանասիրական դիտութիւններու տոքթ. փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը:

Դասընթացքներու առարկաներն են Արեւմտահայ լեզուի ուսուցման մեթոտ (խօսակցական լեզու եւ գրաւոր լեզու), Գրականութիւն, Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւն, Գրաբար, Ազգագրութիւն, Ձեռարուեստ, Երաժշտութիւն, Նկարչութիւն, Կրօնք, Մանկավարժութիւն:

Դասընթացքները տեղի կ՛ունենան Արեւմտահայերէնով, Հայաստանի եւ Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտներու ներդրամամբ: Ա.ր այդ, Մաչտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս հրաւիրուած է սոյն դասընթացքներուն, սփիւռքահայ ուսուցիչներուն ներկայացնելու համար իր հիմնադիր եւ նախագահ, Տիկ. Հիլտա Գալֆաեան–Փանոսեանի հեռիին մէջ: Եթէ աւելցնենք որ չորս նոյն աշակերտ է՛ն գրաւորին, է՛ն բերանացիին կը ներկայանան, ընդհանուր թիւը քսաներկու է: Անցեալ տարի երեսուն էր: Ոչ միայն թիւը կը նուազի, այլ նաեւ մակարդակը կը հետեւի այդ աստիճանական անկումին:

Ո՞ւր կ՛երթանք: Եւ ո՞վ կը մտահոգուի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Պէյրութի Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան «Տէր–Մարճեան» կեդրոնի հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 21–ին նշուած է Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Պօղոս Գ. Կարմիրեան վարժարանի 25–ամեակը, կազմակերպութեամբ յուբելենական մարմնին եւ հովանաւորութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Լիբանանի Շրջանային յանձնաժողովին: Նախագահած է բարերար Մարիժան Գէորգ Կարմիրեան, ներկայ եղած են Զբօսաշրջութեան եւ Կենսոլորտի նախարար՝ Արթիւր Նազարեան եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի Շրջանաւարտից Միութեան նախագահ՝ Հրաչ Սեփեթճեան, չեչտելով թէ Սփիւռքի մէջ հայկական վարժարաններու պահպանումը կը նշանակէ հայկերտում, մարդակերտում, Հայ Դատ եւ Ազգրանիկեան ոգի: Վարժարանի նախկին տնօրէն Յովհ. Թապագեանի ողջոյնի խօսքը կարդացած է Լիտա Գարամանուկեան, որու յաջորդած է վարժարանի տնօրէնուհի Անժէլ Ճանճանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին կոսին կոնդակը կարդացած է Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան: Այս 25–ամեակին առթիւ, տեղի ունեցած է նաեւ ցուցահանդէս մը:

***

Պէյրութի Համազգայինի «Լ. Շանթ» մչակոյթի կեդրոնին մէջ, Մայիս 25–ին բացուած է «Թորոս Ռոսլին» կերպարուեստի ակադեմիայի տնօրէնութեան կազմակերպած մինդպլորոցական գեղանկարներու ցուցահանդէսը: 26 հայկական վարժարաններու ներկայացուցիչներու լաւագոյն գործերը ցուցադրուած են կեդրոնին չորրորդ յարկը: 5–էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու գործերու մրցումը 3 թեմաներու շուրջ եղած է. «Կարմիր գլխարկիկը», «Բնութեան մէջ պտոյտ մը՝ ինքնաչարժով« և «Ձուկերու ապակեայ աւազանի»ին վրայ: Ցուցահանդէսին բացման խօսքը արտասանած է Լուսիկ Սամուճեան բացատրութիւններ տալով ցուցահանդէսին կազմակերպման եւ ընտրութեան մասին եւ շնորհակալութիւն յայտնելով ուսուցիչներուն, դատական կազմին, Ֆապրիանօ հաստատութեան որ կը հովանաւորէր ցուցահանդէսը: Փակման խօսքը արտասանած է յանուն դատական կազմին Բաֆֆի Զերչեան Ֆրանսերէնն եւ հայերէն: Ապա կատարուած է մրցանակներու բաշխումը:

***

Հռոմի Հայ Կաթողիկէ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Մանուէլ Եպիսկ. Պաթմգեանի, Մայիս 14–ին, սարկաւագ ձեռնադրուած է Մանուէլ Պաղտասարեանը, որ այսուհետեւ կը կրէ Բարսեղ անունը: Արարողութեան ներկայ եղած են հայ գաղութի անդամներ, Հայաստանի դեսպանը՝ Գագիկ Պաղտասարեան, Հ.Լ. Զէքիեան, Յիսուսեան միաբանութենէն՝ Հ. Վինչենցօ Փոճճի եւ Հ. Խոմոն Ֆարահեան, ինչպէս նաեւ Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու միաբանութեան ընդհ. մեծաւորուհին՝ մայր Աբրմինէ Մարկարոսեան: Մայիս 28–ին ալ, տեղի ունեցած է կիսատարկաւագութեան տուչութիւն Պերճ Սապեհի, Վարդան Շահինի եւ Պետրոս Պետրոսեանի: Առնցմէ Պերճ եւ Վարդան մաս կը կազմեն Ջմմառու կաթողիկոսական Արծիւեան միաբանութեան, իսկ Պետրոս՝ Վրաստանէն, Սալեզեան կրօնաւորներու միաբանութենէն է:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Լեւոն Սուրեան չատ մը յատկութիւններու կը պարտի այն չղոքորթ ընդունելութիւնը, համակրական հետաքրքրութեան չարժումը, որ սրահին մէջ ղիմաւորեց իր գալուստը: Էն փայլուն ներկայացուցիչներէն է իր սերունդին, «ուսումնական» եւ սալօնի տղայ միանդամայն:

Սուրեան ոլպարը կրնայ համարուիլ արգասումով քիչ–չատ ապիկուած այն երիտասարդներուն՝ մաքի աշխուժութեամբ ու խօսելու դիւրութեամբ մը օժտուած, որ փայլելու, ուշադրութիւն գրաւելու տենչ մը կ՛ներկրորդէ, որոնք առանց մեծ ազատ մուտք ունին, սալօններու, հաւաքումներու, երեկոյթներու մէջ կը գահակալեն, ուր միայն կրնան, կ՛ուզեն խօսիլ, ուր գրեթէ միշտ կը հանդիպին սրամիտ խօսքերու, պատմելիքներու նախապատրաստուած պաշարով մը: Ունկնդիրները կը գրաւեցնեն իրենցմով, իրենց զգացումներով, գաղափարներով, իրենց կեանքէն դէպքերով, իրենց պատահած էն չնչին բաներուն պատմութիւնովը, որոնց չատ կարեւոր պատահարներու համեմատութիւններ կու տան: Ամէն տեղ, կը կրկնեն միեւնոյն բաները, սրամտութիւն կամ պատմութիւն, անոնք, որ ամէնէն աւելի յաջողութիւն գտած են: Գրեթէ ամէն բանի վրայ որոշ գաղափարներ ունին, ամէն հարցումի, դիտողութեան անմիջական կարուկ պատասխան մը՝ պատրաստ իրենց մակերեւութային մտքին մէջ, միջոցը գիտեն ամէն բանի վրայ խօսելու առանց բան մը ըսելու եւ հանդիսաւորօրէն, նորահնար, անձնական խօսքերու պէս կը կրկնեն զրքերու մէջ գոց տորվուած պատրաստ խորհրդածութիւններ, հինաւուրց ճշմարտութիւններ, հասարակ տեղիքներ: Առանք, ամէն բանէ աւելի նախանձախնդիր ընդհանուր ուշադրութիւնը իրենց խօսքերուն լծելու, բնաւ չեն հանդուրժեր որեւէ մրցակցութիւն, որքան որ ալ տակաւ ըլլայ ան. չատ զժգոհ, երբ կ՛ընդմիջեն զիրենք կամ կը փորձեն ունկնդիրները խլել իրենցմէ, չատ մտացիր կերպով մը տիկ կ՛ընեն իրենց ուղղուած խօսքերը, որոնց չեն պատասխաններ, իսկ եթէ չահ մը չտեսնեն, առիթ մը չգտնեն հոդ փայլելու, բոլորովին զրաղած խօսելու, միշտ, միայն իրենք, իրենց գաչելու աչքերն ու ականջները, մանաւանդ իգական սեռին՝ յաճախ, անախորժ ընդմիջողէ մը, լուրջ, իրաւացի դիտողութիւն մը, ակնարկութիւն մը ընդդէ մը վրէժլուծելով խայթող սրամտութիւնով մը, որ պատասխան մը չէ իրենց ուղղուած խօսքին եւ զոր կ՛ըսեն դառնալով ոչ քեզի, որ զայն զրգռեցիր, այլ միւսներուն, զոր կը խնդացնեն ի վնաս եւ ամօթ քեզի:

Ա՛ս պատկերը գրեթէ ճիշդ էր Սուրեան՝ համար, որ կրնար քանի մը կէտեր ջնջել անկէ եւ անձնական յատկութիւններ աւելցնել անոր, ինչպէս իր խելացի ու խորամանկ ըլլալը՝ այդքան տեմպարութիւնները քիչ մը փրկող: Բայց խելացիին տեմպարութիւնը կը սկսի այն վայրկեանէն, երբ կ՛ուզէ խելացի երեւիլ, փայլիլ: Ցեղափոխական եղած ըլլալու առաւելութիւնն ալ ունէր Սուրեան, առաւելութիւն, որուն կը պարտէր իր երեքամսեայ նշանաւոր բանտարկութիւնը՝ Աղեքսանդրիոյ ամէն ընտանիքներէն ճանչցուած տեղն ի տեղոջ, դլխաւոր առանցքը զրեթէ իր խօսակցութեան, զրամագլուխը, մայր նիւթը, անսպառ, անվերջ, ամէն տեղ քանի մը անդամներ կրկնուած, յեղյեղուած, ծամծմուած, միշտ յաւելումներով, փոփոխութիւններով ու հակասութիւններով ալ: Իր յեղափոխականութիւնը բացատրուի թերեւս սա բանով, թէ ինք յեղափոխուհիներու հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու սահմանուած է եղեր Պոլսոյ Դաշնակցական Կոմիտէին կողմէ, որուն ներկայացուցիչն է, կ՛ըսէին, Աղեքսանդրիոյ մէջ:

Աւելի երկար, քան միջակ հասակով, նուրբ, բայց առնականդ երիտասարդ մըն էր Սուրեան, եռանկիւնաձեւ երկար դէմքով, նոխազի մօրուքով վերջաւորուած. պզտիկ բարակ քիթ մը, որուն քովերէն նրբորոր պեխեր կը գծուէին, ծայրերը թեթեւակի վեր դարձուած, աչքերը ակնոցին տակէն պըճըլտացող, մեծ խնամքով սանտրուած, երկճղուած փայլուն մազեր: Ամբողջութեամբ համակրելի սիրուն երես մը, կանոնաւոր դիմագծութեամբ, վարդագոյն ու մաքուր, սեղմիրանի սիրտերը բարախեցնելու ընդունակ:

Անթերի հագուած մը, պչրացող աղջկան զգեստաշարակի մը պէս կոկիկ, կանոնաւոր, չտկուած: Այն լանջաշապիկի մը ճերմակ դատարկը կուրծքին վրայ չաչող՝ զգեստին սեւ հանդիսաւորութենը մէջտեղ:

Նստելուն պէս Սուրեան սկսաւ խօսիլ: Կը խօսէր, ինչպէս հագուած էր: Խօսուածքը իր հագուածքին հանդիսաւոր, պաշտօնական կերպարանագգեստումը ունէր, յաւակնոտ: Անթերի կերպով կանոնաւոր խօսուածք մը քերականական, լաւ կոճկուած, արդուկուած նախադասութիւններով, կիրակնափայլ յղկուած բացատրութիւններով, բառերով, անփոչի, խոզանակուած, առանց որեւէ արատի, ճմկրթկումի ու տեղ–տեղ Ֆրանսերէնով անուշահոտուած՝ Ֆրանսերէնը անհրաժեշտ մասը կազմելով մեր «պարզացած»–ներուն խօսակցութեան:

(Շար. 21)

(*Suite de la Première Page*)

digne. Nul ne demande au Sénat de «qualifier» l'histoire, car l'histoire du génocide arménien est faite, établie et reconnue. Depuis quatre-vingt-cinq ans, les témoignages, les documents ont été présentés au monde. Le 16 octobre 1915, Lord Bryce exposait devant la Chambre Haute britannique la relation des événements survenus au cours des mois précédents dans l'ancien Empire ottoman : «Je regrette de dire que les renseignements qui me sont parvenus de plusieurs sources tendent à montrer que le nombre de ceux qui ont péri des différentes façons dont je parlerai est fort considérable(...) Il en est ainsi parce que le crime a été soigneusement prémédité et que les massacres ont été perpétrés systématiquement et d'après une politique impitoyable que l'on n'avait pas encore vue chez les Turcs». Le Lord anglais concluait par un appel à l'insurrection morale des nations : «Il y a certains crimes que l'opinion publique du monde, ainsi insultée, ne saurait tolérer». La même année, en Allemagne, pays allié à la Turquie dans le premier conflit mondial, le pasteur Johannès Lepsius, missionnaire protestant, faisait circuler un **Rapport sur la situation du peuple arménien de Turquie,** suivi en 1919 par la publication de documents diplomatiques accablants regroupés depuis sous le titre **Archives du génocide arménien.** En 1919, parurent également les Mémoires de l'Ambassadeur américain Henry Morgenthau. Le représentant des Etats-Unis rappelait, dans son récit de la tragédie, une conversation qu'il eût avec Talaat Pacha, ministre de l'intérieur du gouvernement Jeune-Turc, «l'instigateur le plus acharné des souffrances de ces pauvres gens» : «Pourquoi vous intéressez-vous aux Arméniens, me demanda-t-il ? Vous êtes juif et ces gens sont chrétiens. Les Mahométans et les Juifs s'entendent on ne peut mieux. Vous êtes bien considéré ici, de quoi vous plaignez-vous? — Vous semblez ne pas comprendre, répondis-je, que je ne suis pas ici en qualité de Juif, mais comme ambassadeur américain. (...) Je ne m'adresse pas à vous au nom d'une race ou d'une religion, mais simplement au nom de l'humanité». Après l'effondrement du régime Jeune-Turc, ses principaux chefs, réfugiés à Berlin, furent néanmoins jugés par un tribunal militaire turc et condamnés à mort par contumace. Personne, alors, ne songeait à nier l'évidence étalée sous les yeux de l'univers. Mustafa Kemal, lui même, témoigna en 1919 devant le tribunal militaire de Constantinople : «Nos compatriotes ont commis des crimes inouïs, eu recours à toutes les formes concevables de despotisme, organisé la déportation et le massacre (...) Ils ont mis les Arméniens dans des conditions insupportables, comme aucun peuple n'en a connu de toute son histoire». A la suite de l'attentat qui coûta la vie au génocidaire Talaat Pacha en 1921, un autre procès, celui du justicier, eut lieu à Berlin : il fut acquitté en raison des crimes commis par Talaat Pacha.

Le mardi 21 mars de l'année 2000 fut un jour triste car, au Sénat, l'Histoire a été humiliée. L'énormité négationniste de l'Etat turc, construite à partir des années trente en osmose avec un nationalisme triomphant, n'a droit de cité nulle part dans le monde des historiens. Or, en prétendant justifier une décision politique immorale par une référence à la qualification de l'Histoire, les sénateurs ont donné une sorte de consistance aux prétentions turques à réécrire le passé. Les historiens ne peuvent accepter que leur discipline soit appelée au secours d'une si honteuse falsification. En 1936, un Autrichien relayait la thèse turque avec des arguments puisés dans l'esprit du temps : «L'Histoire, disait-il dans une envolée idéologique caractéristique, n'admet point d'être jugée selon les principes de la justice humaine. Le glaive du Droit frappe les coupables, mais le glaive de l'Histoire frappe les faibles». On sait trop bien ce qu'il advint peu après des faibles en Autriche, en Allemagne et dans le reste de l'Europe. Mais justement, le droit et la morale des nations ont fait quelques progrès depuis les années trente. Du moins peut-on l'espérer. Dans une contribution au mensuel **Passages,** M. Jacques Chirac écrivait en 1993 : «C'est précisément notre devoir et notre honneur de démocrates que de croiser le fer, sans trêve, contre cette partie sombre de nos civilisations. Ce combat porte un nom, un beau nom, celui d'humanisme». Peut-on laisser croire que ces mots forts seraient chargés de sens pour les citoyens ordinaires et dénués de portée pour les représentants de la Nation ? Il ne s'agit pas, en réclamant du Parlement le vote d'une loi reconnaissant la réalité du génocide arménien de lui demander de «qualifier l'Histoire» : les historiens l'ont fait amplement et, pour toute personne civilisée et honnête, il est hors de doute que le sort réservé aux Arméniens en 1915 s'appelle un génocide. Par le vote d'une telle loi, il était seulement demandé à la République de faire œuvre de justice et de vérité.

L'hypocrisie, le mensonge même de l'argument sénatorial se trouve souligné par le fait que, le 5 octobre 1999, six mois avant de déclarer «inconstitutionnelle» une «qualification de l'Histoire», le Sénat a adopté sans modification et en première lecture la proposition de loi de l'Assemblée nationale consacrant l'expression «guerre d'Algérie» pour les «opérations effectuées en Afrique du Nord» dans le code des pensions militaires, afin de satisfaire les anciens combattants. Quarante après les événements, l'opinion s'est réjouie à juste titre de cette reconnaissance tardive du réel. N'est-ce pas «qualifier l'Histoire» que de reconnaître qu'il y a eu une guerre en Algérie ? Mais à cause des pressions de la Turquie, quatre-vingt-cinq ans après la tragédie, l'anéantissement des Arméniens ne pourrait pas être qualifié de génocide ? Faut-il alors rappeler que dans la banlieue lyonnaise, à Décines où est aujourd'hui érigé un monument aux victimes du génocide arménien, le premier «Mort pour la France» de juin 1940 s'appelait Garabed Der-Boghossian ? Faut-il rappeler que fut collée sur les murs de Paris une affiche rouge qui stigmatisait le nom de Missak Manouchian, fusillé par les nazis en février 1944 ? «Je suis sûr, écrivait Manouchian quelques heures avant de mourir, que le peuple français et tous les combattants épris de liberté sauront honorer notre mémoire dignement». Tout récemment, une brochure éditée par la très officielle Délégation à la Mémoire et à l'Information historique du Ministère de la Défense rappelait le parcours de Missak Manouchian, «né le 1er Septembre 1906 dans une famille de paysans arméniens du petit village d'Adyaman, en Turquie. A huit ans, il perd son père, tué par des militaires Turcs. (...) Missak gardera toujours le souvenir du martyre arménien, ce qui le rapprochera, vingt-cinq ans plus tard de ses camarades juifs de la résistance en France». La brochure a pour titre: **L'Affiche rouge, victoire posthume.** Par son vote, le Sénat a infligé à la mémoire de Missak Manouchian et de Garabed Der-Boghossian une terrible défaite posthume et à la République un camouflet. Ce fut un triste jour, le mardi 21 mars de l'année 2000 où, au Sénat, l'Histoire, celle des Français aussi, a été humiliée.

PHILIPPE VIDELIER
Historien au C.N.R.S.

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ վերջ կու տայ հիւլէական ուժի զօրծածութեան ոչ պինուորական նպատակներու։ Կառավարութիւնը եւ ճարտարարուեստի մեծերը պատմական համաձայնագիր մը ստորագրեցին, 18 ամիսներու բարդ բանակցութիւններէ ետք։ Համաձայնագիրը 32 տարուան մէջին ժամանակաչրջան մը կը նախատեսէ 19 կեդրոններուն համար։ Վերջինը պէտք է գադրի բանել 2021–ին։ Գերմանիա ճարտարարուեստական առաջին մեծ պետութիւնն է որ նման որոշում մը կու տայ։

ԺԻԻԼ ՌՈՒՄ, ծանօթ հեղինակը «Աբելի Ձիեր»ուն, մեռաւ 92 տարեկանին։ Ծնած էր Ալժերիա եւ կանուխէն բանակ մտած, յետպատերազմեան ընտրելով օգուժը։ 46 տարեկանին կը քաչուէր սակայն եւ կը նուիրուէր դրականութեան։ Թղթակցութիւններ կատարած է Չինաստանի եւ Լիբանանի մասին։ Հեղինակն է նաեւ կիներ–մէկի կենսագրութեան մը։

ՔՈՍՈՎՈՅի մէջ երկու Սերպ եւս դատապարտած են ,երրորդ մըն ալ ծանր օրէն վիրաւորած, երբ իրենց կառքը օդ ելած է հակահրետային ականի մը պատճառու։ Հակասերպ արարքները կը բազմանան։

ԻՒՄԱՆԻԹԷի լրագրողները անվտահութեան բանաձեւ մը քուէարկած են թերթին անօրէնութեան եւ խմբագրութեան նկատմամբ, որովհետեւ խուճապի մատնուած են կարգ մը տեղեկութիւններու պատճառու, ըստ որոնց թերթին նիւթական զժուարութիւնները պիտի յանգին կարգ մը միջոցներու, ինչպէս պաչտօնապրկումներ, չարաթաթերթին ջնջումը, օրաթերթին էջերու նուազումը եւն. եւն.։ Ներկայի տպաքանակն է 53·000, հակառակ կրած փոփոխութիւններուն։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱԾԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱՒՕԾԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. Խումբին մէջ, Ցունիս 15–ին, Ա.յնտհովըն (Հոլանտա), Թուրքիա եւ Շուէտ հաւասար՝ 0 – 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեցին։ Խումբին գլուխն է Իտալիա, վերջին են Շուէտ եւ Թուրքիա։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անդէա, Պուա–Գոլոմպ, Ափժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղի անդամական բացառիկ ընդհ. ժողովը Երեքչաբթի, Ցունիս 20, ժամը 20·30ին՝ Centre Administratif d'Asnières:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Vendredi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Ցունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաչնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց։

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 29–ին, կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տաճարին մէջ ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՔՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցման ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Երախտաչատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն նեղկայութեամբ։

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Վալանթին Մուրատեանի եւ Քրիսթին Կարապետեանի, նաեւ Մուրատեան եւ Պալապանեան ընտանիքներուն, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Գոգօ Մուրատեանի կանխահաս եւ կսկծալի մահուան առթիւ եւ 300 Ֆր. կը նուիրէ Նոր Սերունդի Տէսինի մասնաճիւղին։

***

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Ա. Ջամալեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շաղի Մանուկեանին, իր եղբօր՝ Խաչիկ Դանիէլեանի մահուան առթիւ եւ 300 Ֆր. կը նուիրէ Տէսինի Պատանեկան Միութեան։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 20
MARDI
20 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·930 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 75e ANNEE — N° 19.930

ՅՈՒՆԻՍ 18-Ի ՓԱՐԻԶԻ ՁՈՅԸ

Անգամ մը եւս պատասխանելով Ապրիլ 24-ի կոմիտէին կոչին, չուրջ հինգ հարիւր բազմութիւն մը մեծով ու պզտիկով փողոց իջած էր Յունիս 18-ին, հակազդելու համար Ծերակոյտին յամառ մերժումին ու պահանջելու որ խորհրդարանական արձակուրդէն առաջ, ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթը արձանագրուի օրակարգին վրայ: Այս անգամ թափօրին մաս կը կազմէին Կիպրացիները, Յոյներ ալ, թէ՛ որպէս զօրակցութիւն, թէ յիշեցնելու համար աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր անլոյծ մնացած Կիպրոսի հարցը, Եռադրոյնները, Նախկին Համիդիները, կիպրական, Եւրոպական Միութեան դրօշներն ու բազմաթիւ պատառներ կրելով բազմութիւնը ճամբայ եւս վարչապետարանին դռնուած վողոցին անկիւնէն, ուղղուելով դէպի Ծերակոյտ: Առաջին շարքին վրայ տեղ գտած էին ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր – ծերակուտականն, քաղաքապետ–, մատուռականներ, ինչպէս՝ տոքթոր Իվ Թէրնոն, Հելէն Մարաիեվիւս եւ ուրիշներ:

Լողունդներ արձակելով, երգելով, չուրջ երկու ժամուան ընթացքով մը թափօրը հասաւ Լիւքսամպուրկի պարտէզին առջեւի է. Ռոսթան հրապարակը ուր խօսք առին քաղաքական դէմքեր, Ապրիլ 24-ի կոմիտէին ներկայացուցիչներ եւ տոքթոր Ի. Թէրնոն:

Առաջին ելոյթը ունեցաւ համայնավար խմբակին ծերակուտական Հելէն Լիւք որ անգամ մը եւս սերտ զօրակցութեան արտայայտութիւններով չեչտեց ցեղասպանութեան Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումին անհրաժեշտութիւնը· ըսաւ թէ այդ ուղղութեամբ կան որոշ յոյսեր, քանի որ կարգ մը ծերակուտականներ կը թուին որոշած ըլլալ դրական քուէ գործածել: Աւելցուց թէ մինչեւ վերջնական յաղթութիւն պիտի տանին իրենց պայքարը եւ լատեռութեան պատճառներ կը տեսնէ Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունիսի վերջ Փարիզ ժամանումին կարենալ յայտնելու թէ ճանաչումի նիւթը արձանագրուած է Ծերակոյտի օրակարգին:

Իրեն յաջորդեց Ծերակոյտին ընկերվարական խմբակի նախագահ Գլօտ Լեթիէ որ նոյն արամադրութեամբ արտայայտուեցաւ, չեչտելով որ ճիշդ չէր ամբողջ Ծերակոյտին վերագրել մերժողական կեցուածք, քանի որ հոն մեծամասնութեան թիւն էր որ այդ դիրքէն կը յայտնուէր: Ինք եւս յայտնեց յոյսը արձակուրդէն առաջ ճանաչումի նիւթը օրակարգին վրայ արձանագրուած տեսնելու:

Ցեղասպանութեան մասին ուսումնասիրութիւններուն չափ իր զօրակցութեամբ ծանօթ տոքթոր Իվ Թէրնոն յիշեցուց, հակառակ թուրք պատմաբաններու ջանքերուն, ցեղասպանութեան բազմաթիւ վկաներէ գտած ճանաչումը, մաղթելով որ Թուրքիա եւս առանց աւելի յապաղելու վերջ տայ ուրացումի կեցուածքին եւ ճանչնայ իրականութիւնը (իր խօսքը ջուի սիւնակին մէջ):

Ապրիլ 24-ի կոմիտէին Մարսէյլի մասնաճիւղէն Ֆիլիփ Գրիգորեանի ու ժապ Տօնապետեանի ատենապետական էլոյթներէն ետք, Ծերակոյտի նախագահին պրասնեակին անօրէնին Ա. Մէարի կողմէ ընդունուած պատուիրակութիւնը վերադարձաւ գոյքի հրապարակը: Նախ խօսք առաւ Հայ Դատի յանձնախումբի նախագահ Արա Գրիգորեան, ապա Ապրիլ 24-ի կոմիտէին նախագահ Ալէքսի Կէօվճեան: Առաջինը կրկնեց նախագէս ալ յայտնուած լատեռութիւնը որ թեզադրուած էր իրենց հանդիպումէն եւս: Ա. Կէօվճեան նոյն տրամադրութեամբ ըսաւ թէ Յունիս 28-ի նիստին Ծերակուտականները պիտի քուէարկէին հետեւելով միայն իրենց խղճին, համոզումին ձայնին, զերծ՝ էլիզէի ու Մաթիննոնի թելադրանքներէն:

Արձակուրդի արդէն սկսած չրջանը, տարապայման տաքը, զպրոցներու չբացուած հանդէսները ու թերեւս Ապրիլ 24-ի գոյքէն ասդին անցած ոչ երկար ժամանակը հաւանօրէն իրենց դերը ունեցան ցուցարարներու թիւին անկումին մէջ: Սակայն, ինչպէս ուշադրութեան յանձնեց Ա. Կէօվճեան, պատանիի մը կրած պատառը չյուսահատելու լուրջ դրամադլուխ էր, հետեւեալ արձանագրութեամբ. – «ես՝ Հայ ծագումով չորրորդ սերունդի ֆրանսացիս, կը սպասեմ որ Ծերակոյտը ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը»:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

***

«Լիպերասիոն» (Յունիս 19) կ'արձանագնդէր գոյքին, յայտնելով թէ ըստ ոստիկանութեան 2000 էր մասնակիցներու թիւը եւ 7000 ըստ կազմակերպիչներուն: Կը ճղդէր թէ գոյքը լողոք մըն էր Ծերակոյտին դէմ որ «կը թաղէր» ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը:

***

«Ֆիկարօ» գոյքին լուրը հաղորդած էր Յունիս 17-ի իր թիւով:

***

«Փարիզիէն» ալ Յունիս 17-ին կ'արձագանգէր գոյքին, յիշելով դրգռապատճառը: Կ'անդրադառնար նաեւ Գլօտ Լեթիէի յայտարարութեան ըսելով թէ ան հաստատած է որ «ոչինչ որոշուած է ինչ կը վերաբերի նոր վիճարկումի մը»: Կը գրէ թէ ըստ Երեւանի 1,3 միլիոն Հայ սպաննուած է եւ թէ Անգարա կը ժխտէ ցեղասպանութեան բնոյթը եւ մէյն 300 հազար զոհերու մասին կը խօսի:

PARIS, 18 JUIN

Intervention d'Yves Ternon

En reconnaissant le génocide arménien et en recommandant à la Turquie d'en faire autant, le Parlement européen a, le 18 juin 1987, amorcé un processus lourd de sens. Devant l'incapacité des historiens turcs de s'incliner devant les preuves accumulées, les politiques prenaient le relais de l'université pour dire les faits, tant ceux-ci étaient évidents. C'est ce qu'ont bien compris les parlements de plusieurs pays d'Europe qui se sont prononcés sur cette question. Chypre l'avait déjà fait en 1982. La Douma russe le fit en 1995, le parlement grec en 1996, le sénat belge en 1997 et le parlement de Suède en 2000. C'est par dizaines que des maires ont affirmé leur conviction que les Arméniens avaient en 1915 été les victimes d'un génocide. Par son vote du 29 mai 1998, l'Assemblée nationale française s'était inscrite dans cette logique. Un seul article de loi témoignait de la volonté des députés de notre pays de dire l'histoire quand la vérité est malmenée et que cette violence blesse la mémoire des peuples. La ratification de cette loi bute maintenant sur un obstacle. Une faible majorité de sénateurs a, le 21 mars de cette année, demandé qu'on ne lui pose pas une question qui dérangeait les pouvoirs, une question à laquelle ils auraient presque tous, ils l'ont reconnu, répondu positivement. Les prétextes avancés furent fallacieux et changeants au fil des explicalations fournies et il semble que le vote de groupe n'a pas exprimé le sentiment réel de nombreux sénateurs.

En nous rendant de Matignon au Sénat, nous faisons symboliquement la démarche institutionnelle qui consiste à transmettre du gouvernement à la Haute Assemblée ce projet de loi, en la priant, dans la dignité mais avec la force que confère la charge de la vérité, d'accepter de répondre, en son âme et conscience, si ce seul article de loi exprime bien sa conviction profonde. Cette question, je le répète, est posée à des hommes politiques parce que les historiens turcs n'ont pas les moyens d'en débattre librement avec leurs collègues des démocraties et que la corruption des esprits gagne même des milieux universitaires. C'est le rôle des hommes politiques, comme c'est celui des juristes, de faire connaître publiquement la vérité quand on la dérobe aux citoyens. En se prononçant sur cet événement historique, en disant qu'un génocide a bien été perpétré contre les Arméniens en 1915 —on sait bien où et par qui; inutile de le mentionner—, les sénateurs français feront œuvre de paix. Ils permettront la reprise d'un processus qui ne s'achèvera que lorsque le peuple turc sera prêt à affronter son passé et qu'il saura que le génocide arménien, ce crime commis jadis sur son territoire par des citoyens ottomans contre d'autres citoyens ottomans, est un moment de son histoire. Il lui faudra aussi réaliser que, depuis trois-quarts de siècle, son gouvernement et ses historiens le trompent effrontément en présentant une version mensongère de ce passé, et que les cris et les gesticulations de ses diplomates n'ont pas de sens car la vérité est comme l'eau qui s'écoule: elle finit toujours par trouver sa voie. Alors seulement le tabou du génocide arménien sera levé et la Turquie pourra demander pardon non seulement au peuple arménien, mais à tous les peuples de la terre, car un Etat qui, par son silence et sa négation, a couvert un tel crime, absolu et imprescriptible, ne peut vivre en harmonie avec les autres nations qu'en assumant la charge écrasante de ce difficile aveu.

Nous demandons aux sénateurs français de mesurer l'importance de cet enjeu et de lever enfin, en acceptant de se prononcer sur ce projet de loi, l'obstacle mis en travers du chemin de la vérité.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԵՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 17 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԵԼԱԾ

ՀՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան որ սըրտնգքներէն լրջօրէն վիրաւորուած էր Մարտ 22-ի մահափորձին, Յունիս 16-ին ապաքինած, դուրս եկած է հիւանդանոցէն: Երեւանի Միքայէլեան վիրաբուժարանին մէջ վիրահատուելէ ետք ան ապաքինման երկար շրջան մը անցուցած էր նոյն հիմնարկին մէջ:

***

ԻՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԽՈՇՏԱՆԳՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տզեղ պատահար մը արձանագրուած է Երեւանի օդակայանը Յունիս 8-ին երբ ապահովութեան պաշտօնեայ մը խոշտանգած է Իրանի Երեւանի դեսպանը: Այս վերջինը ընկերացած է իր երկրին մէկ փոխ-նախարարին որ Հայաստանի անտեսութեան, ճարտարարուեստին նըւիրուած եռակողմ հանդիպումէ մը իր երկիրը կը վերադառնար: Թռիչքը յապաղումի ունենալով իրանցի դիւանագէտը օդանաւէն դուրս եկած է, ինչ որ պատճառ եղած է ապահովութեան պաշտօնեային հետ բախումին: Ճարտարարուեստի նախարար Դ. Զաւոյեան ըսած է թէ կառավարական յանձնախումբ մը կազմուած է միջադէպին մասին քննութիւն կատարելու համար: Իրանի դեսպանը որեւէ մեկնաբանութիւն չէ կատարած պատահարին մասին:

***

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՍՕՐ

«Ընդդէմ իրաւական բռնութեան հիմնադրամ»ի նախագահ Լարիսա Ալավերտեան Յունիս 16-ի մամուլի ասուլիսին ըսած է թէ 1999 – 2000 շրջանին Հայաստանի յանձնուած են 15 հոգի, Ադրբեջանին՝ 7: Ընդհանրապէս Ադրբեջան զըտնուող գերիները աւելի երկար ժամանակ պահուած են հոն, քան՝ Հայաստան հաւանները: Անոնք կը պահուին նաեւ մասնաւոր անձերու մօտ որոնք երբեմն վըրկագին ալ կը պահանջեն: Ներկայիս 17 հոգի այդ ձեւով կը մնայ Ադրբեջանցիներու քով: 1991-էն ի վեր Ադրբեջանէն Հայաստան եւ Ղարաբաղ վերադարձած են աւելի քան 1800 հոգի, իսկ Ադրբեջանին յանձնուած է աւտր կրկնապատիկը, կամ եռապատիկը: Այսօր Հայաստանի մէջ մնացած է միայն 7 ռազմագերի:

***

Ա. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ ՂԵԿԱՎԱՐ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 16-ի հրամանագրով Արտաշէս Թումանեան նըշանակուած է նախագահի աշխատակազմի ղեկավար: Ան կը վարէր Արտաքին փոխնախարարի պաշտօնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԹԵՖԼԻՒՔ մեկնեցաւ Ֆրանսայէն Յունիս 17-ին, այցելութիւն մը կատարելէ ետք Վէրսայլ, խոնարհելու համար 1914 – 1918-ի աշխարհամարտի զոհերուն առջեւ: Իր ելոյթին մէջ, չեչտեց Ֆրանսայի որմէ պահանջեց արտակարգ, բացառիկ, ոչ բնական յարաբերութիւններ, այլապէս, ըսաւ, կը գործակցինք աշխարհի մնացեալ մասին հետ: Ֆրանսա որոշեց Ալժերիոյ 400 միլիոն ֆրանք պարտքը վերածել ներդրումներու: Նոյն օրը չարդ մը եւս գործուած էր Ալժերիա, 13 մեռեալ կար եւ 42 վիրաւոր:

ԳՐՈՋՆԻԷՆ 25 քիլոմեթր հեռու, Ուրուս – Մարթան չէչէն խմբ մը սպանուած է: Ան կոզմնակից էր Զէչէնիոյ նշանակած նոր ղեկավարին՝ մուֆթի Ախմատ Կատիրովի:

ՊՈԼՍՈՑ Պայրամփաչա բանտին քրէական յանցագործներու բաժնին մէջ զմ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Ընդհանրապէս, այն բոլոր օտարները որ մեր հայրենիքին հետ գործ ունին, մեւնոյն գանգատը յայտնած են ինծի, ըլլան անոնք գործարար, դիտաչխատող կամ հիմնարկի պատասխանատուներ: – Պայմանագրութիւնները կը ստորագրես կամ համաձայնութիւններ կ'ընես մէկու մը հետ, ամիս մը վերջ կը վերադառնաս որ արդէն ՉԿԱՑ... Նախագահական հրամանագրով «Ազատուել է պաշտօնից»... Ձեր նախագահը ուրիշ գործ չունի՞: Ի՞նչպէս կրնայ երկիր մը զարգանալ երբ ամէն չաբաթ նախարար պիտի փոխէ: Այդ նախարարը ե՞րբ ժամանակ կ'ունենայ ոտքիէները քննելու եւ լուծում առաջարկելու: Բնականաբար պիտի չանայ պրպանը լեցնել յաջորդը չեկած:

Իսկ եթէ այդ է փոփոխութիւններու նպատակը... (*): Անշնչինք:

Մեր պապերը երբ Տէր Հօր կը ներկայանային խոստովանելու իրենց մեղքերը, որ չարաճճիութիւններ էին բաղդատմամբ թոռնիկներու կատարածին, վերջաւորութեան տոպրակը թօթուելու մտադրութեամբ, կ'ըսէին – ՋՈՐՆ ԱՍԵ՞Մ ԵՒ ՋՈՐՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻՄ–:

Այս առաւօտ Խաչատիները մեկնեցան. Գէորգ խնդրեց ազատ ըլլալ, ընտանեկան գործեր մը կարգադրելու համար: Օդը պայծառ է. Արարատը մինչեւ մէջքը ձիւնածածկ կը ժպտի հորիզոնին վրայ: Կ'ուրախանամ թեթեւութիւն մը կը զգամ: Ինչ լաւ բան է եղեր առանձնութիւնը:

Անկիւնի կրպակէն, սովորական 10 օրաթերթերը կը գնեմ, ուշ կամ կանուխ աչքէ անցընելու համար. իրականին մէջ մէկ երկուքը թերթատելէ վերջ, մէկդի կը շպրտեմ. անոնց բովանդակութիւնը սկսած է ջղայնութիւն պատճառել. բոլոր նիւթերն ալ անձնական բնոյթ կը կրեն. այսինչը այնինչին ստած ես ըսեր է, միւսը բարկացեր դատ բացեր է. հրապարակի մը անկիւնը երկու–երեք հոգի ցոյց ըրեր են, թաղապետը խոստացեր է դահացում տալ անոնց. կը մէջբերեմ մի քանի տիտղոս, լուսադէմ զաղափար մը կազմելու համար Հայաստանի մամուլի բարձր մակարդակին մասին.–

– Փրփուրներից կորչելու փորձ:

– Որքան չատ լինեն երկրում գեներալները, այնքան աւելի կը սարսափեն թըշնամիները (երեւակայեցէք...):

– Ո՞ւմ է ձեռնտու ցեխ շպրտելը–, Արդարադատութեան նախարարը Սոֆիա Լոբէնը չի որ իրան սիրեմ (*):

– Գեներալիտետի պերճանքն ու թըշւառութիւնը–, Հանուէք, միայն թէ զեցիկ:

– Երեւանում բացուեց BMW–ի եւ Land Rover–ի վաճառքի ու սպասարկման կենտրոն:

– Վեց անձնասպան 15 օրում:

– Խանութները փակւում են կամ վերածւում կրպակի:

– Գլխաթըռնը մտադիր է լուծել կիպրոսի հարցը, եւլն. եւլն...:

Առաջին դիտողութիւն. Հայաստանը կը սկսի Երեւանով եւ կը վերջանայ Երեւանով: Ոչ մէկ ակնարկ չըջաններու եւ ժողովուրդի մասին, գաղթողներու մասին, մուրացիկներու մասին ,որ «Արմենիա»յի առջեւ անցնող–գացող օտարականի կը կպչին մինչեւ որ բան մը փրցնեն: Ոչ մէկ ակնարկ ջուրի մասին որ անկախութենէն 10 տարի վերջ տակաւին կեդրոնական Երեւանի մէջ կաթիլներով կը հասնի: Ոչ մէկ ակնարկ անիրաւ բանտարկեալներու մասին որ հակառակ բոլոր միջազգային օրէնքներու, կալանաւոր կը մնան, պարզապէս ամանց հաճոյք պատճառելու համար: Ոչ մէկ ակնարկ այս կամ այն մաֆիայի մասին որ յանկարծ խանութը կամ գրասենեակը կը ներկայանան եւ կը տիպեն որ պարպես գայն կամ առաւելագոյնը՝ իրենց ծախես, որովհետեւ իրենց չէֆը պէտք ունի... մամուլին հոգը չէ թէ Հայաստանի գպրոցներուն մէջ հազարաւոր աշակերտներ ամէն օր «Օֆուլ տէֆթէրի» կը գործածեն իրենց Հայոց լեզուի պարապմունքներուն համար... եթէ Օշականի գամբանը բանալու ըլլանք, վստահ եմ որ Ս. Մեսրոպի աճիւնները հոն պիտի չգտնենք. ան դիւբերանց գաղթած է Հալէպի կամ Պէյրութի հայ մանկապարտէզի մը բակը, լուսադէմ օրերու սպասումով, Հայրենիք վերադառնալու համար:

Խորհրդարանի չէնքին առջեւէն իջեւով, ուշադրութիւնս կը գրաւեն խումբ մը անձեր որ Միացեալ–Նահանգներու դեսպանատան առջեւ, առանց մեծ յոյսի, պոչ բռնած են եւ զարմանալիօրէն դեսպանատան հայ պահակները ամերիկեան սթիլ մը առած են, կարճ թեւերով, մաքուր դլխարկով, սպիտակ – կապտաւուն արդուկուած չապիկներով եւ քաղաքավար: Քիչ մը վարը, անկիւնը Ալէխանեանն փողոցին, մինչեւ վերջերս կրպակ մը կար ուսկից մանր գնումներ կ'ընէի յաճախ: Ան ալ փակեր–գացեր է: Գրողներու Միութեան չէնքէն քայլ մը առաջ կերպընկալէ նախապատմական անասունի մը չուրջ լուրջ–լուրջ մարդիկ հաւաքուած են: Թատրո՞ն է, մանկական ցուցահանդէ՞ս. ոչ մին, ոչ միւսը. նորելուկ ԼՈՏՈյի կեդրոն, երեւանի նոր կուռքը...: Անկիւն չհասած, ուր Սիւխքլի նոր գրասենեակը բացուած է, կար ՊԻՆԿՕ անունով ճաչարան մը որ լաւ սպասարկութիւն ունէր: Զկայ... եւ այսպէս օտքերս զիս կը նետեն Օփերայի հրապարակ, ուր մեծ–հայրիկներ կը հսկեն իրենց երջանիկ թոռնիկներու խաղերուն, վազվզուքին, սահնակին, գնդակին: Մեծ–մայրիկ մը համբերութեամբ կը սպասէ որ արեւածագիկ գնեն իրմէ, փայտէ ձի վարձողը ճիգ մը կը թափէ մանուկները իրեն քաշելու, ծառերուն տակ, անկիւնները բացուած սրճարանները երիտասարդ զոյդեր եւ գործի մարդիկ սուրճ եւ պատացուիչ կը ճաշակեն:

Թումանեանի եւ Սպենդարեանի պեղեցիկ յուշարձանները ,որ գլխաւոր զարդն են Օփերայի հրապարակին, արդէն անպէտքէն եւ ոուսերէն կաւիճներով մրոտած են, փարիզի արուարձաններու կարգ մը պատերուն նման, իսկ Օփերայի մայր չէնքին աջ անկիւնը գծուած են անճոռնի մանուկ մը առանց մարմնի, ծիծաղող գլուխ մը, անիշխանական նշան մը, նեռահար սիրտ մը եւ առագաստի նման բան մը որ ճուկ ալ կրնայ ըլլալ: Անկիւնադարձին, գլխաւոր մուտքին ճիշդ հակառակ կողմը, առեղծ մը ի վեր գիւերաւայր մը կը գործէ. մանուածէները կ'ըսեն որ «հրաշալի բան մրն է»:

Մարիոյին եւ փիէռային նման, կարգը իմս էր գլուխս ձեռքերուս մէջ առնելու եւ մտահոգուելու: Յո՞ երթաս երկիր Հայոց: Եթէ Աբեմուտքի մէջ, լաւ կամ նուազ լաւ յեղաշրջումները, տասնամեակներու ընթացքին տեղի կ'ունենան, Հայաստանի մէջ երեւոյթը սարսափագու է, քանի այս ամէնը կարճ եղանակի մը ընթացքին սկսած են տեղի ունենալ: Սրճարան չունեցող երկիրը, մէկ ալ տեսնես դարձած է աշխարհի ամենախիտ դպլինոներու տարածութիւնը: Միջին հաշուով, ամէն 50 մեթրին դպլինօ, խադաւայր, բախտախաղի կեդրոն եւ այլ կասկածելի կեդրոններ բացուած են, ուր դիւեր–ցերեկ, համազգեստաւոր դռնապաններ կը հսկեն, առեղեն հեռաձայնը անպակաս:

Նստարանի մը վրայ նստած, ուշի ուշով չորս կողմս դիտած առեն, յանկարծ անդրադարձայ որ այս փառաւոր տարածութիւնը, Օփերան չրջապատող, հասարակ կուպրով ծեփուած է, եւ այդ ալ քանի տեղերէ վիրաւոր: Պարտէզը ունի դեղարուեստական ճաղեր, փողոցի մայթը՝ սիրուն սալիկներ, իսկ հրապարակը՝ փողոցի կուպրով պատուած է, եւ երբ մտածես որ բացօթեայ բոլոր ձեռնարկները, պետական կամ ոչ, հոն տեղի կ'ունենան, պարզապէս կը զարմանաս այս անփութութեան համար: Հայաստանի մէջ, միակ հարստութիւնը, որ քարիւղի միատեղ դումարուած աշխարհի բոլոր պահեստներէն առատ է, ֆարն է, իր բազմազան տեսակներով: Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այս հրաշալի համալիրը չէ սալայատակուած մասնաւոր գծապրութեամբ մը...:

Երեւանի մէջ, առանց բացառութեան, ամէն օր ձեռնարկ մը կայ, թատրոն, համերգ, ցուցահանդէս, բանախօսութիւն... բայց ոչ մէկ պաշտօնական հաղորդում անոնց մասին: Ո՛չ թերթերէն, ո՛չ ձայնասփիւռէն, ո՛չ հեռատեսիլի կայաններէն, կրնաս ծրագիրներու մասին տող մը գտնել: Բացէ՛ք որեւէ թերթի վերջին էջը – ժամանցի խաղեր, աստղագուշակ, «վաճառուում է», ոմանք նաեւ կիսամերկ նկարներ կը գետեղեն, էջը ամբողջացնելու համար, բայց ոչ ոք կը խօսի գործի մշակութային ծրագիրներուն մասին... տարօրինակ կացութիւն է: Երբ հարց տուի թէ ինչպէ՞ս կարելի է ծրագիրներէն գաղափար մը կազմել, առանց այլայլելու պատասխանեցին – Կը գնաս, Օփերայի չուրջ կը ֆըրաս: Էնտեղ ամէն ինչ գրուած ա:

Եկած եմ Օփերա. դուրս կ'ելլեմ ճաշերէն եւ կը սկսիմ «ֆրըալ». իսկապէս տպաւորիչ տեսարան է, որ չգիտեմ ի՞նչպէս, յարդ վրիպած է աչքերէս: Ընդհանրապէս երկու մեթր ու աւելի բարձրութիւն ունեցող, լաթէ եւ ամուր խաւարքարտէ պատատներու վրայ, ձեռքով պատրաստուած, գունաւոր եւ մեծատառ գովազդներ են որ կարելի է հեռուէն ալ ընթեռնուլ: Շատ հետաքրքրական է. դրի կ'առնեմ.

– Կոմիտասի անուան կամերային երաժշտութեան տուն: Քաթարէ սոնկս...

– Սունդուկեանի անուան ակադեմական թատրոն: Աւելորդ մարդը – Հին Աստուածներ – Ռուզան...

– Ֆիլհարմոնիկայի փոքր դահլիճ: Համաշխարհային ճանաչուած ազգապարար՝ Ռաֆայէլ...

– Երեւանի պետական կամերային թատրոն: Տիտանիկ, կարարէ, անտրկրատունտ...

– Երեւանի քաղ. Հրաչեայ Ղ. դրամատիկական թատրոն: Մեծ լուսթիւն. Յուլիոս Կեսար...

– Ազգային Օփերայի դահլիճ: Պետական անսամբլ – Սուրէն Զանազանեան...

– Ալ. Սպենդարեանի անուան օպերայի եւ բալետի թ.: Բարեկամութիւն հոմոյթ...

– Արամ Խաչատր. համերգասրահ: երեւանի սինֆոնիկ նուագախումբ – կարինէ երէցեան...

– Մշակ համերգային դահլիճ: ԹՈՒՔ ո՞վ է նա... – Գարբրիէլ եւ իր գողութիները...

– Արամ Խաչատր. համերգասրահ: կրնական երաժշտութիւն. Լորիս ձգնակեան երաժշտութիւն... եւլն. եւլն... Թող մարդ մը գանգատի որ ծրագիրները յայտնի չեն. Թող դուրս ելլէ՛ իր տունէն. նստի՛ երթուղային մինիպիւսը, իջնէ՛ Օփերայի կարգա՛յ պատատները, կրկին առնէ՛ երթուղային մինիպիւսը, վերադառնայ տուն, պատրաստուի՛ եւ մանակցի՛ նախընտրած յայտագրին(*): Վարպետ մէկը, այդ մեծադիր պատատներէն անկիւնը ,տեղ–տեղ համակարգիչով պատրաստուած, յայտարարութիւններ կպցուցած է, տարօրինակ բովանդակութեամբ – ՀՀ այն քաղաքացիները, որոնք գանկանում են 2000 թ. մշտական բնակութիւն հաստատել ԱՄՆ–ում, կարող են դիմել "Ազատիկ եւ Եղբայրները" փաստաթղթակական գրասենեակ: Հեռախօս, հասցէ, եւլն.:

Օփերան չրջապատող գովազդները նոյնպէս առած են նաեւ մայրաքաղաքին մէկ օրէ օր աճող օտարները եւ անոնցմէ մին մաս մը գրուած է անգլերէնով ալ:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ - ԱՐՄԷՆ ԼԻՒՊԷՆ ԵՐԵՒՈՅԹԸ

Երկու լեզուով մշակուած գրականութեան մը ընդմէջէն գոյդ ինքնութիւն մատնող հայ գրողին նուիրուած ձեռնարկ մըն էր Յունիս 9–ի երեկոյթը որ Համազգայինի, Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան եւ Շէնի կողմէ կազմակերպուած էր, վայր ունենալով Փարիզի Մշակոյթի Տան սրահը:

Այդ գրողը հայ ընթերցողին Շահան Շահնուր անունով ծանօթ արձակագիրն էր, հեղինակը՝ «Նահանջը առանց երգի» վէպին որ 1930–ական թուականներուն նկատուած էր Սփիւռքի վէպը: Անոր մասին խօսելու հրաւիրուած էր Գրիգոր Պըլտեան: Հայ գրողին վաստակը ունէր ֆրանսագիր բաժին մըն ալ որուն համար ան գործածած էր Արմէն Լիւպէն ծածկանունը: Այդ վաստակին մասին արտայայտուելու պարտականութիւնը յանձնած էր ծագումով մարոքցի Ֆրանսագիր հեղինակ՝ Սալիմ Ժէ: Անոր մօտ Ա. Լիւպէն բանաստեղծին ստեղծած մեծ հետաքրքրութիւնը արդէն պղպեղորը ներչնչած էր նման երեկոյթի մը:

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած ներկաներուն նախ խօսք ուղղեց Գր. Պըլտեան (ֆրանսերէն) որ չեչտեց հայ գրողին մօտ գոյդ ինքնութեան արտայայտութիւնը: Ըուն անունով Շահնուր Քէրեսթէճեանի գրական վաստակին մէջ յատակ անջատումով կը ներկայանային այդ գոյդ ինքնութիւնները. ան Շ. Շահնուր անունով ստորագրած էր միայն արձակ էջեր, իսկ Ա. Լիւպէն անունով՝ գրեթէ միայն բանաստեղծութիւններ ,գրուած՝ ֆրանսերէն: Հետաքրքրական այլ պարագայ մըն էր նաեւ այն որ հայերէն արտադրութեան մէջ հեղինակը չատ քիչ կը խօսէր ֆրանսագիր բանաստեղծին մասին եւ փոխադարձաբար:

Գր. Պըլտեան առաւ կենսագրական նչումներ. բսաւ օրինակ թէ Շահնուր իրեն տիպար ընտրած էր մօրեղբայրը՝ Թէոդիկը որուն աքսորականի չըջանը կը նոյնացնէր Պոլիս ապրուած մղձաւանջային պիչերուան մը հետ:

Ս. Ժէ ըսելէ ետք թէ Հանրի Թոմասի միջոցով ճանչցած էր Ա. Լիւպէնի գործը, յիչեցուց թէ 2003–ին անպայման պէտք էր նչել անոր ծննդեան հարիւրամեակը: Ծանրացաւ ֆրանսագիր բանաստեղծին վաստակին վրայ որ յաճախ եղերական երանգներով էր, բայց նաեւ երգիծական: Շեչտեց այդ էջերուն մէջ Ա. Լիւպէնի ծննդավայրին –Պոլիս– վէրքի մը, հաւաքական տառապանքի մը վայրը ըլլալու պարագան: Յիչեց անոր գործին նուիրուած ուսումնասիրութիւնները, առանձնացնելով Գր. Շահինեանի աչխատասիրութիւնը: Ըսաւ թէ Ա. Լիւպէնի բանաստեղծութիւնը թրծուած էր անոր մարմնական ցաւին, առանձնութեան, առղջարանէ առղջարան փոխադրութիւններուն դառնութեամբ բայց նաեւ ունէր երգիծական ներչնչումով պղպեղուած քերթուածներ:

Ապա մեծապէս տպաւորուած խօսեցաւ Ա. Լիւպէնի նամակագիրի ուչադրաւ յատկանիչին մասին: Ըսաւ թէ չատ աժգքաւոր հատոր մը կ'ըլլայ անոր նամականին, ժամանակակից ֆրանսացի գրողներու –Մ. Ժագոպ, Հ. Թոմա, Մ. Ֆոլէն, եւլն.– հետ թղթակցութիւնը պարփոփող:

Ս. Ժէ իր դասախօսութիւնը յատկացուց ընդմիջեց Ա. Լիւպէնի բանաստեղծութենէն, նամակներէն էջերու ընթերցումով մը, ինչ որ անմիջականութիւն մը, գործակցութիւն մը ստեղծեց ունկնդիրներու հետ որոնք մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան երեկոյթին: Իր խօսքը աւարտելէն ետք Ս. Ժէ ներկաները փոխադրողներ ալ հրաւիրեց չարունակելու Ա. Լիւպէնի քերթուածներէն ընթերցումը, ձայնը փոխանցելով լսարանին: Ան ու Գր. Պըլտեան յետոյ պատասխանեցին Շ. Շահնուրի ու Ա. Լիւպէնի կեանքին ու գործին առընչուած հարցումներու:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

(Շար. 13)

ԷԼԻԶԱՊԷԹ Բ. ԹԱԳՈՒՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԴԵՍՊԱՆ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆԸ

ԻՐԵՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՈՂՋԵՐԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Յունիս 2–ին, Անգլիոյ Էլիզապէթ Բ. Թագուհին յատուկ հրաւէրով մը ընդունած է Հայաստանի Անկլիոյ մօտ առաջին դեսպան եւ նախկին վարչապետ տոքթ. Ա.Մ.Է.Ն Սարգսեանը: Մէկ ժամ տեւած անձնական խօսակցութեան ընթացքին, տոքթ. Ա.Մ.Է.Ն Սարգսեան երախտագիտութեամբ անդրադարձած է 9 տարիներ առաջ Լոնտոնի մէջ հայկական առաջին դեսպանատան բացման կարեւորութեան եւ Հայաստանի առաջին նախագահ՝ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի Լոնտոն անդրանիկ այցելութեան, Անգլիոյ կառավարութեան պաշտօնական հրաւէրով: Տոքթ. Ա.Մ.Է.Ն Սարգսեան չնորհակալութիւն յայտնած է Էլիզապէթ Բ. Թագուհիին Անգլիոյ մատուցած նիւթական հսկայ օժանդակութեան 1988–ին Հայաստանի երկրաշարժէ ծանր օրերուն եւ Պայքրն զպրոցին ու հիւանդանոցի մըն ալ կառուցումին համար: Իր կարգին Թագուհին մեծապէս դնահատած է տոքթ. Ա.Մ.Է.Ն Սարգսեանի դեսպանութեան չբրնային արձանագրուած դիւանագիտական բեղմնաւոր գործունէութիւնը Անգլիոյ եւ Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ:

Բարեկամական խօսակցութեան վերջաւորութեան յուշանուէրով մը պատուած է զինքը, առողջութիւն եւ յաջողութիւն մաղթելով իրեն: Հոս կարեւորութեամբ պէտք է արձանագրել որ Թագուհիին եւ տոքթ. Ա. Սարգսեանի բարեկամական կապերը սկսած են տարիներ առաջ, երբ ան դեռ դեսպան չէր նշանակուած եւ Գէմպրիճի համալսարանի ստորագիտութեան դասախօս էր:

Նոյն գիշերը Իլինկ Թաղամասի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպուած էր հրաժեշտի եւ ողջերթի յատուկ մը Ա. Սարգսեանին համար, Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդին կողմէ:

Պ. Րաֆֆի Սարգիսեան բարի գալուստի խօսք արտասանեց 300–ի հասնող ներկաներուն եւ արագ ակնարկ մըն ալ ըրաւ Հայաստանի ներկայ քաղաքական և տնտեսական կացութեան մասին: Պ. Կարպիս Եսայեան համայնքին անունով ողջերթ մաղթեց Ա. Սարգսեանին եւ դբրաւոր դեսպանին մատուռական կարողութիւնը, դիւանագիտական սուր դաղութիւնը եւ արձանագրած հայանպաստ յաջողութիւնները:

Շառլ Մալաս անդլերէնով բացատրեց ներկայի հայ երիտասարդութեան ունեցած սէրն ու հետաքրքրութիւնը հանդէպ մայր հայրենիք: Քաւ որ ինքզինքը չափազանց հպարտ կը զգայ հայկական ինքնութեամբ: Եղիշէ Արք. Կիպիրեան բարձր դնահատեց ողջերթի եւ հրաժեշտի երեկոյթին պատրաստը եւ վեր առաւ տոքթ. Ա.Մ.Է.Ն Սարգսեանին բազմակողմանի արժանիքները:

Ա. Սարգսեան ծափահարութիւններու մէջ բարձրախօսին առջեւ գալով ըսաւ ներկաներուն. – «Սիրելի բարեկամներ, ես որոշեցի որ անձամբ իմ երախտագիտութիւնս յայտնեմ ձեզի. որովհետեւ ալ շրջորհակալական նամակներ ուղարկեմ իւրաքանչիւրիդ, ինծի համար նոյնը չէ, որովհետեւ այս մտերմիկ շրջանակը»: Ցետոյ 16 տարիներ ետ երթալով պատմեց թէ ինչպէս Անգլիա եկաւ որպէս Գէմպրիճի համալսարանի ստորագիտութեան դասախօս: 1985–ին Նուարդ Կիւլպէնկեան զինք դասախօսած է ստորագիտութեան մասին, սաւառը թիւով Հայերու եւ օտարներու ներկայութեան: Ան օրերուն արդէն սկսած է մօտէն հետաքրքրուիլ եւ կապ պահել Անգլիոյ Հայութեան եկեղեցական եւ ազգային հաստատութիւններուն հետ:

Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն ետք, նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի հրամանագրով Անգլիոյ Հայաստանի դեսպան նշանակուելէ ետք, պաշտօնական այցելութեամբ մը ներկայ կ'ըլլայ Ամերիկա, ՄԱԿ–ի չէնքին վրայ հայկական Եռագոյնին բարձրացման պատմական արարողութեան: Ա. Սարգսեան Հայաստանը նմանցուց երախայի մը եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը՝ Սիփիւռք եւ Հայրենիք, անոր ծնողքները, հոգատարները: Կոչ ըրաւ ներկաներուն որ Սիփիւռք – Հայրենիք յարաբերութիւնները աւելի արագ զօրացնեն ու մանուկ Հայաստանը դառնայ զօրաւոր պետութիւն մը, միջազգային արդիական պայմաններով:

Իր եւ ընտանիքին կողմէ ջերմապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Անգլիոյ Հայութեան, նիւթական եւ բարոյական անվերապահ օգնութեան համար առաջին դեսպանատան բացման առթիւ:

Համայնքային եւ Եկեղեցական Խորհուրդը նաեւ Անգլիոյ Հայութիւնը մեծապէս դնահատելով տոքթ. Ա. Սարգսեանին հայանպաստ դիւանագիտական գործունէութիւնը եւ դաղութիս հետ սերտ կապերը, անոր նուիրեցին արդիական Աթթար քարաէսը:

Վերջաւորութեան Ա. Սարգսեան յայտնի յուզումով Եռագոյն դրօշակը վեր բռնած, քանի մը քայլ աւելի մօտեցաւ ժողովուրդին եւ բարձրաձայն ըսաւ. – «Այս օրհնուած դրօշակը ծածանեցաւ առաջին դեսպանատան վրայ. ես զայն ձեզի կը նուիրեմ որպէս մեր ազգային միասնութեան խորհրդանիշը: Անցեալ եւ ապագայ յաղթանակներուն ու նաեւ խորհրդանիշ իմ խոր համոզումին՝ որ ընփիւռք եւ Հայրենիք մէկ են»:

ՄՈՎՍԷՍ ԶԱՓԱՐԵԱՆ

«ԵՒՐՕ 2000» ԳՐԱԿԱՆ ՁԵՊՐՆԹԱՑԻՆ ՀԱՑ ՈՒՂԵՒՈՐՆԵՐԸ

Բ. Հպարտմեակի աւարտը նչելու նպատակով Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ եւ Եւրոպական Միութեան հովանաւորութեամբ «Եւրօ 2000» գրական ճեպընթաց մը մեկնած է Լիզպոնէն, որպէս խորհրդանիշ ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութեան, համերաշխութեան: Մասնակից 48 երկիրներու չորքին է Հայաստանը ուրկէ երկու գրողներ՝ Դաւիթ Մուրատեան եւ Լեւոն Խեչոյեան իրենց ուղեկից ու թարգման Դաւիթ Մաթեւոսեանի հետ այդ ճամբորդութեամբ Փարիզ հասան Յունիս 11–ին:

Յունիս 13 Երեքշաբթի անոնք կարճատեւ այց մը տուին «Ծառաջ»ի խմբագրատունը ուր զրոյցին դլխաւոր նիւթը եղաւ հոն ուղեւորութիւնը: Դ. Մուրատեան, Լ. Խեչոյեան եւ Դ. Մաթեւոսեան դրական ու հետաքրքրական նախաձեռնութիւն կը նկատէին գրական ճեպընթացի մը կազմակերպումը որ տարի կու տար դանազան երկիրներու գրողներուն միջեւ անհատական հաղորդակցութիւն ստեղծելու: Աւելի կարեւոր ազդակ էր Գ. հազարամեակի Եւրոպային ճեւաւորման հեռանկարին մէջ ուր մարզկայնական, մշակութային արժէքներու տեղը պէտի որոշուէր առաւելապէս մատուռական տարրին կողմէ: Նաեւ կարեւոր էր Արեւելք – Արեւմուտք հակադրութեան նորովի ճեւաւորումը, նոր երկիրներու, նոր գաղափարներու ընդգրկումով:

Հայաստանցի գրողները ամէնէն աւելի տպաւորած էր տեսնել թէ ճեպընթացին ուղեւոր 108 գրողներուն մէջ կային Հայաստանին քաջածանօթ դէմքեր: Կար, օրինակ, սպանացի Գ. Գասարէս որ գրաւոր մը նուիրած էր Հայաստան ու մեծապէս տպաւորուած հայկական ճարտարապետութենէն: Կար սլովաք գրողը Թ. Եան որ Զարենցի սլովաքերէն հրատարակութեան գործին մասնակցած էր ու Աբու Լալա Մահարիէն տողեր կ'արտասանէր: Ուղեւորներէն մէկն էր լատվիացի գրող Մ. Զակլայսը որ հին ծանօթ մըն է Հայաստանի ու քանիցս գրած անոր մասին: Հետաքրքրական եղած էր բելառուս բանաստեղծի մը հետ հայաստանցի գրողներուն հանդիպումը. այդ բանաստեղծը հատուածներ կ'արտասանէր Մանուէլեանի Հայաստանին ձօնած էջերէն, աւելցնելով որ Մանուէլեանի նման մէկը եթէ իր երկրին մասին ալ երկու տող գրած ըլլար, ինք չատ երջանիկ պիտի զգար ինքզինք: Ուղեւորներէն վրացի գրողի մը ձեռքն ալ տեսած էին Գ. Սունդուկեանի թատերգութիւններէն մէկուն հատորը:

Գրական ճեպընթացը զանազան քա-

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

Աթլենի կլորիա թատերասրահին մէջ, Մայիս 28–ին տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 82–րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է օրուան նախագահը Ռոբերվէ Քոչարեան: Օրուան բանախօսը եղած է Սերգօ Գուլումճեան: Ելոյթ ունեցած են դեսպան Արմէն Պետրոսեան, տոքթ. Արմէն Տէրեան: Հ.Յ.Դ. երիտասարդական ճիւղին կողմէ ուղերձով մը հանդէս եկած է Արմիկ Պարագեան: Գործադրուած է վերարեւմտեան յայտագիր մը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 20–ին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան կոմիտէութեան Սիմոն Եահնիէեան խումբին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 82–րդ տարեդարձը: Օրուան հանդիսավարն էր Զարեհ Տէրվիշեան: Հայ Հօրիզոն հեռատեսիլի պատասխանատու Սուրէն Չէքիճեանի պատրաստած տեսերիզով ցոյց տրուած է Մայիս 28–ի առթիւ Հայաստան տեղի ունեցած հայկ. բանակի տողանցքը:

*
**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Տէմիրճեան» կեդրոնին մէջ, Մայիս 11–ին, նչուած է Հ.Բ.Ը. Միութեան Դարուհի Ցակոբեան վարժարանի 60–ամեակը, նախագահութեամբ Զբօսաչրջութեան եւ կենսոլորտի նախարար՝ Արթիւր Նազարեանի: Լիբանանի, Հայաստանի եւ Հ.Բ.Ը. Միութեան փոխերդներու ունկնդրութենէն ետք, խօսք առած է Դարուհի Ցակոբեան եւ Յովակիմեան–Մանուկեան վարժարանի տնօրէնն՝ Ժիրայր Դանիէլեան: Իրեն յաջորդած է Դարուհի Ցակոբեան վարժարանի եւ Կիպրոսի Մելգոնեան վարժարանի նախկին տնօրէնուհի Սօսի Պետիկեան: Հ.Բ.Ը. Միութեան կրթական յանձնախումբի խօսքը փոխանցած է Մկրտիչ Պուլտուքեան: Դ. Ցակոբեան վարժարանի չրջանաւարտներէն խօսք առած է Նուարդ Մատոյեան–Տարագճեան: Հանդիսութեան աւարտին Գեղամ Եպիսկ. կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը Դ. Ցակոբեան վարժարանի 60–ամեակին նուիրուած:

դաքներու մէջ երկօրեայ, եռօրեայ կայքերով կը հասնի Ս. Պետերսբուրգ ու վերադառնայ Եւրոպա ուր վերջին հանդրուանը կ'ըլլայ Պէրլինը: Ցետադային չորս լեզուով կը հրատարակուի հատոր մը «Նոր Եւրոպան» խորագրով. ամէն մասնակիցի տասը էջ կը յատկացուի այդ թեմայով գրութիւններու համար:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

– Իսկապէս, տիկի՛ն Պէյլէրեան, – սկսաւ մտիկ ընելու վարժուած մէկու մը բարձրաձայն, հեղինակաւոր չեշտով. Սուրեան յօժարաւ իր նախադասութիւնները կը սկսէր կամ կ'ընդհատէր զանազան մակաբոյծ բառերով, բացատրութիւններով, օրինակի համար՝ ապահովաբար, կը հաւատամ ձեզ, հաւատացէք որ... երբեւ թէ խօսքը տանտիրուհիին ուղղելով, մինչ իրօք բոլոր հիւրերուն համար կը խօսէր, որոնք արդէն իր դէմքին ի վեր խօսակցութիւնները դադրեցուցած, լրմով կը զբաղէին, բացի մէկ քանի հոդիէ, ինչպէս Զիլինկիրեանը, որ հնչական ըլլալուն վինքը արհամարհել կը ձեւացնէր եւ որուն Սեդրոսեան, յաղթական հակառակորդի մը գալէն նեղացած, կը պատմէր պայմանագրին յաւիտենական պատմութիւնը, յուզուած՝ բայ նամակ մը երեցցնելով ձեռքին մէջ:

– Ի՜նչ խայտառակութիւն է ըրածնին, րոդքեմ պիտի...

Եւ Խապառաճեանը, որ Սուրեանը զէվզէկ, գիւղպէ կ'անուանէր եւ որ դատառակին հետ դրամի վիճաբանութեան մը բռնուած էր՝

– Պասա՛մ... 20 ֆրանքը 80 զրուշ ողջ չըներ, խարեր են քեզի, անգլիական ոսկին 25 ֆրանք 25 սանթիմ է... հաշիւը ընեմ տէ, նայէ... 30 փարայի չափ խաբուեր ես, ուշարդութիւն բնելու է հոս, հա՛, կը խաբեն...

– Իսկապէս, տիկի՛ն Պէյլէրեան, կը հաւատամ ձեզ, թէ այս դիշեր ուշանալուս պատճառը, հակառակ կանուխ պատրաստութեան, դեր տուի անցեալ դիշեր,– հոս, ձայնին մէջ չեշտ մը, որ ստորակէտ մը կամ բութի մը կը նմանէր, – կամքէս բոլորովին անկախ պարադաներու պէտք է վերագրել:

Ու սկսաւ մանրադէպ մը պատմել՝ ունկընդրութեան ծիծաղներով ընդմիջուած: Աւանակով Նեղոս գացեր էին պոքսուխատի մը համար... հոն, անգլիացի պինուոր մը, կլոր ու տափակ գլխարկը պըլուխը դրած, «ինչպէս կափարիչ մը քիւփի մը վրայ»...

Այս նմանութիւնը քրքիջ մը առթեց, որուն չմասնակցեցան քանի մը հոդիներ, որոնք արդէն առիթը ունեցած էին խընդալու աւակէ եւ մէկ մըն ալ ինք, իր տօվորութիւնը ըլլալով խնդացնել առանց աւելու իր ակադեմական գրաբար լեզուն:

– Կ'երեւայ, թէ դինով էր... ճիշդ առանակին եաեւը նստած էր... ինչ որ ինծի նմանցնել տուաւ պինքը ու աւանակը «դրսի» չոդենաւի մը, որուն ծխնելոյզը եաեւէն եղած ըլլար...

Ահագին քրքիջ մը ողջունեց այս երկրորդ նմանութիւնը, կ'երեւի, թէ անտիպ...

– Իրաւ անանկ է... ճիպ ճիշդ... աս ի՛նչ թօհաֆ տղայ է...

Շատ լուրջ, կարծես օտար այս խընդուքին, իր ներքին գոհունակութիւնը մատնող աչքի աննշմարելի քթթումով մը միայն, Սուրեան կը չարունակէր պատմութիւնը՝ թիկնաթոռին վրայ լայնօրէն տարածուած, իրանը եաեւ ու մերթ մատներովը պեխերուն ծայրերը ոլորելով: Ամենափոքր մանրամասնութիւնները կ'ընդլայնէր եւ չէչին, աննշան կէտերուն վրայ հաճոյակատարօրէն կը ծանրանար՝ ջանալով քառերու առատութեամբ նիւթին կծծութիւնը դարմանել, ամբողջութիւնը աջողել խօսքի յուսահատեցնող դանդաղութեամբ մը, որ անհամբերութենէն կ'եռացնէր օրիորդ Զարուհին, հետաքրքիր, աչքերը խոշոր բացած, «է՛, վերջը՛, է՛, վերջը՛»ներով մտրակելով Սուրեանը, որ առանց հոգ ընելու կրիայի իր գնացքը, կ'երթար, կը ծամծմէր, իր նախադասութիւնները կը կոկէր, կը խնամէր մակբայներով, շաղկապներով, սեռի խնդիրներով, քերականական ամէն երկրորդականներով կը խճողէր, կ'երկարէր, երբեմն ալ կանդ առնելով՝ ծխելու կամ վինտռելու համար: Կէս ժամ պատմեց չնչին դէպք մը, զոր քանի մը բառով կարելի էր ամփոփել: Բայց որչա՛փ խնդացուց ընկերութիւնը, յաճախ թերեւս ինք ալ զարմանալով, թէ ինչո՛ւ կը խնդան: Երբեմն Մարկոսեան, նախանձէն անչուչտ, կը չանար կատր մը ուշադրութիւն փրցնել. կ'ընդմիջէր, կը փորձէր սրամիտ խօսք մը սպրդեցնել. ոչ ոք սակայն կը զբաղէր իր սրամտութիւններով, որոնք կը բռնկէին թրջուած լուցկիներու պէս. այդ առնձգութեան հանդէպ Սուրեան չբթուածքի արհամարհոտ եւ դժգոհ մխանգամային կծկուած մը ունէր:

– Այո, պարո՛ն, վար խնկայ, – պատասխանեց անգամ մը Մարկոսեանին, որ կատակ մը չանդրգնած էր Սուրեանին՝ բախման պատճառով աւանակէն վար իչնալուն վրայ, – բայց ապահովաբար չեմ մաղթեր, որ դուք իմ տեղս եղած ըլլայիք ձեր մարմինով...

Խոչոր ծիծաղ մը փրթաւ այս հեդնութեան, որ Մարկոսեանը պապանձեցուց, պայթած օդապարիկի մը պէս ամբեցուց, մինչ Սուրեան, հակառակորդը կիցի հարուածով մը տապալելէն զոհ, յաղթական կը չարունակէր: Պատմութեան վերջին լուութիւն մը տարածուեցաւ սենեակին մէջ. միջնարարի պէս բան մը, զոր կը խանդարէր միայն թաւ ձայնը Խապառաճեանին՝ Գալաֆեանին հետ խօսող.

– Սուլթան Համիտը ի՞նչ չանցանք ունի, չանցանքը մերինն է...

Սուրեան ոտքի ելաւ ու մէկ ձեռքը տաւտին գրպանը, միւս ձեռքով գլանիկին մոխիրը անտարբերօրէն թօթուելով պնակի մը մէջ, առանց նայելու իր ունկընդիրներուն՝ չատ հանդարտ չեչտով մէկուն, որ պարզ բան մը կ'ըսէ կամ արտակարգ յայտնութիւն մը, որուն չատ բերելիք ահագին տպաւորութեանը վրայ վստահ է.

– Գիտէ՞ք, – ըսաւ,– սուլթան Համիտը խիստ մեծ մարդ է...

(Շար. 22)

(Շար. Ա. էջէն)

բառաւթիւն մը ծագած է Յունիս 16–ին, որու հետեւանքով առնուազն հինգ մեռեալ կար։

ՍԵՐՊ գլխաւոր ընդդիմադիրը՝ Վիւք Տրասքովիչ թեթեւօրէն վիրաւորուեցաւ իրեն դէմ դործուած մահափորձէ մը, Յունիս 16–ին։ Ապարքը դործուեցաւ Մոնթենեկրօ եւ ձերբակալուեցան չարագործները ու օժանդակողները։ Տրասքովիչի կնոջ համաձայն այս ամբողջին եաին Միլոսեւիչը կար։

ԷՒ – Փլ – ԷՒ–ի Ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 17–ին։ Միչէլ Ալիօ – Մարի կարդաց Շիրաքի ուղերձը։ Ան կոչ կ'ընէր, որպէսզի իրեն զօրավիդ ըլլան նախագահական հնգամեայ ժամանակաշրջան ստեղծելու համար։

Վ.Լ. ԳՈՒՍԷՆՍԿԻ մեղադրուած է, բայց ազատ արձակուեցաւ եւ Յունիս 16–ին եկաւ Բուդիրկալի բանտէն։ Ըստ իր փաստաբանին, մեղադրանքին համաձայն, Մեհիա – Փոսթ ստեղծուած է Պեռութեան վնասելու ոճրային նպատակով։

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՕՊԱՑԻ ԱՋԳԵՐՈՒ ԱԽՕՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունիս 16–ին, Պրիւժի մէջ, Դ. խումբէն Ֆրանսա 2 – 1 յաղթեց Չեխ Հանրապետութեան եւ որակուեցաւ քառորդ աւարտականներուն համար։ Ֆրանսայի կէտերը նշանակեցին Թիէրի Անրի ու եւ Եուրի Ճորքայէֆ։ Նոյն օրը Հոլլանտա 3 – 0 յաղթեց Դանիոյ, Ռոթերտամի մէջ եւ որակուեցաւ։

ՇԱԲԱԹ, Յունիս 17–ին, Ա. խումբէն Անգլիա եւ Գերմանիա հանդիպում ունէին Շտալըուայի մէջ։ Նախորդ իրիկուն արդէն ծանր մթնոլորտ մը տիրած էին Պրիւսէլի մէջ, ուր բրիտանացի խուլիկաններ աւեր գործեցին։ Շուրջ 900 ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ բազմաթիւ Անգլիացիներ արտաքսուեցան Պելճիայէն։ Բայց, մրցումին օրն ալ կրնայի չեզոք բախումներուն առաջքը առնել, Գերման եւ Անգլիացի բաւական խըմած յայտնաբերուած էին եւ ապահովութեան ուժերը մթնոլորտին վատթարացնին առաջքն առնելու համար։ 450 ձերբակալութիւն կատարուած էր։ Պելճիացիները կ'ապրանէին անգլիական իշխանութիւնները որ թոյլ տուած են ծանօթ խուլիկաններու մեկնումին։ Կիրակի օր, ԻՒՖԱ–ն արտակարգ նիստ գումարեց եւ ծանր ազդարարութիւն մը ըրաւ Անգլիոյ եւ սպառնաց խումբը արտաքսել եթէ նոր միջադէպեր պատահին։

Անգլիա 1 – 0 յաղթեց Գերմանիոյ, ինչ որ տասնամեակներէ ի վեր չէր պատահած միջազգային հանդիպումներու մակարդակին։

Նոյն օրը Փորթուկալ 1 – 0 յաղթեց Ռումանիոյ եւ որակուեցաւ։

ԿԻՐԱԿԻ, Յունիս 18–ին, Լիէժի մէջ, Եուկոսլաւիա յաղթեց Նորվեկիոյ 1 – 0, իսկ Սպանիա 2 – 1 յաղթեց Սլովենիոյ։

Աժամեայ դասաւորումով, Ա. խումբին՝ Եուկոսլաւիա (4) եւ Դ. խումբին՝ խումբին՝ Իտալիա (6 կէտ), Գ. խումբի՝ Եուկոսլաւիա (4) եւ Դ. խումբին՝ Ֆրանսա (6)։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝ ԵԼԱՆՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ՋԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ· ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վանն Սուրբ Էջմիածնի։

COMMUNIQUE

DES PARENTS ET DES ANCIENS ELEVES DU COLLEGE SAMUEL-MOORAT

PAR SOLIDARITE A LA MANIFESTATION du 18 juin par le Comité du 24 avril la fête champêtre annuelle de l'école prévue le 18 juin a été décalée au 25 juin **afin d'être nombreux devant le Sénat.**

Nous invitons tous les parents, les anciens, les amis... à venir le 25 juin à partir de midi **pour notre**

FETE CHAMPETRE

dans les jardins du Collège
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
QUE LA FETE COMMENCE
SPECTACLE DES ENFANTS
CHANTS, DANSES. THEATRE, MARIONNETTES...
Buffet, Khorovadz, Merguez, Frites, Bar, Kermesse . . .

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

URGENT

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours des mois de juillet et août 2000 pour son centre de vacances de Bellefontaine.

- **2 animateurs (garçons)**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Samedi 24 Juin à 20 heures

à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
——— PARC "BON REPOS" ———
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** • **Surprises**
- **Buffet** • **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց։

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25–ին, կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տաճին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը Հոգելոյս

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Երախտաշուք Հայրապետին ու հաղորդակից Անոր՝ իր երկնային հոգեդէն նեղկայութեամբ։

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պարտաւոր Թէրզեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վիպէն Դաբրինեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN
présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**

le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30

Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ** et son orchestre

Partie artistique:
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՒՅՑ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 21
MERCREDI
21 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·931 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.931

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Յունիս 18–ին, ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութեան 33 շրջաններէ մասնակցած են 113 թեկնածուներ: Անոնց 25–ը առաջադրուած էին կուսակցական նախաձեռնութեամբ, 88–ը՝ անհատական: Ամէնէն արդիւնքը 76 տարեկան էր, ամէնէն երիտասարդը՝ 26: Թեկնածուներէն 106–ը ընտրողական կրթութեան ատեր էին, 13–ը՝ կիներ: Շուրջ 77 հազար քուէարկողներէ մասնակցութեան տոկոսը եղած է 56,7%: ԼՂՀ Մշակոյթի նախարարը ունի 33 երեսփոխան:

Տեղացի ու արտասահմանցի 53 լրագրողներ ու 14 անկախ դէտեր հետեւած են ընտրութեան ընթացքին ու վկայած որ ամէն բան անցած է օրինաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Թեկնածուներու մեծագոյն խումբը ներկայացուցած է Հ.Յ.Դ.–ն (21 թեկնածու): Նախնական արդիւնքներու համաձայն Արցախի Ժողովրդական Շարժումը առաջին դիրքի վրայ է 13 երեսփոխաններով, Հ.Յ.Դ. ունի 9 ընտրեալ, իսկ Ազատական Կուսակցութիւնը՝ 1: Վերջնական արդիւնքները կը հրապարակուին Յունիս 21–ին:

Նախագահ Ա. Ղուկասեան որ ընտրութեան նախօրեակին երեւանէն վերադարձած էր Մոսկուայէն, քուէարկած է իր բնակարանը տարուած շրջուն քուէատուփի մը միջոցով: Նոյն ձեւով քուէարկած են Շուշիի բանտին կալանաւորները:

Յունիս 18–ի ընտրութիւնը երրորդն էր Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան գոյութենէն ի վեր:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՌՈԼԱՆ ՇԱՒՈՅԵԱՆ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ Հ.Յ.Դ. ՇԱՐՔԵՐԷՆ

Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի որոշումով Մշակոյթի նախարար՝ Ռոլան Շաւոյեան հեռացուած է Հ.Յ.Դ. շարքերէն: Մարմնին ներկայացուցիչը՝ Արմէն Ռուստամեան այդ առթիւ բացատրութիւններ տուած է, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց.–

«Նախորդ կառավարութեան մէջ գործակից Ռոլան Շաւոյեանի ներկայութիւնը ներկայացուցեց իրրեւ Դաշնակցութեան կողմից պատասխանատուութեան առանձնում. սա այն պարագային, երբ Դաշնակցութիւնը վերջնիս թեկնածութիւնը չէր առաջադրել: Մեկնելով վերոգրեալ քաղաքական գործելակերպի Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմինը ոչ չառաջադրել Ռոլան Շաւոյեանի թեկնածութիւնը ու միաժամանակ վերջինիս տեղեակ պահել, որ նա հաշուի առնի այս մօտեցումը եւ ձեռնպահ մնայ նոր կառավարութեան կազմի մէջ ընդգրկուելուց: Սակայն Ռոլան Շաւոյեանը, իր պատճառաբանութիւնները բերելով, այդուամենայնիւ սեփական նախաձեռնութեամբ առանձնեց Մշակոյթի նախարարի պարտականութիւնները: Լինելով քաղաքական կուսակցութիւն՝ Դաշնակցութիւնը աչքի է ընկել իր կազմակերպական կառոյցի ամրութեամբ եւ կայունութեամբ: Նրա բոլոր անդամները, անխտիր, հաւատար են Հ.Յ.Դ. ծրագրի եւ կանոնադրի առջեւ: Սա նաեւ կենսագրութիւն եւ ատանդոյթ ունեցող որեւէ լուրջ քաղաքական կազմակերպութեան սկզբունքն է: Գերագոյն Մարմինը, պարտականութիւն ունենալով վարելու Հայաստանի կազմակերպութեան քաղաքականութիւնը, ճշդելու նրա մարտավարութիւնը, պարտաւոր է նաեւ ապահովել կանոնադրի անվերապահ կիրառումը: Սրա հիման վրայ, Գերագոյն Մարմինը որոշեց Հ.Յ.Դ. շարքերից հեռացնել Ռոլան Շաւոյեանը»:

«ՃՐՔԵՆՓՐԷՍ»

(Յուվին 19 / 20)

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԵԼՈՅԹԸ

Երեւանի մէջ բուժումը ստացող ԼՂՀ նախագահը Ստեփանակերտ վերադարձին հեռաձեւիլէն հանդէս եկած է ժողովուրդին ուղղուած դիմումով: Ըսած է թէ չատ անգամ Արցախեցին պարտադրուած լռութիւնը հրաշազարի տարիներուն անպատժելի միջավայրի մը առաջնորդած է ու ծանր հարցեր առեղծած: Գոհունակութիւն յայտնած է որ թէեւ Մարտ 22–ի ողբերգութեան գնով, յաջողած են յաղթահարել անարդարութեան մեծ չրջանը ու այսուհետեւ Արցախի մէջ ոչ ոքի իրաւունք կը տրուի ուրիշի մը տէրը ըլլալու եւ բռնութեամբ, սպառնալիքի միջոցով կեղծ յարգանք վայելելու: Իր անձին դէմ ղրծուած ահաբեկչութեան մէջ ապահովութեան մարմիններու թերացումը մատնանշելով հանդերձ, Ա. Ղուկասեան նոյն տեսն ընդգծած է ահաբեկչութեան դիչերը եւ յաջորդող օրերուն կառավարութեան եւ իրաւապահ մարմիններուն յաստակ գործողութիւնները, դնահատելով պանդռ:

Ան Արցախի դլխաւոր խնդիրը համարած է սեփական հողին վրայ աչխատանքի պայմաններու ստեղծումը որուն ոչ մէկ տեսակէտ կրնայ պարտադրուիլ, քանի որ Ղարաբաղ մոտիվը չէ չեղելու անկախութեան ճամբէն: Ա. Ղուկասեան ըսած է.– «Պատրաստ ենք իրաւահաւասար յարաբերութիւն հաստատել բոլոր երկրների հետ ու լուծել Ադրբեջանի հետ ամէն տարակարծութիւն եթէ նրա դեկավարները պատրաստ լինեն դրան»:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ՌՈՒՍ ՁԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Յունիս 18–ին, Հայաստան – Թուրքիա սահմանագիծին վրայ ռուս զինուոր մը սպաննուած է: Սահմանապահ Ռուսին վրայ թրքական կողմէն եօթը կրակոց ուղղուած է: Տեղւոյն ռուսական ուժերու պետ գօր· Մ· Նայմիլօ մեկնաբանելով պատահարը, դրդռութիւն որակած է գայն: Միջադէպը տեղի ունեցած է Արմաւիրի սահմանապահ չոկատի տեղամասը· Թուրք զինուորներ Ա· Զիաբլիկովը ոչ ծառայողական հանդիպումի մը մղած են ու խարուած զինուորականին վրայ կրակած են երբ այս վերջինը առանց դէնքի ու համազգեստի մտած է Արաքս գետը: Քրէական գործ յարուցուած է եւ հետաքննութիւն բացուած: Դրգռութիւններու եւ դէնքի ապօրինի գործածութեան համար թրքական կողմին բողոք ներկայացուած է:

***

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ախալքալաքցիները առարկած են ռուսական զինուորական խարիսխները այդ չրջանէն փոխադրելու որոշումին դէմ, քանի որ իրենց նիւթական բարօրութիւնը կապուած է այդ խարիսխներուն: Հոն որպէս վարձկան աչխատելու, կամ դանազան ծառայութիւններ առանձնելու չրնորհիւ կ'ապրի աւելի քան 70 հազար հոգի: Ատկէ զատ, չրջանի Հայերը որոնք ընդհանուր բնակչութեան 90%–ը կը կազմեն, չեն մոռցած Թուրքերու 1920–ական թուականներու ոսպատակութիւնները: Ռուսական խարիսխներու փոխադրութեամբ այդ չրջանի Հայերը կը մտահոգուին որ Թուրքիոյ սահմանը կը պահպանուի միայն վրացի սահմանապահներու կողմէ:

***

ՀՈԿՏ· 27–Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸՆ ԱՒ ՓԱԿՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 27–ին Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչութիւնը նախընթաց մարմինը որ զինուորական դատախազութիւնն է, յանգանքի բացակայութեան պատճառով փակած է հետաքննիչ փոխ – տնօրէն Յ· Յարութիւնեանի թղթածրարը: Ան կը մեղադրուէր կատարուածին օժանդակելով ու ձերբակալուած էր Յունուար 5–ին: Յունիս 2–ին ազատ արձակուած էր երկրէն չհեռանալու յանձնառութեամբ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆՈՎԸՐԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հանովըրի «Էքսփօ – 2000» յուցահանդէսին Հայաստանի օրուան (Յունիս 24)

(Շար·ը Դ· Էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՑՔ Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՀԵՏ

Քաղաքական դիտաժողովի մը առիթով Պոլիս գտնուած միջոցին «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթը հարցազրոյց մը ըրած է Հայաստանի նախագահի նախկին խորհրդական Ժ· Լիպարիտեանի հետ: Գլխաւոր նիւթը եղած է Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու մարդը:

Ժ· Լիպարիտեան ըսած է թէ Թուրքիա կաբեւոր առիթ մը վախցուցած է Կովկասի մէջ ազդեցութիւն տարածելու համար, մերժելով բնականոն յարաբերութիւն հաստատել Հայաստանի հետ: Աւելցուցած է թէ անոր այդ յամառութիւնը նաեւ կը զօրացնէ Հայաստանցիին այն համոզումը թէ Թուրքիա Հայերու յաւերժական թշնամին է եւ Հայաստանի համար որեւէ լաւ բան ընել պիտի չուզէ: Այս համոզումին մէջ Ղարաբաղի հարցով Բաքուի զօրակցելու տեսակէտն ալ մեծ դեր չի կատարեր, քանի որ Հայերը կը հաւատան թէ եթէ այդ պատճառաբանութիւնը զոյութիւն ունենալէ դադրի, Թուրքիա ուրիչ պատրուակ մը կը գտնէ Հայաստանին չմօտենալու համար:

Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի խորհրդականը յիչած է թէ անոր նախագահութեան օրով զործած էր բոլոր դրացիներուն հետ լաւ յարաբերութիւն հաստատելու կեցուածքը որ կարգ մը չրջանակներու դժգոհութիւն պատճառած էր. այսօր անոնք տեսնելով Ախալցայի ընթացքը, իրաւացի կը գտնեն իրենց դժգոհութիւնը: Ժ· Լիպարիտեան կը խոստովանի որ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի կիրարկած չրջափակումը անթերի չէ, բայց պէտք է նկատի ունենալ երկու կողմին եւ նաեւ Ադրբեջանի, առեւտուր ընելու փոխադարձ փափաքը:

չրջանէն փոխադրելու որոշումին դէմ, քանի որ իրենց նիւթական բարօրութիւնը կապուած է այդ խարիսխներուն: Հոն որպէս վարձկան աչխատելու, կամ դանազան ծառայութիւններ առանձնելու չրնորհիւ կ'ապրի աւելի քան 70 հազար հոգի: Ատկէ զատ, չրջանի Հայերը որոնք ընդհանուր բնակչութեան 90%–ը կը կազմեն, չեն մոռցած Թուրքերու 1920–ական թուականներու ոսպատակութիւնները: Ռուսական խարիսխներու փոխադրութեամբ այդ չրջանի Հայերը կը մտահոգուին որ Թուրքիոյ սահմանը կը պահպանուի միայն վրացի սահմանապահներու կողմէ:

***

ՀՈԿՏ· 27–Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸՆ ԱՒ ՓԱԿՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 27–ին Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչութիւնը նախընթաց մարմինը որ զինուորական դատախազութիւնն է, յանգանքի բացակայութեան պատճառով փակած է հետաքննիչ փոխ – տնօրէն Յ· Յարութիւնեանի թղթածրարը: Ան կը մեղադրուէր կատարուածին օժանդակելով ու ձերբակալուած էր Յունուար 5–ին: Յունիս 2–ին ազատ արձակուած էր երկրէն չհեռանալու յանձնառութեամբ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՆՈՎԸՐԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հանովըրի «Էքսփօ – 2000» յուցահանդէսին Հայաստանի օրուան (Յունիս 24) Վենետիկի 16–րդ Ազգային Պիէննալէ յուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Նոյեմբեր:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԱՇԽԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԻԷՆՆԱԼԷԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»).–

Մասնակցիլ Վենետիկի միջազգային արուեստի եւ ճարտարապետութեան ցուցահանդէսներուն սեփական տաղաւարով, ամէնուն չէ տրուած· Հարուստ ազգերու մենաչնորհ է, քանի միայն մեծ ազգերն են որ հոն ունին իրենց սեփական տաղաւարը: Խորհրդային Միութեան տաղաւարը, վերադարձած ըլլալով Ռուսաստանին, մնացեալ 14 հանրապետութիւնները դուրս մնացած են մասնակցելու կարելիութենէն, կամ տախտակած են չատ մեծածախք դիներով միջոցներ վարձել, կարենալ մասնակցելու Վենետիկեան աչխարհահռչակ միջազգային երկամեայ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը, տագնապով միայն հարուստ ըլլալով, այս ԶՈՐՐՈՐԴ անգամն է որ կը տեղծէ իր սեփական տաղաւարը, չնորհիւ Մխիթարեան Միաբանութեան յոժարակամ տրամադրած (անչուչտ ձրի) տարածութիւններուն, երկու անդամ Մուրատ – Ռափայէլեան Վարժարանի պալատին եւ այս երկրորդ անդամը Ս· Ղազարի Մայրավանքին մէջ:

Ճարտարապետ Արա Զարեանի եւ Աչոտ Գրիգորեանի յանձնակատարութեամբ պատրաստուած, Մայրավանքի Ստեփան Սրապեան սրահը, դարձած էր Երեւան քաղաքի նոր ծրագիրները ներկայացնող աքանչելի ցուցասրահ, որուն բացումը կատարուեցաւ Յունիս 19–ին, ի ներկայութեան Երեւանի քաղաքապետ Պր· Ա· Բաղդասարեանի, փոխ – քաղաքապետ՝ Նարեկ Սարգսեանի, դեսպան Պր· Գագիկ Պաղտասարեանի, ճարտարապետ հեղինակ՝ Լեւոն Վարդանեանի, սփռռնար՝ Գարեգին Նուշիկեանի եւ Երեւանեան յանձնախումբի քանի մը այլ անդամներու, Վենետիկէն, Փատովայէն, Միլանոյէն ծանօթ ազդայիններու, եւ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Տեղապահ Հ· Յարութիւն Վրդ· Պտրիկեանի որ ի բացակայութեան Աբբայի, բարի գալուստ մաղթեց մեծարգոյ հիւրերուն եւ յայտնեց Միաբանութեան եւ միաբաններուն ուրախութիւնը, փառաւորուած տեսնելով հայ մչակոյթը, միջազգային մակարդակով ցուցահանդէսներու մասնակցելով, ակնարկելով նաեւ այն համապարային չուքով պատրաստուող համագումարին եւ տօնակատարութիւններուն, որ Հայրենիքը կը պատրաստէ, դլխաւորութեամբ Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի, Հոկտեմբեր ամսուն մայրաքաղաք Երեւանի մէջ, նուիրուած Մխիթարեան Միաբանութեան Հիմնարկութեան 300–ամեակին:

Քաղաքապետ Բաղդեանի, չնորհակալական խօսքերէն վերջ, ներկաները հրաւիրուեցան, վանքի կանաչապատ եւ ծաղկաւէտ դարատափին վրայ, ուր թեթեւ քաղցրեղէններ եւ զովացուցիչներ պատրաստուած էին:

Առաջին անդամ ըլլալով, հայրենի հիւրերը, մինչեւ իրենց վերադարձը, կրցան հիւրանոցային բնակիլ վանքի նորոգուած յարկարաժինին մէջ, եւ այդ առիթ տուաւ որ միաբանները կարենան աւելի մտերմիկ հանդիպումներ ունենալ եւ օգտակար տեղեկութիւններ քաղել Երեւանի եւ առ հասարակ Հայաստանի չինարարական ծրագիրներու մասին:

Վենետիկի ճարտարապետական Պիէննալէ յուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Նոյեմբեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Գեղարուեստական միակ նորութիւնը Օփերայի շրջափակին մէջ, վերջերս ներկայացուած Արամ Խաչատրեանի յուշարձանն է, դէպի Բաղրամեան փողոց նայող: Արամ Խաչատրեանը մօտէն ճանչցած ինծի նման անձի մը համար, բաւական անհարազատ թուեցաւ: Արամ՝ այնքան մարքուր, մանկական, բարի հոգի մը ունէր, որ ըստ իս, երբեք չի համապատասխաներ կարմիր բանակի զօրավարի նմանող այս քանդակին...:

Կ'անցնիմ կափէ, պարտէզին մէջ. սուրճ մը կ'ապսպրեմ. դէշ չէ. կը խմուի: Սպասարկող կինը չատ ժամանակ չի դներ հասկնալու համար որ «արտասահմանից եմ»: Վրաս քիչ մը գոյն կար. արեւու ակնոց, լուսանկարի գործիք, գունաւոր շապիկ եւ առանց համազգեստի (սեւ) եւ փողկապի (սեւ) երեւանցիներուն պէս եւ մանաւանդ արեւմտահայերէն խօսող: Ես երբեք չեմ փորձեր լեզուս փոխել, նոյնիսկ երբ չհասկնան, մի քանի անգամ կը կրկնեմ, մինչեւ որ հասկնան: Եթէ Հայ են, պէտք է հասկնան, իսկ եթէ չեն հասկնար, թող երթան հայերէն սորվին... Ուրեմն կինը, հրաման խնդրեց որ վայրկեան մը կողքս նստի «մի հարց ուայ»: Սիրով, ինչո՞ւ չէ: – Ինձ կարո՞ղ էք մի հասարակ գործ ճարել ձեր երկրում, գամ աշխատեմ: Ախր երեխայ ունեմ չեմ հասցնում...: Եւ աչքերը լեցուեցան: Ես ի՞նչ կրնամ ընել, սիրելի քոյրիկ, քու պեռուիթինդ պէտք է ընէ այս գործը: Համբերէ. կը լաւանանք: Մեծ արկածախնդրութիւն է օտար ափեր նետուիլը. մենք վարժ ենք առտը. դուք կը կորսուիք. մենք Սիւրեքի զաւակ ենք. ամէն տեղ կրնանք լողալ. դուք կը խեղդուիք:

Սուրճս կէս թողած, հեռացայ, չկարենալով զոհացնել խեղճ կինը եւ ո՞վ գիտէ իրեն նման քանի քանիներ պիտի չկարենամ զոհացնել. երբ մէկ հայրենադարձին համար այնքան կ'ուրախանամ, ինչպէ՞ս դիւրութիւն ընծայել ուրիշի մը որ հայրենադարձ ըլլայ: Շէյքսփիրեան ազբերդութիւնն է մէջս մարդկային եւ ազգային յատկանիշի պայքար՝ Արարիչին «նուէր» տրուած՝ Հայերուն: Հայրս ոտքի կը կրկնէր.– Հայ ըլլալը դիւրին չէ: Եւ ես միշտ կը վերագրէի տառապանքի բաժինին. Ջարդերն ու գոտորածները վերջացած են, գարձած ենք ամբողջական քաղաքացիներ մեր ծննդավայրերուն. ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլայ Հայ ըլլալը... Եւ սակայն... դժուար է որովհետեւ միայն նիւթական կեանքը չէ որ պիտի ապահովենք: Ունինք հազարամեակներէն եկող հարուստ հաւատք, մշակոյթ որ ոգեղէն կեանքը կը կազմէն, այդ կեանքն է որ վտանգուած է միշտ, միւսէն աւելի, մանաւանդ արեւմտեան մշակոյթներու մէջ խեղդուած, յարատեւ պայքար կը պահանջէ մեզմէ, կենդանի պահելու այդ ոգեղէն կեանքը: Ուրեմն իրաւունք ունէր հայրս կրկնելու.– Հայ ըլլալը դիւրին չէ: Եւ այնքան ցաւալիօրէն ճիշդ է, որ չատ-չատեր չդիմանալով այս յարատեւ ճիգ պահանջող պայքարին, կը հրաժարին պարզապէս իրենց հայութենէն: Զբկայ, բառին մարքուր իմաստով, Հայ մը, որ ներքնապէս չապրի համլէթեան այս կացութիւնը, իր կեանքի ընթացքին:

Քայլերս ինքնաբերաբար կ'ուղղուին դէպի Հրապարակ. ուրիշ տեղ չկայ երթալիք: Երեւան չատ ընդարձակ է տարածութեամբ եւ չատ աղբատ՝ կեդրոնով: Առէք Փարիզը: Ամէն թաղամաս իր կեդրոնը ունի, Մոնմարթրէն մինչեւ Լատինական թաղամաս, Թրոքատէրօ, Սէն Միշէլ եւ միւսները: Երեւանէն վերցուր Արովեանն ու Հրապարակը, կը գառնայ մէկ միլիոնոց ննջարան: Բոլոր պանդոկները փոքր չրջանակի մէջ խտացուած են, նոյնպէս թատրոններն ու համերգասրահները: Եթէ ամէն թաղամաս, չրջան կամ մասիւ (երեւանեան բառով) մանրաքաղաք մը չգառնայ, ձախողած բան մը դուրս կու գայ: Երեւանի ճարտարապետները թող այս կէտը նկատի առնեն, ինչպէս առած էր Թամանեան, որմէ վերջ, սրբագրութիւններ տեղի չեն ունեցած:

Ճամբու երկայնքին ուշադրութիւնս կը գրաւէ ծաղկավաճառներու արտասովոր բազմութիւնը: Ծաղիկներ որ աժան չեն. գրեթէ արեւմտեան աշխարհի պինեռով: Երեւանի բոլոր անկիւնները, երեւելի Բրարիոնէն գատ, մայթերու վրայ բացուած են բազմաթիւ ծաղկավաճառներ որոնք, անտարակոյս, ունին համապատասխան պնորդներ: Շատ մը կեդրոններ, երկրապահներու խումբին կը վերադրեն, որ երկիրը թողած, ծաղիկներ, քարիւղի կայաններ եւ այլ տեսակի մրթերանոցներ կը պահեն: Աւետարանին մէջ անգք մը կայ, ուր այս եւ նման կացութիւնները յստակ բացատրուած են.– Ունեցողը չատ աւելի պիտի ունենայ: Իսկ ոզորմելին որ չունի, կամ քիչ ունի,– եղածն ալ պիտի առնուի ձեռքէն: Ներկայ Հայաստանի մէջ, Աւետարանի այս խօսքերը հասնողներուն եւ գործադրողներուն թիւը օրէ օր կը չատնայ: Աչքը լոյս Աւետարանականներուն...:

Ծաղիկի «հիւանդութիւնը» մասնաւորապէս տարածուած է հանդէսներու, բեմերու վրայ, յաճախ այնքան չափազանցուած, որ կատակերգութեան կը վերածուի:

ՏՕ – ՐԷ – Մի մրցոյթին օրը, երեք տարեկան աղջնակ մը այնքան ծեփեցին ծաղիկներով, որ խեղճը սարսափահար, բեմին վրայ լքեց ամէն ինչ եւ ներս փախաւ...: Սովորութիւն է. մեծ ու պզտիկ բեմ կը բարձրանան, իրենց սիրած արուեստագէտին ծաղկեփունջեր նուիրելու. եւ քանի որ հանդէսները չատ են եւ արուեստագէտները՝ առատ, Հայաստանի ծաղիկները զարձած են անբաւարար եւ ամէն չարաթ մեծաքանակ ծաղիկ կը ներածուի Հոլանտայէն եւ այլ երկիրներէ: Զարմանալի է որ ցարդ մարդ չէ մտածած կանաչներու Կուսակցութիւն մը հիմնել Հայաստանի մէջ...:

Օփերայէն մինչեւ Հրապարակ, քաղաքին սիրտը կը համարուի. կան պատանման, տուֆակերտ չքեղ չէնքեր, մաս մը նկարիչներու տրուած, առեղին, պետական գործիչներու, հիմնարկներու. յանկարծ կը բացուի պարապութիւն մը երկու չէնքերու միջեւ, կը յայտնուին, բաւին բուն իմաստով խրճիթներ, թիթեղածածկ, փայտի կտորներով կարկըտուած, որոնք ամբողջական քառակուսի թաղամաս մը կը կազմեն: Հարց կու տաս թէ ի՞նչպէս մնացեր են 70 տարի քաղաքին սրտին վրայ, Թումանեանի, Պուշկինի, Արամի, Ամիրեանի, Աբովեանի նըմանի փողոցներու վրայ որ բարձր չէնքի մը պատչառին Սան փաւլոյի «Ֆաւէլա»ները կը յիշեցնեն: Նոյն ժամանակամիջոցին, խեղճ ու անկազմակերպ երկիրներու մէջ՝ Կիպրոս, Լիբանան, Յորդանան ևլն. խրճիթները վերացան, նոր քաղաքներ կանգնեցան առանց հիւլէական ռումբը պատրաստող գիտնականներն ունենալու: Փառք Աստ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան(*)...:

Անգործութիւնը, հետզհետէ ժամանցի արեւելեան «վարինատ»ը կը զարգացնէ մայրաքաղաքի գրեթէ բոլոր չրջաններուն մէջ. նարաիի խաղը, մանաւանդ ճատարակը չատ տարածուած են: Բակերուն մէջ, մայթերուն վրայ, սովորական դարձած է, դէմ-դիմաց նստած խաղացողներու հանդիսիլ: Աղմկարար չեն. հաճելի է դիտելը. յաճախ պատուղի կամ կանանչեղէնի սեղանով կը վերջանայ: Զարմանալի համերաչխութիւն կայ ընկերներու եւ դրացիներու միջեւ: Իրարու օգնելու, ձեռք մը տալու պատրաստակամութիւն մը որ օրինակելի է: Կռիւ մը երբեք առաջ չերթար, քանի միջամտութիւնը կը հասնի կայծակի արագութեամբ, վերջնական հաչտութեան պայմանով: Երանի պետական խաւերուն մէջ ալ թափանցեր այս ոգին:

Առանց անդրադառնալու մտած եմ արդէն Աբովեան փողոց: Աբեվեանի հաճելի մասը կը սկսի Սայաթ-Նովայի անկիւնադարձէն եւ կը հասնի Հրապարակ: Տակաւին է եւ կը մնայ մայրաքաղաքին ամէնէն ջերմութիւն ունեցող փողոցը: Դժբախտաբար մի քանի ապակեպատ նոր

ԽՄԲ. – Այս յօդուածը լոյս տեսած է Մարտ 21ին, երեւան հրատարակուող Նովոյէ Վրեմիայի (ռուսերէն) մէջ և կը կրէ Վալերի Գասպարեանի ստորագրութիւնը: Նիկոլ Աղբալեանի որդին՝ Ռուբէն Աղբալեան, որու կը վերաբերի գրութիւնը, արտասահման ղրկած է յօդուածին թարգմանութիւնը որպէսզի ան լոյս տեսնի սփիւռահայ մամուլին մէջ:

***

ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ՈՐԴՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՎՃԱՐ...

Նախկին Կրասպակայայի անուան դըպրոցն այժմ կոչւում է երբեմնի առաջին Հանրապետութեան Կրթութեան նախարար Նիկոլ Աղբալեանի անուամբ: Նրա անուամբ ընտրեցին կոչել նաեւ Երեւանի պետական համալսարանի ուսանողական միութիւնը: Առիթի դէպքում «լրենց» Աղբալեան անուամբ սիրում են պարծենալ նաեւ դաշնակցականներն ու նրանց մամուլը: Հոդ չէ, թէ իրականում ինչպէս է գոյատեւում 84-ամեայ համաքաղաքացի Ռուբէն Աղբալեանը՝ հանրաճանաչ Նիկոլ Աղբալեանի որդին:

Վերջերս «Նոր Ժամանակ» («Նովոյէ Վրեմիա») թղթակցին յաջողուեց հանդիպել Ռուբէն Աղբալեանին՝ Գիտնականների Տանը բացուած անվճար ճաշարանում, որտեղ բացի նրանից արդէն վեցերորդ ամեան է, ճաշում են 150 թոշակառուներ եւ Աչափնեակի որբեր: Նրանք անվճար սնւում են 76-ամեայ կերհարտ Մայբրի անուան գերմանական մարդասիրական կազմակերպութեան չնորհիւ: Թոշակառու մայր Աղբալեանը «պարտըւած թշնամուց» ստացած օգնութիւնից աւել բան չէր էլ կարող ակնկալել: Թերեւս նա դէմ չէր Գերմանիայի նախկին զինուոր եւ կարմիր Խաչի կամաւոր Մայբրի անձնական նախաձեռնութեանը: Ճաշախ երկու զինուոր ընկերները զրուցում են մի սեղանի չուրջ՝ մի ման ապուր ուտելիս եւ յիշում անցած ժամանակները, պատերազմը: «Դաշնակցական նախարարի» որդուն դպրոցում ամէն տարի Նոյեմբերի 29-ին՝ Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաստատման օրը, դասարանից դուրս էին հրաւիրում: 7-րդ դասարանում նա ճանձրացաւ եւ նախընտրեց յետադայում հետակայ սովորել: Ընտանիքում էլ աչխատուժի կարիք կար: Նիկոլ Աղբալեանի կնոջը՝ Հրաբիին «դուրս հրաւիրեցին» ամերիկեան դպրոցից, ուր դասաւանդում էր: 1934-ին նրան նոյնիսկ ձերբակալեցին, բայց վախեցան «գործ սարքելու»: Իսկ Աղբալեանի աւագ որդուն՝ Մուշեղին «յաջողութեամբ բռնեցին» հակախորհրդային մի կազմակերպութեան իբրեւ անդամ, Կարէն Կամսարեանի, Աբվարդ Կանայեանի եւ առաջին Հանրապետութեան այլ հանրայայտ գործիչների ազգականների հետ միասին: Կարելիայիր աքսորից վերադառնալուց յետոյ Մուշեղը բնակուեց Օրջոնիկիձեսպղնդում էր Ռուբէնին ամբողջ կեանքի վերջ: «Հայր-նախարար»ի բիծը հետապնդում էր Ռուբէնին ամբողջ կեանքում: 14 տարեկանից Երեւան – Ադրբեջանում նա խրուած էր պեւ աչխատանքի մէջ: Իսկ երեկոյեան եռանկիւնաւորութիւնից իր վիտելիքներն էր կլսում չինութեան ղեկավարի հետ: Մելերոպոլի տեխնիկումում (ջրային տնտեսութեան տեխնիկում) որտեղ հեչտութեամբ ընդունուեց. Ռուբէնին յաջողուեց սովորընդամէջին մէկ կիսամեակ: Իմանալով Ռուբէնի կենսագրական որոչ մութ զծեր նրանք արագ զուրս թողեցին տեխնիկումից: Այդժամ նա աւարտեց նորմալ դասընթացը եւ պնաց աչխատելու տպարանում: 1936-ին նա սկսեց սովորել Թիֆլիսի կապի ինստիտուտի նախապատրաստական բաժնում, սակայն յաջողութեամբ դիմորդին այդպէս էլ չյաջողուեց կատարել դառնալ: Վիրաւորուած եւ չարացած նա էքստեռն յանձնեց Պոլիտեխնիկ ինստիտուտի մուտքի քննութիւնները, եւ ամենազարմանալին այն է, որ ոչ միայն ընդունուեց, այլեւ չինարար-հիդրոտեխնիկի դիպլոմ ստացաւ հէնց 1941-ի Յունիսի 23-ին, պատերազմի նախաչեմին: Համակուրսեցիներին ուղարկեցին տարբեր զինուորական ակադեմիաներ, իսկ Աղբալեանը մնաց «դա ասորով պարիժենիա» (յատուկ հրահանգի սպասող): Նրան ճանաչողները, դերասանուհին եւ դահուկորդին, երեւանի պասքէթպոլի եւ վոլէյպոլի թիմային խաղացողին խորհուրդ տուեցին նուիրել դրուել: Այսպէս, Ռուբէն Աղբալեանն ընկաւ ինքնաձգորդների յատուկ ջոկատ, որպէս կրտսեր լեյտենանտ: Պատերազմը սկսելով կիեւի չտապում՝ ծանր վիրան սան գրահել է Տալին, Ցանկին Կոնիեւու, Շտոլմենտ եւ Թաստով: Յատուկ տախուզական դասակի հրամանատարը պարզեւ չի ստացել եւ կոչում տանելու համար չի էլ չտապել: Ինչպէս յետագայում բացատրեց «յատուկ բաժնի» մի խտաակից՝ ամէն ինչ կապուած էր նրա դաչնակցական լինելու հետ: Այնուհետեւ Աղբալեանին թողեցին ծառայելու Պալթֆլոթում (Պալտիկական նաւատորմիղ) նոյնիսկ պատերազմի աւարտից յետոյ: Ցետագայում դիվիզիայում պրոմուել է անձնակազմի ֆիզիքական պատրաստուածութեամբ: Սպորտի տոմսի նախագծել եւ կառուցել Պալթիկայի ինչպէս նաեւ մոտորանաւատների մարմարմիջոցառումների դահլիճ: Երբ վերլատակեց 1961-ի խրուչչովեան զօրացման հրամանը, ինժիներ-մայոր Աղբալեանը քաղաքացիական կեանքին վերադարձողներից առաջինն էր, հակառակ մեծ թիւով հիւրեր հաւաքուելին տունը, ինքզինքս աչուղ կը յանկարծատնէի եւ պնակ մը չրջեցնելով հիւրերուն մէջ, մանրուքներ կը հաւաքէի, ամէնուն ծիծաղին արժանանալով, որպէսզի փոքրիկ քրոջս պաղպաղակ կարենամ նուիրել...:

Քրոնիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(Շար. 14)

ՄՈՆԱՔՈՅԻ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՁԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՆԴՐՈՑ ԱՌԱՐԿԱՑ ԵՆ Ս. ԽԱՉԻԿԵԱՆ, ԻՇԽԱՆ ՌԷՆԻԷ, ԲԱՑՑ...

Մոնաքոյի դրոշմաթուղթերու հարցը բաւական մեծ համեմատութիւններ առած է եւ առաջին արձագանգողը եղաւ Լը Մոնտո (Յունիս 11/12) բաւական լայն տեղ տալով։ Կրասի հարցազննիչ դատաւորը՝ Միւրսիանօ քննութեան տակ առնելու համար կանչած էր իշխան Ռէնիէի հարստութեան մատակարարը՝ Անարէ փաշմերօ որ նաեւ նախագահն է Մոնեկասք Դրոշմաթուղթի գրասենեակին։ փաշմերօ պիտի հետապնդուի «զեղծարարութեան մեղսակցութեան» համար, հաւաքածոյի դրոշմաթուղթի վաճառքի քննութեան կապակցութեամբ։

Վեց տարի է որ քննութիւն բացուած է կրասի դատաւոր՝ Ժան-Փիէր Միւրսիանոյի կողմէ դրոշմաթուղթերու լայնածաւալ գեղծարարութեան մը համար։ Փաշմերոյի հետ, կը հետապնդուի նաեւ դրոշմաթուղթի Գրասենեակին անօրէնութիւն ալ՝ սիկլին Գասթելլինի որ յայտարարած է թէ ոչ մէկ կապ ունի այդ խըն-

---

պարագրան սկսուեց, երբ իրր թէ մոնագութեան մատնուեցին խորհրդային երեւոյթները... եւ այդ ամառ Ռուբէն Ազարեանին հրաւիրեցին ուսխորհուրդի՝ իր հօր անուան նատաշրջանին։ Պատերազմի չքանչանը տեսնելով վեթերանի կրծքին՝ նատաշրջանի մասնակից անմօրուս հայրենակիրներից մէկը ծամածռեց դէմքը, թէ՝ ձեր ինչի՞ն են պէտք այդ երկաթի կտորները։ Հրաւիրեցին նաեւ Կրասպեկասյայի գործոց, որը արագ վերանուանուել էր հօր անուամբ։ Յաւօք՝ քչերն էին ատարական երեկոյին, որ ինչ-որ բան պիտէին Նիկոլ Աղբալեանի մասին։

Ռուբէն Աղբալեանը գոյատեւեց բացատակէս կարմիր Խաչի օգնութեան չբնորհիւ։ Մննդի համար նա այժմ պարտական է զերմանացի Մայէրին։ Իսկ այն, որ իրենով չեն հետաքրքրուում «իր» իսկ ազգակիցները, մեր դժուարին ժամանակների հետեւանքն է։ Ամէն դէպքում՝ Ռուբէնը չի համակերպուում անուշադրութեանը։ Հասարակութիւնը նրան չի խնայել։ Ոչ անցեալում, ոչ ներկայում։

րին հետ։

Դատաւորը կ'ուզէ ճշդել այս երկու անձերուն խաղացած բուն դերը Մոնաքոյի դրոշմաթուղթերու հարցին մէջ, մեծարանքի անարժէք դրոշմաթուղթեր, հրատարակուած Մոնաքոյի պետութեան կողմէ նոր դրոշմաթուղթերու հրապարակման առթիւ։ Մանապէտներ կարեւորութիւն չեն տուած, անարժէք պոներով պանոնք, բայց դրոշմաթերթերը առաջարկուած էին բարձր գիներով, սիրողական հաւաքածոյի տէրերուն։ Գանձի ժանտարմներու հետաղօտական գործը հաստատած է որ 1991–էն 1996, Իշխանապետութիւնը (Մոնաքօ) վաճառած էր այդ դրոշմաթերթերը ծանօթ դրոշմավաճառի մը՝ Սարգիս Խաչիկեան ութը քան 14 միլիոն ֆրանքի։ Կը թուի, որ այս վերջինը չարաշահումներու չղթայի մը առաջին օղակն է։ Ս. Խաչիկեանի տունը խուզարկելով, ոստիկանները 14,6 միլիոն ֆրանքի չէքերու պատճէններ գտած են, ուղղուած «Մոնաքոյի իշխանին» անուններ։ 1999 Մարտ 30–ին, փաշմերօ երբ կը հարցաքննուէր դատաւորին կողմէ, ընդունած է որ իշխան Ռէնիէ, իր անհատական հաշուին վրայ գնձած էր այդ վաճառքէն գոյացած գումարը։ Փաշմերոյի համաձայն, իշխանը այդ գումարը օգտագործած էր պնելու համար հպատակ դրոշմաթուղթեր, որոնց աշխարհի լաւագոյն հաւաքածոյին տէրն է։

Դատաւոր Միւրսիանօ խորհած է կանչել նաեւ Մոնաքոյի իշխանը, բայց հրաժարած է, հաստատելէ ետք թէ ըստ Մոնաքոյի Սահմանադրութեան, կեանքն անձեռնմխելիութիւն կը վայելէ։ Հարցաքննումը սկսած էր 1994 Սեպտեմբերին, երբ քանի մը տասնեակ անհատներ, թուշտակառուներ, մնայուն եկամուտ ունեցողներ Գոթ ու Ազիւր հաստատուած, բողոք ներկայացուցած են Կրասի բարձրագոյն դատարանին։ Բոլորն ալ իրենք զիրենք խարուած կը նկատէին անարժէք դրոշմաթուղթերով։ 1999 Փետրուարին 1221 հոգի գոհ գացած էին խաբեբայութեան, 1991–էն 1996, 231,1 միլիոն ֆրանքի դրոշմաթուղթ գնած էին։ Քննութիւնը երեւան կը հանէր որ անոնք տպուած էին (Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը տպարան չունենալով) Ֆրանսական Ազգ. Աչխատանոցներուն մէջ, Փէրիկէօյի մօտերը (Տորտոնը)։ Մոնաքօ Ֆրանսական թղթատարին 3,63 ֆր. կը վճարէր ամէն մէկ դրոշմաթերթի համար, յետոյ կը ծախէր (մենաշնորհեալ) Ս. Խաչիկեանի, ամէն մէկը 200 ֆր.ի։ Այս վերջինն ալ, իր կարգին, 400 ֆր.ի կը ծախէր իւրաքանչիւրը, գործարար անձի մը որ մասնագիտացած էր դրոշմաթուղթերու առեւտուրին մէջ։ Այս վերջինը, Ժ. Լերիթիէ կ'առաջարկէր հաւաքածոյ ընդհներու, զանոնք ներկայացնելով որպէս հասութաբեր ներդրումներ։ Ամէն մէկ դրոշմաթերթ,

ՁԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ ԻՆԸ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ԿՐՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Ֆրանսական դեսպանին առաջարկով խումբ մը հայ դպրոցականներ՝ Գիւմրիէն Մարթէն Փաչայեանի եւ Երեւանի Ֆրանսական երկու դպրոցներէն, իրենց երեք պատասխանատուներով՝ Թերաարանագէտ Պ. Թոմա Թովմասեանի, Օր. Իսկուհի Յարութիւնեանի (Ֆրանսերէնի ուսուցչուհի) եւ Յովիկ Պլպուլեանի (Ֆրանսերէնի ուսուցիչ) Կրնոպոլը եկան Մայիս 11–ին, քաղաքիս Լիսէ Լէ Գ'Օ Գլէրի անօրէնութեան ալ օժանդակութեամբ։

Խումբին պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր Մշակոյթի Տան փոխ-նախագահուհի տիկին Մոնիք Ադամեան, չրջապատուած անօրէն Պ. Աչոտ Յակոբեանէ եւ Մշակոյթի Տան ժրաջան անդամներէն, որոնք ջերմ ընդունելութեամբ դիմաւորեցին զանոնք։

Այսպէս, հայաստանցի աշակերտները երեք չաբթուան տեւողութեան Ֆրանսերէնի դասընթացքի մը հետեւեցան վերնչեալ լիսէին մէջ, որու անօրէնն է Պ. Մորօ։ Տղաքը չաբթուան ընթացքին դիտեցին թատրոն մը, այցելեցին պետական Ֆրանսական երկու դպրոցներէն, իրենց երեք պատասխանատուներով՝ Թերաարանագէտ Պ. Թոմա Թովմասեանի, Օր. Իսկուհի Յարութիւնեանի (Ֆրանսերէնի ուսուցչուհի) եւ Յովիկ Պլպուլեանի (Ֆրանսերէնի ուսուցիչ) Կրնոպոլը եկան Մայիս 11–ին, քաղաքիս Լիսէ Լէ Գ'Օ Գլէրի անօրէնութեան ալ օժանդակութեամբ։

Խումբին պատասխանատուութիւնը ստանձնած էր Մշակոյթի Տան փոխ-նախագահուհի տիկին Մոնիք Ադամեան, չրջապատուած անօրէն Պ. Աչոտ Յակոբեանէ եւ Մշակոյթի Տան ժրաջան անդամներէն, որոնք ջերմ ընդունելութեամբ դիմաւորեցին զանոնք։

Այսպէս, հայաստանցի աշակերտները երեք չաբթուան տեւողութեան Ֆրանսերէնի դասընթացքի մը հետեւեցան վերնչեալ լիսէին մէջ, որու անօրէնն է Պ. Մորօ։ Տղաքը չաբթուան ընթացքին դիտեցին թատրոն մը, այցելեցին պետական Ֆրանսական երկու դպրոցներէն, իրենց երեք պատասխանատուներով՝ Թերաարանագէտ Պ. Թոմա Թովմասեանի, Օր. Իսկուհի Յարութիւնեանի (Ֆրանսերէնի ուսուցչուհի) եւ Յովիկ Պլպուլեանի (Ֆրանսերէնի ուսուցիչ) Կրնոպոլը եկան Մայիս 11–ին, քաղաքիս Լիսէ Լէ Գ'Օ Գլէրի անօրէնութեան ալ օժանդակութեամբ։

Հիւրերը ունեցան նաեւ զանազան հանդիպումներ եւ այցելեցին Կրնոպոլի եւ չրջանի տեսարժան վայրերը։ Ներկայ գտնուեցան Մշակոյթի Տան գեղարուեստական ձեռնարկներուն, ինչպէս նաեւ Ռոմանէն եկած հայկ. թատերախումբին ներկայացման։

Իրենց վերադարձի նախօրեակին, Կրնոպոլի Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ իրենց ի պատիւ ընդհրթի երեկոյթ մը կազմակերպուեցաւ, որուն ներկայ եղան նաեւ Ֆրանսական լիսէին անօրէնութիւնը, երախաները հիւրասիրող ընտանիքները եւ գաղութիս Հայերը։ Կատարուեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մը. տեղւոյն «Երեւան» նուագախումբին ընկերակցութեամբ երգիչ Գրիգոր Պաղտասարեան, ինչպէս նաեւ մեներգուհի Աննա Եղոյեան ու հիւր տղաքը հայրենասիրական ու ուրախ մթնոլորտ ստեղծեցին։

Երկուշաբթի, Մայիս 29–ին, խումբը մեկնեցաւ յուզուած ու խորապէս տպաւորուած անմոռանալի յուշերով։

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

CD Reçus

CONCIERTO PARA VIOLIN Y ORQUESTA
MOVIMIENTOS CONTRASTANTES
Symphonisches Orchester Zürich
Chef : Daniel Schweizer
Soliste : Rafael Gintoli
TERZIAN
Production et distribution exclusive
Disques DOM,
4.6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes

***

ENCUENTROS... CON EL TANGO
ALICIA TERZIAN
Marta Blanco (*mezzo*)
Daniel Binelli (*bandonéon*)
Production et distribution exclusive
Disques DOM,
4.6, Rue du Donjon, 94300 Vincennes

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒՍԱԾԼԻ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Պաղ լուութիւն մը տպչումը մէկուն, որ յանկարծ մուխին մէջ կը մխրճուի, ուր կը փորձէ տեսնել աչքերը խոշոր բանալով. պատասխանը եղաւ այս յայտարարութեան, որ ունկնդիրներուն հասկացողութենէն վեր կը մնար, օդին մէջ առկախ։

– Ի՞նչ կ'ըսէք, պարո՛ն Լեւոն, – ըսաւ Զարուհի աչքերը զարմանքէն բացած, – սուլթան Համի՞տը...

– Անշուշտ, – ընդմիջեց Սուրեան, – պիտեմ, որ այս ըսածս ձեզի քիչ մը տարօրինակ պիտի թուի... բայց արդէն լինի արտառոց, փառատոքսալ մէկն է... կ'ըսեն... իսկապէս սուլթան Համիտը մեծ մարդ է... այսինքն...

Ու սկսաւ բացատրել։ Սուրեան մենաշնորհութիւնը ունէր երբեմն իր ոամիկ ունկնդիրները ապշեցնել, զայրակղեցնել ուզելու, անոնց խելքին տարօրինակ եւ թուացող կարծիքներով, սովորաբար, եթէ չըլլային երկար-բարակ վնասուած, խորհուած ապշեցուցիչ պատճառներ, զարաւերջեան գիւրին պատասխանութեան ծամծմուած, ծթռած հասարակ տեղիքները, որ երեւիլ ուզողները կապկօրէն կը շտկեն ու քիչ-շատ քաղքենի միջավայրերու մէջ անսիսառօրէն կը պարզեն՝ տարօրինակութեան ոչքլամի մը, չես գիտեր ինչ զարմանակի մը պէս։ Առիկա

ալ քիչ չէր նպաստեր Սուրեանին համբաւը աւելցնելու Աղեքսանդրիոյ հայ ընկերութեան աչքին։

– Ա՛ս խօսքս, – չարունակեց Սուրեան՝ ծուխի չնչառք մը արձակելով դանդաղօրէն, – զարմանալի պիտի թուի մանաւանդ իմ բերնիս մէջ, որ յեզափոխական մըն եմ կամ եղած եմ եւ որ սուլթան Համիտին կը պարտիմ իմ երեքմսեայ բանտարկութիւնս։

Հետաքրքիր մրմունջներ բարձրացան։

– Ի՞նչ, երեք ամիս բա՞նտ պառկած է։

– Հապա՛, – ըսաւ Զարուհի, – երեք ամիս, տեսնէք ինչեր եկած են գլխուն, բանտին մէջ։ Ինք պատմէ տէ, մտիկ ընէք...

– Իրա՞ւ, բա՞նտ պառկած էք, պարո՛ն Սուրեան, – հարցուց օրիորդ Սէմէրճեան աչխոյժ չեշտով մը...

– Այ՛, – ըսաւ Սուրեան լուրջ ու ծանր։

Հարցումներ կը տեղային ամէն կողմէ։ Նոյնիսկ խնդրեցին իրմէ պատմել։ Քոնի մը վայրկեան նպ ընել եաքը Սուրեան հաւանեցաւ։

– Տեսէ՛ք ինչպէս եղաւ, պատմեմ։

Ու սկսաւ, ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով, պատմել իր բանտարկութիւնը, օրագիրի մը բծախնդրութեամբը, մանրամասնումով։

– Բարեւ ձեզ, տղանե՛ր...

Խռպոտ ձայն մը եկաւ սրահին դռնէն, ուր ակնարկները ուղղուեցան։

Կարմիր դիչերազպեստով, խոշոր, ուռած մարդ մը՝ այրած երեսով, դունատ ճակատով, պիտմարքեան բիրտ դիմադծութեամբ, ներս մտաւ։ Հիւրերէն ոմանք զարմացած, ուրիշներ խնդուքի ձեւեր առին, մինչ թեթեւ կարմրութիւն մը չոգիի մը պէս կը բարձրանար տիկին եւ օրիորդ Պէյլէրեանին այտերուն վրայ։

Մէկէն խօսակցութիւնները դադրեցան, ադմուկը լռեց՝ այդ անակնկալ երեւոյթին ապշութեանը մէջ։

– Հրամմեցէ՛ք, Ստեփա՛ն աղա, հրամմեցէ՛ք, – ըսաւ Յապտառաճեան տաճկերէն։

– Չէ՛, ես սանկ աղէկ եմ, – ըսաւ տիկնոջ ամուսինը, որ դեռինը գորգին վրայ փոուելով, կռնակը թիկնաթոռի մը կըթընցուց ու երեսը Յապտառաճեանին դարձուց՝ «ի նէ՞ վար նէ խօք պազալըմ»ով մը։

– Աղջի՛կ, սա լուցկին հոս տուր, – հըրամայեց՝ դիչերազպեստին խոշոր, պարկանման գրպանէն ծխախոտի տուփ մը հանելով։

– Ձանըմ, Ստեփա՛ն աղա,, ինչո՞ւ ատթոռին վրայ չես նստիր, թօհաֆ բաներ կ'ընես, – յանդիմանեց նուրբ ձայնը տիկին Պէյլէրեանին՝ դէմքը ամօթէն կարմրած։

– Կնի՛կ, դուն քու գործդ նայէ՛։

Շատ ճարտարօրէն Սուրեան, արդէն իր ունկնդիրներուն չեզած ուշադրութիւնը վերաշահելու փափաքով, պատմութիւնը չարունակել սկսաւ՝ մոռացում բերելու համար կարծես այդ զաւեչտական երեւումին վրայ այնքան անհամաձայն սեռակին ու հիւրախումբին սեթեւեթեալ պաչտօնականութեանը հետ։ Ստեփան ադա, բարի ու ողջամիտ մարդ մը, անկեղծ, քիչ մը բիրտ ու յօժարաբար քթրող, որ Սուրեանը չէր սիրեր, Յապտառաճեանին հետ գործի վրայ խօսակցութեան մը բռնուեցաւ իր ժողովրդական հում բացատրութիւններու իրապաչտ ցցունքովը մարմնացած, դէս չինական, դէս պարսկական զգեստի մը պէս գունածեփուած, կոչտօրէն պատկերուած խօսուածքովը, մինչ իր խոպոտ ձայնին ու Սուրեանին ոգորկ ու բարակ չեչտերուն մէջտեղէն կը

բզզար օրիորդ Սարաֆեանին ազազուն դլխաձայնը.

– Հոս, Տօքթոր Լանկրատոյին գացէ... երկու ամիս նայեցաւ, բայց օգուտ մը չըրաւ։

Քրքիջներ, բացագանչութիւններ, զարմանքի թռիչներ կ'ընդմիջէին, կը կէտկէտէին Սուրեանին պատմութիւնը։ Աչքէն դիտելի է, որ քաղքենի երկսեռ հաւաքումներու յատկանչականն է կատակարանութիւնը, ծիծաղը, մեծ-մայր խաղը, զոր միանուագ համարձագանգ կ'երդեն ամէն դէմքերը, ամէն բերանները, որ իր քմահաճ ոստոստուն ալիքներուն մէջ կ'ընդխառնէ, կը ներդաչնակէ դէմքերուն, ձայներուն, ձեւերուն բոլոր հակասութիւնները, այլասեռութիւնները զուարթութեամբ մը, որ ժպիտ մը կը դնէ արդէն ամէն դէմքերուն վրայ իբրեւ նախապատրաստութիւն մը ծիծաղին, որ հրթիռներու փունջի մը պէս կը վառի, կը բռնկի, անձէ անձ, խումբէ խումբ կը վազվզէ, կը ցատքռտէ ո՛րեւէ առիթով մը, յաճախ առանց պատճառի, անցնող չունչի մը, քթթող ակնարկի մը, իրարու վերադարձուած աննշան խօսքի մը, կատակի մը պատեհութեամբը, արդէն ծիծաղով մը արտասանուած երիտասարդ մը, որ կ'ուզէ հաճելի ըլլալ խըմդալով ընդունուած աղջիկի մը, որ կ'ուզէ պչրիլ, ամէնքն ալ, այր թէ կին, աղջիկ թէ երիտասարդ, տրամադիր, պատրաստ խնդալու, գիտակից դեղեցկացնող յատկութեանը ծիծաղին, ձայնաչարը այդ հաւաքումներուն, թաւալող, ոստոստուն, կարճատեւ լռութիւններէ վերջ ա՛լ աւելի ուժով բռնկող, եւ ուր էրիկմարդոց թաւ ու թուխ բամբը կանացի հնչութիւններու վճիտ ու ցնծուն բիծծիքաթներովը կը կայծկլտայ։

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

հերկայ կ'ըլլայ պաշտօնական պատուիրակութիւն մը, բազկացած նախարարներէ, երեսփոխաններէ, մշակոյթի գործիչներէ, դիւանագէտներէ, եւ այլն: Պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէ Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճէմարիեան:

*
**

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 29-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Մահուան 29-րդ տարելիցին առթիւ Յունիս 17-ին զրոյցներ, հիւրեր, մեծաքայ դիւղերու բնակիչներ – երեւանէն, Ջաւախքէն, Ղարաբաղէն, Շիրակէն, եւայլն – այցի գացած են Պարոյր Սեւակի հիմին: Գրոյցներու Մխիթեան պատուիրակութեան գեկավար Ս. Աբիւնեան եղած ունեցած է, ըսելու համար որ մամուլի որոշ անուններ, հեռատեսիլի կայաններ կը վարկաբեկեն ազգային շահերը եւ ինք «մենամարտ ու ճակատամարտ» յայտարարած է անոնց: Ցիշած է հին քննադատի մը արժեւորումը իէ եւրոպական քերթողութիւնը անելի առաջ գանուած էր եւ Պ. Սեւակը եղաւ եղբի ճամբայ գոյց տուողը:

Բանաստեղծին անունով սահմանուած բանաստեղծութեան մրցանակը նոյն օրը յանձնուած է Արարատի Բագրամեան պիւղէն կամօ – Մանասէ Ադաբեկեանին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՎՐԻ ՄԷՋ, Յունիս 18-ի պիչերը, հոլանտական սառնարան – բեռնակառքի մը եառւ 58 դիակներ յայտնաբերուած են, չմեցնելով մաքսային պաշտօնեաները որոնք ընթացիկ քննութիւն մը կը կատարէին: Բեռնակառքը Պելժիայէն կուգար եւ 58 անձեր (54 այր եւ 4 կին) ծագումով ասիացի, գաղտնաբար Մեծն – Բրիտանիա կ'ուղէին մուտք գործել: Երկու հոգի ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած են եւ ոստիկանութիւնը անոնցմէ կ'ակնկալէ տեղեկութիւններ: Ինտա հսկողութեան տակ են, վախ կայ որ չինական կանկը որ կը կազմակերպէ նման «ճամբորդութիւններ» փորձէ սպանել որպէսզի չխօսին: Կը պարզուի որ բոլորն ալ Ջինացի են: Այս ողբերգութիւնը կրկին հրապարակ կը դնէ Մեծն – Բրիտանիոյ ապաստանի իրաւունքի հարցը: Թղթածրարներու թիւը կրկնապատկուած է Անգլիոյ մէջ եւ 1998-էն 1999 հասած է 71·000-ի:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ կրօնից ախուչը Մ. Ն. Եզմազ Յունիս 16-ին ընդունուած է Ցոհ. Պօղոս Բ. Քահանայապետին կողմէ: Հանդիպումին չեշտուած է միջկրօնական երկխօսութեան զարկ տալու, սովի ու ահաբեկչութեան պարագաներուն դէմ միասնաբար պայքարելու հրամայականը: Տեսուչը Պապը Թուրքիա հրաւիրած է, սակայն, ան պատասխանած է որ քրիստոնէութեան 2000-ամեակի նշումներուն պատճառով այս տարուան ժամանակացոյցին մէջ չի կրնար տեղ տալ նման այցի: Տեսակցութեան ընթացքին Ցոհ. – Պօղոս չէ մոռցած ըսելու թէ Թուրքիան մեծ պետութիւն մըն է, Աթաթիւրք ալ կարեւոր դեկավար մը···:

«ԻՍՐԱՅԷԼ ԹՐՔ. ՋՈՒՐ ՊԻՏԻ ԽՄԲ», կը խորագրէր Լիպերասիոն Յունիս 20-ին, արձագանգ հանդիսանալով այն համաձայնագրին զոր Իսրայէլ եւ Թուրքիա ստորագրած են Յունիս 19-ին, ըստ որուն Իսրայէլ պիտի կարենայ խմելիք ջուր ներածել: Համաձայնագիրը կը վերաբերի 50 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրի որ պիտի փոխադրուի նաւով:

ԵԹՈՎՊԻԱ ԵՒ ԷՐԻԹՐԷԱ խաղաղութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են, երկու տարուան պատերազմէ ետք: Այդ չրջանին մեռելներու թիւը քանի մը տասնեակ հազարի հասած է եւ մէկ միլիոնի՝ տեղահանուած բնակչութեան թիւը:

ԺԱՓ ՏՂԼՈՐ, Լրոպական յանձնախումբին նախկին նախագահը, դէմ արտայայտուեցաւ նախագահական հնգամեայ չրջանին: Ան կողմնակից է ոչ-նորոգելի եօթը տարուան չրջանի մը:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ապահովութեան սպասարկութիւնները չորս օրաթերթ եւ երեք պարբերական գրաւած են, այն ամբաստանութեամբ որ նախատեսած են Հաֆիզ Ալ-Ասատի յիչատակը: Հրապարակէն քաչուած են Լիպերասիոն, Լը Մոնտ, Հերալտ Թրիպիւն, Ֆայնանչիըլ Թայմզ, Էֆոնոմիսթ, Թայմ եւ Նիուզուիք:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԱՋԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուչաբթի, Յունիս 19-ին, Բ. խումբէն Թուրքիա 2 – 0 յաղթեց Պելժիոյ եւ իր պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով որակուեցաւ քառորդ աւարտականներուն համար: Ասպէսով Պելժիա դուրս կը մնայ մրցաշարքէն, ինչ որ նաեւ առաջին անգամն է որ այս հանդրուանին կը պատահի կազմակերպիչ երկրի մը:

Նոյն օրը, Իտալիա 2 – 1 յաղթեց Շուէտի: Մումբին պլուին է Իտալիա 9 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Թուրքիա 4 կէտով:

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

1976 — 2000

Repas Anniversaire

Vendredi 23 Juin à partir de 20h30

Orchestre arménien

P.A.F. : 150 F.

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne —
Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens
de France et la Maison de la Culture
Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

A l'occasion de la Fête de la Musique

l'UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

vous convie à la

SOIREE SPECIALE
ELEVES DE L'UGAB

le Mercredi 21 Juin à 17h30

Au programme :

Chopin
Mozart
Beethoven

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(métro Courcelles)

Renseignement :
01.42.27.12.26 / 01.45.20.03.18

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ
ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ԵԼԱՆՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ

ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ·
ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՍՐԲՈՑ ԼՋՄԻԱԾՆԻ

Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վասն Սուրբ Էջմիածնի:

COMMUNIQUE

DES PARENTS ET DES ANCIENS ELEVES
DU COLLEGE SAMUEL-MOORAT

PAR SOLIDARITE A LA MANIFESTATION
du 18 juin par le Comité du 24 avril
la fête champêtre annuelle de l'école
prévue le 18 juin a été décalée
au 25 juin
afin d'être nombreux devant le Sénat.

Nous invitons tous
les parents, les anciens, les amis...
à venir le 25 juin à partir de midi
pour notre

FETE CHAMPETRE

dans les jardins du Collège
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
QUE LA FETE COMMENCE
SPECTACLE DES ENFANTS
CHANTS, DANSES. THEATRE, MARIONNETTES...
Buffet, Khorovadz, Merguez,
Frites, Bar, Kermesse . . .

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas

La Section «Agnouni» d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Samedi 24 Juin à 20 heures

à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.
Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : 01.47.99.41.19
Mme Margot Kaichian : 01.47.99.92.35.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29-ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 29-ին, Կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տաճին ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՐՈՒՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ողեկոչել յիշատակը Հոգելոյս

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Երախտաչատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'ECOLE DE DANSE ARMENIENNE
de la M.C.A.
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le Dimanche 25 Juin à 14h30
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TEBROTZASSERE

EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN

à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE

Buffet — Brochettes — Bar

Après-midi animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Partie artistique :

EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX

TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ 01 43 81 01 72
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 22
JEUDI
22 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·932 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.932

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՎՐԻ բեռնակառքի մը մէջ յայտնաբերուած 58 Չինացիներու դիակները կը չարունակեն խոր վրդովումի պատճառ ըլլալ: Անգլիական ոստիկանութիւնը կը հարցաքնէ հրաւէրով ողջ մնացած երկուքը, որոնք պատմած են իրեն ողբերգութեան: Պարզուած է որ բոլորն ալ 20 տարեկանի չուրջ են: Բեռնակառքի վարորդը ձերբակալուած էր, Ռոթերտամի մէջ ալ (եռնակառքը Հոլանտայէն կուգար) խափանելիները ձերբակալուած են: Այս պատմութիւնը կը չահագրգռէ եւրոպացիները, որոնք պէտք է դաղթողներու եւ դաղանի դաղթողներու չատատկութեան հարցերը լուծեն:

ԱԽՏԻՒՈՅ վարչապետը՝ Վոլֆկանկ Շիւսէլ կրնայ դոհունակութեամբ վերադառնալ Վիէննա ՅԷյրայի (Փորթուկալ) վհատողովէն: Վերջին պահուն ընդունելու համաձայնութիւն մը տուրքերու եւ բողոքական դրութեան մը մասին, ապահովեր վերջ տուաւ վէմոյի իր սպառնալիքին, որ փոխարէն Եւրոպա պիտի մեղմացնէ պատժական միջոցները դրա առած էր Աւստրիոյ դէմ, ծայրայեղ աջին ներկայութեան պատճառաւ կառավարութեան մէջ: Համաձայնութիւնը սակայն, խորքին մէջ, յանձնառութեան բնոյթ ունի միայն: Կը նախատեսուի երկար գործադրութիւն մը դալիք երկու տարիներու ընթացքին: 2002-ին է միայն, որ 15-երը, նոր վիճաբանութիւններէ եաք, կրնան վերջնական ուղեդիծ մը ընտրել, որ օրինքի ուժ ունենայ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ Մնաուկին (ԻՒՆԷՏԻՔ) վերաբերող նոր կարգադրութիւնը, որ հրապարակ դրաւ գործատիրութիւնը, սառցագրուեցաւ միայն 2 սեպտեմբերու կողմէ (5-ի վրայ) քայլ, իրական դեռնի վրայ համաձայնագիրը ի գործու է: Աչխատանքի նախարարուհին

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(21 Juin)

Les Turqueries de Chirac

Երկիծական չաբաթաթերթը անգամ մը եւս կ'անդրադառնայ Շիրաքի թրքասէր քաղաքականութեան եւ անոր ճիպերուն որպէսզի Ներակոյսը չքննէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը: Ան կը գրէ· –

Avant la fin de la session parlementaire, le gouvernement devrait accepter que le Sénat examine la proposition de loi, déjà votée par les députés, qui reconnaît le génocide perpétré par les Turcs envers les Arméniens.

Jusqu'à maintenant, le gouvernement Jospin, encouragé par Jacques Chirac, qui a toujours beaucoup aimé la Turquie, s'y était refusé.

Ce virage cache un coup de vice qu'un collaborateur du Premier ministre résume ainsi : **«Si Chirac, qui a toujours eu une position pro-turque, veut empêcher l'adoption de cette proposition de loi, qu'il le fasse et qu'il s'arrange avec ses amis sénateurs !».**

Et puis, les marchés d'armes (hélicoptères et chars) que la France voulait passer avec la Turquie lui ayant finalement échappé, le gouvernement peut maintenant s'offrir le luxe de faire de la morale pour pas trop cher.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԸՐԹԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 20/21)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ, ՎՐԱՍՏԱՆԻ, ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յունիս 20-ին, Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի, Ռուսաստանի, Վրաստանի ու Ադրբէջանի նախագահները, գլխաւոր նիւթ ունենալով հարաւային Կովկասի կացութիւնը: Զօրս նախագահները քննարկած են չրջանին մէջ դործակցութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի հարցերը ու կողմնակից գըտնուած կապերը զարգացնելու· անոնք համաձայնած են նաեւ որ յետագայ հանդիպումները տեղի ունենան Արտաքին գործերու նախարարներու միջեւ: Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ի· Իվանով այդ առիթով յայտնած է թէ առանց հարաւային Կովկասի հակամարտութիւնները հարթուելու, դժուար է խօսիլ չրջանին կայունութեան մասին:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԵՂԱԴՐԵԱԼԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ Է ԻՐ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

Հոկա· 27-ին Ազգ· Ժողովին մէջ կատարուած ահաբեկչութեան գլխաւոր մեղադրեալներէն Նայիլ Յունանեան դըլխաւոր դատախազին, Ներքին գործերու եւ Ազգային Ապահովութեան նախարարներուն հետ հանդիպումին ըսած է թէ չարք մը մեղադրեալներու հասցէին ամբաստանութիւններ ըրած է ծեծի ու խոչտանգումներու տակ: Սակայն, գլխաւոր դատախազին յանձնարարութեամբ կատարուած քննութեամբ պարզուած է որ ծեծի, կամ խոչտանգումի պարագաներ չեն եղած ու Ն· Յունանեան իր յայտարարութիւնները ըրած է պաչտպան փաստաբանին ներկայութեան: Դատախազը մերժած է իր խոստովանութենէն հրաժարելու Ն· Բաղալեանի դիմումը:

*
**

«ՓԷՌՆՕ – ՌԻՔԱՐ»Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵՆԷՆ

Երեւանի քոնեակի գործատան սեփականատէր «Փէռնօ–Ռիքար» ընկերութեան Հայաստանի գործունէութեան մասին մամուլի ասուլիս մը տուած է տնօրէն Փ· Լաաէչ: Ըսած է թէ մինչեւ տարեվերջ առնուազն 20 երկիր պիտի արտածուի իրենց արտադրութիւնը· այդ երկիրներու կարգին են Իսրայէլ, Լիբանան, Ղազախըստան, Գանատա, Միացեալ–Նահանգներ, Ճափոն: Ծրագրուած է ՀԱՊ–ի երկիրներուն մէջ ծանուցմներ ընել, Ֆրանսայի եւ Գանատայի մէջ ալ ապրանքի յուչադրութիւն: Արեւի դիւղին մէջ խաղող դնելու կեդրոն եւ տակառադործարան հիմնելու համար գործատունը Վերակառուցման եւ Զարդացման Եւրոպական Դրամատունէն 20 միլիոն տոլարի վարկի համաձայնութիւն ստացած է: Սակայն, վաճառանիչերու հարցերու պատճառով այդ համաձայնութիւնը չի ստորագրուիր: Օրինակ, Երեւանի գործատան պատկանող «Ախթամար», «Դուին», «Նայիրի» ու այլ մակնիշներով քոնեակներ հայկական կեղծ ընկերութեան մը կողմէ Ռուսաստանի մէջ պաչտօնապէս արձանագրուած են: Տնօրէնը պնդած է որ մինպատային օրէնքներու կը հակաձ «Կրէյթ Արարատ» վաճառանիչին դործատունը Հայաստանի մէջ: Մինչեւ որ այս հարցերը չկարգաւորուին, խաղող պէտք չէ ներկրել Հայաստան:

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՈՒԻ

ՄԵՆՔ՝ ՀԱՅԵԼԻԻ ՄԷՋ ԴԻՏՈՒԱԾ

Քանի մը չաբաթ առաջ նախագահի նատաւայրին եւ Ազգային Ժողովոյ չէնքերուն առջեւ թունդ – թունդ կ'ելլէին Հայոց սիրտեր խօսքերու եւ կոչերու չափելիներ:

Հայու սեւ աչքերով ժպտերես այս հարսն ալ կը ջանայ թունդ – թունդ հանել յաճախորդին սիրտը: Turquie. Un coup de cœur pour toujours կը կարդացուի դունապեղ որմնագրին վրայ՝ իր կռնակին եռեալը: Զապէլ Թրքական օդային ընկերութեան տոմսակները կը ծախէ: Եւ ոչ միայն Թրքական, այլեւ զուիցերական եւ աւստրիական:

Կը ծախէ ու ապէկ կ'ըսէ, որովհետեւ իր հայն է անիկա:

Կռունկ անունով գովազդի ամսաթերթը ինչո՞ւ գետեղած է Զապէլին ծանուցումը: Ակէ անմիտ հարցո՞ւմ· որովհետեւ Զապէլ վճարած է Կռունկին:

Հայ նպարավաճառի մը քով մտէք, ո՞ր երկրին ապրանքը կը տեսնէք դիպուած պատէ պատ: Կրնա՞ք ըսել· խանութպան, մի՛ չափը:

Հիմա ձեզի պզտիկ խազ մը առաջարկեմ, անուանափոխութեան խազը: Վայրկեանի մը համար Զապէլը ծիլ Վանեցթային Թոզ կոչուի, Կռունկի խմբագրապետին անունը ժապ Շիրաք ըլլայ, իսկ հայ նպարավաճառինը՝ Պերնար Լէուիս:

Օգտակար խազ մըն է, որովհետեւ թէ՛ տրամաբանօրէն դատել կը սորվեցնէ, թէ՛ սիրտը թունդ – թունդ կը հանէ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ԴՆելու եւ մթերելու ծրագիրները կարելի պիտի չըլլայ գործադրել:

*
**

ՋԱԽԱՔԻՑԻՆԵՐԸ ՊԱՐՏ ԵՆ ՎՐԱՑԵՐԷՆ ՍՈՐՎԻԼ

Սամցխէ – Ջաւախքի չրջանին Վրաստանի նախագահի լիազօր Գ· Բարամիձէն տեղւոյն վարչակազմին հետ ժողովի մը միջոցին յայտնած է թէ ոչ վրացի դեկավարները պէտք է անպայման վրացերէն պիտանան: Երեք տարի պայմանաժամ տրուած է այսօր վրացերէն չգիտցող պաչտօնատարներու որոնք այդ պայմանաժամին ատարեն պիտի պաչտօնազրկուին եթէ վրացերէն սորված չըլլան:

*
**

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՀԱՐՑ ԲԱՔՈՒԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Ադրբէջանի Ազգ· Ժողովէն երկու եւրեսփոխաններ փորձած են չահարկել Վրաստանի մեծ համեմատութեամբ հայաբնակ Ախալքալաքի չրջանին մէջ վերջերս արձանագրուած միջադէպերը: Անոնք յայտարարած են թէ Ախալքալաքի Հայութիւնը հողային պահանջներ ունի Վրաստանէն: Վրաստանի Խորհրդարանի հայ եւրեսփոխան Մելիք Ռայիսեան «ապրանք» որակած է այդ յայտարարութիւնները, ժխտելով զանոնք: Աւելցուցած է թէ Ախալքալաքի վերաբերեալ խնդիր մը չի կրնար գոնուիլ Ադրբէջանի Խորհրդարանին իրաւասութեան մէջ:

*
**

Վ· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՄԻՋ

Յունիս 18-ին, Վանաձորի կայարանին մօտի հրապարակին վրայ, որուն տըրուած է Վազգէն Սարգսեանի անունը, բացումը կատարուած է անոր պապերէն յուչարձանին: Ներկայ եղած են Լոռիի մարզպետարանէն, պետական եւ զինուորական դեկավարութիւններէ ներկայացուցիչներ, հիւրեր, Վ· Սարգսեանի հարազատ մարդիկ: Քանդակը գործն է Սարգիս Ղարիբեանի:

*
**

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է ՀԱՄԱՌՕՏ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ Գ· ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսած է Հայկ· համառօտ հանրագիտարանի Գ· հատորը: «Կոտայք»էն «Նոր Դար» կ'ընդդրկէ չուրջ երեք հազար եղր: Ամենածաւալուն յօդուածը «Հայաստանի Հանրապետութիւն» խորագրըւածն է որ կու տայ վերջին չրջանի իրադարձութիւնները: Հոն տեղ գտած են Ղարաբաղի չարժումը, Հայաստանի հանրային–քաղաքական կազմակերպութիւնները, գործիչներ, եւլն·: Կան նաեւ յօդուածներ Արագածոտն, Արարատ, Արմաւիր, Գեղարքունիք, Լոռի, Կոտայք մարզերուն մասին:

*
**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մոսկուայի մէջ Յունիս 16-ին թացուած է Ռուսաստանի Հայերու Միութեան հիմնադիր համագումարը, երկրին 44 չրջաններէն 172 պատուիրակի ներկայութեան: Դումայի փոխ – նախագահ Արթիւր Չիլինկարով որ նախագահած է համագումարին, ըսած է թէ ան պատմական պատահար է Ռուսաստան բնակող Հայերու կեանքին մէջ: Նոր միութեան համագումարը ողջունած են Ռուսաստանի ու Հայաստանի նախագահները, Ռուսաստանի վարչապետը, Մոսկուայի քաղաքապետը, Ռուսաստանի պատրիարքը եւ այլ դէմքեր:

*
**

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ս· Դ· Հնչակեան կուսակցութեան վարիչ մարմինը եւ Երեւանի կազմակերպութիւնը Յունիս 16-ին Գիտութեան ակադեմիայի մէջ հաւաքոյթով մը ոգեկոչած են 1915 Յունիս 15-ին Պոլսոյ մէջ նահատակուած Հնչակեան 20 դեկավարներուն յիչատակը: Ելոյթ ունեցողները չեչտած են 20 կախաղաններուն դաղափարակիցը, թելադրելով որ ներկայ պայմաններուն մէջ հայ ժողովուրդը համախմբուի իր նպատակներուն հասնելու համար:

*
**

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգային Ժողովի զանազան խմբակցութիւններ, անոնց ներկայացուցիչները դըրեթէ միօրինակ հակազդեցութիւն ունեցած են խորհրդարանական յատուկ յանձնախումբին յատկապէս 1992 – 1995 չըրջանին ուժանիւթի մարդին չարաչահութիւններուն մասին պատրաստած տեղեկագրին: «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութենէն Ալեքսան Կարապետեան ըսած է թէ տեղեկագրին հրապարակումին եաք հարկաւոր է որ պատասխանատուները հաչիւ տան: Հ·Յ·Դ·–էն Արմէն Ռուստամեան համոզուած է որ եթէ տեղեկագրին փաստերը չհրապարակուին իրաւապահ մարմիններուն կողմէ, տակաւ աւելի մեծ յանցանք կ'ըլլայ: «Կայունութիւն» խմբակի անդամ Վարդան Գըրիգորեան եւս կը սպասէ որ յանձնախումբին սկսած գործը տրամաբանական աւարտին հասնի, քանի որ տակաւ «ժողովրդի վերջին ու միակ մնացած յոյսն է»:

Թերահաւատութեան տէր յայտնուած է «Հայաստան» խումբին նախագահը Միհանիկ Մալխասեան որ վստահ չէ թէ կատարուած ուսումնասիրութեան փաստերով իրաւապահ մարմինները կրնան գործը մինչեւ վերջ տանիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Այս տարի իմ փոքրիկ հերոսս չկայ. ոչ մէկ տեղ հանդիպեցայ անոր. բան մը պատահած չըլլայ ... արդեօ՞ք գաղթած է. կը նախընտրեմ այս վերջին վարկածը:

Աբրահիմ Գործոց Նախարարութեան մայթին վրայ, կայ ուրիշ «աչուղ» մը, տարիքը առած, որ կատարեալ ջուլհակահար մը կը թուի ըլլալ: Ընդհանրապէս կը նուաղէ դասական կտորները, բայց հաղիւ հեռուէն նշմարէ «արտասահմանցի» մը ոտնաճապն, կը զարթի ամէն եղանակ, ու կը սկսի լացակումած ԿՈՒՒՆԿԸ... ամէն անգամ որ պատրաստուած եմ ձեռք մը երկարելու իրեն, այս երես-փոխանութիւնը նկատելով, ընկրկած եմ եւ հեռացած: Ես կը կարծեմ որ ամէն մարդկային արարք որոշ բարոյականութիւն մը պէտք է ունենայ. մինչեւ իսկ մայթին վրայ նուաղողինը:

Հրապարակի չատրուաններու եզերքը ամէն դասակարգի մարդիկ տեղ գրաւած անոյշ – անոյշ կը խօսին իրարու հետ: Երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, զբօսական, զինուորական, պապ ու թոռնիկ, եւ խումբ մը ալեհեր մարդիկ: Ամէնէն յարմարը իրենք են. կը մօտենամ ու տեղ կը գրաւեմ իրենց կողքին: Անուչիկ ծերեր են, գրեթէ չեն խօսիր. քաղաքացիի երեւոյթ չունին: Պահ մը վերջ հարց կուտամ թէ ուսկի՞ց են: Իրաւունք ունէի Արտաշատցիներ էին. այս առաւօտուընէ եկած էին ընդունուելու նախարարէն, ծերութեան թոշակի պատմութեան մը համար, եւ տակաւին չէին ընդունուած, եւ նստած աւտոբանին եզերքը, յոյս ունէին որ կրնան կանչուիլ... այս պարագաներուն համար, Իտալացիները հրաշալի բացատրութիւն մը ունին որ կ'ըսէ. – Արածէ, ով ձի, արածէ ... օր մը խոտերը կը բուսնին – ...:

Սովետական շրջանին, տարօրինակ ուիպարներ կ'ըլլային, որ ամէն անկիւնատարածին դէմդ կ'ելլէին: Ուշ կամ կանուխ կը դիտայիր որ քեզի սահմանուած «պահապան հրեշտակն է» որ մուրթը չկոխած տեղեկատուութիւն պիտի ներկայացնէ իր «չէֆին»: Անգամ մը կը յիշեմ, Անի պանդոկին ընդունելութեան սրահին մէջ, արուեստագէտի մը հետ կը խօսէի, յանկարծ ոտքի կանգնեցայ, ուղիղ մարդուն վրայ քալեցի եւ հարց տուի թէ ի՞նչ կ'ուզէ ինձմէ: – Աղբեր չան, Թող որ պաշտօնս ընեմ, սրանով եմ ապրուստ հարում – եւ անկէ վերջ առանց խօսելու բարեկամներ դարձանք: Ներկայիս, տարօրինակ ուիպարուհիներ կը նշմարեմ, որ օրուան ժամերուն համաձայն, հագուստ եւ տեղ կը փոխեն եւ երբեմնի «պահապան հրեշտակներու» նման ամէն անկիւնադարձին դիմացդ կ'ելլեն: Եթէ ոտքի կանգնիմ եւ ուղիղ իր վրայ քալեմ հարցնելու թէ ի՞նչ կ'ուզէ դիտեմ իր պատասխանը: Այդ պատճառով, երբեք ոտքի չելայ, վրան չքալեցի եւ չհարցուցի թէ ինչ կ'ուզէ, եւ մենք բարեկամներ չդարձանք:

Ատոնք արհեստաւոր, վարպետ, փորձառու դասակարգը կը կազմեն. առանձին կրնան մորթերնին ազատել: Դժբախտաբար, հետզհետէ, բազմանալու վրայ են նորելուկները ալ, դեռ զպրոցական տարիքի, որոնց պիչերները կարելի է հանդիպիլ քաղաքի կարգ մը փողոցներու երկայնքին, փողոցային երիտասարդներու խիստ հսկողութեան տակ: Եթէ պետութիւնը այս նոր աղէտին առաջքը չառնէ անմիջապէս կը կարծեմ որ հրաշափորձ ԱՄՄԷՆԻՔՈՒՄԻ ամբողջ արտադրութիւնը Հայաստանը պիտի չբաւարարէ...:

Կէսօրը չատոնց անցեր է: Աբմենիա պանդոկի կողքին, Շահումեան փողոցին վրայ, լիբանանեան ճաշարան մը կայ, ուր վախ չկայ թունաւորուելու, քանի կանչէղէնն է դլխաւոր սպասարկուող բաժինը: Փորձառուներ զգուշացուցած են զիս, որ անձանօթ տեղեր միս չուտեմ. առողջապահական քննութիւն գրեթէ չկայ. հիւանդ անասուններու վաճառքը դարձած է սովորական: Մաքուր եւ համեղ է միջավայրը. կը սպասարկեն երիտասարդ օրիորդներ, ամօթխած եւ յարգալի: Սեղաններուն մեծ մասը գրաւուած է, լաւ նշան, եւ տեղացիներուն չափ, արտասահմանցի կայ:

Օրուան ընթացքին, ամէն ոք իր հետաքրքրութիւններն ու զբաղանքն ունի, կը կարծես որ միակ այցելուն ես քաղաքին: Կէսօրին, երբ կարգը հասնի ուտելու, կ'անդրադառնաս չանկարծ որ, ուրիշ զբօսաշրջիկներ եւ արտասահմանցիներ ալ կան, քեզմէ զատ, չաճախ սպասուածէն աւելի: Շատեր կը չարունակեն իրենց գործին վերաբերեալ խօսակցութիւնները, ճաշի ժամուն ալ: Ուրիշներ կը նախընտրեն օրուան նիւթէն դուրս գալ եւ խօսիլ ընդհանուր տպաւորութիւններու մասին: Սա մէկը, օրինակի համար, որ կողքս նստած է, եւ ուժեղ ձայն ունի, կը պանդատի սրբազանի մը մասին, որ կաչառք առնելով, Թոյլ կուտայ աղանդաւորներու գործունէութիւնը իր թեմին ներս: Անհաւատալի է. քիչ մնայ պիտի միջամտէի որ նման սուտեր չխօսի: Յանկարծ անկասկ կերպով, նիւթը փոխուեցաւ եւ հասանք Մորմրպարանը, որուն հեռախօսային ցանցը կտրած է (Արմէնթէլը) մէկ ամիս է արդէն, որովհետեւ վճարումները չէ կատարած... ասիկա հաւատալի էր: Պետութիւնը դրամ չունի, հեռաձայն վճարելու, ճամբանները նորոգելու, նոր հանրակառքեր բերելու, բայց պետական անձերը, նեբառեալ երեսփոխանները, ունին ձեռքի հեռախօսներ, պողոտային վրայ սպասող չքեղ կառքեր, վարորդներով, սիրուն պարահդով «Տաչա»ներ, Ջրվէժի մէջ, կամ Սեւանի չուրջ, եւ այլն...:

Նոյն սեղանին վրայ, չատ մաքուր հայերէնով, երիտասարդ մը, որ կրնար Պոլսէն կամ Հալէպէն ըլլալ, կը դանդատէր իր տեղացի ընկերոջ, որ իրենց գործածած չարք մը բառերէն բան չի հասկնար: Փառաելու համար ըսածը, զրպանէն թըղթիկ մը հանեց եւ սկսաւ կարդալ – Աւտոտեխսպասարկում – վիճակեավար, չուխիւն – հայ ջրհեղղպերկամ – լենտրոչ – լենսէր – վիլէն – նինել...: Դիմացինը, հին յիշատակներով արթընցած մէկու մը պէս, սկսաւ ծիծաղիլ – իրաւ, կարծես դար մը անցեր է. որքան ստրկամիտ էինք – սկսինք վերջինէն: Նինել–ը կարգա՛յ արաբերէնի նման, աջէն – ձախ, կը ստացնաս Լենին... Վի–լենը (յուսամ Ֆրանսերէնի հետ կապ չունի) կը նշանակէ Վլատիմիր Իլյիչ Լենին... Լեն–սէր–ը կ'ըլլայ Լենինեան սէր... Լենդրօշն ալ Լենինեան դրօշ, դուն մոռցար Մ.Լ.Մ–ը Մարքս, Էնկելս, Լենին – Ստալին..., ակնթարթ մը, ուղեցի հայաստանցի քաղաքացի նկատել ինքզինքս, եռանդուն «ակտիվիստ», ստրկամիտ մը, ի՞նչ կըըրնայի հնարել որ լաւ պաշտօն ստանայի: Գտայ, ՌՕՖՕ – ՍԵՐՍԱՐ...: Լուծեցէ՛ք հանելուկը:

Խօսակցութիւնները համելի էին եւ սրտբաց. լիբանանահայ համով օդին իր բաժինը ունէր անտարակոյս մշնոլորտի զուարթութեան մէջ. միակ խանգարող տարրը, որ կեդրոնացումս ցրուեց եւ չկրցայ խօսակցութիւններուն կապը պահել, անտանելի երաժշտութիւնն էր. հայերէն բառերով, թրքերէն եղանակով երգերու չարք մը, որ յայղղեցաւ, ի վերջոյ, զիս փախցնել տալ այդ հաճելի հաչարանէն:

Ճամբան քալած ատենս կը մտածէի, տխրութեամբ, թէ ինչպէ՞ս կարելի է այքան կարճ ժամանակուան մէջ, իյնալ խորունկ անդունդ ... երաժշտական ճաշակը նկատի առնելով: Ո՞ւր չքացան Աչոտ Սաթեանի, Կարօ Զաքարեանի, Աղեքսանդր Յարութիւնեանի, Յովհաննիսեանի, չըսելու համար Արտաշէս եւ Արամ Խաչատուրեանի, Առնօ Բաբաջանեանի եւ միւս բոլոր «մոռցուած» երգահաններուն հայկական չունչով եւ մեղեդիով հիւսուած երգերը: Երգապնակ եւ երգերիզ ծախող երիտասարդէ մը ԼՈՒՍԻՆԻի պատարագի երգերը խնդրեցի: Պահ մը չփոթած կեցաւ. – Ո՞ր Լուսինէն հարցուց: Ես ի՞նչ գիտնամ որ նոր Լուսինէններ բուսած են եւ ալթուրքա խըրախճանքի երգեր կ'երգեն: Իմ ուզածս չկար. բայց «միւս» Լուսէնէէն՝ առաւոտուան երաժշտատէտը օգտագործէը կամիտասի չնորհիւ կորուսած փրկուած մեր ժողովրդական եղանակները եւ Բարսեղ Կանաչեանի համընդհանուր յաջողութեան արժանացած «Օրօր»ը: Հաւատացած եմ նաեւ, որ եթէ Ռ. Եարտմեան ողջ ըլլար այս CD–ի հրապարակման միջոցին, անպայման պիտի պահանջէր որ Կոմիտասի ու Բ. Կանաչեանի անուններուն չեն յիշուին իր անուան հետ՝ առ նուազն որպէս սկզբնաղբիւրները Armenian suite–ի իր դաշնաւորումներուն կամ variations–ներուն (ինչպէս՝ Կոմիտաս / Ալապարեան եւ երաժշտութեան պատմութեան մէջ բազմաթիւ այլ զուգադրումներ):

Եւ սակայն, խնդրոյ առարկայ CD–ի ընկերացող բացատրութիւններէն եւ մէկուն մէջ կը գտնենք անուններու անհրաժեշտ նշումը: Կոմիտասի հաւաքչապահներու պարզագային մերթ միայն կիչուի՝ «ժողովրդային երգ մը առած», մերթ՝ այդքանն ալ պակաս: Իսկ Բ. Կանաչեանի «Օրօր»ի պարագային, որ այս տալին մէջ տեղ գտած է թէ՛ առանձին դաշնակի թէ՛ համանուագային կատարումի ձեւերով, միայն բացատրութիւնը տրուած է. – «Մայրը կ'երգէ իր մանկան օրօրոցը ձօնելով... Վգէդ կախուած ոսկեայ խաչը քեզ պահապան, պատկի մատանիով զոր կնքանոր՝ քահանան»: Ուրեմն՝ հարցը երգին մասին ըլլալով հանդերձ՝ խօսք չկայ երգին բառերն ու սկզբնական երաժշտական ոճը, այլ՝ միայն անոր ներկայացման ձեւին մասին:

Կար ու չկար՝ Բարսեղ Կանաչեան տաղանդաւոր հայ երգահանը կար: Օր մը, այսինքն 1913–ին, Գամառ – Քաթիպայի «Քոմի եղիր քալաս» վերնագրով դպրոցական բանաստեղծութեան բառերէն ներշնչուած՝ Բարսեղ Կանաչեան յօրինեց սքանչելի մեղեդի մը: «Օրօր» անունով երգի վերածուած այս կտորը անմիջական յաջողութիւն գտաւ, հրատարակուեցաւ, երգարաններու մէջ տեղ գտաւ, եւ որովհետեւ գլուխ – գործոց մըն է, մինչեւ այսօր կը հմայէ ու յափշտակէ պիտի հմայէ ունկնդիրները:

Օր մըն ալ, այսինքն վերջերս, Միացեալ – Նահանգներու Փենսիլվանիա նահանգին մէջ լոյս տեսաւ Ամերիկահայ երաժշտահան Ռիչըրտ Եարտմեանի (1917 – 1985) յօրինուածները պարունակող CD (խտացեալ սալ) մը ուր, այլոց չարքին, տեղ գտած է նաեւ Armenian suite կտորը, որու բազկացուցիչ եօթը մասերէն վեցը՝ Կոմիտասի ձայնագրած ժողովրդական պարերու վերծանում – դաշնաւորումներ են, իսկ եօթներորդը՝ Բարսեղ Կանաչեանի ստեղծագործած «Օրօր»ն է, թէեւ դաշնաւորման մէջ մասնակի փոփոխութիւններով, բայց ճիշդ ու ճիշդ նոյն թեմայով:

Ըստ CD–ին ընկերացող բացատրագրին, Ռ. Եարտմեան այս Armenian suite–ը գրած է 19 տարեկանին:

Հասկնալի կը դառնէ, որ հայկական մեղեդիները ամերիկեան միջավայրին ծանօթացնելու փափաք ունեցող երիտասարդ երաժշտագէտը օգտագործէը կոմիտասի չնորհիւ կորուսած փրկուած մեր ժողովրդական եղանակները եւ Բարսեղ Կանաչեանի համընդհանուր յաջողութեան արժանացած «Օրօր»ը: Հաւատացած եմ նաեւ, որ եթէ Ռ. Եարտմեան ողջ ըլլար այս CD–ի հրապարակման միջոցին, անպայման պիտի պահանջէր որ Կոմիտասի ու Բ. Կանաչեանի անուններուն չեն յիշուին իր անուան հետ՝ առ նուազն որպէս սկզբնաղբիւրները Armenian suite–ի իր դաշնաւորումներուն կամ variations–ներուն (ինչպէս՝ Կոմիտաս / Ալապարեան եւ երաժշտութեան պատմութեան մէջ բազմաթիւ այլ զուգադրումներ):

Եւ սակայն, խնդրոյ առարկայ CD–ի ընկերացող բացատրութիւններէն եւ մէկուն մէջ կը գտնենք անուններու անհրաժեշտ նշումը: Կոմիտասի հաւաքչապահներու պարզագային մերթ միայն կիչուի՝ «ժողովրդային երգ մը առած», մերթ՝ այդքանն ալ պակաս: Իսկ Բ. Կանաչեանի «Օրօր»ի պարագային, որ այս տալին մէջ տեղ գտած է թէ՛ առանձին դաշնակի թէ՛ համանուագային կատարումի ձեւերով, միայն բացատրութիւնը տրուած է. – «Մայրը կ'երգէ իր մանկան օրօրոցը ձօնելով... Վգէդ կախուած ոսկեայ խաչը քեզ պահապան, պատկի մատանիով զոր կնքանոր՝ քահանան»: Ուրեմն՝ հարցը երգին մասին ըլլալով հանդերձ՝ խօսք չկայ երգին բառերն ու սկզբնական երաժշտական ոճը, այլ՝ միայն անոր ներկայացման ձեւին մասին:

Կար ու չկար՝ Բարսեղ Կանաչեան տաղանդաւոր հայ երգահանը կար: Օր մը, այսինքն 1913–ին, Գամառ – Քաթիպայի «Քոմի եղիր քալաս» վերնագրով դպրոցական բանաստեղծութեան բառերէն ներշնչուած՝ Բարսեղ Կանաչեան յօրինեց սքանչելի մեղեդի մը: «Օրօր» անունով երգի վերածուած այս կտորը անմիջական յաջողութիւն գտաւ, հրատարակուեցաւ, երգարաններու մէջ տեղ գտաւ, եւ որովհետեւ գլուխ – գործոց մըն է, մինչեւ այսօր կը հմայէ ու յափշտակէ պիտի հմայէ ունկնդիրները:

Օր մըն ալ, այսինքն վերջերս, Միացեալ – Նահանգներու Փենսիլվանիա նահանգին մէջ լոյս տեսաւ Ամերիկահայ երաժշտահան Ռիչըրտ Եարտմեանի (1917 – 1985) յօրինուածները պարունակող CD (խտացեալ սալ) մը ուր, այլոց չարքին, տեղ գտած է նաեւ Armenian suite կտորը, որու բազկացուցիչ եօթը մասերէն վեցը՝ Կոմիտասի ձայնագրած ժողովրդական պարերու վերծանում – դաշնաւորումներ են, իսկ եօթներորդը՝ Բարսեղ Կանաչեանի ստեղծագործած «Օրօր»ն է, թէեւ դաշնաւորման մէջ մասնակի փոփոխութիւններով, բայց ճիշդ ու ճիշդ նոյն թեմայով:

Ըստ CD–ին ընկերացող բացատրագրին, Ռ. Եարտմեան այս Armenian suite–ը գրած է 19 տարեկանին:

Հասկնալի կը դառնէ, որ հայկական մեղեդիները ամերիկեան միջավայրին ծանօթացնելու փափաք ունեցող երիտասարդ երաժշտագէտը օգտագործէը կոմիտասի չնորհիւ կորուսած փրկուած մեր ժողովրդական եղանակները եւ Բարսեղ Կանաչեանի համընդհանուր յաջողութեան արժանացած «Օրօր»ը: Հաւատացած եմ նաեւ, որ եթէ Ռ. Եարտմեան ողջ ըլլար այս CD–ի հրապարակման միջոցին, անպայման պիտի պահանջէր որ Կոմիտասի ու Բ. Կանաչեանի անուններուն չեն յիշուին իր անուան հետ՝ առ նուազն որպէս սկզբնաղբիւրները Armenian suite–ի իր դաշնաւորումներուն կամ variations–ներուն (ինչպէս՝ Կոմիտաս / Ալապարեան եւ երաժշտութեան պատմութեան մէջ բազմաթիւ այլ զուգադրումներ):

Եւ սակայն, խնդրոյ առարկայ CD–ի ընկերացող բացատրութիւններէն եւ մէկուն մէջ կը գտնենք անուններու անհրաժեշտ նշումը: Կոմիտասի հաւաքչապահներու պարզագային մերթ միայն կիչուի՝ «ժողովրդային երգ մը առած», մերթ՝ այդքանն ալ պակաս: Իսկ Բ. Կանաչեանի «Օրօր»ի պարագային, որ այս տալին մէջ տեղ գտած է թէ՛ առանձին դաշնակի թէ՛ համանուագային կատարումի ձեւերով, միայն բացատրութիւնը տրուած է. – «Մայրը կ'երգէ իր մանկան օրօրոցը ձօնելով... Վգէդ կախուած ոսկեայ խաչը քեզ պահապան, պատկի մատանիով զոր կնքանոր՝ քահանան»: Ուրեմն՝ հարցը երգին մասին ըլլալով հանդերձ՝ խօսք չկայ երգին բառերն ու սկզբնական երաժշտական ոճը, այլ՝ միայն անոր ներկայացման ձեւին մասին:

ԲԱՐՍԵՂ ԿԱՆԱՉԵԱՆ, ԻՐ «ՕՐՕՐ»Ը ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Վարձակառք մը զիս ուղղակի հոն առաջնորդեց: Ծախելիք տուն չունէի, այլ, առ այժմ, պնդելու տրամադրութիւն. Յաւետեաց խղճի խայթ պիտի զգայի եթէ ուղեմ մարդոց ամենանեղ այս պարագային, օգտուելով իրենց ծայրայեղ տհաճութենէն, տիրանալ քանի մը վերջին սեփականութեան ոչինչ ճիգով, չնչին դումարով: Տեսարանը ներկրապաշտ պատկեր կը պարզէր. Պիտի ուզէի երբեք տեսած չըլլար. Տխուր դէմքեր. չածիլուած երեսներ, ծերեր, կիներ, երիտասարդներ, ծերացած մեծ ազմուկի, թուղթի պատրիկներ կախած կուրծքերուն վրայ, ուսականի նման կը զառնան, առանց ճապարանքի, դանդաղ չարժումներով վիճակի յաճախորդ մը գտնելու իրենց չարկաբաժինին, որոնց մէկին դէմ երեքն տասը հազար տոլարի վրայ էր. երբ այդ դումարով, Աբեմուտքի պատ մը չես կրնար նորոգել:

Ամէն անգամ, գաղթելու թեկնածուները չեն որ կը դիմեն այս գործողութեան յաճախ հրաժարելով իրենց լաւ բնակարանէն, նուազ լաւ երկու միջակ բնակարանի տէր կրնան դառնալ եւ իրենց հասուն զաւակը ամուսնացնել, կամ բանելու դումարը գործածել տարի մը ապրելու...: Բնականաբար ունինք ընթացիկ հարցերու նախարարութիւն մը որ կ'ենթադրեմ, տեղեակ է այս ողբերգական վիճակին, եւ կը խորհի փութապատրաստական լուծումներ գտնե՞լ: Ես ժողովուրդ մը, իր ձեռքերով կը ակսի չինած բոյնը քանդել, նշան է թէ ՄԻՆՉ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՔՆ ՈՒՆԻ...

Տուն վերադարձիս, Տիկին մը չի սրահին մէջ լինծի կը սպասէր: Բան մը պիտի հանդիպի. չէր ըսած ժամ. Յաւելցայ որ սպասցնել տուած եմ. բայց ուրախ էր զիս տեսնելով: Լաւ ինք ուրախ էր զիս տեսնելով: Լաւ եղեր (չեմ գիտեր ո՛ւսկից) որ նկարագրեր (չեմ գիտեր ո՛ւսկից) որ նկարագրեր (չեմ գիտեր ո՛ւսկից) որ նկարագր

տութիւնը յօրինողներուն մասին (մի-ջանկեալ յայտնեմ, որ Գամառ – Քաթի-պայի բնագիրն ալ «վերծանուած» է. ան գրած էր Նարօտ, ոչ թէ մատանի)։ (1)

Ռիչըրտ Եարտըմեանի դաշնակահար աղջիկը, Վերա Եարտըմեան, իր մեննա-կատարութիւններով մասնակցած է այս CD-ի իրագործման։ Տրամաբանօրէն՝ ան հայթայթած պէտք է ըլլայ նաեւ իր հօր երկերու սալին ընկերացող բացատը-րութիւնները, կամ առ նուազն՝ հսկած պէտք է ըլլայ ասոնց բովանդակութեան։

Ինչ ալ եղած ըլլան մեր նշած թերա-յտութիւնները սկզբնական կամ յետագայ պատճառները (մոռացում, անտեղեակու-թիւն, թիւրիմացութիւն կամ այլ), այժմ վերա Եարտըմեանի ուսերուն կը ծան-րանայ դասնոք անձամբ սրբագրելու պարտականութիւնը, թէ՛ CD-ի ընկերա-յող բոլոր բացատրութիւններուն մէջ թէ՛ ընդհանրապէս, ոչ միայն ընդունուած օրէնքը յարգելու համար, այլ մանա-ւանդ իր հօր համբաւը անեղծ պահելու նախանձախնդրութեամբ։

⁂

1913–ին յղացուած նոյն այս «Օրօր»ի՝ իբր թէ 1920 – 1921–ին Հալէպի մէջ յօ-րինուած ըլլալու մասին վերջերս հրա-պարակ հանուած սրտառուչ բայց թիւրի-մացութեան արդիւնք եղող պատմութիւն մըն ալ կայ, շատ յարգելի անճնաւորու-թեան մը կողմէ մէջբերուած՝ այնպէս ինչպէս ինք լսած է երրորդ անձէ մը (2)։ Այստեղ՝ թիւրիմացութեան պատճառը ո՛չ թէ անուշադրութիւն է, այլ՝ մեծ հիաց-մունքը։

(...) «1920 – 1921–ի ձրջանին, Բար-սեղ Կանաչեան Հալէպ կը գտնուէր ու յաճախ կ՚այցելէր Մաղրումեաններուն, իրենց դաշնամուրին վրայ նուագելու համար։ Այս պատմութիւնը պատմողը՝ (այդ օրերուն) հազիւ 11 տարեկան էր, իսկ կրտսեր քոյրը՝ (...) դեռ նորածին, մօր գրկի մէջ, (որ) կ՚օրօրէր զայն մայ-րական խանդաղատանքով։ Տեսարանը յուզիչ էր երիտասարդ երաժիշտին հա-մար, որ ահա ի տես ասոր՝ դաշնամուրի առջեւ սկսաւ յօրինել իր "Օրօր"ը»...

Մինչ Բ. Կանաչեան պարզապէս կը նուագէր արդէն պոյութիւն ունեցող իր «Օրօր»ը, տասնմէկամեայ պատանին քա-ռերեւոյթին կարծած է, թէ տեղւոյն վրայ յօրինեց զայն..

⁂

Հալէպի մէջ Բարսեղ Կանաչեանի «յայտնաբերման» չուրջ եւս վիպականա-ցած գրուագ մը կայ, ուրիշ անձի մը կողմէ նոյն յարգարժան հեղինակին փո-խանցուած եւ վերջինիս գրքին մէջ նոյ-նութեամբ յիշուած։

Այստեղ ալ կ՚ըսուի (3) որ գրոյցը պատմողին հայրը, 1918–ին, Հալէպի մէկ փողոցին մէջ մահուան դուռը հասած սովատար երիտասարդ մը կը գտնէ, տուն կը տանի, լոգցնել կուտայ, ցնցոտինե-րուն փոխարէն մաքուր զգեստներ կը հագցնէ, կը կերակրէ։ «Օտարականը՝ յանկարծ սիրտ առած», կը խնդրէ որ ջութակ մը ճարեն իրեն։ Ներկաները խոր զարմանքով եւ յուզումով կը լսեն անոր վարժ նուագը, ապա ինքնութիւնը կը հարցնեն։ Երբ կը յայտնուի, թէ Կոմի-տասի հինգ սաներէն մէկն է, զայն կը տանին Առաջնորդարան, որ ելոյթներու չարք մը կը կազմակերպէ։

Բարսեղ Կանաչեանի Հալէպեան նախա-քայլերուն չուրջ ստեղծուած այս ղրոյցը առանց այլեւայլի կը հերքէ անոր աղ-ջիկը՝ Սեդան, ինձի յղած 2000 Մայիս 28 թուակիր նամակով. –

... «Նախ՝ Բարսեղ Կանաչեան 1918–ին որպէս տաղթական չէ եկած Հալէպ, այլ՝ 1919–ին հասած է հոն, որպէս Թրքական դինուորական նուագախումբի անդամ։ Անոր առաջին գործը եղած է դիմել Ա-ռաջնորդարան եւ ինքզինք ծանօթացնե-լով խնդրել, որ խումբ մը կազմեն որ-պէսզի Հալէպի մէջ ելոյթներ կազմակեր-պեն։

«Հոս պէտք է յիշեմ նաեւ որ Կանաչ-եան 1916–ին դնած է իր ջութակը որմէ երբեք չէ բաժնուած, ուսէն կախած իր հետ տարած է ամէն տեղ։ Այդ ջութակը մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի»։

⁂

Սփիւռքահայ ցրուած կեանքի անտի-պութեան պայմաններուն մէջ, «պոչը գը-լուխէն լուր չունի» կ՚ըսենք յաճախ ու կ՚անցնինք։ Բայց քանի բոլորովին ուշ չէ, գոնէ ծանօթ դէմքերու եւ դէպքերու կապակցութեամբ նչմարուած թիւրի-մացութիւնները հարթելու փորձը պէտք է կատարեն բոլոր անոնք, որոնք համա-պատասխան ճշդրիտ տեղեկութիւնները ունին։

Ուստի, մեր մամուլի եւ տեղեկատուա-կան արդի միջոցներու պատասխանա-տուներէն կը խնդրեմ արտատպել միայն այս նպատակով գրած տողերս, առ ի քա-ջալերութիւն՝ նման ճշդումներու բանա-լին ունեցող այլ անձերու։

ՇԱՒԻՒ ՏԻՐ ՄԵԼԻՔՈՆԵԱՆ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) «Քուն եղիր բալաս»ի բ. տունին բառերն են. – «Օսկի խաչ վզիդ՝ քեզի պահապան, Նարօտ կապիլ է ծարէն ձէր-պապան»։

(2) Ռոպեր Ձեպեճեան, «Ճուշեր եւ ինքնակենսագրութիւններ», իր 90–ամեա-կին առթիւ լոյս տեսած՝ Հալէպ 1999։ Տեսնել էջ 59։

(3) Նոյն տեղը, էջ 56 – 57։

Օրուան Հարցեր

ՍՈՒՐԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

Միջին Արեւելքի ղեկավարներէն խօսքը եւ գործը ամէնէն աւելի կշիռ ներկայա-նողներէն մէկն էր Հ. Էլ–Ասատ որուն մահը բազմաթիւ հարցականներու առջեւ կը ձգէ միջազգային հանրութիւնը։ Ասա-ջին հետաքրքրութիւնը կ՚ուղղուի անոր յաջորդութեան խնդրին. ինք այդ դերին համար ընտրած է որդին Պաշարը։ Վեր-ջին տարիներուն ալ լրջօրէն զբաղած անոր պատրաստութեամբ։ Նախ զինքը ընդ-գրկած է բանակին մէջ որ սուրիական իշխանութեան գլխաւոր յենարանն է։ Պաշար արագ վերելք մը ունեցած է հոն, կարճ ժամանակի մէջ տիրանալով զօ-րավարի եւ գլխաւոր հրամանատարի աստիճանին։ Ապա Ասատ սկսած է զաւկին դիրքը զօրացնել Պաաս կուսակ-ցութեան մէջ։ Լուրջ փոփոխութիւն կա-տարած է զաղտնի ոստիկանութեան գե-կավարութեան մէջ ալ, երիտասարդներով փոխարինելով իրեն տարեկից պատաս-խանատուները, որպէսզի Պաշար ստիպ-ուած չըլլայ զանոնք «հօրեղբայր» ան-ուանելու։

Պաշարի յաջորդութիւնը վաւերացում դտած է կուսակցութեան կողմէ, քանի որ Մորհրդարանը արդէն հօրը մահուան օրն իսկ Սահմանադրութիւնը փոփոխու-թեան ենթարկած է, պետական գերագոյն նախագահին համար նուազագոյն տա-րիքը 40–էն իջեցնելով 34–ի։ Յունիս 17–էն ան արդէն կը գրաւէր հօրը աթո-ռը. սակայն, եթէ երկարի մինչեւ անոր վճռական ընտրութիւնը միջանկեալ այս չրջանը, բազմաթիւ վտանգներու կրնայ ենթարկուիլ երիտասարդ ու անփորձ ղե-կավարը։ Կրնայ, օրինակ, պատահում ծագիլ իր իսկ ճակատին մէջ, կամ յա-ջորդութեան սկզբունքին դէմ կրնան ա-ռարկութիւններ յայտնուիլ։

Ասատի գլխաւոր ժառանգութիւնը կը կազմէ իր ժողովուրդին տուած հպարտու-թիւնը եւ երկրին տուած արժանաւորու-թիւնն ու հեղինակութիւնը։ Ան յաջողած է զօրացնել սուրիական ընկերութիւնը, համարկելով փոքրամասնութիւնները, ազ-գային բաւական զօրաւոր զգացումով մը։

Իսկ իր մահէն ետք բարեչրջումներու կարելութեան առընչութեամբ աւելի բը-նական է մտածել ընկերութենէն դալիք մղումի մը մասին, քան՝ դեկավարու-թեան վերնախաւէն։ Այդ վերնախաւը են-թարկուելէ ուրիչ դեր չէր ունեցած Ասա-տի օրով, քանի որ նախագահն էր մտա-ծողը, որոշումը տուողը։ Այդ առումով, մեծ է անոր մահուամբ գոյացած բացը։ Մինչդեռ, ընկերութիւնը որ երկար տաեն խղճած էր աչխարհէն, այսօր համա-ցանցի, լիբանանեան լրատուիւաներու, հե-ռատեսիլի կայաններու չնորհիւ կը տեսնէ թէ ի՛նչ կ՚անցնի, կը դառնայ։ Ասատ չէր նչմարած այս հոլովոյթը ու մնացած՝ ուրիչ ժամանակի մը մարդը։

Հարցականներու ամէնէն լուրջ մասը կը կապուի Պաշարի յաջողութեան. ան ընտանիքին կրտսեր զաւակն էր որ մեծ եղբօրը արկածով մահէն ետք միայն նը-կատուեցաւ հօրը յաջորդ մը։ Շատերու համար ատոյգ չէ որ անկեղծօրէն ունի այդ յաջորդութեան ձգտումն ու կա-րողութիւնը։

Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի որուն քա-ղաքական դասուն վրայ Ասատ անճնա-կան ստոյգ հեղինակութիւն ունէր, պի-տի փորձէ՞ փրկուիլ անմիջապէս սուրեա-կան հովանաւորութենէն. չատ հաւանա-կան չի նկատուիր ատիկա։ Քաղաքական դէտերու կարծիքով, Լիբանան գիտակից է թէ այդ հովանաւորութենէն աստիճա-նական կերպով դուրս գալու ատիթ մը ստեղծուած է իրեն համար ու ամէնէն դժուարը այդ ատիթը յարմարագոյն ձե-ւով գործածելը պիտի ըլլայ։ Պէտք է հր-դօրացնել միութիւն մը որ չատ փխրուն է տակաւին, իր ներքին գործերուն մի-ջամտելու դրացի երկիրներու տեւական ախորժակներուն դէմ։

Լիբանանէն իսրայէլեան զօրքին վերջին օրերու նահանջն ալ նորութիւն է չրջա-նին հաւասարակչռութեան համար։ Անոնց մեկնումէն ետք, սուրիական զօրաբաժին-ներու հոն ներկայութիւնը աւելի դժուար արդարանալի երեւոյթ կը նկատուի։ Ա-սատի յաջորդը, ո՛վ որ ալ ըլլայ ան, պարտի հաչուի առնել Լիբանանի նկատ-մամբ իսրայէլեան նոր մարտավարու-թիւն մը։

ՔԱՂՀԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

LES NOTIONS DE L'ENFER ET DES ENFERS A LA LUMIERE DE LA REVELATION CHRETIENNE

GOHAR HAROUTIUNIAN

« M o m i g », Cahier N° 6, Paris 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՒՍԱՅԻԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

Ինչպէս ալ լրարու նկատմամբ բարեա-ցակամ, սիրուն կը թուին. ի՛նչ մուրեր պիտի քեն սակայն լրարու, երբ լրար-մէ բաժնուին ու երեկոյթին քաղը սկսին տունը՝ հայելիներու դիմացը հանուելով մինգամայն։

Ցանկարծ դուռը զարնուեցաւ։ Զարու-հի վազեց։

– Աս առեն ո՞վ է կուգայ կոր, – զար-մացաւ տանտիրուհին։

Մէյ մըն ալ Մարտիկ աղան ներս մը-տաւ, յաղթական՝ քովը ունենալով Զա-րուհին, որ կը փութկոտէր, կը ճառա-գայթէր։

Իրարանցում մը, աթոռներու չարժում մը։

– Մարտիկ էֆէնտի Սրմաքէչեան, մենծ վաճառական, չատ հարուստ, – փսփսաց Օրիորդ Պէյլէրեան ականջները իւրը-նց։ – Հօրս բարեկամներէն է։

Մտերիմ աղան, բան մը, որ իրեն ստէպ չէր պատահեր, ոտքի ելաւ, հրամցուց։

Տանտիրուհին, առաւել քան երբեք հը-պարտ, օրիորդը՝ թռչտուն, ներկայա-ցումները կատարեցին։

Իրիկուն մը, Մարտիկ աղա դըլ-խուն թեթեւ չարժումով մը կը բարեւէր։

– Ինչո՞ւ չէք նստիր, նստեցէ՛ք, – ը-սաւ չեչտով մը, որ յանդիմանանք մըն էր կարծես ոտքի չելլողներուն հասցէին։

– Օրիորդը ինչո՞ւ ձեզ հետ չբերիք, Մարտիկ էֆէնտի, չատ ուրախ պիտի ը-լլայինք...

– Այո՛, ես ալ կը փափաքէի կոր, քիչ մը տկար ըլլալուն չուզեց գալ։ Է՛, – ա-ւելցուց՝ տեսնելով, որ ամէնքը լուռ էին, – ինչի վրայ կը խօսէիք կոր, չարունակե-ցէ՛ք...

Գոհունակութեան ժպիտ մը ծագեցաւ Սուրեանին դէմքին վրայ, որ իր պատ-մութիւնը ալ վերջնականապէս ընդմիջ-ուած կարծելով՝ դժգոհ ուչադրութեամբ մը կը դիտէր Մարտիկ աղան։

– Ոչինչ, – ըսաւ Զարուհի... – բան... միւսիւ Լեւոնը իր բանտարկութեան պատ-մութիւնը կ՚ընէ կոր ատ...

– Բանտարկութի՞ւն... յեղափոխակա՞ն է պարոնը...

– Իր երբեմն, – պատասխանեց Սուր-եան...

– Հը՛, – ըրաւ Մարտիկ աղա յօնքերը պռատելով ու խոժոռ մը Սուրեանը չափ-չըփելով... – է՛ պատմէ՛, նայինք՛, միւս-սի՛ւ։

Փակագիծի մէջ ըսենք, որ Մարտիկ աղա մէկ հոգիի «յոգնակի» խօսելու սո-վորութիւնը չունէր, բան մը, զոր չէր հասկցած։ «Դուք»ը երկու կամ երեք հո-գիի կ՚ըսուի, ա՛ պապամ» – կը դասա-խօսէր Պոլիս, թէեւ փափաքող էր, որ ի-րեն դուբ, ձեզ, ձեր ըսուի, անչուչտ, ինքզինքին քանի մը հոգիի արժէքը վե-րագրելով։

– Պատմենք, – ըսաւ քմծիծաղով մը Սուրեան ու երրորդ անգամ ըլլալով ձեռք առաւ ընդհատուած թեյը։ – Իրիկուն մը բանտին պահապանը եկաւ ինծի ծանու-ցանել, որ Հիւանին պիտ կ՚ուզէ հարցա-քննութեան համար... Ու կ՚ըսեն, թէ, – աւելցուց Սուրեան իբր եզրակացութիւն իր վերջապէս աւարտած պատմութեան, – յեղափոխականները բան մը քաչած չեն, ոեւէ տառապանք կրած չեն, թէ ժողո-վուրդն է, որ միայն տուժած է...

Աւելի ազդկ կ՚ըլլար, որ չըսէր այդ խօսքը Մարտիկ աղային ներկայութեանը։ Մարտիկ աղա, որ Սուրեանը մտիկ ըրած տաեն մեծ ճիգեր կ՚ընէր ինքզինքը զսպե-լու համար եւ որ բաւական տաեն է վեր տիթ ունեցած չէր իր հակայեղափոխա-կան զայրոյթին սլացքները թափելու հր-բատարակաւ, այդ խօսքին տարօրինակ ուժգնութեամբ մը պայթեցաւ՝ ի մեծ ապչութիւն հոն գտնուղներուն։

– Յեղափոխականները նեղութիւն կը-րա՛ծ են, իրա՞ւ... է՛ ժողովո՞ւրդը, ա-նոր քաչած տառապանքնե՞րը... ժողո-վուրդը ի՞նչ յանցանք ունէր... յեղափո-խականները չէ՞ն, որ զինքը այս ահռելի վիճակին հասցուցին... դուք չէի՞ք, որ զինքը ջարդել, կողոպտել տուիք, զինքը աչխարհիս չորս կողմերը պանդուխտ ձը-ղեցիք... յեղափոխականները ի՞նչ քաչե-ցին որ... ազգին ստակը կերան, քէյֆ ըրին ու յետոյ զինքը ջարդել, կողոպտել, բանտարկել տուին, ... մանաւանդ ան դրօչակեանները...

– Իրաւունք ունի էֆէնտին, – վաւերա-ցուց անդիէն Մոեփոն աղային կոչտ ձայնը, – ինծի եղած վնասը ես դիտեմ ատոնց սայիէն։

Մարտիկ աղա կը չարունակէր իր ճա-ռը, ուռած չեչտերով, խոչոր չարժում-ներով, հակառակ հաչտարար ընդմի-ջումներով, խափանումի ճարտար վար-ժերուն տիկին եւ օրիորդ Պէյլէրեանին, որոնք կը վախնային թախտմէ մը Մար-տիկ աղային եւ Սուրեանին միջեւ։ Այս վերջինը, սակայն, կը մնար չատ հան-դարտ, արժանաւոր՝ նախկին վաճառա-կանին խօսքերուն զայրացկոտ հեղեղին դէմ, աչքերը ուչադրութեամբ անոր յա-ռած, պրկունքը սեղմուած, դէմքը կար-մըրած։

– Մեր յեղափոխականներուն ըրածը հայրենասիրութի՞ւն է, ազգասիրութի՞ւն է կը կարծէք... մեծ մասամբ խարեբա-ներ են ատոնք, փառասէրներ կամ ժողո-վուրդը չահագործողներ ... հայրենասի-րութի՞ւն մի ... հայրենասիրութիւնը դուք եկէ՛ք ինծի հարցուցէ՛ք, ինծի՛։

Հոս կանգ առաւ։

– Ինծի կը տեսնա՞ք կոր, ինծի՛ ... այո՛, թէեւ վրայէս բան մը չերեւար, բայց ասկից քանի տարի առաջ ես մենա-մարտեցայ ու պլօնով օդը ելայ, դի-տէ՞ք ի՛նչ բանի համար...

Մարտիկ աղային ձայնը կը դոռար, կը թաւալէր, սենեակին մէջ կը թնդար ապ-չած լռութիւնով մտիկ ընող հիւրերուն վերեւ, ու ձեռքը ճարտասանական թռիչներով օդը կը ճեղքէր։

– Պարզապէս ազգիս ճառքին, պարծան-քին համար, հայ անունը բարձր բռնելու ու պատմութեան մէջ երկու տող ունենա-լու համար։

Օրիորդ Պէյլէրեան, գլխու հետաքրք-քիր յառաջացումով մը, մէջ նետուեցաւ։

– Մենամարտեցա՛ք ... պլօնով օդը ելա՞ք ... ի՞նչ կ՚ըսէք, իրա՞ւ ... պատ-մեցէ՛ք, նայինք ... կ՚աղաչեմ։

(Շար. 24)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔԱՀԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս տարի եւս, ամէն տարիներու նման Սոպհալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը, իր պարտականութիւնն ու յարգանքը կը ներկայացնէ Հայ Ազատագրական – Յեղափոխական չարժման ռահվիրաներ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔԱՀԱՆԵՐուն յիշատակին, որոնք միասնաբար կախաղան բարձրացան 1915 Յունիս 15–ին եւ իրենց կեանքը մատուցին որպէսզի ապրի ՀԱՅԸ:

Վարիչ Մարմինս, ՔԱՀԱՆԵՐու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարէ Փարիզի, Իսկ լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ, կիրակի, Յունիս 25–ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պարապմ Թէրզեանի յիշատակին Տիկին Ազատի Խաչատուրեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաբլիլ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաբլիլ երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE

(Շար. Ա. էջէն)

չարաթ մը պայմանաժամ ունի արտայայտուելու համար, բայց, այնքան ալ դէմ չէ դոյացած համաձայնութեան, նոյնիսկ եթէ մասնակի է:

ԻՍՐԱՑԻԼԻ կառավարութեան ծայրայեղ ուղղափառ Շաս կուսակցութեան պատկանող չորս նախարարները հրաժարեցան, բայց, 48 ժամուան մէջ թերեւս կարելի ըլլար եզք մը գտնել: Ըստ իրենց ամէն բան կախում ունի Պարաքէն, որ սակայն չի կրնար տեղի տալ իրենց պահանջներուն: Ասոնց կարգին Ռաբունի Եոսէֆ կ'ուզէ որ պահպանուի «էրէց Իսրայէլը», այսինքն Աստուածաշնչական Իսրայէլը՝ որ իր մէջ կ'առնէ Այսրյորդանանը:

ՎԻՎԷՆՏԻ ԻՆՆԻՎԵՐՍԱԼ ծնաւ Յունիս 20–ին, Վիվէնտիի, Սիկրամի եւ Գանալ փիւսի ձուլումով: Ստեղծուած խումբը, 2–րդն է այլեւս համաչխարհային գեռնի վրայ, 376 միլիառ ֆրանքի դործառնութիւն ցոյց կրնայ տալ: Ան կը համախմբէ սինեմա, հեռատեսիլ, երաժշտութիւն, հրատարակչութիւն, հեռաճայն եւ համացանց:

ՊԱՇԱՐ ԷԼ. ԱՍԱՍ, Սուրիոյ հանդուցեալ նախագահին տղան, Պասել ընդհ. քարտուղար ընտրուեցաւ Յունիս 20–ին: Կուսակցութիւնը ընտրեց Քաղաքական Բիւրոյի 21 անդամները, որոնց կէսէն աւելին նորեր են:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 2–ին, Ռոթերտամի մէջ, Ա. խումբէն Փորթուկալ 3 – 0 պարտութեան մատնեց Գերմանիան որ վերջնապէս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Նոյն խումբին մէջ, Շաւլբռուա, Ռումանիա 3–2 յաղթեց Անգլիոյ որ նաեւ այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Այս խումբի գլուխն է Փորթուկալ 9 կէտով. քառորդ աւարտականներուն համար որակուեցաւ նաեւ Ռումանիա որ պրաւեց խումբին Բ. տեղը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝ ԵԼԱՆՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

կիրակի, Յունիս 25,

Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ· ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաղթանք կը կատարուի վասն Սուրբ Էջմիածնի:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր Երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի անօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր Եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25–ին, կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՕՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթք մատուցմամբ ողեկոչել յիշատակը Հոգելոյս

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Երախտաշատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire

le Samedi 24 Juin à 20 heures

à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.19**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.35.**

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիչերօթիք եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով, տարբերաւածարաններ, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով համբակ դոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան:

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմանները համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը տասնոյ չորեքնաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերախումբը, սկաուտական եւ մարզական չարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

1976 — 2000

Repas Anniversaire

Vendredi 23 Juin à partir de 20h30

Orchestre arménien

P.A.F. : 150 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne
Ambiance arménienne —
Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens
de France et la Maison de la Culture
Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 23
VENDREDI
23 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

35ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·933 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.933

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ՄՈՆԱՔՈՅԻ ԳԱՅԹԱԿՂՈՒԹԻՒՆԸ»

«Մոնաքոյի գայթակղութիւնը» կ'որակուի այն տեղեկագիրը զոր հրապարակեց Ազգ. Ժողովի տեղեկատուութեան առաքելութիւնը, քննելէ ետք իշխանապետութեան զրամական դրութիւնը: Ծանօթ է որ Մոնաքօ, մանաւանդ եկամուտի տուրքերու մարզին մէջ զրախտային վայր մը կը նկատուի, բայց, այս անգամ գլխաւոր հարցը կը վերաբերի աղաւոտ զրամին օրինականացման: Այլեւս, ամբաստանութիւնը պաշտօնական է, երեսփոխանները կը նկարագրեն դրութիւն մը որ կը նպաստէ ամէնէն ծանրակշիռ օրինազանցութեանց: 140 էջերէ բաղկացած տեղեկագիրը, զոր կը վաւերացնէ մեծամասնութիւնը, բայց կը դատապարտուի ընդդիմութեան, մանաւանդ՝ ԷՒ – ՓԷ – ԷՒ-ի կողմէ, մանրամասնօրէն կը պարզէ Սոսիէթէ տէ Պէն տը Մէտի (որու հակակշռին տակ է խաղարանի ճարտարարուեստը) խորհրդաւոր գործողութիւնները: Որոշ չափով կը մեղադրուի նաեւ Ֆրանսա եւ ամանք կ'ուզեն որ խնդրոյ առարկայ ըլլան այն սերտ համաձայնագրերը որոնք կան Մոնաքոյի եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ֆրանսա Մոնաքոյի ինքնիշխանութիւնը ճանչցած է 1861-ին: Ըստ 1918-ի դաշինքին, իշխանական թագին յաջորդութիւնը կրնայ միայն մոնեկասք անձնաւորութեան մը յանձնուիլ կամ Ֆրանսայի, բայց ընդունուած Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Ներկայ Սահմանադրութիւնը որ 1962-ի Թուականը կը կրէ, կը ճշդէ որ իշխանապետութիւնը ինքնիշխան եւ անկախ Պետութիւն մըն է միջազգային իրաւական չրջագծին եւ Ֆրանսայի հետ յատուկ պայմանագրութիւններու չրջագծին մէջ: Կառավարութիւնը կը վարէ պետական նախարար մը, Ֆրանսայի դիւանագէտ, «իշխանին բարձր հեղինակութեան ներքեւ»:

Մոնեկասք է ով որ Մոնաքօ կամ արտասահման կը ծնի մոնեկասք հօրմէ: Իշխանապետութիւնը 30 հազար բնակիչ ունի, որոնց մէկն 20%-ը մոնեկասք է:

*
**

Առաքինութեան երեսփոխանները չուրջ 20 տոլի հարցաքննած են, որոնց ըսածներէն մէկ քանին չատ յատկանշական են: Օր. մը.– Պարոն Ք., 37 տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Միացեալ Նահանգներ, քոքայինի չահատակութեան համար, բայց ան, քանիցս, հակայդուժարներ պարունակող ճամպրուկներ յանձնած է Մոնաքոյի զրամատուներու: Բանտէն, հեռաձայնով կը բացատրէ Փըրանսայի երեսփոխաններուն. – «Մոնեկասք զրութիւնը չատ պարզ է, որովհետեւ ամէն բան կարգադրուած է իշխանութեանց բարձրագոյն մակարդակին վրայ, զրամ ներմուծելու համար իշխանապետութեան մէջ, ինչ ալ ըլլան միջոցները եւ ինչ ալ ըլլայ աղբիւրը»: Կ'աւելցնէ. – «Այսքան միլիոնով կը ներկայանաք, կ'ըսէք որ միջնորդէք մըն է կալուածային վաճառքէ մը, ձեզի՝ "լաւ" կը պատասխանեն, չեն տուգեր ձեր խօսքերուն ճշդրտութիւնը»:

Մամուլը լայն տեղ կու տայ այս հարցին, էջեր յատկացնելով, երբեմն ալ բախտաղերով, ինչպէս Լիպերասիոն (Յունիս 22), որ կը խորագրէր. – «La Société des bains de boue»:

Նոյն թերթը իր խմբագրականով հարց կու տայ. – «Դրամը չի հոտիր, արդեօ՞ք իշխանը իրը ըրած է հռովմէացի կայսեր՝ Վեսպասիանոսի նշանաբանը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ սահմանադրին վրայ Թուրք սահմանապահներու կրակոցով սպաննուած ռուս պինուորին մասին իզդիւրի կառավարիչ է. Աճապ ըսած է թէ ան անցած էր սահմանագիծը եւ չանսայ Թրքական կողմէն եղած աղդարարութեան: Զինքը կեցնելու համար թուրք սահմանապահները օդը կրակած են, այդ միջոցին ռուս պինուորը զարնուած է: Մարմինը նոյն օրը յանձնուած է Հայաստանի իշխանութիւններուն:

«ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ», զոր հաստատեց ձէք Լանկ 1981-ին, տեղի ունեցաւ ըստ աւանդութեան ամրան առաջին օրը, Յունիս 21-ին: Այս անգամ փարիզի հրապարակներէն զատ, բացուեցան նաեւ էլիզէի եւ Մաթիւնեոնի պարտէզները: Շիրաք 1600 հիւր ունէր եւ դեպարուեստական յայտագրին համար հրաւիրած էր Վերոնիք Սանսոնը: Ժոսիէն արտայայտուեցաւ նաեւ հեռատեսիլէն, պատասխանելով Միշէլ Տրիւքէրի հարցումներուն, որոնց առաջինը կը վերաբերէր Պէթհովէնի «Ուրախութեան Զօներգ»ին (Եւրոպայի փառերգը), չեչտեց թէ Պէթհովէնի երաժշտութիւնը joyeuseté ունի (ըստ Լառուսին, բառը ընտանի գործածութեան մէջ կատակ կը նշանակէ): Ըսաւ նաեւ թէ չուրեակ սերտած է: Բազմաթիւններ հաւաքուեցան Ռեփիւպլիքի, Փոնդորաի, Վոժի եւ այլ հրապարակներ:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ կառավարութենէն հրաժարեցան նաեւ երեք ուրիչ նախարարներ, այս անգամ Մէրէյց ձախ կուսակցութենէն: Համաձայն չեն Պարաքի ծրագրերուն հետ լուծելու համար կառավարական տագնապը: Այս նախարարներն են՝ Կրթութեան, Առեւտուրի եւ Դիւղատնտեսութեան:

ԱԹԷՆՔԻ Խորհրդարանին առջեւ քանի մը տասնեակ հազար օրթոտոքս հաւատացեալներ համախմբուած են, Յունիս 21-ին, անգամ մը եւս բողոքելու համար կրօնքի արձանագրութեան ընդումին դէմ անձնագիրներուն մէջ: Յունաստանի Եկեղեցին 150 հանրակառք պատրաստած էր առաւելապոյն թիւով մարդ ժողվելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կրթական նախարարը՝ ձէք Լանկ, հարցազրոյցի մը մէջ (Ֆրանս – Սուար, Յունիս 21) խոստովանած է որ հաշիւ զործածած է երիտասարդութեան առեն եւ աւելցուցած թէ միութիւնները պէտք է հակակչռեն էքսթազիի որակը Թեէճօ երեկոյթներու առեն: Ան կը չեշտէ.– «Պէտք չէ որ երիտասարդները իրենց առողջութիւնը փճացնեն աղտեղութիւններ գործածելով, քանի թմրեցուցիչ կ'առնեն, պէտք է անոնք փորձուած ըլլան. երիտասարդներու առողջութեան դիմի է»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, զրամատուներու վրայ զինեալ յարձակումները 60% յաւելում կրած են առաջին վեցամսեային: Օրական, միջին հաշուով 4 յարձակում կայ: Տարուան սկիզբէն ի վեր անոնց թիւը 360-ի հասած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԵՄԱՆ դատարան մը մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտած է Լիբանանցի մը նախատինքի յանցանքով: Իր հայրենակիցները հրաւիրած էր որ ոտնեն Հաֆիզ Էլ-Ասատի մահը: Ցիչենք որ 35 հազար սուրիացի զինուոր կայ Լիբանանի մէջ եւ թէ եօթնօրեայ սուգ հրաչակուած էր Սուրիոյ նախագահին մահուան առթիւ:

ՊՈՒՏԻՆ հրովարտակով մը «Ինական հարստութեանց» նախարարութեան հակակչռին տակ զրաւ ընագահութեան եւ անտառներու երկու կոմիտէները, որոնք ցարդ անկախ էին: Արդ, Հարստութեան նախարարութիւնը կը զբաղի կազով, քարիւղով, ոսկեով, այսինքն բոլոր այն բաներով որոնց դէմ կը զործէին այդ կոմիտէները:

ԼԻՈՆԻ Վերաքննիչ Ատեանը հաստատեց, Յունիս 21-ին, վեց ամսուան –յետադէմով– բանտարկութիւնը Ժան Փըլանթէնի, որ հրապարակիչն է պարբերականի մը որ կասկածի տակ առած էր Հրեաներու ցեղասպանութիւնը: Երեք տարի ալ չի կրնար հրապարակիչի իր արհեստը կատարել:

ԼՂՀ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Մշակոյթի նախարարը Արմէն Սարգսեան ԱՄՆ-էն Երեւան վերադարձի ճամբուն վրայ կարճատեւ կայքով մը պտնուեցաւ Փարիզ ուր Յունիս 21, Զօրեքշաբթի երեկոյեան հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի դեսպանատան մէջ, պաղութին մամուլի ու կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ:

Հայաստանի Փարիզի դեսպան է. Նալպանտեանի ողջոյնի ու ներկայացման խօսքէն ետք չուրջ երեք տասնեակ ներկաներուն դիմեց Ա. Սարգսեան: Ուրախութիւնը յայտնելէ ետք տրուած առիթին համար, ծանրացաւ դէնքով ձեռք ձգուած յաղթանակը մնայուն արժէքի վերածելու նպատակով մշակութային, տնտեսական բարեփոխումներու ձեռնարկելու իրենց մտադրութեան վրայ: Այս մօտեցումով ծրագիրը պատրաստուած էր փառատօնի մը, 2001ին, որուն սկզբնական ծրագիրը յղացուած եւ իրենց առաջարկուած էր ԱՄՆ-ու հայկ. չրջանակներու կողմէ: Անոր հիմնական գիծը կը կազմէր Սփիւռք – Հայաստան – Ղարաբաղ մխայնական գործունէութեամբ ու արուեստի ճամբով ղարաբաղեան պատուհան մը բանալ դուրսի աշխարհին վրայ: Ատիկա նաեւ ապդակ մը կ'ըլլար միջազգային դեռնի վրայ Ղարաբաղի ճանաչումին: Կը նախատեսուէր ընդգրկել ճարտարապետութեան, դրականութեան, նկարչութեան, երաժշտութեան, թատերական, պարի մարզերը:

Այսքանով առնուազն հետաքրքրական թուղ ծրագրին մասին Ա. Սարգսեան ապա պատասխանեց հարցումներու. կառավարութեան հատնական փոփոխութեան մը պարագան բան պիտի չփոխէր, քանի որ նախագահն ու վարչապետը հատնութիւն տուած էին ու ձեռնարկը անձերու առընչուած բան չէր: Ան քանի մը տարիէն ինքնաբաւ ըլլալով նաեւ որպէս քովընտի արդիւնք, պիտի նպաստէր Ղարաբաղի մասին հասորներու հրատարակութեան, յուչարձաններու նորոգութեան ու գարկ պիտի տար տեղական հին, բայց այսօր մոռցուած արհեստներու, ինչպէս՝ բրուտագործութիւնը, վերայայտնումին: Նոյն նպատակով արդէն Շուշիի մէջ նորոգուած էր տասը չէնք որոնք պիտի տրամադրուէին փառատօնին մրցանակի տիրացող արուեստագէտներու, եւլն.:

Իրմէ ետք ծրագրին մասին աւելի մանրամասն խօսելու հրաւիրուեցաւ ԱՄՆ-էն արուեստաբան Նիւրի Մելքոնեան որ բացական նախնական ու համոզիչ ըլլալէ հեռու ինկած լուսապատկերներով գրեթէ առաջին պահէն ջուր լեցուց տեղծուած որոշ հետաքրքրութեան մը վրան: Լուրջի առնուելիք խակապէս չատ քիչ բան կար այդ ծրագրին մէջ ուր տեղ գտած էր վրանաքաղաք մը որ «հայկ. ոճով» պիտի ըլլար ու վրաններուն կերպասը Հնդկաստանէն ներածուէր, քանի որ յղացողները ուզած էին մի քիչ իմէճիճիէյշըն աչխատցնել...: Զրուեցաւ մինչ ան թէ իր հազարամեայ գոյութեան ո՛ր չրջանին հայ ժողովուրդը վրանարնակ եղած էր, որպէսզի այդ չրջանին ոճը ընդրկելի արժէք ըլլար: Երկրորդ կառուցուելիքը ամփիթատրոն մըն էր... քառակուսի յատակագիծով որ պիտի նայէր Արարատին, բայց անչուշտ, առանց տեսնելու զայն: Ուղղութեան այս պարագան քանիցս չեչտուեցաւ, որպէս ծրագրին հայկականութեան եւ ուստի պատուականութեան որպէս անառարկելի փաստ: Այսքանէն ետք ազդագրութեան համազօր բան կ'ըլլար հետաքրքրութիւնը թէ ինչո՛ւ որոշուած էր աւանդութեան կռնակ դարձնել ու փոխանակ ամէն տեղ կիրարկուած բոլորաձեւին, քառակուսի յատակագիծով կառուցանել ամփիթատրոնը. իսկ անոր համար ձայնականութեան հարցեր, կամ Ղարաբաղի նման երկրի մը մէջ անհրաժեշտութեան պարագայ եւլն., անկարեւոր մանրամասնութիւններ էին յայտնապէս: Շատ մեծ կարեւորութեամբ մատնանչուեցաւ որ փառատօնին համար կառուցելի տաքածքին մուտքէն մինչեւ քառակուսի ամփիթատրոնը երկար անցք մը պիտի ըլլար. անոր երկու կողմի պատերուն վրայ պրուտգուած անցքերուն չնորհիւ, հանդիսատը պիտի կրնար վիզիւալիզէ ընել Հայոց պատմութիւնը:

Ծրագիրը պիտի արժէր երկու միլիոն տոլար որուն համար որքան հասկցանք, նախաձեռնարկները դիմեր էին «Արուեստներու Նիւ-Եորքի Հիմնարկ»ին որ յատկացումներ տրամադրու հատնական հասցէներու ցանկ մը տուած էր իրենց, ինչպէս Ռոքֆէլլերը կեդրոնը, եւլն.:

Հակառակ մօտ ժամանակ մը անուշիկ բացատրութիւններուն, ծրագիրը ո՛չ խանդավառեց, ոչ ալ նոյնիսկ համոզեց ներկաներուն մեծ մասը: Յայտնապէս, փարիզի մեր կանդուններով հեռու էինք ամերիկեան արտադրութեան «Հայկ. ոճով վրանաքաղաք»ը, կամ Արարատին նայող բայց զայն չտեսնող «քառակուսի ամփիթատրոն»ը գնահատելու կարողութենէն: Իսկ երբ դիտել տրուեցաւ արդարօրէն որ այս բոլորը Ղարաբաղի ծառայելէ առաջ ամերիկեան մշակոյթը Հայաստանին ու Ղարաբաղին հաղցնելու փորձ էր, առանց նոյնիսկ մեր ժողովուրդին համար աւտր յարմարութեան մասին մտածելու, թէ՛ Ն. Մելքոնեան, թէ՛ նախարար Ա. Սարգսեան ուժգնօրէն հակազդեցին: Սակայն, պէտք է ըսել որ տրուած յաւելեալ բացատրութիւնները չյաջողեցան փարիզեան մեր բթամտութիւնը վանել: Դեսպան Ֆ. Նալպանտեանի տեղին միջամտութեամբ ներկաները հրաւիրուեցան դաւաթ մը զովացուցիչ խմելու եւ չարունակելու խօսակցութիւնը:

Փարիզի հայկ. կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչները միչտ հետաքրքրութեամբ զացած են ճանչնալու, մտիկ ընելու Ղարաբաղէն քաղաքական, մչակոյթի մարզի դէմքեր. վատն ալ նոյնը պիտի ըլլայ պարագան, եթէ միայն այդ քողերով հրամցուածը փրփուրներու քմածին հերոսապատում չըլլայ:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՄԱՀ ԱԼԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ

Վերջին պահուն խմացանք որ Յունիս 21-ին, Սիաթըլի մէջ (ԱՄՆ) իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ յօրինող, երգահան՝ Ալան Ցովհաննէս:

Բուն անունով Ալան Զաքմաքճեան, ծնած էր 1911-ին, Սմբրվիլ (ԱՄՆ): Աւելի մանրամասն կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

«ԱՐՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 21 / 22)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ ԱՐՑԱԽԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

Ադրբեջան Յունիս 20-ին դատապարտած է ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութիւնը, զայն սահմանելով որպէս «փորձ մը, Ղարաբաղի ճգրային վարչակարգին

(Շար.ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Հիւանդապին պարապայ մըն է, մտահոգելու ասոիճան տարածուած Հայաստանի մէջ, ուր անոնդի պակասը, անհամ առօրեան, մեծ դեր կը խաղան, կարգ մը մայրերուն զգացական հաւասարակշռութիւնը խախտելու մէջ: Դաշնակի կամ ջութակի լարին դպչող մանուկ մը, մօրը աչքին, անպատճառ տաղանդ մըն է: Ի հարկէ կան բազմաթիւ երախաներ, սովորականէն աւելի օժտուած, զանազան մարզերու մէջ, որ ներկայիս, եթէ բախտը ունին ունենալ եւ ազդեցիկ շրջանակի պատկանելու, աւելի կարելիութիւն ունին տեղ մը հասնելու:

Ըստ ինծի, բացառիկ ձայն մըն է Օր. Մակաւայինը, արդէն քանը անց: Երկու տարի է, կը կրկնեմ պատասխանատուներուն, որ յաւուրկ իմամքի արժանացը-նեն:

Տակաւին կան, Մակաւային նման, տաղանդաւոր երիտասարդներ, որ նիւթական օգնութեան կը կարօտին: Հո՛ս է որ կրնան օգտակար դեր կատարել Սփիւռքի մէ քանի յայտնի բարեգործական հիմնարկները, մի առ մի քննելով իւրաքանչիւրին պարագան եւ փրկելով մեր ազգային արժանապատուութիւնը միջազգային բեմերուն վրայ: Դժբախտաբար, հակառակը սկսած են արդէն ընել, հայաստանցի մեր ցրուած դպրթականները, ոչ միայն Լոս – Անճըլըսի մէջ, այլ վերջերս նաեւ Ժընեւի մէջ, ուր երկու հոգի, պօղոններով բռնուած, արդէն բանտարկըւած են: Ժամանակին սովետական քաղաքացի կ'ըսէին՝ կ'անդնէին: Այսօր, անոնք ունին հայկական անցագիրը...

Անցեալները մէկը ներկայացաւ, ըսելու համար որ ինք միւսներուն նման չէ: Արդէն կասկածիլ սկսայ: Տեսած է դիս վերնիսաժի մէջ, նկարիչներու բաժինը, ենթադրած է, որ մտադիր եմ, մի քանի իւղանկար գնելու, որպէս նուէր Երեւանէն: Ըսաւ թէ ինք պատկերասրահ ունի, թէեւ փակ է ներկայիս, բայց ցոյց տուաւ այցեւոմսը, որպէս փաստ. եթէ համբերութիւն ունիմ, կէս ժամէն երկու բացառիկ նկարներ կը բերէ: Քանի սկսանք, քալինք մինչեւ ծայր:

Կէս ժամ չանցած զոյգ նկարները եկան, ոսկիս եւ երիտասարդ տիկնոջ մը ընկերակցութեամբ, մանկական դիրքեր նկարագրողը:

Իւղանկարները հաճելի էին. ի վերջոյ ինչո՞ւ չառնել: Գինը չափազանցուած թուեցաւ ինծի, ժամանակ խնդրեցի որ մտածեմ:

Յաջորդ առաւօտ, ներկայացաւ պարոն մը, եւ ըսաւ թէ ինք է իւղանկարչուհուն հեղինակը: Ըսի որ հաճելի են իր գործերը, սակայն գինը անմատչելի՝ իմ պիւտճէիս համար: – Բայց ես գին չեմ տուած տակաւին–. քու բարեկամդ տուաւ սակայն...: Յայտնի եղաւ որ «Միւնեքրուն Չնմանող» երեկոյան ճարպիկ անձնաւորութիւնը, 10 անդամ աւելի պահանջած է ինձմէ, հեղինակի գինէն: Իրապէս միւնեքրուն չի նմանիր եղեր...:

Այս է մեր հայրենիքն ու մեր ժողովուրդը, ներկայիս: Նման չատ մը այլ ազդերու. ոչ աւելի, ոչ պակաս: Ինչի՞ վերագրել չգիտեմ. յենակէտ մը չունիմ մօտաւոր անցեալէն, որ կարելի ըլլայ բազդատական մը ընել: Ամէնէն աւելի դիւրաւ յուզուողը Արեւմուտքի Սփիւռքահայն է: Ջութակի մը լարերէն հազիւ «Կոռնկի» առաջին խազերը լսէ, յուզումը կուրծքէն կը բարձրանայ աչքերուն: Հայաստանցին լաւ ուսումնասիրած է իւրաքանչիւր զգացում, առօր համաձայն ալ մօտեցումը կը փոխուի: Գիւղէն իջած անպրագէտ պառաւ մը, կը ներկայանայ որպէս Հայոց լեզուի նախկին ուսուցչուհի, որ առիպուած է ասեղնագործով ընտանիք պահելու եւ այլն: Իրաւն ու սուտը իրար խառնուած, կը չփոթիս որո՞ն հաւատալ, վատահ ըլլալով որ նման պարագաներ չատ կան: Միւս կողմէն, երբեք չեմ ցաւիր սխալելու պարագային. քանի մեր ժողովուրդն է. եթէ փողոց իջած է, ուրեմն կարիքն ունի, ուզէ նախկին ուսուցչուհի ըլլայ, ուզէ անպրագէտ պառաւ՝ դիւղէն իջած: Վերջին անգամ լուսանկարչական մեքենաս անբերեւութացաւ մաներկրդի մը մէջ. քնաւ չցաւեցայ: Արեւմուտք պատահած ըլլալ, չատ պիտի նեղուէի: Հայերուս հայրենասիրութիւնն ալ իւրայատուկ է, ամէն ոք չի հասկըներ:

Երբ առանձին մնամ, խօսակիցս եւ ինքս կը զառնամ: Կը յոգնիմ: Այս անգամ, չգիտես ինչու, առանձնութիւնս դիս կը յոգնեցնէ: Կ'ուզեմ ամէն «ինչո՞ւ»-ներուն պատասխանը տալ, տրամաբանական կարգ մը դնել ... ախո՛ւ. տրամաբանութիւն ըսուածը չկայ յաճախ: Հո՛ն է որ, սկիզբ կ'առնէ դլխացաւ եւ յոգնութիւն:

Բարեբախտաբար իմ անբաժանելի Գէորգս, զործերն աւարտած, առեներն հասաւ, եւ առանց վայրկեան մը կորսընդնելու, պինուած լուսանկարչական մեքենայով, ցատքեցի Ժիկուլիին մէջ, զոր սկսած էի արդէն կարօտնալ, եւ քշեցինք դէպի Մասիս, Արարատի ամենամօտիկ դիւղը, քանի հրաշալի վերջալոյս մը կ'ուրուագծուէր հորիզոնին վրայ, եւ Արարատը, բաղնիքէն նոր ելածի նման, մաքուր էր:

Երբեք չէի զանուած Մասիս: Երեւանի արուարձան կարելի է նկատել: Մօտաւոր անցեալին Ազերիներ կը բնակէին, իսկ ներկայիս կան մեծ թիւով զպրթականներ Սումգայիթէն, Գանձակէն, Բաքուէն: Վերջապէս ամէն տեսակէտով նորութիւն էր ինծի համար: Թրքական սահմանը այնքան մօտ է աւանին, որ մեր կառքը մի քանի անգամ սահիպուեցաւ ներդուժութիւն խնդրել սահմանապահ զինուորներէն, անուշադրութեամբ զինուորական գօտի մտած ըլլալնուս համար:

Մենք արդէն Մասիս էինք, բայց բնակելի տուներէն հեռու, դիւթուած Արարատի ալեհեր կատարէն, կը յառաջանայինք զաշտերու մէջէն, առանց խորհելու որ, քիչ անդին պարտադիր կանդ պիտի առնէինք. արդէն ելեկտրական սիւները, սահմանապահ պահականոցները, այս կոյս բնութեան մէջ թելերու այնպիսի տարօրինակ խառնարան մը ստեղծած էին որ պահ մը միտքս թափիչք առաւ մինչեւ Գառղու, այդ մեր հանճարեղ եւ համեստ նկարիչը որ ունի բացառիկ տաղանդը թելերու խառնակութենէն ստեղծելու նկարչական համանուագ մը: Հրազդանը որ Արարատեան դաշտը կտրելով քիչ անդին կը միանայ Արաքսին, հոս այս կէտին վրայ, ընդարձակ ջրանցքի մը երեւոյթը առած է: Այծերու հօտ մը, տարեց հովիւի մը առաջնորդութեամբ, գարնան առաջին ծիլերը կը կրծէ: Երկու Բաքուցի տղաք, որ կովի մը պահակ կեցած են ջուրի ափին, զարմանք կը պատճառեն ինծի, երբ կը պնդեն թէ ազերի – թըրքերէն չեն դիտեր եւ կը խօսին արարատեան բարբառով, քանի հոն հասակ առած են զործնականին մէջ. փափաք կը յայտնեն որ իրենց ծնողներուն ծանօթանանք եւ միասին կը յառաջանանք իրենց տունը: Հայր չունին. խպտան զացած ու չէ վերադարձած. հաւանաբար հոն ալ ընտանիք կազմած է, չատերու նման... մայրերնին, միջին տարիքով, եւ տեսքով երիտասարդ համակրելի կին մըն էր, որ արկածեալ պիւսէ մը կէսը, կրպակի վերածած, անցնող – զացողին, իր ձեռքերով պատրաստած հացը կը ծախէր, օդնական ունենալով երիտասարդ աղջիկը, որուն համար անմիջապէս հասկցուց որ հարկ է վեռայ մը ճարել, եթէ արտասահմանէն ըլլայ աւելի լաւ:

Պատահական աթոռներուն վրայ տեղաւորուած, խումբ մը զպրթականներ (կարելի է եղեր հայրենիքի մէջ եւս զպրթական կոչուիլ) պանիր, հաց կը հրամցընեն մեր երկուքին եւ կամաց – կամաց կը բացուի ողբերու տոպրակը: Այս խեղճերը հոս բերուած նետուած են եւ բոլորովին մոռցուած ... չատ բնական է որ փնտռեն իրենց Գանձակն ու Բաքուն, ուր ունէին բարեկեցիկ վիճակ, մարզպետարի տուներ, պարէզով եւ մանուկ չահութաբեր զործ, քարիւղի ընկերութիւններուն մէջ: Շատեր արդէն կը մտադրեն ծախել ամէն ինչ, զպրթել ռուսական հոդեր: Դիմացի տունին վրայ, հսկայական դիրերով կարելի է կարդալ – ՎԱՃԱՌՈՒՄ ԵՄ ՏՈՒՆ – բայց ո՞վ պիտի պնդէ քու տունդ միամիտ զպրթական ... Որքան հաճելի է նստիլ ու մտիկ ընել. ինքզինքս Այնճարի կամ Քէսապի մէջ կը զգայի, ուր յաճախ կը սիրէի նստիլ տաբեցներուն հետ եւ լսել անոնց պատմութիւնները, իրենց բարբառով, միշտ նըշիրուած զպրթականութեան, «սէֆիէր – պիրլիքին», Հերոսամարտին, Փորթ Սայիտի վրանաքաղաքին, վերադարձ դէպի երկիր եւ վերջնական պարպում 1939 թըւին, Ֆրանսացիներու մեղսակցութեամբ: Ամէն պատմող, յաւուրկ չեզո՛ք մը կուտար. մանրամասնութիւն մը կ'աւելցնէր. ուրիշ նիւթ չկար. անոնց կեանքը Մուսա Լեռ սկսած եւ Այնճար վերջացած էր: Իսկ այս խեղճերունը, որ մեծ ակնկալութիւններով Հայրենիք ապաստանած էին, յայտնի չէ թէ ո՞ւր կրնայ վերջանալ...:

Հեռատեսիլի կայաններէն, ամէն օր ականատես կ'ըլլանք թէ ինչպէս միջազգային մարզասիրական կազմակերպութիւններ, հազարաւոր թոներով ամէն տեսակ օգնութիւն կը հասցնեն, ոչ միայն Սէրիկէ, ուր իսկական կարիք կայ, մանաւանդ Քոսովօ, Ալպանիա ուր պատճառը – կողոպտուրը զարձած է սպորտ ... պետական վերին խաւերը մինչեւ վերջին ծովափնեայ բնակիչը. Քանի՞ հազարաւոր թոն օգնութիւն իրենց արդեօք մեր լքուած հայրենակիցներուն, յատկապէս Ադրբեջանէն զպրթած, որոնք մինչեւ այսօր աննպատակ կը զեգերին վերջնական կայան մը գտնելու: Հանրապետական փողոցին վրայ, «Սպրդ» կոչուած օրաթերթին խմբագրատան վարչութիւնը, զրասենեակ մը բացուած է այդ զպրթականներուն համար: Արդէ՞ք քանի վայրկեան միայն կանդ առնել եւ լսել իւրաքանչիւրին ողբերդութիւնը:

Գրոցիկագիր՝
ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

(1851-1930)

Նչելու համար մահուան եօթանասունամեակը Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (Հ.Բ.Ը.Մ.) հիմնադիր Պօղոս Նուպար փաշայի, կազմակերպութիւնը երեկոյթ մը պատրաստած էր Յունիս 14–ին, Փարիզի իր հաւաքատեղիին մէջ, երկոյթ ունենալու հրաւիրելով Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն Յարութիւն Գէորգեանը:

Մանրամասն ու բծախնդրութեամբ պատրաստուած դասախօսութեամբ մը Յ. Գէորգեան ներկայացուց Պօղոս Նուպարի անձին մէջ բարեգործն ու քաղաքական դէմքը: Նախ անդրադարձաւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի հիմնումին, նպատակները. 1906–ին ան հիմնուած էր Գահիրէի մէջ ուր այդ շրջանին նման գործունէութեան յարմարագոյն պայմանները կը գտնուէին: Պօղոս Նուպար որ լուրջ մասնակցութիւն բերած էր Եգիպտոսի արդիականացման ընթացքին, յատկապէս զարգացնելով երկաթուղիի ցանցը, հիմնելով Հ.Բ.Ը.Մ.–ը նպատակ ունեցաւ դարկ տալու հայ կրթական կեանքին եւ ուսանողներու լաւագոյն կերպով պատրաստութեան: Իր անձնական միջոցներով հիմնեց բազմաթիւ դպրոցներ ու հաստատեց կրթաթոշակ: Օսմանեան պետութեան եւ Կովկասի մէջ մասնաճիւղեր հիմնուեցան, սակայն, առաջին գործունէութիւնը մարզասիրական բնոյթ ունեցաւ, քանի որ անհրաժեշտ էր օդնութիւն հասցընել Մուշի, Վանի հայութեան եւ որբերուն, ապա կիլիկիոյ կոտորածներէն վերապրողներուն: Ա. աշխարհամարտի նախօրեակին Հ.Բ.Ը.Մ.–ը 8·500 անդամ ունէր 152 մասնաճիւղերու մէջ որոնց մեծ մասը ԱՄՆ կը գտնուէր:

Յ. Գէորգեան բաւական երկար կանգ առաւ Պալքանեան պատերազմին յաջորդած շրջանին վրայ երբ Օսմանեան կայսրութենէն կը պահանջուէր բարեփոխումներ կատարել երկրին մէջ, մասնաւորապէս վոքրամասնութիւններու հարցը-տահարութեան, կեղեքումին վերջ տալու համար: Նոյն առեն արդէն տեղի կ'ունենային մասնակի ջարդեր, Մուշի, Վանի, Սիդանի, Հաճընի, Բաղէշի, ապա նաեւ Ռոտոսթոյի, Մալկարայի, Ատափազարի մէջ: Առանց հետեւած համաձայնութեան երկարատեւ չանքերը, թուրքեւհայ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու համար Իթթիհատի պատասխանատուներուն հետ տարուած աշխատանքը ապարդիւն կը մնան: Պօղոս Նուպար Գէորգ Ե. Կաթողիկոսին կողմէ Հայկական պատուիրակութեան դեկավար կը նշանակուի ու 1912–ի վերջաւորութեան կ'անցնի Փարիզ, Պոլսոյ եւ Թիֆլիսի հետ անմիջական կերպով զործակցելու մտադրութեամբ: Գործի բաժանումը եղած է այն ձեւով որ Փարիզի պատուիրակութիւնը պէտք է բանակցութիւններ վարէ եւրոպական կառավարութիւններու հետ:

Պօղոս Նուպարի փարիզեան գործունէութեան առաջին քայլերէն կ'ըլլայ այդ մը տալ թուրք դեսպանին, բարեփոխութիւններու նիւթին մասին Ռուսերու, Անգլիացիներու, Գերմանացիներու եւ Ֆրանսացիներու միջեւ համաձայնութեան եզր մը զտնելու նպատակով:

Զուգահեռաբար Յունիսի մըն ալ կ'ըսուէ, ամփոփող չօշափելի առաջարկները որոնք «ռուսական ծրագիր»ը կը ներկայացնեն: Հոն նախատեսուած է հայկական վեց նահանգները միացնել, քրիստոնեայ, օսմանցի կամ եւրոպացի նահանգապետ մը նշանակել, քրիստոնեայ-իսլամ խառն Վարչական Մորհուրդ եւ Գաւառական ժողով կազմել, ինչպէս խառն քաղաքացիներ մը եւրոպացի սպաներու դեկավարութեամբ, Համիտիէ Նահանգները ցրուել, տեղական վարչարարութեան մէջ հայերէնի, քրտերէնի եւ թրքերէնի զործածութիւնը օրինականացնել, եւ այլն: Սակայն, առաջին բանակցութիւններէն իսկ տարակարծութիւնները կը յայտնուին կողմերուն միջեւ: Զանազան հանդիպումներէ, չիումներէ ետք կ'որոշուի առընչուած տէրութիւններու Կ. Պոլսոյ դեսպաններուն միջեւ չարունակել բանակցութիւնները: Պօղոս Նուպար այդ ընթացքին դիմումներ կը կատարէ զանազան երկիրներու հայկական կոմիտէներուն եւ անձնաւորութիւններու մօտ: Այդ նպատակով բազմաթիւ ճամբորդութիւններ ալ կը կատարէ: Այսուհանդերձ, իր ջանքերը ակնկալուած արդիւնքը չեն տար:

1913–ին կ'որոշէ Պէռլին երթալ, Արտաքին զործերու նախարարին հետ հանդիպում ունենալ, զինքը համոզելու համար որ Գերմանիա բարեփոխումներու ընդդիմադիրի իր կեցուածքը փոխէ: Այդ արդիւնք կուտայ ու կ'որոշուի վերսկսիլ հետաձգուած բանակցութիւնները չրունակել: Նոյն միջոցին դեսպան Լիխնովսկի կը տեղեկացնէ իրեն թէ կայսրութիւնը ձեռնարկ է բանակցութիւնները աւարտին հասցնելու համար եւ կը թելադրէ Պոլիս երթալ: Նոյն տարուան Սեպտեմբերին ռուս եւ գերմանացի պատուիրակները կը թուի թէ համաձայնութեան մը կը յանդին: Երկիրը երկու ժամի պիտի բաժնուի. մէկը՝ Տրապիզոնէ Էրզրում, Սիւռմէ ընդգրկումով, միւսը՝ մնացեալին: Ամէն մէկուն մեծ տէրութիւններու կողմէ քննիչներ պիտի նշանակուէին. անոնք պիտի կրնային նշանակել եւ պաչտօնազրկել երկրորդական պաչտօնեաները: Կարգադրութեան ներքոյ մանրամասնութիւնները հարթելու դործը կը յանձնուի Գրիգոր Զօհրապին:

Հոկտեմբերին թղթածրարը կը փոխանցուի արեւմտեան վարչապետարանները որոնք պէտք է չարունակէին համոզել Բարձրագոյն Դուռը կիրարկել համաձայնագիրը: Այդ հոլովոյթը դիւրացնելու համար Պօղոս Նուպար 1913 Նոյեմբեր 30 – Դեկտեմբեր 1 Փարիզի մէջ միջազգային ժողով մը կը կազմակերպէ: Դեկտեմբեր 25–ին Ռուսերն ու Գերմանացիները

(Շար. 16)

բարեփոխումներու ծրագիրը պաշտօնապէս կը յանձնեն օսմանեան կառավարութեան որ ի վերջոյ, 1914 Փետրուար 8–ին կ'ընդունի զայն: Ապրիլին կը սոսկրէ երկու քննիչներուն նշանակումը. մէկը հոլանտացի է, միւսը նորվեկիացի: Առաջինը պիտի պաշտօնավարէ Էրզրումի մէջ, երկրորդը՝ Վանի:

Պօղոս Նուպարի կը թուի թէ իրենց նպատակին հասած են իր ջանքերը, թէեւ պէտք եղած է ընդունիլ հայկական դատառներու երկուքի բաժանումը: Լատառեսութիւնը բաժինն է նաեւ Զաւէն պատրիարքին եւ Հ. Յ. Դ.–ի Էրզրումի 1914 Մայիսի ընդհանուր ժողովի մասնակիցներուն:

Սակայն, ինչպէս ծանօթ է չարունակութիւնը, լատառեսութիւնը երկարատեւ չլալու առիթ չի դաներ: Օգոստոսին ֆիղէր Յատուկ կազմակերպութիւնը կը հիմնէ, շուրջ 30 հազարնոց անձնակազմով մը որ կը բաղկանայ գլխաւորաբար ապատրաստուած բանտարկեալներէ: Գրաքննութիւնը, հաղորդակցութեան սահմանափակումները, հայկական հարցումներու մէջ օտար դիւանագէտները պատանդ առնելու դործողութիւններ Արեւմտեան Հայաստանը կը մղեն մեկուսացումի ու երկրը օրէ օր կը մատնուի երիտասարդ Թուրքերու բռնատիրութեան:

1915–ի աշնան Պօղոս Նուպարի Փարիզի պատուիրակութիւնը կը լծուի Սուրիոյ, Միջագետքի հայ տարագիրներու, վերապրողներու օգնութեան գործին, չէզոք երկիրներու, կամ ամերիկեան միսիոնարական կազմակերպութիւններու միջոցաւ: Պ. Նուպար կը մասնակցի խաղաղութեան Լոնտոնի ժողովին, կը սորացրէ Սեւրի դաշնագիրը որուն պատրաստութեան մասնակցած է: 1921 Յունիսին կը հրաժարի Հայ ազգային պատուիրակութեան նախագահութենէն, իր գործունէութիւնը կեդրոնացնելով օժանդակութեան գործին վրայ:

— ԳԱՂՈՒԹէ ԳԱՂՈՒԹ —

ՌԵՆՏԻ – ՅՈՒՎԱԼԱՐԻՆՔԱՅԻ (Յունաստան) հայկական բազմայարկանիներու կից հրապարակին վրայ, Յունիս 11–ին, տեղի ունեցած է Հայկական հրապարակի անուանակոչութիւն եւ Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած յուշակոթողի բացման արարողութիւն: Ձեռնարկը կատարուած է նախաձեռնութեամբ Գոքինիոյ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ ՌԱԿ–ի Հայ Իրաւանց Յորհուրդի եւ կազմակերպութեամբ Ա.Յ Եաննի Ռենտիի քաղաքապետական խորհուրդին: Նախագահած է Համբիկ Տէր – Արթինեան, օրուան խօսքը արտասանած է Տիկին Քանթիա Խաչատուրեան, խօսք առած է քաղաքապետը՝ Եորդոս Եռաքիմիս եւ ողջոյնի խօսքով ալ հանդէս եկած է Հայաստանի պեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Վարժարանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Մայիս 19–ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի դրական յանձախումբին, դինճօն մը տեղի ունեցած է, որու նպատակն էր ներկայացնել Յակոբ Խաչիկեանի եւ Ժան – Իվ Սուսիի «A summer Without dawn»ը, որ թարգմանութիւնն է Un été sans aube վէպին, միաժամանակ հրատարակուած Թորոնթօ եւ Լոնտոն: Բացումը կատարած է Տոքթ. Սիմա Աբրահամեան եւ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է վէպին նիւթը եւ հեղինակներուն կենսագրութիւնները: Խօսք առած է, Անգլիայէն հրաւիրուած, Տիկին Փասքալ որպէսզի դրքին դրախոսականը ընէ: Խօսք տրուած է նաեւ հեղինակներուն, ապա, արտայայտուած է ռուանտայի հեղինակ եւ լրագրող Ֆրանսուա Պիւժէնկօ որ անդրադարձած է Ռուանտայի, Հրեաներու եւ Հայերու ցեղասպանութեան: Ձեռնարկին աւարտին հարցումներ եղած են:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 11–ին, սրբազան Հայրերէ մը տեղի ունեցած է նախագահութեամբ ԱՄՆ արեւելեան չրջանի եւ Գանատայի առաջնորդ Օշական Արք. Զօլոյեանի, որուն ատիթերն էին ԱՄՆ.–ու արեւելեան չրջանի եւ Գանատայի թեմի ազգային երեսփոխանական ժողովի Թորոնթօ դումարումը, քրիստոնէութեան 2000–ամեակը եւ քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօնքի հռչակման 1700–ամեակը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Մուշեղ Գարապաչեան: Կրօնական երգեցողութեան ատարին, խօսք առած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան, ապա իր տպաւորութիւնները արտայայտած է Օշական Արքեպիսկոպոս:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մաչքա Մատէն Ֆաքիւլթէի ամփիթատրոնին մէջ, Յունիս 4–ին, յաջող համերգ մը տուած է Սայաթ Նովա մանկանց երգչախումբը, բազկացած 60 պատանիներէ եւ մանուկներէ: Համերգին յաջողութեան նպաստած են երգչախումբին վարիչը՝ պարիթոն Գէորգ Դաւիթեան, դաշնակահար՝ Տարօն Էրմէն, ջութակահար՝ Մելիքեան Զաման, դաշնակահար Զուլայ Աբէյեան, ջութակահար՝ Արթուն Աբէյեան, Հայաստանէն 13–ամեայ Ռուբէն Յաչիկեան: Յայտագիրը բացուած է Սասուն Էսթուքեանի արտասանութեամբ (Խրախունիի՝ կարօտը):

*
**

ՖԼՈՐԻԴԻՒԻ ՄԻՋ (Պոլիս), Մայիս 28–ին, նախ կրօնական, ապա աչխարհիկ հանդիսութիւններով նչուած է Թաքսիմի Մարմնամարզական Միութեան 60–ամեակը: Ս. Վարդանանց եկեղեցւոյ պատարագէն ետք, տեղի ունեցած է ճաչ մը որու նախագահած է Արամ Եպիսկոպոս: Ելոյթ ունեցած է Միութեան ատենապետ՝ Կարօ Համամճեան, որու յաջորդած է Բ. ատենապետի ելոյթը: Այս վերջինը բացատրութիւններ տուած է Միութեան գործունէութեան մասին եւ դիտել տուած որ 300 մարզիկներ համախմբուած են Միութեան չուրջ եւ թէ այսուհետեւ Թաքսիմի մարզասրահները միշտ պիտի դրուին բոլոր վարժարաններէ եկող մարզիկներու եւ աչակերտներու տրամադրութեան ներքեւ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Պ. Նալպանտ եւ բացուած է նուիրահաւաքումը եւ կոկիկ գումար մը պատյացած է:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 8–ին, Հայկանոյշ Մառքի եւ Զապէլ Աստուրի նուիրուած բանախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Իրականին մէջ, կրկնուած է այն բանախօսութիւնը որ նուիրուած էր կնոջական իրաւունքներու պաչտպան Զապէլ Աստուրի (Սիպիլ) եւ Հայկանոյշ Մառքի (Խաեան Սանուց Միութեան սրահը, Մարտ 9–ին): Բանախօսութիւնը պատրաստուած էր Մելիսա Պիլալի, Նեսա Պէպիրօղլուի, Տէլալ Տինքի, Պէլիսա Մումճուի, Արուսեակ Գօչի, Սարեմ Գիւլէկէչի եւ Լեռնա Էքմէքճիօղլուի կողմէ: Աւարտին քոթէյլ մը տեղի ունեցած է:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ուսուցչաց Միութիւնը, Յունիս 8–ին, պոյլա մը կազմակերպած է Պոլսոյ հայ ուսուցիչներուն համար: Այս պոյլային մասնակցած են 100 կրթական մչակներ: Նախաճաչելէ ետք Վոսփորի ափին, անոնք առաջնորդուած են «փորֆէյօրներու տունը» ուր բոլորուած են պատրաստուած ճաչատեղիներու չուրջ:

ԿԵՄԵՐԷԿԻ ՀԱՑԵՐԸ

Պոլսոյ «Ակօս»ը կը տեղեկացնէ թէ Սեբաստիոյ չրջանային մէկ պարբերականին Մայիս – Յունիսի թիւին մէջ կեմերէկ պատահին մասին դրութիւն մը լոյս տեսած է: Տրուած են աչխարհագրական դիրքը, մչակութային տուեալները, հայկական Ս. Աստուածածին եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիներուն մասին տեղեկութիւններ ու կեմերէկի մէջ հետք թողած Հայերը:

Հոն մէջբերումներ կան պիւղի ուսուցչէն մը՝ Ֆ. Կիւնկէօրի «Գիւղի ուսուցչի մը յուչերը» գիրքէն ուր կ'ըսուի. «1920–ական թուականներուն կեմերէկի բնակչութեան կէսը Հայ է եղեր: Հայերու 80%–ը հարուստ վաճառականներ են եղեր: Թուրքերն ալ մեծ մասով աղճատ գիւղացիներ: ... Ա. Աշխարհամարտի նախօրեակին գաւառը միջին Անատոլուի առեւտուրի կեդրոնն է եղեր, յետոյ, Անկախութեան պատերազմին Արեւելքի մէջ Հայերու ապստամբութեան զուգահեռ տեղւոյն Հայերն ալ ապստամբեր են: Պատերազմին ընթացքին գաւառը հրոյ ճարակ դարձեր է, Հայերն ալ գաղթեր»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ՁԱՅՆ

— • —

Կինը դիմում է ամուսնուն.

– Ի՞նչ խորհուրդ կը տայիր. դաշնամուրի վերեւում փակցնեմ Պէթհովէ՞նի, թէ Մոցարթի դիմանկարը:

– Աւելի լաւ է՝ Պէթհովէնի: Միեւնոյն է, նա խուլ էր...

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՑԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Դ.

– Այսինքն աղ ըսել չէի ուզեր, – չըսկեց Մարտիկ աղա, որ կը ծխէր, քիչ մը հանդարտած, ինչպէս ամէն ոք, որ չատ տպաւորիչ բան մը ըսելէ վերջ կը լռէ՝ ունկնդիրներուն զայն մարսելու ժամանակ տալու համար: – Ըըրի, իրաւ է թէ, բայց քիչ մնաց, որ ընէի, եթէ դէպքը անանկ ուզէր... բայց բախտը ուրիչ կերպ անօրինեց...

Հեղնական ժպիտ մը նրբագծուեցաւ Սուրէնին դէմքին վրայ, որ կը չարունակէր խորունկ ու թափանցող ուչադրութիւնով մը քննել պոլսեցի վաճառականը:

– Ի՞նչպէս եղաւ, ի՞նչպէս եղաւ, – հարցուց Զարուհի:

– Պատմեմ: 1877–ին Լեհաստանի Արմէնոպոլիս քաղաքը կը գտնուէի, որովհետեւ ես երիտասարդութեանս չատ ճամբորդած եմ, երբ ոզորմած հոգի հայրս դեռ ողջ էր: Երկու տարի ամբողջ պտըտեցայ Աւստրիա, Գերմանիա, Լեհաստան, Ռուսիա եւ այլն: Հա՛, Արմէնոպոլիս քաղաքը կը գտնուէի կոր ... հոն պալո մը կար գիշեր մը, քաղաքին նամակատան պաչտօնեաներէն՝ իմ բարեկամիս՝ պարոն Լեւոն Մեփեանեանցին հետ եղայ, գացի: Ներս մտանք, հոն գերմանացի մը տեսայ, որ բարկացած կերպով մը գերմաներէն «անպիտան հայ» կ'ըսէր կոր ղբսեցի Հայու մը, որ անուչադրութեամբ իր վերարկուն կախուած տեղէն վար ձգեր է եղեր: Ա՛ս որ լսեցի, արիւնը, գլուխս ցատքեց ... ես ալ ան ատենը երիտասարդ, կրակոտ ժամանակս, կրակ կարեցայ ու չիպ չիտակ վրան երթալով ձեռնոցը ձեռքէս հանեցի ու երեսին պարկի, ձեռքս գաւազան չգտնուելով ... ու փառաւորապէս սկսայ լուալ, ըսի թէ «ի՞նչ իրաւունք ունիս դուն անպիտան հայ ըսելու, հայ անունը անպատուելու, նախատելու. եթէ հայ անհատի մը դէմ է բարկութիւնդ, ինչո՞ւ հայ ազգը ամբողջ կը նախատես կոր...»

Մարտիկ աղային դէմքը կը կարմրէր ու աչքերը կը թաւալէին սպառնալից, կարծես 20 տարի առաջուան նոյն վայրկեանն էր:

– Ըսի ու վերի սրահը ելայ: «Ի՞նչ ըրիր», ըսաւ բարեկամս: «Ի՞նչ պիտի ըրեր», – ըսի, – մեր ազգը պաչտպանեցի, եղած նախատինքին վրէժը լուծեցի»: «Ձեռնոցը ինչո՞ւ երեսին նետեցիր»: «Հապա՛, բարկութենէս»: «Ափիկա մենամարտի հրաւիրել է»: Մէյ մըն ալ միտքս ինկաւ, որ, վէպերուն մէջ չե՞նք մի կարդար, Եւրոպայի մէջ ձեռնոց նետելը մէկու մը երեսին մենամարտի հրաւիրելու նչան է... Քիչ մը դող ելայ, որովհետեւ, ի՞նչ մեզքս պահեմ, դէնք բռնել չէի գիտեր: Անմիջապէս երկու չիչ չամփանեա բռնել տուի ... որպէս զի վրաս քիչ մը քաջութիւն գայ, բայց որոշած էի մենամարտիլ, այո՛, մեռնի՛լ, հայ անունը պանծացնելու, փառաւորելու համար: Սկսանք խմել: Պարահանդէսին մէջ բոլոր դանուողները գիս կը դիտէին, գիս իրարու կը ցուցնէին մատով, կ'ըսէին, որ աս Հայը մենամարտի հրաւիրեց Գերմանացի մը: Ափիկա գիս կը սրտոտէր քիչ մը: Կէս ժամ ետքը, նայիս, ատ Գերմանացիին բարեկամները եկան, ինծի ըսին, կը ցաւի եղած դէպքին համար ու պատրաստ է ներում խնդրել ինէ: Վրաս քաջութիւն մը եկած էր, դէմ դրի, «չըլլա՛ր, – ըսի, – ես մենամարտիմ պիտի»: Վերջապէս չերկընցնեմ, բարեկամներս չուրջս ժողվուեցան, անոր բարեկամներն ալ գիս համոզեցին, ես ալ գիջում ըրի. հակառակորդս եկաւ ինէ ներում խնդրեց: Հրաւիրեցի գինքը չամփանեա խմելու ինծի հետ. ընդունեցաւ: Շնորհքով մէկն էր: Հրեայ է եղեր: Հետեւեալ օրը լրագիրները խօսեցան այս դէպքին վրայ, գիս գովեցին, անկեղծ հայրենասէր կոչեցին գիս... Ահա՛ իմ հայրենասիրութիւնս, – վերջացուց Մարտիկ աղա՝ յաղթական իր ունկնդիրներուն դառնալով բոլորակի:

– Է պալօ՞նը, պալօ՞նը, – հարցուց Զարուհի:

– Պալօնը՛, հա՛, ատանկ բան մըն ալ ան է: Ափիկա 15.17 տարի առաջ, 1881ի՞ն, էր, թէ 1883ի՞ն, աղէկ մը չեմ յիչեր, ազգ. լրագիրներուն մէջ ազդ մը կարդացի թէ գաղիացի գիտնական մը օդապարիկով ճամբորդութիւն պիտի ընէ եղեր Պոլիս եւ թէ պատրաստ է իրեն հետ առնելու մինչեւ չորս հոգի, պայմանաւ, որ 300 ֆրանք վճարեն իրեն այդ ճամբորդութեան համար. 15 օր պայմանաժամ տուած էր: Շաբաթ մը վերջը լրագիրներուն մէջ կարդացի ճամբորդներուն անունը. մէկ Գազիացի, մէկ Իտալացի, մէկ Յոյն... Հայ չկար մէջը. լրագիրները կ'ըսէին, որ ամօթ չէ՞ մեզի, որ մեր մէջէն մէկը չելլեր կոր... Ես ալ չատ բարկացայ, ամչցայ, ի՛նչ, Յոյնը, խլեզ Յոյնը համարձակ ատ, Հայը վախնայ, տեղը նսեմ՞ ... ի՛նչ ամօթ մեր ազգին համար: Զորս – հինգ օր մնացեր էր պայմանաժամը լրանալուն. հապա տաճիկ մը ելլե՛ր, այդ չորրորդ տեղը գրաւէ՛ր նէ... Այ չղխմացայ... միտքս դրի, որ ես ելլեմ... ինծի հետ հայ անունը բարձրացնեմ... մեռնիմ նէ՝ թո՛ղ մեռնիմ... դէթ վրաս պիտի խօսուի եա՛, դէթ պատմութեան մէջ անունս պիտի յիչուի եա՛ ... Թող օտարներն ալ տեսնան, որ Հայը քաջ է: Գացի կանխավճար որոշուած 100 ֆրանքը վճարեցի ու սպասեցի երկնային ճամբորդութեան օրուան: Լրագիրներուն մէջ անունս գրուեցաւ մեծ գովեստներով: Ես չիտակը քիչ մը դողի մէջ էի, երբ առաջ մը կարդացի, որ Գազիացի գիտնականը ծանր կերպով հիւանդցեր է եղեր եւ պիտի չկրնայ եղեր որոշուած ճամբորդութիւնը կատարել. ուստի կ'ապրչէ, որ կանխավճարները ետ առնուին ... ես ալ գացի, ստակս ետ առի:

– Ահաւասիկ իմ հայրենասիրութի՛ւնս, – գոռաց նորէն Մարտիկ աղա, – չատ մը նորելուկ, սօն մօտս զէվզէկներուն հայրենասիրութեանը չի նմանիր ... խօսքս պարոնին համար չէ՛, – աւելցուց Սուրէանին դառնալով:

(Շար. 25)

PUBLICATIONS REÇUES

COMMEMORATION DU GENOCIDE DES ARMENIENS
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԵԿՈԶՈՒՄ
պատկերազարդ ճոխ հատոր մը (256 էջ)
Հրատարակութիւն Հայկական ցեղասպանութեան 85–ամեակի ոգեկոչման միացեալ մարմնի
Մոնրէալ, 2000

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՔԱՀԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս տարի եւս, ամէն տարիներու նման Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը, իր պարտականութիւնն ու յարգանքը կը ներկայացնէ Հայ Ազատագրական – Յեղափոխական չարժման ռահվիրաներ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔԱՀԱՆԱՆԵՐուն յիշատակին, որոնք միանարար կախաղան բարձրացան 1915 Յունիս 15–ին եւ իրենց կեանքը մատուցին որպէսզի ապրի ՀԱՅԸ:

Վարիչ Մարմինս, ՔԱՀԱՆԱՆԵՐու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարէ Փարիզի, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներուն մէջ, կիրակի, Յունիս 25–ին:

(Շար. Ա. էջէն)

օրինաւորութեան հանդամանք մը տալու»: Հրապարակուած պաշտօնական բողոքով Ադրբեջանի կեդր. ընտրական յանձնախումբը անվաւեր կը նկատէ Յունիս 18–ի ընտրութիւնը, քանի որ «անոր չէ մասնակցած Ղարաբաղի ադրբեջանական համայնքը»: Նոյն տրամաբանութեամբ անօրինական կը նկատուի Ռորհրդարանն ալ որ պիտի ձեւանայ նոյն ընտրութեան արդիւնքներով:

«Քաղաքացիական համերաշխութիւն» կուսակցութեան նախագահը «խաղ» համարած է ԼՂՀ ընտրութիւնը եւ զգուշ թէ Հայերը «ադրբեջանական հողերու վրայ» հայկական նոր պետութիւն ստեղծել կը ջանան: Աւելցուցած է նաեւ թէ ներկայի Հայաստանն ալ ստեղծուած է ի հաչիւ Ադրբեջանի պատմական հողերուն:

*
**

Ն. ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՓՈԽԱԾ

Հոկտեմբեր 27–ի մեղադրեալներէն Նայիրի Յունանեան փոխած է իր պաշտան փաստաբանը որ Արտաշէս Պահլաւունին էր: Հաւանական կը նկատուի որ նոյն ամբաստանութեամբ արգելափակուած եղբայրը կարէն Յունանեան ալ պաշտպանուի ուրիշ փաստաբանի մը կողմէ: Առաջինին պաշտպանութիւնը յանձնուած է Արա Զաքարեան:

*
**

ԱՄՆ–ՈՒ ԳՈՆԿՐԷՍԻՆ ԹԻՒ 907 ԲԱՆԱՁԵՒԸ ՉԵՂԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Ադրբեջանի ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու համաժողովը լայնածաւալ գործունէութեան ձեռնարկած է, չեղեալ յայտարարել տալու համար ԱՄՆ–ու Գոնկրէսի թիւ 907 բանաձեւը. անոր, 1992–ին, որոշուած էր բաքուի օժանդակութիւն չտալ, մինչեւ որ վերյուի Հայաստանի ու Ղարաբաղի կիրարկուած չրջափակումը: Համաժողովին համաձայն այդ բանաձեւը ժխտական անդրադարձ կ'ունենայ հայ-ադրբեջանական յարաբերութիւններուն վրայ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԱԶԳԵՐՈՒ
ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Դ. խումբէն Ֆրանսա, Յունիս 21–ին, 2 – 3 պարտուեցաւ Հոլանտայէն եւ խումբի իր առաջին տեղը զիջեցաւ Հոլանտայի: Կիրակի օր, Պրիւժի մէջ, քառորդ աւարտականին համար պիտի մրցի Սպանիոյ դէմ, մինչ Հոլանտա կը մրցի Եուկոսլաւիոյ դէմ:

Նախորդ օրը, Յունիս 24–ին, նաեւ քառորդ աւարտականի մրցումներու չարքին, Ամսթերտամի մէջ Թուրքիա կը հանդիպի Փորթուկալի եւ Պրիւսէլի մէջ ալ Իտալիա՝ Պուլկարիոյ:

Յունիս 21–ին, Գ. խումբէն Սլովենիա եւ Նորվեկիա 0 – 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեցին, իսկ Եուկոսլաւիա 3–4 պարտուեցաւ Սպանիոյն: Այս վերջինը 6 կէտով իր խումբին գլուխը աւարտեց:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան իրենց քրոջ Մատլէն Վերժէի (ծնեալ՝ Խաչատուրեան), մահուան առթիւ 500–ական Ֆրանք կը նուիրեն կարմիր Խաչին եւ «Ցառաջ»ին:

IN MEMORIAM

GEORGES AYANIAN

ancien élève du Collège Samuel-Moorat de 1936 à 1939, nous a récemment quittés.

A la mémoire de son camarade de classe, Dork Der-Agopian, ancien élève, a fait un don de 1.000 F à l'Union des Anciens Eleves.

UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿՐ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas
92370 CHAVILLE

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի կին մը աշխատանք կը փնտռէ, երախայ կամ տարեց անձի խնամք տանիլ, նաեւ մաքրութիւն, արդուկ եւ այլն:

Հեռաձայնել. – Արմինէ Ֆէրհէյեթեան
01 – 42 – 39 – 34 – 11

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h
au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

ԿՐ ՓՆՏՌՈՒԻՒՆ ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐ

Ուրֆացի ծնողքի զաւակ պարոն մը հայրենակցական կապեր հաստատելու, հանդիպումներ ունենալու համար կը փնտռէ Ուրֆա ծնած Հայեր, կամ անոնց չառաւիղներէն անձեր:

Հեռաձայնել կամ գրել Պ. Օնոսեանին.–
01. 47. 36. 18. 09
10, Villa des Monts, 92140 CLAMART

TEBROTZASSERE
EN FETE

DIMANCHE 25 JUIN
à 11 heures

SPECTACLE DES ENFANTS DE LA MATERNELLE
Buffet — Brochettes — Bar
Après-midi animé par **MARTEN YORGANTZ**
et son orchestre

Partie artistique :
EVELYNE ALTOUNIAN

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE sous la direction de :
HAIG SARKISSIAN

SPECTACLE DE DANSE DES ENFANTS DE L'ECOLE dirigé par :
MICHELINE FAVREL

MINI-SPECTACLES DES ENFANTS DE L'ECOLE
ENCADRES PAR LEURS PROFESSEURS

DISTRIBUTION DES PRIX
TOMBOLA — JEUX DIVERS — CONCOURS DE NARDI

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord 93340 LE RAINCY — ☎ **01 43 81 01 72**
(accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons /s Bois).

GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
——— PARC "BON REPOS" ———
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** - **Surprises**
- **Buffet** - **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց:

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. Վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25–ին, կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տաճարի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցման ոգեկոչել յիշատակը Հոգելոյն

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

երախտաչատ Հայրապետին ու հաղորդուիլ Անոր՝ Իր երկնային Հոգեղէն ներկայութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

*
**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 24,
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝ ԵԼԱՆՈՑՆ Ի ՎԻՐԱՊԻՆ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի

կիրակի, Յունիս 25,
Բ. ԿԻՐԱԿԻ ԶԿՆԻ ՀՈԳԵԳԱԼՍՏԵԱՆ ՏՕՆ Է ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
Ի ժամու Սրբոյ պատարագին՝ Մաքթաւիֆ կը կատարուի վանն Սուրբ Էջմիածնի:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne
Ambiance arménienne–
Tombola
Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

*
**

Repas

La Section **«Agnouni»** d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil de la Croix Bleue organise son repas de fin d'année scolaire
le Samedi 24 Juin à 20 heures
à la Maison de la Culture —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.
Les personnes intéressées peuvent retenir leurs places auprès de :
Mme Jeannette Madoyan : **01.47.99.41.1**
Mme Margot Kaichian : **01.47.99.92.3**

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒ

gala de danses

Sous la présidence
de Monsieur **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Représentation des élèves
de l'**ECOLE DE DANSE ARMENIENNE**
de la **M.C.A.**
sous la direction de leurs professeurs
KAYANE OHANESSIAN
ARMEN KARAPETIAN
le **Dimanche 25 Juin à 14h30**
Salle des Fêtes, rue Voltaire,
Alfortville
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀՐԴ. ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·934 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.934

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՔՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 22 / 23)

ՌՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Զոյս օրուան աշխատանքի այցով Երեւան կը գտնուի Դուժայի պատուիրակութիւնը: Ղուժայի Յունիս 22–ին հանդիպում ունեցած է «Մխանուքիւն» խմբակցութեան ներկայացուցիչներուն, յետոյ Ազգային ժողովի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի հետ: Պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է նաեւ ժողովրդական եւ Հանրապետական կուսակցութիւններու ղեկավարներուն հետ:

*
**

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 175–ԱՄԵԱԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

«Եղիչէ Զարենց» գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ Յունիս 22–ին բացուած է Գ. Սունդուկեանի ծննդեան 175–ամեակի գիտաժողովը: Ելոյթներ ունեցած են Լեւոն Ղահրեան, Հեղինէ Ալեքսանեան, Հենրիկ Յովհաննիսեան, Բախտիար Յովակիմեան եւ ուրիշներ, ընդգծելով թատերագրին գործերուն իրագործութիւնը, արդիականութիւնը:

*
**

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԳԱՆՁԵՐԸ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՄԷՋ

Յունիս 22–ին Ս. Պետերբուրգի էրմիթաժի ճեմասրահին պատին մէկ սրահին մէջ բացուած է «Հայ եկեղեցիին գանձերը» ցուցահանդէսը. ան նուիրուած է 1700–ամեակին ու այդ քաղաքին Սուրբ Կատարինէ եկեղեցիին 290–ամեակին: Ցուցադրուած են 70–ի չափ նմոյշներ որոնց կարգին է Սկեւռայի մատնահատուկը: Ցուցահանդէսը կը շարունակուի մինչեւ Օգոստոս 27:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏՆԵՐԸ

Ֆութպոլի պատանիներու 2001 մրցաշրջանի եւրոպայի ախոյեանութեան զբաստման խաղերը կը սկսին 2000 Հոկտեմբերին: Հայաստանի խմբակին մէջ են Լեհաստան, Իսլանտա եւ Լատվիա:

ԷՆԹԵՐՓՈԼԻ Ա.Զ.Դ.ԱԳԻՐԸ ՁՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի «Ապգ»ը (Յունիս 9) կը տեղեկացնէ թէ էնթերփոլը հետախուզման ազդարար հրապարակած է համացանցին վրայ, ծանօթ հրապարակագիր Զ. Բալայեանի դէմ, Ադրբեջանի պահանջով: Այդ երկիրը դիմած է միջազգային վերոնշեալ կազմակերպութեան, Բաքուի մեթրոյին մէջ 1994 Յուլիս 3–ին տեղի ունեցած պայթումին կազմակերպութեամբ ամբաստանելով հայ գրողը եւ պահանջելով որ ան հետախուզուի: Տրուած դատական տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի թէ Զ. Բալայեանի համար նախատեսուած պատիժը ցկեանս բանտարկութիւն է. ձերբակալման հրամանագիրը կը կրէ 1998 Յունիս 9 թուականը:

Ազդարարը կը հրահանգէ ենթական դադարեցնել այն տեղեկատուութիւնները որոնք կրնան վտանգել էնթերփոլի հաքուի դրասենեակը, զայն ձերբակալել եւ դադրեցնել երկիրը Ադրբեջանի հետ միջպետական պայմանագիրը ունենալու պարագային յանձնել Ադրբեջանի:

«Ապգ»ը հետախուզման ազդարարին տեղեկանալէ ետք դիմած է իրեն աշխատակից գրողին, որ իր կարգին ծանօթացուցած է թէ դատը կը դիմէ:

*
**

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք ընդունուելուն 1700–ամեակին առթիւ Յունիս 19–էն Հայաստանի թեմերուն մէջ սկսած են կատարուիլ հաւաքական մկրտութիւններ: Կը մկրտուին 2000 Յունուար 1 – Փետրուար 14 ծնած հազարաւոր մանուկներ: Յունիս 21–ին Մայր տաճարին մէջ մկրտուած են Շիրակի թեմի մօտ 200 երախաներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ա.ԺԳ. ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ քուէարկեց, Յունիս 23–ին, ազանդներու դէմ օրինագիծ մը, որ պիտի վերաքննուի նաեւ Մերակոյտին կողմէ, թէեւ ան էր պաղափարը յղացողը: Օրէնքը թոյլ պիտի տայ նաեւ լուծել ազանդները, հաստատուած է նաեւ «մտային չահագործումի» յանցանք մը: Ազանդները կատաղած են եւ կը գտնեն որ այս օրէնքը կը նմանի զրաման չրջանի օրէնքին որ կը ստիպէր Հրեաներուն դեղին աստղով պիտակիլ: Հարցը հոն է, որ կաթողիկէ, աւետարանական եւ մարդկային իրաւանց պաշտպաններ ալ չատ համաձայն չեն, պատուութեան դէմ օրէնք մը կը գտնեն եւ մտահոգ են:

ՓԱՍՔՈՒԱ կը քաշուի՞ իր խոկ հիմնած էՒ – ՓԷ – էՖ (Համախմբում Ֆրանսայի համար) կուսակցութենէն վերջնապէս խզելով իր համահիմնադիր Ֆ· ոը Վիլիէի հետ: Առանց բացատրութեան ջնջել տուած էր Յունիս 24–ի համար նախատեսուած Ազգ· Ժողովրդի նիստը: Երկար հաբցազրոյցով մը, բացատրութիւններ կու տայ Փարիզիէնի մէջ (Յունիս 23): Նախ կը չեշտէ· – «Ամէն պարագայի մէջ, մէկ բան ապահով է· – անկարելի է տեւական կերպով հակցուիլ Ֆ· ոը Վիլիէի հետ»: Չի հասկնար անոր դիրքը, բայց կը խորհի որ էՒ – ՓԷ – էՖ–ը մէկոյ մըն է փրկելու ինչ որ կարելի է: Ինդումը Ֆ· ոը Վիլիէի հետ վերջնական է:

ԺԱՆ ԹԻԳԷՐԻ հարցազրոյցով մը Ֆիգարոյի մէջ (Յունիս 23) կը բացատրէ որ օրինաւոր քաղաքապետն է Փարիզի, դէրական հաշուեկշիռով մը եւ ուրեմն օրինաւոր թեկնածուն է նաեւ: Չի վարանիր Պոլիտբիւրօ որակելու էՒ – ՓԷ – էՒ–ի դեկավար մարմինը:

ՀՐԱՏ մօրթակին վրայ ջուր կայ ըսած ՆԱՋԱ–յի, որ այս յայտնութիւնը ըրաւ յենլով 200 լուսանկարներու վրայ զոր իրազործած է իր խորաչափը եւ ապա ուսումնասիրուած եւ վերլուծուած են տարուան մը երկայնքին: Եթէ սառուցի, կրնայ նչանակել որ կեանք կայ, քանի ջուրը կապուած է կեանքի ծագումին հետ:

Օ – ՍԷ – ՏԷ – Ը–ի (Տնտեսական համագործակցութեան եւ զարգացման կազմակերպութիւն) ֆինանսական գործունէութեան խումբը (ԺԷ–Ա–ԷՖ–Ի) դրամի օրինականացման 31 կասկածելի երկիրներու վրայ սեւ ցանկի մը վրայ կը ներկայացնէ 15 երկիրներ որոնք են· – Պահամաս, Գայմանս կղզիները, Փանամա, Դոմինիկեան Հանրապետութիւնը, Ս· Քիթս եւ Նեւիս, Ս· Վէնսան եւ Կրնատին, Գուք կղզիները, Մարշալ կղզիները, Նաուրու, Նիուէ, Փիլիպպեաններ, Լիխթընշթայն, Իսրայէլ եւ Լիբանան: Բարձր հակազդեցութեան տակ են Պէրմիւտները, Վիրջի կղզիները, Սէնթ–Լիւսի, Սամոա, Կիպրոս, Ճիպրալթար, Կէյմընզ, Ճէրզէյ, Մալթա, Մոնաքօ, Մօրիս կղզին: Ֆրանսացի երեսփոխանները զարմացած են որ սեւ ցանկէն կը բացակայի Մոնաքօ:

ՏՈՒՎՐԻ ողբերգական յայտնաբերումէն հետք (փախստական 58 Զինուցիներու դիակները գտնուած էին բեռնատար կառքի մը մէջ), բեռնակառքին վարորդը մեղադրուած է 58 «ակամայ մարդասպանութեան» յանցանքով: Ըստ բրիտանական մամուլին, այդ Զինուցիները ձերբակալուած էին երբ Պելժիա կը գտնուէին, ինչ որ կրկին հրապարակ կը դնէ վիճարկումը Մեծն–Բրիտանիոյ Շէնկէնի գօտիին չպատկանելու մասին:

ՊԱՐԱՔ փրկեց իր կառավարութիւնը, ծայրայեղ ուղղափառ սեֆարատ Շաս կրօնական կուսակցութեան չորս նախարարները եւ առած ըլլալով իրենց հրաժարականը, որու փոխարէն քանի մը տասնեակ մելիոն պիտի ստանայ իր ղըզրոցներու ցանցին համար: Պարագ այս կարգադրութեան համար գոհած է նաեւ աշխարհականութեան պաշտպանները:

ՄԻՇԷԼ ՏՌՈՒՍ, հյու–հնազանդ ծառան որ կօչի որպէս լրագրող եւ հեռատեսիլի քաղաքական խմբագիրը, մեռաւ 77 տարեկանին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ եանկ–Ցէ–Քիանկ գեաին վրայ, չուրջ 180 հոգի խեղդամահ եղած է, Յունիս 22–ին, ծանրաբեռնուած նաւու մը ընկղմումէն ետք: 42 ուրիչ Զինացիներ ալ գտ գացած են օգնական արկածի մը, Զինաստանի կեդրոնը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Հելմութ Քոհլ, որ ամիսներէ ի վեր կը հալածուի քաղաքական եւ դրամական վարկաբեկիչ խնդրով մը (իր կուսակցութեան նպատակներու քօղարկում), այդ հալածանքը նմանցուցած է Հրեաներու կրած հալածանքին՝ նացիներու կողմէ: Յայտարարած է, որ քրիստոնեայ–դեմոկրատ իր կուսակցութեան ազդեցիկ մէկ անդամին կոչը որպէսզի պօյքոթի ենթարկուի իր տուգանքները վճարելու արշաւը, կը նմանի նացիներու պօյքոթին հրէական առեւտրականներու հանդէպ: Ըստ կանաչի մը, ասիկա կը փաստէ թէ որքան Քոհլ կապ չունի իրականութեան հետ:

ԱՒԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Մեր երէկուան թիւով հաղորդեցինք մահուան լուրը երջահան Աւան Յովհաննէսի (Աւան Վանէս Զաքմաքճեան)· Հայկականէն չատ աւելի լայն չրջանակով մը ծանօթ, սիրուած, գնահատուած արուեստագէտն էր երաժշտութեան միջազգային համայնքին: Դարավերջի տասնամեակներուն ան արեւմտեան ու ասիական երաժշտական ոճերու միաձուլումով յատկանչուած իր երաժշտութեամբ իւրայատուկ տեղի մը տիրացած էր երաժըշտական աշխարհին մէջ:

Մահացած է ստամոքսի ծանր անհանգստութեան մը հետեւանքով, Սիէթըլի զուիցերական հիւանդանոցին մէջ:

Աւան Յովհաննէս ծնած էր 1911–ին, հայ հօրմէ եւ սկովտիացի մօրմէ մը, Մասաչուսէցի մէջ: Շատ փոքր տարիքէն երաժշտական հակումներ ցոյց տուած էր ու դաշնակի դասերու սկսած: 1932–ին կրթաթոշակով մտած էր Նիւ–Ինկլանտ երաժշտանոցը ուր ուսանած էր յօրինում, աշակերտելով Փրէտէրիք Փոնվէրթի:

Առաջին հեղինակութիւնները եղած են արեւմտեան երաժշտութեան արտադրութիւններ· սակայն, յետոյ, արեւելեան ոճերը կը տիրապետեն իր գործին մէջ:

Աւան Յովհաննէս եղած է արեւմտեան առաջին երգահանը որմէ խնդրուած է ամբողջովին հնդկական նուագարաններով կազմուած նուագախումբի մը համար երաժշտութիւն յօրինել: Միջոց մը դասաւանդած է Հաւայիի համալսարանին մէջ, ապա, 1966–ին մնայուն երգահանը դարձած Սիէթըլի Սէնֆոնիք նուագախումբին:

Ունի աւելի քան 400 ստեղծագործութիւն, որոնց մաս կը կազմեն ինը օփերաներ, երկու պալէ, 60–է աւելի սէնֆոնիներ եւ աւելի քան 100 սենեկային նուագի կտորներ: Իր ծանօթ գործերէն են դաշնակի եւ նուագախումբի համար «Լուսածագ»ը (1944), «Հովուն թմբուկը» (1962), «Ցիսուսի ուղին» (1974), եւլն·:

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Էջմիածնի մէջ Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին նախագահութեամբ եւ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք· Մանուկեանի ատենապետութեամբ Յունիս 21–ին սկսած է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին տարուան առաջին ընդլայնուած նիստը: Կաթողիկոսական ընտրութենէն ի վեր անցած ութ ամիսներուն Մայր Աթոռի գործունէութեան մասին համապարփակ զեկուցում մը ներկայացուցած է Գարեգին Բ·: Ժողովին օրակարգի նիւթերն են Հայ Եկեղեցւոյ կանոնադրութիւնը, Մայր Աթոռին նուիրապետական աթոռներու եւ թեմերու հետ, ինչպէս նաեւ եկեղեցի – պետութիւն յարաբերութիւնները: Նստաշրջանին կը մասնակցին Եղիպտոսի, ԱՄՆ Արեւմտեան թեմին, Փարիզի, Վրաստանի, Աւստրալիոյ, Արժանթինի, ԱՄՆ Արեւելեան թեմի, Արցախի, Սիւնիքի առաջնորդները, Հընդկաստանի Հայրապետական պատուիրակը, Արարատեան թեմի առաջնորդական փոխանորդը: Չի մասնակցիր Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռնադրութեան վայրը կատարելիք աւանդական ուխտագնացութեան պատճառով:

Ժողովը կը տեւէր մինչեւ Յունիս 24:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԳԱՐՈՒՆ-2000

—•—

Արդէն հասած է վերջին չաբաթավերջը: Մայրաքաղաքին մէջ հարկ եղած բոլոր գործերն ու հանդիպումները աւարտած են: Կարելի է մի քանի օրով Արցախ երթալ:

Գէորգ կառքը խիստ քննութեան անցուցած, մեծ վտահութիւն կը ներշնչէ:

Օդը հրապուրիչ է պարզապէս. օրուան մէջ հաճելի ջերմութիւն, – գիշերները հաճելի զով: Առաւօտեան առաջին ժամերուն, պէտք է ուղղուինք դէպի հարաւ, ճամբուն վրայ քանի մը կարեւոր վանքեր այցելելու, ուր երբեք չենք կրցած դադնուիլ:

Հրաչեան, կարգ մը նորակառոյց եկեղեցիներու հեղինակ, եւ Գարեգին Ա.-ի օրով գլխաւոր ճարտարապետ հին վանքերու նորոգութեան, չարունակ կը պընդէր, որ իր վերջին գործերէն մէկը տեսնեմ, Վերին Արտաշատ գիւղին մէջ, ուր կարծիք յայտնեմ: Արդէն հասած ենք տակաւին կառուցուող պարիսպներուն առջեւ: Պէտք է խոստովանիլ որ հրաշալի յուշարձան մըն է ուր կը կրկնուին Նոյեանքի եւ Եղուարդի եկեղեցի – դամբարանքի եւ Եղուարդի եկեղեցի – դամբարան սճը, աւելի զուսպ եւ սիրուն վարպետի տուփով պատուած:

Աւելի հեռուն, Վայքի մուտքին, ուրիշ սիրուն եկեղեցի մը սկսած է ձեւ առնել, սրբատաչ սպիտակ քարերով, ուր արդէն իսկ կը յայտնուի խիստ հաւատարակրչութիւն մը, ընդմէջ եկեղեցիի ծաւալին եւ զմբեթին, որ հայկական ճարտարապետութեան մէջ իր անխախտելի օրէնքներն ունի: Նոյնը կարելի է ըսել Սպիտակի նորակառոյցին, Առինջի բլուրին վրայ բարձրացածին, Եռաբլուրի ինքնատիպ չինութեան, Նորքի սիրուն եկեղեցիին հազիւ օծուած, եւ եւ եւ:

Մեր նոր ճարտարապետները, 1700 տարի վերջ, հակառակ պիտուրեսքի ընձեռած հրաշագործ առաւելութիւններուն, Սփիւռքի համայն տարածքին եւ ներկայիս Հայրենիքի մէջ, չկրցան, հայ ճարտարապետութեան բոլոր տուեալներն օգտագործելով, նոր սլացք մը տալ հայ եկեղեցիին, ու դարերով կը չարունակեն ընդօրինակել այս կամ այն եկեղեցին, որոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ Հոփհոփմէի, կամ Մարմաչէնի մը ներդաշնակութեան հասնիլ: Ամէնէն բացայայտը, որուն վրայ մխիթնաւոր տողերներ կը մսխուին, Երեւանի Մայր տաճարն է: Անոր մեծածաւալ մարմինին վրայ, չուտով պիտի դայ նստելու փոքրիկ գմբէթ մը, ոտնակոխելով հայ դասական ճարտարապետութեան ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ: Երանի Թորամանեանի, Զաքարեանի, Ցարուխիւնեանի պիտակեան աշխատանքները կրկին տպուէին եւ մէկական օրինակ նուէր տրուէր հայկական եկեղեցիի նոր ճարտարապետներուն:

Եկեղեցին ՀԱՒԱՏՔԱՏԵՂԻ է հաւատացեալներուն: Ժ.Բ. դարէն անբաւարար ըլլալով, բնակիչներու բազմանալուն հետեւանքով, դրեթէ բոլորն ալ կ'օժտուին գաւիթով որ յաճախ եկեղեցիէն աւելի ծաւալուն է: Արդ առէք Առինջի նորակառոյցը. չեմ գիտեր թէ բարերարը, Գագոն, քանի միլիոն դրամ ծախսած է, սակայն ներսը հազիւ 4 (չորս) հոգի կընդնան մտնել... Նոյնն է Եռաբլուրինը: Ո՞ւր կը մնայ հաւաքատեղիի գաղափարը...:

Հայաստանի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ, կան բազմաթիւ ուխտատեղիներ, յաճախ մեծ վանական համալիրներու կողքին. հոն հաւատացեալները պարբերաբար կը բարձրանային ուխտ մը կատարելու, մոմ մը վառելու: Ուխտավայրներ կը կոչուին:

Վայքի չրջանին մէջ, Արփա գետի ափին, կանգ կ'առնենք Աննայի մօտ: Պարտադիր կանգառ մըն է. տարիներու ծաղօթներ Գէորգին, առենէ մը ի վեր, նաեւ ինձ:

Այնքան ազնիւ եւ հիւրասէր են որ ուխտաղնացութեան նման արարողութիւն դարձած է, դէպի հարաւ մեր բոլոր ճամբորդութիւններուն, անպայման ժամ մը կանգ առնել: Այդ օր Աննան չկար: Լաչէն մեկնած էր ամուսինին մօտ, որմէ առանց լուրի մնացած էր, մտահոգուելու աստիճան: Արփա գետը, ձիւնհալքով ուռճացած, պղտոր էր. օդը սկսած էր փոխուիլ, հեռուէն առաջին որոտումի ձայները սկսած էին մօտենալ: Մեր անմիջական ծրագիրն էր մտնել Ջերմուկ տանող կիրճը եւ հասնիլ ԳՆԴԵՎԱԶ: Հեռաւորութիւնը մեծ բան մը չէր, հազիւ 20 հազարամեթր: Կար նոր ճամբայ մը որ կեչուտի ջրամբարի վրայով՝ ուղղակի կրնար հասցնել մեզ: Հին ճանապարհը չատոնց անդործութեան դատապարտուած էր: Սակայն Ալիշան, այնքան դեղեցկօրէն կը նկարագրէ վանքի ճամբան (հինը) որ արկածախնդրութիւն մը ընել կ'արժէր, եւ Գէորգ չէր որ ոչ պիտի ըսէր: Իր այդ սքանչելի բնաւորութեամբ, միշտ ընդառաջ եկած է ամէնէն տարօրինակ փափաքներս ալ կատարելու: Ոսկեսիրտ տղայ մըն է:

Անակնկալ տեղատարափ, չտեսնուած առատութեամբ կարկուտ մը, մի քանի վայրկեանէն ծածկեց ամբողջ Վայոց ձորը: Լեռները, արօտավայրերը, ճամբաները յանկարծակի սպիտակ թանձր խաւով ծածկուեցան եւ ամէնքս տաք խըսկիկը առանձնացած կը դիտէինք բնութեան կատաղութիւնը: Նման բան չէի տեսած երբեք: Անցաւ. որոտումի ձայները հեռացան, ծիրանի գոտիին յաջորդեց սքանչելի արեւը եւ մենք կրցանք չարժիլ դէպի ԳՆԴԵՎԱՆՔ:

Որքան հարուստացնող է այս տեսակ վայրերը, Ալիշանի հետ ճամբորդել: Ինք երբեք չէ եղած Ս. Ղազարի Մենաստանէն, բայց այնքան պաշտամունք ունէր Հայկական Հողին հանդէպ, որ մաղած է հայ եւ միջազգային ողջ գրականութիւնը, Հայաստանի վերաբերեալ, սկսած յոյն, լատին եւ ասորի աղբիւրներէն, մինչեւ միջին եւ նոր դարերու բոլոր ճամբորդական դիրքերն ու աչխարհագէտները, նա մանաւանդ, այնքան մեծ էր եւ մաքուր իր համբաւը հայութեան մէջ, որ ժամանակակից բոլոր ազգագիրները, նոյնիսկ Էջմիածնի բազմաթիւ վանականներ, ամէն կերպ օգնած են իրեն, տեղւոյն վրայ կատարելով չափագրութիւններ եւ գծագրութիւններ, որպէսզի իր լուրջ, գիտական աչխատասիրութիւնները լոյս տեսնեն, յօդուտ հայ մշակոյթին:

– «Արփայի աղբիւրները – կը գրէ Ալիշան (Սիսական էջ 102 – Վենետիկ 1893) որ Վայոց Ձորի հիւսիսային բարձունքներու վրայ կը գտնուին, այժմ պակաս բնակիչներով, թերեւս անցեալին ալ, երկրին խորաձոր եւ առապար ըլլալուն պատճառով, ունին աննման զեղեցկութիւն եւ հարստութիւն բնութեան, հանքերով ալ, եւ բուսականութեամբ. հիւսիսէն եւ արեւելքէն չրջապատուած բարձրագագաթ լեռնաչղթաներով ... կարելի է այս լեռնապատ բարձրավանդակը կոչել ջուրերու աչխարհ, քաղմաթիւ կարկաչասահ աղբիւրներու եւ ականակիտ վտակներու համար, որ անճուկ ծորմներէն գեռալով կ'իջնեն դէպի հարաւ եւ միանալով կեչուտին կը դառնան ԱՐՓԱ. դեռ...:

Մեր կիրճը, ուր մտած ենք ես եւ Գէորգ, վախնալիք բան մը ունի, մանաւանդ կարկուտէն վերջ: Հին ճամբան հազիւ կարելի է նկատել, այնքան առատ են փոսերը եւ չորս կողմերէն սահած ժայռի բեկորները որ պահ մը կը տատամսինք յառաջանա՞լ թէ ետ դարձ կատարել. միւս կողմէն այս կոյս բնութեան մէջ մխրճուելու փորձութիւնն ալ այնքան զօրաւոր է որ կը տիպուինք տեղիք տալ եւ դադրիլ յառաջանալ:

Ալիշան զանազան թրքաբնակ գիւղեր կը թուէ 30 – 40 տուներէ բաղկացած որ հաւանաբար չատոնց պարպուած պէտք են ըլլալ. սակայն միշտ կ'ապելցնէ թէ այդ բնակութիւնները հնուց եղած են հայկական, եկեղեցիներով, խաչքարերով եւ չի պիտցուիր ե՞րբ եւ ինչպէս թաթարները բնակութիւն հաստատած են Վայոց Ձորի որոին վրայ:

– «Ընդ մէջ Մամարգա գեղջ եւ հանդրուանին յանկերկ գետոյն եւ իրրեւ կիսով եւեթ փարսախաւ յարեւմտից լերանց անջրպետաց ձղուկ գաւառի, ի գեղագեղատակ գալար բարձու ջրաբղի վայրի կայ նչանագործն նախնի չինից կոզմանցս, եւ ըստ անմոռանալի բանի չինողին իւրոյ Դչհոյի «բովանդակ իսկ Վայոց Ձորոյ ԱԿՆ ի մատանուջ» ԳՆԴԵՎԱՆՔՆ, կամ հոյակապ եկեղեցի նորին» – նոյն էջ 103:

Քիչ մը դրաբար հասկնալի է: Հոս մատենի ակին ակնարկը կը վերաբերի այն հրաչալի արձանագրութեան, զոր քանդակած է Մոփիա տիկին – կին Սմբատայ ատենաժապահ Տեառն Սիւնեաց, եւ դուստր Գրիգոր Դերենիկի որ – հիմը զբած է վանքին գլխաւոր եկեղեցիին (936 թ.) եւ արձանագրութեան վերջաւորութեան, բանաստեղծական չունչով կ'ապելցնէ սա քանդակիչ տողերը – ՄԱՏԱՆԻ ԻՐ ՍԱ ՎԱՁՈՑ ՁՈՐ, ՇԻՆԵՑԻ ՁՍԱ, ԵԻ ԵԴԻ ԱԿՆ Ի ՎԵՐԱՁ–:

Գնդեվանքի գլխաւոր եկեղեցին, որ քանի մը տարիով միայն կը տարբերի Ագթամարի Ս. Խաչ գագիկեան հրաչալի տաճարէն, ունի նոյն կեդրոնագմբէթ, համաչափ ներդաշնակ կառոյցը, որուն առջեւ 999–ին աւելցած է գաւիթը, որ տակաւին հեռու է Ժ.Բ. դարի գաւիթներու չքեղութենէն: Ստեփանոս Օրբելեան պատմիչը, բաւական մանրամասն տեղեկութիւններ կը հաղորդէ վանքի մասին: Հոն, այդ կիրճին՝ Գոլոչաի վանքի բերդին մէջ է որ, կը գրէ Ալիշան, (էջ 103), – բաւեաց անկանել ԼԻՊԱՐԻՏՆ նախահայր Օրբելեան իչխանաց Վայոց Ձորոյ, նեռահարեալ ի գլուխ լերինն որ հանդէպ բերդոյն Բորոտնայ ... եւ կոչէ առ լինքն դեպիսկոպոսն իւր զՏէր Սարգիս, եւ հաղորդեալ անդէն վախճանի, եւ բերեալ գնի ի Նորավանս»–:

– «Մենաստանն Գնդեվանից կայ ի սահակի ձորոյն, յարեւելից եւ ի հարաւոյ պատեալ քարորմն պարսպօք, ... յարեւելից ունելով զդուռնն. հիւսիսային եւ արեւմտեան կողմանքն զձորն ունին պատսպարան. ի հարաւակողմանն են սենեակք եւ այլ չինուածք ի պէտս միաբանից, հանդերձ դամովք անասնոց» անդ էջ 105:

Ջանգակատան պատին վրայ կայ 931 թուականէն արձանագրութիւն մը. - 32 թուականիս (931) ես եղիչայ երէց եւ նկարիչ արարի առաջնորդութեամբ Սարգսի քահանայի. Որ կարդայք Տէր ողորմէ ասացէք–:

Գնդեվանքի հետ կապուած է տիտանական չինարարութիւն մը 1008 թուականէն, այն է 22 հազարամեթր երկարութեամբ ջրանցք, վանքի հողերը ոռոգելու համար:

Ժամերը կը չառաջանան եւ մենք պիտի ենք տակաւին Ղարաբաղ հասնիլ: Կը փոխենք չարունակել դէպի Կեչուտ եւ Նորաշէն ճամբով վերադառնալ մայրուղի:

Բացի բնութեան արտասովոր վայելչութենէն, ուր ոչ բնակութիւն կայ, ոչ մարդկային չունչ, տասօրինակ յուչարձան մը նկատեցի ճամբու եզրին, որ դիտեր որո՞ւ գործն է: Անճատակ արձանագրութիւն մը, նոյնքան անճատակ մարդկային գործ մատիտ մը, մեծ եւ փոքր խաչ, բոլորը վրին նոր քանդակ մը, զարձած է արձանագրատեղի, մոմերէն սեւցած եւ ուխտաւորներու լաթեղէններով պատուած: Կատարեցինք հանելուկ մնաց լինձի համար:

Վերադարձ մայրուղի եւ ճամբայ դէպի Գորիս: Կէսօր է արդէն. կանգ կ'առնենք չատ սիրուն ճաչարան մը Գորիս գիւղին ափին: Գորիս Հայաստանի միակ անձնական դիմագիծ ունեցող քաղաքն է, Աթոռանիստ Դուռը: Կը միանանք մեր քովի սեղանին ուր խումբ մը առոյգ երիտասարդներ, Ղարաբաղէն վերադարձած, ուղեւորուած են դէպի Երեւան: Անդամ են Ց.Դ.-ի, կուսակցութեան Միացեալ – Նահանգներէն, Լիբանանէն եւ Հալէպէն: Ունին սկզբունքներ ունին, ազգային խնդիրներուն հետաքրքրուած են, կը հետեւին դարձին եւ ներկայիս Հայաստանի օգնելու միակ ճամբան, կարելի եղածին չափ դործ ստեղծել է երկրի մէջ, որպէսզի ժողովուրդը չտեղահանուի, իրենք համոզուած են ատոր կը վերադառնան գործի համակիրներուն թիւը չատացնելու համար:

Այս հոյակապ տղաքը, առանց անգամ դառնալու իսկական պատասխանը տուին այն հիմնական հարցերուն որ մտատանջութեան առարկան դարձած էր Հայրենի Հողը ոտնակոխած օրէս:

Ջերմ համբոյրներով ողջագուրեցանք, կրկին հանդիպելու առաջադրութեամբ, իրենք ուղղուեցան դէպի Երեւան, Գէորգն ու ես դէպի Սեւանա-

կեր:

ԿՐԹԱԿԻԱԳԻՐ'
ԵՒՍԵՒԷՈՍ

(Շար. 17 եւ վերջ)

ՌԻՉԸՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Է «ԲԱՆԱԻՈՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ» ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

«ՄԱՐՄԱՐԱ»ի հարցազրոյցը

ԽՄԲ. – ԱՄՆ–էն ծանօթ պատմաբան Ռիչըրդ Յովհաննէսեան Յունիս 16 – 19 մասնակցած է Պոլսոյ Պողազիչի համալսարանին մէջ կազմակերպուած գիտաժողովի մը որուն նիւթը էր "Ի. դարու հակամարտութիւնները, վէրբերը եւ հոգեբեկումները": Նոյն առիթով ան այցելած է «Մարմարա»ի խմբագրատունը ուր հետեւեալ հարցազրոյցը կատարուած է իրեն հետ, նոյն գիտաժողովին ու իր կեանքին, գործին մասին:

*
**

ՀԱՐՑՈՒՄ. – Կը հաճէի՞ք տեղեկութիւններ փոխանցել ձեր այցելութեան նպատակին մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. – Եկած ենք այստեղ մասնակցելու միջազգային գիտաժողովի մը որ նուիրուած էր «բանաւոր պատմութեան», այսինքն բերանացի պատմութեան, որ պատմութեան նոր մարզ մըն է: Այս համագումարը հիմնուած է յիշողութեան վրայ: Համագումարին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին աւելի քան 20 երկիրներէն գիտնականներ: Այս տարուան գիտաժողովի գլխաւոր թեման էր. «Ի՞նչպէս կը յիշուին 20–րդ դարը, նաեւ 20–րդ դարու հակամարտութիւններն ու մէրթերը, թրավմա կոչուածները»: Երբ ես եւ Գալիֆորնիոյ Պետական Համալսարանի իմ պաչտօնակիցները տեղեկացանք որ այս գիտաժողովը կը կազմակերպուի Իսթանպուլի մէջ, առաջարկ ներկայացուցինք որ գիտաժողովի նիստերէն մէկը նուիրուի Հայոց յիշողութեան, քանի որ 70–ական թուականներէն ի վեր մեր համալսարանի աչխատակիցները սկսած են ձայնագրել դարասկիզբի տխուր դէպքերէ վերապրողներու յիշողութիւնները: Մինչեւ հիմա պատրաստած ենք մօտաւորապէս 800 վերապրողներու յիշողութիւնները ընդգրկող 2 – 3 ժամ տեւողութեամբ ժապաւէններ, սակայն հիմա այդ վերապրողներէն չատ քիչերը ողջ են: Այդ ժապաւէնները հետաքրքրական են այն առումով, որ վերապրողները կը յիչեն 20–րդ դարը: Իսկ իմ ելոյթի թեման հետեւեալը. – «Օսմանեան հայութեան վերջին սերունդի յիշողութիւնը. – դասեր եւ անոյշ յիշողութիւններ»: Անոյշ յիշողութիւններու կարգին վերապրողներ կը յիշեն իրենց մանկութիւնը, Ս. Զատիկը եւ Ամանորի ծօնախմբութիւնները, ուտելիքները, աւանդական միւս հանդիսութիւնները, ընտանեկան նիստ ու կացը եւ յետոյ տեղահանութիւնը, այն թէ ինչպէս յիշողութիւններ կամ ապրումներ ունին անոնք տեղահանութենէն: Իմ ելոյթս 800 վերապրողներու յիշողութիւններու ամփոփումն էր: Ես ինձմէ բան չեմ աւելցուցած, ես միայն ուրիշներուն բառերուն փոխանցումը կ'ընեմ: Վերապրողներն են որ կ'ըսեն ու կը պատմեն ազգահանութեան մասին, տեղահանութեան ճամբուն վրայ պատահածներու մասին այն մասին թէ ի՞նչպէս ազատեցան կրցան հասնիլ մինչեւ Նոր Երկիր: Կան ձեղի որ այս յիշատաժողովին մասնակցող-

կան չինարարութիւն մը 1008 թուականէն, այն է 22 հազարամեթր երկարութեամբ ջրանցք, վանքի հողերը ոռոգելու համար:

Ժամերը կը չառաջանան եւ մենք պիտի ենք տակաւին Ղարաբաղ հասնիլ: Կը փոխենք չարունակել դէպի Կեչուտ եւ Նորաշէն ճամբով վերադառնալ մայրուղի:

Բացի բնութեան արտասովոր վայելչութենէն, ուր ոչ բնակութիւն կայ, ոչ մարդկային չունչ, տասօրինակ յուչարձան մը նկատեցի ճամբու եզրին, որ դիտեր որո՞ւ գործն է: Անճատակ արձանագրութիւն մը, նոյնքան անճատակ մարդկային գործ մատիտ մը, մեծ եւ փոքր խաչ, բոլորը վրին նոր քանդակ մը, զարձած է արձանագրատեղի, մոմերէն սեւցած եւ ուխտաւորներու լաթեղէններով պատուած: Կատարեցինք հանելուկ մնաց լինձի համար:

Վերադարձ մայրուղի եւ ճամբայ դէպի Գորիս: Կէսօր է արդէն. կանգ կ'առնենք չատ սիրուն ճաչարան մը Գորիս գիւղին ափին: Գորիս Հայաստանի միակ անձնական դիմագիծ ունեցող քաղաքն է, Աթոռանիստ Դուռը: Կը միանանք մեր քովի սեղանին ուր խումբ մը առոյգ երիտասարդներ, Ղարաբաղէն վերադարձած, ուղեւորուած են դէպի Երեւան: Անդամ են Ց.Դ.-ի, կուսակցութեան Միացեալ – Նահանգներէն, Լիբանանէն եւ Հալէպէն: Ունին սկզբունքներ ունին, ազգային խնդիրներուն հետաքրքրուած են, կը հետեւին դարձին եւ ներկայիս Հայաստանի օգնելու միակ ճամբան, կարելի եղածին չափ դործ ստեղծել է երկրի մէջ, որպէսզի ժողովուրդը չտեղահանուի, իրենք համոզուած են ատոր կը վերադառնան գործի համակիրներուն թիւը չատացնելու համար:

Այս հոյակապ տղաքը, առանց անգամ դառնալու իսկական պատասխանը տուին այն հիմնական հարցերուն որ մտատանջութեան առարկան դարձած էր Հայրենի Հողը ոտնակոխած օրէս:

Ջերմ համբոյրներով ողջագուրեցանք, կրկին հանդիպելու առաջադրութեամբ, իրենք ուղղուեցան դէպի Երեւան, Գէորգն ու ես դէպի Սեւանա-

կեր:

ԿՐԹԱԿԻԱԳԻՐ'
ԵՒՍԵՒԷՈՍ

(Շար. 17 եւ վերջ)

Ճիշտ ծիծաղելի սուտերի դեպքում ևս, Ժորժ մեծ, Ինչպես մասը ամբողջի, ամեն սուտ իրական ինչ-որ մասնիկ է իր մեջ պարունակում, որպեսզի հնարավոր լինի հավատալ նրան։ Սուտը միշտ ինչ-որ չափով ճշմարտանման է, հակառակ դեպքում ոչ ոք չի հավատա դրան։ Ամենաանհավանական սուտերի մեջ անպայման ինչ-որ ճշմարտություն է թաքնված, որ ստիպում է մարդկանց հավատալ դրանց։

– Ուրեմն դուք ասում եք, որ ամեն սուտ ինչ-որ չափով ճշմարտություն է պարունակում։

– Ես ոչինչ չեմ ասում, ես միայն ասում եմ, որ ամեն սուտ ինչ-որ չափով ճշմարտություն է պարունակում։

– Ինչպե՞ս, ասում եք, ամեն սուտ։ Ես ինձ համար ասում եմ, որ ամեն սուտ ինչ-որ չափով ճշմարտություն է պարունակում

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՌԻՋ

ՎԱՃԱՌԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑ

ԵՐԱՆԱՇՆՈՐՀ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

1999 Յունիս 29–ին Ս. Էջմիածնի մէջ կը վախճանէր երանաշնորհ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք–Կաթողիկոսն Ա–մենայն Հայոց։

Առ այդ, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. վեհափառ Հայրապետի տնօրինութեամբ, Հայաստանեայց Առաքելական ամբողջ մեր եկեղեցին կը հրաւիրուի ՅՈՒՆԻՍ 25–ին, կիրակի օր, Սուրբ Էջմիածնի Տօնին՝ ի ժամու Սրբոյ Պատարագին՝ ՀՈԳԵՀԱՆԳԴԷՍՏԵԱՆ յատուկ Աղօթքի մատուցմամբ ոգեկոչել յիշատակը հոգելոյս

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Երախտաչատ Հայրապետին ու հազար–պուիլ Անոր՝ Իր երկնային հոգեղէն ներ–կայութեամբ։

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Աչոտ Շիրվանեան եւ զա–ւակները, իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝ Հայ–կուհի Կապեանի մահուան առթիւ (Հա–լէպ) նուիրած են Կապոյտ Խաչի Իսիի մանուճիւղին 300 Ֆր. եւ 200 Ֆր. «Ցա–ռաջ» թերթին։ Նոյն ախուր առիթով Շաքէ Կիրակոսեան կը նուիրէ 100 Ֆրանք Կապոյտ Խաչի Իսիի մանուճիւղին։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շաքէ Շիրվանեանին, ընտա–նիքին եւ ընտանեկան բոլոր պարագանե–րուն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝ Հայկուհի Կապեանի մահուան առթիւ։

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h
au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

LA FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

en accord avec MUSARM PRODUCTION et LEVON SAYAN

présente

Liz Sarian

à l'**Audiorium du Parc CHANOT à Marseille**
avec la participation de la Chorale SAHAK - MESROP
Direction : **Khatchig YILMAZIAN**

le Mercredi 28 Juin à 20 heures 30

Soirée donnée au profit de l'OPERA d'EREVAN

Locations :

Du 12 au 28 juin :

- **Fnac — Carrefour — France-Billet** ☎ **0803 020 040** (0,99F/mn)
- **3615 BILLETEL** (2,23F/mn) — **www.fnac.com**
- **Virgin-Megastore — Auchan — Galeries Lafayette www.ticketnet.fr** ☎ **0803 346 346** (0,99F/mn)

et sur place le soir du spectacle.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի, Ալֆորվիլ էլէն Բիւզանդ մանուճիւղի վարչու–թիւնը, շնորհակալութեամբ առացած է Օր. Սկսիլ Պարքեանէ 200 Ֆր. Տիկին Վարդուհի Զաւուշօղլուի մահուան քա–ռասունքին առիթով։ Տիկին Խաչիկեանէ 350 Ֆր. Պր. Երուանդ Ծերունեանի մահ–ուան առիթով։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե–ղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ վարձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զօրեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հե–տաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնա–ծութեան դիմումնագիրը ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole «**Lévon Chanth**»
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne
Ambiance arménienne–
Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —
Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յով–հաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգա–բարձութիւնը շնորհակալութեամբ առա–ցած է իւղապիսի հետեւեալ նուէրները–

Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Վասիլեան 100 Ֆր., Տիկին Ակսա Մոմճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պապըրճեան 1.000 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Պաղտասարեան 100 Ֆր., Տիկին Լուիզ Մէրճիկ 200 Ֆր., Տիկին Խալիլ Եադուպ 150 Ֆր., Պ. Պէր–նար Փափազեան 100 Ֆր., Պ. Ժան Տա–պկճեան 200 Ֆր., Պ. Ռեմոն Փարիզի 50 Ֆր., Տիկին Մարի Սաճքճեան 100 Ֆր., Տիկին Անի Փասթըրմաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 100 Ֆր., Տիկին Պերճուհի Մազլումեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսիկ Եղիազար–եան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ձի–պօղլեան 500 Ֆր., Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբ–եան 100 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Փամու–եան 300 Ֆր., Տիկին Մարգրիտ Ալթուն–եան 150 Ֆր., Տիկին Բարիս Արիսեան 250 Ֆր., Տիկին Ալիս Լանտէ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անարէ Պուրժէ 200 Ֆր., Օր. Մի–չէլ Պալճեան 100 Ֆր., Տիկին Հերմին Փաչայեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէ–ղիչեան 300 Ֆր., Տիկին Անժէլիք Հա–նըմեան 400 Ֆր., Օր. Ժաքլին Մէհեան 250 Ֆր., Պ. Շառլ Պայրամեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 300 Ֆր., Օր. Միրէյլ Ներսէսեան 200 Ֆր., Տիկին Սիլվի Մարաշեան 500 Ֆր., Տիկին Ու–լինէ Նահապետեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պատրիկ Կէնճեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոսլանեան 200 Ֆր., Պ. Ար–մէք Պապըրճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Տէրտէրեան 100 Ֆր., Պ. Ժիրայր Վարժապետօղլու 150 Ֆր., Պ. Ժաք Ձի–ճեան 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շուշան Մարտիրոսեան 300 Ֆր., Տիկին Լուիզ Ար–եւեան 50 Ֆր., Տիկին Թադուհի Գալուստ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Եսայի 200 Ֆր.։ Տիկին Ասաղիկ Զաքարեան 200 Ֆր.։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
— PARC "BON REPOS" —
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance**
- **Surprises**
- **Buffet**
- **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏ
ՀԱՅՐ ՊԵՏՐՈՍ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ
ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԳԼԽԱՎՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ
ՀԱՄԱՅ ՀԱՅՐԱՊԱՏԻՎ ՀՐԱՒԷՐՈՒԱԾ
ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՌԱՔԵԼԻ ՊԱՏՎԱՒՈՐ
ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ
ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՌԱՔԵԼԻ ՊԱՏՎԱՒՈՐ
ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ
ՅԱԿՈԲՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 27
MARDI
27 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·935 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.935

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՓՆՆԱՐԿՈՒՄԸ ԹԵՐԵՒՍ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ...

Գլօտ Թէսիէի, ապա Տիկին Հելէն Լիւքի առած հաւատիացումներէն մեկնելով, հաղորդած էինք թէ Ծերակոյտը Յունիս 27-ին, կրկին կրնար քննել ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը օրակարգի հարց դարձնելու նիւթը: Այդ, նոյն անձերը, խորհրդակցելով Ժ. Գ. Կոսէի հետ յայտնած են թէ նախընտրելի է որ յետաձգուի այդ քննութիւնը աշնան նստաշրջանին: Այդ առընչութեամբ տես՝ Ապրիլ 24 Կոմիտէի եւ Հայ Դատի յանձնախումբի Հաղորդագրութիւնը (Դ. էջ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՏՐ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 23 / 26)

ԱԼԻԵԻ ԳՈՀ Է ՊՈՒՏԻՆԻ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու նիստէն ետք վերադարձին Ազրպէյճանի նախագահը գոհունակութիւն արտայայտած է այդ մասին, լսելով որ ՀԱՊ-ի քննադատութիւնները արդէն անցեալի կը պատկանին. իսկ նախագահ Պուտինի հետ միւսկէս ժամուան հանդիպումը «չափազանց կարեւոր եւ շատ արդիւնաւոր» որակած է, աւելցնելով որ ան իրեն մեծ յոյսեր կը ներշնչէ:

*
**

ՄՈՒՏՔԻ ՊԱՐՏԱԻՈՐԻՉ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Յուլիս 1-էն Հայաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ կը սկսի մուտքի արտօնութեան կիրարկում: Հայաստանի սովորական անցագրի տէրերը այդ թուականէն ետք պարտին Ռումանիա մուտքի արտօնագիր ստանալ այդ երկրին Երեւանի դեսպանատունէն:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԹԵՄԱԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 23-ին Մոսկուայի մէջ ունեցած է Գերագոյն Հոգեւոր Մորհուրդի նիստին մասնակից թեմական առաջնորդներուն հետ: Ան ըսած է թէ եկեղեցին պետութեան նեցուկն է եւ ան կառոյցը որ կը միաւորէ հայութիւնը: Ասոր առած է Գարեգին Բ. ու ներկայացած նիստին ընթացքը եւ 1700-ամեակի ծրագիրները: Զրուցակիցները անդրադարձած են եկեղեցի – պետութիւն փոխյարաբերութիւններուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՇԻՐԱՔ պետական այցելութիւն մը կը կատարէ Գերմանիա: Յունիս 26-ին ալ խօսք կ'առնէ, Պէռլին, Պունտեսթագին առջեւ (Խորհրդարան): Կ'այցելէր նաեւ Հանովրի ցուցահանդէսը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ, Յունիս 22-ին ալ չկրցաւ նոր ակադեմական մը ընտրել Ժան Կէթոնի աթոռին: Երեք քուէարկութիւններէ ետք, Ժան Ռասփայլ 11 ձայն ստացաւ առաջին չրջանին, 11 երկրորդին եւ 11՝ երրորդին: Մրցակից կայօ 6,3 եւ 3, Շառլ Տէհէեան 4,5 եւ 5: Անդրէ Ամորոզօ եւ Ժորժ Լոսթելօ ոչ մէկ ձայն ստացան: Ընտրուելու համար 15 ձայն անհրաժեշտ է: Կիթոնէն զատ, երկու թափուր ուրիշ աթոռներ ալ կան՝ Ալէն Փէյրեֆիթի եւ Միշէլ Տրուայի աթոռները:

ԳԱԹրԻՆ ԹՐՕԹՄԱՆ Սթրազպուրկի քաղաքապետ վերընտրուեցաւ Յունիս 23-ին, Թուրապետական Խորհուրդի արտակարգ նիստի մը ընթացքին: Ընտրութենէն առաջ երեք ընկերվարական թաղապետականներ քաշուած են եւ հերճուածային խումբ մը կազմած դաշնակցային Ա. քարտուղարին հովանիին տակ, այս վերջինը ամիսներէ ի վեր դէմ էր Գ. Թրօթմանի վերընտրութեան:

ԱՍՏՂԱԳԷՏ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԹԷՍԻԷ որոշած է հրապարակել իր խօսակցութիւնները 1990-ի եւ 1995-ի միջեւ նախագահ Ֆ. Միթերանի հետ: Կ'ուզէ ապացոյցը տալ աստղապիտութեան կատարած դերին քաղաքականութեան մէջ: Ողբացեալ նախագահին աղջիկը՝ Մազարին անմիջապէս հակադրած է եւ յայտարարած. – «Հայրս է. Թէսիէի խրատներուն չէր ըսպասեր կարեւոր որոշումներ տալու համար»: Խօսակցութիւններէն կը պարզուի թէ Միթերան իրեն յաճախ դիմած է եւ մանաւանդ բարեւ Ծոցի պատերազմի առեն, հարց տալով. – «Հարկ է որ միջամտեմ, ո՞րն է, ըստ ձեզի, յաւադոյն օրը»:

ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆՆԵՐԸ չուրջ 200 հատոր հոգի համախմբած էին Փարիզ, Յունիս 24-ին, իրենց հերթական տողանցքին համար, որ կ'երկարէր Տանֆէօ – Ռոշերոյէն Պաստիլ: Իրենց զօրակցութիւնը բերած էին ձէք Լանկ (Կրթական նախարար), Տըլանոյէ, այլ ընկերվարական

(Շար·ը Դ· էջ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ, ԱՌԱՆՑ «ԵԹԷ»ՆԵՐՈՒ

Հայաստանի մամուլին կողմէ շուրջ երկու տարիէ ի վեր պարբերաբար տրուող լուրեր կը տեղեկացնէին արդէն 1992 – 1995 տարիներուն ուժանիւթի մարգին մէջ կատարուած լայնածաւալ չարաշահումներուն մասին: Կոր հաշիւով՝ 200 միլիոն տոլար կը նկատուի այդ տարիներուն պետութենէն գողցուած ու ժողովուրդին այլեւս՛ն տաժանիւ արժած իւրացումներուն գումարը: Գումար որ կ'ըսուի թէ գացած է հանգչելու աթոռակալներու գրպաններուն մէջ, կամ արտասահմանեան դրամատուներու անոնց հաշիւներուն վրայ:

Քանի մը օր առաջ այդ հարցը ստուգելու կոչուած խորհրդարանական յանձնաժողովի տեղեկագրով մը տուաւ իր եզրակացութիւնը, երկու տարիէ ի վեր շրջող լուրերը պաշտօնական տուեալի վերածելով: «Ամէնդիէս» Յունիս 23-ին կը հաղորդէր թէ այդ եզրակացութիւնը խորհրդարանին որոշումին համաձայն, դրկուած է նախագահին, կառավարութեան ու գլխաւոր դատախազութեան: Լուրը տրուած էր ճնշիչ յանձնախումբի անդամ Խ· Սարգսեանի կողմէ:

Ինչ որ յատուկ հակազդեցութեան պատճառ կ'ըլլայ, Խ. Սարգսեանի արտայայտութեան մնացեալ մասն է. ան «Թերահաւատ էր թէ մեզուրները կը բացայայտուէն եւ կը պատժուէն» կը նշէ լրատու գործակալութիւնը եւ կը մէջբերէ լրատուին խօսքը. «Անկեղծ ա-

սեմ, եթէ նախագահը ցանկացաւ՝ կը պատժէն, եթէ չցանկացաւ՝ չեն պատժի»:

Հայաստան նորահաս երկիր մըն է որ առաջին քայլերը կ'առնէ ժողովրդավարութեան, ու շատ մը այլ մարզերու մէջ որոնք բաղաբակրթութեան ու զարգացումի ներկայի չափանիշով դասուելի գլխաւոր արժէքներն են: Ու երեւան ամէն առիթով կը պիրէ յայտարարել – յատկապէս միջազգային բեմերէ – թէ անկեղծ փարումը ունի այդ արժէքներուն: Մինչեդեռ վերոնշեալ լուրը կուգայ պաղ ջուր մը թափելու այդ ստանձնումին վրայ, բաւական տարբեր պատկեր մը տալով Հայաստանի իրականութեան:

Կարելի է մտածել թէ երեսփոխան Խ· Սարգսեանի անձնական կարծիքն է այդ մէկը որով «պատիժ»ը գետեղուած է նախագահական երկու «եթէ»ներու միջեւ· մտածել ու տրուած սարսափելի պատկերէն դուրս բերել Հայաստանի իշխանութեան գլխաւոր դասը: Սակայն, այդ պատկերը Խ. Սարգսեանի «եթէ»ներէն զատ ունի այլ բաղկացուցիչներ ալ· կան Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հարցաքննութեան կապուած «արդեօ՞ք»ները, Վ· Սիրադեղեանի մեկնումին «ի՞նչպէս»ները, Աշոտ Բլէեանի թղթածրարին «միթէ՞»ները, Մեղրիի հարցին «վա՛յ»ները եւ նման ուրիշ պարագաներ որոնք «եթէ»ական լման խճանկար մը կը կազմեն:

Հարց տալու ժամանակը հասած է այլեւս, թէ տակաւին քանի՞ տարի, քանի՞ դար պէտք է սպասենք որ «եթէ»ները հանդերձ ընտանեօք արտաքսուին Հայաստանի իրականութենէն ու բացուած մաքուր տարածքին վրայ իրենց նիշդ արժէքներով գետեղուին կարգ մը յղացքներ· ինչպէս՝ ժողովրդավարութիւն, արդարադատութիւն, մարդկային իրաւունքներ, ևաեւ՝ միասնութիւն, անցեալ, ներկայ, ապագայ եւ նոյնիսկ՝ նախագահ···:

Թ. ԱՐՓԻ

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(26 Juin)

Pour la reconnaissance du génocide arménien

Այս խորագրին տակ, թերթին «Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» էջին վրայ լոյս տեսած է յօդուած մը զոր ստորագրած են Սեւան Ղաբիսեան (դատախօս – հետազօտող Փարիզ Ժ. Նանթէր համալսարան) եւ Սթեֆան Ռոսիէն (դատախօս – վերապայլ Սէն – Քանթէն համալսարան), Անդրադառնալով այն իրողութեան որ Ֆրանսա, Յուլիս 1-ին կը ստանձնէ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը, յօդուածագիրները կը խորհին որ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը կրնայ, այդ առթիւ, նեղը դնել Ֆրանսական իշխանութիւնները: Ու լրագրօրէն կը պարզուին, ցարդ տրուած պատճառաբանութիւնները, այդ ճանաչումը մերժելու համար, բացատրելու համար թէ անոնք տրամաբանական ոչ մէկ հիմք ունին: Ծանօթ է որ, ինչպէս կը յիշուի, Մարտ 21-ին, Ծերակոյտի մերժումէն ետք (օրակարգի նիւթ ընել հարցը), Մարտ 23-ին, Ծերակոյտը կը քուէարկէր մխիթարական 16-րդ դարու տարկուիճնը դատապարտող բանաձեւ մը, մինչ հայկական ցեղասպանութեան հարցի քննարկման մերժումին որպէս դրդապատճառ ըսած էր թէ Խորհրդարանին դերը չէ պատմութիւնը դատել:

Յօդուածը, ամէն տեսակէտով տեղին եւ չահեկան դրութիւն մըն է, ուր ներկայացած բոլոր պատճառաբանութիւնները, որպէսզի Ֆրանսա ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, ոչ մէկ ձեւով կրնան խնդրոյ առարկայ ըլլալ: Աւելի երկարօրէն չենք ծանրանար անոնց վրայ, քանի մեզի ծանօթ են եւ անոնք ուղղուած են գլխաւորաբար Ֆրանսական իշխանութեանց:

ՇԻՐԱՔ – ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՅՈՒՆԻՍ 29-ԻՆ

«Ֆիկարօ» (Յունիս 24) հետեւեալ կարճ լուրը կուտայ՝ «Այժմէական այցելութիւն» խորագրին տակ· – «Մինչ Հայ դատութեան անդամները կրկին ցոյց մը երթին վերջերս պահանջելու համար Ծերակոյտին ճանաչումը դարուս սկիզբի ցեղասպանութեան, ինչպէս երած էր Ազգային Ժողովը, Նախագահ Քոչարեան պիտի ընդունուի Ժապ Շիրաքի կողմէ Յունիս 29-ին»:

«ինչո՞ւ Հայաստանի կ'օգնէք»

ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՆ ՁԷՁԷՆՆԵՐԸ ԻՐԱՆԻ

Ձէչէն մարտիկները – մուճահիտին – թոյլ ղեամակ մը յղած են Իրանի իշխանութիւններուն, համացանցի իրենց կայքէջին ճամբով: Ուղղուած 25 հարցումներէ բաղկացած նամակին մէջ կայ հետեւեալն ալ· «Ինչո՞ւ Ադրբեջանի դէմ կ'օգնէք Հայաստանին, մինչ Ազերիները ձեր ցեղէն ու կրօնքէն են»:

Ձէչէն մուճահիտիններու ղեկավար Շ· Բասայեւ ստորագրած թոյլ նամակը պրուած է Իրանի պետականին Մոսկուայի մէջ երած յայտարարութենէն ետք թէ «Ձէչէնիոյ պատահարները Ռուսաստանի ներքին հարցն են եւ թէ Իրան կը զօրակցի Ռուսաստանի հողային ամբողջականութեան»:

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՓՇՈՏ ԹՂԹԱԹՐԱՐԸ

ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞ՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԱՐՊԵԼ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ...

Ամէն տեղ Հայը որոնում է ապաստան բացի այն երկրից որ կոչւում է Հայաստան:

Է. ԱԿՆՈՒՆԻ

1988-էն ասդին Հայաստանը պատուհասող բազմաթիւ աղէտներէն ետք, այսօր երկրին վրայ վերեւ Դամոկլեան սուրի նման կախուած է նաեւ աղէտը անդարմանելի հայաթափումի մը:

Անցեալ Սեպտեմբերին, «Հայաստան – Սիւնիք» համաժողովի խանդավառ օրերուն, երբ հայութեան ապագային նկատմամբ չափերուն անուցած Ցոյսը ի սպառ չէր կորչած տակաւին, ու երբ երկիրը չէր դիսաւորած այդ Ցոյսը կենդանի պահող իր դեկավար քանի մը տիրական դէմքերէն, արտագաղթի մասին մերթ ընդ մերթ լսուող ահազանգիչ ակնարկները դեռ չէին դարձած համընդհանուր մտահոգութիւն մտնող բնոյթ մը: Աւտոր վիսաւոր ապագայն ալ եկած էր Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանին, որ նոյն այդ համաժողովին փակման իր խօսքին մէջ անդրադառնալով արտագաղթի երեւոյթին՝ ըսած էր որ մտահոգուելու լուրջ պատճառ մը չկայ...: Ընդհակառակն, նախագահը երկրին ի նպաստ չահ մըն ալ կ'ակնկալէր տակէ, նշելով որ դժբախտութիւնը կրնար վերածուիլ հաըրաստութեան՝ երբ ապագային գաղթողներուն որոչ մէկ տոկոսը Հայրենիք վերադառնար, հետը բերելով նոր գրամագլուխ, նոր կապեր եւ այլն: Այս առթիւ, Արփի Թոթոյեան «Յառաջ»ի մէջ կը գրէր թէ «Հաւանօրէն բիչ կը գտնուի այնքան լաւատես նախագահ մը, որ իր երկրին բնակչութեան մօտ մէկ երրորդին գեղչուելուն մէջ դրական ազդակներ նշմարէ» (տե՛ս «Յառաջ», 2000, Յունուար 20, «Արտագաղթ պետական օժանդակութեամբ»):

Բացուող նոր տարուան հետ միասին, արտագաղթի հարցը քննարկումի լուրջ առարկայ սկսաւ դառնալ Հայաստանի մէջ, դէթ՝ անպաշտօն ու կիսապաշտօնական շրջանակներու կողմէ: Գաղտնիք չէր այլեւս, որ երկիրը առատ արիւն կը կորսընցնէր չարունակ:

ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս մասին, առաջին ահազանգ մը կուզար Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Հրանտ Բագրատեանէն, որ Ցունուար ամսուն Երեւանի մէջ կայացած դիտաժողովի մը ընթացքին, իր ելոյթին մէջ կ'ըսէր թէ երկրին սահմանիներէն ներս հազիւ երկու միլիոն մարդ մնացած էր...: Բագրատեանի հաղորդած թիւերուն համաձայն, 1993 – 1994-ին Հայաստանէն պաշտօնապէս արտագաղթած են 570 հազար հոգի (անպաշտօն աղբիւրներ կ'ըսեն՝ 740 հազար), իսկ 1998 – 1999-ին՝ չուրջ 700 հազար:

Նախկին վարչապետը կը հպէր նաեւ Ղարաբաղի տարածքէն կատարուած արտագաղթին, դիտել տալով որ 1988-ի 150 հազարին փոխարէն, ԼՂՀ-ն այսօր ունէր միայն 80 հազար հայ բնակիչ (տե՛ս «Հայկական ժամանակ» օրաթերթ, Երեւան, 2000 Ցունուար 29): Այլ առիթով մը, այս միեւնոյն նիւթին կ'անդրադառնար նաեւ Արցախի Առաջնորդը՝ Պարգեւ Սրբ. Մարտիրոսեան («Ազգ» օրաթերթ, Երեւան, 2000 Փետրուար 16), որ մխիթարուելով հանդերձ, թէ իր թեմին տարածքէն արտագաղթը Հայաստանի համեմատութեան չէր հասած, այնուհանդերձ կը դժուարանար ժխտել պայմանները ու վկայակոչելով հատատի ազդիւրները, կ'ըսէր թէ «արդէն մէկուկէս միլիոն հոգի արտագաղթած է»: «Արմէնփրէս» արձագանգելով այս լուրին («Յառաջ», 2000 Մարտ 3), այլ առիթով մըն ալ կը յայտնէր, թէ համապատասխան կուսակցապետին համոզումով՝ «արտագաղթի ու չբաւարութեան դէմ միակ ճար կը նկատուի Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքին Հայաստանի միացումը»...:

Կուսակցական մակարդակի վրայ հարցը քննարկելու, անոր հրատապ բնոյթը չէչտելու, ինչպէս նաեւ իշխանութեան ուշադրութիւնը հո՛ն հրաւիրելու կը միտէր, հատանաբար, «Արտագաղթը եւ ազգային անվտանգութիւնը» թեմայով այն աշխատաժողովը, զոր կազմակերպած էր «Օրինաց Երկիր» կուսակցութիւնը, Երեւանի մէջ, Ապրիլ 6-ին, օտար մասնակիցներու ալ ներկայութեամբ: Այս հաւաքին ամէնէն հետաքրքրական ելոյթը ունեցած է «Հայաստանի կառավարութեան առընթեր միգրացիայի եւ փախստականների վարչութեան պետ»՝ Գ. Եգանեան, այլ խօսքով՝ տուեալ հարցէն պատասխանատու պետական ամենագլխաւոր անձնաւորութիւնը:

Իր դեկուցումին մէջ, Պր. Եգանեան ամէն բանէ առաջ յստակօրէն դիտել տըւած է, թէ Հայաստանէն արտագաղթը այնպիսի ահաւոր չափերու հասած է որ սկսած է ազդել.–

1) – Երկրին ընկերային – տնտեսական կառոյցին:

2) – Բարոյա – հոգեբանական մթնոլորտին:

3) – Ժողովրդագրական պատկերին:

4) – Ազգային ապահովութեան վրայ:

Ան այս արտահոսքը բաժնած է երկու հանդրուաններու.

1) – 1991 – 1992 (անկախութեան անմիջական վաղորդայնին), երբ երկիրը լքած են 300 հազար մարդ, «որոնցմէ 100 հազարը՝ անվերադարձ»: Այս չրջանի գաղթը կրած է հասարակական – քաղաքական բնոյթ եւ յատկանչուած է «ուղեղների եւ կապիտալի» անդարմանելի կորուստով:

2) – 1992 – 1995, երբ ծայր տուած է «զանգուածային միգրացիա»ն, Հայաստանէն խլելով 800 հազար քաղաքացի, «որոնցմէ 400 հազարը՝ անվերադարձ»:

Եգանեան յստակ տուեալներ չէ հաղորդած 1995-էն ասդին պարզուած կացութեան մասին, այլ միայն բաւարարուած է ըսելով թէ արտահոսքի «այս միտումին մէջ նուազում չի նախատեսեր, այլ՝ խորացում»...: Ան չէ մոռցած յիշեցնել նաեւ, որ «այսօր, Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ-ի մէջ աւելի շատ հայ կ'ապրի, քան՝ Հայաստանի» (տե՛ս «Յառաջ», 2000 Ապրիլ 8 – 9):

Այս նոյն աշխատաժողովի ընթացքին յայտնի դարձած է, որ արտագաղթողներու 60%-ը 20 – 44 տարեկան այր մարդիկ են: Պարագայ մը, որուն հետեւանքով ալ սկսած է խախտիլ բնակչութեան սեռա – տարիքային համեմատութիւնը, – սկսած են դերակչռել ծերերը, ամուսնութեանց եւ ծնունդներու մակարդակը անկում կրած է: Եւ արդէն, Հայաստանի վիճակագրական նախարարութեան նորոգուն մէկ դեկոյցին համաձայն, 1999-ին բնակչութեան աճը «նախորդ տարուան համեմատութեամբ նուազած է 22·8 տոկոսով: Ատոր մէջ դեր ունեցած են ծնունդներու նուազումը եւ մահերու աճը» («Յառաջ», 2000 Փետրուար 23):

ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Անցեալ սա քանի մը ամիսներուն, Հայաստանեան մամուլի գրեթէ բոլոր անուններուն մէջ, թափմասասնեակ յօդուածներ լոյս տեսան արտագաղթի երեւոյթին մասին, ամենք պարզ տեղեկատուական բնոյթով, ուրիչներ՝ քննական – վերլուծական մերձեցումով:

Նիկոլ Փաչինեանի խմբագրած «Հայկական ժամանակ» օրաթերթը, զորօրինակ, Հայաստանի բնակիչներուն այժմու թիւը ճշդելու համար՝ Ցունուար ամսուն դիմած էր ոչ – անսովոր այլ սակայն հետաքրքրական միջոցառումի մը, – հաչուել հացի եւ ալի սպառման քանակը երկրին մէջ, ու այդ չափանիշով հասնիլ տրամաբանական եզրակացութեանց: Թերթին այս հաչուարկը՝ բնակչութեան թիւը ցոյց տուած է որպէս 2 միլիոն 25 հազար հոգի: Եթէ նկատի ունենանք այն իրողութիւնը, թէ Հայաստանի անկախութեան հռչակման օրերուն բնակչութեան թիւը ցոյց կը տրուէր 3 միլիոն 800 հազար, ապա նորագոյն այս արդիւնքը կը փաստէ որ վերջին տասը տարիներուն բնակչութեան չուրջ 45%-ը գաղթած է երկրէն:

Ծանօթ տրձակագիր ու դրագէտ Նորայր Ազաւեան, «Ազգ» օրաթերթին մէջ (Ցունուար 29) ինք եւս ձեռք կ'առնէ տրտագաղթի երեւոյթը ու անդէ մեկնած՝ կը դժէ երկրին անտեսական – ընկերային վտանգաւոր վիճակին ամփոփ պատկերը:

Ազաւեանի տուեալներով, որոնք հատաւորապէս կիսագաչտնական բնոյթ կը կրեն, 1994-ին Հայաստանէն արտագաղթած է 400 հազար անձ: 1996-ին՝ 600 հազար: Իսկ 1998 – 1999-ին՝ չուրջ մէկ միլիոն: Գրագէտը նչելէ ետք, թէ ազէտի դօսիին մէջ եւ այլուր դեռ 140 հազար ընտանիք բնակարանէ զուրկ է (նկատի ունի Ադրբեջանէն փախած գաղթականները նաեւ), կը հաւատայ թէ այսօր Երեւանի բնակչութեան 50 տոկոսը տուն – տեղ վաճառելու յայտարարութիւններ լրացած է...: «Ցո՞ երթաս...» խորագրով իր այս ծաւալուն դրութեան մէջ, Ն. Ազաւեան կը մատնանչէ որ արտահոսքի անօրինակ այս ալիքին դիմաւորը յոյսին անյայտացումն է՝ երկրին ապագային նկատմամբ:

Հո՛ս է ահա, որ Հայրենի դրագէտը մատը կը դնէ բո՛ւն վէրքին վրայ, կատարելով ճշդիւտ ախտաճանչում մը, – յոյսին չբացումը: Այս առընչութեամբ, բաւական բարացուցական է արդէն Երեւանի «Հայկական ժամանակ» օրաթերթին ձեռնարկած մէկ հարցախոյզին արդիւնքը (Փետրուար 19), երբ 400 Երեւանցիներէ 46%-ը «ո՞վ, կամ ինչը կը փրկի Հայաստանը» հարցումին պատասխանած է՝ «ոչինչ, ո՛չ ոք»...: Արփի Թոթոյեան, «Յառաջ»ի մէջ ակնարկելով այս լեզի արդիւնքին, իրաւամբ կ'եզրակացնէր.

«Հայաստանի մէջ ստեղծուած իրականութիւնը յաջողեցաւ տասնամեակի մը ընթացքին մսխել զանգուածներու այն հաւատքը որ միլիոնով մարդ կը տանէր ցոյցի հրապարակը, Ղարաբաղի միացման պահանջով: Արդէն, այդ հաւատքին ու նաեւ յոյսին չբացումը չէ՞ որ թափ կուտայ արտագաղթի շարժումին ալ» («Յառաջ», 2000 Մարտ 8):

Բայց ըստ երեւոյթին Հայաստանի դեկավարութիւնը գոհ է, որ յոյսը ի սպառ չէ կորչած տակաւին, դէթ ... Երեւանի ծերանոցներուն մէջ: Արդարեւ, Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Արմէն Խաչատրեան, վերջերս այցելելէ ետք Նորքի ծերանոցը, հոն սարքուած հատաքոյթի մը ընթացքին նչած է.– «Ցակաւին ամբողջութեամբ ծանօթ չեմ ծերանոցի հիմնահարցերուն, սակայն ի գարմանս շատերու, ծերերու մօտ յոյս ու հաւատ կայ (երանի՛ մեզի...– Լ. Շ.): Եթէ մեզմէ շատեր այդ հաւատքը ունենայինք, կը կարծեմ որ արտագաղթը այսպիսի ահռելի չափերու պիտի չհասնէր» (տե՛ս «Մարմարա» օրաթերթ, Պոլիս, 2000 Մարտ 31):

Հայաստանեան մամուլին մէջ, երկրին բնակչութեան ժողովրդագրական պատկերը ուրուագծող ուսումնասիրութիւններու կարգին ուշադրաւ էր այս բնագաւառին մասնագէտներէն Վահագն Թովմասեանի յօդուածը եւս (տե՛ս «Արարատ» օրաթերթ, Պէյրութ, 2000 Մայիս 30): Ան վաստակի տուեալներով լուսարձակի տակ առած է Հայաստանի բնակչութեան թիւի նուազման հրատապ հարցը ու փոխանցած՝ մտածումի առաջնորդող չարք մը թիւեր.–

– Այսպէս, ծննդաբերութիւններու թիւը 1990-ի 80 հազարին փոխարէն, 1999-ին «կրճատուել է աւելի քան երկու անգամ» լոկ 38 հազար: «Կրկնակի անգամ կրճատուել է նաեւ ամուսնութիւնների բացարձակ թիւը, որ օրէցօր վատթարացող տնտեսական պայմաններից բացի, պայմանաւորուած է նաեւ բնակչին ծառայութիւնից խուսափող երիտասարդ տարիքի արական սեռի բնակչութեան փախուստով»:

– Ծննդներու նուազումին զուգընթաց՝ աւելցած է մահերու տոկոսը: «Եթէ 1960 – 1980 թ.թ.-ին մահացութեան յարաբերական ցուցանիշը Հայաստանում ցածրագոյններից մէկն էր աշխարհում՝ 5 – 7 մարդ 1000 բնակչի հաշուով, ապա ներկայումս այն գրեթէ կրկնակի անգամ բարձրացել եւ կազմում է մօտ 12 մարդ»:

– Երկրին մէջ տիրող համատարած դժգոհութիւնը դիւաւոր պատճառներէն մին է զանգուածային արտագաղթին. 2000 թուականի Ցունուար 1-ի դրութեամբ, մինչ պետութեան պաշտօնական աղբիւրները որպէս գործազուրկներու քանակ ցոյց կուտան 180 հազարի նման անհամոզիչ թիւ մը, Վ. Թովմասեան կ'ըսէ թէ «մեր հաշուարկներով դրա իրական թիւը տատանւում է 700 – 800 հազարի միջեւ: Այսինքն կազմում է տնտեսապէս աշխոյժ բնակչութեան 60 – 70%-ը»...:

– Եւ վերջապէս, ելլելով ժողովրդագրական ներկայ պատկերէն, յօդուածագրը կը նչէ որ լաւագոյն պարագային Հայաստանի բնակչութեան թիւը 2005-ին կրնայ հասնիլ 3 միլիոնի, 2010-ին՝ 3 միլիոնի, 2020-ին՝ 3·2 միլիոնի, իսկ 2050-ին՝ 3·5 միլիոնի: Ցետոյ կ'աւելցնէ.

«Առաւել քան տպաւորիչ են մեր հարեւանների՝ Թուրքիայի եւ Ադրբեջանի ժողովրդագրական զարգացման լաւատեսական հեռանկարները: Ադրբեջանի 8 միլիոն հաշուող ազգաբնակչութիւնը 2005-ին կը կազմի 9·4, 2020-ին՝ 9·7, 2050-ին՝ 11 միլիոն մարդ: Առաւել արագ թափով աճելու յատկապէս Թուրքիայի բնակչութեան թիւը, որը ներկայիս 64 միլիոն դիմաց 2050-ին կազմելու է գրեթէ 100 միլիոն մարդ»: *Մեկնաբանութիւնները աւելորդ են:*

«Ազգ»ին մէջ երեւցած այլ յօդուածի մը մէջ («Որտե՞ղ է վերջանում Հայրենիքը», տե՛ս «Զարթօնք» օրաթերթ, Պոստոն, 2000 Ապրիլ 13), Երեւանի Մաշտոցեան լրագրական ամպիոնի դասախօսներէն Նարինէ Մկրտչեան ականատեսի վկայութիւններով ի միջի այլոց պրէ հետեւեալը.

«Երեւանից Փարիզ, Ամստերդամ, Ստրասբուրգ, Լոս – Անճելըս մեկնող թռչաթիռներում տեղ ու դադար չկայ: Մարդիկ մեկնում են ճամպրուկների այնքան թուաբանակով, որ նրանց վերապրումները միայն միամիտները կարող են հաւատալ: Մեկնում են հրմշտոցով, իրարանցումով ու աղմուկով: Թերեւս այդպէս էին ռուսական կամ ֆրանսական նաւերը նաւարկում 1915 թուականի ցեղասպանութիւնից վերապրածները:

... Զրուցել այդ մարդկանց հետ՝ ենթակայում է մէկ անգամ եւս բախուել այն ցաւագին երեւոյթին, թէ ինչպէ՞ս է Հայաստանը դադարում պետութիւն – հայրենիք – տուն լինելուց: Այսօր Հայաստանից արտագաղթում են բոլոր խաւերի ներկայացուցիչները: Հայաստանը դարձել է վստահութիւն ներշնչել հայկական քափիթալին»: *Ու իր եզրակացութեան մէջ, լրագրողուհին դիպուկ նկատներով հարց կուտայ.* – «Թերեւս մարդկանց համար Հայաստանը արդէն հայրենիք վերջացել է: Եւ ո՞վ կարող է ասել, թէ ե՞րբ, որտե՞ղ է վերջանում հայրենիքը. երեւանեան որեւէ փողոցում, պետավտոտեսուչի ափի մէջ դրամ խլելի՞ս, աղճատացող երկրում ծնարծնող նախկին ու ներկայ պաշտօնեաների դրեակներո՞ւմ, ընտրակաշառքներով ձեռնարկուող օրինախախտումներով ձեւաւորուող հերդարաններո՞ւմ, Հայաստանի անագնայուն արտաքին պարտքո՞ւմ, հեռուստատեսային էկրանից չիջնող բազմազան լուռմուռներո՞ւմ, թէ՞ մարտնչող տգիտութեան մատնուած յաղթարշաւում...»:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՐՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՅԼԱԽՈՀ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐԸ ՔՈՍՈՎՈՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Հերոլտ Փինթըը մեր դարու անգլիական թատրոնի կարեւորագոյն դէմքերէն է, որ իր եռին ունի յիսուն տարուան թատերական եւ բեմադրական խիստ բեղուն ասպարէզ մը: Ըրած է նաեւ պատշճեցումներ, ինչպէս Ֆրանց Քաֆքայի «Դատավարութիւնը»ն թատրոնի համար: Այժմ կեդրոնացած է Շէյքսփիրի «Լիր Արքան» բեմադրութեան վրայ՝ շարժանկարի համար, Շէյքսփիրը՝ որ Փինթըրի կնոջին վրայ հսկայական ազդեցութիւն ունեցած է, ինչպէս ինք կ'ըսէ, «Ֆիկառօ Մանզինի»ի տուած իր հարցազրոյցին մէջ, վերջերս լոյս տեսած: Բեմի վրայ մարմնաւորած է անոր կարգ մը հերոսները, ինչպէս Մաքպէթ եւ մանաւանդ Եակօ: Ահէ չուրջ երեսուն տարի առաջ, յարժանկարի համար բեմադրած է նաեւ Մարսէլ Փրուսթի «Կորսուած ժամանակին փնտռտուքով»ը, որուն իրագործումը տակաւին պիտի արժէր եւ ոչ ոք կրցած էր հարկ եղած դումարը ապահովել: Սակայն, ի վերջոյ, յառաջիկայ Նոյեմբերին ծրագիրը պիտի իրականանայ որպէս թատերական տարբերակ, Լոնտոնի Արքայական Ազգային Թատրոնին մէջ:

Առեղին, Փինթըրի բարեկամը, Սէմուէլ Պեքէթ, չերմօրէն գնահատած է իր այս գործը: Պեքէթի օրինակելի երկու գրուները, ինչպէս իրեն համար, Փրուսթ ու ձէյմս ձօյսն էին: Փինթըը ձօյս կարդացած է երբ տասնըվեց տարեկան է եւ տակաւին ան իր սնարի նախընտրելի գրողը կը մնայ: Կ'ըսէ թէ ինք չի կրնար փրուսթն ու ձօյսը իրարու բաղդատել, որոնք լրիւ տարբեր «հրէշ»ներ են: Փրուսթ պարզապէս հիանալի է, բայց ձօյս «երեւոյթ» մըն է: Անոր վարպետութիւնը, ազատութիւնը եւ լեզուին ազատութիւնը այնպիսին էին որ կրնար ընել այն ինչ որ ուզէր, լեզուն վեր վար դնելով, խառնելով, ձեռնոցի մը նման դարձնելով, գլխիվայր քալել տալով: Անգլերէն լեզուին պարագային ամէնէն հեռուն գնաց: Սակայն միշտ անոր ազդը պահելով, մինչեւ իսկ պզպեզը, անոր մանանեխն ու քացախը:

Ազի եւ պզպեզի հարցով, Փինթըը եւս իր մանուած բաղադրութիւնը ունի. եւ ոչ միայն թատրոնի մարզին մէջ: Արդարեւ, անցեալ տարի Պի – Պի – Սի–ի համար պատրաստած իր փաստանկարումը մեծ հակազդեցութեան առարկայ դարձած է, որուն համար համակրական բազմաթիւ նամակներ ստացած է, յուզիչ: Փինթըը դիտել կու տայ թէ Մեծն–Բրիտանիոյ մէջ, դրագէտներուն մեծամասնութիւնը չուզեր քաղաքականութեան խառնուիլ: Իմացական այն վիճարկումը զոր Ֆրանսական Թերթերուն մէջ կը տեսնենք, անգոյ է Անգլիոյ մէջ: Ինք յաճախ «կատղած» որակուած է: Երբ, անցեալ տարի, յօդուած մը խմբագրած է «Բաց նամակ վարչապետին» խորագրով, լոյս տեսած է «Զայրացած գրող մը» պիտակին տակ: Փինթըը յուսախաբ է Թոնի Պլերէն, զոր կը նմանցնէ մանուկի մը որ կ'ըսէ. «Լաւ ուրեմն, ես ալ կրնամ ռումբեր տեղացնել»: Զինք կը մեղադրէ նաեւ ամէն բանի մէջ Ամերիկացիներուն հետեւելուն համար: Կ'աւելցնէ թէ Քոսովօ մուտք գործելու բարոյական ոչ մէկ հիմք ունէին: Միակ եւ օրինաւոր հեղինակութիւնը որ նման որոշում մը կրնար տալ ՄԱԿ–ն է: Միջամտութիւնը որ հոն տեղի ունեցաւ, նպատակ ունէր Քոսովոն ՕԹԱՆ–ի գաղթավայրի վերածելու:

Իր խօսքերը չծամծմող Փինթըը կը մտահոգէ թէ «աւերումը զոր Քոսովոյի մէջ կատարեցիք այնպիսին է որ երեսուն տարիներ հարկաւոր են զայն վերականգնելու: Այնտեղ ամէն օր մարդիկ կը սպանուին: Խորքին մէջ, այս ամբողջ հարցին կեդրոնին կայ այն իրողութիւնը թէ, մեր կառավարութիւնը չի կրնար միեւնոյն իսկ պատկերացնել թէ ի՞նչ է մահը: Կը մերժէ նոյնիսկ աւոր մասին մտածել»:

Փինթըը կ'աւելցնէ որ ՕԹԱՆ–ի տուած պատճառաբանութիւնները թէ իրը պատերազմ մըն էր ապատեղեկատուութեան, ճայնասփիւռի կայանի, եւլն.ի դէմ, անհեթեթ է: Իսկ թէ եղած միջամտութեան պատճառը մարդկային նպատակներու համար էր՝ անխմաստ է: Փինթըը կը հաւատայ որ ան օրուան մտահոգութեան կը համապատասխանէր, որ է՝ անտեսանելի, նպատակ ունենալով որոշ տիրապետութիւն մը հաստատել: Իր համոզումով, անպատկառ միջամտութիւն մըն էր, քանի որ եթէ մարդկային մտահոգութիւններու համար ըլլար, «Թուրքիան նիշդ կողքին կը գտնուէր, չէ՞: Թուրքիոյ մէջ 30·000 Քիւրտ ջարդուեցաւ, հազարաւորներ բանտարկուեցան եւ հալածանքի ենթարկուեցան, ոչ միայն Քիւրտեր, այլ նաեւ թուրք գրողներ: Թուրքիոյ բանտերուն մէջ աւելի մեծ թիւով գրողներ կան քան ամբողջ աշխարհին, ի քաց աւեալ Չինաստանը: Եւ ԱՄՆ նոյն վարչակարգը ֆինանսաւորած են եւ նոյնը կ'ընեն մինչեւ այսօր: Եւ մեծ, Մեծն–Բրիտանիոյ մէջ, այդ մարդոց հետ նոյնիսկ տնտեսական կապեր կը պահենք, ամենց զէնքեր կը ծախենք»:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՉԷ ՍԵՄԵՐՃԵԱՆԻ ՅՈՒԵԼԵԱՆԸ

Փետրուարին Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի «Պօյաճեան» սրահին մէջ, Յունիս 4–ին, նշուած է Վաչէ Սեմերճեանի լրագրական եւ հանրային գործունէութեան 40–ամեակը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Բացումը կատարած է «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի տնօրէն Վարդգէս Գուրուեան: Խօսք առած են յանուն Ռ.Ա.Կ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջ. Մարմնի Փանիկ Քէչիչեան, յանուն Թ.Մ.Մ. Լոս – Անճելըսի մասնաճիւղի Բարսեղ Գարթալեան, «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի հոգաբարձութեան ատենապետ Ձորճ Մանուսեան, Թ.Մ.Մ. Սան Ֆէրնանտօ հովիտի մասնաճիւղին կողմէ տոքթոր Կիրակոս Միհրանեան, Միութեան կէնտրէյլ – Փասատինայի մասնաճիւղի անունով Գէորգ Քէօչկէրեան, «Արմինէն Օպզըրվըր»ի խմբագիր Օշին Քէչիչեան եւ յոբելեարի պաշտօնակից Լօրա Գուլումճեան, վեր առնելով Վաչէ Սեմերճեանի ծառայութիւնները հանրային, կրթական, լրագրական, մշակութային մարզերու մէջ:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Երուանդ Ազատեան, ներկայացուցած է այս առթիւ լոյս տեսած՝ Վաչէ Սեմերճեանի «Ապրուած Սփիւռքը» հատորը, որուն նիւթերը առնուած են Սփիւռքի հայ կեանքի զանազան երեւոյթներէն, առօրեայ զանազան հարցերէն՝ մշակութային, կրթական, ազգային – քաղաքական, մինչեւ Հայաստան, Արցախ եւ ամբիջական շրջապատի դէմքերէն ու դէպքերէն: Ապա, սրտի խօսք արտասանած է յոբելեարին աղջիկը՝ Շողակ: Կարդացուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Օրհնութեան Գիրը: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը, յետադարձ ակնարկով մը ոգեկոչելով իր ծնողքը, մանկութիւնն ու պատանութիւնը, ղըպրոցը, ուսուցիչները, երիտասարդ թէ աւագ ընկերները, տիւրքեան զանազան գօտիներու՝ Եթովպիայէն Աֆղանիստան, Կիպրոս, Լիբանան եւ հուսկ Ամերիկա թափառումները, հանդիպումները, արկածումները, պայքարները եւ յիշատակները: Վաչէ Սեմերճեան ներկայիս խմբագիրն է Ռ.Ա.Կ.–ի Արեւմտեան Ամերիկայի պաշտօնաթերթի «Նոր Օր» շաբաթաթերթի եւ ուսուցիչ՝ Հոլիվուտի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանին մէջ:

***

ԵԶՆԻԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵԶՕՆԸ

Կլէնտէյլի Եղբայրութեան Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 11–ին, տեղի ունեցած է Եզնիկ Բալայեանի «Կայ ու չկայ Մեսրոպը կայ» պատմուածքներու եւ նշմարներու հատորին գինեծօնը: Բացումը կատարած եւ յայտագիրը վարած է «Նոր կեանք» շաբաթաթերթի հրատարակիչ Գրիգոր Շէնեան: Հատորը վերլուծած է Վաչէ Սեմերճեան, չեչտելով հոն ընդգրկուած պատմուածքներուն եւ նշմարներուն խորհուրդը, անոնց լեզուական եւ շարահիւսական դեղեցկութիւնը եւ մեսրոպեան ոսկեղինիկ մեր լեզուին հանդէպ պաշտամունքի հանող հեղինակին սէրը: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ եզնիկ Բալայեան կոչ ըրած է ամուր կառչելու մեր լեզուին, առանց որուն դատապարտուած ենք կորչելու օտար ափերուն:

***

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՒՈՅԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մայիս 30–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Արուեստը եւ անոր դնահատման չափանիշը» նիւթին շուրջ, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի «Յովհաննէս Շիրազ» դրական խմբակին: Բացումը կատարած է Յակոբ Օվայեան: Խօժէնի Պետրոսեան ներկայացուցած է օրուան դասախօս Ռազմիկ Դաւոյեանի աշխարհահայեացքը, անոր դրականութեան դիծը եւ կենսագրական տեղեկութիւններ: Դասախօսը նշելէ ետք թէ արուեստը մտքի եւ հոգիի արգասիք է, հաղորդակցութեան միջոց եւ կերպարներու ստեղծում, անդրադարձած է մարդկային մտքի զարգացման եւ պարզած հայրենի հողի եւ մարդու միջեւ դանուող կապը:

***

«ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ»Ի ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի Հանրային գրադարանի սրբահին մէջ, Յունիս 1–ին, տեղի ունեցած է «Գրական Ասպարէզ»ի հերթական երեկոյթը, նուիրուած Վարդերես Գարակէօզեանին: Բացումը կատարած է Գրիչ Դաւթեան: Իր հին ու նոր բանաստեղծութիւններու ընթերցումով հանդէս եկած է Վ. Գարակէօզեան: Բանաստեղծին գրական, հանրային եւ հրատարակչական գործունէութեան մասին խօսած է Օշին Քէչիչեան: Ստեփան Թոփչեան ներկայացուցած է Հայաստանի մէջ 60–ական թուականներուն գրական նոր հոսանքներու առանձնայատկութիւնները եւ պոլսահայ գրական նոր գործակցումները: Խօսք առած են նաեւ Գէորգ Քրիստոֆեան եւ Գրիչ Դաւթեան: Հուսկ՝ Վարդերես Գարակէօզեան նշած է պոլսահայ գրական չարժման էութիւնն ու պատճառները:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Իրիկունը, ժամը 5–ին առաւնները, Մարտիկ ադա առնէն դուրս ելաւ ու դէպի Մկնչէկի հրապարակը ուղղուեցաւ. առանց հոն երթալու միտք ունենալու. Լուսիկ պարտէզը նստած Հայու մը «Մահս» սրճարանը հարցուց, սա՛նկ, հարցնելու համար, ու դէպի Սարաֆիէ ուղղուեցաւ: «Հայտէ՛ մէյ մը երթամ տէ փառաւորապէս լուամ», ըսաւ բարձրաձայն ապչած անցորդի մը քովէն, անոնց մէջ լլալով, որոնք բարձրաձայն կը խորհին ու լռած առնէնին դրեթէ ոչինչ կը տառածեն: Սրճարանէն ներս մտնելուն պէս ադային չարժումը Մարտիկ ադային ընդհրումի մը եղաւ.

– Արդեօք սխա՞լ կը մտնամ կոր, – ըսաւ ու դուրս ելլելով կարդաց Նոյեան տապանով զարդարուած նշանաստախտակը:

– Մասիս, Սրճարան Հայոց··· չէ, չիտակ է··· աս ի՛նչ ադտոտ տեղ է պէ···

Արդարեւ, սրճարանը Մարտիկ ադային ադնուապետական ճաշակները վիրաւորող չատ մը կէտեր ունէր: Աբեւելեան գեղջուկ սրճարան մը, կարծես Պոլիսէն փոխադրուած, բոլորովին համապատասխան նկարագրին ու բնոյթներուն անոնց, որոնք կու գան իրենց ծոյլ ոգեւորութեան օրերը անցընել իր ծուռումուռ ձեղունին տակ եւ որոնք հոն ինքզինքնին Պոլսոյ անկիւն մը պիտի կրնային կարծել Վոսփորին դիմաց: Ընդարձակ, երկայն սրահ մը, խեղճուկ խարխուլ աթոռներով, սեղաններով ծածկուած, խորտուբորտ, կուզումուզ տախտակամածով, հեռուն զանճապետին սեղանը, անչուք, պայմանագրական լօճումի ապակեւոր պահարանով· ադտոտ, տեղ–տեղ կոտրտած ապակիները, քիչ մը անդին ուրիչ սեղան մը, ուր խառնիխուռն լրագրներ պարզուած են: Դուրսը, ուր կ'ելլուի երկու սանդուխներէ, ընդարձակ տախտ մը՝ փլուզում սպառնացող առաստաղի մը ծերութիւնը նեցուկող ծուռ, մոլորուն սխնեռով անկուած, որ երկու քովէն, ծուիի մէջ, կը յառաջանայ երկայն նեղ թեւերով: Ամրողջութիւնը անկեղծօրէն աբեւելեան, Թրքական, ծուռ–մուռ, պառաւ, ոսխտած, կաղ, հաչմանդամ, կուզ, փլփլելու վրա՛յ, այնքա՛ն ներդաշնակ՝ յաճախորդներուն արեւելեան թափթփածութեանը, անհոգ երազամոլութեանը հետ, ինչպէս խեղճուկրակ դպեստաւրումին:

Երբ Մարտիկ ադա ներս մտաւ, սրճարանը լեփ–լեցուն էր խառնափնդոր բազմութիւնով մը, ուր աղքատիկ տարազներով ժողովրդական տիպարները կը տիրապետէին: Սրճարանը դաղթականներու կեդրոն մըն էր, եկեղեցիին մրցակից: Ծուխով կուրցած մթնոլորտ մը, զոր բարձրագոչ խօսակցութիւններու, քրքիջներու, նարտի չաչող հարուածներու աղմուկը կը խուզնէր: Խօսակցութեան նիւթերը՝ վերջին դէպքերը, Հայկական խընդիրը, Կրետէի խնդիրը, օրուան հեռագիրները, «Փափակալը»ի վերջին թիւը, նոր հասած դաղթականները, Աբարնեան ադտոտութիւնը եւայլն: Լուռ խմբաւորումներ չէն պակսիր: Հոն՝ վարը, չորս–հինդ հոգի, լուրջ, մտածկոտ, կըլուխնին հակած, կարծես դժուար խընդրի մը լուծումին մտալկութեանը մէջ, տամայի տախտակի մը չուրջը՝ կանգուն կը նային մաղնիսացած ուշադրութեամբ մը, մինչ երկու խաղակիցները կնճռոտ, մտահոգ ճակատներով, կը փնտռեն, կը մտմտան, կը հաչուեն համբերութիւնը ճաթեցնող յաւերժական մտախոհութիւնով մը· քիչ մը անդին ծերունիներու խումբ մը, ալեհեր, ատեն–ատեն դանդաղօրէն, ձանձրոյթով խօսող· տեղ–տեղ մենաւորներ, որոնք կ'երազեն ծուխին նայելով՝ նաւակիլէին ծխափողը բերաննին. ուրիչներ՝ լրագիրներու մէջ թաղուած. ու բոլոր ատոնց մէջ երբեմն դանդաղօրէն չրջող հայ կառսոններ, որոնց անհամբերող յամրաչարժութիւնը, դժկամակ, խոժոռ կերպարանքը կրնայ միայն բազդատուիլ յոյն կառսոններուն աչխոյժ փութկոտութեանը՝ ժպտուն ատրկութեանը հետ: Սրճարանին ու ամբոխին դիմադծութեանը յարմարող կառսոններ, որոնք ուշ կը պատասխանեն կամ երբեք, քանի մը անգամ կանչուելէ ետք կը հաճին երերալ, քառորդ մը վերջը կը դոհացնեն, յաճախ կը մոռնան ու կը ծառայեն աղաներու պէս: Իրենց վարմունքէն, կերպարանքէն կը կարծես դուշակել, թէ վաղը կամ մեկալն օր իրենց պաչտօնը պիտի թօթափեն· միչտ հոն են սակայն, միեւնոյն դիրքով, զգուանքի, ձանձրոյթի միեւնոյն արտայայտութիւններով·

– Ծօ՛, Պետրո՛ս, սո՛ւրճ մը···

Յաճախ կրկնել պէտք է···

– Սո՛ւրճ մը, Պետրոս···

(Շար· 27)

ՍՏԱՑԱՆՈՒ

ՀԱՄԿ

պաշտօնական ամսաթերթ Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ

Մարտ – Ապրիլ, Թիւ 3 – 4, 2000

Անթիլիաս, Լիբանան

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

Communiqué très urgent

Le 18 Juin dernier, Mme Hélène Luc et M. Claude Estier, respectivement Présidents des groupes communiste et socialiste au Sénat avaient annoncé leur intention d'utiliser le 27 juin 2000 la procédure de «discussion immédiate» de la proposition de loi portant sur la reconnaissance par la France du génocide arménien. Ils intervenaient devant des milliers de manifestants, au Sénat et confirmaient ainsi les engagements pris auprès des responsables de la communauté arménienne.

Après avoir examiné toutes les hypothèses de participation au vote et parce qu'ils souhaitent s'assurer de l'adhésion d'un grand nombre de Sénateurs de droite, après concertation avec M. Jean-Claude Gaudin, Vice-Président du Sénat, Mme Luc et M. Estier viennent de nous informer qu'il était préférable de reporter l'examen de la proposition de loi «La France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915», à la toute prochaine session d'Octobre 2000.

Les 450.000 Français d'origine arménienne dont l'impatience va grandissante ne sauront tolérer plus longtemps que sur cette question où apparemment il y aurait un très large consensus, la Haute Assemblée et l'Exécutif ne trouvent pas les moyens simples et efficaces d'arriver à un résultat positif.

Ara KRIKORIAN
Président
du Comité de Défense
de la Cause
Arménienne

Alexis GOVCIYAN
Président
du Comité
du 24 Avril

Paris, le 23 Juin

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

(Շար. Ա. էջէն)

երեսփոխաններ եւ այլն, եւ այլն: Նման ողջունցքներ եղան նաեւ պատուոյ քաղաքներու եւ այլ երկիրներու մէջ, Պէրլինէն՝ Թել – Աւիվ:

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱԾԻ Ա.Զ.Գ.Ե.Ր.Ո.Ի ԱՒՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթավերջին, Յունիս 24 եւ 25-ին տեղի ունեցան քառորդ աւարտականի խաղերը:

Յունիս 24-ին, Ամսթերտամի մէջ, Փորթուկալ յաղթեց Թուրքիոյ 2 – 0 եւ ապահովեցաւ կէս աւարտականին համար (Անգարա 3 միլիոն տոլար խոստացած էր խումբին եթէ յաղթէր): Նոյն օրը, Պրիւսէլի մէջ Իտալիա 2 – 0 յաղթելով Ռումանիոյ, ապահովեցաւ կէս աւարտականին համար:

Կիրակի օր, Ռոթերտամի մէջ է որ Հոլանտա ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ 6 – 1 պարտութեան մատնելով Եուկոսլաւիան եւ անշուշտ ապահովեցաւ:

Նոյն իրիկունը, Ֆրանսա 2 – 1 յաղթեց Սպանիոյ եւ ապահովեցաւ: Ֆրանսայի կէտերը նշանակեցին Զիտան եւ Ճորքայֆ:

Չորեքշաբթի, Յունիս 28-ին, Պրիւսէլի մէջ տեղի կ'ունենայ կէս աւարտականի առաջին մրցումը որ պէտ առ պէտ կը հանէ Փորթուկալը եւ Ֆրանսան: Յաջորդ օրն ալ, Ամսթերտամի մէջ, Իտալիա կը մրցի Հոլանտայի դէմ:

Կիրակի, Յուլիս 2-ին, աւարտականի մրցումը տեղի կ'ունենայ Ռոթերտամ:

***

Ճորքայֆ դէպի երաժշտութիւն իր առաջին քայլերը ըրած է արձանագրելով «Ապրիլ լոյսիդ մէջ» խորագրեալ երգ մը, որու մասին ինք ըսած է.– «Անճանութութեանս ցոլացումն է: Մուտքը՝ հայերէն՝ ճախատայրերուս լեզուն, բառեր՝ որոնք զիս կը յուզեն եւ երաժշտութիւն մը որ կը սիրեմ...»:

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պատարագ է իւղադրեի հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին կղեմէս Ալեքսանեան 100 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մօրուքեան 150 Ֆր., Պր. ձի Ֆրէնկեան 300 Ֆր., Օր. Օֆելիա Գոմպաճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անարէ Սահաթճեան 300 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աղբրանիկ Ալթունեան 250 Ֆր., Տիկին Ր. Թոփալեան 200 Ֆր., Տիկին Ալիս Գապագեան 500 Ֆր., Տիկին Ժոսլին Զարմագեան 1000 Ֆր., Տիկին Էլիան Քարամպեան 500 Ֆր., Պր. Վահէ Մելքոնեան, Պր. Գրիգոր Օտապաշեան 200-ական Ֆր., Պր. Արմենակ Կէպէր 100 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Քամէր Գոչեան 200-ական Ֆր., Օր. Արաքսի Թէրճանեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթոֆ Գարբիէլեան 300 Ֆր., Զաւէեան ընտանիք 100 Ֆր., Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Փանոսեան 200-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Մոդոսեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լ. Փանարօթօ, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 300-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 650 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Վարդէն Սէրէնկիւլեան 500-ական Ֆր., Տիկին Մարի Դերձակեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Երկանեան, Տիկին Զուարթ Կիւլէչեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճ. Ճոշկունեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պիւքիւճեան, Պր. Մեսրոպ Մարթայեան 100-ական Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Սէմէրճեան 300 Ֆր., Պր. Էմմանուէլ Նասիպ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գասաֆեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարդիսեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէքսանտր Ֆալք 200 Ֆր., Պր. Յովակիմ Ադամեան 3000 Ֆր., Տիկին Ազատուհի Պատմեան 300 Ֆր., Պր. Ժան Թորոսեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Քէաթիպեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մամճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աննիկ Վասիլեան 50 Ֆր., Օր. Էլիզապէթ Տէօքմէճեան 200 Ֆր., Պր. Թորգոմ Պասմաճեան 100 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Գալուստ, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 300-ական Ֆրանք, Տիկին Ա. Սէնթորէ 500 Պր. Պր. Նուպար Դաւիթեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Զիլինկիրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան 400 Ֆր., Տիկին Աչիէն Սմաճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սէրժօ Պէրպէրեան 2000 Ֆր., Տիկին Խոսուհի Փամպուքճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քիւիկեան 500 Ֆր., Պր. Յորդն Գասապեան 300 Ֆր., Տիկին Անիճա Ալեքսանեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մազմանեան, Տիկին Եպրաքսի Զազմազեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Գազանճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զանկու, Օրիորդ Էլիզապէթ Մուսայեան 100-ական Ֆրանք:

(Շար.)

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
——— PARC "BON REPOS" ———
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** - **Surprises**
- **Buffet** - **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

——— ENTREE GRATUITE ———

Pour un tourisme de proximité en ARMENIE

Présente en Arménie depuis 1997, **KASA** — Komitas Action Suisse-Arménie agit sur le plan humanitaire, particulièrement à Erévan (orphelinats et personnes âgées) et à Gumri (jeunes et familles défavorisées). KASA souhaite également encourager des échanges personnels entre Arméniens et Européens par le biais d'un tourisme de proximité. Dans cette perspective **nous avons sélectionné plusieurs familles Erévan qui peuvent accueillir des voyageurs:** une occasion unique de découvrir la réalité arménienne dans des familles de confiance parlant français ou anglais et à des conditions financières très avantageuses (chambre et petit-déjeuner entre 9 et 14$/personne selon la durée du séjour). Accueil possible à l'aéroport.

A but non lucratif, notre projet vise à améliorer quelque peu la situation financière de ces familles; mais surtout il s'inscrit dans une volonté de mieux faire connaître l'Arménie et ses habitants et de favoriser un développement à long terme, respectueux des gens et de l'environnement, comme alternative au tourisme de masse.

Sur place KASA-Arménie (tél. à Erévan 58.40.32) peut vous conseiller (excursions, rencontres, problèmes pratiques, etc).

Informations et inscriptions :
KASA, Monique Bondolfi,
Chemin de la Rosière 7,
CH-1012 LAUSANNE
tél. 021 (hors de Suisse 004121)728.50.78
fax 021.728.50.84,
e-mail: famille.bondolfi@bluewin.ch

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne - Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

***

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h
au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 28
MERCREDI
28 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·936

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

75e ANNEE — N° 19.936

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 24, Շաբաթ օր հասած է Ուաշինկթըն, ընկերակցութեամբ Արտաքին գործոց նախարար Վ. Օսկանեանի, նախագահի մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեանի եւ այլ պաշտօնատարներու։ Խումբը այց մը տուած է Արլինկթընի գերեզմանատան ուր դիմաւորուած է Թնդանօթի 21 հարուածով, ապա Ռ. Քոչարեան խոնարհած է Անծանօթ զինուորի յուշարձանին առջեւ։ Ան այց մը տուած է նախագահ Ջիմմի Քարթըրի հետ։ Յունիս 26-ին Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցած է փոխ – նախագահ Ալ Կորի հետ որ նոյն օրը իրեն ի պատիւ ճաշ մը տուած է։ Նախագահ Կլինթընի հետ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Յունիս 28, Ջորեքշաբթի օր։

Հայկական շրջանակին մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 24-ին հանդիպում ունեցած է ամերիկահայ յայտնի գործիչ Կ. Գրիգորեանի հետ. քննարկուած են Լիճքի հիմնադրամին Հայաստանի ծրագիրներուն կիրարկումի ընթացքը, նոր ծրագիրներու հեռանկարներ։ Յաջորդ օրը Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է ԱՄՆ Հայկական համագումարի գործակալներու, ներկայացուցիչներու հետ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուներ 26 / 27)

ՄԵՂՐԻԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

Յունիս 24–ին վարչապետ Ա. Մարգարեանի մօտ տեղի ունեցած խորհրդակցութեան ընթացքին քննարկուած են Սիւնիքի մարզին Մեղրիի շրջանին կրթական, առողջապահական, հաղորդակցութեան, երթեւեկի խնդիրները։ Ծրագրի մէջ առնուած է Նիւվադաի եւ Լեհվազի գրպղցիներուն կառուցումը, քանի մը ուրիշներու վերանորոգումը, նաեւ շրջանի գիւղերուն մէջ բուժման կէտերու եւ շրջանին առողջարաններու կառուցումը, եւ այլն։ Ծրագրուած են նաեւ ինքնաշարժի յարմար ճամբաներու շինութիւններ, հեռաձայնի ցանցի նորոգութիւն, հեռաւոթիլի ընկալուչ կայանի գեեզում եւն.։

*
**

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ Ա. ՏԱՐԵԼԻՑԸ ՆՇՈՒԱԾ

Յունիս 25–ին էջմիածնի մէջ նչուած է Գարեգին Ա.ի վախճանման Ա. տարելիցը, անոր յիշատակին մատուցուած պատարագով։ Գարեգին Բ. հայրապետական իր խօսքով իր խոնարհումն ու ակնածանքը արտայայտած է երջանկայիշատակ իր նախորդին յիշատակին։ Արարողութենէն ետք Գարեգին Ա.ի շիրմին վրայ հոգեհանգիստ կատարուած է, ապա, երեկոյեան Մայր Աթոռի դանձատան մէջ բացած է Գարեգին Ա. անունով մկրտուած աստուածաբանական – հայագիտական գրքերը որ յետագային կ'ունենայ առանձին յատմարաւէտ իր չէնքը։

Վեհարանի յուշի երեկոյթին ներկայ գտնուած են երուսաղէմի պատրիարքը, Սահմանադրական դատարանի նախագահը, Մատենադարանի տնօրէնը, Գիտութեան ակադեմիայի նախագահը, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, երգչախումբեր, արտասանողները, մտաւորականներ, քաղաքական դէմքեր։

*
**

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆ – Ս. ԻՎԱՆՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Հայաստանի նախագահի տաքնթեր ա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՅԻՆ երթեւեկի հսկիչներու գործադուլը վերջ գտաւ Յունիս 27–ին, բայց հարցերը չեն լուծուած։ Օդանաւային ճամբորդութիւնը այնքան սովորական դարձած է, որ խճողումն ալ անխուսափելի է եւ օրէ օր կացութիւնը կը վատթարանայ թէ օդակայաններու եւ թէ օդին մէջ։ Ֆրանսայի գործադուլը կը վերաբերէր Պրիւսէլի կարգադրութեան որ կ'ուզէ «եւրոպական միակ երկինք» մը հաստատել, ինչ որ Ֆրանսայի հսկիչները չեն ուզեր· ըստ իրենց, իւրաքանչիւր երկիր պէտք է պահէ իր ինքնավարութիւնը։ Փոխադրութեանց եւրոպայի պատասխանատուն՝ Լօյոլա տէ Փալասիօ կը պնդէ որ եթէ որեւէ կարգադրութիւն չընդլայ, օդանաւերու յապաղումները ալ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ պիտի ստանան եւ պէտք է «յստակ կերպով հաստատել փոխադարձ պատասխանատուութիւնները»։ Այս նախազգուշութիւնն է որ կը մղատահոգէ Ֆրանսայի հսկիչները։

ՅՈՒԼԻՍ 1–ԷՆ, ինչպէս ամէն տարի, ՍՄԻԲ–ը (նուազագոյն աշխատավարձը) յաւելում կը կրէ։ Այս տարի այդ յաւելումը 3,2% պիտի ըլլայ, ինչ որ ամսական աշխատավարձը 6·981 Ֆր·ի կը բարձրացնէ։ Նման աշխատավարձ առնողներու 38,9%–ը կը պատկանի ճաշարաններու եւ պանդոկներու մարզին, 34,6%–ը՝ ծառաներու, 20,5%–ը՝ առեւտուրի, 16,3%ը կերպասեղէնի, 15,3%ը կառքերու եւն., եւն.։

ԹԵՀԻԱՆի մէջ ձերբակալուած է Լիպիոյ Սահապի, որ հանրածանօթ դէմք մըն է պարսկական յառաջդիմական ընդդիմութեան։ Մեղադրանքն այն է որ Ապրիլին մասնակցած է Պէյրլին կայացած քաղաքական համագումարի մը որ «հակկիսլամական» կը նկատուի։

ՓԱՐԻԶի Համագումարներու Միջազգային կեդրոնին (Ավընիւ Փլէյեր) առջեւ պայթուցիկ մը յայտնաբերուած է Յունիս 26–ին։ Իննութիւն բացուած է· զանազան կասկածներ կան, բայց ստոյգ ոչինչ կայ։

ՎԱՏԻԿԱՆ, կարդինալ Ռացինկէրի միջոցաւ Յունիս 26–ին, հրապարակեց Ֆաթիմայի երրորդ գաղտնիքը։ 28 տողերէ բաղկացած այդ գաղտնիքը գրի առնուած էր 1944–ին քոյր Լիւսիի կողմէ, որ Փորթուկալի երեք մանուկներէն մէկն է ու-րու երեւցած է Մարիամ Աստուածածին 1917 Մայիս 13–ին։ Հոն գտնուող սա տողը՝ «սպիտակ զգեստով եպիսկոպոս մը գետին կ'ինյայ մեռածի պէս, կրակոցներու տակ» կը թարգմանուի որպէս նախատեսութիւնը Յովհ. Պօղոս Բ.ի դէմ եղած մահափորձին (1981, Մայիս 13)։

ՌՈՒՄԱԿԱՆ Նովայա Գազեթա չաթթաթերթին համաձայն, նախկին վարչապետ Վ. Չերնոմիրդինն ալ կը մեղադրուի Մապեթեքա խնդրին մէջ որ արդէն մրոտած է Ելցինի ընտանիքը եւ մերձաւորները։ Ըստ չաթթաթերթին, քանի մը միլիոն տոլար ստացած է։

ՄԱՄՈՒԼ

«THE ECONOMIST»

(Յունիս 22)

ԼՈՒԾՈՒՄ ՄԸ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թերթը այս խորագիրով կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին որ տակաւին լուծումի կը սպասէ։ Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ վերջին հանդիպումը Մոսկուայի մէջ, Յունիս 21–ին, յատակօրէն ցոյց տուած է թէ լուծումի համբուն վրայ անկայուն չատ ազդակներ կան, հակառակ որ երկու կողմն ալ կը ձգտի մնայուն լուծումի մը։ Հայաստանի մասին կ'ըսուի թէ Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութիւնը ծանր հարուած մըն էր նախագահին համար որ թէեւ նոր վարչապետ մը նշանակումով պառակտեց իրեն պլիսուր ընդդիմադիր երկրապահներու Միութիւնը։ Ռ. Քոչարեան յայտնած է արդէն թէ կ'ուզէ իր պաշտօնավարութեան չորրորդ տարուէն առաջ (2003) կարգադրուած տեսնել Ղարաբաղի հակամարտութիւնը։

Ինչ կը վերաբերի Ադրբեջանի, անտեսական ներուժը կարեւոր ըլլալով հանդերձ, վարչարարական խառնակութիւնը եւ կաշառակերութիւնը պատճառ եղած են որ օտար ընկերութիւններուն մէկ մասը հրաժարի ներդրումներէն։ Նախագահ Ալիեւ որամադիր է դիմումներու, քանի որ իշխանութիւնը իր ուժգին փոխանցելէ առաջ կ'ուզէ լուծումի յանգած ըլլալ։

Այս կացութեան մէջ կենսական ազդակ կը նկատուի Մոսկուայի դերը. սակայն, չրջանի բազմատան չահերը նկատի առնելով, տակաւին կարելի չէ յատակօրէն ըսել թէ նախագահ Պուտին կովկասեան ինչ քաղաքականութիւն պիտի վարէ· առաջնային տեղ պիտի տայ Ղարաբաղի մէջ հաշտութիւն՞ն, թէ պիտի նախընտրէ Ադրբեջանի, Վրաստանի հետ ալ սերտ գործակցութեան վրայ հիմնուած քաղաքական ընթացք մը։

*
**

«L'EQUIPE»

(26 Juin)

Le Turc y va fort

Այս խորագրին տակ, մարզական օրաթերթը թղթակցութիւն մը հրատարակած է Ամմեերտամէն, առտղագրուած Փաթրիք Լըմուան։

Լրագրողը, բաւական հեգնական ոճով կ'արտայայտուի Թուրքերու մասին, ի մասնաւորի Թուրք մտաւորականի արտայայտութիւններուն արձագանգելով։ Այդ մտաւորականը զատախօս մըն է Իզմիրէն որ 5 տարի է Հոլանտա հաստատուած է։ Ըստ անոր, Փորթուկալէն պարտուիլը նոյնքան պիտի վնասէ Թուրքիոյ որքան «Քիւրտերու դէմ հալածանքը» կամ այն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁԱԿԱՆ

Յունիս 24–ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Գարեգին Բ. յայտնած է թէ Նոյեմբերին նախատեսուած է եղբայրական այց մը Հռոմի Պապին. այդ ընթացքին կը քննարկուին քրիստոնէական աշխարհը յուզող խնդիրներ, նաեւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին կը տրուին Նափոլիի մէջ պահուող Գրիգոր Լուսաւորչի մասունքները որպէսզի ամփոփուին Երեւանի Նորագաւիթ Մայր Տաճարին բակը։

«ԱՇԽԱՐՀ» ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ՆՇԵՑ ԻՐ 40-ԱՄԵԱԿԸ

Փարիզի մէջ, 1960–ին, Ալեքսանեանի կողմէ հիմնուած «Աշխարհ» թերթը Յունիս 23–ին նչեց իր 40–ամեակը։ Փարիզի Հայկական մշակոյթի ու արուեստի կեդրոնին հաւաքատեղին խըմբուած աշխատակիցներու, պաշտօնակիցներու, համայնքային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն, համակիր եւ բարեկամներու ողջոյնի խօսքով դիմեց խմբագիր – տնօրէն Գէորգ Սարեան։ Զորս տասնամեակ առաջ «Հայաշխարհ» դառնալու առաջադրութեամբ որպէս չարաթաթերթ ճամբայ ելած հայ մամուլի այս անունին ներկայի հանդըրուանին առթած ուրախութիւնը արտայայտեց ան, հակառակ դժուարութիւններու, դործը չարունակելու տրամադրութիւնը մխացնելով անոր։ Ապա ներկանկրը հըրաւիրեց բոլորուելու պատասխիրութեան սեղանին չուրջ· բարձրացած բաժակներով հիւրերը իրենց չնորհաւորութիւնները եւ երթը չարունակելու մաղթանքները արտայայտեցին «Աշխարհ»ի խմբագրին ու անոր գործակիցներուն։

բոլոր չահատակութիւնները որոնց կատկածի տակն է իր երկիրը։ Թուրքին համար, Եւրոպա անհեթեթ ձեւով կը տրամադրանէ։ Այսպէս, Ֆրանսայի, Պենելիւքսի, Մեծն – Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ համար Թուրքիա կ'ամփոփուի միայն չորս բառերով· – Աթաթիւրք, Ալի Ադճա, Ասալա, կալաթասարայ։ Եւ դեռ», կ'աւելցնէ· – «վստահ չեմ թէ իսկապէս գիտէք թէ ո՞վ էր առաջինը։ Ադճա, այո, ուզեց Պապը սպաննել, Ասալան, ռուէրքեր դրաւ եւ երկու Անգլիացիներ մեռան Կալաթասարայ։ Այս է Թուրքիա ձեզի համար»։

Ի դէպ, այս ձեւով ներկայացուած, Ասալա–ն ալ Թրքական կազմակերպութեան մը տպաւորութիւնը կը թողու։

Ու լրագրողը, նոյն հեգնական ոճով կը չարունակէ· – «Միւս Թուրք քաղաքացիները, հինգ միլիոն դաղթած Թուրքերը որոնք մեր երկիրները կ'ապրին, ինչ որ բաւական բազմութիւն է, մեզի համար, եթէ լաւ հասկցանք, հաւու դոզեր, Թրմբեցուցիչի չահատակութիւն ընդդներ, միջազգային ահաբեկիչներ կ'ըլլան...։ Այս պայմաններուն մէջ, այս դասատուն կը գտնէ որ ապիտութեան եւ անձեռնհասութեան այս մակարդակին, Հաքան Շիւքիւր, այժմէական ըլլալով, արժանիքն ունի դրական կէտ մը չնորհելու Թուրքիոյ (Շիւքիւր Ֆութպոլի խումբին լաւագոյն խաղացողն է)։

Ու Փ. Լըմուան կը չարունակէ· Պարկեշտ ըլլանք, կը գրէ, եւ ընդունինք որ եթէ այս պարտքը կը չափազանցէ, մասամբ իրաւացի է։ Ձիշդ կամ սխալ, Թուրքիան մեր չրջաններուն մէջ լաւ համբաւ չունի։ Այն ատեհանի որ, թեկնածու տարիներէ ի վեր Եւրոպական Միութեան, կանոնաւոր կերպով դուռը երեսին կը փակուի, ըլլա՛յ Պրիւսէլ, ըլլա՛յ Սթրազպուրկ, իր անունին ոդեկոչումը զգուանք կը պատճառէ։ Եւ բոլոր պատճառաբանութիւններն ալ տեղին են մերժելու համար անդամակցութեան իր թղթածրարը։ Նախ, պաշտօնական արդարացումները. – դրամը չատ ուժով չէ, դրամահոսութիւնը ահաւոր է, չեռոյ միւսները, նուազ խոստովանելի։ Թուրքիա՞ն, տակաւին դղջում չէ արտայայտած Հայերու նկատմամբ եւ մանաւանդ, չատ կապուած է Միացեալ – Նահանգներուն, վստահելի չէ ապահովութեան դետնին վրայ։ «Այսպէս է», «այնպէս է» եւ անկեղծօրէն, չենք գիտեր թէ ինչո՞ւ Ֆութպոլը բան մը կրնայ փոխել։

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՓՇՈՏ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՂԻ՞ՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԱՐՊԵԼ ՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ...

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՇԻՈՑՆ

Բնականաբար, անմիջական հարցում մըն է՝ թէ արտագաղթող հարիւր հազարը այս Հայերը ո՞ւր կը հաստատուին եւ կամ ո՞ւր կայք կը փնտռեն:

Ընդհանուր համոզումն այն է, որ գաղթող տարրին առաջին թիրախը Ռուսաստանն է, ու ՀԱՊ-ի միւս երկիրները: Մեծ է սակայն թիւը Միացեալ – Նահանգներ եւ Արեւմտեան ու Արեւելեան Եւրոպա գաղթողներուն ալ, որոնք ստուար գումարներ սկսած են կապմել հայ սփիւռքի լուսանցքային կարգ մը գօտիներուն մէջ: Այսպէս, օրինակ, Սպանիոյ համար (ուր հայ գաղութ մը երբեք գոյութիւն չէ ունեցած անցեալին) կը տրուի 40–50 հազարի չափազանց թիւ մը, Յունաստանի համար՝ 20 հազար, Փրակայի (Չեխիա)՝ 10 – 15 հազար: Ի դէպ, այս վերջին գաղութը, որ ամբողջովին Հայաստանցիներէ ձեւաւորուած է, «բեղուն» գործունէութիւն մըն ալ կը ցուցաբերէ: Ապրիլ 24-ին այնտեղ բացումը կատարուած է հոն ապրող 15 հայ նկարիչներու մէկ ցուցահանդէսին (տե՛ս «Ազդակ» օրաթերթ, Պէյրութ, 2000, Ապրիլ 29): Այս թիւը ինքնին ցոյց կուտայ, թէ արտագաղթողներուն մէջ մեծ է տոկոսը արուեստագէտներուն եւ մշակոյթի գործիչներուն: Դեռ աւելին, նոյն օրը, Եղեռնի 85-ամեակին առթիւ, Փրակայի հայութիւնը քայլարշաւ մըն ալ կատարած է դէպի քաղաքին թրքական դեսպանատունը, անշուշտ ... բռնագրաւեալ հողերու վերադարձի պահանջքով...:

Նմանօրինակ հոծ դանգուածներ հաստած են նաեւ Հոլանտա, Գերմանիա, Պուլկարիա, մանաւանդ՝ Լեհաստան, որ «վերագտած» ըլլալ կը թուի իր պատմական հայախիտ անցեալը (թերեւս օր մը բաժնելու համար այդ նոյն «անցեալ»ին դժբախտ ճակատագիրն ալ...): Ամէնէն հեռաւոր կէտին՝ Արժանթինի մէջ իսկ, կը հաղորդուի որ այսօր կան Հայաստանէն եկած 200 ընտանիքներ (տե՛ս «Արարատ» օրաթերթ, 2000 Մայիս 28): Բայց ի վերջոյ այսր ամենայնիւ, գաղթողներուն գլխաւոր մտասեւեռումը կը մնայ մի՛ չտ ու մի՛չտ «Աւետեաց երկիրը»՝ Միացեալ Նահանգները (յատկապէս՝ Գալիֆորնիա), ուր իրենց չունչը կ'առնեն ամէնէն «բախտաւոր»ները:

Այս առընչութեամբ, անցեալ Փետրուար 28-ին, Կլենտէյլի մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Երեւանի մօտ Միացեալ – Նահանգներու դեսպանը՝ Մայքըլ Լեմըն: Ան բաած է թէ 1998-ին Ամերիկա արտագաղթելու համար վիզա-ի դիմում կատարած են 15 հազար հայաստանաբնակներ, իսկ 1999-ին՝ 30 հազար: 2000 Թուականին համար կը սպասուի նոյնքան: Ան դիտել տուած է սակայն, որ դիմողներուն կէսը կը մերժուի (այսինքն միջին հաշուով ՕՐԱՒԱՆ 42 հոգիի վիզա կը չնորհուի Ամերիկա գաղթելու...) Դեսպանը, ի պատասխան հայ թղթակիցի մը այն հարցումին՝ թէ արդեօք ամերիկեան վիզայի դիւրին ձեռքերումը թուրք – ամերիկեան դաւադրութիւն մը չէ՞՝ Հայաստանը պարպելու հայութենէն, բաած է.- «Արտագաղթի պատճառները պէտք է փնտռել Հայաստանի մէջ, աւնոր ձախող կառավարութեան եւ տնտեսական ամլութեան մէջ» («Յառաջ», 2000 Մարտ 21):

Յատկանշական է այն պարագան, որ Փետրուարի ճի՛շդ նոյն օրերուն, Հայաստանի դեկավարութեան ուղղեալ բացայայտ մեղադրանքով մը հանդէս եկած է նաեւ Երեւանի մօտ Ֆրանսայի դեսպանը՝ Միշէլ Լըկրա, որ խօսելով երկրին ներկայ անմխիթար վիճակին մասին, «Առաւօտ» թերթի թղթակցին բաած է որ «Ազգային ժողովը եւ կառավարութիւնը չեն աշխատիր եւ կը թողուն այն տպաւորութիւնը թէ անգործ են ու երկիրը կանգ առած է» («Յառաջ», 2000, Փետրուար 26 – 27):

Հաւատարմագրեալ դիւանագէտներու բերնով արտասանուած նման (թէկուզ՝ հչմարիտ) մեղադրանքներ, որոնք անտուր են լուրջ երկիրներու պարագային, ի՞նչ արձագանգ թողած են արդեօք հայրենի պատկան իշխանութեանց մօտ...:

***

Տասնեակ հազարաւորներու այս անկասելի արտագաղթը, Սփիւռքի տեսակէտէն կը կրէ այլ անպատեհութիւն մըն ալ: Գաղտնիք չէ, որ արտասահմանի հայ գաղութները, իրենց կարգին, կը դանըւին ազգային գոհիմապի վրայ՝ դիմադրաբելով դիմագիծի խախտումի, տոհմային բարքերու անկումի, լեզուական նահանջի եւ տնտեսական տագնապի նըման տարբնոյթ դժուարութիւններ: Այսօր, Հայաստանէն հասնող մարդկային ալիքներու անակնկալին առջեւ, այդ գաղութները ստիպուած են կրել յաւելեալ բեռ մըն ալ, – ստանձնել եկուորներու ընկերային եւ այլ պահանջքներու զէթ մէկ բաժինը: Այս կացութիւնը օրակարգի նիւթ դարձած է գաղութային իշխանութեանց համար: Զօրօրինակ, Փարիզի Հայկական Ազգաժողովի ատենապետը՝ Ռուբէն Եփփարաչեան, Մարտ 4-ին սարքուած ասուլիսի մը ընթացքին նախ յայտնած է թէ իրենց պիւտճէն այլեւս անրաւարար դարձած է Հայաստանցի արտագաղթողներու այլազան պէտքերը դիմագրաւելու համար, յետոյ աւելցուցած.- «Անոնք միայն Հայաստանէն չէ որ կուգան, այլ նաեւ ՀԱՊ-ի երկիրներէն: Շատ յաճախ ամբողջ ընտանիքով կ'արտագաղթեն ու աշխատանքի արտօնութեան չգոյութիւնը անոնց յոյսը կը ձգէ միայն օժանդակութեանց վրայ...» («Յառաջ», 2000 Մարտ 11 – 12):

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Մինչ Հայաստանի վերին իշխանութիւնները անտարբեր (կամ անկարող) ըլլալ կը թուին երկրին դոյութեան ըսպառնացող արտագաղթի սուր ալիքին դիմաց, Հայ Եկեղեցին զգացնել կու տայ թէ առնուազն դիտակից է կացութեան ահազանգային բնոյթին: Նուիրապետական բարձրագոյն Աթոռներու զոյգ դահակալներուն Զատկական Պատգամները տիպիկ ցոյց կուտան:

Արդարեւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ., Յարութեան ոօնին առթիւ արտասանուած իր անդրանիկ քարոզին մէջ ակնարկելով Հայաստանի ներկային, կ'ընդգծէ որ «անհանդուրժողութիւնն ու անհաշտութիւնը, հեռանկարի անորոշութիւնը, անպտուղ ու մահաշունչ անտարբերութեամբ եւ յուսալքութեամբ են համակում ազգային – հասարակական մեր կեանքը, իսկ աճող արտագաղթը հայրենիքից՝ դառնում է աւօրէական ու սովորական» («Ազդակ» օրաթերթ, 2000 Ապրիլ 22):

Իր կարգին, Կիլիկիոյ Արամ Ա. Հայրապետը եւս, Զատկուան առթիւ հրապարակուած իր պատգամին մէջ, դիտել տալէ ետք թէ «շուրջ 10 տարիներէ ի վեր անկախ ու ինքնիշխան դարձած Հայաստանը կարծէք նահանջի մէջ է», հարց կու տայ.- «ինչո՞ւ տնտեսական տագնապը կը վատթարանայ Հայաստանի մէջ, ինչո՞ւ հայութիւնը հետզհետէ կը հեռանայ իր արիւնով ու արցունքով պահուած իր դարաւոր հայրենիքէն»... («Ազդակ», 2000, Ապրիլ 22):

Աւելի ուշ եւ տարբեր առիթով մը, Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթի խմբագրին հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ, Արամ Ա. կ'արտայայտուի հետեւեալ ձեւով.

«Ինծի համար մեծագոյն տագնապը այն է, թէ այսօր մեր հայրենիքը կը պարպուի հայութենէն: Ես չեմ կրնար աւելի ազգավնաս տագնապ մը երեւակայել՝ քան մը մեր պապերուն արիւնով, արցունքով ու իրտիճոով շահուած իր հայրենիքէն: Հարցեր՝ կարելի է լուծել, վէրքեր՝ կարելի է դարմանել. սակայն ինչպէ՞ս դիմագրաւել այս ահաւոր կացութիւնը: Մեր թշնամի Թուրքը ուզեց Հայաստան մը առանց Հայերու: Ահա ոյնը մենք կ'ըլնենք մեր ձեռքով: Ես չեմ ուզեր ոեւէ մէկը այպանել: Սակայն բոլորս ալ պէտք է անդրադառնանք թէ խորապէս մտահոգիչ եւ մեծապէս տագնապալից կացութեան մը դիմաց կը գտնուինք եւ միասնաբար պէտք է անմիջական ու արմատական լուծումներու մասին մտածենք» («Զարթօնք», 2000 Մայիս 30):

Ո՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԷ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սփիւռքահայ մամուլին մէջ նկատելի է ընդհանուր ընդվզում մը՝ ո՛չ միայն հետզհետէ սաստկացող արտագաղթին ի տես, այլեւ Հայաստանի ներքին քաղաքական անկայուն ու մտահոգիչ վիճակին դիմաց: Սփիւռքը, որ տասնամեակ մը առաջ այնքան խանդավառօրէն ողջունած էր իր հայրենիքին անկախութիւնը ու այնքան անվերապահօրէն տրամադրած էր իր լիաբուռն օժանդակութիւնը անոր վերելքին, այսօր յուսալքուած է ի՛նք եւս: Խարուածի, չարաչահուածի եւ ամօթապարտի խառնուրդ զգացում մը կը տառապեցնէ դինք: Այնպէս մը եւս կը զգայ, թէ զգեանուած են իր վարդապոյն երազներն ու զգացումները:

Սփիւռքեան զրկներու կոմկէ արտագաղթի հարցը չօշափող տասնեակ յօդուածներու մէջ, ամէնէն ցնցիչը եղաւ, հաւանաբար, Փարիզի «Յառաջ»ին խմբագրականը (Արփիկ Միքաէլեանի գրչով), նոյնքան ցնցիչ խորագրով մը՝ «Ներգաղթ մեռածներու, արտագաղթ ողջերու» (տե՛ս Թերթին Փետր. 19/20-ի թիւը): Ան մեկնելով Զօր. Անդրանիկի ահաւնններուն ափչափոյ հայրենիք փոխադրութենէն, նախ կը յիշեցնէ որ «տարիներէ ի վեր մեռեալներու հայրենադարձի աշխոյժ գործունէութեան մը ձեռնարկած են հայրենի իշխանութիւնները եւ Սփիւռքի կազմակերպութիւնները: Ըստ երեւոյթին, երեւան փոխանակ տեղւոյն ողջերու ճգնաժամային վիճակով զբաղելու՝ որպէսզի անոնք արտագաղթելու պատճառներ չունենան, նախընտրած է մեռեալներու ներգաղթը կազմակերպել»: Յետոյ, առանց բառերը ծամծմելու, արդար վրդովմամբ կը գրէ.

«Սփիւռքի արմատախիլ բազմութիւնները աւելի քան 70 տարի անկախութիւն երազեցին իրենց հեռաւոր եւ խորթ (խորհրդային) հայրենիքին համար, որպէսզի վերջ գտնէ գաղթականի իրենց անհնախանձելի վիճակը եւ վերագտնեն իրենց հարազատ օճախը: Ու երբ, 70 տարի ետք, այդ երազը իրականացաւ անսպասելի կերպով, ի՞նչ պատահեցաւ»:

Ամէն ոք դիտէ թէ ի՛նչ պատահեցաւ.- «Ամերիկեան դեսպանատան առջեւ, վաղ առաւօտէն, խուռներամ բազմութիւններ մուտքի վիզա մուրացին ու դեռ կը մուրան, դրախտավա՛յր Ամերիկա գաղթելու համար»: Հուսկ, անդրադառնալով սահմանադրական կացութեան մասին, «Յառաջ» կը շարունակէ.

«Ինը տարիներու երկայնքին Հայաստան կորսնցուց իր ժողովուրդին գրեթէ կէսը, հարստացնելով ձուլման ճամբան բռնած անգլուխ Սփիւռք մը: Ասոնք ցեղասպանութենէ մը վերապրողներ չեն՝ տեղահանուած իրենց հողերէն, որոնք օտար ափեր խուժեցին պարտադրաբար, պարզապէս կեանքի ապահովութեան համար, հեռու թշնամիէն:

Ասոնք իրենց հարազատ անկախ ու ազատ հայրենիքը կը թողուն, ուր այլեւս չեն ուզեր մնալ, որովհետեւ իշխանութիւնները, իրենց հոգիին խորը մեռցուցին ամէնէն կարեւորը՝ յոյսը»:

Փարիզաբնակ պատմաբան Ա.Թիւր Պէյլէրեան եւս, «Յառաջ»ի մէջ (Մարտ 4) իրապաշտ մերձեցումով մը հարց կու տայ, թէ «արդեօք այս զանգուածային արտագաղթը բանի մը տարի յետոյ նոյնիսկ հայրենիքի հողային ամբողջականութեան պիտի չսպառնա՞յ»: Յետոյ թուելէ ետք արտագաղթին տուն տուող գլխաւոր պատճառները, նկատել կու տայ, թէ «Մ. Նահանգներ շատ դիւրութիւններ կ'ընծայեն Հայաստանի ժողովուրդին, իբր գաղթական ընդունելու համար զայն», ու այդ պատրաստակամութեան մէջ կը նկմարէ Ուաշինկթընի «թաքուն ծրագիրներ»ուն ջուր մատակարարող «նենգամիտ հաշիւներ»...:

Յատմամբ ու պոռթկումով գրուած յօդուած մըն է նաեւ Ամերիկայէն Երուանդ Ակիչեանի գրութիւնը՝ «Հայրենիքը կը պարպուի» խորագրով (տե՛ս «Զարթօնք», 2000 Ապրիլ 26): Ակիչեան, որ ՌԱԿ-ի եւ ՀԲԸՄ-ի չրջանակին մէջ ծանօթ անուն մըն է, Հայաստանի ներկային ակնարկելեալ ի միջի այլոց կը գրէ.

«Կը գումարուին պետական բարձր մակարդակի ժողովներ անընդմէջ, ու կ'առնուին անմակարդակ որոշումներ՝ թէ ո՛ւր պիտի ձգուի դուրս եւ ո՛վ պիտի առնուի ներս: Ո՛ր նախարարը պէտք է արձակուի, ո՛վ պէտք է գրաւէ անոր տեղը: Վերջին տարիներուն ինչ-ինչ մեծ գլուխներ փըշրուեցան: Երկիրը տնտեսական ահազանգի մէջ է, դանակը հասեր է ոսկորին, ու մեր պետութեան դեկավարները կը մտխեն իրենց ժամանակը՝ զբաղելով ամենատաւարակ աթոռատենչութեամբ եւ անհատական հաշիւներով»: Ապա մէջբերելով Հայաստանցի նախարարի մը (գ. Շերխանեան) մէկ յայտարարութիւնը՝ «յառաջիկայում արտագաղթի հարցը դարձնելու են կառավարութեան ներքին ճնշարկման առարկայ», հարց կու տայ.

«Երկիրը կը պարպուի Պրն. նախարար, դեռ ինչ կը խօսիք "յառաջիկայում" հարցը ճնշարկելու մասին: Ինչո՞ւ երէկ չըրիք, ինչո՞ւ այսօր չէ: Այնքան անկարեւո՞ր հարց է, որ "յառաջիկայում" պիտի ճնշէք զայն: Ի՞նչ ողորմելի մօտեցում մեր օրերու արտակեղէք տագնապին»:

Պէյրութի «Արարատ» օրաթերթը եւս իր խմբագրին՝ Աւետիս Ռափթիկի գրչով ու եռաչարք յօդուածով մը («Հայաստանը եւ արտագաղթը», Մայիս 30 – 31, Յունիս 1, 2000) ձեռք առած է հայաթափումի երեւոյթը, ծանրօրէն մեղադրելով երկրին ղեկավարները՝ անիչխանական ու ապականած մթնոլորտ մը դոյացնելնուն համար: «Ո՛վ ճամաճները պիտի կանչէ դատարան, կը գրէ Աւ. Ռափթիկ, երբ ճոյնիսիճի դատարանին վրայ չկայ վստահութիւն, պատասխանատուութիւն, երբ երկրին գլխաւոր դատաւորին սպանութեան պատասխանատուները ու յանցագործները չկան մէջտեղ: Բարոյահոգեբանական խախտումը ծնունդ տուած է անվստահութեան մթնոլորտի մը՝ ոչ միայն ներհայրենական տարբերուն մէջ, այլեւ արտասահմանեան, որուն ուղեգիծերդրումներով օգտակար հանդիսացող թալանուած խոյս տուին հոսիկ-հոնկայ, նշելով որ «անկախութենէն ետք ներգաղթ կ'ակնկալէինք, բայց ակնյտես եղաւ հակառակ ուղղութեան՝ արտագաղթի», համոզում կը յայտնէ որ ատոր պատճառներէն մէկն ալ «հայրենիքի դիտակցութեան» պակասն է, որ հարկ է լրջօրէն քննել կամ դարմանել. Ու կը շարունակէ այսպէս.

«"Մեր հողերը, մեր հողերը" բացագանչող զանգուածները ինչո՞ւ "մեր հողերը" կը կարծեն Գանատայի ձիւնածածկ տափաստաններն ու ԱՄՆ-ու մեխսիքական յոյր մթնոլորտը: Ո՞վ իր Պէյրութի սախարախուղ տունը թողելով կամ Հալէպի տնակը բանդելով՝ ուղղուեցաւ վանա ու Շուշի: Մենք հայրենիքը յանախ պատկերացնենք դրախտ՝ տոլարներ ցեցուն, մոռնալով որ հայրենիքը կորսնցուցած ըլլալ հայրենի պետութեան «մայր դրպան»էն...): Այսուհանդերձ, ոչ մէկ չքմեղանք կը յաջողի պարտկել երկիրը անցեալ թէ ներկայ կառավարիչներուն անփութութիւնը, երբ բնակչութեան կէսը կը հեռանայ իր բնօրրանէն ու մնացեալն ալ կ'անիծէ հոն մնացած ըլլալու իր «սեւ բախտ»ը:

***

Աւելորդ է յիշեցնել, որ արտագաղթի նման ընկերային-քաղաքական հարցերու լուծման բանալիները կը գտնուին պետութիւններու «գրպան»ին մէջ: Պետական վարչամեքենան ի՛նք է որ կրնայ կասեցնել (կամ սահմանափակել) արտահոսքը, այնպէս ինչպէս ի՛նք է որ կը խթանէ վիզաներու ձեռքբերումը դեսպանատուներու ճամբով:

Հայաստանի պարագային, որ իր կախուեան 9 տարուան կարճ չրջանին ոյնքան թիւով վարչապետներ փոխարինած է, պերճանքն ապրեցաւ ու կը տառապի նաեւ քին հակասութիւններէ, թերեւս չունենալ անհակակշռելի որոշ երեսներ (լուծման կարգ մը բանալիները գտնուելով ընկած ըլլալ հայրենի պետութեան «մայր դրպան»էն...): Այսուհանդերձ, ոչ մէկ չքմեղանք կը յաջողի պարտկել երկիրը անցեալ թէ ներկայ կառավարիչներուն անփութութիւնը, երբ բնակչութեան կէսը կը հեռանայ իր բնօրրանէն ու մնացեալն ալ կ'անիծէ հոն մնացած ըլլալու իր «սեւ բախտ»ը:

Հայաստան պիտի յաջողի՞ բառնալ այդ տագնապը ու դադրեցնել ՀՈՂԻՆ պոռթկումը, թէ պիտի չարունակէ գործել այնպէս որ մուխին մէջ ցնծան իր թշնամիները...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

Հալէպ

ՓՈԽԱՆ ՏԱՐՕՐ

ԲԱՆՏԻ ՁԱՁԸ

Այս խնդիրը կարծես յաւերժացաւ մեր մամուլին մէջ: Ծով մը մելան սպառեցին տիւրքի մտաւորականները համոզելու համար հայրենադարձ ազգակիցը, որ ազգային ուղղագրութեան վերադառնայ:

Երեւանի աւագանին ալ լուռ չէ մնացած եւ մեզի խրատ տուած է որդեդրել խորհրդային վարիչներու 1922–ին հնացած եւ 1940–ին կարկատած խեղաղրութիւնը: Կ'երեւակայէ՞ք դէմքի արտայայտութիւնը մէկու մը, որուն կալանաւոր իր եղբայրը բանտի ճաշը հրամցնել փորձէ:

Առհասարակ, երբ որ ուղղագրութեան վէճը բռնկի, ամէնէն ընթացիկ եւ ամէնէն ծանրակշիռ վաստարկը կ'ըլլայ ի՛մ բանս բրու չէ: Տարազները եւ եղերը չատ պէշ ընտրուած են, երբեմն իսկ՝ անբարեխիղճ:

Յաճախ կը լսուի «արեւմտահայերէնի ուղղագրութիւն» եւ «արեւելահայերէնի ուղղագրութիւն» արտայայտութիւնը, այնինչ ասիկա ձերն է, անիկա ալ մերն է, ի՞նչ կայ որ: Տղիտութիւն տգիտութեանց. ուրեմն մի՛չեւ 1922 թուականը արեւելահայը ուղղագրութիւն չունէ՞ր եւ մեզմէ փոխ առա՞ծը կը գործածէր:

Յունիս 9–ի Գրական Թերթը հարցապոյց հրատարակած է կարկառուն լեզուարան, կաճառական Գէորգ Ջահուկեանի հետ: Սփիւռքի մտաւորականները, Ջահուկեանի արտայայտութեամբ, «մոլորութեան մէջ են»:

Իմ կարծիքով, – կ'ըսէ ան, – գիտական տեսակէտից անմտութիւն է դասական ուղղագրութեան վերադառնալը: Աշխարհում չկայ մի դէպք, որ օգտակար բարեփոխում կատարուի, յետդ նորից յետ գնաց:

Հազարամեայ տաճարները քարուքանդ ընելը, ձեռագիր մատեանները հրապարակներու մէջ այրելը նո՞յնպէս օգտակար բարեփոխումներ էին:

Իրաւունք ունիք, «ընկեր» Ջահուկեան, ոչ Հիւսիսային Գորէան, ոչ ալ Կարմիր Չինաստանը վերականգնած են աւեր ու կրակ տեսած իրենց գրային համակարգերը: Իրենց խմաստուն վարիչներն ալ օգտակար բարեփոխումներ կատարած էին տեսնելի, որպէս զի ժողովուրդը ի վիճակի չըլլայ կարդալ բանտէն դուրս տրուածը:

Սակայն Ջահուկեան գուցէ պիտակեան ապազոյցներ մէջտեղ կը հանէ: Կ'ըսէ թէ կարգ մը բառեր չեն կրնար գրուիլ դասական ուղղագրութեամբ առանց իմաստը աղաւաղելու: Տեսնենք, որո՞նք են այդ բառերը. բոյս, թոզ, կոռպերացիա, կոորդինացիա, դեպո: Առաջինը, բոյսը լոյսի պէս պարզ չէ՞: Ես բոյս գրեցի, գուն ի՞նչ հասկցար, ընթերցող: Սակայն թոզ–ին «դասական» եւ «ոչ դասական» ուղղագրութիւնը ո՞րն է: Մենք կարծեմ առանկ բառ չունինք, թող ուրեմն այդ բառին տէ՛րը որոշէ դրութեան ձեւը. արաբատառ կամ լատինատառ:

Զմոռնամ ըսելու, որ հարցազրոյցը վերնագրուած է Յանուն Լեզուի Միասնականութեան: Ըսել է, կաճառականը սփիւռքին կոռպերացիա կ'առաջարկէ, աւելի ճիշդ՝ կոորդինացիա, (անշուշտ, իր կողմէ), իսկ խորքին մէջ՝ փոշի (այսինքն՝ թոզ) կը փչէ ընթերցողի աչքին:

Շնորհակալ ենք, բանտի ձեր ճաշը չուտուիր:

ԲԺԻՇԿ՝
ՓԱՍԿԱԼ ՕՀԱՆԵԱՆ
Վալանս

ԷՔՍՊՈ ԹՈՒՂԹՔԻ

ԺԱՆ–ԺԱԳ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Թատերապէր Ժան – Ժագ Վարուժան վերջերս արժանացած է «Radio - SACD 2000» մրցանակին (Զայնասփիւռ – թատերական հեղինակներու ընկերակցութիւն): Այս առթիւ, Յունիս 5–ին, մրցանակին յանձնումի օրը յանուն ընկերակցութեան իր արտասանած խօսքին մէջ, Վերա Ֆէյտէր ըսած է ի մէջ այլոց. – «Եթէ աշխարհի պատմութիւնը կերտուած է անոնցմէ որոնք կը մոռցուին անոնց կողմէ որոնք կը յիշեն, Ժան – Ժագ Վարուժան իսկապէս եւ վերջնապէս առնոցմէ է: Ցիշել ինչ որ չէ ճանչցած գրաւի մը արդիւնք է: Արդարեւ, չէ ճանչցած գարասակիզբը որ տեսաւ գործադրութիւնը ցեղասպանութեան մը զոր Պատմութիւնը, մոռացկոտ երբ քաղաքակատնութիւնը եւ չուկայի մտեսութիւնները խնդրոյ առարկայ են, կը նախընտրէ մոռնալ, այսօր ալ, հակառակ վկայութիւններուն, գրաւոր թէ նկարահանուած, որոնք տարիներու երկայնքին փաստերը բերած են, կ'ուզեմ ըսել Հայոց ցեղասպանութիւնը, քանի Ժան – Ժագ Վարուժան Ֆրանսադիր թատերապէր, Հայ է»:

Տիկին Ֆէյտէր կը թուէ Ժան – Ժագ Վարուժանի գործերէն ոմանք տարիներու երկայնքին, անոնց թիւը 30–ի կը հասնի եւ ներկայացուած են բեմի վրայ, ամբողջացած ձայնասփիւռէն: 1983–ին, արժանացած է Լիւնիէ – Փօ մրցանակին «Լը ռուա ատ պալքոն» գործին համար, 1982–ին Փոշ թատրոնին մէջ ներկայացուած է «Պատոն, Պատոննը» որու առթիւ Լօժէն Եոնէսքօ ըսած է. – «Կը վերաբերի անյոյս պայքարին, զոր քանի մը գաղափարապաշտներ կը մղեն ընդդէմ բարոյական եւ նիւթական քանդումին այն ամենախոր արժէքներուն զոր արդիապաշտ քաղաքակրթութիւնը պիւլտոզէրի հարուածներով կ'անհետացնէ, բայց, նաեւ անհեթեթութեամբ, որ հետեւանք է Նուիրականի եւ Ոգեկանի ներկայի կորուստին»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

«Ազգային վարժարան մը հանրօգուտ ծառայութեան օճախ մըն է անկասկած, բանի որ ան ունի առաքելութիւնը դարբնելու ապագայ սերունդներուն ինքնուրոյն, մտաւոր զարգացումին կցելով բարոյական անհրաժեշտ արժանիքներն ալ, առանց որոնց համայնք մը չի կրնար տեւականանալ»:

Հայ գիրին, դպրութեան, մէկ խօսքով Մայրենիին սպասարկու եւ խնկարկու ողբացեալ Տիգրան Չամեանի սա ողջամիտ խօսքերով է, որ Միօրեայի ամավերջին հանդիսութեան (Կիրակի, Յունիս 18, Պարսամեան սրահ) բացումը կը կատարէ անօրէնուհի Տիկին Շաքէ Յակոբեան – Գլաուան: – Այնուհետեւ, կ'ըղձէ, – Հայկական վարժարանին հիմնական առաքելութիւնները երկու են. նախ տալ աշակերտին մեր հայկական աւանդական եւ մնայուն արժէքները՝ լեզու, պատմութիւն, մշակոյթ, ապա՝ քայլ նետել ժամանակին հետ, նոր թեքնոլոգիի իւրացումներով եւ կիրարկումներով, որպէսզի տգան դպրոց չգայ որովհետեւ հայրը, մայրը կամ տատիկը այդպէս կ'ուզեն, այլ ան գայ դպրոց յօժար կամքով, յօժար տրամադրութեամբ, դաստիարակուելու, զարգանալու հաստատ ձգտումով:

Ձեռակով յարդարուն բեմին վրայ խիտ չարք կազմած երկու սեռ փոքրիկները, խմբավար եւ երգուհւոյ Դիւցաղն Օհանեանի գլխաւորութեամբ, կը հնչեցնեն մեր դոյդ փառերդները, Ֆրանսական եւ Հայկական: Այնուհետեւ «Ո՛վ Մեծասքանչ»ը եւ դեռ այլ երգ:

Այս ամավերջի հանդիսին յայտագիրն ալ, բնականաբար, կ'ունենայ աշակերտական – դպրոցական նկարագիր եւ, նախորդներուն նման երկու բաժին, միջնաբարով անջատ:

Բազմահարիւր ծնող եւ կրթասէր, օրւան դպրոցական չունչով վառած – վարակուած, ծափերով կ'ողջունեն իրենց նորածիլ «սատղեր»ուն երեւումը բեմին վրայ: Մեր դեռաբողբոջ տղաներն ու աղջկրիկները, մերթ առանձին, մերթ խմբովին, կրթական յարկի առանձնայատուկ երգիծներ կ'ունենան, – խմբերգ, խմբապար, արտասանութիւն եւ խինդ ու ծիծաղ առթող գաւեշտ իրարու կը յաջորդեն:

Անկասկած, բոլորն ալ արժանի գնահատանքի: Այնտարակոյս, բոլորն ալ ծափահարելի: Առանցմէ միայն մէկը կ'արձանագրենք, բացառարար: Առաջին դասարանի կամ խումբի, ինչպէս կ'ըսէն, տղեկներ եւ աղջնակներ վայելուչ չարժուձեւերով, յստակ առոգանութեամբ արտասանուած մաքուր հայերէնով, մանաւանդ՝ առանց ականջին խորթ հնչող անհարկի օտար բառերու գործածութեան, ներկաներուն կը հրամցնեն «Դիտենք հայկական հեռուսացոյցը» խաղարկութիւնը: Հետեւութեամբ Հայաստանեան այս հեռատփոումներուն, մեր դեռատի հաղորդավարները ներկաներուն կը հրամցնեն օրուան քաղաքական լուրեր, հայրենական անցուդարձեր, ապա՝ գովազդ անմահական մածունի, օդերեւոյթ՝ Հայաստանի քարէսով եւ համապատասխան բացատրականներով, պատմական ազդով Յ. Թումանեան, երաժշտական հանդէս, հայկական պար:

Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, դպրութիւս հոգեւոր հովիւը, իւրացնելով օրուան բնաբանը՝ Մենք Հայերս, լիովին կը գնահատէ Տիկնանցի չուրջ բոլորուած ժրաջան տիկիններուն, յայտնապէս վարժուհիներուն բոլորանուէրը աշխատանքը, ի խնդիր մատղաշ սերունդի հայեցի դրոշմի կերտման, ասոր պահպանման:

Հայոց լեզուն հարստութիւն դաւանող հայկական դպրոցը կը նկատէ հիմնական սիւնը մեր ազգի պոյատեւման եւ յաւերժացման:

Այնուհետեւ, իրրեւ պատգամ խօսքը կ'ուղղէ բոլորին՝ ներկայ թէ բացակայ, ըսելով եւ չեշտելով, թէ պէտք է տպրեցընել մեր վարժարանը հայկական, քանի ասիկա մեր յոյսն ու ապաւէնն է. դրաւականը մեր դիմագիծի պահպանման:

Սաորեւ Միօրեայի անցնող ուսումնական տարուան համառօտ պատկերը:

Աշակերտութեան թիւ՝ 53: Տղայ – աղջիկ բաժանումը դրեթէ հաւասար: Տարիք՝ 4–էն 18: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը: Պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւններու պատրաստութեան համար յաւելեալ յատուկ դասեր Շաբաթ օրերը:

Հինգ ուսուցչուհի կը ներկայացնէ վարժարանի անձնակազմը, – Տիկիններ՝ Հիլտա Պատեմ (Ա. դասարան կամ՝ խումբ), Նորա Սարաճեան (Բ. խումբ), Հռիփսիմէ Պօչնաքեան (Գ. խումբ), Անոյշ Սերովբեան (Դ. խումբ) եւ Շաքէ Յակոբեան – Գլաուան վերջին դասարան, յատուկ պաքալօրէայի հայերէնի քննութեանց պատրաստութեան: Ի դէպ, այս տարուան հունձքը մէկ ուսանող, բերանացի:

Ուսուցչական անձնակազմէ կողքին կ'աշխատին Օր. Յասմիկ Պալեան, պարուսոյց եւ Պր. Դիւցաղն Օհանեան, երգուսոյց:

Ներկաները այս անգամ եւս իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան գունատիպ, պատկերազարդ, ընտիր տպագրութեամբ յայտագիր – տետրակ մը, 44 էջ: Երկլեզու այս մեծադիր տետրը կ'ընդգրկէ բովանդակալից գրութիւններ եւ Միօրեայի կեանքը պատկերացնող գունապեղ նկարներ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՅՐ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Վայրկեան մը վերջը ձանձրացած ձայն մը կը պատասխանէ երկարավանկ՝ «Կու գա՛յ կո՛ր...»: Նոյնչափ վերջը սա բառերը կ'երկարին՝ ոզբերգի մը դանդաղկոտ լալկանութեամբ.

– Չ'ըլա՛ւ վա՛յ թիօ՛ղիէի՛... կառսոնները, ուզելով դէթ յոյն կառսոններէն բան մը ունենալ իրենց վրայ, դէթ խօսք մը ընդօրինակել:

Մարտիկ աղա հպարտ մը բազմութիւնը ձեղքեց, անցաւ առանց իսկ նայելու, ձկու մը պէս, որ դարչահոտ տեղէ մը անցնէր քիթը բռնելով, տախտին վրայ աչքերը չորս կողմ պտրտցուց՝ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան պատվիրակը փնտռելու ձեւով: Տեսնելով, որ ոչ ոք կը մօտենար, գնաց հեռուն նստելու՝ պարապ տեղը մաքուր աթոռ մը փնտռելէ ետք:

– Ա՛ս ի՛նչ սոսկալի տեղ է, պէ՛...

Դիմացը՝ Միջերկրականը, գունատեղած մարը մտնելու պատրաստուող արեւին հուսկ ցոլքերովը, զոր հոդմաւար ամպեր կը տեղափոխէին իր երեսին վրայ կամ սուերուտ թանձրութիւններով կ'ընդհատէին, կը պարզուէր ապուռ ու կապոյտ, հեռուն, հորիզոնին ծիրին՝ մանիշակադոյն փափուկ երանգներով ե-

ղերգած ու երկնքին խառնուած: Սկըզճարանին ալ կողմը, ծովին մէջ, կ'երկընար հողալեզու մը, արեւմուտքէն չէկ լուսաներկուած ու ձախ կողմը ճերմակ բերդ մը՝ ղրահաւորի ձեւով, սուերի ու դունատուր լոյսի ղրացնութիւններով նըկարչագեղ: Թռչունի թեւերու պէս բացուած կամ փետուրի ղրիչներու պէս կոր տնկուած առագաստներ սպիտակ արատներով կը կէտկէտային հովէն թեթեւօրէն խորչոմած երեսները ծովին: Սրճաբանին աջը, ճիշդ քովէն կը տարածուէր աւազափը, նորոգուելու կամ հանդչելու համար եղերք քաշուած ձկնորսի նաւերու, նաւակներու քովերը, չուրջը, մէջտեղերը եռացող, վխտացող՝ կիսամերկ կամ ցնցոտիներ հագած Արաբներու – պըզտիկ, մեծ, մանչ, աղջիկ – չարժուն, աղմկալից խառնամբոխով մը: Ծովին մէջ լուացուողներ, նաւակներէ կողովով ձուկ փոխադրողներ մերկ ու ջղապիրկ ազդրերով, ջուրերուն բերած խառնանիւթերուն ժամանակներուն մէջ որոնողներ, հոս – հոն անննպատակ վազդղներ: Տեղ – տեղ, այս ոգեւորութեան միջակէտերը կազմեցնելու, արաբներ, որոնք կը մրափեն աւազին մէջ կիսով թաղուած, գլուխներնին էշերու վրայ, սանդք ալ քնացած կամ խորհրդ իրենց տիմար ու դատարկ լըրջութիւնովը:

Բայց Մարտիկ աղա մարդ չէր հետաքրքրուելու ո՛չ ծովապետակերին բանաստեղծական, երազուն եւ ո՛չ ալ աւազափին իրապաշտ ու կենդանի նկարչականութեամբը: Անհամբեր կը սպասէր «պատուիրակին» գալուն, արդէն հպարտութիւնը վիրաւորուած՝ որ ինք անկէ առաջ եկած ըլլար:

– Ի՛նչ երեսով կը համարձակին կոր գլխ-

սպասցնել, ինչո՛ւ ինչ առաջ չէ եկեր, – ըսաւ ինքնիրեն Մարտիկ աղա, որ կերպով մը, առանց գլուխնալու, Լուի ԺԴ.–ի խօսքը կը կրկնէր:

Ու յուսահատօրէն աչքը չորս կողմ կը պարցնէր ծանօթ մը տեսնելու ակնկալութեամբ:

– Բարի իրիկուն, Մարտի՛կ էֆէնտի:

Մարտիկ աղա գլուխը վեր առնելով քովը կանգնած տեսաւ լուրջ ու հանդիսաւոր Սուրեանը որ աթոռ մը առնելով դիմացը նստաւ:

– Ա՛ս ի՞նչ գրեր էք ինծի, պարո՛ն, – պայթեցաւ Մարտիկ աղա, որուն, այս անախորժ երեւումէն, արիւնը գլուխը ցատքած էր:

Սկսաւ տենդոտ գրպանները փնտռել առատուն իսկ պատռած թուղթը: Ամէն մեծ մարդերու պէս Մարտիկ աղա ալ մոռացկոտ էր:

– Հա իրա՛ւ, պատռեցի, – ըսաւ արհամարհանքով... – Ա՛ս ի՛նչ գրեր էք ինծի ... դուք պիս որո՞ւն տեղը գրեր էք... դիտէ՞ք, թէ ես ո՛վ եմ ... ինծի Մարտիկ Սրմաքէշեան կ'ըսեն, հարցուցէք պիս ճանչցողներուն, անոնք ձեզի կ'ըսեն իմ ինչ մարդ ըլլալս...

– Պարո՛ն Պեարոս, – ընդմիջեց Սուրեան՝ անտարբեր մը կառսօնը կանչելով... – երկու սուրճ բեր: Շարունակեցէք, Մարտի՛կ էֆէնտի:

– Ի՛նչ պիտի չարունակեմ, – պոռաց Մարտիկ աղա՝ Սուրեանին դիրքին ու չէշտին կատղեցնող կերպով պաղ, անտարբեր հանդարտութենէն կրակոտած... – պատասխան տո՛ւր, նայիմ... աս կը վայլէ՞ բոլոնիդ... դիս ո՞վ կարծեցիք դուք... հերիք չեղա՞ւ Պոլիս բրած խայտառակութիւններդ... հո՞ս ալ կ'ընէք կոր

տական – դպրոցական նկարագիր եւ, նախորդներուն նման երկու բաժին, միջնաբարով անջատ:

Բազմահարիւր ծնող եւ կրթասէր, օրւան դպրոցական չունչով վառած – վարակուած, ծափերով կ'ողջունեն իրենց նորածիլ «սատղեր»ուն երեւումը բեմին վրայ: Մեր դեռաբողբոջ տղաներն ու աղջկրիկները, մերթ առանձին, մերթ խմբովին, կրթական յարկի առանձնայատուկ երգիծներ կ'ունենան, – խմբերգ, խմբապար, արտասանութիւն եւ խինդ ու ծիծաղ առթող գաւեշտ իրարու կը յաջորդեն:

Անկասկած, բոլորն ալ արժանի գնահատանքի: Անտարակոյս, բոլորն ալ ծափահարելի: Առանցմէ միայն մէկը կ'արձանագրենք, բացառարար: Առաջին դասարանի կամ խումբի, ինչպէս կ'ըսէն, տղեկներ եւ աղջնակներ վայելուչ չարժուձեւերով, յստակ առոգանութեամբ արտասանուած մաքուր հայերէնով, մանաւանդ՝ առանց ականջին խորթ հնչող անհարկի օտար բառերու գործածութեան, ներկաներուն կը հրամցնեն «Դիտենք հայկական հեռուսացոյցը» խաղարկութիւնը: Հետեւութեամբ Հայաստանեան այս հեռատփոումներուն, մեր դեռատի հաղորդավարները ներկաներուն կը հրամցնեն օրուան քաղաքական լուրեր, հայրենական անցուդարձեր, ապա՝ գովազդ անմահական մածունի, օդերեւոյթ՝ Հայաստանի քարէսով եւ համապատասխան բացատրականներով, պատմական ազդով Յ. Թումանեան, երաժշտական հանդէս, հայկական պար:

Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեան, դպրութիւս հոգեւոր հովիւը, իւրացնելով օրուան բնաբանը՝ Մենք Հայերս, լիովին կը գնահատէ Տիկնանցի չուրջ բոլորուած ժրաջան տիկիններուն, յայտնապէս վարժուհիներուն բոլորանուէրը աշխատանքը, ի խնդիր մատղաշ սերունդի հայեցի դրոշմի կերտման, ասոր պահպանման:

Հայոց լեզուն հարստութիւն դաւանող հայկական դպրոցը կը նկատէ հիմնական սիւնը մեր ազգի պոյատեւման եւ յաւերժացման:

Այնուհետեւ, իրրեւ պատգամ խօսքը կ'ուղղէ բոլորին՝ ներկայ թէ բացակայ, ըսելով եւ չեշտելով, թէ պէտք է տպրեցընել մեր վարժարանը հայկական, քանի ասիկա մեր յոյսն ու ապաւէնն է. դրաւականը մեր դիմագիծի պահպանման:

Սաորեւ Միօրեայի անցնող ուսումնական տարուան համառօտ պատկերը:

Աշակերտութեան թիւ՝ 53: Տղայ – աղջիկ բաժանումը դրեթէ հաւասար: Տարիք՝ 4–էն 18: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը: Պաքալօրէայի հայերէնի քննութիւններու պատրաստութեան համար յաւելեալ յատուկ դասեր Շաբաթ օրերը:

Հինգ ուսուցչուհի կը ներկայացնէ վարժարանի անձնակազմը, – Տիկիններ՝ Հիլտա Պատեմ (Ա. դասարան կամ՝ խումբ), Նորա Սարաճեան (Բ. խումբ), Հռիփսիմէ Պօչնաքեան (Գ. խումբ), Անոյշ Սերովբեան (Դ. խումբ) եւ Շաքէ Յակոբեան – Գլաուան վերջին դասարան, յատուկ պաքալօրէայի հայերէնի քննութեանց պատրաստութեան: Ի դէպ, այս տարուան հունձքը մէկ ուսանող, բերանացի:

Ուսուցչական անձնակազմէ կողքին կ'աշխատին Օր. Յասմիկ Պալեան, պարուսոյց եւ Պր. Դիւցաղն Օհանեան, երգուսոյց:

Ներկաները այս անգամ եւս իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան գունատիպ, պատկերազարդ, ընտիր տպագրութեամբ յայտագիր – տետրակ մը, 44 էջ: Երկլեզու այս մեծադիր տետրը կ'ընդգրկէ բովանդակալից գրութիւններ եւ Միօրեայի կեանքը պատկերացնող գունապեղ նկարներ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

րտածնիդ...

– Դիտել կուտամ ձեզի, թէ ձեր բարձրաձայն խօսքերը ուրիշներուն ուշադրութիւնը կը գրաւեն կոր, եւ թէ առանք չատ կը նմանին այն խօսքերուն, որոնց ի պահիժ կեդրոնական կոմիտէին կողմանէ դատապարտուած էք 10 եղիսպահական ոսկւոյ տուգանքի մը, զոր պաշտօն ունիմ ձեռնէ այժմ առնելու: Հետեւաբար կ'աղաչեմ, որ պաղարիւնութիւնով խօսիք ու կարելի եղածին չափ կարճ կապէք:

– Ի՞նչ, 10 ոսկի՞, մի, ի՞նչ իրաւունքով... ի՞նչ ըսել է... ո՞վ տուաւ ձեզի այս իրաւունքը... դուք ո՞վ էք, որ ինծի պէս մէկուն հրամայեն կուտաք կոր...

(Շար. 28)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մադլէճ վերժէսի (ծնեալ՝ Խաչատուրեան) յիշատակին, Տիկին Ազատի Խաչատուրեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՈՒՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զօրեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողները կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire
du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** • **Surprises**
- **Buffet** • **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին ազգային-եկեղեցական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յաւակնիկայ Սեպտեմբեր 10-ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած լլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15-ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց դրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԿՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիք մը արեւմտահայերէն խօսող տիկին մը կը փնտռէ, հոգ տանելու իրենց զաւկին, Իտալիոյ մէջ, Յունուար 2001 թուականէն սկսեալ: Բնակութեան եւ նուագի ապահովութիւն, առաւել թոշակ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝

ARAM BALIAN
Viale Valganna, 106
21100 VARESE — ITALIA
☎ 0039/0332/499439

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է: Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները գոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր:

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է:

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն: Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով:

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն): Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով լմբաք դոյանալու պարագային:

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն:

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level-ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level-ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE-ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի և SAT II-ի պատրաստութեան:

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով:

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան):

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողխախումբը, լրագիրը, թատերախաղը, սպառտական եւ մարզական չարժումները:

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար:

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2.422195/422204
Fax: +357.2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne – Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens
de France et la Maison de la Culture
Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

*
**

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h
au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան տօնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղափնի հետեւեալ նուէրները-

Պր. Ժորժ Ակոբեան 300 Ֆր., Տիկին Ազնիւ Պաղդալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Ասաքելեան 150 Ֆր., Պր. Կրկուար Թուղլուեան 200 Ֆր., Տիկին Անահիտ Տամլամեան 300 Ֆր., Տիկին Մարի-Ասաքելեան 150 Ֆր., Տիկին Նարման Գընճաճեան 300 Ֆր., Պր. Ժապ Բագրատեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 500 Ֆր., Պր. Գագիկ Յովակիմեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Գինեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարսել Պալիոզեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէտէֆ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նիկէս Սարաֆեան 1000 Ֆր., Պր. Արթիւր Ճըրճըրեան 500 Ֆր., Օր. Սարա Նալպանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ակոբ Ինէճօղլու 300 Ֆր., Պր. Պօղոս Ֆէսճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փօլատեան 250 Ֆրանք, Պր. Թիւրիփ Գուլումճեան 250 Ֆրանք, Տիկին Գայեանէ Գաբոյեան 200 Ֆրանք, Պր. Մարսէլ Աչըգեան 500 Ֆր., Տիկին Վերդին Պօղոսեան 300 Ֆր., Տիկին Յարութիւն Թէքէնէկեան 1000 Ֆր., Տիկին Արփինէ Սերոբեան, Տիկին Ռիփսիմէ Մարկոսեան 200-ական Ֆր., Պր. Լորիս Մոսաիչեան, Տէր եւ Տիկին Հմբարձում Սուքիասեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէր-Նիկողոսեան 500 Ֆր., Տիկին Սէլի Պապայեան 300 Ֆր., Տիկին Ռոզ Սէֆէրեան 500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կ. Օհանեան 800 Ֆրանք, Պր. Լիւսիէն Լուսպարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թաքիեան 150 Ֆր., Տիկին Մարգարիտա Սուրէնեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կանայեան, Տիկին Մարիամ Թոռոսն, Տիկին Կուհի Գառնիկեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ս. Գաբրաթօղոսեան 1000 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Շէրբինեան 500 Ֆր., Երեմեան բնտանիք 50 Ֆր., Տիկին Գրիգոր Ալեքսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Փուչուճեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 29
JEUDI
29 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·937 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.937

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուն|ս 27 / 28)

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նախագահի աբլնթեր Ազգ· Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար, Պաշտպանութեան նախարար Ս· Սարգսեան Մոսկուայի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ի· Սերդիւեվի, ապա վարչապետ Մ· Կասեանովի հետ: Նիւթ եղած են երկու երկիրներու անտեսական յարաբերութիւնները, ռազմական զործակցութեան յեռապայ զարգացումը:

Յունիս 27–ին, Կրեմլինի մէջ ընդունած է նախագահ Պուտին: Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Ռուսաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար Ս· Իվանով եւ Պաշտպանութեան նախարար Ի· Սերդիւեւ: Զրոյցի ընթացքին քննարկուած են նախորդ երկու հանդիպումներուն արդէն արծարծուած ոլորտներ: Քննարկումը կատարուած է Ի· Քոչարեանի Մոսկուա յառաջիկայ այցելութեան պատրաստութիւններու շրջանին մէջ:

***

ԿԱՐԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԿՆՈՋ ԴԻՄՈՒՄԸ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Սահմանակերտի պաշտօնապրկուած քաղաքապետ Կարէն Բաբայեանի կինը բաց նամակով մը դիմած է նախագահ Ա· Ղուկասեանի, խնդրելով որ վերջ արուի անոնին արդելափակման: Ան բանտարկուած է երեք ամիսէ ի վեր, ամբաստանուած ըլլալով պաշտօնական դիրքի չարաշահումով, հարկերէ խուսափելով, եւ այլն: Կինը իր նամակին մէջ յայտնած է որ «արդարութիւնը կը յաղթանակի այս փոքրիկ, հերոսական հողում»: Ան նման նամակով մը նախապէս դիմած էր Ռ· Քոչարեանի ալ:

***

ՀՐԱՆՏ ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԻ ՊԱՐԶԱԲԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Նախկին վարչապետ (1993 – 1996) Հ· Բագրատեան ուժանիւթի չարաշահումներու նկատմամբ Ազգային Ժողովի արտակարգ նիստ դումարելու պահանջով դիմած է իշխանութիւններուն· Նոյն առթիւ մամուլի ասուլիսով մը այդ մասին պարզաբանումներ ըրած է ներկայ լրագրողներուն: Ատով ուզած է որ չտիրէ այն համոզումը թէ նախկին իշխանութիւնները մեղաւոր են, քանի՝ կը լռեն: Ի բացատրութիւնները առած է հիմնելով իր դիմաւորած «Ազատութիւն» «Ի·. դար» կուսակցութիւններու տեղապիրներուն վրայ: Եզրակացուցած է թէ Ազգային Ժողովի քննիչ յանձնաժողովը պէտք է վարչապետներ Վազգէն Մանուկեանի, Խոսրով Յարութիւնեանի, Յակիմ Յարութիւնեանի, Ռ· Քոչարեանի եւ Արմէն Դարբինեանի անուններուն յիշատակումը, անոնց օրով կատարուած չարաշահումներու թուականին ընթացքին: Մինչդեռ, 288 միլիոն տոլարի չարաշահումին հիմնական մասը իր վարչապետութեան շրջանին կատարուած չէ: Նոյն յանձնաժողովը ան մեղադրած է «քաղաքական պատուէր» կատարելով: Հ· Բագրատեան նաեւ պրպտարութեան ամբաստանութեամբ դատի դիմած է յանձնաժողովի նախագահ Դ· Լոքեանի, Ա· Սադոյեանի եւ «Հայոց աշխարհ» օրաթերթին դէմ:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿ ԳԱՅԱԾ

Ազգ· Ժողովի նախագահ Արմէն Խաչատրեանի գլխաւորած խորհրդարանական պատուիրակութիւնը Յունիս 27–ին մեկնած է Սթրազպուրկ, մասնակցելու Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի Յունիս 28–ի նիստին: Արդարեւ, այս նիստին կը քննարկուէր Հայաստանի անդամակցութեան հարցը:

***

«ՀԵԼՍԻՆՔԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»Ը ԴԻՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի «Հելսինքեան ընկերակցութիւնը» բաց նամակով մը դիմած է Եւրոպական Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին, ըսելու համար որ Հայաստան չի կրնար անդամակցիլ ատոր, քանի մարդկային իրաւունքները, ազատութիւնները հոն կ'ոտնահարուին: Ընկերակցութեան նախագահը Մ·Քայէլ Դանիէլեան ըսած է թէ Հայաստանի իշխանութիւնները միայն խօսքով կը դատանին ժողովրդավարութեան զաղափարներու եւ անդամակցութենէն եաք կը փոխեն իրենց ընթացքը: Որպէս մարդու իրաւունքներու ոտնահարման վկայ, ան թուած է ընտրութեան խարդախութիւնները, խղճի, կրօնքի, արդարադատութեան մարդերը ուր բարեփոխում չէ կատարուած: Ցիշեցուցած է թէ անցած մէկ տարուան ընթացքին դատապարտուած է «Օրագիր»ի խմբագիրը, դեռ կը չարունակուի Ա· Բլէեանի դատավարութիւնը: Մ· Դանիէլեան ըսած է թէ դէմ չէ Հայաստանի անդամակցութեան, բայց կը տեսնէ որ երկիրը տակաւին պատրաստ չէ այսօր:

***

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Շնորհիւ ԱՄՆ–ու կառավարութեան եւ Երեւանի դեսպանատան, 12 զպրոց միացած են համացանցին: Անոնցմէ ութը պիտի կոչուին Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին զոհերուն անուններով: Մէկը արդէն կոչուած է Վազգէն Սարգսեան (Աբարատ վիւղ), երկրորդ մը՝ Կարէն Դեմիրճեան: Եուրի Բախչեանի հարազատներն ալ ընտրած են Երեւանի մէկ զպրոցը ուր համակարգիչներու կեդրոնին բացումը Յունիս 27–ին կատարուած է:

***

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍԸ

Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի 1999 – 2000 տարեվերջի հանդիսը տեղի ունեցած է Յունիս 26–ին, Գարեգին Բ· կաթողիկոսին նախագահութեամբ: Ճեմարանի տեսուչի տեղակալ Բարգէն Աբեղայ տարեկան տեղեկատուութեան մէջ ըսած է թէ հոգեւոր բարձրագոյն ուսումի կը հետեւին 107 ուսանողներ որոնց 22–ը աւարտելով ճեմարանը միացած են միաբանութեան չարքերուն: Հանդիսին ներկայ եղած է Երուսաղէմի Թորգոմ պատրիարքն ալ ու տղոյնած չրջանաւարտները:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԱԾ ՍՈՒՐՃ

Վրաստանի մաքսային վարչութեան պատասխանատուներ Յունիս 27–ին Թիֆլիսէն 30 քմ· հեռու Թելեթի մէջ գրաւած են բեռնատար երեք կառքեր որոնք Հայաստանէն Թիֆլիս կը փոխադրէին մաքսանենգուած 5 թոն սուրճ: Ապրանքը մինչեւ վրաստան հասած է զարտուղի ճամբաներով, սահմանապահներու եւ մաքսային կէտերու չրջանցումով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ԵԻՐՈՊԱՆ

ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԻՐ ԾՐԱԳԻՐԸ ՊԱՐԶԵՑ

Յունիս 27–ին, ժամ Շիրաք ելոյթ ունեցաւ գերման Պունտըսթակին (Խորհըրդարան) առջեւ եւ դծեց Եւրոպայի մը պատկերը այնպէս ինչպէս ինք կը տեսնէ: Նախագահը ուելի հեռու դնաց քան Ֆրանսայի հերթական նախագահութեան (Յուլիս 1–էն) հեռանկարները: Ջատագով է Եւրոպական Սահմանադրութեան մը, զոր անհրաժեշտ կը զտնէ: Առաջին անգամն է որ Շիրաք հրապարակաւ կ'արտայայտուի այդ ծրագրին մասին զոր պաշպանած են Ա· Ժիւպէ եւ Ժ· Թուպոն, Ֆ· Պայրու, Գոն – Պէնտիթ, բայց, բոլորովին կը մերժէ Շ· Փասքուա եւ անոնք որոնք նախանձախնդիր են Ֆրանսայի ինքնիչխանութեան: Շիրաք կողմնակից չէ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարին՝ Ֆիչէրի զաչնակցային ծրագրին, ան կը չեշտէ· – «Անհրաժեշտ կը զտնեմ լուսաբանել վիճարկումը Մխութեան նկարագրին մասին: Ձչմարտութիւնը խեղաթիւրել է, երբ կ'ըսուի թէ մէկ կողմը կան անոնք որոնք կը պաշպանեն ազգային ինքնիչխանութիւնը եւ միւս կողմը անոնք որոնք կը վաճառեն: Ոչ դուք, ոչ մենք կը նախատեսենք եւրոպական դեր – պետութիւն մը որ կը զրաւէ մեր ազգային պետութեանց տեղը եւ կը նչէ անոնց վախճանը որպէս դերակատար միջազգային կեանքին մէջ: Մեր ազգերը մեր ինքնութեանց եւ արմատացումին ազբիւրներն են»:

Ըլ Շիրաք կը պարզէ այն յաջորդական հանդրուանները որոնք պիտի անցնի Եւրոպական Միութիւնը անմիջական ապագային: Առաջին հանդրուանը միջկառավարական ժողովին յաջողութիւնն է: Կ'ըսէ· «Զթերագնահատենք իր կարեւորութիւնը, օրակարգին 4 կենսական կէտերը»: Ժողովին յաջորդող չրջանը «վոխանցման մեծ չրջան» մըն է, որու աւարտին պէտք է որ Միութիւնը կայունացած ըլլայ իր սահմաններուն եւ հիմնարկներուն մէջ: Այդ չրջանին երեք մեծ հարցեր կան: Նախ ընդլայնման հարցը, նաեւ քաղաքականութեանց խորացումը, նախաձեռնութեամբ այն երկիրներուն որոնք կը փափաքին աւելի հեռու երթալ եւ աւելի արագ: Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, կրնան «առհվիրայ խումբ» մը կազմել:

Շիրաք կ'ուզէ որ Նիսի վեհաժողովին վարդրգային իսկ, գործընթաց մը սկսի որ թոյլ տայ պատասխանելու հիմնարկներու այլ հարցերուն: Նախ՝ վերակազմակերպել դաչինքները որպէսզի անոնք աւելի հասկնալի գառնան քաղաքացիին, ապա, յստակ կերպով սահմանել Եւրոպայի ձեռնհասութեանց զանազան մակարդակները, ճշդել հիմնական լրատուներու ուխտին բնոյթը:

Այս բոլոր աչխատանքներու աւարտին, որոնք հաւանաբար քանի մը տարի տեւեն, կառավարութիւնը, հուսկ ժողովուրդները կ'արտայայտուին բնագրի մը մասին, զոր կարելի կ'ըլլայ ներկայացնել որպէս առաջին «Եւրոպական Սահմանադրութիւնը»:

***

Յունիս 28–ին, դեռ ծանօթ չէր ժողովի դիրքը այս մասին: Շիրաքի կուսակցութիւնը վերապահ է, Մ· Ալիո – Մարի կը խորհի որ նման Սահմանադրութիւն մը կրնայ առիթ տալ որ չփոթութիւն առեղծուի երկրին Սահմանադրութեան հետ: Կանաչները կողմնակից են, բայց Ժ· Սառ (պարագլուխը «Քաղաքացիներու Շարժումին» երեսփոխաններուն) կը չեշտէ որ «Եւրոպացի ժողովուրդ չկայ: Եւրոպական Սահմանադրութեան մասին խօսիլ դերբրապաշտ հարց մը կը գառնայ»: Ազգային Ճակատ եւ Հանրապետական Ազգային Շարժում (Լը Փէն, Պրիւնօ Մեկրէ) կը գատապարտեն ծրագիրը որ «ամբողջական խզում մըն է Տը Կօլի ռեւանչականներուն հետ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՒԱԿԱՆ ազգայնական Էֆ – էլ – էն – Սէ (Ազատագրական Ճակատ) չարժումը տէր եղաւ Ավընիւ Քլէպէրի ճախտաձ ոճրափորձին: Պայթուցիկները զբրուած էին Յունիս 26–ին Համազումարներու Միջազգային Կեդրոնին առջեւ, բայց չէին պայթած: Էֆ – էլ – էն – Սէ կը ճշդէ սակայն թէ այս արարքը խնդրոյ առարկայ չըներ Դեկտեմբերէն ի վեր որոշուած հրադադարը: Ազգայնականները կը զբաղնեն որ Ֆրանսական իշխանութիւնները չատ դանդաղ կը չարժին:

ՇԻՐԱՔ, Պէրլինէն վերադարձին, Յունիս 27–ի իրիկունը ուղղակի Թուլոզի (Սամարիթէնի ճաշարանը) պտցած է ուր «բարեկամական ճաշ»ի մը չուրջ հաւաքուած էին Ազգային Ժողովի եւ Սերակոյտի խումբերու նախագահները: Մասնակցած են նաեւ Ֆ· Ֆոնսըլէ, Մ· Ալիո – Մարի, Ալէն Մաստըլէն, Ժ· Թիպէրի, Ֆ· Սեկէն:

ՍՈՒՐԻՈՑ Խորհրդարանը, ինչպէս կ'ակընկալուէր, վաւերացուց Պաչար էլ – Ասատ Թեկնածութիւնը երկրին նախագահական աթոռին: Յուլիս 10–ին է որ հանրաքուէով, Պաչար էլ – Ասատ կը գառնայ Սուրիոյ 16–րդ նախագահը:

ՎԱՐՇԱՒԱՑԻ ՄԷՋ, ուր տեղի կ'ունենար «Դէպի ժողովրդապետութիւններու Հաստարակապետութիւն մը» մկրտուած համագումարը, Ֆրանսա միակը եղաւ 107 անդամ երկիրներու մէջ որ չստորագրեց հասարակաց յայտարարութիւնը ժողովրդավարութեան մասին: Արտաքին նախարար Հ· Վեարին, ըստ երեւոյթին, բաւական չգոհացած էր Տիկին Օլպրայթէն որ դրդիչը եղած է այս ժողովին: Վեարին, իր ելոյթին մէջ, չատագոված է իր սիրած թէզը, այսինքն անհրաժեշտ է որ արեւմտեանները խուսափին «խաչակրութիւններու» մէջ նետուելէ յանուն նոր «կրօնքի» մը: Չէ հանդուրժած որ ժողովի մը հրաւիրուի խորհրդածելու համար ժողովրդավարութեան վրայ եւ ժամանման պահուն դէմ յանդիման գրուեցաւ եզրափակիչ յայտարարութեան մը, նոր կազմակերպութեան ծրագրին: Վեարին յստակ է· – «Չի կրնար ըլլալ որ Ա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՍԿՆԱԼՈՒ, ՎՐԴՈՎԵԼՈՒ ԵՒ ՀԱՄՐՈՒԵՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Առնուազն, կոկիկ թիւ մը պէտք է կազմէ դումարը այն անձերուն որոնք շուրջ տասնամեայ անկախութեան շրջանին կայուն հետաքրքրութեամբ հետեւած ըլլալով հայաստանեան իրազարձութիւններուն, համոզուած են թէ այլեւս բաները մը կը հասկնան այդ շրջանակին մը տայնութիւններէն, չափանիշներէն, դատումներէն, եւ այլն...։ Եթէ ճիշդ է նման վարկած, այդ անձերը բացառիկ յատկանիշերով օժտուածներ պէտք է ըլլան անվարան, քանի որ հայաստանեան զարգացումները դրեթէ ամէն օր նոր տուեալ կու տան նաեւ յատկանութիւններ ի դերեւ հանելու։

Ընտրածին նորագոյն օրինակներէն է ուժանութեի մարզին չարաչահումներուն կիսաբաց թղթածրարը։ 1992 – 1993 ձմեռուան մղձաւանջը, – հո՛ս ապրուածը–, ոչ ոք մոռցած է տակաւին։ Անհատական չփումներ, Երեւանէն հասնող լուրեր, մամուլ, դրեթէ ամէն օր կը կրկնէին, կը չեշտէին թէ ամբողջ ժողովուրդ մը ողջ մնալու, չխելագարելու պայքար կը մղէ, տարապայման ցուրտին ու համատարած մութին դէմ։ Տաք ու լուսաւոր անկիւններու մէջ ամէն հանդրտութիւն վայելածներուս օրն ու արեւը դառնացնող բան էր Հայաստանէն ժամանող պատասխանատուներու ցնծագին, երբեմն նոյնիսկ մեզպզրդող կոչերը, սասերը։ Պէտք էր այսքան միլիոն տոլար ճարուէը որպէսզի Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Ղազախստանէն, եւ այլն, կազ, հեղուկ վառելանիւթ ներածուէը, օրը երկու – երեք ժամ էլեկտրականութիւն կարենալ տալու համար ժողովուրդին։ Հանգանակութիւններ եղան, եղան տուողներ, չտուողներ։ Գումարները դոյացան ու յանձնուեցան տիտղոսակիր պատգան դէմքերու։ Տուողները այդ արարքին մէջ խղճի հանգստութեան մը պատասիկը փորձեցին տեսնել, չտուողները բացառիկ հետաքրքրութեան դիրքերէ նախընտրեցին խորհրդաւոր լռութիւնները պահել...։ Ու այսօր այդ բոլորին դէմ հսկայական ծիծաղ մը կը ծաւալի այն լուրերով որոնք ամէնէն հանդամանաւոր դիրքերէ կը յայտնեն թէ նոյն այդ տարիներուն 200 միլիոն տոլար իւրացուած է երկրին պիւտճէէն։ Ամիսներու աշխատանքով այս պարագան ճշդուած է խորհրդարանական յանձնախումբի մը կողմէ եւ տուեալներու հրապարակումէն ի վեր առարկութեան, հերքումի, ժխտումի հակազդեցութիւն ալ չէ արձանագրուած։

Անշուշտ, այսքանը չի նշանակեր անվարան թէ այս իրականութեան տեղեակ ըլլալէ ետք, կը տեսնենք նաեւ հաշուետուութեան փուլը։ Դատ – դատաստան, վճիռ, պատիժ, վնասներու հատուցում, դրեթէ այլ մոլորակի բնակիչ են հայաստանեան իրականութեան համար ուր կայունացումի ամրապնդուած մը բանտի խցիկէն քիթին ծայրը չի կրնար դուրս հանել, մինչ մարզապետութեամբ մեզադրուածը անարգել կը մեկնի, իբրեւ թէ մարդ չի դիտեր թէ ո՛ւր...։

Այսուհանդերձ, տակաւին կը մնար համոզումը թէ կա՛յ սահման մը ուր կանգ կ'առնեն կամայականն ու անտարբերութիւնը։ Սակայն, Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին քննութեան ընթացքը համոզումի վերջին այս փշուրն ալ անհետացնելու մօտ է։ Ութ ամիսէն աւելի անցած է այն օրէն ի վեր երբ վինեալ խումբ մը նախագահ Տէր-Պետրոսեանի, Խորհրդարանի նախագահը, նախարարներ, երեսփոխաններ։ Այլին ու ձախին, մեծին ու փոքրին ուղղուած ակնարկներով, ամբաստանութիւններով ամէն մարդ լծուեցաւ իր մեկնաբանութիւնը տալու, սպասելով որ պաշտօնական բացատրութիւնը լուսաբանէ կատարուածը։ Սակայն, այդ բացատրութիւնը տակաւին չէ տրուած ու Հոկտեմբեր 27–ի մասին պարբերաբար հասած քանի մը տողնոց լուրեր մեծ մասով վերաբերեցան ու կը վերաբերին ամբաստանեալներու ազատազատման պայմանաժամերը երկարաձգելու, կամ անոնցմէ մէկին ու միւսը ազատ արձակելու որոշումներու։ Այդ որոշումները ու յատկապէս գործը վարող դինուորական դատախազ Գ. Ջհանգիրեանի ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի այլեւս չորս պատերէն լայն չափով դուրս եկած հակազդեցութիւնը որ անշուշտ կարեւոր դեր ունեցաւ դատախազին հրաժարումին մէջ, կը ջլատեն գոհացուցիչ լուսաբանութիւն ակնկալելու լատատեսութիւնը։

Այսքանին վրայ աղ ու պղպեղ ցանող էջ մը ունի «Հայկական ժամանակ»ի Յունիս 13–ի թիւը ուր խմբուած են Հոկտեմբեր 27–ի գոհերու հարազատներուն – մայր, կին – նոյն յապաղումին մասին վրդովմամբ արտայայտութիւնները։ Նաիլիա Զօհրապեան կը գրէ թէ անոնք «խոտրապէս շփոթուած են ու յուսահատ»։ Անոնց հետ զրուցելէ եաք ինք այն եզրակացութեան յանգած է որ անոնք չեն հասկընար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ եւ կը վախնան որ քննութիւնը անելի մառնուած է։ Իրենց վիրաւորանքը գլխաւորաբար կուսակ Հանրապետութեան նախագահէն որ «անթափոյց պահամարհանիճ ու սառը վերաբերում», գոյց կու տայ։ Նոյնն է պարագան Գ. Ջհանգիրեանի խումբին վարած քննութեան «անակնկալ»ներուն ու նաեւ հանրութեան մոռացումին պարագային։ Այս վերջինը կ'ամբաստանուի «թափուած անմեղ արիւնը այդ քան մոռանալ»ով։

Ն. Զօհրապեան տուած է հինգ հարցադատի հակազդեցութիւնները. անոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ քննութեան ընթացքին անտրոչութիւնը եւ իրենց բաժին հանուած արհամարհանքը։ Կը չմոռնայ վախը թէ «գործը քնացել»ու նպատակը կը հետապնդուի. նաեւ՝ գրեթէ գոյացած համոզումը կայ որ կան դիրքեր որոնք հետամուտ են ամբաստանեալներուն համար կարելի չափով չրջանցելու պատիժը։ «Մենք չենք հասկանում թէ ինչո՞ւ են ազատ արձակւում մարդիկ որոնց մեղաւորութեան մէջ պնդում էր քննչական մարմինը» կ'ըսէ Ն. Միրոյեան կինը։ Նոյն դիրքին վրայ է Սիլվա Աբրահամեան որ չի բացառեր օր մը նոյնիսկ Նայիրի Ցունանեանի ազատ արձակումը։ Իսկ Արմինէ Արմենակեան կը խօսի իրենց կասկածներուն մասին. անոնք «տանում են դէպի վերին խաւը, բայց որեւէ լծակ չունենք մեր ձեռքին որ կարողանանք դա ապացուցել» կ'ըսէ ան։

Ամէնէն խիստ արտայայտութիւնները ունեցած է Վ. Սարգսեանի մայրը որ նաեւ ամէնէն բացայայտ ձեւով թիրախ առած է նախագահ Ռ. Քոչարեանը։ Նախ կ'ըսէ թէ իրենց համար բացայայտ է որ «բնութիւնը վաղուց ապրտուած է». բայց եւ այնպէս հարց կուտայ. «այդ ինչպէ՞ս է լինում որ Ղարաբաղում երկու օրում գործն ապրտում են, այս գործը երբ ամիս է չեն կարողանում ապրտին հասցնել»։ Չէ հասկցած ալ թէ «այդ ի՞նչպէս պատահեց որ Սերժ Սարգսեանը նշանակուեց Պաշտպանութեան նախարար։ Փաստօրէն, նախագահը մեզ բանի տեղ չդրեց ու այն աննմանն որոնք ուղղակիօրէն պատասխանատու էին Հոկտեմբեր 27–ի համար, ի հեռուկս մեզ, պաշտօններ տուեց»։

Ան ներկայի կացութեամբ նախագահին պաշտօնազրկումին համար բաւարար պատճառներ ալ կը թուէ. անոր օրով սպանութիւններու չարք ու Հոկտեմբեր 27–ը կատարուած են ու «կոմմակերպրատած արտազգրթ» տեղի կ'ունենայ։ Ու կ'աւելցնէ. «դեռ յետոյ էլ առանց ամօթի հեռուստացոյցով յայտարարում են թէ նախագահի վարկանիշը բարձրացրել է»։

Ամբաստած արտայայտութիւններուն մէջ տեղ գտած է համբերութեան սահմանի նշումն ալ. «ի՞նչքան կարող ենք համբերել, թէ՞ կարծում են որ մեզ մի բանի ֆոսոտ կոպէկ են տուել, դրանով լռեցնելու են» կ'ըսէ Արմինէ Արմենակեան։ Արծուի Միրոյեան աւելի վճռական է. «Մի ամիս էլ կը սպասենք ու այնուհետեւ կ'ոտրոշենք մեր անելիքը»։ Ռիմա Դեմիրճեան կը սպասէ դատավարութեան, իսկ Կրեթա Սարգսեան կ'եզրակացնէ բոլորին կողմէ. «Մենք՝ հարազատներս անպայման հանդապատասխան յայտարարութիւն ենք դնելու եւ հրապարակելու ենք։ Այս գործն այսպէս մութ չպէտք է մնայ»։

Իսկապէս ձգձգումի քաղաքականութիւն մը կը տարուի՞ Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին քննութեան առընչութեամբ, պէ՞տք է կասկածել ազատ արձակումներու որոշումներէն. արհամարհուածի հոգեբանութեամբ «վերին խաւ»ը թիրախ առնող մատնանշումները լուրջ հիմեր կրնա՞ն ունենալ. կա՞յ իրապէս բաւարար պատճառ, նախագահին վերընչեալ վերապրումները ընելու։ Իսկ եթէ դրսեւորուած են այս ու նման հարցականներու պատասխանները, զոհերուն հարազատները կը յայտնի՞ն գործը մութի մէջ չձգել իսկապէս։

Հարցականները որոնք անկախ իրենց պատասխաններէն, բաւական միտք պըղտորող ու վրդովեցնող են, Հոկտեմբեր 27–ի զոհերուն հարազատներէն չատ աւելի լայն չրջանակներու համար։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆ ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԻՑ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆԱՊԷՍ ՎԱՐԿԱԲԵԿԵԼՈՒ ՈՒՂԻՆ ԷՐ ԲՌՆԵԼ ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՎ ՔՆՆԻՉԸ, ԴԱՏԱԽՈՐՆ ՈՒ ՄԵՂԱԴՐՈՂԸ

Այս դատավարութեանը գոնէ մէկ օր ներկայ եղած քաղաքացուն մի սեւեռուն մտաք է պաչարում՝ օրպանը կարող է փողոցով անցնող ցանկացած մէկի վրայ գործ սարքել ու ամենաքիչը մի 10 տարուայ յօդուած կպցնել։

Այս միտքն անշուշտ նաեւ չարունակութիւն ունի. «Դէ, եթէ Բլէեանի նման գրագէտ ու ոչ անպաշտպան մարդու հետ են այսպէս վարուում՝ ես ո՞վ եմ»։ Այս պետակցութիւնը ոչ միայն անարդարութեան ու անպաշտպանուածութեան զգացում է առաջացնելու, այլ ենթադիտակցութեան մէջ հայրենիքը լքելու փրկարար միտքն է մեխելու։

Բայց մինչ այս մտահոգումները, այդ ուշադրաւ ներկայացմանն ականատես մեր համաքաղաքացին մի քանի խիստ «ուսանելի» հետեւութիւն էլ կ'անի Բլէեանի դատից։

Հետեւութիւն առաջին.– երբեք չի կարելի պետական (նաեւ ոչ պետական) որեւէ հիմնարկում ներդումներ ապահովել, կապիտալ ընկերարարութիւն անել, հեռահար (1–2 տարուայ կարուածքով) ծրագրեր մշակել ու իրականացնել, քանի որ ցանկացած պահի քեզ կարող են ոչ միայն աշխատանքից ազատել, օբյեկտդ խլել, այլեւ որպէս քրէական յանցագործ պատժել (եթէ Բլէեանը չինարարութիւն չունէր, դատարքեր չտպէր, ուսուցչի կենսամակարդակի մասին չհոգար՝ այս քրէական գործը չէր լինի)։ Ոչ մի քանդուած ու թալանուած ղպրոցի տնօրէնի նկատմամբ քրէական հետապնդում չի իրականացուում, իսկ արտապետճատային միջոցների հաշուին աշխատանքներ կատարած տնօրէնը մէկ տարի է՝ մեկուսարանում է։

Հետեւութիւն երկրորդ.– Ցանկացած քաղաքացիական–իրաւական յարաբերութիւն կարող է քրէականացուել և սովորական պայմանագիրը կնքած ցանկացած երկու կողմ կարող են ազատազրկուել։ Հայաստանում քաղաքացիական օրէնսդիրքը չի գործում, ուստի հարկաւոր է ձեռնպահ մնալ ցանկացած պայմանագրի տակ ստորագրելուց, ցանկացած գրաւոր պարտաւորութիւն ստանձնելուց։ Սա նշանակում է, որ հարկաւոր է խուսափել Հայաստանում ձեռներէցութեամբ զբաղուելու, որեւէ գործ սկսելու ցանկացած փորձից կամ ձեռնարկելու դէպքում բաւարարուել բանաւոր ու կանխիկ պայմանաւորուածութիւններով։ (Աչոտ Բլէեանի կնքած ոչ մի պայմանագիրը դատարանում չի վիճարկուում, բայց պայմանագիրը կնքած կողմերից մէկը քրէական պատասխանատուութեան է ենթարկուում։ Ընդ որում, քրէական գործում Բլէեանի մեղաւորութեան որեւէ այլ գրաւոր ապացոյց, բացի պայմանագրերը, չկայ)։

Հետեւութիւն երրորդ.– Եթէ չես ուզում անտեղի մի տարի Նուպարաչէնի բերդում անցկացնել եւ երկու տարի նաիլ ու նախագահ Ռ. Քոչարեանի այլեւս չորս պատերէն լայն չափով դուրս եկած հակազդեցութիւնը որ անշուշտ կարեւոր դեր ունեցաւ դատախազին հրաժարումին մէջ, կը ջլատեն գոհացուցիչ լուսաբանութիւն ակնկալելու լատատեսութիւնը։

Այսքանին վրայ աղ ու պղպեղ ցանող էջ մը ունի «Հայկական ժամանակ»ի Յունիս 13–ի թիւը ուր խմբուած են Հոկտեմբեր 27–ի գոհերու հարազատներուն – մայր, կին – նոյն յապաղումին մասին վրդովմամբ արտայայտութիւնները։ Նաիլիա Զօհրապեան կը գրէ թէ անոնք «խոտրապէս շփոթուած են ու յուսահատ»։ Անոնց հետ զրուցելէ եաք ինք այն եզրակացութեան յանգած է որ անոնք չեն հասկընար թէ ինչ տեղի կ'ունենայ եւ կը վախնան որ քննութիւնը անելի մառնուած է։ Իրենց վիրաւորանքը գլխաւորաբար կուսակ Հանրապետութեան նախագահէն որ «անթափոյց պահամարհանիճ ու սառը վերաբերում», գոյց կու տայ։ Նոյնն է պարագան Գ. Ջհանգիրեանի խումբին վարած քննութեան «անակնկալ»ներուն ու նաեւ հանրութեան մոռացումին պարագային։ Այս վերջինը կ'ամբաստանուի «թափուած անմեղ արիւնը այդ քան մոռանալ»ով։

Ն. Զօհրապեան տուած է հինգ հարցադատի հակազդեցութիւնները. անոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ քննութեան ընթացքին անտրոչութիւնը եւ իրենց բաժին հանուած արհամարհանքը։ Կը չմոռնայ վախը թէ «գործը քնացել»ու նպատակը կը հետապնդուի. նաեւ՝ գրեթէ գոյացած համոզումը կայ որ կան դիրքեր որոնք հետամուտ են ամբաստանեալներուն համար կարելի չափով չրջանցելու պատիժը։ «Մենք չենք հասկանում թէ ինչո՞ւ են ազատ արձակւում մարդիկ որոնց մեղաւորութեան մէջ պնդում էր քննչական մարմինը» կ'ըսէ Ն. Միրոյեան կինը։ Նոյն դիրքին վրայ է Սիլվա Աբրահամեան որ չի բացառեր օր մը նոյնիսկ Նայիրի Ցունանեանի ազատ արձակումը։ Իսկ Արմինէ Արմենակեան կը խօսի իրենց կասկածներուն մասին. անոնք «տանում են դէպի վերին խաւը, բայց որեւէ լծակ չունենք մեր ձեռքին որ կարողանանք դա ապացուցել» կ'ըսէ ան։

Ամէնէն խիստ արտայայտութիւնները ունեցած է Վ. Սարգսեանի մայրը որ նաեւ ամէնէն բացայայտ ձեւով թիրախ առած է նախագահ Ռ. Քոչարեանը։ Նախ կ'ըսէ թէ իրենց համար բացայայտ է որ «բնութիւնը վաղուց ապրտուած է». բայց եւ այնպէս հարց կուտայ. «այդ ինչպէ՞ս է լինում որ Ղարաբաղում երկու օրում գործն ապրտում են, այս գործը երբ ամիս է չեն կարողանում ապրտին հասցնել»։ Չէ հասկցած ալ թէ «այդ ի՞նչպէս պատահեց որ Սերժ Սարգսեանը նշանակուեց Պաշտպանութեան նախարար։ Փաստօրէն, նախագահը մեզ բանի տեղ չդրեց ու այն աննմանն որոնք ուղղակիօրէն պատասխանատու էին Հոկտեմբեր 27–ի համար, ի հեռուկս մեզ, պաշտօններ տուեց»։

Ան ներկայի կացութեամբ նախագահին պաշտօնազրկումին համար բաւարար պատճառներ ալ կը թուէ. անոր օրով սպանութիւններու չարք ու Հոկտեմբեր 27–ը կատարուած են ու «կոմմակերպրատած արտազգրթ» տեղի կ'ունենայ։ Ու կ'աւելցնէ. «դեռ յետոյ էլ առանց ամօթի հեռուստացոյցով յայտարարում են թէ նախագահի վարկանիշը բարձրացրել է»։

Ամբաստած արտայայտութիւններուն մէջ տեղ գտած է համբերութեան սահմանի նշումն ալ. «ի՞նչքան կարող ենք համբերել, թէ՞ կարծում են որ մեզ մի բանի ֆոսոտ կոպէկ են տուել, դրանով լռեցնելու են» կ'ըսէ Արմինէ Արմենակեան։ Արծուի Միրոյեան աւելի վճռական է. «Մի ամիս էլ կը սպասենք ու այնուհետեւ կ'ոտրոշենք մեր անելիքը»։ Ռիմա Դեմիրճեան կը սպասէ դատավարութեան, իսկ Կրեթա Սարգսեան կ'եզրակացնէ բոլորին կողմէ. «Մենք՝ հարազատներս անպայման հանդապատասխան յայտարարութիւն ենք դնելու եւ հրապարակելու ենք։ Այս գործն այսպէս մութ չպէտք է մնայ»։

Իսկապէս ձգձգումի քաղաքականութիւն մը կը տարուի՞ Հոկտեմբեր 27–ի պատահարին քննութեան առընչութեամբ, պէ՞տք է կասկածել ազատ արձակումներու որոշումներէն. արհամարհուածի հոգեբանութեամբ «վերին խաւ»ը թիրախ առնող մատնանշումները լուրջ հիմեր կրնա՞ն ունենալ. կա՞յ իրապէս բաւարար պատճառ, նախագահին վերընչեալ վերապրումները ընելու։ Իսկ եթէ դրսեւորուած են այս ու նման հարցականներու պատասխանները, զոհերուն հարազատները կը յայտնի՞ն գործը մութի մէջ չձգել իսկապէս։

Հարցականները որոնք անկախ իրենց պատասխաններէն, բաւական միտք պըղտորող ու վրդովեցնող են, Հոկտեմբեր 27–ի զոհերուն հարազատներէն չատ աւելի լայն չրջանակներու համար։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԱՆՄԻԱԲԱՆԸ ՄԻԱՑՆ ՄԵ՞ՆՔ ԵՆՔ

Յունիս 13–ին, Ռուսաստանի լուսաւիւռներու ամէնէն ծանօթ դէմքին՝ Վլ. Կուսինսքիի ձերբակալութիւնը ցնցող ազդեցութիւն գործեց ամբողջ աշխարհի մէջ։ Մանաւանդ որ ան ընդդիմադիր մամուլի – Մեծիա մոսթ – խմբագրութեան նախագահն էր, ինչ որ առիթ տուաւ խնդրոյ առարկայ ընելու մամուլի ազատութիւնը։ Եղածին մէջ կը չեշտուի սահմանադրական իշխանութեան տէրերու դէմ կրեմլինի կողմէ բացուած պայքարը։ Եւ մինչ ամբողջ աշխարհ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այդ ճակատումին յետագայ փուլերուն, Կուսինսքիի անձը այլ հանգամանքով մըն ալ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ ռուսական մամուլի անուններու մէջ։

Ան նոյն ատեն Ռուսաստանի հրէական համագումարին նախագահն է եւ փոխնախագահը Հրեաներու համաչխարհային համագումարին։ Ըսուածը այն է որ այս տիտղոսները որոշ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն կրեմլինի ձեռնարկած ճակատումին մէջ։ Մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ կրեմլինի եաին ներկայ է Բ. Բերէզովսկին։ Ան որ Ելցինի խմբակին ուղեղոյնն էր եւ կ'ըսուի թէ միշտ նկըռտած է Կուսինսքիի սթոռին։ Այնքան որ անոր հետ մրցակցելու ոլին գինքը մղած է կազմելու Ռուսաստանի Հրէական համայնքներու դաշնակցութիւնը։ Այդ կազմակերպութիւնը յենած է ծայրայեղ ոտքի զսխաւ հատուածին, մրցակցելու համար Ռուսաստանի հրէական համագումարին հետ։ Այդ մրցակցութիւնը այնքան սուր եղած է որ, կ'ըսուի մինչեւ իսկ Թէ ան ռաբունապետի աստիճանը կ'ուզէ ապահովել իր համախոհներէն մէկուն համար եւ արժեզրկել Կուսինսքին։ Այս օր, կարելի է ըսել որ Բերէզովսկիի դործը լաւ ճամբու մէջ է, քանի որ Կուսինսքի ձերբակալուած է եւ նախագահական վարչակազմի դեկավարը ռարունապետ Աւտոլֆ Շուէվիչէն պահանջած է որ հրաժարի։

Մեզմէ չատերուն համար հասկնալի դարմանալի է կարդալ հրէական համայնքի մը մէջ նման մրցակցութիւն. չ՛ որ մենք մեր թերութիւններուն, անկարգութեան հակապատկերը վարժուած ենք տեսնել, կամ տեսնել կարծել, հրեայ ժողովուրդին մօտ որուն հետ կը հասատանք թէ նմանութիւններ ունինք։ Այդ պարագայի, նախկին խորհրդային արխարհին մայրաքաղաքէն վերոնչեալ դիտողութիւնը աւելի քան որեւէ բան, կը ծառայեցնել փաստ մը ունենալու թէ որքան հիմնական եղած է այդ վարչաձեւին թափումի ազդեցութիւնը, ենթակայ ժողովուրդներու խառնուածքին վրայ։

«Ծ.»

խաբճնութեան, կէս տարի էլ դատաքննութեան պրոցեսում լինել, հետեւիր մի պարզ ու ոսկէ կանոնի՝ մի զայրացիր իշխանութիւններին, դատախազութեանը։ Բլէեանի դատավարութեանը մանկական իւրաքանչիւր անձ ակամայ իրեն բռնում է այն մտքի վրայ, որ եթէ օրգանը անհետուի իր վրայ, կարող է անգամ ժամանակի ենթադրող մեղադրանք կպցնել («Էս Բլէեանը հրեչտակ է իմ համեմատ»՝ անխուսափելիօրէն մտածում է չարքային քաղաքացին)։

Հետեւութիւն չորրորդ ու վերջին– մարդ, Էս Հայաստանն ապրելու տեղ չէ։ Էսքան մեծաքանակ օրգան ու պակաս բնակչութիւն ունեցող երկրում վատ ուշ ես էլ եմ յայտնուելու այս մսաղացի մէջ։ Ես էլ չյայտնուեմ՝ եղբայրս կամ որդիս է յայտնուելու։ Էս ճնճիչների համար ես ո՞վ եմ, որ իրենց դատաւորների համար ես ո՞վ եմ, որ իրենց դատաւորների համար ես ո՞վ եմ, որ իրենց դատաւոր

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒՔՐԷՇԻ Մէջ, Յունիս 11–ին եւ 12–ին հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են ի պատիւ Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ թեմին առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի, առաջնորդութեան 40–ամեակին առիթիւ: Ներկայ եղած է Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը: Կիրակնօրեայ եկեղեցական արարողութեանց վաղորդայնին, Ռումանիոյ նախագահական պալատին մէջ, Հանրապետութեան նախագահ՝ Էմիլ Կոնստանտինեսքու հանդիսութիւն մը սարքած էր Տիրայր Արք.ի ի պատիւ, որու ներկայ եղած են Քոյր Ցանրանութեանց պետեր եւ ներկայացուցիչներ, պետական անձնաւորութիւններ: Այս առիթիւ, Հանրապետութեան նախագահը Տիրայր Արք.ին շնորհած է Ա. կարգի «Հաւատքի խաչ» շքանշանը: Տիրայր Արք. ելոյթ մը ունեցած է ընթան առնելով Ռազինտարանաթ Թագուի հետեւակ նախապատութիւնը. – «Քնացայ ու երազեցի, որ կեանքը հոսանք է: Արթնցայ եւ տեսայ, որ կեանքը ծառայութիւն է: Ծառայեցի եւ գտայ որ, կեանքը հաճոյք է»: Առաջնորդը հաւկրճ պատմականն ըրած է հայուհւոյն յարաբերութեանց, որպէս 41–րդ առաջնորդը թեմին: Ապա տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը: Իրիկունը հոգեւոր հաւերժ մը կատարուած է Ս. Հրեշտակապետաց առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ, հովանաւորութեամբ Մեսրոպ եւ Թէոքթիստ պատրիարքներու: Աւարտին խօսք առած են Թէոքթիստ եւ Մեսրոպ պատրիարքները: Համերգին յայտնած է ընդունելութիւն մը: Պոլսոյ պատրիարքը Յունիս 13–ին վերադարձած է, նախապահելէ եաք Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ ժամերգութեան:

*
**

ՊԼԷՐՒԻԹի Սէն – Ժոզէֆ համալսարանին մէջ, Յունիս 1–ին, բացումը կատարած է Ցիսուսեան Միաբանութեան անդամ Հայր Անթուան Փուադրպարի նկարներու ցուցահանդէսին: Ան հնադիտական հետախուզական ծառայութեան աշխատանք կատարած է եւ լուսանկարներու մեծ արխիւ մը հաւաքած: Հայր Ա. Փուադրպար ծնած է 1878–ին եւ իբրեւ միսիոնար Հայաստան գրկուած է 1904ին: Վեց տարի ծառայած է Թոքաթի, Համսիոյ եւ Սեբաստիոյ մէջ, տրված է հայերէն եւ թուրքերէն: Մասնակցած է կռիւներ մէջ, զօրավար Վէկանի առաքելութեան: Երեք տարի երեւան եղած է եւ այդ շրջանին Խտռիսեանի, Նարդարեկեանի, Անդրանիկի եւ Գէորգ Ե.ի դէմքանկարները լուսանկարած է: Ցաջողած է Պարիսմէն մեծաքանակ ցորեն ներածել Հայաստան, փրկելով հազարաւոր պաղթականներ: Մահացած է Լիբանան 1955–ին:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Խասեան վարժարանի պարտէզներու մէջ, Յունիս 10–ին, հիւրասիրութիւն մը եղած է ամէն սերունդէ Խասեանցիներու ի պատիւ: Աւելի քան 500 ներկայներու առջեւ, օրուան խօսնակը՝ Գարոլին Սարը բարի գալուստ մաղթելէ եաք, յիշեցուցած է որ ըստ կտակի Խասեանի «Բաժակի Օր»ը կը տօնուէր վարժարանի հիմնադիրը Խասեան հարազատներու ոգեկոչման պատարագի արարողութենէն եաք, սակայն երկու տարիէ ի վեր, աւելի մեծ թիւով Խասեանցիներ համախմբելու մտօք, նման կարգադրութիւն մը եղած է: Նշած է թէ պոլսահայ կրթական եւ մշակութային կեանքը զար մը չարունակ ծաղկած է այս հնոցէն հասած բազմահարիւր ասնուհիներու շնորհիւ: Խասեանէ շրջանաւարտներ, ընդգրկելով առաւելաբար ուսուցչական ասպարէզը, ներունդներ դասախարակելու գծով կարեւոր ներդրում մը ունեցած են մշակութային կեանքէն ներս: Ապա, Գ. Սարը բեմ հրաւիրած է երէց եւ կրտսեր Խասեանցիներ բաժակ բարձրացնելու համար: Որպէս երէց Խասեանցի բեմ բարձրացած է Երուանդ Կոպէլեան եւ որպէս կրտսեր՝ Միլէնա Այտէլի: Ե. Կոպէլեան արտայայտուած է ուղերձով մը, իսկ Միլէնա ատանաւորով մը: 40–ամեակի դասարանին անունով հանդէս եկած է Տիկին Արեգնազ Տիրիէլեան, 25–ամեակի դասարանէն՝ Էլիզապէթ Պազտասարեան: Տնօրէնուհին՝ Սաթենիկ Նշան երախտիքով յիշած է վարժարանին հիմնադիրներն ու կրթական մշակները: Տիկին Ս. Կոմիկեան Ուսուցչաց Միութեան կողմէ յուշանուէր մը յանձնած է վաստակաւոր կրթական մշակ, Խասեանի երկարամեայ հնուիրեալ ուսուցչուհի՝ Տիկին Մատլէն Ճիւմպիւշեանի, որ խոստացած է նաեւ Պէյօղլուի Թաղային Մորհուրդէն՝ տոքթոր Արամ Ֆընճեք: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիրը մը:

*
**

ԱՑՆՃԱՐի Մէջ (Լիբանան) բացառիկ չուքով նչուած է Մայիս 28–ի 82–րդ տարեդարձը զանազան ձեռնարկներով: Կազմակերպուած են միջդպրոցական պատգան խաղեր Հ. Մ. Ը. Մ.–ի մասնաճիւղին կողմէ: Յունիս 4–ին առաջնուք տեղի ունեցած է, որմէ եաք Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ մէջ բանախօսութիւն մը տրուած է Կարօ Ցովհաննէսեան: Բանախօսութեան ալ յաջորդած է երգի փառատօն մը:

*
**

ՊԷՑՐՈՒԹի Ց. Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 30–ին, Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժշտական պրէնճը իր 15–ամեայ պատմութեան մէջ առած է իր առաջին հունաքը: Իրենց վկայականները առացած են դաշնակահարուհիներ՝ Թամար Գապագեան – Հաչոդլեան; Մանա Մանուկեան, Զելա Մարկոսեան, կլէմարահար՝ Մկո Միքայէլեան եւ երգչուհիներ՝ Անի Մաչուլեան եւ Սիրան Տէր – Պետրոսեան: Բացման խօսքին մէջ, անօրէն Երուանդ Երկանեան արժեւորած է պրէնճին 15–ամեայ հետեւողական եւ լուրջ աշխատանքը: Արտայայտուած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Ասլէեան, չեչելով Համազգայինի կատարած դերը դաղութին մէջ:

*
**

ՊԷՑՐՈՒԹի Հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի Գէորգ Հարպոյեան վարժարանէն ներս, Մայիս 20 – 21–ին, տեղի ունեցած է աշակերտական ցուցահանդէս մը, յատկացուած պիտական դասերու եւ այլ նիւթերու մէջ կատարուած զանազան ծրագիրներու: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Զուարթ Նահարեան, բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է պիտական դասերը համակարգող՝ Ձորճ Հաճեան: Ցուցահանդէսին նիւթերը զանազան եղած են. – կենսոլորտի ապահովութեան արգիլում, գործածուած թուղթի եւ խաւաքարտի վերամշակում, եւլեկտրական հոսանքի ստեղծում, ջրագոյի աշխատանք, հրարուխի ժայթքումի մեքանիզմ եւ այլն, եւ այլն:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՕՐԷՆՃ ՔԱՒՈՒՆԹիի ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Օրէնճ Քաւունթիի մէջ, Յունիս 11–ին, տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի նոր չէնքին բացումը, ներկայութեամբ 400 հոգի: Բացման արարողութենէն եաք, յարակից եկեղեցւոյ «Ղուկասեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարելով Արամ Մաոէնեան, նչած է թէ Օրէնճ Քաւունթի միակ գաղութն է, ուր եկեղեցի, դպրոց եւ Շուչ Կեդրոն նոյն հողաշերտին վրայ կը գտնուին: Խօսք առած են տոքթոր Եղիկ Գոնիալեան, Կարօ Ցակոբեան եւ Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ Աւետիս Իսրէնճեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ յանուն Արամ Ա. Կաթողիկոսի «Կիլիկեան Ասպետ» շքանշանով պարգեւատրած է Զօհրապ Ղազարեանը, որ 150 հազար տոլար նուիրած էր Կեդրոնի սրահին համար: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը:

*
**

ՓՐՈՖ. ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆի ԳԻՐՔԵՐՈՒԻՆ ԳԻՆԵԶՕՆԸ

Կլենտէյլի Իրանահայ Մխիթեան սրահին մէջ, Յունիս 2–ին, տեղի ունեցած է փրոֆ. Աւետիս Փափազեանի «Յեղափոխութիւն եւ գոյատեւման պայքար» եւ «Հայկական հարցը եւ Մեծ Եղեռնը» գիրքերուն գինեձօնը: Բացումը կատարած է Անահիտ Նազարեան: Հատորները նէրկայացուցած է փրոֆ. Գէորգ Պրէյեան, Սեւեվան Ալաջաջեանի ողջոյնի խօսքը կարդացած է Արմէն Սաեփանեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է փրոֆ. Ալիչան Պայրամեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ հեղինակը նչած է թէ «Մեր պայքարը պիտի չարունակենք մինչեւ արդար հատուցումը մեր արեան, հողային եւ նիւթական պահանջատիրութեան»: Հուսկ, կատարուած է գինեձօնի արարողութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (Պ Ա Ր Ո Յ Ր)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

– Այդ լրատուները Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը լինզինքին առած է ամէն անուց դէմ, որոնք Ազգին ու Յեղափոխութեան հանդէպ մտահոգիչ կը հանդիսանան: Ի հարկին միջոցներ ունի այդ լրատուները յարդել տալու ըմբռնողներուն:

Մարտիկ աղա՝ դէմքը կաս կարմիր, պայթելու վրայ կարծես, գլուխը վեր, ջիլը եաեւ, աչուընները սպառնալից կերպով թաւալուն, ալ ոտքը ձախին վրայ չդիմանալով հանդչած՝ ուռած փորին առաջը: Սուրեան՝ յարդէ գլխարկը մինչեւ աչքերը չեզ իջած, ձեռքը գաւազանին կոթին վրայ, հանդարտ ու պաղատող Մարտիկ աղային բարկութեան արտայայտութիւններուն առջեւ, ինչպէս պղտղ մը իր մէկ գազանին դիմաց:

– Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, – ըսաւ վերջապէս Սուրեանին վճռաբանութենէ մը եաքը, ուր Սուրեանին հանդարտ չեչտով արտասանուած վճռական, կշռուած խօսքերը չղջերու պէս ինկած էին Մարտիկ աղային կրակոտ զայրոյթին վրայ, – եթէ 10 ոսկին չտամ, ի՞նչ կրնաք ընել:

– Տէօօրի պիտի ենթարկուիք պիտի, – վրճռուց Սուրեան՝ ջուրի գաւաթի մը բարձրացնելով ու ուշադրութեամբ մէկը գնեելով:

– Տէօօրի պիտի ենթարկո՛ւիմ, – թոթովեց Մարտիկ աղա, որուն անծանօթ չէր յեղափոխական լեզուին այս բառը:

Ա՛ս խօսքը գնդասեղի հարուածը եղաւ, որ կը ճաթեցնէ ու կը ամքեցնէ տիկը: Մարտիկ աղա լռեց մեծ յուզումի ենթարկուած: Այդ բառին անունով նահատակուած մարդերուն յիչատակը միտքը ինկաւ յանկարծ, երեւակայութիւնը սարսափեցուց չարաչուք պատկերներով: Եթէ Սուրեանին ըսածը լրա՛ւ ըլլար... եթէ լրջօրէն պինքը տէօօրի ենթարկէին՞: Ա՛ս չունչանօրդի ոտքն ալ կատակելու, ատ խօսելու երեւոյթ չունէր, այնքան դէմքը խիստ ու լուրջ էր, ու չեչտը վճռական. Պոլսոյ յեղափոխականին ատրճանակին յիչատակն ալ վրայ հասնելով՝ Մարտիկ աղային երեւակայուտ աչքերուն տարօրինակ հեղինակութիւն մը, յարգանաուն սարսափի նախապաչարում մը հազան բառը ու զայդ ներկայացնող երիտասարդը, զոր հիմա կը տեսնէր բոլորովին դուրս սալոնի այն ժպտուն չրջանակէն, ուր առաջին անգամ հանդիպած էր անոր:

Խուլ բարկութեան մը զգուած սպացքներով գետուն, կոկորդին մէջ զայրացած բողոքի ազազակներ խեղդելով, Մարտիկ աղա, ցնկակապուած պիւլտոքի խղճալի կերպարանքով չանաց ընդվզիլ, բացատրութիւն պահանջել...

– Ձանըմ, ի՞նչ ըսել է ասիկա... ի՞նչ իրաւունքով... ես ազատութիւն չունի՞մ ուզածս ընելու... դուք ի՞նչ կը խառնըւիք իմ գործերուս... հոս Ազգքանդրիա է, ազատ երկրի մէջ ենք հոս...

Քիչ–քիչ նորէն կը յուզուէր, չեչտը կը բարձրանար:

– Ձանըմ, հիմա ձեզի սատեղէն չեմ ուզեր մը տամ նէ, ի՞նչ կ'ընէք...

– Ազատ էք ընելու այդ բանը, – ըսաւ Սուրեան անանկ անտարբեր, անհոգ չեչտով մը, որ Մարտիկ աղա զոզաց վախէն:

Արդեօք ա՞ս ալ ատրճանակ մը ունէր զգեստին տակ զարանակալ:

– Դիտել կու տամ ձեզի, թէ մէկու մը ժամադրութիւն տուած եմ, – ըսաւ Սուրեան ժամացոյցը նայելով: – Հետեւաբար կ'ապաչեմ, որ վերջնական պատասխանը անմիջապէս հաղորդէք ինծի. կը սպասեմ...

Վայրկեան մը լռութենէ վերջ Մարտիկ աղա, ճարահատ չարժումով մը, դրպանէն ոսկիներու կոյտ մը հանեց ու սեղանին վրայ դրաւ:

Կեանքին մէջ սա երկրորդ անգամն էր, որ իր աքլաղի կամ ձիու գոռոզ գլուխը կը ծռէր մեեւնոյն ուժին առջեւ, այնքան աւելի ահարկու, որքան գաղտուկ գործոզ, մութին մէջէն սողոսկող, յանկարծակի:

– Ահա ընկալագիրը, – ըսաւ Սուրեան եաքի ելելով: – Դիտել կու տամ ձեզի, Մարտի՛կ էֆէնտի, թէ չատ տեղի չունիք ցաւելու դրամական այս չնչին կորուստին վրայ: Եթէ լաւ կը յիչեմ, անցեալ պիչեր ինքզինքիդ հայրենասէր կը դաւանէիք. լաւ ուրեմն, այս ատակը հայրենիքին օգտին համար պիտի գործածուի, անկախութեան սրբազան գործին պիտի յատկացուի, եւ դուք ինքզինքիդ երջանիկ համարելու էք, որ ձերովանն օգտակար կը հանդիսանաք Ազգին ու Յեղափոխութեան: Կը հաւատամ ձեզի, թէ յեղափոխութեան դէմ խօսելէ, յարձակելէ լաւագոյն, աւելի խելացի ու ազնիւ բան մը պիտի ըլլար անոր յարիլ հայրենասիրական եռանդով, ձեր խելքին, բազուկին կամ քսակին օժանդակութիւնը բերել անոր ու ձեր կարողութեան սահմանին մէջ Ազգին փրկութեանը աչխատիլ, եւ, ո՛վ գիտէ, նոյնիսկ Ազգային Բարերարի տիտղոսին արժանանալ այս կերպով, փոխանակ ձեր հակայեղափոխական վարմունքովը, խօսքերովը Ազգին համար զոհուողներուն արհամարհանքը, աւելութիւնը հրաւիրելու ձեր վրայ, յեղափոխական կոմիտէներուն խիստ անօրինութիւններուն ենթարկելու ինքզինքիդ: Հաւատացէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի, որ ասիկա ձեզի համար աւելի չահաւէտ պիտի ըլլար:

Կեանքին մէջ թերեւս առաջին անգամ ըլլալով Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր մէկու մը խօսքերը:

– Մնա՛ք բարով, պարո՛ն Սրմաքէչեան:

Սուրեան հեռացաւ ուղիղ ու հանդարտ, վստահ իր խօսքերուն տպաւորութեանը մարդուն վրայ, զոր դատելու, հասկընալու թափանցողութիւնը ունեցած էր:

– Հա՛, ա փրոփօ, – ըսաւ վերադառնալով, – Կոմիտէն յանձնարարած է ինձ յայտարարել ձեզի, որ խստիւ արգիլուած է ձեզ չարունակել ձեր նախկին ընթացքը, զոր վնասակար կը գտնէ իր վարկին, համբաւին: Գիտցած եղ՛էք նաեւ, որ լրտեսուիք պիտի:

Զայրոյթի չարժում մը, խօսք մը խեղդեց Մարտիկ աղա, ոտքի ելաւ, ու նոյն հետաչն, իր խրոխտ սպառնալից դէմքը հազաւ նորէն:

– Ես ձեր ամէնուն ալ խերը կ'ուզեմ... չունչանօրդինե՛ր... դուք ալ երթաք տրվիք տէ, Մարտիկին հետ խաղալ չըլլար:

(Շար. 29)

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՑՍԱԿԻՑ

Իրենց զարմուհիին՝ Մադլէնի վերժէյ (Ծնեալ՝ Խաչատուրեան) մահուան տխուր առիթով Նորմանտիի Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին կը նուիրեն. – Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեան 2000 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

մերիկացիներուն թոյլ տուին ժողովրդավարներու ղեկավարութիւն մը ստեղծել, ուր իրենք կ'որոշեն թէ ո՞վ կը հրաւիրուի»:

ՓԻԼՐ ՓՖԼԻՄԼԷՆ, Դ. հանրապետութեան վերջին վարչապետը մեռաւ 93 տարեկանին: Շիրաք եւ Ժոսփէն իր մէջ ողեկոչեցին «մեծ Եւրոպացի»ն, նաեւ Ֆրանսայի նուիրեալ ծառան: 24 տարի Սթրազպուրկի քաղաքապետ եղած է, ինքզինք պարտադրած ԷՄ – ԷՒ – ՓԷ-ի դլուխը որու նախագահ ընտրուած է 1956–ին: Նախարարական զանազան պաշտօններ վարած է 1946–էն 1962:

ՍՊԱՆԱԿԱՆ «էլ Փայիս» օրաթերթին կատարած մէկ ուսումնասիրութենէն, կը պարզուի որ երիտասարդ Սպանացիները չատ մեծ համեմատութեամբ թմրեցուցիչ կը գործածեն եւ մանաւանդ միատեղ կը գործածեն ալքոլ եւ 3 տեսակ թմրեցուցիչ (դանապես, էքթազի եւ գոգայլին) որուն կառքի անուններ կուտան (Ֆեռարի, Մերսէտէս): 15–էն 29 տարեկան Սպանացիներու 41%–ը թմրամոլ է:

ՓԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թ Է Ն Ի Ս

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Անգլիոյ Ուիմպըլտըն բաժակի խաղերուն առաջին չրջանին հայաստանցի Ս. Սարգսեան պարտուելով գերման Դ. Փրիւնոզիլէ, դուրս մնացած է մրցաշարքէն: Արդիւնքն է՝ 6/2, 1/6, 2/6, 4/6:

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire
du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՆԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը երկուշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 16–ին եկեղեցւոյ կից սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՈՒՈՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Զորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերու հայերէնի ուսուցման դասատւութիւնները ապահովող: Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել:

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յարութեան ածնին առթիւ, Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է իւղագինի հետեւեալ նուէրները.–

Պր. Խոմեն Պետրոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Մարտիրոսեան 30 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Մինասեան, Տիկին Եղիսաբէթ Ալեքսանեան 200–ական Ֆր., Տիկին Թէրէզ Տէր – Ազէեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Կիւլպէնկեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նազդալեան 300–ական Ֆր., Օր. Եւա Մկրտիչեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 200 Ֆր., Տիկին Մելքա Թէրէանեան 1000 Ֆր., Տիկին Լօլա Հարեից 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Համբարեան 80, Տիկին Սիրարփի Բէչիմէնեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Պօղոսեան 300 Ֆր., Պր. Ժան – Ֆրանսուա Կիւզէլեան, Օր. Սթէֆանի Ազրինեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժակ Տամլամեան 1000 Ֆր., Տիկին Կիւզէլեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վ. Յովհաննէսեան 150 Ֆր., Տիկին Տալիթա Պօյաճեան 100 Ֆր., Օր. Նաւին Տէր – Յակոբեան 50 Ֆր., Պր. Սերժ Յարութիւնեան 200 Ֆրանք, Պր. Բագրատ Գոսէմ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Ազալանեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 450 Ֆրանք, Տիկին Վալանթին Մուրատեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարանդ Քէրթէչեան, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պօղաճեան 200–ական Ֆրանք, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ոսկանեան 500–ական Ֆրանք:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովին պաշտօնավարութեան քառամեայ չրջանը ի մօտոյ կը հասնի իր լրումին:

Ներկայացուցչական Նոր Ժողովին աշխարհական անդամներուն ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 10–ին:

Որպէս զի Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կարողանան քուէարկութեան մասնակցիլ՝ իրաւունք ունենան ընտրել կամ ընտրուիլ, պարտաւոր են վճարած ըլլալ իրենց յետնեալ տարիներու անդամատուրքերը, ներառեալ ընթացիկ 2000 տարուանը, ամէնէն ուշ մինչեւ Շաբաթ օր, 2000 Յուլիս 15–ը ներառեալ (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Անդամներէն անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ներկայանալ Ներկայացուցչական Ժողովին, պարտին իրենց դրաւոր թեկնածութիւնը կրկնակի ապահովագրեալ փոստով ուղարկած ըլլալ Ընտրողական Յանձնաժողովին՝ հետեւեալ հասցէով՝

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
Commission Electorale
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ամէնէն ուշ՝ մինչեւ Շաբաթ, Յուլիս 15 (նամակատան կնիքը պիտի հաստատէ առաքման թուականը):

Մայիս 11

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne–
Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens
de France et la Maison de la Culture
Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68

17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

*
**

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h
au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET
— PARC "BON REPOS" —
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance** • **Surprises**
- **Buffet** • **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

— ENTREE GRATUITE —

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 30
VENDREDI
30 JUIN
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՋԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·938 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.938

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄ

Յունիս 28-ին, Սթրազպուրկի մէջ, ուր գումարուած էր Եւրոպայի Խորհուրդի նիստը, ընդունուած է Հայաստանի անդամակցութիւնը (միաժամանակ՝ Ադրբեջանի) : Այժմ, այս որոշումը պէտք է վաւերացուի Պրիւքսէլի յանձնախումբին կողմէ :

ՔՐԻԶԷՆԹԷՄԷ,

(Յունիս 28 / 29)

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԼԻՆԹՐՆԻ ՀԵՏ

Յունիս 27-ին նախագահ Ռ· Քոչարեան 35 վայրկեանի հանդիպում մը ունեցած է Միացեալ – Նահանգներու նախագահին հետ : Քննարկուած են հայեւամերիկեան յարաբերութիւնները, Ղարաբաղի հարցին լուծումին վերջին զարգացումները, Հայաստան – ԱՄՆ տնտեսական կապերու, շրջանի խնդիրներու կապած հարցեր : Նախագահ Գլինթըն յայտնած է թէ միշտ պատրաստակամ է անհրաժեշտ ջանքերը ընելու, որպէսզի երկարաձեւ լուծում մը գտնուի հակամարտութեան, նաեւ ըսած է թէ չհադրզըրուած է շրջանի խաղաղութեամբ, կայունութեամբ եւ Հայաստանի բարգաւաճումով :

Նոյն օրը Ռ· Քոչարեան հանդիպում ունեցած է նաեւ Հայեւամերիկեան աշխատանքի խումբի ամերիկեան կողմի ղեկավար դեսպան Թէյլըրի հետ, ապա ներկայացուցչական Պ· Տոլի, ԱՄՆ-ու հայկական ազգային յանձնախումբի ղեկավարներու եւ հրէական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու հետ :

*
**

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԵՐԵՄՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Բուժուելէ ետք Երեւանէն Ստեփանակերտ վերադարձած նախագահ Ա· Ղուկասեան հեռաձայնէ ձեռք կ'առնէ աշխատանքի : Յունիս 24-ին ան հանդիպում ունեցած է նորընտիր չարք մը երեսփոխանների հետ : Անոնց ներկայացուցած բուժման ընթացքին Երեւանի մէջ ունեցած հանդիպումներուն արդիւնքները : Նիւթ եղած են ԼՂՀ ընկերատնտեսական եւ ներքաղաքական կացութիւնը, բարեփոխումներու անհրաժեշտութիւնը, բանակցութեան ընթացքին հեռանկարները :

*
**

ԼՂՀ

ԱՁՁԵՐ ՄՄՈՒԻ ԵՒ ԿԱՐԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

Մարտ 22-ին նախագահ Ա· Ղուկասեան ձեռնարկուած մահափորձը վարմանկրելու մեղադրանքով բանտարկուած ԼՂՀ բանակի նախկին հրամանատար Ս· Բաբայեանի հարազատները դիմած են Սահմանադրութեան իրաւունքի Միութեան մարդկային իրաւունքներու յանձնաժողովին, նոր պաշտպան փաստաբան նշանակելով անոր համար : Նոր փաստաբանը Ժ· Շաքարեան Ստեփանակերտի մէջ տեսակցած է իր պաշտպանեալին հետ, ապա նաեւ դիմաւոր դատախազ Մ· Ղուկասեանին :

Իսկ անոր եղբօր Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կ· Բաբայեանի կնոջ արտօնութիւն տրուած է այցելելու ամուսնին : Ինչպէս յայտնած է յանձնախումբին նախագահը, բանտարկեալները իրաւունք չունին իրենց հարազատներուն տարած ուտելիքը, ծխախոտը ստանալու, զբօսանքի ելլելու :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴԱՐԱՁԻ ՄԷՋ

Անցեալ շաբաթ-վերջին, Ադրբեջանի, Ուզբեկստանի, Կիրղզստանի, Ղազախստանի, Վրաստանի ու Տաճիկիստանի թուրք պետականներուն հետ ժողով մը գումարուած է : Գիտակից՝ շրջանին մէջ Ռուսաստանի կարեւոր ազդեցութեան, յատկապէս Վլ· Պուտինի ընտրութենէն ետք, Անգարա կը ջանայ աւելի «տրամաբանական» մօտեցում մը ունենալ խորհրդային թրքախօս նախկին հանրապետութիւններուն, նաեւ Վրաստանի ու Տաճիկիստանի նկատմամբ : Անոր առաջին նպատակը աւելցնել է առեւտրական փոխանակումներու ծաւալը : Թուրքիա մտադիր է նաեւ Պոլսոյ մէջ կեդր· Ասիոյ Թրքախօս երկիրներու քարտուղարութիւն մը բանալու :

Չ-Չինիոց մէջ սաստիկ կռիւներ տեղի կ'ունենան կրկին վերջին օրերուն եւ քանի մը տասնեակ մեռեալներ կան, երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանը : Ասլան Մասխադով յայտարարած է· – «Պատերազմը կը չարունակուի», զերման ճայնափիւռին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին : Սթրազպուրկի մէջ, Եւրոպայի Խորհուրդի նախարարներու կոմիտէն մերժած է պատժել Ռուսաստանը, գտնելով որ «կացութիւնը զգալապէս բարելաւուած է» :

Պաղտատի մէջ սպաննուած են ՄԱԿ-ի երկու պաշտօնատարներ, Յունիս 28-ին : 38 տարեկան բանուոր մը որ շրջափակման ընդմէջ կը պահանջէր, պատանդ բռնած տեղ ՄԱԿ-ի կեդրոնը կրակ բացած է եւ սպաննած ՓԱՕ-ի (ՄԱԿ-ի հոգեպործութեան եւ անուղղի ճիւղը) տնօրէնին կցորդը, Սոմալիցի մը եւ Իրաքցի մը : Եօթը ուրիշներ ալ վիրաւորուած են : Յարձակում գործողը պատանդ բռնած է ամբողջ անձնակազմը, չուրջ 50 հոգի եւ սպառնացած է որ չէնքը օդը կը հանէ : Ի վերջոյ, ոստիկանութեան յանձնուած է :

Ե· ԱՐԱՖԱԹ մերժած է Մասլէն Օլպրայթի ներկայացուցած ամերիկեան առաջարկը երրեակ վեհաժողովի մը Յուլիս 15-էն սկսեալ :

ԳՈՒՊԱՅԻ վեցամեայ տղեկը, որու ճակատագիրը ամիսներէ ի վեր քաղաքական մեծ տարողութիւն առած էր եւ ԱՄՆ – Գուպա տագնապի բնոյթ ստացած, վերջնական լուծումը գտաւ Յունիս 28-ին, երբ ամերիկեան արդարադատութիւնը արտօնեց որ երախան հօրը հետ Գուպա վերադառնայ : Էլիան մօրը հետ հեռացած էր Գուպայէն եօթը ամիս առաջ, բայց նաւը ընկղմած էր ու մայրը մեռած : Տղեկը ապաստանած էր իր ամերիկաբնակ ազգականներուն մօտ, որոնք ոգի ի բուին կ'ուզէին մանչուկը Ամերիկա պահել :

ՊԷՅՐՈՒԹի զինուորական դատարանը բանտարկութեան զանազան պատիժ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԱՐՍԷՆ ՎՏԱՐԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանէն չորս հոգինոց պատուիրակութիւն մը որ կարս գացած է, մասնակցելու տեղւոյն համալսարանին կողմէ կազմակերպուած «Կովկասեան կայունութեան ուխտի պատրաստութեան կարսի համաժողով»ին, կոպտօրէն երկրէն վտարուած է Ազահովութեան տնօրէնութեան հրահանգով : Կատարուածը այնքան չմեկնող է որ նոյնիսկ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախկին նախարարը «դայթակղութիւն» որակած է զայն :

Կարս եւ Գիւմրի «քոյր» քաղաքներ հռչակուած ըլլալով, համաժողովին մասնակցութեան հրաւէր ուղղուած է Գիւմրիի գործարար դասուն· քաղաքին քաղաքապետ օգնականը Վոլոտիա Առուչանեան, պաշտօնատար Լեւոն Յակոբեան եւ առեւտրական սենեակի նախագահ Յարութիւն Յովհաննիսեան իրենց թարգմանին՝ Մուրատ Ասլանեանի հետ թիֆլիսի ճամբով գացած են Կարս : Հակիւ պանդոկը տեղաւորուած, տեղւոյն ապահովութեան տնօրէնին օգնականը իրենց հրահանգած է անմիջապէս մեկնիլ Թուրքիայէն, առարկելով որ Թուրքիոյ պաշտօնական հրաւիրեալները չեն : Հայաստանի պատուիրակութեան անդամները չմած, փորձած են առարկել, սակայն ոստիկանութեան անտեղիտալի կեցուածքին դէմ իրենց իրերը փութով հաւաքած ու ինքնաշարժով մը տարուած են Թուրքեւրացական սահմանին Փոսոֆի անցքը :

«Հիւրրիյէթ» (Յունիս 29) գրեթէ ամբողջական էջ մը տրամադրելով նիւթին, կը գրէ· «հայ հիւրերը տրտում-տխուր լքեցին Թուրքիան, ըսելով "մենք կէս ժամուան հեռաւորութեամբ պատմական դրացիներ ենք : Ամէն օր հարիւրաւոր Հայեր Թուրքիա կու գան, կ'երթան : Մենք անցեալի հարցադրումը չենք ըներ : Եկած էինք մեր բարեկամներուն հետ առեւտուր ընելու, մշակութային, մարզական ոլորտին մէջ բարեկամութիւն հիմնելու : Վաղը այս սահմանները անպայման պիտի բացուին ու պիտի գտնուին մարդիկ որոնք այս վերաբերումէն պիտի ամբչեան" » :

Պատահարէն հետք կարսեցի զործի մարդիկը պատճառաբանած են թէ ներքին ու արտաքին գործերու նախարարութիւնները կարսի կուսակալութեան հասած հրահանգով ըսուած էր որ Հայերը յարմար ձեւով մը եւ դրկուին, որպէսզի Ադրբեջանցիները չվշտանան :

Համաժողովին ելոյթ ունենալու հրաւիրուած Արտաքին գործերու նախկին նախարար Մ· Գարաեալչէն լսելով պատահարը, հակազդած է, ըսելով· «չատ ցնցուած եմ· այսիկա գայթակղութիւն մրն է» : Ապա բացատրած է որ համաժողովը ոչ դաշնի է, ոչ ալ քաղաքական բնոյթ ունի, այլ բոլոր կողմերուն մասնակցութեամբ կովկասեան խաղաղութեան ու գործակցութեան ճամբաները փնտռելու նախաձեռնութիւն մը :

Կարսի գործի շրջանակներու դէմքերն ալ հակազդած են կատարուածին, ըսելով որ Հայաստանի հետ գործակցութիւնը չատ կարեւոր է եւ թէ Հայաստանէն ամէն օր հարիւրաւոր Հայեր Թուրքիա կու գան գործի յարաբերութիւններով, սակայն այդ գործակցութեան առումով Կարսի շրջանակները տեւական ճնշումի տակ են :

Կարսի համաժողովին մասնակցած են Վրաստանէն, Ռուսաստանէն, Նախիջեւանէն, Ադրբեջանէն պատուիրակութիւններ : Ելոյթ մը ունեցած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ս· Տէմիրէլ, խօսելէն հակազդելով Հայաստանի հետ սահմանային անցքը բանալու առաջարկներուն : Ան ըսած է·

«Հայաստան անկախանալէն անմիջապէս ետք Ղարաբաղի հարցը յարուցանեց եւ կոտրեց Ադրբեջանցիները, մեր մէկ միլիոն եղբայրները գաղթական դարձան : Մենք շեշտեցինք թէ Հայաստանի հետ անցեալին առընչուած ոչ մէկ հարց պիտի ունենանք, թէ Հայաստան ու Ադրբեջան հաշտութիւն գոյացնելու պարագային պիտի վայելեն Թուրքիոյ ներգուկը : Սակայն մինչեւ այսօր այդ հաշտութիւնը չգոյացաւ : Ադրբեջանցիները աշխարհի վրայ մեզմէ գատ ոչ ոք ունին· եթէ երկու – երեք դրուշի համար անոնց յոյսերը ի դերեւ հանուին, մենք մեղաւոր կ'ըլլանք : Թուրքիա չի կրնար Ադրբեջանի ժողովուրդը վշտացնող ընթացք ունենալ : Պէտք չէ ունենայ : Թէ՛ Հայաստանի, թէ Ադրբեջանի կը թելադրենք հաշտուիլ· ադրբեջանցի մէկ միլիոն գաղթականները դադող վերադառնան իրենց հողերը : Ատկէ ետք Թուրքիա ձեզի ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ» :

«Հիւրրիյէթ»ի նոյն թիւին մէջ քրնիկագիր է· Էօզքէօք կ'անդրադառնայ Հայերու վտարումին : Արտաքին գործերու նախարարութեան մօտ պրպտումներ կատարած է այդ մասին ու ստուգած հետեւեալը· Կարսի քաղաքապետարանը նոյն նախարարութեան կարծիքը ուղած է Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը հրաւիրելու մասին· պատասխանը ժխտական եղած է, այն պատճառաբանութեամբ որ «Թուրքիա երեւանի ղեկավարութեան հետ դիւանագիտական որեւէ յարաբերութիւն չունի» :

Լրագրողը մեծապէս զարմացնող կը գտնէ այդ բացատրութիւնը, յիշեցնելով որ Հայաստանէն զբօսաշրջիկներու բազմաթիւ խումբեր Թրքական ծովափներուն վրայ արձակուրդ կ'անցընեն· ապա հարց կու տայ· «Լա՛ւ, սակայն, առանց Հայաստանի, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ կայունութիւնը» : Ինք յարմար կը նկատէ որ երկու երկիրներու յարաբերութիւններու հարցով երկու երկիրներու հանրային կարծիքները զբաղին : Ապա կ'առաջարկէ «խիզախ» քայլեր առնել ու օրինակ՝ Վանի մէջ, կամ Արարատի ստորոտը երկու յուշակոթող կանգնել, մէկուն վրայ արձանագրելով· «1914–1918-ի ողբերգական անցքերու Թուրք զոհերու յիշատակին», միւսին՝ «1914–1918-ի ողբերգական անցքերու Հայ զոհերու յիշատակին» . . . :

ԵՒՐՕ-2000

ԵՒՐՈՊԱՑԻ Ա. ԶԴԵՐՈՒ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Պրիւքսէլի «Պուուէն Թագաւոր» մարզադաշտին մէջ, Յունիս 28-ի կէս աւարտականին, Ֆրանսա ծայրը ծայրին կըրցաւ յաղթանակը ապահովել Փորթուկալի դէմ՝ 2 – 1 : Առաջին կիսախաղին, առաջին կէտը նշանակեց Փորթուկալ, մինչ որ բարոյալքեց Ֆրանսացիները, ապա 51-րդ վայրկեանին Թիէրի Անրի հաւասարութեան կէտը նշանակեց· բայց երկարաձգումի եւ փենալթիի մը հարկ եղան որպէսզի Ֆրանսա կարենայ կիրակի, Յուլիս 2-ին աւարտականի մրցումը խաղալ Իտալիոյ կամ Հոլանտայի դէմ : Ջիտանն էր որ յաջողեցաւ փենալթիին (117-րդ վայրկեանին) յաղթական կէտի վերածել :

Մրցումին ներկայ էին Շիրաք եւ բազմահազար Ֆրանսացիներ :

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ԲԱԶՄՈՒԹԵՆԷՆ ՄԵԾԵՐ ՈՒ ՓՈՔՐԵՐ

Ա.

Ամէն ընկերութիւն ունի իր լուսանցքը ուր կ'ամփոփուին «բնականոն» նկատուածէն դուրս մնացածները, կեանքի պայմաններով, ճաշակով, ընթացքով, եւայլն: Այս հատուածը ինքն իր մէջ բազմազան չերտաւորում մը կը ներկայացնէ. կան չերտեր որոնք գուժի, զարմացական կամ համակրական զգացում կ'արթնցնեն. ուրիշներ՝ դատապարտումի, նողկանքի, զայրոյթի, եւ այլն:

Հայաստանեան ընկերութիւնն ալ ունի, անշուշտ, իր լուսանցքը եւ լուսանցքահիններով. թէեւ, հոն, արժէքներու արմատապէս վերիվայր դարձած իրականութիւն մը յաճախ չփոթելու կը մղէ թէ՛ մէկը, թէ միւսները: Կա՞ն մարդիկ որոնք կրնան յաւակնիլ թէ յաջողած են ճիշդ տեղը որոշել հայաստանեան լուսանցքներուն ու սահմանել լուսանցքէն ասդին, կամ անդին գտնուելու չափանիշները: Իրականութիւնը ա՛յն աստիճան չփոթած է ամէն սահման որ դժուար է հաւատալ դրական պատասխանի:

Այսուհանդերձ, կան մարդեր որոնց լուսանցքը դժուար է տեղափոխել, երբ մանաւանդ քաղաքականին ապրակը ղեր չունի հոն: Այդ մարդերէն են, օրինակ՝ չարագործներու, ծնողազուրկներու աշխարհները որոնք չատ բանով նման են այլ անկիւններու նոյն չրջանակներուն:

Ասոնցմէ բաւական իւրայատուկ խումբ մը կ'առանձնացնէ Նայիրա Զօհրապեան («Հայկական ժամանակ», Յունիս 6), նիւթ ընելով ծանր յանցանքներով երկարատեւ պատիժներու դատապարտուած կիներու պարագան: Պէտք է անմիջապէս ըսել որ իր «հերոս»ները չատ ցնցող տպաւորութիւն կը գործեն իրենց արարքին 8 – 10 տողնոց նկարագրութեամբ: Մանաւանդ անոնց վրայ որոնք չեն կըրնար, կամ չեն ուզեր միայն ծավահարելի, խոէալականացուած, «հայ մօր» տիպարը դուրս բերել կաղապարներու, ճառերու, քարոզներու բանաէն:

Այս վերջիններուն համար մանաւանդ բաւ սարսափելի բան է կարդալ թէ Բախտավիտի բանտին 183 կիներէն մօտ կէսը, 73–ը դատապարտուած են սպանութիւն գործած ըլլալու պատճառով. եւ ըսել որ անոնց չախչախիչ մեծամասնութիւնը՝ 68–ը, ծանրացնող պայմաններու մէջ դաժան սպանութիւն կատարած են: Մնացեալները դողութեան, յարձակումներու, խուլիկանութեան, կաւատութեան յանցանքներու տէր են. բայց բոլորը կ'ապրին միասնաբար, քանի որ երկիրը չունի ծանր յանցանք գործած կիներու յատուկ արգելարան: Հոն առանձին սենեակներ տրուած են երախայ ունեցող չորս մայրերու, միւսները ունին հասարակաց ննջարան մը, երկյարկանի մահճակալներով: Պետութիւնը մէկ բանտարկեալի սնունդին համար ամսական ութ հազար դրամ կը յատկացնէ (15 տոլարի չուրջ): Կիներուն մեծ մասը ոչ մէկ զբաղում ունի. հեռատեսիլ կը նային, կայ դրադարան մըն ալ որուն ամենաթարմ հատորը 1960–ական թուականի «Սոցռէալիստական գրականութիւն»ն է: 20 կին որոնք ամէնէն վատահելիներն են եւ գիւղատնտեսական աշխատանքին վարժ, այդ ուղղութեամբ կ'աշխատին, թէեւ տասը տարիէ ի վեր այդ արտաքրամատը չի գործեր, հիմնաւորապէս թալանուած ըլլալով: Թերթ ալ չի հասնիր հոն ու կիներու արտաքին աշխարհին հետ միակ կապը հեռատեսիլի «Հայլուր» յայտագիրն է:

Կիներու մահապատիժ չի տրուիր: Ամէնէն ծանր պատիժը 15 տարուան բանտարկութիւնն է: Բախտավիտի բանտին մէջ չուրջ 60 կին ատոր դատապարտուած է:

Այդ խումբէն առաջին նշուածը կ'ըլլայ 77 տարեկան տատիկ մը զոր բոլորը Բաքօ կը կոչեն. ան կացինի 96 հարուածով կտոր–կտոր ըրած է իր ամուսինը. պատճա՞ռը. չէ ուզած աւելի հանդուրժել անոր վարկաբեկումին որ տեւած է 50 տարի: Բանտին ամէնէն հին բնակիչն ալ մարդասպան մըն է. Քնարիկ կը կոչուի. սարսափի լման պատում մը կ'ընէ ոտնն «հերոս»ը ամուսինն է, գոհն ալ ինքը: Ծեծ, վիրաւորում, կացին, մեռապէ լար, արիւն, բռնաբարութեան սպառնալիք որոնք մարդասպան մը չինած են իրմէ:

Կայ աւելի դաժանը, դժուար հաւատալին: Ամալիան նոյն պատիժը կրած մըն է. «սպաննել է իր չորս անչափահաս զաւակներին»: Ամուսինը գինք լքած է ու ինք չէ կրցած զանոնք կերակրելու միջոցները ճարել: Երեք փոքրիկները բարձով խեղդած է, մեծն ալ, 9 տարեկան աղջիկ մը, հրած–նետած ջրանցքին մէջ: 28 տարեկան է: Դատաբժշկական քննութիւնը կը վկայէ որ «առողջ եւ սթափ» է: Յոյժ կու տայ իննամեայ աղջկանը լուսանկարը: Արդելափակուած տեղը չնիկներներ ու ճապարներ կը կերակրէ «հաճոյոյով»:

Գրեթէ նոյն պատմութիւնը կը կրկնէ 27 տարեկան Գոհարը. ան ալ որդեսպան է. Կիւեւեան կամուրջէն վար նետած է երկու մանկահասակ մանչ զաւակները: Ինչո՞ւ. ամուսնին հետ վիճած են, տղաքը առած, ելած է փողոց. ունեցած 200 դրամին կէսը տուած է հանրակառքին, միւս կէսով ալ խմորեղէն գնած երախաներուն համար: Իջած են կամուրջին մօտ, յետոյ ոչինչ կը յիշէ: Ան ալ կը նմանի Ամալիային. «սիրով խնամում է գաղութում ծնուած չորս երեխաների. ուրիշի երեխաներին»:

Այս ու նման տիպարներու հետ նոյն չրջանակը կը բաժնէ Կարինէն որ երկրորդ անգամ դատապարտուած է. առաջինին վերարկու մը գողցած է որ 5 ամսուան բանտարկութիւն արժած է իրեն, երկրորդին՝ գողցած է կիսամուշտակ մը, տարուան մը դատապարտութեամբ:

Կարգալէ ետք նման տողեր մարդ չի կրնար հարց չտալ թէ ո՛ր աստիճանի խոր է Հայաստանի ընկերային կեանքը տրորած փոթորիկը որ 1991–էն ետք պատկան իշխանութիւնները պարտաւորուած են նախապէս միայն անչափահասներու յատկացուած արգելարանը առաջնորդել 200ի մօտ կին չարագործներ ալ: Որքան ալ սխալ մօտեցում ըլլայ արտաքին ազդակներով միայն փորձել վերանչեալ դաժանութիւնը բացատրել, Հայաստանի պարագային այդ սխալը փոքր համեմատութեան վրայ կը մնայ: Արդարութեան, հաւասարութեան, նոյնիսկ պատիժի նըպատի չափանիշներու ամէնէն կատարեալ կիրարկութեան դաշտի վերածուած երկրին մէջ, որքա՞ն կարելի է խստապահանջ ըլլալ ու բարոյականի, հաւատարակչռութեան լծակ պահանջել մարդոցմէն:

Նչուած պարագաները անհատներու դաժանութեան, անօրինութեան, խոտորումին չեն վերաբերիր հոս ամէնէն առաջ: Անոնք կը մատնանչեն հիմնովին ուղղութիւն փոխած ընդհանուր ընթացք մը ուր տկարն ու զօրաւորը, արդարն ու անարդարը, ոճրագործը, զոհը, անմեղը, մեղաւորը չեն կրնար սովորական կանոնով չափուիլ: Այս ոլորտին մէջ կարելի է առնել անձնասպանութիւններու մեծ–ցող համեմատութիւնն ալ: Նոյն «ի՞նչու»ները կը զօրեն նաեւ այդ մարզին մէջ: Այդ նոյն կիւեւեան կամուրջէն անձնասպանութեան քանի՛ դէպքերու արձագանգած են մինչեւ այսօր Հայաստանի լրատուիւները: Բաներ որոնք չատ լըռութեան մէջ թաղուածի իրենց ընոյթէն դուրս կու գան մամուլի էջով մը, առօրեայ մտահոգութիւններուն, մերժելիներուն նոր գոյն ու աւելորդ տարածք բարդելու համար:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅՑ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԵՕԹԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԲԱՐԳԻՆ Ծ. ՎԱՐԴ. ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆ

Մատենաչար «Հազարեօթըհարիւրամեակ հայկական քրիստոնէութեան» 301 – 2001

Փարիզ, 2000

*
**

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՐՃԻՇԵՑԻ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄԱԳԱՄԱՏՈՑԸ՝

ՓԱՒԼԻՆ ԵՊԻՍԿ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մատենաչար «Հազարեօթըհարիւրամեակ հայկական քրիստոնէութեան» 301 – 2001

Փարիզ 2000

Editeur : P. Jirayr Tachdjian
170, Bld du Montparnasse,
75014 PARIS

ԻՆՉՈՒՒԻ ԿԱՐԴԱՆՔ

«ՑԱՆՈՒՆ ՀՕՐ ԵՒ ՈՐԴԻՈՑ»

ՎԷՊ, Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(156 Էջ, 1999, ԼՈՍ – ԱՆՃԷԼԷՍ, ԱՄՆ)

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Ամէն պատմութիւն իր աւարտը ունի եւ ամէն աւարտ՝ իր պատմութիւնը: Ամէն սիրկ աւարտի մը պատմութիւնն է: Հօրս կեանքին աւարտին պատմութիւնը»: Այսպէս կը սկսի Վահէ Պէրպէրեանի երկրորդ վէպը՝ «Ցանուն Հօր եւ Որդւոյ» որ կը պեղէ հօր ու որդւոյ մշանջենապէս բարդ, դժուարին եւ չաճախ մղձաւանջային յարաբերութիւնները: Գործողութեան չըրջավայրը ճշմարտօրէն ընկալուած ամերիկեան կեանքի տաղտկալի իրականութիւնն է ուր մասնաւոր հիմնաւորով ներկայացուած են նաեւ Ամերիկահայ գաղութի կեանքէն զանազան պատկերներ: Անձնական, ընտանեկան ու հանրային կեանքի զանազան ճշմարտութիւններ ցոյցնող այս վէպին կեդրոնական տիպարները Հայ են, անոր սեւեռած փորձառութիւնը սակայն՝ ակնհերեւօրէն համամարդկային:

Հայրը՝ Յարութիւն եւ որդին՝ Հրայր Լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմին պատճառով կը հաստատուին Ամերիկա: Հոն իրենց ընտանեկան յարկին տակ կ'ապրին հոգեկան ցուրտ ու ամայի օրեր: Զկայ հօրենական կամ որդիական կենսատու ապրում, կարեկցութիւն, դուրգուրանք կամ սէր: Կ'ապրին միասին պարզապէս սովորութիւնէ տարուած, պարզապէս որովհետեւ կացութիւնը այսպէս կարգաւորուած է: Ջնախատեսուած ու տրամաթիկ կերպով իրենց այս միակերպ ու անիմաստ կեանքը տակն ու վրայ պիտի ըլլայ երբ ձէյմին ամերիկացի պոռնիկ մը, խուսափելու համար իր վայրագ «pimp»էն, կ'ապաստանի իրենց Լոս–Անճըլըսի փոքրիկ յարկաբաժինը: Ձէյմին պիտի հաստատէ ճշմարտութիւնը Փօլ Նիզանի մատնանչումին թէ «մարդկային կեանքի մէջ չկան անապատներ որոնց վրայ կանանչը անկարող է անդամ մը եւս յայտնուելու»:

Հրայրի պատանի օրերէն հօրը հանդէպ տածած պաչտամունքի աստիճան սէրն ու յարգանքը տարիներու ընթացքին, երբ տասարդութեան դիպուկ դրօշմով, կը վերածուի անտարբերութեան, քամահրանքի եւ նոյնիսկ քէնի:

«Հօրս հետ ունեցած յարաբերութեանս հիմնական շարժառիթը զինքը անհանգըստացնելու, կամ աւելի ճիշդը՝ իր հանգիստը խանգարելու մարմաջ էր ... վրէժ լուծելու համար այն բոլոր ժամանակներուն, երբ իրմէ խոովք, ցաւ, կատաղութիւն կամ զգացումներու գեղում սպասած էի...»:

Վահէ Պէրպէրեան քանի մը բառով կը խտացնէ ահաղնութիւնը երիտասարդին յուսախարութեանը երբ ան կ'անդրադառնայ «...որ հայրս գրեթէ երբեմ չէր զարմացուցած գիս իր իմաստութեամբ: Ընդհակառակն...»:

Կեանքի մնայուն օրէնքն է, սակայն, որ երիտասարդի մը ընկալումէն վրիպին հօր մը ապրած փորձառութեան արժէքը ու անոր սեփական տագնապները: Այս պարագային՝ Յարութիւն, հակառակ որ տիպարը կարելի ամբողջութեամբ չէ քանդակուած, յուզիչ ներկայութիւն է վէպի ընթացքին: Հայ գրականութեան սիրահար, Պէյրութի մէջ հայկական գըրատուն կը պահէր որ տեսակ մը մտաւորական հաւաքատեղի ալ էր: Նոյնիսկ Ամերիկայի մէջ կը չարունակէ կուտակել, իր արդէն գրքերով խճողուած տանը մէջ, ճոխ հաւաքածոյ մը հայ դասական, գեղարուեստական ու պատմական գրականութեան:

Սակայն Յարութիւնի ու իր նման չատ մը մարդոց համար Ամերիկայի մէջ ոչ տեղ կայ, ոչ ալ դեր: Այլասերող հայ գաղութին մէջ հայերէնը գործածական լեզու չըլլալով, հայ մշակոյթ ու գեղարուեստ, Վարուժանի մը, Սիամանթոյի մը, Տէրեանի մը, Թումանեանի մը, եւ այլ գրողներու ժառանգութիւնը այլեւս որեէ իմաստութենէ նչանակութիւն չունի, մասնաւորապէս երիտասարդ սերունդին համար: Յարութիւնի համար իր անցեալի խոստմնալից ճոխ գրադարանը այսօր տեսակ մը բանտի վերածուած է, ուր կարելի չէ գոհացնել իր խորը նստած կեանքի տենչը. բան մը որ գինքը կը մեկուսացնէ կեանքի հոսքէն ու կ'արգելակէ նաեւ որդւոյն հետ յարաբերութիւններու բնական զարգացում մը: Յարութիւն կը չարունակէ կերպով մը կառչիլ կեանքին, բայց գուրկ՝ սրտաչարժ ու կենսաւորող ապրումներէ:

Եթէ հայրը երէց սերունդի գաղթականի այլատեսակ տագնապները կ'անդրադարձ, որդին կը դրսեւորէ Ամերիկա հասակ նետած երիտասարդ սերունդի օտարացումն ու յուսախաբութիւնները: Հրայրի խոստովանութեամբ՝ իր հայրը, Լիբանանը, պատերազմը, տարիներն ու Հոլիվուտը, «բոլորը միասին դէմս դուադրութեան ելած, դերասան ըլլալու երազներուս տակէն մտած վրայէն եկած էին, մինչեւ որ օր մը, հայելիին մէջ, 30–ը անց, խելօգնած, ընտանեցած, գերեկը հայկական դպրոցի վարժապետ, իսկ գիշերը ամաթէօր դերասանը տեսած էի»:

Կեանքի միապաղաղ ու մահացու օրերուն սպառած է իր կորովն ու խանդաւառութիւնը: Այլեւս «ոչ սիրտ ունէի, ոչ ալ՝ բաջութիւնը» «խենթութեան սահմանները ընդլայնելու» կամ «նետակ շարժելու եւ հետեւանքներուն հետ ապրելու»: Այնուհանդերձ Հրայրի էութեան խորքը տակաւին ողջ է մարդկային էկան այն բնազդը յարատեւօրէն հետապնդելու նոր արկածալից ապրումներ ու փորձառութիւններ: Այս բնազդը կ'արտայայտուի արարքով մը որ չունի «որեւէ լեզուի մէջ» համապատասխանող բառը. Վահէ Պէրպէրեան կը յօրինէ հայերէն այս բառը՝ «լարքել». «որ կը նչանակէ գիտակցաբար սխալ որոշում առնելու արարքը»: Լարքելով մարդս կը ձգտի «խենթ ու խելառ արարքով» մը կեանքի անիմաստ ու ձանձրալի իրականութիւնները փարատելու: «Լարքումի» օրինակներէն օր երբ Հրայր իր տան դուռը բացանձնօթ ձէյմիին, գիտնալով հանդերձ որ այս «ճակատագրական որոշումը» կրնայ նաեւ իրեն վնաս հասցնել:

Իրապէս ճակատագրական է որոշումը ձէյմիի ներկայութեան ընթացքին անսասովոր կերպով պիտի յեղաշրջէ գանեկան կեանքը վերապրեցնելով չուած զգացումներ ու յոյզեր: Պիտի յեղաշրջուին նաեւ Հրայրին ու իր ընտրուհիին ու այլ բարեկամներու յարաբերութիւնները այլ: Տարիներ ետք Հրայր կ'ըսէ.

«Հիմա երբ յետադարձ ակնարկ մը կ'ընեմ այդ օրերուն, կը մտածեմ որ պատճառը մէկը հաւանաբար այն էր, որ ան իր հին դուրսի աշխարհը մեր ... յարկաբաժինէն ներս բերելով, կեանքերնուս գրաւած էր ու առաջին անգամ ըլլալով Ամերիկան մեր առօրեային կապած»:

Սակայն այդ Ամերիկան հմայիչ որեւէ բան չունի: Ձէյմիի փորձառութենէն գալով կայ հնչ Հոլիվուտի մը որ.

«Լեցուն էր չոլուխ – չոճուխներով, բոնճ մէկական աստղերու վերածուած նպատակով իրենց գիւղերն ու բաղաքը ձգած, պասի թիւէք մը ձեռքերնին երկինքի համբառնալու նման գալիփոլիի կուգային: Բախտաւորները լաւ բանի մը մէջ սպասեակ կ'ըլլային, իսկ միւսները՝ փողոցներուն անկիւնը, քրմած ակռաներով, ծակծկուած երեսիկներով իրենց երազները կ'որոճային»:

*Ակնյայտ է որ ուրիշ տեղ պիտի որոնեն մեր երազներու իրականացումը: Վէպին քիչ մը մելամաղձոտ վերլուծութիւնը այս կազակցութեամբ դրական լուծման չի յանգիր: Սակայն հեղինակը մեզի կը թողու ենթադրութեան հարուստ հող: Գիրքեր որ ժամանակին «այնքան» ծանր նստած էին ուսերուս վրայ, որ ընկած էին շնչահեղձ դարձնել զիս ու անցեալէն ձերբազատուելու ... փորձերս ձախողութեան մատնած», այսօր, հոգիիս մահէն եռք, եղած են զուրգուրանքի առարկայ. «Ոչ միայն ոչ մէկ գիրք պակսած է հօրս հաւաքածոյէն, այլ, խոհուն նոցը, իր աթոռին նստած, գիրքերուն

վրայ հատ մըն ալ կ'ավելցնեմ ահա: Գրելով»: Լսուած է որ գրականութիւնը կը պահպանէ մարդկային երջանկութեան գեղարուեստականացած յիշատակն ու խոստումը, որ կրնայ ապագային աւելի յարմար օրերու, իրագործուիլ նոր սերունդի մը կողմէ: Մի՛թէ հօր մահէն ետք այս ճշմարտութիւնն է զոր Հրայրը ըմբռնեց:

Վէպը գրուած է պարզ, մաւչելի ու մխիթարանակ կուշտ եւ ճկուն հայերէնով:

Մանաւանդ սէր մըն է որ մարդկային կեանքի մասին ըսելիք ունեցող հեղինակը պիտի մղէ ստեղծագործելու նահանջող արեւմտահայերէնն լեզուով, այն ալ անդրխաւոս Ամերիկայի մէջ: Այս պայծառ ու ցնծալի երեւոյթը յիշեցնել կուտայ վահան Թէքէեանի տրտում ու մթագին բանաստեղծութիւնը «Լեզուն Որով Գրի»՝

«Լեզուն որով գրեցի՝ երկրի երեսը
էիչեր
կը կարդային զայն արդէն ու պակսեցաւ
անոնք ալ...
Հարիւր տարի ետք միայն, իր այս ձեւով,
այս սխալ
կամ ճիշդ ձեւով ու հնչմամբ՝ լեզուն
անոյշ զոր խօսեր
էին անոյշ տըղաքներ, գուցէ խօսող
չունենայ,
. . . . . .
Տէ՛ր, ցաւ մ'ալ ա՛յս է հիմա, ցաւերէն
ետք անհամար,
. . . . . .
Զի եթէ միշտ եւ միայն երգած եմ ես
ինձ համար,
Ձիս ըսփոփած եմ նաեւ՝ մըտածելով թէ
խոցուած
Հոգիս կրնայ իր երգով ըսփոփե՛լ սիրտը
ոմանց...»:

Հայ գրականութիւնը 2000-ին տակաւին կը սիրտ «սիրտը ոմանց», հոգ չէ թէ «կը պակսին անոնք ալ»: Վաղը կըրնայ անգամ մը եւս աճիլ թիւը կարգոցողներուն: Մինչ այդ անոնք որոնք Հայ գիրը կը սիրեն եւ բախտաւոր են կարենալով ըմբոշխնել ատոր համամարդկային ոգին ու տարողութիւնը, պիտի չարունակեն, ուրիշներու կողքին, ապրիլ այդ գրականութիւնով ալ եւ թեւաբաց ողջունել ամէն նոր երկ որ «Ցանուն Հօր եւ Որդւոյ»ին նման կեանքի վաւերական հարցեր կ'արծածէ:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Յունիս 9, 2000

ԼԻՈՆԻ «ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ–ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ՝ ՀՌՈՄ

— • —

Մարգարեան – Փափազեան Վարժարանի շրջանաւարտներուն տրուած նուէրը այս տարի կրկին ճամբորդութիւն մըն էր, այս անգամ դէպի Հռոմ:

Ճամբորդութիւնները ու շրջանաւարտները կը փոխուէին, եռանդն ու խանդավառութիւնը կը մնային նոյնը:

Օգտուելով Համբարձման տօնի արձակուրդէն, հինգ օրուան ընթացքին, շրջանաւարտները կ'ապրէին իրենց նախորդներուն վիճակները, սպասում կայբանի քարափին վրայ, խմբական ճամբորդութեան ընձեռած մթնոլորտի ջերմութիւն, անհամբերութիւն հասնելու նպատակադրուած վայր: Ու դիչերուան ընդմէջէն կատարուող ճամբորդութենէ մը եւ այլեղան հարցումներ թէ ո՞վ պիտի ըլլար դիրենք դիմաւորողը, ինչպիսի տեղ պիտի իջնէին, հապա՞ եթէ մէկը չգար կայարան: Զորեքշաբթի, Մայիս 31-ի կէսօրին, աշակերտները իրենց ընկերացող ուսուցչուհիներուն գլխաւորութեամբ կը հասնէին Հռոմի Փալաթինօ կայարանը:

Ամառուան խումբին կը մօտենար ժըպտերես երիտասարդ մը, կը ներկայացնէր ինքզինքը, կը կոչուէր Միչէլ Ձէնճի, որ անմիջապէս իր դոհունակութիւնը կը յայտնէր աշակերտներուն հայախօսութեան նկատմամբ:

Դուրսը, կառքի մը մէջ մեզ կը սպասէր Հայր Բարսեղ Պաղտասարեանը: Քառորդ ժամուան երթէ մը ետք կը մտնէինք քաղաքին կեդրոնը կառուցուած դեղեցիկ չէնք մը, որ կը պատսպարէր Լեւոնեան Վարժարանը: Ու չուտով կը հասկնայինք որ քաղաքին ծանօթանալու չափազանց գործնական վայրի մը մէջ կը գտնուէր վարժարանը: Կը հասկնայինք նաեւ որ վարժարանէն ներս խումբին կեցութիւնը պիտի անցնէր խիստ գոհացուցիչ պայմաններու մէջ:

Պր. Ձէնճիի ընկերակցութեամբ խումբը անմիջապէս կը ձեռնարկէր քաղաքի հետազօտութեան, կը շրջագայէր նչանաւոր հրապարակներու վրայ. մուտք կը գործէր Գոլիզէ, կը դիտէր աւերակները, կ'անցնէր պատմութիւն թուրդ փողոցներու մէջէն, կը կենար Թրէվիի Աղբիւրին դիմաց, ամբողջ քաղաքը Թանդարան, «Ցաւելտենական Քաղաք»էն կարելի չէր երեք օրուան ընթացքին տեսնել ամէն բան, մտնել անոր եօթը հարիւր եկեղեցիներէն ներս:

Սուրբ Պետրոս Տաճար այցելութեան աշակերտները բախտը կ'ունենային ներկայ գտնուելու քան հինգ տարին անգամ մը բացուող Ս. Դրան բացումին: Անոնք կ'այցելէին Վատիկանի Հայկական Ռատիոժամի կայանը, կ'ընդունուէին Տիկին Սոնիա Նիւիէէլեան – Ձէնճիի կողմէ եւ ուրախութեամբ կը տեղեկանային որ 56 երկիրներու կողքին Հայերէնն ալ ամէն օր կը հնչէր Վատիկանէն:

Աշակերտները կը գտնուէին նաեւ Հայ Գործերու մայրավանքը, կ'ենթարկուէին Հայ Գործերու հետաքրքրութեան, Գործ Արմինէին կողմէ կը հիւրասիրուէին եւ կը հեռանային բարձր տրամադրութեամբ՝ Հայր Բարսեղի առաջնորդութեամբ: Համրուած օրերը իրենք իրենց հանդամանքին հաւատարիմ պէտք էր սպառէին սովորականէն չատ արագ եւ աշակերտները ակընթարթի մը մէջ իրենք զիրենք կը գըտնէին մեկնումի նախորդող երեկոյեան:

Բայց առիթ մը տօնախմբութեան, կը ցուցադրուէր «Մայրիկ» ժապաւէնի երկրորդ մասը, Տիկին Սոնիա Նիւիէէլեան – Ձէնճիի կողմէ կ'ըլլար Մարգարեան – Փափազեան Վարժարանի պատմականը, աշակերտները հայերէն երգեր կը մատուցանէին եւ կ'արժանանային ներկանիրուն ծափահարութիւններուն:

Այլ երկրէ հայ աշակերտներու կեցութիւնը Լեւոնեան Վարժարանէն ներս ամէնօրեայ եղելութիւն մը չէր, այդ աշակերտներու կեցութիւնը յաջող դարձնելու ճիդերուն կը մասնակցէր Վարժարանի պատասխանատու Հայր Եղիա Ծ. Թ. Վրդ. Եղիայեան, որ պատրաստել տուած էր մասնաւոր նուէրներ, իսկ օդնականը՝ Հայր Ղեւոնդ Գէնտէրճեան, ինչպէս նաեւ Յովիկը, Շերազը, Ռազմիկը եւ Ֆիլիփը իրենց ազատ ժամերէն կը տրամադրէին աշակերտներուն:

Շաբաթ, Յունիս 3, Ձէնճի ամուլը եկած էր կայարան ճամբու դնելու պատիկները, որոնց աչքերուն մէջ կը կարդացուէին դոհունակութիւնը, օր մը կրկին Հռոմ վերադառնալու ցանկութիւնը, ինչպէս նաեւ չնորհակալութեան արտայայտութիւնը՝ ուղղուած Մարգարեան – Փափազեան Վարժարանի Ծնողական Միութեան, որ կարելի դարձուցած էր ճամբորդութիւնը:

ՄԱՄՆԱԿԻՑ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ. Ը. Մ.–Ի
ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԶԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Սան Տիէկոյի վանքի մը մէջ, Մայիս 2 – 4, տեղի ունեցած է Հ.Ը.Մ.–ի Արեւմըտեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպութեամբ եռօրեայ սեմինար մը, որուն մասնակցած են զանազան մասնաճիւղերէ 60 անդամուհիներ: Առաջին օրը տեղի ունեցած է նորաձեւ հագուստներու ցուցադրութիւն մը: Իրիկունը, դասախօսած է Արմէն Աբոյեան, ներկայացնելով պատմական Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ Անատոլուի չրջաններուն վերաբերող լուսապատկերներ: Երկրորդ օրը դասախօսած է տոքթոր Պերճ Մինասեան՝ յաջող ղեկավարութեան զանազան մօտեցումներուն մասին: Իրիկունը տեղի ունեցած է խրախճանք մը: Վերջին օրը դասախօսած է Դրիտըր Վրդ. Զիֆթճեան, ներկայացնելով հայ կնոջ ծառայելու կոչումը եւ նոր ժամանակներու ընկերային, բարոյական մտածողութիւնը:

***

«ՀԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»
ԵՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փասատինայի հայ ամերիկեան տարեցներու միութեան հաւաքավայրին մէջ, Յունիս 1–ին, նչուած է «Հայրերու Օր»ը եւ տրուած է դասախօսութիւն մը: Բացումը կատարած է վարչութեան առենապետուհին՝ Մարի Թրթռեան, ներկայացնելով օրուան դասախօսուհին՝ Սոնա Զէյթլեան, որուն նիւթը եղած է՝ «Հայրութեան դերը, իրաւունքներու եւ պարտաւորութիւններու ընդմէջէն»: Իրրեւ «Տարուան Հայր» մեծարուած է Սարգիս Ճինպաշեան, որ եղած է Միութեան առենապետ, ուսուցիչ եւ անօրէն: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ՀԱՅ ՓԱՅԼՈՒՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Յունիս 5–ին, տեղի ունեցած է Հ. Ը. Մ.–ի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած ձեռնարկը, որուն ընթացքին պարգեւատրուած են հանրային վարժարանները յաճախող հայ փայլուն աշակերտներ: Հանդիսութիւնը վարած է Անիթա Հատտատատ: Շրջ. Վարչութեան առենապետուհի՝ Մարօ Զալեան – Ռիւս, ներկայացուցած է Հ. Ը. Մ.–ի պատմականը: Խօսք առած է Վիգէն Սոնենց – Փափազեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք գնահատագիրներ եւ մրցանակները բաշխուած են յառաջադէմ 50 հայ աշակերտներու:

***

ՖԵՐԱՀԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՁԱՇ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Ալեհրեան» սրահին մէջ, Յունիս 10–ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ վարժարանի համալիրի վերակառուցման: Յայտագիրը վարած է Խաչիկ Թրթիզեան: Առաջնորդին խօսքը փոխանցած է Ռափիկ Քհնյ. Խաչատուրեան: Հ. Ը. Մ.–ի տեղւոյն մասնաճիւղի առենապետուհի Ա-րուսեակ Մելքոնեան, որ մաս կը կազմէ նաեւ վերակառուցման յանձնախումբին, իր խօսքին մէջ չեչտած է այն իրողութիւնը, թէ հայ դպրոցն ու եկեղեցին ամէնէն ամուր կռուանները են մեր ազգովին պայքարումին: Ֆերահեան վարժարանը, հիմնուած 1964–ին 12 աշակերտներով, ցայժմ տուած է 1100 շրջանաւարտներ: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 52 հազար տոլար, որուն 25 հազարը նուիրած են Տէր եւ Տիկին Զարլի եւ Ճիւլի Կալեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՊԱՐՈՑ)

Ա. ՄԱՍ

Ե.

Իր խերն էր, որ կ'անիծուէր կոր, խեղճ Մարտիկ աղային:

Սկիւտարի ընդարձակ ու պարտիզաւոր տունէն փոխադրուած յարաբերաբար պզտիկ, միայարկ ափարթմանի մը նեղ, խեղդուկ շրջանակին մէջ, իր ծառանեղուն, պաշտօնեաներուն հլու ամբոխէն զրկուած, չախելիք, հրամայելիք զրեթէ ոչ ոք ունենալով, ինչպէս մտիկ ընող, իր պերճախօսութեան գլխաւոր նիւթէն զրաւորէն, բնականաբար խլուած, խօսքի ու գործի ազատութիւնը կաչկանդուած, լրտեսներու վախէն դուրս ելլելու, խօսելու, ճառելու փափաքները զսպուած, իր հպարտութիւնը, արժանապատուութիւնը սոկալի կերպով վիրաւորուած կամ պարտութենէն, մերթ վհատ, մերթ յուսացկոտ, վրէժի կամ հաչտութեան միջոցներ որոճալով ուղեղին մէջ՝ խեղճ Մարտիկ աղան վանդակի մէջ բանտարկուած գաղանի վիճակ ունէր այդ օրերին:

Երբեմն կը փորձէր իր բարկութիւնը զսպել ունեցած մտիկ արաբ ծառային վրայ, որ Սկիւտարի սպասախումբին տեղը կը բռնէր հիմա, բայց լեզուն չէր գիտեր, աս անպիտան արաբերէնը. լա՛, այ՛նա՛, առ, մըշ առ, եալլա բուռ–էն պատ ուրիչ բառ չէր գիտեր Մարտիկ աղա. կ'ուզէր չախել, հրամայել, վռնտել. բայց եկուր տե՛ մէջէն ելիր... թրքերէն, հայերէն, նոյնիսկ ֆրանսերէն բառերու հեղեղի մը մէջ կը կորսուէին գիտցած արաբերէն մէկ քանի բառերը: Արաբը բնականաբար բան չէր հասկնար օտար բառերով կարկտուած արաբերէնի ծուէններուն ծեքծեքումէն, վեթոտումէն. կը ծիծաղէր լուռ մը ու զայրացած Մարտիկ աղային եալլա բուռ մը առնելով՝ կը հեռանար:

Հայ սպասաւոր ինչո՞ւ չէր առներ, պիտի ըսէք: Հապա յեղափոխակա՞ն ըլլար նէ: Ա՛ս չունչանորդիները վրանին նչան չունին եա՛: Մարտիկ աղան հիմա յեղափոխականներէն կապոյտ վախ մը ունէր, թէեւ չէր ուզեր խոստովանիլ ատիկա ինքզինքին ու կը չարունակէր իր սպասնալից «անոնց խերը պիտի անիծեմ»ները պոռչտալ:

Սեւեռուն դաղափարի մը չամառութեամբ Սուրէնին հետ ունեցած խօսակցութիւնը կը վերադառնար իր մտքին, որ դեռ այդքան խորունկ տպաւորութիւն կըրած չէր: Սուրէնին հանդարտ, ինքզինքին այնքան տէր ու ուրիշներն ալ տիրապետող դիրքը, լուրջ, հանդիսաւոր երեւոյթը, առարկութիւն չվերցնող վճռական չեչտը, խօսուածքին պաշտօնական կանոնաւորութիւնը, կչռուածութիւնը, որ իր բուռն, կոչտ, անկապակից խօսուածքին հետ կը համաձայնէր ինչպէս եւրոպական քաղքի մը անկիւնաւոր չիտակութիւնը, խնամուած կարգաւորութիւնը, համեմատականութիւնը՝ արեւելեան քաղքի մը ճամբաներուն խորտուբորտ քմահաճոյքներուն, անակնկալներուն, յետզետակարծ էջքերուն, ելքերուն, չեղումներուն, մանաւանդ այն օրը ըսած խօսքերը, որոնց տէհօրքը ահագին կշիռ մը, դաւի, դաշոյնի, ռումբի սպառնալից հեղինակութիւն մը, ահաբեկող պատկառանք մը կու տար. բոլոր ասոնք մեծ տպաւորութիւն մը դրոշմած էին Մարտիկ աղային թելադրելի ուղեղին վրայ:

Երկու տպաւորութիւններ, իրարմէ անջատ, որոշ կը զատուէին իրեն համար այդ օրուան խօսակցութենէն: Առաջինը, սարսափի, ահախառն յարգանքի զգացում մը դէպի յեղափոխութիւնը, որ ալ ատօր էր իրեն համար եւ գինքը յարաղրգիռ, մերթ կատղած, մերթ ջախջախուած վիճակի մը մէջ կը պահէր ու իր դիչերները արիւնոտ մղձաւանջներով կը դալարէր: Երկրորդը, բոլորովին քաջալերող, ժպտուն իրեն համար, Սուրէնին վերջին նենգամիտ խօսքերուն ուղղակի արդիւնք, իր մխիթը կը զբաղեցնէր առաջինէն աւելի: Այդ վերջին խօսքերուն թաքուն ակնարկութիւնները, թելադրումները, ան տեսակ մը խորամանկ հըրաւէրը յեղափոխութեան յարելու, փայլեցուցած խոստումը, կարելիութիւնը ազգին մատուցած ծառայութեանը վերադարձնելու՝ ազգային բարերար կոչուելու, ասիկա Մարտիկ աղային եսին կը խօսէր ուղղակի, իր փառասիրական ճգտումները, քաղաքական մարդու յաւակնութիւնները կը գգուէր, ապագայ վայելքներու յոյսով կը հրապուրէր, իր վիրաւորուած, ոտնակոխուած արժանապատուութիւնը կը սփոփէր քիչ մը, մեւնոյն ատեն որ կ'ենթադրէր իր վախին համար զրական ապահովութիւն մը տէհօրին հարուածներուն դէմ: Յեղափոխականներէն վախցած ըլլալով՝ տրամադիր կը զգար ինքզինքը անոնց մօտենալու, անոնց թչնամութիւնը հեռացնելու, օտարացնելու համար իրմէ. մանաւանդ, որ այդ հաչտարար մերձեցումը իր բնածին հակումներուն բարեկամօրէն ժպտող հեռանկարներ կը պարզէր: Բոլոր ասոնք սակայն չփոթ, սաղմնային, բզզացող ուղեղին մէջ Մարտիկ աղային, որ կ'ամչնար, չէր ուզեր խոստովանիլ, ընդունիլ, թէ վախ կը զգար յեղափոխականներէն ու միանգամայն կամէութիւն մը մօտենալու անոնց, յեղակարծ զայրոյթներով, բուռն պայթումներով ընդհատուած, կատղած արժանապատուութեան հպարտ վերականգնումներովը, արհամարհոտ կամ սպառնական կոչերովը տարտղնուած, վանուած:

– Ես անոնց հետ ըլլա՞մ մի... Մարտի՛կը անոնց հե՞տ... երբե՛ք... ես անոնց ամէնուն ալ խերը կ'անիծեմ... ամէնուն ալ...

(Շար. 30)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ, Համբարձում եւ Գէորգ Դարբինեան իրենց ծնողաց՝ նշան եւ նուագդ Դարբինեանի յիշատակին 300 Ֆր., կը նուիրեն Հայաստան հիմնադրամին (ըստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Երկուշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 16–ին եկեղեցւոյ կից սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը փնտռէ փորձառու ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի մը Շաւիլի երկօրեայ դպրոցի Հոկտեմբերի եւ Ապրիլ օրերու հայերէնի ուսուցման դասաւանդութիւնները ապահովող։ Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի թեկնածութեան դիմումնագիրը ներկայացնել։

Դիմումնագիրը յղել հետեւեալ հասցէով

Ecole **«Lévon Chanth»**
Eglise Arménienne de Chaville,
6, rue Père Komitas — 92370 CHAVILLE

AVIS AUX MEMBRES DE L'ASSOCIATION CULTUELLE

Le mandat de l'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne arrive à son terme prochainement.

L'élection des membres laïcs de la nouvelle Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 10 septembre 2000.

Pour pouvoir participer à ces élctions — élire ou se porter candidat — les membres doivent être à jour de leurs cotisations de l'année 2000 et des arriérés, au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

Ceux des membres qui souhaiteraient se porter candidat à l'Assemblée doivent adresser leurs candidatures, par lettre recommandée, avec Accusé de Réception, à l'adresse suivante :

Association Cultuelle
de l'Eglise Apostolique Arménienne
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

au plus tard le Samedi 15 Juillet 2000 inclus (date de la poste faisant foi).

La COMMISSION ELECTORALE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

2000/2001 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Մելգոնեան կրթական Հաստատութիւնը 74 տարուայ պատմութիւն ունեցող երկրորդական, երկսեռ, պիշերօթիկ եւ ցերեկուայ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները դոհացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, դրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը համապարփակ է.

– Հայերէն լեզու, գրականութիւն եւ պատմութիւն։ Այլ նիւթերը՝ անգլերէնով։

– Կը դասաւանդուի աշակերտի ծննդավայրի լեզուն (օրինակ՝ արաբերէն, յունարէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն)։ Ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ դոյանալու պարագային։

– Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներուն՝ մասնայատուկ դասաւանդութիւն։

– Ուսումնական ծրագիրը հիմնուած է միջազգային չափանիշերու եւ մակարդակներու վրայ, անգլիական GCE «O» Level–ի (Սովորական մակարդակ) եւ «A» Level–ի (յառաջացած մակարդակ), IGCSE–ի, ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I–ի և SAT II–ի պատրաստութեան։

– Աշակերտները կը պատրաստուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմաններուն համապատասխանող ծրագրով։

– Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները հնարաւորութիւնը կ'ունենան իրենց բարձրագոյն ուսումը շարունակելու լաւագոյն համալսարաններու մէջ (Ամերիկեան, Եւրոպական, Հայաստանի, Լիբանանեան)։

– Արտադասարանային ծրագրուած գործունէութիւններէն են՝ նկարչութիւնը, պարարուեստը, երգչախումբը, փողերախումբը, լրագիրը, թատերականը, սկաուտական եւ մարզական շարժումները։

– Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ եւ ջանասէր աշակերտներուն համար։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

A.G.B.U. —
Melkonian Educational Institute
Admission Office
(*Attn Mrs. I. Guevherian*)
P.O.Box 21907, CY-1514, Nicosia, Cyprus
Tel: +357-2-422195/422204
Fax: +357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy
www.melkonian.ac.cy

UGAB

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

CIRCUIT JEUNES

« OH, MY GOD ! »

Voyage à la découverte de l'Arménie et du Karabagh

du 10 au 22 AOUT

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS
☎ **06 03 74 16 99** ou **01 45 20 03 18**

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

fête champêtre traditionnelle

de la **MAISON DE RETRAITE DE GONESSE**
7, Rue de l'Eglantier, GONESSE
DIMANCHE 2 JUILLET à partir de 11 heures 30

ANIMATION

TOUT AU LONG DE L'APRES-MIDI
MARTEN YORGANTZ
ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
Groupe de danse «ASTRIG» de la Croix Bleue d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes dispositions ont été prises en cas d'intempéries

ENTREE GRATUITE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Samedi 1er Juillet à partir de 20h30

Brochette Party

à la Maison de la Culture Arménienne

Ambiance arménienne — Tombola

Soirée organisée
par la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

Places limitées —

Réservations au 01. 43. 83. 87. 68
17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan

*
**

...GRENOBLE...GRENOBLE...GRENOBLE...

FETE CHAMPETRE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Dashnaktsoutioun et la FRA Nor Seround vous invitent à passer une agréable journée de détente à l'occasion de la grande **Fête Champêtre** qui aura lieu

le dimanche 2 juillet à partir de 11h
au Parc de l'Ovalie à Sassenage.

La partie artisque sera assurée par **l'ensemble instrumental KAROUN**
Une buvette et un buffet de spécialités arméniennes vous attendent. Des tables et chaises seront à votre disposition.
En cas de pluie, repli au Gymnase des Pies (8, rue des Pies, Sassenage).

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE - Bellefontaine (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances d la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et en août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sports, randonnées, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chant...)

Le séjour de juillet étant complet, nous vous invitons à inscrire vos enfants pour le mois d'août auprès du secrétariat de la CBAF :

au **01. 48. 24. 46. 57**

qui vous dirigera vers la section la plus proche de votre domicile.

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents le dimanche 6 août 2000.

Date du séjour: du 27 juillet au 19 août 2000
Prix: 3.500 F + voyage 450 F (Paris et Marseille)
Ages: enfants nés entre le 01/01/1985 et le 31/12/1993.

GRANDE FETE CHAMPETRE

KHANASSOR

à l'initiative de la **FRA DACHNAGTZOUTIOUN**
le Groupe Arghoutian et la Croix Bleue Section Chaville
avec la participation du **«NOR SEROUND»**
LE 2 JUILLET

PARC "BON REPOS"
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV, Nat. 10)

En l'Eglise Arménienne de Chaville
Messe Requiem pour les camardes disparus
puis recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
héros de la Bataille de Khanassor
Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

- **Ambiance**
- **Surprises**
- **Buffet**
- **Jeux**
- **Concours :** Ping-pong, Boules, Volley, Tavlou . . .

(Շար. Ա. էջէն)

Նեբու դասապարտած է 58 Լիբանանցիներ Իսրայէլի հետ գործակցութեան համ կասպերու համար։

ՍԻՏ ԱՀՄԷՏ ՌԵԶԱԼԱ, որու դէմ կասկած կար որ երեք կիներ սպաննած է Ֆըրանսա (վերջինը՝ Լիլ – Վէնթիմիլ ճեպընթացին մէջ) եւ ապաստանած էր Փորթուկալ, անձնասպան եղած է Յունիս 28–էն 29–ի գիշերը Լիզպոնի բանտին իր խուցին մէջ։ Ամիսներէ ի վեր Ֆրանսա իր յանձնումը պահանջած էր, սիկին կիկու նոյնիսկ յանձն առած էր որ 30 տարուան բանտարկութենէ աւելի ծանր պատիժ չի կրեր եւ կը թուի որ, ի վերջոյ, Փորթուկալ ընդունելի գտած էր Ֆրանսական պահանջը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ արդարադատութիւնը չանք չի խնայեր բարձի թողի ընելու համար Մապաթեքսի գայթակղութիւնը, որ կը մրոտէ ոչ միայն Ելկինի ընտանիքը այլեւ տարածուած է ուրիշներու, ի շարս որոնց Վ. Զերնոմիրտինի վրայ։ Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի չինարարութեան չուկաներու, դրամի օրինականացման եւ կաշառակերութեան։ Ժընեւի արդարադատութիւնը սակայն տրամադիր չէ հարցը փակելու։ Զուիցերացի դատաւորը կասկած ունի որ Թէհէնի չինարարական ընկերութիւնները 64 միլիոն տոլար միջնորդէքէ վճարած են ռուս բարձրաստիճան պատասխանատուներու (60 միլիոն Մերքաթա եւ 4 միլիոն Մապաթեքս) կրեմլինի եւ այլ վայրերու պայմանագրութիւններու փոխարէն։